วารสารสันติศึกษา ปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ISSN : 2985-1556 (Online)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2569)
Vol. 14 No. 4 (July - August 2026)

หลักสูตรสตินวัตกรรมและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2569)

Vol. 14 No. 4 (July-August 2026)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September – October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

  หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
  สาขาวิชาสันติศึกษา
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
  ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
  จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
  โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
  082-551-5991, 084-320-3962
  journalpeacemcu@gmail.com
  โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.
  php/journal-peace

- **ที่ปรึกษา**

  อธิการบดี
  รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
  คณบดีคณะพุทธศาสตร์
  คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
  เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
  เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **บรรณาธิการบริหาร**

  พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ**

  พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  พระครูสังฆกิจดิลก, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**

  Master of Arts Program in Peace Studies,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Zone D, D423 4th floor, School Building,
  79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
  Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
  13170, Thailand.
  Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
  082-551-5991, 084-320-3962
  journalpeacemcu@gmail.com
  Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.php/
  journal-peace

- **Advisors**

  The Rector
  Vice-Rector for Academic Affairs
  Dean, Faculty of Buddhism
  Dean, Graduate School
  The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
  The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **Executive Editor**

  Prof. Dr. Phra Medhivajarapundit
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **Editorial Board**

  Dr. Phra Pramote Vadakovido
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Dr. Phrakhrusangkhakitdilok
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Dr. Phramaha Kriangsak Indhapañño
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายสุชญา ศิริธัญภร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รศ.ดร.นิศานาจ โสภาพล
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์
มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา
สถาบันพระปกเกล้า
ดร.อภิญญา ดิสสะมาน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ผศ.ดร.วิญญู กินะเสน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr. Phramaha Adidej Sativaro
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Mr. Suchaya Siritanyaporn
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Assoc. Prof. Dr. Rattana Panyapa
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Nisanart Sopapol
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Pramote Yotkaew
Suan Dusit University
Asst. Prof. Dr. Padtheera Narkurairattana
Mahidol University
Dr. Chalat Pratheuangrattana
King Prajadhipok's Institute
Dr. Apinya Tissamana
King Prajadhipok's Institute
Assoc. Prof. Dr. Pimolpun Phetsombat
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Asst. Prof. Dr. Winyou Kinasen
Mahamakut Buddhist University

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

ดร.ประดิสิษฐ์ ประคองสาย,
มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456
อีเมลล์: pradisist.pra@mcu.ac.th
นายสมพร หลังแก้ว,
มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725
อีเมลล์: somporn.lang@mcu.ac.th
ดร.ธราธิป วรสายัณห์,
มือถือ : 089-642-8287 Line ID: tea.taratip
อีเมล : taratip.vor@mcu.ac.th

Coordination and Management

Dr. Pradisist Prakongsai,
Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456
Email: pradisist.pra@mcu.ac.th
Mr. somporn Langkeaw,
Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725
Email: Somporn.lang@mcu.ac.th
Dr. Taratip Vorasayan,
Tel. 089-642-8287 Line ID: tea.taratip
Email: taratip.vor@mcu.ac.th

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**
  ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta
- **ออกแบบปก (Cover designed)**
  พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**
  ดร.ประดิสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai
  นายสมพร หลังแก้ว, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Mr. Somporn Langkaew

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งและหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชม การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2569) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วม

ตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุมชน และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารชนยิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย : Research Articles	
Development Model of Social Service Activities Management of College Students in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China *He Zurun, Somsak Jeewattana and Pittaya Pantachai*	**1569-1582**
A Model of Vipassana Meditation Practice for Psychological Well-Being Empowerment in Elderly Women *Phramaha Weerasak Sangphong, Nadnapang Phophichit, Narumon Jiwattanasuk and Sakchai Sakabucha*	**1583-1594**
Transforming Academic Leadership through Knowledge Management Innovation: Model Development and Evaluation in Private Universities *Kanyamon Kanchanathaveekul*	**1595-1608**
A Causal Relationship between Self-Efficacy and Job Engagement in Organizational Support and Organizational Culture as Mediating Roles on SMEs' Low-Level Employee in Yiwu City, China *Weilin Wang and Napaporn Khantanapha*	**1609-1628**
The Influence of Consumer Trust in Smart Energy Ecosystems on Purchase Intention for New Energy Vehicles: The Mediating Role of Perceived Smart Mobility Benefits and the Moderating Effect of Digital Readiness *Wantong Zhao, Hui Guo, Suprwin Nachiangmai and Apichaya Kunthino*	**1629-1646**
Design and Development of Multimedia Innovations to Promote Cognitive Skills in Early Childhood *Chayapat Prapaipornlert, Wannaapa Jarupaphanl Prapaipornlert, Prapimjai Piemkum, Prapimpong Wattanarat and Sirathan Chaithornthanawat*	**1647-1656**

เรื่อง	หน้า
การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลาม ใน 4 จังหวัดภาคใต้: Participatory Communication to Create Sustainability of Islamic Cooperatives in 4 Southern Provinces *อภินันท์ แสล่หมัน, กานต์ บุญศิริ, วิทยาธร ท่อแก้ว และ กุลธิดา ธรรมวิภัชน์:* *Aphinan Salaeman, Karn Boonsiri, Wittayatorn Torkaew and Kuntida Thamwipat*	1657-1672
นักท่องเที่ยวมูเตลู : ความเชื่อ พฤติกรรม และความต้องการในการท่องเที่ยว: Mutelu Tourists: Beliefs, Behaviors, and Tourism Needs *จริยา สุพรรณ และ สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน:* *Jariya Supun and Supaporn Prasongthan*	1673-1687
การเสริมสร้างพลังใจ สร้างสุข ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม: Enhancing Mental Empowerment and Promoting Happiness among Elderly in Hom Kred Subdistrict Elderly Club, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province *ทรรศิตา ธนากรอัครกุล, พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และ สัญญา สดประเสริฐ:* *Tasita Tanakornaukarakul, Phramaha Prakasit Sirimetto and Sanya Sodprasert*	1688-1699
รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์: Learning Management Model to Promote Competence, Well-being, and Happiness of Novice Monks at Phrapariyattidhamma School, General Education Section, Buriram Province *พระมหาศรายุทธ ธีรปญฺโญ, พระมหาศุภวัฒน์ ธานวุฑฺโฒ และ โยตะ ชัยวรมันกุล:* *Phramaha Sarayut Dhīrapaññho, Phramaha Supawat Thanavuddho and Yota Chaiworamankul*	1670-1683
ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรร ในเขตกรุงเทพตะวันออก: Factors Influencing the Decision to Purchase Housing Estate Properties in Eastern Bangkok *วัชรากร หนูเกื้อ, เกศินี วีรศิลป์, สนิท สิทธิ และ ภาวิณี อารีศรีสม:* *Watcharakorn Nookue, Kesinee Veerasilpa, Snit Sitti and Pawinee Areesrisom*	1684-1699

เรื่อง	หน้า
ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์: The Relationship between Gender, Learning Styles, and Learning Preferences among Criminology and Forensic Science Students *กาญจนา จันทร์ประเสริฐ:* *Kanchana Chanprasert*	**1700-1716**
การเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต: The Selection of Short-Term Vocational Courses in Home Economics at Phuket Polytechnic College *จณาพร สุวรรณชาติ, ชญาภัทร์ กี่อาริโย, ประพาพภรณ์ ธีรมงคล และ น้อมจิตต์ สุธีบุตร:* *Chanaporn Suwannachat, Chayapat Kee-ariyo, Praparn Theeramonkol and Nomjit Suteebut*	**1717-1727**
พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต: Purchasing Behavior of Local Snack Products among Tourists in Phuket Province *ณัฐวรรณ ยิ้มปลื้ม, ชญาภัทร์ กี่อาริโย, ธนภพ โสตรโยม, และ น้อมจิตต์ สุธีบุตร:* *Nattawan Yimpleum, Chayapat Kee-ariyo, Thanapop Soteyome and Nomjit Suteebut*	**1728-1742**
ความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร: The Success of Beauty Clinic Standards Control in Bangkok *เกศกมล เปลี่ยนสมัย, อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์, สนิท สิทธิ และ ภาวิณี อารีศรีสม:* *Keskamol Pleansamai, Anuwat Jaradrattanapaiboon, Snit Sitti and Pawinee Areesrisom*	**1743-1759**
การพัฒนาประสบการณ์การอ่านของเด็กอนุบาลด้วยนิทานเมืองเพชรบุรี: Developing Reading Experiences Among Kindergarten Children through Phetchaburi Folk Tales *รัชนี นกเทศ:* *Ratchanee Nokthet*	**1760-1773**

เรื่อง	หน้า
การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม: English Vocabulary Learning among Fourth-Grade Elementary School Students through Peer-Assisted Learning Combined with Board Games *ธมลวรรณ เฉยนก และ พิบูลย์ ตัญญบุตร:* *Thamonwan Choeynok and Phibun Tanyabut*	**1774-1783**
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3: The Relationship between Digital Leadership of School Administrators and Teachers' Core Competencies in Schools under Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 *ทิพย์อนงค์ ทับเอี่ยม และ ณิรดา เวชญาลักษณ์:* *Thipanong Thapaiam and Nirada Wechayaluck*	**1784-1796**
การเตรียมความพร้อมของประชาชนก่อนวัยเกษียณเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชาชนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่: Preparing the Pre-Retirement Population for an Aging Society: A Study of Residents in Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province *พวนชัย โคตรชนะ, ปิยะ พละปัญญา, ภาวิณี อารีศรีสม* *และ อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์:* *Phuanchai Kotechana, Piya Palapanya, Pawinee Areesrisom* *and Anuwat Jaradrattanapaiboon*	**1797-1811**
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: A Model for Developing Digital Leadership of Teachers in Social 5.0 of Secondary Schools in the Northeastern Region *วิลาวรรณ จันโทวาท,* ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์ และ *สุมัทนา หาญสุริย์:* *Wilawan Chantowat,* Sikarn *Pienthunyakorn and Sumattana Hansuri*	**1812-1825**

เรื่อง	หน้า
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย: The Relationship between Leadership in the Digital Era and Active Learning Management for Teachers in the Pra Meaya Educational Network in Khirimat District, Sukhothai..... **1826-1836** *วิราภานต์ พลคล้าย และ นงลักษณ์ ใจฉลาด:* *Wirakan Phonkhlay and Nongluck Jaichalad*	
การจัดการแรงงานต่างด้าวเมียนมา ลาว กัมพูชา ในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ: Management of Migrant Workers from Myanmar, Laos, Cambodia in the Industrial Sector in Samut Prakan Province..... **1837-1848** *วินัย บูรณสิงห์, สมบัติ กันบุตร, ภาวิณี อารีศรีสม และ วันวสา วิโรจนารมย์:* *Vinai Buranasing, Sombat Kanbute, Pawinee Areesrisom* *and Wanwasa Wirojanarome*	
แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน: Guidelines for Educational Administration by Secondary School Administrators under the Northeastern Secondary Educational Service Area Offices in Accordance with Basic Education Standards..... **1849-1862** *วิศวะ ผลกอง, สุพรรณี สมานญาติ และ สิรินธร สินจินดาวงศ์:* *Visava Polkong, Supannee Samarnyart and Sirinthorn Sinjindawong*	
การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่: Development of an Agro-Tourism Management Model: A Case Study of Agricultural Groups and Private Enterprises in Mae Rim District, Chiang Mai Province..... **1863-1879** *ศรัณรักษ์ ประสานพรรณ์, มนตรี สิงหะวาระ, อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์* *และ ภาวิณี อารีศรีสม:* *Saranrak Prasarnphan, Montri Singhavara, Anuwat Jaradrattanapaiboon,* *and Pawinee Areesrisom*	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน: A Model for Community Enterprise Network Management for Sustainability: A Case Study of Community Enterprise Networks in Upper Northern Thailand *อธิศักดิ์ อรุณมาศ, มนตรี สิงหะวาระ, อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์ และ ภาวิณี อารีศรีสม:* *Athisak Arunmas, Montri Singhavara, Anuwat Jaradrattanapaiboon and Pawinee Areesrisom*	**1880-1891**
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวใน จังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว: Factors Influencing Tourists' Intention to Use Green Hotels in Phuket through Green Digital Marketing *ณิชชา ปะณะรักษ์:* *Nitcha Panarak*	**1892-1905**
การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต: The Selection of Undergraduate Programs among Students of the School of Culinary Arts, Suan Dusit University *ศิวพร ยิ้มแต้, ชญาภัทร์ กี่อาริโย, วรดานันท์ เหมนิธิ และ เปรมระพี อุยมาวิริยหิรัญ:* *Siwaporn Yimtae, Chayapat Kee-ariyo, Woradanan Hemnithi and Premraphi Ooaymaweerahirun*	**1906-1919**
การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4: Learning Management Using Educational Games on the Wordwall Website to Enhance Chinese Vocabulary Learning Ability among Grade 10 Students *ปพิชญา เสนานุช และ ชิดชไม วิสุตกุล:* *Paphitchaya Senanuch and Chidchamai Visuttakul*	**1920-1929**
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน จังหวัดกาญจนบุรี: A Sustainable Ecotourism Management Model in Kanchanaburi Province *ณิชาภัทร หาญเมือง, รัชนีวรรณ คำต้น, ภาวิณี อารีศรีสม และ สนิท สิทธิ:* *Nichaphat Hanmuang, Ratchaneewan Kamton, Pawinee Areesrisom and Snit Sitti*	**1930-1941**

เรื่อง	หน้า
ปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: Characteristic Factors Associated with the Research Performance of Faculty Members Appointed to Academic Positions for Promoting Personnel Excellence at the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University *เขมณัฏฐ์ มาศวิวัฒน์ และ บรรณกร แซ่ลิ่ม:* *Khemmanat Matwiwat and Bannagorn Saelim*	**1942-1954**
การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์และการรับรู้คุณค่าของสินค้าที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้มาซื้อสินค้าในร้านขายของฝากจังหวัดนนทบุรี: Creative Packaging Design, Soft Power Elements Reflected through Packaging, and Perceived Product Value Influencing Souvenir Purchase Intention among Customers in Souvenir Shops in Nonthaburi Province *เจณิภา คงอิ่ม:* *Jenipa Kong-im*	**1955-1968**
แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี: Guidelines for Human Capital Development to Increase Work Efficiency of Employees in Amata City Industrial Estate, Chonburi Province *อัครพันธ์ พิลา, มนตรี สิงหะวาระ, ภาวิณี อารีศรีสม และ สนิท สิทธิ:* *Akraphun Phila, Montri Singhavara, Pawinee Areesrisom and Snit Sitti*	**1969-1981**
บทความวิชาการ : Articles	
การเสริมสร้างแรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่ ด้วยหลักอิทธิบาท 4: Enhancing Motivation for Workplace Happiness among Modern Employees through the Four *Iddhipādas* *พระจันธา เมธิโกธี และ พระครูสังฆกิจดิลก:* *Phra Chantha Methikothy and Phrakhrusanghakitdilok*	**1982-1993**

เรื่อง	หน้า
พุทธบูรณาการเพื่อการโค้ชทีมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง: Buddhist Integration for Team Coaching toward Creative Problem-Solving and Transformative Change *ปรีดิ์ฤทัย ตั้งจิตญาณพัฒน์:* *Preeruetai Tungjityannapat*	1994-2006
การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม: Buddhist Architectural Design Based on *Sappāya* Principles for Holistic Well-Being *กรณ์กันต์ ลิ้วสงวนกุลธร:* *Kornnakan Liosanguankulthorn*	2007-2020
การพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4: Development of Mental Health Care Leaders Based on the Four *Brahmavihāra* Principles *นุชจารี คล้ายสุวรรณ:* *Nuchgalee Klaysuwan*	2021-2030
การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคต : การบริหารเชิงนวัตกรรม: The Administration of Opportunity Expansion Schools in the Future Era: Innovative Management *ณุภาวี คงเกิด, วรรณรี ปานศิริ และ สมชัย สินแท้:* *Nupawee Kongkerd, Wannaree Pansiri and Somchai Sinthae*	2031-2043
การบูรณาการสติ ขันติ และสันติในกระบวนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม: Integrating Mindfulness, Patience, and Peace in the Development of Meditation Centers *จินดา มหาพัณณาภรณ์:* *Chinda Mahapannaporn*	2044-2053
แนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมผู้สูงวัยด้วยสมุนไพรและหลักภาวนา 4: Holistic Elderly Health Care Using Herbal Medicine and the Fourfold Development (*Bhāvanā*) *รุ้งทอแสง ชั้นสุวรรณ:* *Rungtorsaeng Chansuwan*	2054-2061

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Development Model of Social Service Activities Management of College Students in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China*

[1]He Zurun, Somsak Jeewattana and Pittaya Pantachai
Faculty of Education, Buriram Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: 660427090011@bru.ac.th

Abstract

The objectives were: 1) to investigate the management elements of college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing; 2) to develop a development model for college students' social service activities in Chongqing; 3) to evaluate the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing. The research methodology comprises 3 phases. Phase 1: studying the elements of college students' social service activities. Content validity was assessed using IOC by 3 experts. Phase 2: constructing a development model for college students' social service activities through interviews with administrators from 3 exemplary institutions. The panel of 5 experts validated the draft model. Phase 3: evaluating the model's accuracy and applicability by 7 qualified experts, while assessing its feasibility and utility through feedback from 30 student union presidents.

The results of the research were found to be: 1) The development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, China consists of 4 key elements: organizational leadership, support mechanism, institutional development, and professional development. 2) Developing an IPOS model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China. Using the PDCA Cycle management philosophy as its theoretical framework. 3) The evaluation results of the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China indicate that experts rated its accuracy and applicability at the highest level, while student union leaders rated its feasibility and utility at the highest level.

Keywords: College Students; Development Model; Social Service Activities; China

Introduction

The Higher Education Law of the People's Republic of China stipulates that higher education must serve the cause of socialist modernisation and the people, integrating with productive labour and social practice. As institutions dedicated to cultivating highly skilled professionals, higher education establishments bear not only the vital responsibilities of

*Received April 29, 2026; Revised June 2, 2026; Accepted June 10, 2026

nurturing talent and conducting scientific research, but also the social duty of serving the people and society. Indeed, in the fulfillment of this social service function by higher education institutions, university students play an indispensable role (Standing Committee of the National People's Congress, 2018). Over the past three decades, youth volunteer services have flourished under the coordination and guidance of the Communist Youth League organisation, emerging as a vital vanguard and backbone force in the development of volunteerism in China. This distinctive social organisational structure has played an irreplaceable role in the mobilisation of volunteer services (Lu and Cai, 2021). In addition to undertaking social practice activities at the national level, Chongqing Municipality has innovatively developed municipal-level university student social service projects tailored to regional characteristics and the current state of economic and social development. Concurrently, each district and county has implemented university student social service initiatives adapted to local conditions.

The document China's Education Modernisation 2035, issued by the Central Committee of the Communist Party of China and the State Council, calls for accelerating educational transformation in the information age, enhancing government management and service capabilities, strengthening schools' autonomous management capacities, and expediting the formation of a modernised education management and monitoring system. This will advance precision in management and scientific decision-making, aiming to establish a new governance framework for education involving the whole of society by 2035. This signifies that evolving times impose heightened and renewed demands upon higher education administration. Accelerating the reform and innovation of the development model is the imperative path to enhancing the quality of talent cultivation within universities (Central Committee of the Communist Party of China, 2019).

Given its context and significance, researchers have examined the development model for managing university students' social service activities in Nan'an District, Chongqing Municipality, People's Republic of China. By identifying methodologies and guidelines, the aim is to enhance the efficiency of student social service initiatives, enabling students to participate fully in diverse activities.

Objectives of the Research

1. To investigate the management elements of college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

2. To develop a development model for college students' social service activities in Chongqing, People's Republic of China.

3. To evaluate the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

Research Methodology

The 1st Step: Literature review

According to research by scholars such as Gu Fan (2008), Zhou Haobo (2021), Mao Lihong (2013), and Wei Na (2013), Chinese academics define the management of college students' social service activities as: an educational management process in which universities rationally allocate and effectively utilize their teaching, research, and knowledge resources to meet the diverse and multi-level needs of the public. This process aims to achieve the educational objectives of promoting students' physical and mental development and fostering their growth and success, with college students as the primary participants in a series of service activities for society.

According to research by scholars such as Zhang Jiawei (2022), Liang Jingyu (2023), and Dong Zhijie (2023), Chinese scholars believe that the constituent elements of the development model for college students' social service activities should include four factors: (1) Organizational leadership; (2) Support mechanism; (3) Professional development; (4) Institutional development.

The 2nd Step: Research instruments and methods used in the study

This research is conducted in three phases.

The first stage involved researching the constituent elements of the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing Municipality, People's Republic of China.

It is divided into two steps: (1) Study relevant literature, concepts, theories, and research; (2) Develop questionnaires, conduct questionnaire surveys, and collect and analyze data. The sample comprised 384 students from first to fourth year across four public undergraduate institutions in Nan'an District. The research instrument was a five-point scale questionnaire developed by the researcher. Content validity was assessed using IOC by 3 experts and exhibited a reliability coefficient of 0.99. Data analysis uses percentages, mean, and standard deviation.

The second stage involved developing the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing Municipality, People's Republic of China.

It is divided into four steps: (1) Interview three model universities; (2) Develop a draft development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China; (3) Confirm the draft model through focus group discussion; (4) Improve the draft model according to the suggestions of experts. The research subjects comprised 3 university administrators and 7 experts. The research tool is a semi-structured interview outline.

The third stage involved evaluating the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

It is divided into two steps: (1) 7 experts evaluate the accuracy and applicability of the model; (2) Evaluate the feasibility and utility of the model by 30 student union presidents. The research tool is a five-level scale questionnaire, and data analysis uses mean and standard deviation.

Research Results

The 1st objective is to study the constituent elements of the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

From the research results, it was found that: Table 1 summarises the mean scores and standard deviations reflecting the current development model of social service activities among college students in Nan'an District, Chongqing, China. Overall, almost all college students consider the management of social service activities at their institutions to be of a high standard. Table 1 illustrates the current status of the development model of social service activities among college students in Nan'an District, Chongqing, China.

Table 1: Means and standard deviations of constituent elements in the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

Elements of Development Model	$\bar{X}$	S.D.	Interpretation	Rank
1. Organizational leadership	4.17	.89	high	3
1.1 Coordination mechanism	4.13	.92	high	4
1.2 Organizational structure	4.18	.88	high	2
1.3 Atmosphere creation	4.20	.89	high	1
1.4 Brand management	4.17	.85	high	3
2. Support mechanism	4.04	.92	high	4
2.1 Financial support	4.00	.93	high	3
2.2 Service base support	4.04	.93	high	2
2.3 Information system support	4.08	.91	high	1
3. Institutional development	4.27	.85	high	1
3.1 Program planning	4.30	.80	high	1
3.2 Evaluation mechanism	4.25	.87	high	3
3.3 Incentive mechanism	4.24	.88	high	4
3.4 Constraint mechanism	4.29	.86	high	2
4. Professional development	4.22	.87	high	2
4.1 Faculty composition	4.23	.88	high	1
4.2 Technology transfer	4.22	.86	high	2
4.3 Team building	4.21	.86	high	3

According to Table 1, the study found that constituent elements of the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China, comprising 4 elements:1) organizational leadership; 2) support mechanism; 3) institutional development; 4) professional development. The overall picture is at a high level. The highest average score was institutional development ($\overline{X}$ = 4.27). The lowest average level was the support mechanism ($\overline{X}$ = 4.04). In terms of institutional development, the highest average score was achieved in program planning ($\overline{X}$ = 4.30), while the lowest was recorded for incentive mechanisms ($\overline{X}$ = 4.24). In terms of professional development, the highest average score was for faculty composition ($\overline{X}$ = 4.23), while the lowest was for team building ($\overline{X}$ = 4.21). In terms of organisational leadership, the highest average score was for atmosphere creation ($\overline{X}$ = 4.20), while the lowest was for coordination mechanism ($\overline{X}$ = 4.13). In terms of support mechanism, the highest average score was for information system support ($\overline{X}$ = 4.08), while the lowest was for financial support ($\overline{X}$ = 4.00).

The 2nd objective is to develop a model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

From the research results, it was found that: The IPOS model, designed to enhance the development of social service activities among college students, establishes a cyclical framework. This framework integrates institutional development, professional development, organisational leadership, and support mechanisms. This comprehensive approach provides a holistic and flexible pathway for strengthening the management of social service activities among college students in Nan'an District, Chongqing. The figure below illustrates the details of the IPOS model (Figure 1).

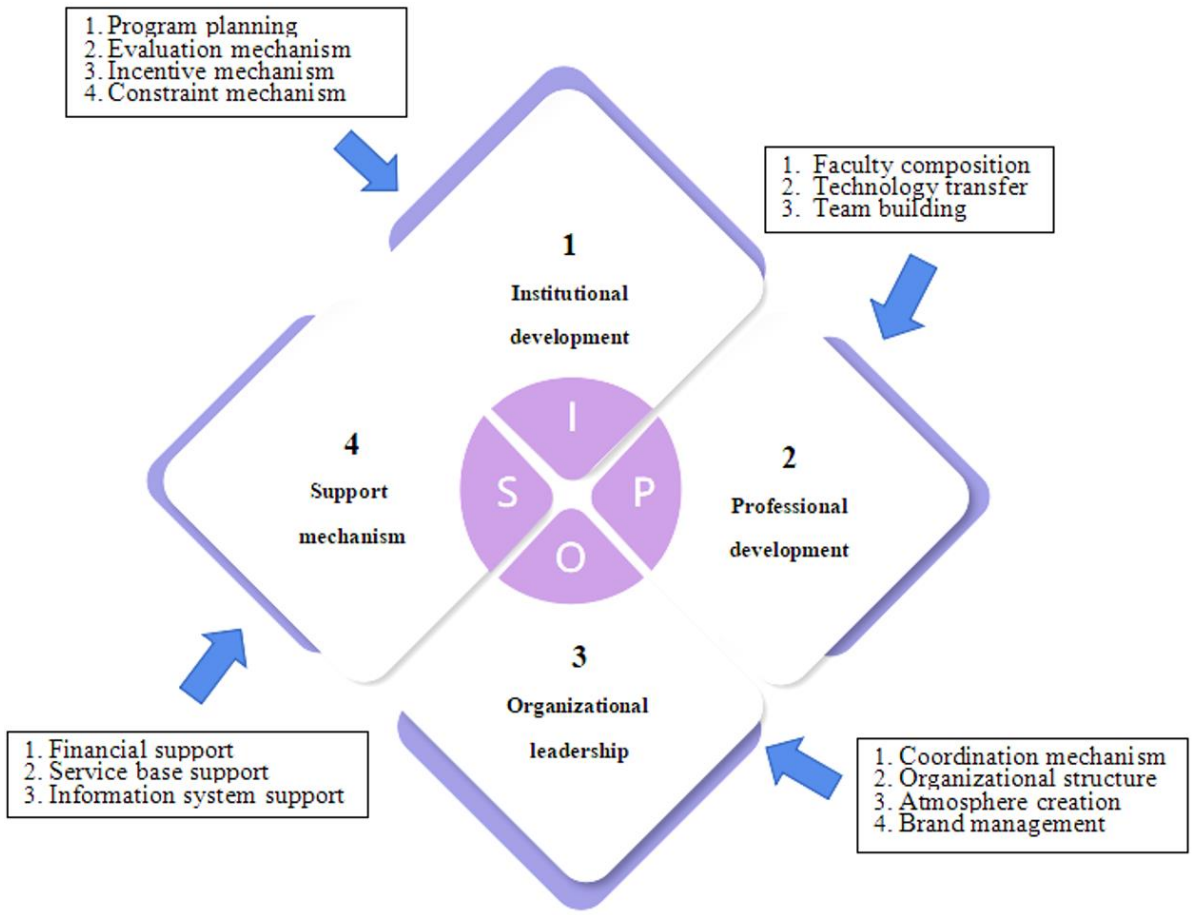

Figure 1: Development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China (Constructed by the researcher)

The philosophy behind this model is to successfully manage social service activities for college students in order to enhance the quality of higher education. It is sustainable and possesses genuine educational value. It does not rely solely on the implementation of any single aspect, but rather is the result of the integration and collaboration of four key elements, as well as their mutual, ongoing support and promotion. However, this framework is defined as a dynamic management system that applies the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle to ensure that activities—from the planning stage through to implementation, evaluation, and improvement—can develop efficiently and sustainably. This process is repeated in a cyclical manner, following a spiral trajectory, thereby effectively managing college students' social service activities, generating stable outcomes, creating profound educational value, and promoting the sustainable development of higher education.

The 3rd objective is to evaluate the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

From the research results, it was found that:

3.1 In this stage, seven experts were invited to assess the quality of the model. These experts were selected for their in-depth expertise in higher education and leadership, and

they subjected the model to a rigorous review in terms of its accuracy and applicability. The results of the assessment are shown in Table 2.

Table 2: Results of the Assessment of the Accuracy and Applicability of the Development Model for College students' Social Service Activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China

Evaluation Contents	Accuracy			Applicability		
	$\bar{X}$	S.D.	Level	$\bar{X}$	S.D.	Level
Components of the Model	5.00	0.00	Highest	4.86	0.38	Highest
Format Guidelines						
1. The Philosophy and Principles of the Model	4.71	0.49	Highest	5.00	0.00	Highest
2. Implementation Strategy	4.71	0.49	Highest	5.00	0.00	Highest
3. Scope of the Study	4.86	0.38	Highest	4.71	0.49	Highest
3.1 Organizational leadership	5.00	0.00	Highest	4.86	0.38	Highest
3.1.1 Coordination mechanism	5.00	0.00	Highest	5.00	0.00	Highest
3.1.2 Organizational structure	4.71	0.49	Highest	4.86	0.38	Highest
3.1.3 Atmosphere creation	5.00	0.00	Highest	5.00	0.00	Highest
3.1.4 Brand management	4.71	0.49	Highest	4.71	0.49	Highest
3.2 Support mechanism	4.86	0.38	Highest	4.71	0.49	Highest
3.2.1 Financial support	4.86	0.38	Highest	4.71	0.49	Highest
3.2.2 Service base support	5.00	0.00	Highest	4.71	0.49	Highest
3.2.3 Information system support	4.86	0.38	Highest	5.00	0.00	Highest
3.3 Institutional development	4.86	0.38	Highest	4.86	0.38	Highest
3.3.1 Program planning	5.00	0.00	Highest	5.00	0.00	Highest
3.3.2 Evaluation mechanism	4.86	0.38	Highest	4.86	0.38	Highest
3.3.3 Incentive mechanism	4.86	0.38	Highest	4.86	0.38	Highest
3.3.4 Constraint mechanism	4.71	0.49	Highest	4.86	0.38	Highest
3.4 Professional development	4.86	0.38	Highest	4.71	0.49	Highest
3.4.1 Faculty composition	4.57	0.54	Highest	4.71	0.49	Highest
3.4.2 Technology transfer	4.71	0.49	Highest	5.00	0.00	Highest
3.4.3 Team building	4.86	0.38	Highest	5.00	0.00	Highest
4. PDCA Quality Cycle	4.71	0.49	Highest	4.86	0.38	Highest
Total	4.84	0.32	Highest	4.87	0.28	Highest

This evaluation form summarises the findings of seven education experts regarding the key elements of the community service activity model adopted by student organisations at higher education institutions in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China. The average scores for each evaluation criterion indicate that the education experts are highly satisfied with both the structure and specific content of the model.

The study found that the seven experts gave the highest ratings to the accuracy of the development model for social service activities among college students in Nan'an District, Chongqing, China ($\overline{X}$ = 4.84, S.D. = 0.32). At the same time, the ratings for the model's applicability were also the highest ($\overline{X}$ = 4.87, S.D. = 0.28).

3.2 In this stage, 30 student union presidents were invited to evaluate the quality of the model. They assessed the model in terms of both feasibility and utility. The results of the evaluation are shown in Table 3.

Table 3: Results of the Assessment of the Feasibility and Utility of the Development Model for College students' Social Service Activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China

Evaluation Contents	Feasibility			Utility		
	$\overline{X}$	S.D.	Level	$\overline{X}$	S.D.	Level
Components of the Model	4.70	0.47	Highest	4.77	0.43	Highest
Format Guidelines						
1. The Philosophy and Principles of the Model	4.73	0.52	Highest	4.80	0.41	Highest
2. Implementation Strategy	4.83	0.38	Highest	4.80	0.41	Highest
3. Scope of the Study	4.83	0.46	Highest	4.83	0.46	Highest
3.1 Organizational leadership	4.80	0.55	Highest	4.83	0.38	Highest
3.1.1 Coordination mechanism	4.80	0.48	Highest	4.90	0.31	Highest
3.1.2 Organizational structure	4.67	0.61	Highest	4.60	0.62	Highest
3.1.3 Atmosphere creation	4.63	0.56	Highest	4.67	0.61	Highest
3.1.4 Brand management	4.53	0.73	Highest	4.57	0.73	Highest
3.2 Support mechanism	4.60	0.68	Highest	4.57	0.68	Highest
3.2.1 Financial support	4.53	0.73	Highest	4.47	0.73	Highest
3.2.2 Service base support	4.50	0.73	Highest	4.57	0.68	Highest
3.2.3 Information system support	4.50	0.73	Highest	4.50	0.68	Highest
3.3 Institutional development	4.60	0.68	Highest	4.60	0.62	Highest
3.3.1 Program planning	4.80	0.48	Highest	4.73	0.58	Highest
3.3.2 Evaluation mechanism	4.70	0.54	Highest	4.57	0.68	Highest
3.3.3 Incentive mechanism	4.53	0.68	Highest	4.57	0.68	Highest
3.3.4 Constraint mechanism	4.47	0.73	Highest	4.60	0.62	Highest
3.4 Professional development	4.63	0.67	Highest	4.63	0.56	Highest
3.4.1 Faculty composition	4.57	0.63	Highest	4.63	0.62	Highest
3.4.2 Technology transfer	4.57	0.63	Highest	4.53	0.63	Highest
3.4.3 Team building	4.53	0.68	Highest	4.63	0.67	Highest
4. PDCA Quality Cycle	4.73	0.50	Highest	4.73	0.50	Highest
Total	4.64	0.60	Highest	4.66	0.58	Highest

This evaluation form summarises the findings of 30 student union presidents regarding key elements of the social service activity model adopted by university student organisations in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China. The average scores for each evaluation criterion indicate that the student union presidents are highly satisfied with the structure and details of the model.

The study found that the development model for social service activities among college students in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China, received the highest feasibility score ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.60). At the same time, this model also received the highest utility score ($\overline{X}$ = 4.66, S.D. = 0.58).

The New Body of Knowledge

The new knowledge framework developed in this study is presented in the form of the IPOS model, which integrates the four dimensions of the development model for college students' social service activities—institutional development, professional development, organisational leadership and support mechanism—within the PDCA cycle. This framework synthesises the insights of education management experts, thereby establishing a management and development pathway with practical guidance for the community service activities of university students in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

1. Theoretical Contribution

This model integrates various management theories into a unified framework. It demonstrates that the effective management of college students' community service activities is achieved when institutional development, professional development, organisational leadership and support mechanism are combined. This provides a comprehensive and systematic theoretical framework for the development of higher education.

2. Methodological Innovation

The IPOS model applies the PDCA quality management cycle to the management of university students' community service activities, transforming the management development model into a continuous, cyclical process. This methodological innovation provides a highly practical step-by-step guide for the planning, implementation, evaluation, and optimisation of social service activities undertaken by college students.

3. Contextual Relevance

Unlike typical student activity management models, the IPOS model has evolved within the specific context of higher education administration and teaching in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China. Whilst maintaining its universal applicability, this model places particular emphasis on local adaptation, thereby offering new insights for research into the development of higher education management in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China.

In summary, this new body of knowledge provides a clear and practical model and set of guidelines for enhancing the effectiveness of the management of social service activities among college students. It helps to foster the development of students' capabilities, improve college management models, and support innovation and reform in higher education (Figure 2).

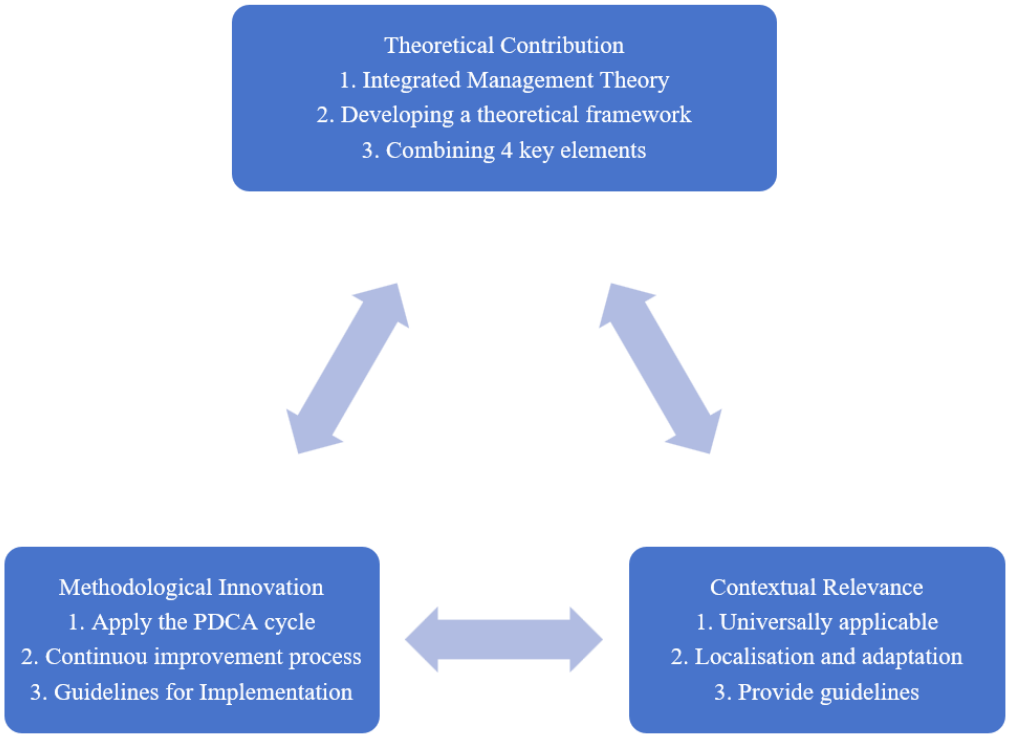

Figure 2: The New Body of Knowledge (Constructed by the researcher)

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, it was found that the primary factors in the development model for college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China, are institutional development and professional development, followed by organisational leadership and support mechanism. This is because institutional development plays a decisive role in promoting the management of university students' social service activities, shaping a service-oriented organisational culture, and enhancing the quality of higher education. The finding is consistent with Professor Zhou Xiang's findings on the action-promoting factors for youth volunteers. This research indicates that fostering social service activities among young people requires social support, organisational backing, and service opportunities. These elements encompass community support, training opportunities, incentive mechanisms, and supervision-feedback systems (Zhou, 2023). In terms of organizational leadership, the average value of this indicator also remains at a relatively high level. The above findings are largely consistent with Professor Liu

Haichun's research, which suggests that governments, society, and the market should actively collaborate to improve the coordination mechanism for college students' social service activities. This collaboration should promote public welfare concepts, foster a positive service environment, and establish signature volunteer service projects for college students (Liu and Yao, 2014). In terms of support mechanisms, although at a relatively high level, the average score is the lowest. The above findings are largely consistent with Professor Guo Jian's research. These results indicate that greater support must be provided for social services in terms of policy, talent, venues, and funding. Efforts should be made to continuously advance the informatization of volunteer services and actively promote the 'Internet Plus' model for social services (Guo and Wang, 2023).

From the research result of the 2nd objective, it was found that the IPOS model integrates institutional development, professional development, organisational leadership, and support mechanisms into the PDCA cycle, providing a systematic and cyclical framework for enhancing the quality of management in college students' community service activities. This is because the PDCA cycle promotes continuous improvement and ensures that the development model for college students' community service activities is iterative and sustainable. The finding is consistent with Professor Deng Hui's perspective, which emphasizes that universities should enhance their social service management capabilities through top-level design, specialized projects, robust support systems, and professional culture development (Deng, 2022). Professor Liang Yuguo and his colleagues also emphasize that universities should enhance collaborative efforts in areas such as school-enterprise partnerships, joint base construction, faculty development, and platform support to genuinely cultivate application-oriented talents who can adapt to societal needs. Only through these measures can universities fulfill their mission of serving regional economic and social development (Liang et al., 2021). Associate Professor Liu Yong also holds that the ideological foundation of the quality control system in local undergraduate universities should be the concept and awareness of total quality management. It is essential to establish the theory and technology for business process reengineering in higher education institutions, as well as the ideas and methods for optimization evaluation, in accordance with the ISO9000 quality management standards (Liu, 2012).

From the research result of the 3rd objective, it was found that experts and the student union presidents have assessed that the IPOS model has received high praise for both its accuracy and applicability. This is because the model combines theoretical foundations with practical application, ensuring academic rigour whilst also taking into account its practical applicability. The finding is consistent with Associate Professor Wang Hongxin's plan to construct a brand model for university social services, including accurate demand positioning, brand positioning management, expanding social influence, standardizing institutional development, and establishing a safeguard system, which aligns with the OSIP model

developed in this study (Wang, 2016). Professor Mei Jiping studied the principles of collaborative education implementation strategies, including integrated design of organizational collaboration, operation in conjunction with students' majors, coordinated cooperation among various institutions within the university, and innovative and distinctive advancement, which aligns with the principles of use in the manual compiled in this study (Mei and Zhou, 2024).

Conclusion

This study concludes that a model integrating institutional development, professional development, organisational leadership, and support mechanisms into the PDCA cycle can effectively enhance the quality of management of college students' social service activities in Nan'an District, Chongqing, People's Republic of China. The findings indicate that institutional development (particularly program planning) and professional development (particularly faculty composition) are the most critical areas for development. Organisational leadership lays the foundation for the management of college students' social service activities, whilst support mechanisms also play a key role in this regard. The model developed in this study was validated by experts and student union presidents, with results indicating a very high level of satisfaction. Overall, this study has established a context-specific and practical framework, contributing new knowledge to the management of college students' social service activities and providing a scalable approach for enhancing the quality of management in similar contexts.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the following suggestions:

1. The suggestions from the research

From the research result of the 1st objective, it was found that the highest average was recorded in system management, while educational resource promotion and support showed the lowest scores. Therefore, colleges should enhance resource allocation in funding guarantees, service operation bases, and information systems. They should also establish comprehensive financial management frameworks, service-based databases, and online information platforms to ensure the smooth execution of student social service initiatives. The study revealed relatively low scores in organizational leadership. Therefore, colleges should enhance coordination in key areas, including participation mechanisms, organizational structure and operational frameworks, atmosphere cultivation, and image management. They should establish collaborative mechanisms and a supportive environment both on and off campus. By leveraging their unique strengths, colleges can develop brand projects tailored to local socioeconomic development, thereby fostering effective organizational mechanisms and a synergistic atmosphere. The research indicates that there remains room for improvement in

fostering professional competencies. Therefore, higher education institutions should enhance institutional frameworks in talent development, social integration of learning, and team building. This includes assigning mentors for all stages of student social service activities, creating more platforms for academic achievement transformation, and conducting volunteer training programs aligned with students' majors. These measures ensure that activity content remains closely related to students' academic disciplines, thereby enhancing their professional capabilities through practical experience.

From the research result of the 2nd objective, it was found that the IPOS model—which integrates institutional development, professional development, organisational leadership, and support mechanism with the PDCA cycle—is theoretically sound and practically valuable. Consequently, higher education institutions and relevant government bodies should adopt this model as a guiding framework for enhancing the development of social service activities among college students, thereby ensuring the continuous planning, implementation, evaluation, and refinement of the management of such activities.

From the research result of the 3rd objective, it was found that both experts and the student union president highly praised the development model of social service activities for college students in Nan'an District, Chongqing. Therefore, the local education authorities, universities, and relevant institutions can adopt this model to manage such activities and promote it to more regions and higher education institutions.

2. The suggestions for future research

2.1 The management mode and manual of social service activities for college students can be further studied by expanding the research sample.

2.2 According to this model, the management of social service activities for college students in different types of universities can be compared.

2.3 The content can be further deepened, such as developing a volunteer training manual, formulating a corresponding volunteer assessment manual, and establishing a detailed fund management system.

References

Central Committee of the Communist Party of China. (2019, February 23). *China's Education Modernization 2035*. Retrieved November 15, 2025, from https://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367987.htm

Deng, H. (2022). The Value Implications and Practical Path of Social Service in Colleges and Universities in the New Era. *Journal of National College of Education Administration*, 6, 3–9.

Dong, Z. J. (2023). Exploration of Social Practice Nurturing Mode of College Students Based on Curriculum Civics. *Jiangsu Higher Education*, 8, 121–124.

Gu, F. (2008). A Brief Discussion on Social Practice Activities of College Students and Their Nurturing Role. *Tianfu New Theory*, 12, 362–363.

Guo, J., & Wang, Y. (2023). The Realistic Dilemma and Logical Progression of Promoting the Modernization of Volunteerism. *Ethics and Civilisation*, 4, 28–38.

Liang, J. Y. (2023). Mechanisms and Innovative Mechanisms of Museum Youth Volunteerism Practices for Nurturing People. *China Youth Social Science*, 42(1), 19–26.

Liang, Y. G., Li, C. K., & Li, Q. H. (2021). The Realistic Dilemma and Cracking Path of Practice Teaching in Applied Colleges and Universities Under the Perspective of Collaborative Education: A Survey and Analysis Based on 30 Applied Colleges and Universities (2020). *China University of Science and Technology*, 11, 79–83.

Liu, H. C., & Yao, D. H. (2014). Construction of Long-Term Mechanism of College Students' Volunteer Service Under the Perspective of Social Governance. *Ideological Education Research*, 6, 87–90.

Liu, Y. (2012). Exploration of Building a Quality Assurance System for Practice Teaching in Newly Built Local Undergraduate Colleges and Universities. *Academic Forum*, 35(9), 227–230.

Lu, S. Z., & Cai, K. X. (2021). Operation and Management of Volunteer Services in the Perspective of Social Governance Modernization. *China Youth Social Science*, 40(6), 2–10.

Mao, L. H. (2013). *Research on the Legalisation of Volunteerism in China*. Beijing, China: Renmin University of China Publishing House.

Mei, J. P., & Zhou, J. X. (2024). Research on the "Five-Dimensional Synergy" Model of Educating People Under the Perspective of "Big Ideology and Politics Course". *Jiangsu Higher Education*, 2, 103–107.

Standing Committee of the National People's Congress. (2018, December 29). *Zhong Hua Ren Min Gong He Guo Gao Deng Jiao Yu Fa [Higher Education Law of the People's Republic of China]*. Retrieved October 22, 2025, from http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2019-01/07/content_2070258.htm

Wang, H. X. (2016). Exploration of Cultivation of Youth Volunteer Service Brand Project in Colleges and Universities. *Heilongjiang Higher Education Research*, 8, 85–86.

Wei, N. (2013). Development of Volunteer Service in China: Achievements, Problems and Prospects. *China Administration*, 7, 64–67.

Zhang, J. W. (2022). The Functional Positioning and Optimisation Path of Practical Education in Colleges and Universities Under the Perspective of "Great Ideological and Political Class". *Journal of Ideological and Theoretical Education*, 6, 146–152.

Zhou, H. B. (2021). The Era Characteristics and Practical Path of Social Service Function of Local Comprehensive Universities. *Modern Education Management*, 2, 16–22.

Zhou, X. (2023). The Logic of Action and Group Portrait of Youth Volunteers. *People's Forum*, 7, 92–96.

A Model of Vipassana Meditation Practice for Psychological Well-Being Empowerment in Elderly Women*

[1]Phramaha Weerasak Sangphong, Nadnapang Phophichit,
Narumon Jiwattanasuk and Sakchai Sakabucha
International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: mahawerasak@gmail.com

Abstract

This research, titled "A Model of Vipassana Meditation Practice for Psychological Well-being Empowerment in Elderly Women", had three main objectives: 1) To explore concepts and theories of psychological well-being, empowerment, and the contexts, problems, and needs of elderly women in Vipassana meditation practice. 2) To develop and examine the effects of Vipassana Meditation Practice on psychological well-being empowerment in elderly women. 3) To present a model of Vipassana Meditation Practice for psychological well-being empowerment in elderly women. This study employed a mixed-methods approach, combining qualitative (in-depth interviews with Vipassana Masters and elderly practitioners) and experimental research (involving 15 elderly women practicing the Four Foundations of Mindfulness). Data were analyzed using descriptive methods and thematic analysis.

The research findings are presented in accordance with the three research objectives as follows: 1) The findings show that elderly women commonly experience stress, loneliness, and health-related anxiety, which affect their psychological well-being and sense of empowerment. Vipassana meditation was identified as a practice that corresponds well with their life contexts and psychological needs, particularly in enhancing emotional regulation and inner strength. 2) The results of the Vipassana meditation practice indicate significant improvements in psychological well-being among elderly women, including reduced stress, improved sleep quality, enhanced emotional stability, increased self-efficacy, and greater mindfulness in daily life. Social interaction within the practice also strengthened participants' sense of empowerment. 3) A structured model of Vipassana meditation practice was developed, integrating core meditation techniques, elderly-friendly adaptations, community support, and guidelines for sustainable practice. This model provides an effective and accessible framework for promoting psychological well-being empowerment in elderly women and can be applied in meditation centers, eldercare programs, and community settings.

Keywords: Vipassana Meditation; Psychological Well-Being; Empowerment; Elderly Women; Mindfulness

*Received September 2, 2025; Revised June 12, 2026; Accepted June 20, 2026

Introduction

The global demographic landscape is experiencing a significant shift due to increased life expectancy and declining birth rates. This phenomenon, known as population aging, is particularly pronounced in developed nations and is increasingly evident in developing countries. Improvements in healthcare, nutrition, and living standards have contributed to longer and healthier lives. However, this demographic transition presents substantial challenges to societies worldwide, affecting economic stability, healthcare systems, and social structures (World Bank, 2023).

Populations around the world are aging at an unprecedented rate, raising concerns about how societies will support their older members. In 2019, more than one billion people globally were aged 60 years and above, and this number is projected to reach 2.1 billion by 2050 (World Bank, 2023). As the proportion of elderly individuals rises, the working-age population declines, leading to labor shortages and reduced productivity. In addition, increasing pension and healthcare expenditures place considerable strain on national budgets (National Committee on Aging, 2023).

Healthcare challenges also accompany population aging. Older adults are more likely to suffer from chronic illnesses such as hypertension, diabetes, and arthritis, resulting in greater demand for healthcare services (Thailand Ministry of Public Health, 2022). This growing demand may overwhelm healthcare systems, increasing costs and the need for long-term care services. The social implications of an aging society are equally significant. Many elderly individuals experience loneliness and social isolation, particularly those lacking strong family support networks. In traditional societies such as Thailand, rapid urbanization and changing family structures have reduced the availability of familial caregiving for older adults (Knodel and Chayovan, 2021).

Unique Challenges Faced by Elderly Women in Thailand

Elderly Thai women face multiple and interconnected challenges that threaten their economic security, health, and psychological well-being. One major issue is widowhood and social isolation. Women are more likely than men to live alone in old age due to their longer life expectancy. In Thailand, less than half of elderly women live with a spouse, compared to nearly 80 percent of elderly men (National Statistical Office of Thailand [NSO], 2021). The absence of a partner or co-resident family member increases vulnerability to loneliness and depression, which negatively affect quality of life (Berkman, 2020).

Financial insecurity is another critical challenge. Many elderly women have limited income and savings due to lower lifetime earnings and historical gender inequalities in education and employment. Nearly half of Thailand's population lacks retirement pension coverage, and only about one-third of older persons report having personal savings (NSO, 2017). Most elderly Thais depend on the Old Age Allowance provided by the government, which ranges from 600 to 1,000 THB per month, an amount insufficient to meet basic living

costs (Government of Thailand, Ministry of Social Development and Human Security, 2023). Economic insecurity contributes to psychological stress, anxiety, and diminished self-worth among elderly women (World Bank, 2023).

Access to healthcare and long-term care services remains limited, particularly for elderly women with chronic conditions and disabilities. Although Thailand has achieved near-universal health coverage for acute care, long-term care services for conditions such as dementia and mobility impairment are still inadequate (Thailand Ministry of Public Health, 2022). Traditional family-based caregiving has weakened as family size declines and younger generations migrate to urban areas, leaving many elderly women without adequate support (Knodel and Chayovan, 2021). Insufficient healthcare access can exacerbate physical pain, emotional distress, and loss of independence.

The digital divide further compounds these challenges. Many elderly women lack digital literacy and access to digital technologies, limiting their ability to use online services, telehealth platforms, and social media. Fewer than 15 percent of Thais aged 75 and above have internet access, and more than one-third of individuals aged 60 and above have never used the internet (Pew Research Center, 2021; National Statistical Office of Thailand, 2021). Limited digital access reinforces social isolation and reduces opportunities for participation in an increasingly digital society (Charness, 2021).

Vipassana meditation, a Pali term meaning “insight,” is a contemplative practice rooted in the Theravada Buddhist tradition that emphasizes mindful awareness of bodily sensations, feelings, and mental states. The practice cultivates clarity, equanimity, and insight into the nature of reality (Analayo, 2003; Buddhaghosa, 2010). Vipassana meditation has gained global recognition for its effectiveness in reducing stress, enhancing emotional regulation, and promoting psychological well-being (Gunaratana, 2011; Hart, 1987).

For elderly women, Vipassana meditation offers a holistic approach to psychological well-being empowerment by addressing stress, emotional instability, and social isolation. Regular meditation practice has been shown to reduce anxiety, improve emotional regulation, and foster compassion and social connectedness (Bhikkhu Bodhi, 2011; Hetherington, 2003). Group meditation activities further strengthen a sense of belonging and mutual support among elderly practitioners (Berkman, 2020).

In conclusion, population aging in Thailand and globally necessitates innovative yet culturally grounded approaches to support elderly populations. Elderly women, who face compounded social, economic, and health-related challenges, require targeted interventions. Vipassana meditation presents a promising model for psychological well-being empowerment by integrating mindfulness, emotional resilience, social engagement, and self-acceptance within a single practice. When incorporated into community programs and public health initiatives, Vipassana meditation can contribute to healthy aging, improved quality of life, and reduced societal burdens associated with aging populations (World Bank, 2023).

Objectives of the Research

1. To explore concepts and theories of psychological well-being, empowerment, and the contexts, problems, and needs of elderly women in Vipassana meditation practice.

2. To develop and examine the effects of Vipassana Meditation Practice on psychological well-being empowerment in elderly women.

3. To present a model of Vipassana Meditation Practice for psychological well-being empowerment in elderly women.

Research Methodology

This study employed a qualitative research approach to explore the impact of Vipassana meditation on the psychological well-being and empowerment of elderly women. The research was conducted in two phases: Phase 1, which focused on exploring relevant concepts, theories, and the needs of elderly women in Vipassana practice through literature review and in-depth interviews; and Phase 2, which involved the development and validation of a structured Vipassana meditation practice model.

The target population consisted of two groups: (1) six Vipassana Masters, including Buddhist abbots and meditation instructors, who served as key informants, and (2) fifteen elderly women (aged 60 and above) who had practiced Vipassana meditation for at least one year. Purposive sampling was employed to ensure the inclusion of participants with direct experience and expertise.

Data collection methods included literature review, semi-structured in-depth interviews, non-participant observations at meditation centers, and follow-up interviews in Phase 2. Interviews lasted 45–60 minutes and were conducted face-to-face or virtually, allowing participants to share experiences, challenges, and perceived benefits of Vipassana meditation.

For data analysis, a thematic analysis method was applied. The process involved verbatim transcription, familiarization with the data, coding, identification of key themes, and interpretation. Findings were further validated through consultation with meditation experts to ensure credibility and accuracy.

This methodological design enabled a comprehensive exploration of the lived experiences of elderly women in Vipassana practice and the development of an evidence-based model to enhance psychological well-being and empowerment.

Research Results

The 1st objective is to examine theoretical perspectives on psychological well-being, psychological empowerment, and the context, challenges, and needs of elderly women in Vipassana meditation practice.

From the research findings, it was revealed that elderly women face unique challenges across physical, psychological, and social domains, including loneliness, declining health, and loss of social roles. In-depth interviews with 15 elderly women practitioners and six Vipassana masters indicated that theoretical perspectives on mindfulness align with the actual benefits experienced by practitioners. Specifically, Vipassana meditation fosters self-acceptance, emotional regulation, and positive relationships—all components of well-being as conceptualized by Ryff (1989). Furthermore, Vipassana enhances psychological empowerment by equipping practitioners with tools for stress management and strengthening self-efficacy. Nevertheless, elderly women expressed specific needs, such as meditation environments and instructional methods adapted to physical limitations, emotional support, and community engagement to alleviate loneliness.

The 2nd objective is to develop and evaluate the impact of Vipassana meditation practice on the psychological well-being and empowerment of elderly women.

From the research findings, it was shown that after participating in an intensive 8-day Vipassana retreat, all 15 elderly women reported noticeable improvements in psychological well-being and self-empowerment. The key outcomes included:

Emotional regulation and positive affect – participants managed anger, sadness, and anxiety more effectively, experiencing greater calmness and happiness.

Stress reduction – levels of stress and stress-related physical symptoms were significantly reduced.

Self-confidence and empowerment – participants reported increased confidence and self-reliance.

Resilience in facing challenges – enhanced ability to cope with physical pain and life difficulties.

Social connectedness – participants felt a greater sense of belonging within the meditation community despite the retreat's silent environment.

Key techniques contributing to these outcomes included Sitting Vipassana Meditation, Body Scan, Mindful Walking, and Loving-Kindness Meditation.

The 3rd objective is to present a structured Vipassana meditation practice model for enhancing psychological well-being and empowerment among elderly women.

From the research findings, it was found that the developed model was grounded in Ryff's theory of psychological well-being and Vipassana meditation principles, tailored specifically to meet the needs of elderly women. The model consisted of:

Flexible program structures – including retreat-based, community-based, and home-based practice options.

Daily practice routines – integrating sitting meditation, body scan, mindful walking, and loving-kindness meditation.

Elderly-friendly adaptations – such as allowing chair meditation, shortening sitting duration, increasing rest breaks, and using simple language.

Implementation framework – applicable in meditation centers, community programs, and individual practice, with emphasis on community participation and continuous support.

The model is expected to foster improved emotional regulation, stronger self-confidence, enhanced social bonds, and greater acceptance of age-related physical changes. Future studies are needed to refine and evaluate the model for optimal effectiveness.

The New Body of Knowledge

Figure 1: The New Body of Knowledge

This research provides valuable knowledge that can be directly applied to improve the mental, emotional, and social well-being of elderly women. The key takeaways include:

Mindfulness as a Tool for Aging Well – Elderly women can use Vipassana meditation to cultivate peace, patience, and resilience in daily life, reducing stress and emotional suffering.

Emotional Regulation Through Meditation – Techniques such as body scan and breath awareness help practitioners observe emotions without overreacting, leading to greater emotional stability and self-control.

Building Self-Empowerment – Regular practice of loving-kindness meditation strengthens self-compassion and confidence, helping elderly women feel more empowered and in control of their mental and emotional well-being.

Social Connection Through Mindfulness – Meditation retreats and community-based programs foster a sense of belonging, reducing loneliness and increasing interpersonal relationships.

Adaptable Meditation for Physical Limitations – Older adults can still practice mindfulness effectively through chair-based meditation, mindful walking, and shorter meditation sessions tailored to their needs.

Practical Daily Application – Simple mindfulness exercises, like focusing on breath while doing household chores or walking, can integrate meditation into everyday routines for lasting benefits.

By applying these insights, individuals, caregivers, and communities can develop effective mindfulness programs for elderly women, ensuring they experience greater emotional well-being, resilience, and life satisfaction in their later years.

The Vipassana Meditation Practice Model presented here provides a structured, adaptable, and effective framework to empower elderly women psychologically and emotionally. By integrating Vipassana principles into a supportive and accessible program, this model fosters well-being, self-confidence, and social connection, promoting holistic aging and lifelong personal growth.

Furthermore, this model serves as a bridge between traditional meditation practices and modern applications in gerontology and mental health care, offering elderly women an opportunity to cultivate resilience, mindfulness, and self-compassion. By consistently practicing meditation techniques such as body scanning, mindful walking, and loving-kindness meditation, participants develop a deeper sense of self-awareness, emotional stability, and interpersonal harmony.

Additionally, the model encourages community engagement by fostering social connections among practitioners. Through group meditation sessions, shared reflections, and peer support, elderly women can experience an enhanced sense of belonging and purpose, mitigating feelings of loneliness and isolation.

The adaptability of this model makes it a viable intervention for various settings, including meditation retreats, senior centers, healthcare facilities, and self-guided home practices. Its structured approach ensures that elderly women can engage with meditation practices at their own pace while gradually building their capacity for inner peace and psychological strength.

Future research and program expansions should explore how long-term integration of Vipassana meditation into community-based elder care can further enhance cognitive function, emotional resilience, and overall life satisfaction. By continuing to refine and implement this model, practitioners, caregivers, and policymakers can work together to create a sustainable framework for empowering aging populations through mindfulness and meditation.

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, it was found that elderly women experience psychological challenges such as stress, loneliness, emotional distress, and anxiety related to health and aging. Vipassana meditation was found to correspond well with their psychological needs by supporting emotional regulation, acceptance, and inner balance. This is because Vipassana meditation emphasizes mindfulness, non-judgmental awareness, and insight into impermanence, which help practitioners observe emotional experiences calmly and reduce psychological suffering. This finding is consistent with the concepts and theories of psychological well-being and mindfulness, as well as previous research indicating that contemplative practices enhance emotional stability and mental resilience among older adults (e.g., Ryff, 1989; Kabat-Zinn, 1994; Lazar et al., 2005).

From the research result of the 2nd objective, it was found that Vipassana meditation practice significantly enhanced psychological well-being and empowerment in elderly women, including reduced stress, improved sleep quality, increased self-efficacy, emotional stability, and mindfulness in daily life. Participants also developed greater confidence in managing emotions and life challenges. This is because regular meditation practice cultivates self-awareness, attentional control, and adaptive coping strategies, enabling practitioners to respond to stressors more effectively. These results are consistent with theories of self-empowerment and mindfulness-based interventions, as well as empirical studies demonstrating the positive effects of meditation on mental health, self-efficacy, and quality of life in aging populations (e.g., Bandura, 1997; Grossman et al., 2004; Chiesa and Serretti, 2009).

From the research result of the 3rd objective, it was found that a structured model of Vipassana meditation practice for psychological well-being empowerment in elderly women can be developed by integrating core meditation techniques, elderly-friendly adaptations, community support, and guidelines for long-term sustainability. This is because a holistic and

context-sensitive approach enhances accessibility, continuity of practice, and social connectedness, which are essential for sustaining psychological well-being in later life. This finding is consistent with holistic health models and community-based mindfulness frameworks that emphasize the integration of individual practice, social support, and sustainable program design to promote healthy aging (e.g., WHO, 2015; Rowe and Kahn, 1997).

Conclusion

The Vipassana Meditation Practice Model presented in this study provides a structured, adaptable, and effective approach to empower elderly women psychologically and emotionally. By integrating Vipassana principles into a supportive and accessible program, this model fosters mental well-being, self-confidence, and social connection, promoting holistic aging and lifelong personal growth.

Additionally, the model serves as a valuable tool for enhancing emotional resilience, reducing stress, and cultivating self-awareness. By providing a consistent meditation framework, elderly women gain a sense of stability, purpose, and empowerment in their later years. The structured practice routines facilitate emotional processing, offering participants the opportunity to navigate life's challenges with greater ease and acceptance.

Moreover, this model provides a lifelong approach to inner peace and well-being, helping elderly women develop emotional fortitude to face aging-related difficulties with calmness, dignity, and self-acceptance. Through continuous engagement with Vipassana meditation, participants foster a mindset of self-compassion and emotional balance, reducing tendencies toward anxiety, fear, and social isolation. The mindfulness techniques embedded in the model encourage self-inquiry, personal growth, and a deep sense of gratitude, allowing elderly women to view aging as a natural and meaningful phase of life rather than a period of decline.

By integrating the Vipassana Meditation Practice Model into community programs, eldercare initiatives, and personal wellness routines, its benefits can extend beyond individual practitioners to broader societal impacts, contributing to healthier aging populations and improved mental health in elderly communities. Future research should focus on refining the model further, tailoring it for specific cultural and demographic needs, and examining its long-term psychological effects through continued empirical studies and practical applications.

Suggestions

1. The suggestions from the research

From the research result of the 1st objective, it was found that elderly women face challenges across physical, psychological, and social dimensions, including loneliness, declining health, and loss of social roles. Vipassana meditation practice helped improve emotional regulation, self-acceptance, and psychological empowerment.

Therefore, the related institutes such as elderly care centers, community health centers, and meditation centers should apply this knowledge by developing meditation programs tailored for elderly women, incorporating chair-based meditation, shorter sessions, and supportive environments to address their specific needs.

From the research result of the 2nd objective, it was found that participating in intensive Vipassana meditation retreats improved stress reduction, emotional regulation, resilience, and social connectedness among elderly women.

Therefore, the related institutes should organize structured Vipassana meditation retreats and training programs for elderly women, while also providing follow-up support systems such as community practice groups and peer networks to sustain the benefits.

From the research result of the 3rd objective, it was found that a structured Vipassana Meditation Practice Model, integrating sitting meditation, body scan, mindful walking, and loving-kindness meditation, can effectively enhance psychological well-being and empowerment when adapted for elderly needs.

Therefore, the Peace Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, together with relevant eldercare organizations, should integrate this model into community-based mindfulness initiatives and eldercare programs to promote holistic aging and lifelong empowerment.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 Conduct longitudinal studies to evaluate the long-term effects of the Vipassana Meditation Practice Model on elderly women's psychological well-being and empowerment.

2.2 Compare the effectiveness of Vipassana meditation with other mindfulness-based interventions across different cultural and demographic groups of elderly populations.

2.3 Explore the integration of digital technology, such as mobile applications and online platforms, to support home-based and self-directed Vipassana meditation practices for elderly women.

References

Analayo, B. (2003). *Satipatthana: The Direct Path to Realization*. Cambridge, UK: Windhorse Publications.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.

Berkman, L. F. (2020). Socioeconomic Status and Social Participation. *Annual Review of Public Health,* 41, 261–275.

Bhikkhu Bodhi. (2011). *The Noble Eightfold Path: Way to the End of Suffering*. Kandy: Buddhist Publication Society.

Buddhaghosa. (2010). *Visuddhimagga* (Bhikkhu Ñāṇamoli, Trans.). Kandy: Buddhist Publication Society.

Charness, N. (2021). Digital Literacy in Aging Populations. *Innovation in Aging,* 5(2), 13–27.

Gethin, R. (2015). *The Foundations of Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.

Gunaratana, B. H. (2011). *Mindfulness in Plain English*. Somerville, MA: Wisdom Publications.

Hart, W. (1987). *The Art of Living: Vipassana Meditation as Taught by S. N. Goenka*. New York: HarperOne.

Hetherington, I. (2003). *Realizing Change: Vipassana Meditation in Action*. Onalaska, WA: Pariyatti Press.

Hofstede, G. (2010). *Culture and Organizations: Software of the Mind.* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Knodel, J., & Chayovan, N. (2021). Family Support for the Elderly in Thailand. *Asian Journal of Gerontology and Geriatrics,* 14, 25–35.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1982). *Tipitaka Pali Version: Siamrath 1982 Edition*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1992). *Tipitaka Pali Version: Mahachulatepitaka 1957 Edition*. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka Thai Version*. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Mahamakut Buddhist University. (1991). *Tipitaka and Atthakatha Translated Version* (91-Set Edition). Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Mahāsi Sayadaw. (2016). *Manual of Insight*. (Thein Nyun, Trans.). Somerville, MA: Wisdom Publications.

Manushya Foundation. (2021). *Joint UPR Submission: Elderly Rights in Thailand*. Retrieved May 18, 2025, from https://www.manushyafoundation.org

National Committee on Aging. (2023). *The Impact of Elderly Workforce Participation*. Bangkok: NCA.

National Institute on Aging. (2022). *The Impact of Social Participation on Cognitive Decline*. Retrieved April 20, 2025, from https://www.nia.nih.gov

National Statistical Office of Thailand. (2017). *Survey of Older Persons in Thailand*. Bangkok: NSO.

National Statistical Office of Thailand. (2021). *Elderly Living Arrangements and Social Support*. Bangkok: NSO.

Pew Research Center. (2021). *Technology Use Among Seniors*. Washington, DC: Pew Research Center.

Smith, A. (2019). Intergenerational Programs and Their Impact on Elderly Well-Being. *Journal of Aging Studies,* 45, 22–36.

Thailand Ministry of Public Health. (2022). *Health and Aging Statistics*. Bangkok: Ministry of Public Health.

Wikipedia. (2024). *Satipatthana Sutta*. Retrieved March 22, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Satipatthana_Sutta

World Bank. (2023). *Thailand Demographic Trends and Economic Growth*. Washington, DC: World Bank.

Transforming Academic Leadership through Knowledge Management Innovation: Model Development and Evaluation in Private Universities*

Kanyamon Kanchanathaveekul
Faculty of Education, Rattana Bundit University, Thailand.
Corresponding Author's Email: Kanyamon06@gmail.com

Abstract

This study aimed to (1) develop and validate a Knowledge Management (KM)–based Academic Leadership Model (AKL Model), (2) empirically assess the influence of KM-integrated academic leadership on academic administrative effectiveness, and (3) determine the model's practical applicability within private and international universities in Thailand. A three-phase mixed-methods methodology was employed. The initial phase involved synthesising relevant literature and expert opinions to construct and validate the AKL Model. The following phase investigated the relationship between KM-integrated leadership and academic administrative effectiveness, employing quantitative data collected from university executives. The final phase included a pilot implementation to evaluate the model's feasibility, utility, propriety, and accuracy in practical application.

The study's findings suggest that the AKL Model offers a holistic structure for comprehending academic leadership, grounded in three interrelated domains: leadership characteristics, proficiencies, and actions. Furthermore, the results demonstrate that academic leadership, when informed by knowledge management tenets, substantially enhances the efficacy of academic administration. The initial implementation further validates the AKL Model's applicability and appropriateness for application within higher education management. Consequently, this research presents a validated KM-based academic leadership framework, delivering both theoretical significance and practical direction for enhancing academic administration in private and international universities.

Keywords: Academic Leadership; Knowledge Management Innovation; Private Universities; Higher Education; Leadership Development

Introduction

The intensifying competition between public and private universities, both domestically and internationally, has heightened the urgency for private institutions to strengthen their academic excellence, competitiveness, and sustainability. Increasing student mobility and cross-border educational choices compel universities to differentiate themselves

*Received November 3, 2025; Revised January 6, 2026; Accepted January 17, 2026

not only in teaching quality but also in research productivity, social services, and cultural contributions. Furthermore, universities must uphold cross-cutting responsibilities such as knowledge management (KM), governance, risk management, and quality assurance at all institutional levels (Office of the Higher Education Commission, 2024). These challenges underscore the need for new strategic approaches to enhance academic leadership and institutional effectiveness.

In Thailand, private universities play a vital role in expanding access to higher education and fostering innovation in teaching, research, and international collaboration. However, unlike public universities, private institutions often operate under greater financial constraints and market-driven pressures. They must compete for student enrollment, maintain accreditation standards, and meet global benchmarks while preserving academic integrity and sustainability. This study focuses on private and international branch universities in Thailand as a case context to explore leadership practices that enhance institutional performance under these unique conditions.

Academic leadership is central to achieving the multifaceted missions of higher education institutions. Leaders such as deans, associate deans, and department heads must possess vision, disciplinary expertise, and effective communication skills to drive institutional transformation. Recent studies emphasize that leadership capacity directly influences innovation, knowledge sharing, and organizational resilience (Al-Kurdi et al., 2020; He and Han, 2021). In parallel, knowledge management innovation has emerged as a transformative mechanism for organizational learning and performance improvement. Unlike traditional KM practices, innovative KM integrates digital and collaborative systems with data-driven decision-making to enhance knowledge creation, transfer, and utilization (Razmerita et al., 2019; Khan et al., 2022). Integrating KM with leadership development facilitates adaptive governance, evidence-based decision-making, and innovation-oriented institutional cultures (Nguyen et al., 2020; Wang and Noe, 2010).

The reviewed literature demonstrates that effective academic leadership in higher education emerges from the strategic integration of knowledge management (KM) processes—namely knowledge creation, sharing, and application—within leadership practice (Khalil and Asem, 2020; Donate et al., 2022; Wang and Noe, 2010). Rather than relying on hierarchical authority, contemporary leadership models emphasize distributed and collaborative approaches that promote organizational learning, innovation, and adaptability (Loon et al., 2020; Huda et al., 2023). This synthesis indicates that KM-driven leadership development enables higher education institutions to transform knowledge into sustainable competitiveness and institutional resilience (Carmeli and Tishler, 2023). Accordingly, the proposed conceptual framework positions KM innovation as a central mechanism for cultivating visionary, ethical, and participatory academic leaders. This framework offers both a solid theoretical foundation and practical guidance for strengthening leadership capacity in private universities.

Given these emerging trends, it is essential to develop a leadership model that combines academic leadership competencies with KM innovation to ensure sustainable institutional transformation. This study seeks to identify and validate essential components of academic leadership in private universities, construct and refine a KM-based leadership development model, empirically test its impact on academic administrative effectiveness, and evaluate its feasibility, utility, propriety, and accuracy through pilot implementation. The findings are expected to provide both theoretical and practical contributions—advancing the academic discourse on knowledge-oriented leadership and offering private universities a scalable framework to strengthen leadership capacity, institutional performance, and long-term competitiveness in a rapidly changing educational environment.

While previous research has investigated academic leadership and knowledge management as distinct factors influencing institutional performance, there is a paucity of empirical studies that explicitly incorporate knowledge management innovation within academic leadership models, especially within private and international universities. Furthermore, existing research predominantly concentrates on public universities or general organisational environments, providing inadequate evidence regarding the impact of KM-based leadership on academic administrative effectiveness in market-driven and resource-limited settings. Therefore, a validated leadership framework is required to connect knowledge management systematically processes with academic leadership practices and assess their practical utility in private higher education institutions. This study seeks to fill this void by formulating and empirically validating a KM-based Academic Leadership Model specifically within the Thai higher education

Objectives of the Research

1. To develop a validated academic leadership framework grounded in knowledge management (KM) innovation for private universities.

2. To empirically examine the influence of KM-integrated leadership components on academic administrative effectiveness.

3. To assess the practical viability of the KM-based leadership development model in private universities and international branch campuses in Thailand.

Research Methodology

The 1st Step: Research Design

This study used a sequential explanatory mixed-methods design, combining quantitative and qualitative methods. The goal was to create and validate a Knowledge Management (KM)-based Academic Leadership (AKL) Model for private and international universities in Thailand. The design included three main phases: (1) building the model and checking its content through a review of existing literature and expert opinions; (2) testing the

model using quantitative survey data; and (3) model evaluation through pilot implementation to assess feasibility, utility, propriety, and accuracy. The qualitative strand was used to explain, interpret, and contextualize the quantitative findings, thereby strengthening the explanatory power of the study.

The 2nd Step: Population and Sampling

The study's participants were academic leaders—specifically, deans, associate deans, and department heads—employed at forty private universities and international branch campuses situated within Thailand. To ensure a representative sample across different regions and institutional categories, a multi-stage stratified random sampling method was employed during the quantitative phase. The selection criteria mandated that participants had held an academic administrative role for a minimum of two years and that they possessed direct accountability for academic planning, quality assurance, or faculty development initiatives.

Two hundred and twenty individuals participated in the study, surpassing the minimum sample size of 150. This was determined using G*Power (Cohen, 1988), with a medium effect size ($f^2 = 0.15$), an alpha level of 0.05, and a power of 0.80.

For the qualitative and validation stages, fifteen experts were selected purposefully. Their selection was based on (1) established expertise in academic leadership, knowledge management, or higher education management; (2) at least five years of senior academic administrative experience; and (3) prior involvement in policy development, accreditation processes, or leadership training. Furthermore, twenty-five executives, all of whom met the same administrative criteria, participated in the pilot implementation.

The 3rd Step: Research Instruments

The main research tool was a structured questionnaire, divided into three parts: (1) demographic details; (2) components of academic leadership that included knowledge management; and (3) measures of academic administrative effectiveness. Content validity was assessed using Item–Objective Congruence (IOC ≥ 0.50), based on expert evaluation. In addition, internal consistency reliability was confirmed using Cronbach's alpha ($\alpha \geq 0.80$).

The 4th Step: Data Collection Procedures

Data collection followed the sequential explanatory logic as follows:

Phase 1 involved synthesising existing literature and seeking expert validation to develop and improve the AKL conceptual framework.

Phase 2 included administering a quantitative survey to 220 academic executives. This survey aimed to test the model's validity and examine how KM-integrated leadership affects the effectiveness of academic administration.

Phase 3 then involved a pilot implementation with 25 executives. This was done to assess the model's feasibility, usefulness, appropriateness, and accuracy, following the JCSEE program evaluation standards (Madaus, Scriven, and Stufflebeam, 1983).

The 5th Step: Data Analysis

Quantitative data were analysed using descriptive statistics (mean, standard deviation, frequency, percentage) and multiple regression analysis to examine relationships between KM-integrated leadership components and academic administrative effectiveness. Construct validity and model adequacy were assessed through Exploratory Factor Analysis (KMO ≥ 0.70; factor loadings ≥ 0.50) and Confirmatory Factor Analysis (CFI ≥ 0.90; RMSEA ≤ 0.08; $\chi^2/df \leq 3.0$).

Qualitative data derived from expert interviews and participant feedback during the pilot phase were analysed using content analysis, guided by JCSEE's four evaluation criteria: utility, feasibility, propriety, and accuracy. Integration of quantitative and qualitative findings was conducted through a narrative weaving approach, in which qualitative insights were used to explain, elaborate, and validate key quantitative results and model components. This integrative process enhanced the interpretive depth and ensured methodological coherence across phases.

Research Results

Objective 1: To develop a validated academic leadership framework grounded in knowledge management (KM) innovation for private universities.

The findings confirmed that academic leadership in private universities comprises three interrelated dimensions—traits (vision, ethics, credibility), competencies (curriculum leadership, quality assurance, research facilitation), and behaviors (strategic communication, participatory governance, knowledge-based administration). The framework demonstrated strong reliability (α = 0.825) and acceptable content validity (IOC ≥ 0.50). Expert evaluation further affirmed its conceptual rigor and alignment with Propriety Standards (Madaus, Scriven, & Stufflebeam, 1983).

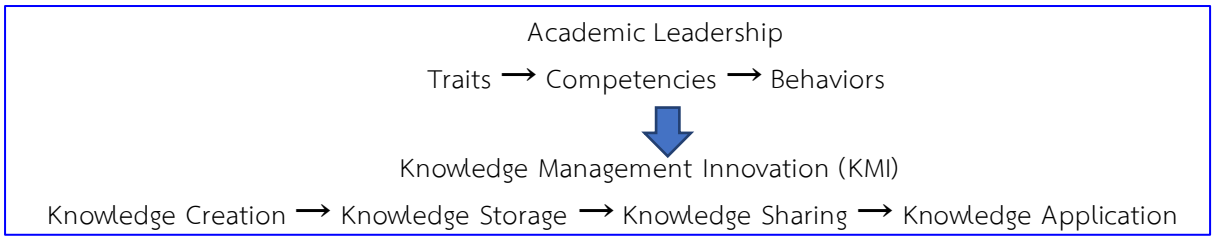
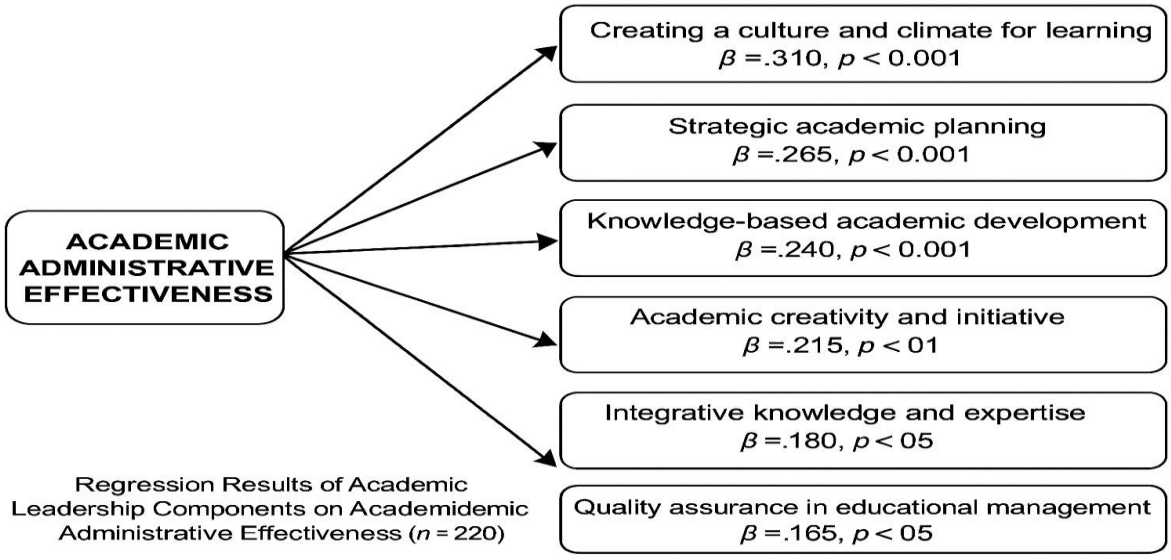

Figure 1: Integrated Findings of the Academic Leadership and KM-Based Model

Objective 2: To empirically examine the influence of KM-integrated leadership components on academic administrative effectiveness.

The regression analysis examining the influence of KM-integrated leadership components on academic administrative effectiveness among 220 faculty-level executives revealed a statistically significant model, $F(6, 213) = 30.21$, $p < .001$, with a strong correlation ($R = .685$) and explanatory power accounting for 47.0% of the variance (Adjusted $R^2 = .450$).

Six leadership components were found to be significant predictors: creating a culture and climate for learning (β = .310, p < .001), strategic academic planning (β = .265, p < .001), knowledge-based academic development (β = .240, p < .001), academic creativity and initiative (β = .215, p < .01), integrative knowledge and expertise (β = .180, p < .05), and quality assurance in educational management (β = .165, p < .05). Among the predictors, learning culture showed the highest standardized coefficient (β = .310), followed by strategic planning (β = .265). Among the KM-integrated leadership components, learning-oriented culture and knowledge-based strategic planning showed the highest standardized coefficients in predicting academic administrative effectiveness, followed by creativity, integrative expertise, and quality assurance.

Model Summary: R = .685, R^2 = .470, Adjusted R^2 = .450, p < .001

Figure 2: Results of Academic Leadership Components on Academic Administrative Effectiveness

Objective 3: To assess the practical viability of the KM-based leadership development model in private universities and international branch campuses in Thailand.

The pilot implementation results confirmed that the KM-based Academic Leadership Model (AKL Model) is both theoretically sound and practically applicable. The overall evaluation (M = 4.31, S.D. = 0.59) indicated strong agreement among participants regarding its value and effectiveness. The model demonstrated high utility in enhancing knowledge-based leadership practices, strong feasibility across diverse institutional contexts, ethical propriety with stakeholder acceptance, and satisfactory accuracy aligning with expected leadership outcomes. These findings collectively validate the AKL Model as a reliable, scalable, and

contextually adaptable framework for improving leadership effectiveness and promoting sustainable excellence in higher education institutions.

Table 1: Pilot Assessment and Contributions of the KM-Based Leadership Development Model (N = 25)

Dimension	Description	Key Findings	Evidence (M, S.D., % Agreement)
Objective	To pilot and assess the practical viability of the KM-based leadership development model in private universities and international branch campuses in Thailand	Pilot program with 25 executives	—
Utility	Value and usefulness in strengthening leadership practices through knowledge-driven decision-making	Participants emphasized the model's ability to enhance leadership effectiveness	M = 4.32, S.D. = 0.58; 88% agreed/strongly agreed
Feasibility	Adaptability across institutional contexts	Model proved flexible and applicable in both private universities and international branch campuses	M = 4.20, S.D. = 0.64; 84% agreed/strongly agreed
Propriety	Ethical soundness and stakeholder acceptance	Stakeholders confirmed ethical appropriateness and alignment with institutional culture	M = 4.44, S.D. = 0.52; 92% agreed/strongly agreed
Accuracy	Consistency between expected outcomes and observed improvements	Outcomes corresponded with projected leadership development goals	M = 4.28, S.D. = 0.60; 86% agreed/strongly agreed
Pilot Outcome	Overall viability and robustness of the model	Validation confirmed feasibility, propriety, and accuracy of the KM-based approach	Mean across standards: 4.31, S.D. = 0.59

Based on the findings from the three research objectives, this study developed and validated the AKL Model. This model is an academic leadership framework based on knowledge management innovation. It combines leadership traits, skills, and behaviours with key knowledge management processes. The goal is to improve the effectiveness of academic administration and the resilience of organisations. The AKL Model, created through a systematic three-phase process, showed outstanding reliability, feasibility, and relevance to the context. Expert evaluations, in accordance with JCSEE standards, validated its overall quality.

The AKL Model provides a framework for understanding how academic leaders incorporate knowledge management innovations into their practices. As shown in Figure 3, academic leadership uses knowledge creation, storage, sharing, and application to support ongoing administrative effectiveness in private and international universities.

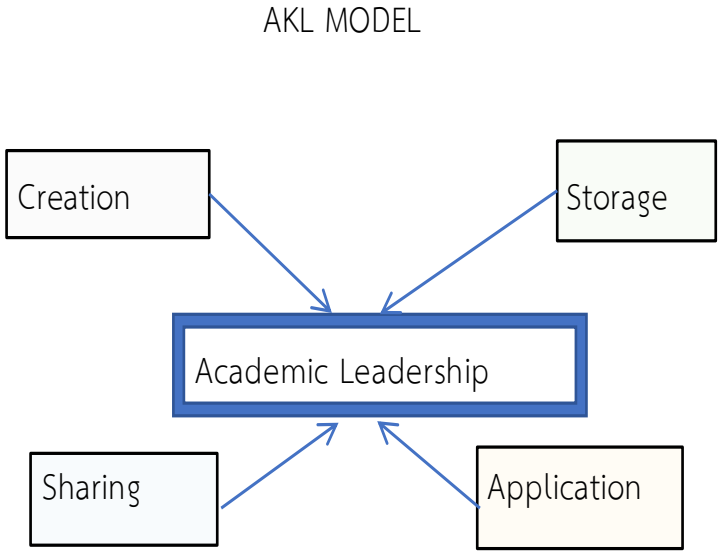

Figure 3: Knowledge Management Innovation Processes Integrated through Academic Leadership

The New Body of Knowledge

The study generated new knowledge through the development of the AKL Model, a validated and empirically tested framework that integrates academic leadership dimensions—traits, competencies, and behaviors—with knowledge management innovation processes such as knowledge creation, storage, sharing, and application. This integration demonstrates how knowledge-driven leadership enhances institutional effectiveness, fosters innovation capability, and strengthens organizational resilience within higher education institutions. The AKL Model serves as both a theoretical and practical advancement in academic leadership

research. It bridges the gap between leadership theory and knowledge management practice, providing a data-driven framework that can be applied to strengthen leadership capacity, improve academic administrative effectiveness, and promote sustainable competitiveness in private and international universities. As a practical tool, the model supports leadership development programs, guides institutional strategy, and fosters a culture of continuous learning and innovation aligned with global higher education transformation. As illustrated in Figure 4.

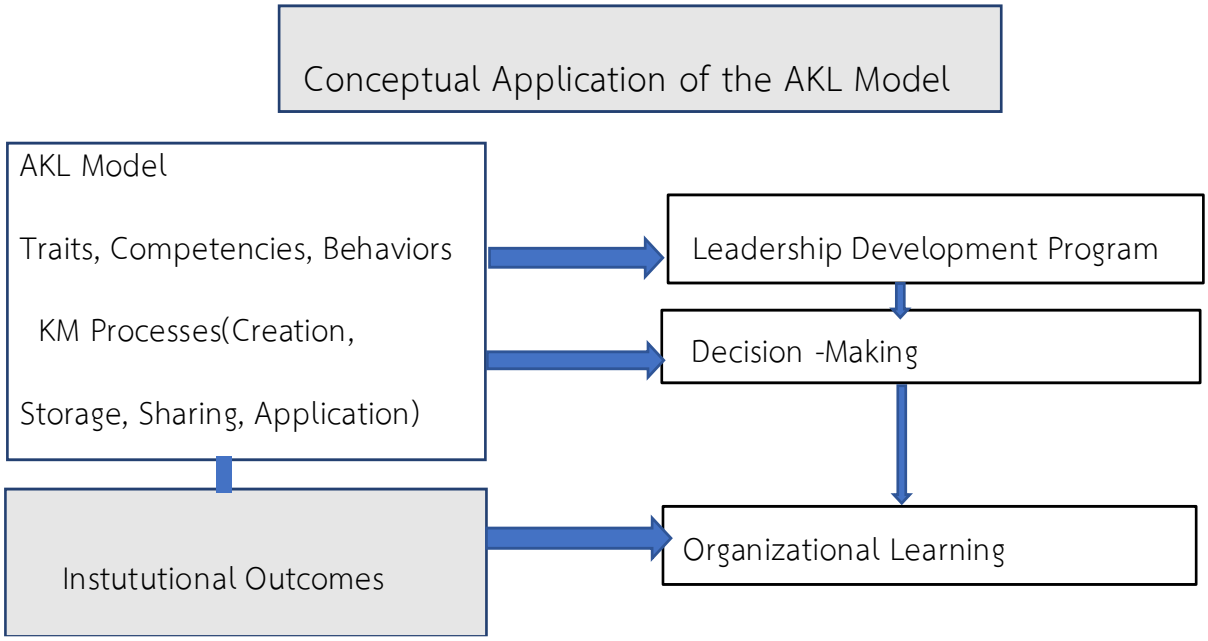

Figure 4: Conceptual Application of the AKL Model

Discussion of Research Results

Regarding the first research objective, the findings suggest that academic leadership at private universities is inherently a multidimensional construct that encompasses leadership traits, competencies, and behaviours. Traits such as vision, ethics, and credibility form the personal foundation of leadership, while competencies related to curriculum leadership and quality assurance reflect the technical and managerial requirements of academic administration. Leadership behaviors—particularly strategic communication and participatory governance—represent the relational dimension through which leadership is enacted in organisational settings. These results may be explained by the complex and dynamic nature of academic environments, where leadership effectiveness depends not on isolated personal attributes but on the integration of values, professional expertise, and relational capacity. Academic leaders must simultaneously uphold academic standards, respond to stakeholder

expectations, and navigate institutional constraints, making a multidimensional leadership configuration essential. This study's results corroborate earlier theoretical frameworks proposed by Bush (2008) and He and Han (2021), who posited that leadership efficacy is a product of the interplay between functional, ethical, and interpersonal factors, rather than solely the result of individual characteristics. Simultaneously, this research contributes to the existing body of knowledge by providing empirical support for this multifaceted framework within the particular setting of private universities, where leadership responsibilities frequently exhibit greater fluidity and a stronger emphasis on performance compared to public institutions.

Concerning the second research objective, the results indicate that the amalgamation of academic leadership elements with Knowledge Management Innovation (KMI) yields a model characterised by robust conceptual consistency and practical applicability. In contrast to traditional knowledge management methodologies that prioritise linear processes of knowledge generation, preservation, dissemination, and utilisation, KMI reorients these processes towards innovation-driven and adaptive outcomes.The observed shift could clarify the model's potential to enhance organisational adaptability and resilience; in particular, knowledge processes driven by innovation enable the transformation of existing knowledge into actionable strategies and systemic solutions. Expert validation corroborated this perspective, underscoring that the incorporation of leadership dimensions with KMI provides a definitive route for significant administrative enhancement. These observations are consistent with and build upon prior investigations by Donate et al. (2022) and Wang and Noe (2010), which highlight that knowledge management attains its optimal efficacy when paired with innovation-focused leadership approaches. Whereas earlier research frequently analysed KM or leadership independently, the current study illustrates how their integration operates as a mechanism for capability reconfiguration, thus bolstering institutional competitiveness within dynamic educational contexts.

Regarding the third research objective, the findings reveal that six academic leadership components are significant predictors of academic administrative effectiveness, accounting for a considerable portion of the variance (Adjusted R^2 = .450).The most significant determinants—cultivating a learning culture, strategic foresight, and knowledge-driven academic advancement—underscore KMI's pivotal role in influencing leadership efficacy. This observed trend can be attributed to the capacity of environments that prioritise learning and knowledge to promote ongoing enhancement, strategic coherence, and data-informed decision-making, all of which are essential for effective academic governance. These results are consistent with the findings of Huda et al. (2023), who demonstrated that work-integrated and knowledge-centric settings contribute to the development of enduring leadership competencies and institutional effectiveness.

As a result, the pilot initiative, which included 25 executives, validated the model's feasibility, utility, propriety, and accuracy, in accordance with JCSEE standards (Madaus, Scriven, and Stufflebeam, 1983). Participants indicated enhancements in their decision-making capabilities and increased adaptability within various institutional settings, which supports the model's theoretical validity and practical utility. These combined observations suggest that the model serves effectively as both an analytical framework and a practical instrument for leadership development in private universities. However, the results necessitate interpretation within specific constraints. This research is limited to private and international universities in Thailand. These organisations, distinguished by their capacity for organisational adaptation, the influence of competitive forces, and governance structures shaped by market dynamics, could potentially intensify the effects of leadership that incorporates knowledge management principles. Consequently, the extent to which these findings can be broadly applied to public universities or other national settings may be restricted. Furthermore, the cross-sectional nature of the study and the dependence on self-reported data could limit the ability to draw causal conclusions and introduce the possibility of response bias. Notwithstanding these constraints, the alignment observed between the empirical findings, expert validation, and initial implementation phase lends support to the model's robustness and its practical utility.

Conclusion

This study demonstrates that academic leadership in private and international universities is a multidimensional construct encompassing leadership traits, competencies, and behaviors, rather than being driven solely by individual characteristics. By integrating these leadership dimensions with Knowledge Management Innovation (KMI), the study develops and validates the AKL Model, which extends existing leadership and knowledge management theories. The findings highlight KMI as a central mechanism through which leadership practices enhance organizational learning, adaptability, and academic administrative effectiveness, thereby contributing new insights to the higher education leadership literature.

From a practical standpoint, the results indicate that academic administrative effectiveness is strongly influenced by leaders’ ability to foster a learning-oriented culture, implement knowledge-based strategic planning, and embed innovation into governance and operational processes. The AKL Model provides a structured and actionable framework that private and international universities can apply to leadership development, succession planning, and quality assurance systems. Evidence from the pilot implementation further confirms that the model is feasible, appropriate, and responsive to varied institutional contexts, supporting academic leaders in improving decision-making efficiency and organizational adaptability.

This study is subject to certain limitations. The empirical analysis relied on cross-sectional, self-reported data collected from private and international universities in Thailand,

which may limit the generalizability of the findings and introduce potential response bias. Additionally, the context-specific focus suggests that caution should be exercised when applying the results to other higher education systems. Future research should employ longitudinal designs, utilize multi-source data, and conduct comparative studies across different institutional settings to further validate the AKL Model and examine its long-term impact on academic leadership and institutional performance.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

Based on the findings related to the first research objective, academic leadership in private universities can be understood as an integrated combination of leadership attributes, competencies, and behaviors. In this regard, university governing boards and senior administrators are encouraged to adopt this validated framework as a reference for leadership appointment, succession planning, and professional development programmes. Embedding these three leadership dimensions into selection criteria and performance evaluation systems can help ensure that academic leaders demonstrate ethical integrity, managerial competence, and collaborative governance capacity, particularly during periods of institutional reform and strategic change.

In relation to the second research objective, the findings indicate that Knowledge Management Innovation (KMI) serves as a key mechanism linking leadership practice with academic administrative effectiveness. Accordingly, academic leaders should institutionalize KMI within governance and strategic planning processes by strengthening structured knowledge-sharing mechanisms and reinforcing evidence-informed decision-making practices. Aligning KMI with organizational innovation initiatives can further enhance universities' adaptive capacity in responding to academic, technological, and regulatory challenges.

With respect to the third research objective, the findings indicate that the KM-based academic leadership model demonstrates practical applicability for leadership development in higher education. At the policy level, these results suggest that the model may inform national leadership development initiatives and higher education reform frameworks. Integrating a KMI-oriented leadership approach into executive development and succession planning processes could contribute to the formulation of leadership competency standards, the cultivation of innovation-oriented academic cultures, and the enhancement of institutional resilience in contexts of ongoing sectoral change.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 Future researchers and higher education policy scholars should apply the proposed KMI–OI-based academic leadership model to public universities and diverse

institutional contexts in order to examine how variations in governance structures, organizational culture, and resource availability shape leadership effectiveness. Such studies are particularly relevant during periods of institutional reform or policy transition, as they would clarify the contextual conditions under which the model is most applicable.

2.2 Researchers are encouraged to employ longitudinal research designs to investigate the long-term effects and sustainability of leadership transformation driven by Knowledge Management Innovation (KMI). Tracking academic leaders and organizational practices across multiple planning or evaluation cycles would enable assessment of whether KMI integration produces enduring behavioral change, organizational learning, and innovation outcomes rather than short-term managerial effects.

2.3 Future studies should incorporate organizational innovation (OI)-related constructs, such as organizational resilience, digital transformation capability, and innovation climate, as mediating or moderating variables. Examining these relationships would enhance the model's explanatory and predictive validity, particularly in international higher education systems facing rapid technological and structural change.

References

Al-Kurdi, O. F., El-Haddadeh, R., & Eldabi, T. (2020). The Role of Organizational Climate in Managing Knowledge Sharing among Academics in Higher Education. *International Journal of Information Management,* 50, 217–227.

Bush, T. (2008). *Leadership and Management Development in Education*. London, England: SAGE Publications.

Carmeli, A., & Tishler, A. (2023). Leadership, Innovation, and Organizational Resilience: The Mediating Role of Dynamic Capabilities. *Journal of Business Research,* 158, 113632.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Donate, M. J., de Pablo, J. D. S., & Peñalver, F. (2022). A Review of Knowledge-Oriented Leadership and Its Impact on Organizational Learning and Innovation. *Journal of Knowledge Management,* 26(1), 1–22.

He, Q., & Han, H. (2021). Leadership Competencies and Innovation in Higher Education: The Role of Transformational Leadership. *Educational Management Administration & Leadership,* 49(6), 924–942.

Huda, F., Ghazali, H., & Hashim, H. (2023). Transformational Leadership and Knowledge Management in Malaysian Higher Education Institutions. *Higher Education Research & Development,* 42(5), 879–894.

Khalil, A., & Asem, N. (2020). Knowledge-Oriented Leadership and Organizational Effectiveness in Higher Education. *Journal of Applied Research in Higher Education,* 12(5), 1025–1043.

Khan, S., Anwar, F., & Zhang, Z. (2022). Knowledge Management Practices and Organizational Innovation: The Mediating Role of Digital Transformation. *Journal of Business Research,* 139, 422–432.

Loon, M., Otaye-Ebede, L., & Stewart, J. (2020). The Paradox of Knowledge Management: The Moderating Role of Transformational Leadership in Knowledge Management on Performance. *Journal of Business Research,* 94, 327–338.

Madaus, G. F., Scriven, M., & Stufflebeam, D. L. (1983). *Evaluation Models: Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. New York: Springer.

Nguyen, T. N., Malik, A., & Budhwar, P. (2020). Knowledge Sharing, Transformational Leadership, and Innovation: Evidence from Emerging Markets. *Journal of Business Research,* 119, 261–272.

Nisar, Q. A., Haider, S., Ali, F., & Jamshed, S. (2020). Knowledge-Oriented Leadership, Innovation, and Knowledge Management Practices: A Cross-Country Study. *Journal of Knowledge Management,* 24(6), 1367–1389.

Office of the Higher Education Commission. (2024). *Higher Education Policy Framework 2024–2030: Competitiveness, Quality, and Sustainability*. Bangkok, Thailand: Ministry of Higher Education, Science, Research, and Innovation.

Razmerita, L., Kirchner, K., & Nielsen, P. (2019). What Factors Influence Knowledge Sharing in Organizations? A Social Dilemma Perspective of Social Media Communication. *Journal of Knowledge Management,* 20(6), 1225–1246.

Wang, S., & Noe, R. A. (2010). Knowledge Sharing: A Review and Directions for Future Research. *Human Resource Management Review,* 20(2010), 115–131.

A Causal Relationship between Self-Efficacy and Job Engagement in Organizational Support and Organizational Culture as Mediating Roles on SMEs' Low-Level Employee in Yiwu City, China*

[1]Weilin Wang and Napaporn Khantanapha
Faculty of Business Administration, Southeast Asia University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: 1326189709@qq.com

Abstract

This study examines the role of self-efficacy in shaping job engagement among low-level employees in small and medium-sized enterprises (SMEs) in Yiwu City, China, with perceived organizational support and organizational culture proposed as mediating variables. SMEs in labor-intensive sectors often operate under structural constraints such as limited managerial resources, informal human resource systems, and highly standardized work processes, conditions that may weaken the motivational mechanisms proposed in mainstream engagement theories Accordingly, this study investigates: (1) the effects of four self-efficacy dimensions—mastery experiences, vicarious experiences, verbal persuasion, and emotional/physiological states—on perceived organizational support and organizational culture; (2) the direct relationships among self-efficacy, organizational support, organizational culture, and job engagement; (3) the mediating roles of organizational support and organizational culture; and (4) the applicability of dominant employee engagement theories within labor-intensive SME contexts. An explanatory sequential mixed-method design was employed. Quantitative data were collected from 410 low-level, full-time SME employees in the manufacturing, logistics, and trading sectors in Yiwu City using structured questionnaires and convenience sampling. The data were analyzed using descriptive statistics, reliability testing, confirmatory factor analysis (CFA), and covariance-based structural equation modeling (CB-SEM) with bootstrapping. Qualitative data from semi-structured interviews were analyzed thematically to provide contextual interpretation of the quantitative findings.

The results indicate that: (1) Objective 1: Verbal persuasion significantly influences perceived organizational support (β = 0.755, $p < .001$) and organizational culture (β = 0.546, $p < .001$), while emotional and physiological states also show significant positive effects on organizational support (β = 0.420, $p < .001$) and organizational culture (β = 0.639, $p < .001$). In contrast, mastery experiences and vicarious experiences show no statistically significant effects on either organizational support or organizational culture ($p > .05$). (2) Objective 2: No significant direct relationships are found between the self-efficacy dimensions and job

*Received January 14, 2026; Revised March 20, 2026; Accepted April 2, 2026

engagement ($p > .05$), and organizational support ($\beta = 0.131$, $p = .249$) and organizational culture ($\beta = -0.330$, $p = .674$) also show no significant direct effects on job engagement. (3) Objective 3: Bootstrapping analysis indicates that organizational support and organizational culture do not significantly mediate the relationships between self-efficacy dimensions and job engagement, as all indirect effects are statistically insignificant and confidence intervals include zero. (4) Objective 4: The overall pattern of findings suggests that theoretical mechanisms commonly proposed in employee engagement research—particularly those emphasizing individual psychological resources and supportive organizational climates—may operate differently in labor-intensive SME environments characterized by standardized tasks and limited autonomy.

Conclusion: The study concludes that job engagement among low-level SME employees appears to be shaped more strongly by structural and economic employment conditions than by individual psychological resources or organizational perceptions. These findings highlight the need for greater contextual sensitivity in organizational behavior research and suggest that engagement theories developed in high-autonomy professional settings may have limited explanatory power in labor-intensive SME contexts.

Keywords: Self-Efficacy; Job Engagement in Organizational Support; Organizational Culture

Introduction

Small and medium-sized enterprises (SMEs) are widely recognized as key drivers of economic growth, employment generation, and regional competitiveness, particularly in developing and emerging economies. In China, SMEs contribute more than 60% of GDP and account for a substantial proportion of urban employment, making them central to national economic development and labor absorption (OECD, 2017). Despite this macroeconomic importance, many SMEs operate under structural constraints, including limited financial resources, weak managerial systems, and relatively informal organizational structures (Beck & Demirgüç-Kunt, 2006). These structural conditions shape the everyday work experiences of employees, particularly those in low-level positions who often perform routine, labor-intensive tasks within tightly controlled production processes.

Such organizational conditions create a distinctive psychological environment for employees. Labor-intensive SMEs frequently emphasize efficiency, cost control, and rapid output, leading to highly standardized work roles characterized by repetitive tasks, limited decision-making authority, and restricted opportunities for skill development. Research in occupational psychology suggests that these conditions can constrain employees' perceptions of autonomy and competence, two key factors underlying work motivation and engagement (Hackman and Oldham, 1976; Schaufeli et al., 2002). When work roles provide limited opportunities for mastery or recognition, employees may struggle to sustain motivation and

psychological investment in their jobs.

Within this context, self-efficacy—an individual's belief in their capability to organize and execute actions required to achieve specific performance outcomes—becomes particularly important (Bandura, 1997). According to social cognitive theory, self-efficacy develops through four primary sources: mastery experiences, vicarious learning, verbal persuasion, and physiological or emotional states. However, the effectiveness of these mechanisms may vary substantially depending on organizational conditions. In labor-intensive SMEs, opportunities for mastery experiences may be limited by repetitive tasks, while hierarchical structures and production pressures may reduce opportunities for mentoring, feedback, and supportive communication. Consequently, sources of self-efficacy such as verbal persuasion and vicarious experience may operate differently in these environments compared with large organizations that provide more structured training and developmental systems.

At the same time, the Job Demands–Resources (JD–R) model provides a useful framework for understanding how organizational factors influence employee engagement (Bakker and Demerouti, 2008). The model suggests that job resources—including organizational support and positive organizational culture—can buffer the effects of job demands and enhance motivational processes that lead to job engagement. In resource-constrained SMEs, however, organizational resources are often unevenly distributed or informally managed, which may alter how employees perceive support and organizational culture. This creates a complex interaction between structural work conditions and psychological mechanisms such as self-efficacy in shaping employee engagement.

Yiwu City in Zhejiang Province, China, provides an especially relevant context for examining these dynamics. Known internationally as a major hub for small commodity manufacturing and trade, Yiwu hosts thousands of SMEs operating in labor-intensive sectors such as manufacturing, logistics, and export commerce (Li and Fung Research Centre, 2019). Many of these firms rely on relatively informal management practices and employ large numbers of low-level workers responsible for repetitive operational tasks. While the city's SME ecosystem has contributed significantly to regional economic vitality, relatively little research has examined the psychological experiences of employees working within these organizations.

Although previous studies have established the positive relationship between self-efficacy and job engagement, most have focused on professional occupations or large organizations with structured human resource systems (Bakker and Demerouti, 2008; Schaufeli et al., 2002). Consequently, limited empirical evidence exists regarding how self-efficacy functions among low-level employees in labor-intensive SMEs where organizational resources and developmental opportunities may be constrained. Addressing this gap is important because employees in such environments may rely more heavily on informal organizational cues—such as perceived organizational support and cultural norms—to sustain their

motivation and engagement.

Grounded in social cognitive theory (Bandura, 1997) and the Job Demands–Resources model (Bakker and Demerouti, 2008), this study therefore examines the relationships among self-efficacy, perceived organizational support, organizational culture, and job engagement among low-level SME employees in Yiwu City. By focusing on workers operating within resource-constrained and highly utilitarian production environments, the study aims to clarify how psychological and organizational factors interact to influence engagement. In doing so, the research contributes to the growing call for greater contextual sensitivity in organizational behavior research and extends engagement theory to labor-intensive SME settings in emerging economies.

Objectives of the Research

1. To examine how different sources of self-efficacy.

2. To investigate how personal psychological resources (self-efficacy) interact with organizational resources to influence job engagement, and why these relationships may differ in highly standardized SME work settings.

3. To analyze how and why organizational support and organizational culture function as mediating mechanisms.

4. To evaluate the explanatory power of dominant employee engagement theories, particularly the JD-R model, in explaining job engagement within labor-intensive SME contexts characterized by constrained job design and utilitarian employment orientation.

Research Methodology

This study employed a mixed-method research design to examine the relationships among self-efficacy, organizational support, organizational culture, and job engagement among low-level employees in small and medium-sized enterprises (SMEs) in Yiwu City, Zhejiang Province, China.

Step 1: Documentary Study: The study began with a systematic review of theories and empirical research on SMEs, job engagement, self-efficacy, perceived organizational support, and organizational culture. Social Cognitive Theory, Social Exchange Theory, and the Job Demands–Resources (JD-R) model informed the research framework and hypothesis development.

Step 2: Field Study: A field study was conducted in SMEs in Yiwu City, Zhejiang Province, selected for its concentration of labor-intensive manufacturing, logistics, and trading enterprises. This phase provided contextual understanding of work structures and practices.

Step 3: Key Informants: Key informants included SME owners, supervisors, and experienced low-level employees with direct knowledge of organizational practices. Their insights supported instrument refinement and qualitative interpretation.

Step 4: Research Instruments and Methods: Semi-structured in-depth interviews and focus group discussions were conducted to explore employees' experiences of self-efficacy, organizational support, culture, and job engagement. Qualitative findings were used to clarify and triangulate quantitative results.

Step 5: Data Collection: Quantitative data were collected through a structured questionnaire administered to low-level, full-time SME employees using convenience sampling across multiple SMEs. The instrument covered demographic characteristics, self-efficacy dimensions, perceived organizational support, organizational culture, and job engagement, measured on a five-point Likert scale. Translation followed a back-translation procedure, with IOC validation and pilot testing.

Step 6: Data Analysis: Data were analyzed using covariance-based structural equation modeling (CB-SEM). Reliability and validity were assessed through Cronbach's alpha, composite reliability, CFA, and AVE. Model fit and hypothesis testing were examined using standard fit indices and bootstrapping for mediation analysis. Qualitative data were analyzed thematically.

Step 7: Presentation of Results: Quantitative and qualitative findings were integrated and presented in line with the research objectives and hypotheses, enhancing explanatory depth and practical relevance.

This mixed-method, seven-step approach combines quantitative rigor with qualitative insight to comprehensively examine job engagement among low-level employees in SMEs, ensuring theoretical coherence, methodological validity, and meaningful implications.

Research Results

Sample Characteristics and Descriptive Overview

Table 1 presents the demographic profile of the respondents. The sample comprises low-level, full-time employees from SMEs primarily operating in manufacturing, logistics, and trading—the dominant industries in Yiwu City. Most respondents are relatively young and at an early career stage, with short organizational tenure, reflecting the labor-intensive and highly mobile nature of the SME workforce. This pattern suggests that employees' psychological perceptions in SMEs may be shaped more by daily interpersonal interactions and affective experiences than by task achievements or formal learning opportunities.

Table 1: Sample Characteristic Distribution

Basic Characteristic	Measure Items	Frequency	Percent (%)
Gender	Male	159	38.8
	Female	251	61.2
Age	25 and Below	95	23.2
	26–35	127	31.0
	36–45	93	22.7
	46–55	68	16.6
	55 and Above	27	6.6
Education Level	College Degree and Below	374	91.2
	Bachelor's Degree	35	8.5
	Master's Degree	1	0.3
	Doctoral Degree	0	0.0
Working Years	1 Year and Below	121	29.5
	1–3 Years	194	47.3
	4–6 Years	72	17.6
	7–9 Years	13	3.2
	10 Years and Above	10	2.4

(Source: Field Survey, 2025, N = 410)

Reliability and Validity of Measurement Scales

Before analysis of the hypothesized relationships, the reliability and the validity of the measures was tested. The findings of reliability and convergent validity. All the constructs have adequate internal consistency as values for Cronbach's alpha and composite reliability are above acceptable levels. Further support for convergent validity is indicated by adequate average variance extracted (AVE) values, in the observed indicators. Examination of inter-construct correlations indicated discriminant validity.

Table 2: Summary of Model Fit Indices for the Confirmatory Factor Analysis (CFA) Model

Model Fit Index	Test Results	Fit Criteria or Thresholds	Model Fit Evaluation
Chi-square (χ^2)	4408.514	Smaller values indicate better fit; $p < 0.05$ common in large samples	Acceptable given model complexity and sample size
Degrees of Freedom (df)	1363	—	—
χ^2/df Ratio	3.234	< 5.00 acceptable; < 3.00 good	Within acceptable range
P-value	0.000	Sensitive to sample size	Statistically significant as expected
RMSEA	0.074	< 0.08 acceptable; < 0.05 good	Demonstrates acceptable approximate fit
RMSEA 90% CI [Low–High]	0.071 – 0.076	—	Confidence interval within acceptable limits
GFI	0.706	≥ 0.80 acceptable; ≥ 0.90 good	Marginal but acceptable for complex models
AGFI	0.680	≥ 0.80 acceptable	Slightly below threshold but tolerable
PGFI	0.648	≥ 0.50 acceptable	Indicates adequate parsimonious fit
SRMR	0.177	≤ 0.08 acceptable	Acceptable considering model complexity
NFI	0.751	≥ 0.70 acceptable; ≥ 0.90 good	Meets minimum acceptability criterion
TLI	0.803	≥ 0.80 acceptable; ≥ 0.90 good	Indicates acceptable fit
CFI	0.813	≥ 0.80 acceptable; ≥ 0.90 good	Demonstrates acceptable incremental fit
AIC	4652.514	Smaller comparative value indicates better fit	Used for model comparison
BIC	5142.485	Smaller comparative value indicates better fit	Used for model comparison

The results of the Confirmatory Factor Analysis (CFA) presented in Table 2 indicate that the proposed measurement model demonstrates an overall acceptable level of model fit with the empirical data. The chi-square statistic ($\chi^2 = 4408.514$, $df = 1363$, $p < .001$) was statistically significant. However, the chi-square test is well known to be highly sensitive to

sample size and model complexity; therefore, significance is commonly observed in large-sample structural equation modeling studies and does not necessarily indicate poor model fit.

The relative chi-square ratio (χ^2/df = 3.234) falls within the acceptable threshold of less than 5.00, indicating a reasonable fit between the model and the observed data. Additionally, the Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA = 0.074) falls below the commonly accepted threshold of 0.08, suggesting an adequate approximation of model fit. The RMSEA 90% confidence interval (0.071–0.076) further supports the stability of the model estimation.

Incremental fit indices also demonstrate acceptable performance. The Comparative Fit Index (CFI = 0.813) and Tucker–Lewis Index (TLI = 0.803) both exceed the minimum acceptable threshold of 0.80, indicating that the proposed model improves substantially over the null model. Similarly, the Normed Fit Index (NFI = 0.751) meets the minimum acceptable criterion for exploratory structural models.

Regarding absolute fit measures, the Goodness-of-Fit Index (GFI = 0.706) and Adjusted Goodness-of-Fit Index (AGFI = 0.680) are slightly below the conventional thresholds. Nevertheless, previous methodological research suggests that these indices may underestimate model fit in complex models with large numbers of observed variables and parameters. Therefore, the values observed in this study remain within a tolerable range for large-scale CFA models.

The Parsimonious Goodness-of-Fit Index (PGFI = 0.648) exceeds the recommended minimum value of 0.50, indicating that the model achieves an appropriate balance between model fit and model simplicity. Additionally, information criteria such as Akaike Information Criterion (AIC = 4652.514) and Bayesian Information Criterion (BIC = 5142.485) provide useful benchmarks for comparing alternative models during model refinement.

Overall, the combination of absolute, incremental, and parsimonious fit indices suggests that the measurement model demonstrates an acceptable and theoretically justifiable level of fit, supporting the adequacy of the latent constructs and their observed indicators for subsequent structural analysis.

Correlation Patterns Among Key Variables

Table 3 presents a correlation matrix which gives an initial overview of the relationships between the self-efficacy dimensions, organizational support, organizational culture and job engagement. This indicates that though there is a relationship between psychological and organizational variables. In mainstream engagement theories may be negligibly operational for low-level SME employees.

Table 3: Correlation Matrix among Latent Variables

Variables	JE	OC	OS	SE1-1	SE1-2	SE1-3	SE1-4
JE	1.000	0.620	0.540	0.360	0.330	0.410	-0.420
OC	0.620	1.000	0.700	0.320	0.300	0.380	-0.450
OS	0.540	0.700	1.000	0.280	0.310	0.360	-0.330
SE1-1	0.360	0.320	0.280	1.000	0.450	0.420	-0.250
SE1-2	0.330	0.300	0.310	0.450	1.000	0.460	-0.240
SE1-3	0.410	0.380	0.360	0.420	0.460	1.000	-0.280
SE1-4	-0.420	-0.450	-0.330	-0.250	-0.240	-0.280	1.000

Structural Model Results

Researchers conducted structural equation modeling to test the relationships between the variables used in the study. According to overall model fit indices, the Structural Model fits reasonably well to the data. The direct effects and Indirect Effect on standardized path coefficient values are reported in Table 4 and Table 5.

Table 4: Path Coefficient of Structural Equation Mode (Direct Effect)

Path	Parameter Estimate	SE	t Value	p Value (two-tailed)
OC ⟶ JE	-0.330	0.784	0.420	0.674
OS ⟶ JE	0.131	0.114	1.154	0.249
SE1-1 ⟶ JE	0.004	0.059	0.069	0.945
SE1-1 ⟶ OC	-0.026	0.041	0.631	0.528
SE1-1 ⟶ OS	0.031	0.052	0.606	0.545
SE1-2 ⟶ JE	0.000	0.030	0.011	0.991
SE1-2 ⟶ OC	-0.011	0.022	0.496	0.620
SE1-2 ⟶ OS	0.033	0.028	1.184	0.236
SE1-3 ⟶ JE	0.605	0.487	1.243	0.214
SE1-3 ⟶ OC	0.546	0.063	8.726	<0.001
SE1-3 ⟶ OS	0.755	0.084	9.019	<0.001
SE1-4 ⟶ JE	0.804	0.506	1.591	0.112
SE1-4 ⟶ OC	0.639	0.068	9.405	<0.001
SE1-4 ⟶ OS	0.420	0.064	6.598	<0.001

Table 5: Path Coefficient of Structural Equation Mode (Indirect Effect)

	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	CI		t	P
			2.5%	97.5%		
SE1-1 -> OS -> JE	0.004	0.005	-0.010	0.030	0.389	0.697
SE1-1 -> OC -> JE	0.009	-0.006	-0.074	0.047	0.321	0.748
SE1-2 -> OS -> JE	0.004	0.006	-0.004	0.023	0.626	0.532
SE1-2 -> OC -> JE	0.004	-0.002	-0.024	0.018	0.28	0.78
SE1-3 -> OS -> JE	0.099	0.138	-0.041	0.308	1.036	0.301
SE1-3 -> OC -> JE	-0.180	0.103	-0.511	0.624	0.585	0.559
SE1-4 -> OS -> JE	0.055	0.077	-0.017	0.221	0.919	0.359
SE1-4 -> OC -> JE	-0.211	0.123	-0.601	0.745	0.625	0.533

Hypothesis Testing Results

Results of testing the hypothesis are presented in Table 6. Overall, only a few hypotheses get empirical support. The hypotheses about verbal persuasion, emotional and physiological states influencing organizational support and organizational culture are specifically supported. The hypotheses related to the direct effects of self-efficacy dimensions on job engagement and the mediating effects of organizational support and organizational culture were not supported.

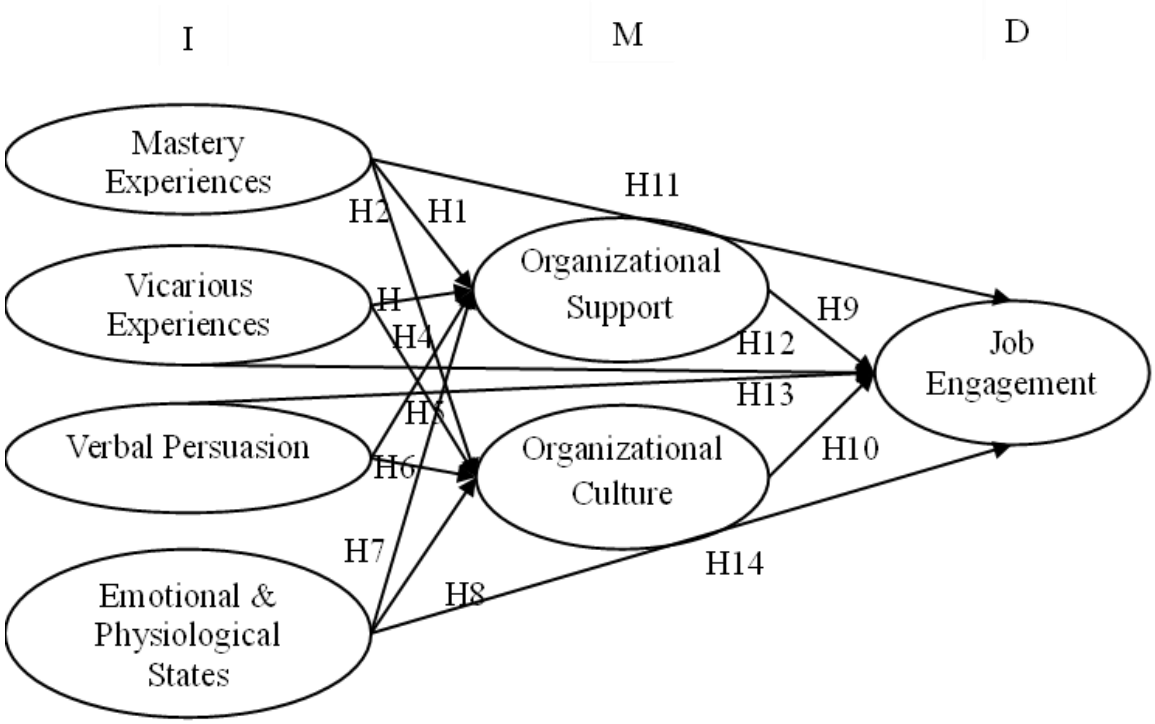

Figure 1: Research Conceptual Framework

Table 6: Summary of Hypotheses Testing Results

H	Path Relationship	β	t	p	Significance	Result
H1	Mastery Experiences ⟶ Organizational Support	0.031	0.606	0.545	Not significant	Not supported
H2	Mastery Experiences ⟶ Organizational Culture	-0.026	0.631	0.528	Not significant	Not supported
H3	Vicarious Experiences ⟶ Organizational Support	0.033	1.184	0.236	Not significant	Not supported
H4	Vicarious Experiences ⟶ Organizational Culture	-0.011	0.496	0.620	Not significant	Not supported
H5	Verbal Persuasion ⟶ Organizational Support	0.755	9.019	< 0.001	Significant	Supported
H6	Verbal Persuasion ⟶ Organizational Culture	0.546	8.726	< 0.001	Significant	Supported
H7	Emotional & Physiological States ⟶ Organizational Support	0.420	6.598	< 0.001	Significant	Supported
H8	Emotional & Physiological States ⟶ Organizational Culture	0.639	9.405	< 0.001	Significant	Supported
H9	Organizational Support ⟶ Job Engagement	0.131	1.154	0.249	Not significant	Not supported
H10	Organizational Culture ⟶ Job Engagement	-0.330	0.420	0.674	Not significant	Not supported
H11	Mastery Experiences ⟶ Job Engagement	0.004	0.069	0.945	Not significant	Not supported
H12	Vicarious Experiences ⟶ Job Engagement	0.000	0.011	0.991	Not significant	Not supported
H13	Verbal Persuasion ⟶ Job Engagement	0.605	1.243	0.214	Not significant	Not supported
H14	Emotional & Physiological States ⟶ Job Engagement	0.804	1.591	0.112	Not significant	Not supported
H15	Mastery Experiences ⟶ Organizational Support ⟶ Job Engagement	0.004	0.389	0.697	Not significant	Not supported

H	Path Relationship	β	t	p	Significance	Result
H16	Mastery Experiences ⟶ Organizational Culture ⟶ Job Engagement	0.009	0.321	0.748	Not significant	Not supported
H17	Vicarious Experiences ⟶ Organizational Support ⟶ Job Engagement	0.004	0.626	0.532	Not significant	Not supported
H18	Vicarious Experiences ⟶ Organizational Culture ⟶ Job Engagement	0.004	0.280	0.780	Not significant	Not supported
H19	Verbal Persuasion ⟶ Organizational Support ⟶ Job Engagement	0.099	1.036	0.301	Not significant	Not supported
H20	Verbal Persuasion ⟶ Organizational Culture ⟶ Job Engagement	-0.180	0.585	0.559	Not significant	Not supported
H21	Emotional & Physiological States ⟶ Organizational Support ⟶ Job Engagement	0.055	0.919	0.359	Not significant	Not supported
H22	Emotional & Physiological States ⟶ Organizational Culture ⟶ Job Engagement	-0.211	0.625	0.533	Not significant	Not supported

Result Summary

1. The first objective is to examine the effects of different dimensions of self-efficacy (mastery experiences, vicarious experiences, verbal persuasion, and emotional/physiological states) on employees' perceptions of organizational support and organizational culture among low-level SME employees in Yiwu City. From the research results, it was found that verbal persuasion and emotional/physiological states have statistically significant positive effects on both organizational support and organizational culture ($p < 0.001$). These findings indicate that encouragement, feedback, emotional reassurance, and affective states play a central role in shaping employees' perceptions of organizational care and shared values in SMEs. In contrast, mastery experiences and vicarious experiences do not significantly influence organizational support or organizational culture. This suggests that task accomplishment and observational learning have limited impact on organizational perceptions in labor-intensive SMEs where work roles are highly standardized and opportunities for skill-based differentiation are constrained.

2. The second objective is to investigate the direct relationships between self-efficacy dimensions, organizational support, organizational culture, and job engagement within the

context of labor-intensive SMEs. From the research results, it was found that none of the self-efficacy dimensions have a statistically significant direct effect on job engagement. Similarly, organizational support and organizational culture do not exert significant direct influences on job engagement. These findings suggest that higher self-efficacy or more favorable organizational perceptions do not necessarily translate into increased job engagement among low-level SME employees. Job engagement in this context appears to be weakly connected to individual psychological resources and organizational perceptions.

3. The third objective is to test the mediating roles of organizational support and organizational culture in the relationship between self-efficacy dimensions and job engagement.

From the research results, it was found that organizational support and organizational culture do not function as significant mediators between any dimension of self-efficacy and job engagement. Bootstrapping analyses reveal that all indirect effects are statistically insignificant, with confidence intervals encompassing zero. This indicates that although certain self-efficacy dimension influence employees' perceptions of organizational support and culture, such perceptions do not subsequently lead to higher levels of job engagement.

4. The fourth objective is to assess whether dominant employee engagement theories are applicable to low-level SME employment contexts characterized by constrained job design and utilitarian employment orientation. From the research results, it was found that dominant employee engagement theories are only weakly applicable in the studied context. The expected motivational pathways linking self-efficacy, organizational support, and organizational culture to job engagement are largely unsupported. These findings suggest a context-specific engagement pattern in which psychological resources and organizational perceptions shape employees' interpretations of their work environment but do not significantly alter their emotional or behavioral engagement. This reflects the realities of low-level SME employment, where job engagement may be driven more by structural constraints, economic necessity, and labor market conditions than by intrinsic motivation or organizational support mechanisms.

The New Body of Knowledge

This study contributes a new body of knowledge by proposing a Contextualized Engagement Interpretation Model (CEIM) for low-level employees in labor-intensive SMEs operating in emerging economies. Unlike dominant engagement frameworks that emphasize motivational enhancement through personal and organizational resources, this model reconceptualizes employee engagement as a context-dependent interpretive outcome rather than a motivational consequence. Synthesis of the New Knowledge, based on empirical findings, the study demonstrates that:

1) Self-efficacy does not function as a direct motivational driver of job engagement among low-level SME employees.

2) Organizational support and organizational culture do not act as mediating mechanisms translating psychological resources into engagement.

3) Interpersonal and affective sources of self-efficacy—specifically verbal persuasion and emotional/physiological states—significantly shape employees' perceptions of organizational support and culture.

4) Task-based self-efficacy sources (mastery experiences and vicarious experiences) are largely irrelevant in shaping organizational perceptions within highly standardized and constrained job environments.

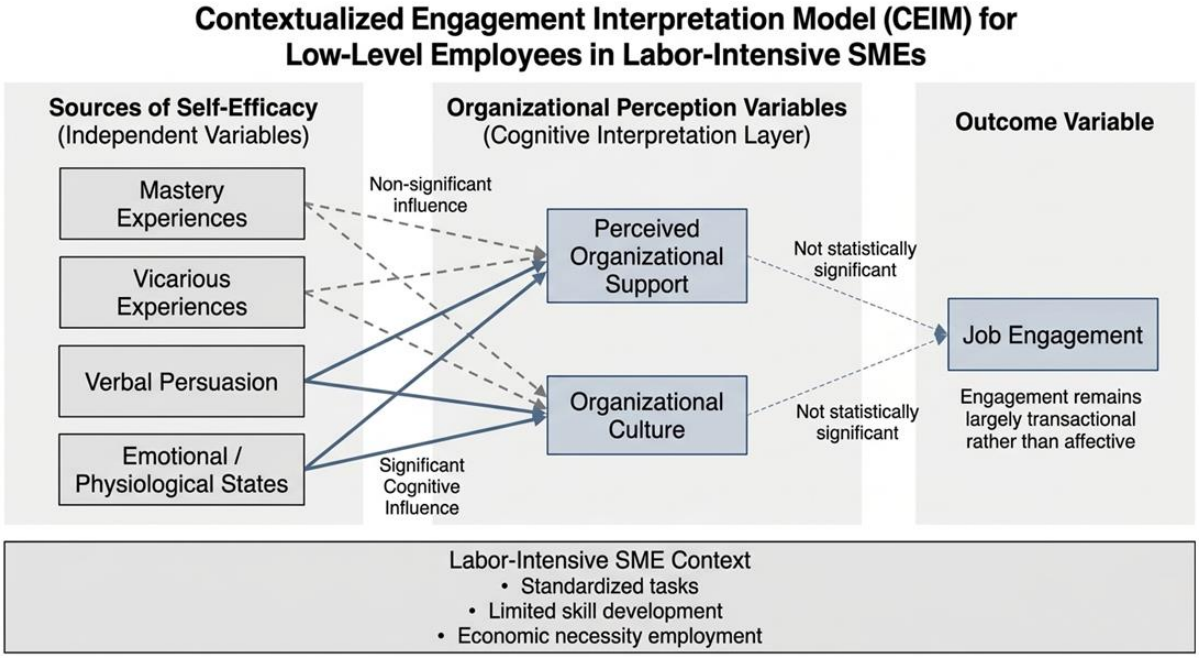

Figure 2: The New Body of Knowledge

Instead, the evidence suggests that psychological and organizational resources in SMEs primarily shape cognitive interpretations of the work environment without altering emotional or behavioral engagement.

Discussion of Research Results

This study examined the relationships among self-efficacy, perceived organizational support, organizational culture, and job engagement among low-level employees working in small and medium-sized enterprises (SMEs) in Yiwu City, China. The discussion interprets the findings in relation to the theoretical framework and prior empirical studies, while emphasizing the contextual conditions under which traditional engagement mechanisms may operate differently. Importantly, the results indicate that several expected relationships commonly reported in the literature were not supported in this context. Rather than viewing these

findings as contradictions, the results highlight important contextual boundary conditions of engagement theories, particularly within labor-intensive SME environments.

1. Discussion of the First Research Objective

The results for the first research objective indicate that verbal persuasion and emotional/physiological states have significant positive effects on employees' perceptions of organizational support and organizational culture, whereas mastery experiences and vicarious experiences do not show significant effects.

These findings partially align with social cognitive theory, which posits that self-efficacy is developed through four primary sources: mastery experiences, vicarious experiences, verbal persuasion, and emotional or physiological states (Bandura, 1997). Prior research generally emphasizes mastery experiences as the most powerful source of self-efficacy because successful performance reinforces individuals' confidence in their capabilities (Gist & Mitchell, 1992). However, the present findings suggest that the relative influence of these sources may vary depending on contextual factors within the workplace.

In labor-intensive SMEs, employees' work tasks are often repetitive, standardized, and constrained by production routines. As a result, opportunities for skill development or observational learning may be limited, reducing the influence of mastery experiences and vicarious learning. In contrast, interpersonal communication within informal organizational structures may play a more prominent role in shaping employees' perceptions. Supervisors' encouragement, feedback, and emotional reassurance can function as important signals of organizational support, thereby influencing employees' perceptions of the organizational environment (Men, 2015).

These findings therefore extend prior research by suggesting that in resource-constrained organizational contexts, interpersonal communication may become a more salient driver of perceived support and culture than experiential learning mechanisms. This interpretation is consistent with research emphasizing the importance of internal communication and psychological safety in shaping employees' perceptions of their work environment (Edmondson, 2019).

2. Discussion of the Second Research Objective

The findings for the second research objective indicate that self-efficacy dimensions, organizational support, and organizational culture do not have statistically significant direct effects on job engagement among low-level SME employees.

This result contrasts with a substantial body of literature demonstrating positive relationships between psychological resources and employee engagement. For example, studies grounded in the Job Demands–Resources (JD-R) model suggest that personal resources such as self-efficacy and organizational resources such as support contribute significantly to employees' engagement and performance (Bakker and Demerouti, 2008; Xanthopoulou et al., 2007). Similarly, empirical studies have found that self-efficacy is positively associated with job

performance, job satisfaction, and work-related motivation (Judge and Bono, 2001; Stajkovic and Luthans, 1998).

However, the absence of significant relationships in the present study suggests that these mechanisms may not operate uniformly across all organizational contexts. One possible explanation lies in the employment orientation of low-level SME workers. In many cases, employees may approach their work primarily as an economic necessity rather than as a domain for personal development or psychological fulfillment.

In such circumstances, employees may acknowledge supportive organizational practices but may not translate these perceptions into higher psychological engagement with their work. This interpretation aligns with theoretical perspectives suggesting that employee engagement is influenced by the psychological meaningfulness of work, which depends on opportunities for autonomy, growth, and identity expression (Kahn, 1990). When such opportunities are limited, the motivational impact of psychological and organizational resources may be diminished.

Therefore, the present findings suggest that while psychological resources may influence employees' perceptions of their workplace, these perceptions do not necessarily lead to increased engagement when structural and economic constraints dominate the employment relationship.

3. Discussion of the Third Research Objective

The results of the third research objective indicate that organizational support and organizational culture do not mediate the relationship between self-efficacy dimensions and job engagement.

This finding contrasts with previous research suggesting that perceived organizational support often functions as a key mechanism linking individual psychological resources to work outcomes. Organizational support theory proposes that employees who perceive strong organizational support develop stronger emotional attachment and reciprocate through greater commitment and engagement (Eisenberger et al., 1986; Rhoades and Eisenberger, 2002). Meta-analytic evidence has also demonstrated that perceived organizational support is positively associated with work engagement and organizational commitment (Kurtessis et al., 2017).

However, the present findings suggest that in labor-intensive SME contexts, the relationship between personal resources and engagement may not follow this typical motivational pathway. Although employees may perceive supportive organizational practices, these perceptions may remain primarily cognitive rather than motivational.

One possible explanation is that employees working in SMEs may maintain a pragmatic or transactional orientation toward work, focusing primarily on job stability and economic rewards rather than deeper psychological involvement. Consequently, perceptions of support and culture may not necessarily translate into increased job engagement.

4. Discussion of the Fourth Research Objective

The findings of the fourth research objective suggest that dominant employee engagement theories may have limited applicability in employment contexts characterized by constrained job design and utilitarian employment orientations.

Engagement models derived from positive psychology and the JD-R framework typically assume that employees possess access to meaningful job resources, opportunities for growth, and psychological safety (Bakker and Demerouti, 2008; Schaufeli et al., 2002). These conditions are commonly observed in professional and knowledge-based occupations. However, SMEs in emerging economies often operate under different structural conditions, including limited organizational resources, informal management practices, and high labor mobility.

In such environments, employees' engagement may be shaped less by psychological resources and more by external economic considerations. Organizational culture may also function differently in SMEs, where informal norms and leadership practices often substitute for formal management systems (Schein, 2010; Denison et al., 2014).

Therefore, the present findings contribute to ongoing debates regarding the contextual validity of organizational behavior theories. Rather than suggesting that engagement theories are universally applicable, the results highlight the importance of considering structural and economic conditions that may shape the effectiveness of psychological and organizational resources.

Conclusion

This study examined the relationships between self-efficacy and job engagement among low-level employees in small and medium-sized enterprises (SMEs) in Yiwu City, China, with particular attention to the mediating roles of perceived organizational support and organizational culture. Responding to the limited empirical evidence from labor-intensive SME contexts in emerging economies, the findings provide important insights into how individual psychological resources interact with organizational conditions to shape employee engagement. The results indicate that self-efficacy is positively associated with job engagement; however, its influence is not uniform across dimensions. Theoretically, this study extends the Job Demands–Resources framework by contextualizing engagement mechanisms within resource-constrained SME environments and highlighting the boundary conditions under which self-efficacy operates. Practically, the findings suggest that SME managers can enhance employee engagement through low-cost interventions, including supportive supervision, recognition, and the cultivation of positive organizational cultures, even in the absence of formalized human resource systems. Overall, the study underscores that sustainable job engagement among low-level SME employees depends not only on individual psychological resources but also on the organizational contexts that enable these resources

to be effectively activated. Future research may build on these findings by employing longitudinal designs or comparative analyses across regions and industries to further validate and refine engagement models in emerging economy settings.

Suggestions

1. The suggestions from the research

1.1 From the research result of the 1st objective, it was found that verbal persuasion and emotional/physiological states significantly influence perceptions of organizational support and organizational culture.

1.2 From the research result of the 2nd objective, it was found that self-efficacy, organizational support, and organizational culture do not directly influence job engagement.

1.3 From the research result of the 3rd objective, it was found that organizational support and organizational culture do not mediate the relationship between self-efficacy and job engagement.

1.4 Therefore, policymakers and SME development agencies should not assume that strengthening organizational culture alone will increase engagement.

2. The suggestions for future research

Future research should extend and refine this study by addressing the following issues:

2.1 Examine alternative mediating and moderating variables to better explain engagement dynamics in SMEs.

2.2 Conduct comparative studies between low-level SME employees and professional or managerial employees to empirically test structural constraint as a boundary condition of engagement theory.

2.3 Employ longitudinal or qualitative research designs to explore how engagement meanings evolve over time under prolonged economic and organizational constraints.

References

Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2008). Towards a Model of Work Engagement. *Career Development International*, 13(3), 209–223.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York, NY: Freeman.

Blau, P. M. (1964). *Exchange and Power in Social Life*. Hoboken, NJ: Wiley.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Denison, D. R., Nieminen, L., & Kotrba, L. (2014). Diagnosing Organizational Cultures: A Conceptual and Empirical Review of Culture Effectiveness Surveys. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 23(1), 145–161.

DeVellis, R. F. (2017). *Scale Development: Theory and Applications*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Edmondson, A. C. (2019). *The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth*. Hoboken, NJ: Wiley.

Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), 500–507.

Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.

Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-Efficacy: A Theoretical Analysis of Its Determinants and Malleability. *Academy of Management Review*, 17(2), 183–211.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2021). *Multivariate Data Analysis*. (8th ed.). Massachusetts, USA: Cengage.

Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis* (2nd ed.). New York, NY: Guilford Press.

Judge, T. A., & Bono, J. E. (2001). Relationship of Core Self-Evaluations Traits—Self-Esteem, Generalized Self-Efficacy, Locus of Control, and Emotional Stability—with Job Satisfaction and Job Performance. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), 80–92.

Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions of Personal Engagement and Disengagement at Work. *Academy of Management Journal*, 33(4), 692–724.

Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. (4th ed.). New York, NY: Guilford Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Kurtessis, J. N., Eisenberger, R., Ford, M. T., Buffardi, L. C., Stewart, K. A., & Adis, C. S. (2017). Perceived Organizational Support: A Meta-Analytic Evaluation of Organizational Support Theory. *Journal of Management*, 43(6), 1854–1884.

Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge. *Journal of Organizational Behavior*, 28(2), 143–164.

Men, L. R. (2015). Strategic Internal Communication: Transformational Leadership, Communication Channels, and Employee Satisfaction. *Public Relations Review*, 41(4), 461–471.

Rhoades, L., & Eisenberger, R. (2002). Perceived Organizational Support: A Review of the Literature. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 698–714.

Saks, A. M. (2006). Antecedents and Consequences of Employee Engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 21(7), 600–619.

Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The Measurement of Engagement and Burnout: A Two Sample Confirmatory Factor Analytic Approach. *Journal of Happiness Studies*, 3(1), 71–92.

Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership*. (4th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Sonnentag, S. (2018). The Recovery Paradox: Portraying the Complex Interplay Between Job Stressors, Lack of Recovery, and Poor Well-Being. *Industrial and Organizational Psychology*, 11(3), 347–351.

Stajkovic, A. D., & Luthans, F. (1998). Self-Efficacy and Work-Related Performance: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 124(2), 240–261.

Xanthopoulou, D., Bakker, A. B., Demerouti, E., & Schaufeli, W. B. (2007). The Role of Personal Resources in the Job Demands–Resources Model. *International Journal of Stress Management*, 14(2), 121–141.

The Influence of Consumer Trust in Smart Energy Ecosystems on Purchase Intention for New Energy Vehicles: The Mediating Role of Perceived Smart Mobility Benefits and the Moderating Effect of Digital Readiness*

[1]Wantong Zhao, [2]Hui Guo, [3]Suprwin Nachiangmai and [4]Apichaya Kunthino
Innovation College of North-Chiang Mai University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: david.guohui@northcm.ac.th

Abstract

The quick growth of smart energy ecosystems is creating intelligent charging networks, connected vehicles and digital service applications. As a result, consumers are appraising new energy vehicles (NEVs) in a different environment. However, we know little about consumer trust in these ecosystems and purchase decisions. To analyse the effect of consumer trust in smart energy ecosystem on NEV purchase intention, with perceived smart mobility benefits mediating and digital readiness moderating, the present study aims to fill this business research gap. Based on the theories of technology acceptance, trust transfer, perceived value, and stimulus-organism-response, a research model with hypotheses was developed and validated. Survey data were collected from 523 consumers in the Hebei Province of China. Important findings were resulted from the modeling. To begin with, consumer trust in smart energy ecosystems, covering technology, service provider, system reliability, and data security dimensions, has helped in having a positive impact and increase in smart mobility benefits (β = 0.536, $p < 0.001$). Furthermore, similarly consumer trust in smart energy ecosystems, has also managed to help with the increase in purchase intention (β = 0.187, $p < 0.01$). Secondly, the trust-intention relationship was partially mediated by perceived benefits of smart mobility, that is, 57.8% of the total impact. The effect of trust and perceived benefit on the intention to purchase is moderated by digital readiness, as it became significantly stronger for those digitally ready. It is important to note that digital readiness does not moderate the effect of trust on benefit perceptions. Rather, it affects whether benefit perceptions lead to purchase. The research results further extend trust research to the emerging realm of smart energy ecosystems. It clarifies that the cognitive pathway from trust to purchase intention and considers digital readiness a meaningful boundary condition. Strategies to boost NEV adoption have been suggested in the course of the research findings. They were termed complementary strategies.

*Received December 22, 2025; Revised February 6, 2026; Accepted February 20, 2026

Keywords: Consumer Trust; Digital Readiness; New Energy Vehicles; Smart Mobility Benefits; Purchase Intention

Introduction

Transportation is responsible for almost a quarter of global CO_2 emissions from fuel combustion, which makes the decarbonization of mobility a major global priority. New energy vehicles include battery electric vehicles, plug-in hybrid electric vehicles, fuel cell vehicles and are widely seen as the most effective technological pathway to reduce transport-related emissions. China is now at the forefront of this shift. According to the China Association of Automobile Manufacturers (2024), in 2023, the sales of China's NEVs (New Energy Vehicles) stood at 9.49 million units which is a 38 per cent year-on-year increase. Moreover, over 60 per cent global NEV sales took place in China. Although the market is rapidly expanding, consumers' true motivation to go for NEVs over conventional vehicles is not fully clear.

Previous research focused primarily on economic incentives and savings in fuel expense, environmental attitude, technological constraints such as driving range and charging availability (Li et al., 2017; Wang et al., 2018). These factors still influence consumer decisions, but the context of decision-making has changed. Consumers of new energy vehicles (NEVs) today are becoming more engaged with a wider smart energy ecosystem, which includes charging infrastructure, digital service platforms, connected vehicles technologies, and energy management systems (Sovacool et al. 2019) In China, the rapid construction of public charging sites and the launch of mobile apps that allow for real-time charging-site finding, reservation, and payment have helped to make vehicles and energy infrastructure functionally dependent on each other.

This integration completely changes how consumers evaluates. Consumers today are expected to put faith not just in the vehicle itself but also in the system around it which has various providers and technologies and is aided and upgraded through data received on a continuous basis. For a long time, trust has been known to reduce perceived risk and uncertainty in technology adoption contexts (Gefen et al., 2003). NEV studies so far, however, rarely investigate the trust at the ecosystem level, where consumers are tasked with evaluating the reliability, safety, and coordination of interconnected systems rather than merely a single product or brand.

The existing literature has three issues requiring further investigation. First, we do not have it all figured when it comes to trust in smart energy ecosystems. Forthcoming studies have addressed the trust on the autonomous vehicles by the people (Rauh et al., 2015) or the online platform (Kim et al, 2008). However, trusting the trust is defined as the multidimensional construct which encompasses the performance of the technology, service providers, reliability of the system and the data security in an integrated energy ecosystem. Moreover, the mechanisms in which trust impacts NEV purchase intention are not specified

enough. Trust cannot be expected to have a purely direct effect; rather, it may influence consumers' perceptions of the benefits of smart mobility, such as convenience, economic efficiency, environmental value, and social status.

The mediation of this pathway has few empirical tests. Consumers differ greatly in how well they know and feel at ease with technology. Differences in digital readiness may condition whether trust and perceived benefits translate into actual purchase intentions. However, this heterogeneity has received low empirical attention.

Objectives of the Research

1. To examine the effect of consumer trust in a smart energy ecosystem on purchase intention toward new energy vehicles (NEVs).

2. To investigate the mediating role of perceived smart mobility benefits in the relationship between consumer trust and NEV purchase intention.

3. To analyze the moderating role of digital readiness in influencing the strength of trust-based effects on perceived smart mobility benefits and NEV purchase intention.

4. To develop and empirically test a moderated mediation model integrating the Technology Acceptance Model, trust transfer theory, perceived value theory, and the Stimulus–Organism–Response framework using survey data from consumers in Hebei Province, China.

Research Methodology

The 1st Step: Research Design and Context

The proposed hypothesis was tested empirically in this study that adopted a cross-sectional survey design. Because they allow for the investigation of relationships involving multiple latent constructs simultaneously while still maintaining data collection efficiency from large samples, consumer behaviour researchers frequently choose survey-based designs (Hair et al., 2019). In this study, smart energy ecosystems are defined as integrated socio-technical systems in which digital technologies, energy infrastructure, transportation systems, policy mechanisms, and consumer participation interact to enable efficient, sustainable, and intelligent energy use. Within the scope of this research, smart energy ecosystems specifically refer to the interaction between NEVs, charging infrastructure, digital platforms (e.g., mobile applications, intelligent payment systems), supportive public policies, and consumer trust in technology-enabled energy services. This definition emphasizes the consumer-facing dimension of smart energy ecosystems rather than their engineering or grid-level characteristics, aligning the concept with behavioral and marketing research objectives. The empirical context of this study was Hebei Province, China, which provides a suitable setting for examining NEV purchase intention within smart energy ecosystems for several reasons. First, smart transportation development and clean energy transitions are key policy priorities

within the Beijing–Tianjin–Hebei coordinated development strategy, positioning the region as a national pilot area for ecosystem-based energy innovation. Second, Hebei hosts major NEV manufacturers, such as Great Wall Motors, increasing consumer exposure to NEV products, related technologies, and promotional activities. Third, the province exhibits substantial variation in urbanization levels, economic development, and charging infrastructure maturity across different areas, allowing for the examination of consumer perceptions under diverse ecosystem conditions. Finally, provincial-level subsidies, infrastructural investments, and regulatory incentives actively promote NEV adoption, making Hebei an appropriate context for investigating consumer behavior within an evolving smart energy ecosystem.

H1: Consumer trust in smart energy ecosystems positively influences perceived smart mobility benefits.

H2: Consumer trust in smart energy ecosystems positively influences NEV purchase intention.

H3: Perceived smart mobility benefits positively influence NEV purchase intention.

H4: Perceived smart mobility benefits mediate the relationship between consumer trust and NEV purchase intention.

H5: Digital readiness positively moderates the relationship between consumer trust and NEV purchase intention.

H6: Digital readiness positively moderates the relationship between consumer trust and perceived smart mobility benefits.

H7: Digital readiness positively moderates the relationship between perceived smart mobility benefits and NEV purchase intention.

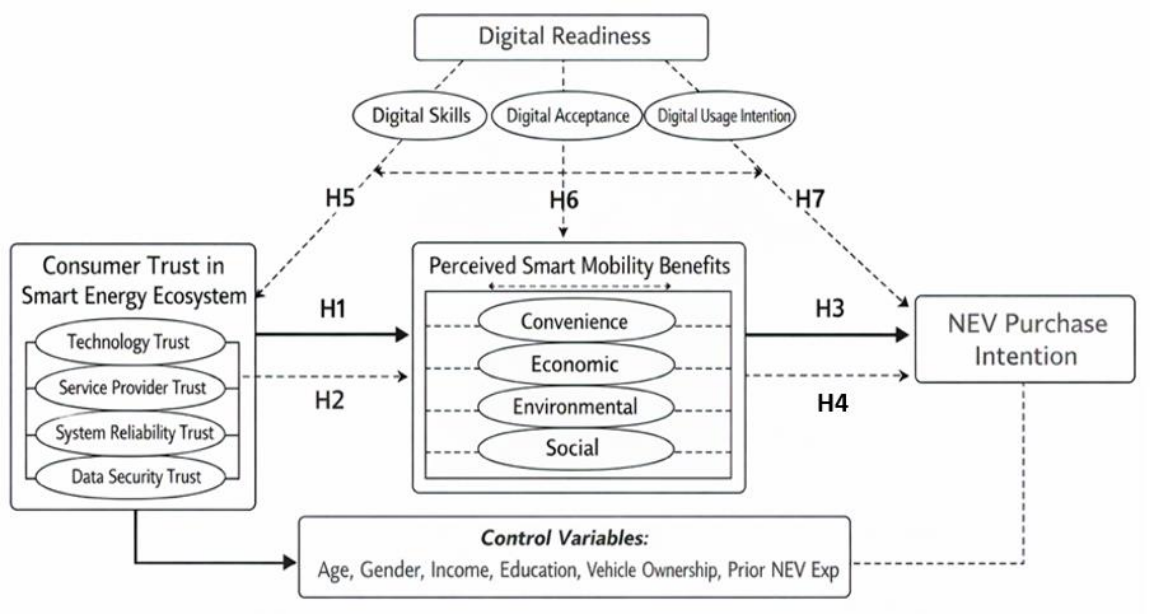

Figure 1: Conceptual Framework

The 2nd Step: Sample and Data Collection

The data were collected between March to May 2024, using a mixed-mode online-offline survey technique. The online data collection took place via Wenjuanxing, a popular Chinese survey platform. Distribution of the survey links was done using social media platforms, automobile-related websites, and local driving schools. Research assistants trained by the researcher moved to NEV dealerships and shopping malls and public charging stations in four cities to conduct the offline data collection of this research (Shijiazhuang, Baoding, Tangshan, and Langfang) This mixed-mode approach mitigated the coverage bias of online-only sampling.

Population and Sampling

The population size is based on Yamane (1973) formula with a margin of error of 0.05 to population 1,040 individuals, a sample size of 650 corresponds. The respondents had to meet three screening criteria; being at least 18 years, possessing a valid driver's license, and having an elementary knowledge of NEVs. The study included those who own a vehicle and non-vehicle owners. In line with the Structural Equation Modeling (SEM) guidelines of adequate sample size and ensuring stable estimation as suggested by Hair et al. (2019), the targeted sample for this study was set at approximately 500 valid responses.

A total of 650 questionnaires were distributed to the target population using the specified sampling procedure. Of these, 598 questionnaires were returned, yielding a response rate of 92.00%. After data screening, 75 responses were excluded due to incompleteness and patterned answering, including questionnaires completed in less than 10 seconds. Consequently, a total of 523 valid questionnaires were retained for data analysis, representing 80.46% of the distributed questionnaires and 87.46% of the returned questionnaires. The last sample showed a balanced gender representation, concentration around the 26–45 age group, moderate to high levels of education, diverse income brackets, as well as varied vehicle ownership and NEV experience. The sample broadly represents potential consumers of NEV in the province of Hebei.

The 3rd Step: Measurement Instruments

All constructs were measured with multi-item scales taken from literature. The survey items were translated and back translated from English to Chinese to gain semantic equivalence. A Pilot test on 50 respondents was conducted to confirm the clarity of the items and its reliability. All the items were measured using a 7-point Likert scale (1= strongly disagree; 7 = strongly agree). Consumer trust in smart energy ecosystems can be considered as a second-order reflective construct that embodies four first-order dimensions, viz., trust in technology (McKnight et al., 2002), trust in service provider (Sirdeshmukh et al., 2002), trust in system reliability (Lee and See, 2004) and trust in data security (Dinev & Hart, 2006). The researchers specified perceived smart mobility benefits as a second-order reflective construct consisting of convenience (Kim et al., 2007), economic benefits (Helveston et al., 2015), environmental

benefits (Jansson et al., 2017), and social benefits (White et al., 2019). Digital readiness functions as a second-order variable it consists of digital skills (Hargittai and Hsieh, 2012), digital acceptance (Parasuraman, 2000), and digital usage intention (Venkatesh et al., 2012). The intention to purchase NEVs was measured by means of existing items concerning purchase likelihood, consideration, preference and recommendation (Degirmenci and Breitner, 2017; Wang et al., 2018). To control for the effect of demographic and experiential factors on mode choice, we added gender, age, education, income, current vehicle ownership, residential location, and NEV experience to our controls.

The 4th Step: Step of Data Collection

Data collection was conducted between March and May 2024 using a mixed-mode survey approach that combined both online and offline methods to enhance sample coverage and reduce potential sampling bias. Online data were collected through Wenjuanxing, a widely used survey platform in China. The survey link was distributed via social media platforms, automobile-related websites, and networks associated with local driving schools. Offline data collection was carried out by trained research assistants at new energy vehicle (NEV) dealerships, shopping malls, and public charging stations located in four major cities of Hebei Province: Shijiazhuang, Baoding, Tangshan, and Langfang. The integration of online and offline approaches helped mitigate the limitations of relying solely on online sampling and ensured access to a broader group of potential NEV consumers.

Respondents were required to meet three screening criteria: (1) being at least 18 years old, (2) holding a valid driver's license, and (3) possessing basic knowledge of NEVs. Both vehicle owners and non-vehicle owners were included to capture a comprehensive view of potential consumers. Following SEM guidelines for adequate sample size and stable parameter estimation (Hair et al., 2019), the target sample size was set at approximately 500 valid responses. A total of 650 questionnaires were distributed, of which 598 were returned. After excluding incomplete questionnaires and patterned responses with completion times of less than 10 seconds, 523 valid responses were retained for analysis. The final sample demonstrated balanced gender representation, a concentration in the 26–45 age group, moderate to high education levels, diverse income ranges, and varying degrees of vehicle ownership and NEV experience. Overall, the sample reasonably represents potential NEV consumers in Hebei Province.

The 5th Step: Data Analysis Strategy

The data analysis adhered to the SEM procedures (Anderson & Gerbing, 1988), which was performed via SPSS 26.0 and AMOS 26.0. We assessed missing data, normality, and data quality in the preliminary analyses. The expectation–maximization imputation method was applied to the missing values, which was minimal. The distribution of the items met the recommended skewness and kurtosis levels for employing a maximum likelihood estimation (Kline, 2016). Harman's single-factor test and a common latent factor approach (Podsakoff et

al., 2003) were used to check common method bias. The findings showed that common method variance would not be a serious problem. A confirmatory factor analysis investigated the measurement model. The multiple indices such as χ^2/df, CFI, TLI, RMSEA, and SRMR were used to test the model fit. The reliability and validity of the study were evaluated through the use of the Cronbach's alpha, composite reliability, average variance extracted, factor loadings, the Fornell–Larcker criterion, and HTMT ratios tools. The structural model was then estimated to test direct effects. Mediation impacts were evaluated utilizing bootstrapping with 5,000 resamples and bias-corrected confidence intervals. The study utilized latent variable interaction modeling to test moderation hypotheses with mean-centered indicators, and significant interactions were interpreted through simple slope analyses (Ping, 1995).

The 6th Step: Summary and Presentation of Results

The data analysis followed a two-step SEM procedure consisting of measurement model evaluation and structural model testing. First, confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to assess the reliability and validity of the measurement model. The results indicated that all constructs exhibited satisfactory internal consistency, with Cronbach's alpha and composite reliability values exceeding the recommended thresholds. Convergent validity was confirmed through significant factor loadings and acceptable average variance extracted (AVE) values, while discriminant validity was supported by the Fornell–Larcker criterion and HTMT ratios.

Model fit indices demonstrated an acceptable to good fit between the measurement model and the observed data, as indicated by χ^2/df, CFI, TLI, RMSEA, and SRMR values within recommended ranges. These findings confirm that the measurement instruments were appropriate for subsequent structural analysis.

The structural model results revealed that consumer trust in the smart energy ecosystem had a significant positive effect on NEV purchase intention. Furthermore, perceived smart mobility benefits significantly mediated the relationship between consumer trust and purchase intention, indicating that trust influences purchase intention through consumers' cognitive evaluation of smart mobility benefits. Bootstrapping analysis with 5,000 resamples confirmed the significance of the indirect effects.

In addition, digital readiness was found to play a significant moderating role, strengthening the effects of consumer trust on perceived smart mobility benefits and NEV purchase intention. Simple slope analyses further illustrated that the trust-based effects were stronger among consumers with higher levels of digital readiness.

Overall, the results support the proposed moderated mediation model and provide empirical evidence for the theoretical framework integrating technology acceptance, trust transfer, perceived value, and the stimulus–organism–response perspective. The findings offer both theoretical contributions and practical insights for stakeholders seeking to promote NEV adoption and sustainable mobility.

Research Results

Sample Overview and Preliminary Tests

There were 523 respondents from Hebei Province, China in the final sample. The sample slightly favored men (53.7%) and was concentrated in the 26–45 age group, which is the main segment of automobile consumers in China. The majority of the respondents were urban residents and with a moderate to high level of education and income. About half the sample had previous involvement with NEVs, through having test driven, rented, or owned one of them. Due to the use of self-reported, cross-sectional data, common method variance was checked. According to the single factor test (Harman) carried out in our study, first factor accounts for 31.47% of total variance which is not significant (Podsakoff et al., 2003). Also, there were only little improvements in the model fit when using the unmeasured method factor, and this did not explain as much variance as the substantive construct did. Overall, these results suggest that the common method bias is unlikely to drive the findings.

Measurement Model Assessment

Analysis using descriptive statistics revealed that for all constructs considered, participants provided fairly high evaluations, with item means lying above the midpoint of the 7-point scale and an acceptable level of item variability. The maximum likelihood estimation was valid to use (Kline, 2016) as skewness and kurtosis fell between ranges. Confirmatory factor analysis demonstrated very strong measurement properties. All the constructs had high internal consistency with Cronbach's alpha and composite reliability values exceeding threshold value. The standardized factor loadings for all variables were significant and the average variance extracted (AVE) values were greater than 0.50 (Fornell and Larcker, 1981), confirming convergent validity. Both the Fornell–Larcker criterion and the heterotrait–monotrait (HTMT) ratio help confirm discriminant validity (all HTMT values were below 0.85 (Henseler et al., 2015)). The latent constructs showed good fit for the data as the measurement overall model showed good fit for the data.

Table 1: Measurement and Structural Model Fit Indices

Effect	β	95% CI
Total effect (Trust ⟶ PI)	0.443	[0.352, 0.541]
Direct effect	0.187	[0.076, 0.302]
Indirect effect (via benefits)	0.256	[0.184, 0.337]

Structural Model and Hypothesis Testing

After establishing satisfactory measurement properties, the structural model was estimated. The smart energy ecosystem is presented as a model. Consumer trust in smart energy ecosystems, smart mobility benefit perceived and digital readiness have been

modelled as second-order construct respectively. The model fit well in terms of structure (Table 1).

According to the findings displayed in Table 2, consumer trust exerted a substantial positive influence on the perceived benefits of smart mobility (β = 0.536, p < 0.001), thereby offering support for H1.

The effect of trust on NEV purchase intention was positive and direct (β = 0.187, p < 0.01), hence H2 was supported. The hypothesis (H3) was accepted because the perceived smart mobility benefits significantly predict purchase intention. (β = 0.478, p < 0.001)

The model accounted for 42.3% variance in perceived smart mobility benefits and 53.7% NEV purchase intention, reflecting a considerable explanatory capacity for consumer behaviour in the NEV context.

Table 2: Structural Path Results

H.	Structural Path	β	SE	t	p	Result
H1	Trust ⟶ Perceived Smart Mobility Benefits	0.536	0.052	10.31	< 0.001	Supported
H2	Trust ⟶ NEV Purchase Intention	0.187	0.058	3.22	0.001	Supported
H3	Perceived Smart Mobility Benefits ⟶ NEV Purchase Intention	0.478	0.054	8.85	< 0.001	Supported
H4	Trust ⟶ Perceived Benefits ⟶ Purchase Intention (Mediation)	0.256	0.039	—	95% CI [0.184, 0.337]	Supported (Partial mediation)
H5	Trust × Digital Readiness ⟶ NEV Purchase Intention	0.118	0.043	2.74	0.006	Supported
H6	Trust × Digital Readiness ⟶ Perceived Benefits	0.062	0.047	1.32	0.187	Not supported
H7	Perceived Benefits × Digital Readiness ⟶ NEV Purchase Intention	0.096	0.041	2.34	0.019	Supported

Mediation Analysis

Using bootstrapping with 5,000 resamples (Hayes, 2018), the study examined the role of perceived smart mobility benefits as a mediator. Consumer trust has a significant positive effect on purchase intention. The direct effect of trust remained significant when including perceived benefits but was diminished. The indirect effect through perceived benefits was also significant. The total effect of trust on purchase intention is 1.487. Among that total effect, the indirect effect accounted for 0.861 which is 57.8%. Trust has more pattern influence on

purchase intention through perceived smart mobility benefits. The results partially mediate and support H4.

Table 3: Mediation Results (Bootstrap)

Effect	β	95% CI
Total effect (Trust ⟶ PI)	0.443	[0.352, 0.541]
Direct effect	0.187	[0.076, 0.302]
Indirect effect (via benefits)	0.256	[0.184, 0.337]

Moderation Analysis

The examination of moderation hypotheses utilized the methods of latent variable interaction modeling (Ping, 1995). The association between consumer trust and purchase intention was significantly moderated by digital readiness (β=0.118, $p<0.01$) supporting H5. The relationship between perceived smart mobility benefits and purchase intention (β = 0.096, $p < 0.05$) was also moderated by it. H7 was supported. Nonetheless, the effect of digital readiness on the connection between trust and perceived benefits was not statistically significant, and H6 was not backed. Through simple slope analyses, it was observed that trust becomes a driver for purchase intention especially for those with high digital preparedness. It was similarly found that perceived benefits had a significantly stronger effect on purchase intention for digitally ready consumers, thus marking digital readiness as an important boundary condition.

Control Variables and Hypothesis Summary

Among the control variables, prior NEV experience and income showed significant positive effects on purchase intention, while age, gender, residential location, and current vehicle ownership were not significant. Overall, six of the seven hypotheses were supported. The only unsupported hypothesis concerned the moderating effect of digital readiness on the trust–perceived benefits relationship.

The New Body of Knowledge

This study contributes new knowledge to the literature on sustainable mobility, consumer behavior, and digitalized energy systems by empirically validating an integrated trust-based framework for new energy vehicle (NEV) adoption within a smart energy ecosystem context. Drawing on the Technology Acceptance Model, trust transfer theory, perceived value theory, and the Stimulus–Organism–Response (S–O–R) framework, the findings advance understanding of how trust, perceived benefits, and digital readiness jointly shape NEV purchase intention.

First, this research enriches trust theory by conceptualizing consumer trust in smart energy ecosystems as a multidimensional, second-order construct and empirically

demonstrating its central role in shaping sustainable consumption behavior. The results show that trust exerts both a direct and indirect influence on NEV purchase intention, confirming trust as a critical psychological stimulus in digitally mediated mobility systems. This extends prior trust research beyond isolated technologies or service providers and positions trust as an ecosystem-level construct encompassing technology reliability, service providers, system performance, and data security.

Second, the study generates new cognitive insight by identifying perceived smart mobility benefits as a key mediating mechanism through which trust is translated into behavioral intention. The mediation analysis reveals that more than half of the total effect of trust on NEV purchase intention is transmitted through perceived benefits, indicating that trust primarily operates by enhancing consumers' evaluations of functional, economic, environmental, and social value. This finding advances perceived value theory by demonstrating how trust activates benefit-based cognition in the adoption of complex, technology-intensive mobility solutions.

Third, the study contributes to digital readiness literature by establishing digital readiness as a critical boundary condition in trust-based decision-making. The moderation results indicate that digital readiness significantly strengthens the effects of both consumer trust and perceived smart mobility benefits on purchase intention. These findings suggest that digitally capable consumers are better positioned to transform trust and perceived value into concrete behavioral intentions. However, the non-significant moderation of digital readiness on the trust–benefit relationship reveals that trust formation itself may be less dependent on digital competence, whereas intention formation is highly sensitive to it. This nuanced insight refines the role of digital readiness in technology adoption models.

Fourth, by empirically validating a moderated mediation model, this study advances methodological and theoretical integration within sustainable mobility research. The model explains a substantial proportion of variance in both perceived smart mobility benefits and NEV purchase intention, highlighting its strong explanatory power. The results confirm that consumer behavior in smart mobility ecosystems cannot be adequately explained by linear models but requires consideration of both psychological mechanisms and contextual digital capabilities.

Finally, the findings contribute context-specific knowledge by providing empirical evidence from Hebei Province, China, a rapidly developing NEV market. The results demonstrate that prior NEV experience and income significantly influence purchase intention, while demographic factors such as age and gender play a limited role. This reinforces the argument that experiential and cognitive factors outweigh demographic characteristics in shaping sustainable mobility adoption.

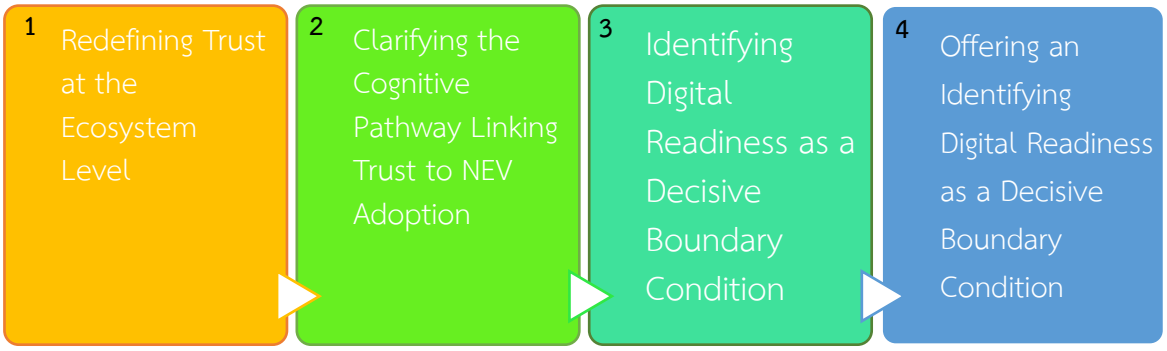

Figure 2: The Body of Knowledge Contribute Context-Specific Knowledge by Providing Empirical Evidence from Hebei Province

In sum, this study advances the body of knowledge by (1) redefining trust at the ecosystem level, (2) clarifying the cognitive pathway linking trust to NEV adoption, (3) identifying digital readiness as a decisive boundary condition, and (4) offering an integrative framework for understanding consumer behavior in smart energy–driven mobility systems. These insights deepen theoretical understanding and provide a foundation for future research on digitalized sustainability transitions.

Discussion of Research Results

Interpretation of Key Findings

With perceived smart mobility benefit as a mediator condition and digital readiness as a moderating condition, this study looks at how consumer trust in smart energy ecosystem influences new energy vehicle (NEV) purchase intention. The findings provide a number of theoretical and practical implications.

First, the consumer's faith in smart energy ecosystems surfaced as a significant predictor of perceived smart mobility benefits and NEV purchase intention. The present finding serves to reaffirm and extend prior trust research on technology-mediated contexts (e.g., Gefen et al., 2003; Kim et al., 2008; Zheng et al., 2018) showcasing that trust operates not only at the individual product/platform level but also at the ecosystem level. The strong influence of trust on perceived benefits reflects the idea that trust serves as a cognitive filter through which consumers perceive the benefits of smart mobility solutions. When confidence is established in the technology and service providers of the ecosystem, the reliability of the system and security of the data, consumers are more willing to believe that the promised benefits will materialize.

Furthermore, it was also found that perceived smart mobility benefits partially mediated the relationship between trust and purchase intention, with more than half of trust's total impact being captured by the mediation. This conforms to the Stimulus–Organism–Response model (Mehrabian & Russell, 1974) whereby trust is an external stimulus that creates

internal evaluation leading to behavioral responses. Notably, a substantial direct effect of trust continues to exist, illustrating that trust impacts beyond benefit cognition, possibly through a reduction in risk and psychological uncertainty. This study extends earlier studies that trust directly affects intention by explaining how trust is transformed into behaviour. It identifies perceived benefits as the main transmission channel (Kim et al., 2012; Chong, 2013).

Additionally, the level of digital readiness served as a relevant boundary condition. The influences of trust and the perceived benefit on purchase intention were strengthened by digital readiness. However, digital readiness failed to moderate the relationship between trust and benefit perceptions. The asymmetric pattern suggests that digital readiness matters for transforming evaluations into action rather than for forming evaluations. Despite trusting the ecosystem and seeing the benefits, people with low digital readiness do not buy. This is because they are unsure about their ability to effectively engage with the digital interface/system. Findings extend the technology readiness (Parasuraman, 2000; Blut & Wang, 2020) literature by showing that digital readiness is a strong antecedent of behavioral readiness, not perceptual readiness.

Thus, what findings suggest is that, trust is necessary but not sufficient for adopting a NEV. Favorable evaluations result due to trust, perceived benefit motivates intention and digital readiness determines if it leads to action.

Theoretical Implications

There are several ways in which this study adds to the literature. To begin with, it advances scientific research trust as it extends the context of smart energy ecosystems, where consumers need to assess connected technologies, services, and institutions. By viewing trust as multidimensional the study goes beyond one-object trust model thus providing a framework to explain complex social technical systems.

The second result clarifies the cognitive mechanism connecting trust with NEV purchase intention. Unlike previous NEV studies that focused on economic and technological features, this study focuses on perceived smart mobility benefits which serve as the key psychological bridge between trust and behavior. This leads to greater focus on processes in sustainable technology adoption.

The identification of digital readiness as a boundary condition integrates technology readiness theory with trust and perceived value perspectives. According to the findings, individual variations in users' digital capabilities affect the effectiveness of trust-based mechanisms in enhancing platform adoption. Hence, adoption models should incorporate the diversity of users' technological capabilities.

In conclusion, the study enhances the nascent literature on sustainable mobility adoption in emerging economies by focusing on the largest NEV market of China. Findings may have a broader relevance to regions going through rapid digital and energy transitions.

Practical Implications

The results have many useful implications. In the determination of NEV manufacturers in establishing user trust, the role of not only vehicle performance but also ecosystem reliability and data security must be considered. The desire to purchase can increase if companies convey tangible benefits made possible by trustworthy ecosystems.

As charging infrastructure operators and smart energy service providers ramp up activity, system reliability and cybersecurity investments will become essential trust-building strategies. When the benefits of ecosystems are made visible and easier to understand, it increases value.

The moderating role of digital readiness for policymakers suggests that enhancing digital literacy could complement infrastructure expansion. Inducing consumers to use digital services more effectively could significantly enhance the impact of trust-creating and incentivization policies on more digitally anxious groups.

Limitations and Future Research

Several limitations should be acknowledged. The cross-sectional design limits causal inference, and future studies could adopt longitudinal or experimental approaches. Reliance on self-reported data may introduce bias, suggesting value in incorporating behavioral or transactional data. In addition, the focus on a single province limits generalizability, and future research should examine cross-regional or cross-national differences. Finally, future studies could disaggregate trust across specific ecosystem actors to examine compensatory or substitutive trust mechanisms.

Conclusion

This study delves into the effect of consumer trust in smart energy ecosystem on their NEV purchase intention. Also, it discusses the mediating role of perceived smart mobility benefit. Further, it discusses the moderating role of digital readiness. Drawing on survey evidence from 523 consumers in Hebei Province, China, we find that trust is a central driver of NEV adoption, operating largely through benefit perceptions tempered by consumers' digital readiness.

According to the findings, trust has a positive impact on perceived benefits and purchase intention. Moreover, it appears that most of trust's impact is transmitted through perceived benefits. Likewise, digital readiness determines whether positive evaluations are translated into behavioral intention. Implications for theory and practice: These insights extend existing technology adoption theories and provides practical guidance suggesting how the transition to smart and sustainable mobility can be accelerated.

In the development of intelligent energy ecosystems, knowing the psychological mechanisms behind consumer responses will be crucial. This research lays the groundwork for such comprehension while indicating advantageous directions for future studies.

Suggestions

Based on the empirical findings and theoretical insights of this study, several suggestions are proposed for practitioners, policymakers, and future research to enhance the adoption of new energy vehicles (NEVs) within smart energy ecosystems.

1. The suggestions for NEV manufacturers and ecosystem stakeholders

First, NEV manufacturers should move beyond emphasizing vehicle-level technological features and place greater strategic focus on building trust at the ecosystem level. Since consumer trust significantly influences both perceived smart mobility benefits and purchase intention, manufacturers should actively communicate the reliability of integrated systems, the credibility of service providers, and the security of data-sharing mechanisms. Transparent information on system performance, data protection standards, and collaboration with reputable energy and digital service partners can strengthen ecosystem-wide trust and reduce perceived risk.

Second, ecosystem actors such as charging infrastructure operators, energy service providers, and digital platform developers should highlight tangible smart mobility benefits in their communication strategies. The results indicate that perceived benefits constitute the primary cognitive pathway through which trust translates into purchase intention. Therefore, marketing and user education should explicitly demonstrate convenience, cost savings, environmental advantages, and social value enabled by smart energy ecosystems. Simplifying benefit narratives and using real-life use cases can enhance consumer understanding and perceived value.

2. The suggestions for policymakers and public institutions

Third, policymakers should recognize digital readiness as a crucial enabling condition for translating positive attitudes into actual adoption behavior. While trust and perceived benefits may be present, consumers with lower digital readiness may still hesitate to adopt NEVs. Thus, policy initiatives aimed at promoting sustainable mobility should be complemented by programs that enhance digital literacy, user confidence in digital systems, and familiarity with smart energy services. Public campaigns, training programs, and user-friendly digital interfaces can help reduce the digital divide and amplify the effectiveness of trust-building policies.

Fourth, policy design should prioritize experience-based exposure to NEVs, such as test-driving programs, pilot projects, and shared mobility initiatives. The findings show that prior NEV experience significantly influences purchase intention, suggesting that experiential learning plays a key role in reducing uncertainty and reinforcing trust. Expanding access to NEV trials in urban areas and integrating them into public transportation or community programs may accelerate consumer acceptance.

3. The suggestions for future research

Finally, future research should extend this study by adopting longitudinal or experimental research designs to better capture causal relationships and dynamic changes in trust, perceived benefits, and digital readiness over time. Comparative studies across regions or countries could further examine how institutional environments and levels of digital infrastructure shape trust-based adoption mechanisms. Additionally, future studies may disaggregate ecosystem trust into specific actors (e.g., government, manufacturers, digital platforms) to explore how different trust sources interact or compensate for one another in influencing NEV adoption.

References

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.

Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411–423.

Berkeley, N., Bailey, D., Jones, A., & Jarvis, D. (2018). Assessing the Transition to Electric Vehicles. *Energy Policy*, 113, 153–163.

Blut, M., & Wang, C. (2020). Technology Readiness: A Meta-Analysis. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(4), 649–670.

China Association of Automobile Manufacturers. (2024). *China Automobile Industry Annual Report 2023*. Peking, China: CAAM.

Chong, A. Y. L. (2013). Understanding Mobile Commerce Continuance Intentions: An Empirical Analysis of Chinese Consumers. *Decision Support Systems*, 55(4), 772–781.

Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.

Degirmenci, K., & Breitner, M. H. (2017). Consumer Purchase Intentions for Electric Vehicles: Is Green More Important Than Price and Range? *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 52, 154–163.

Dinev, T., & Hart, P. (2006). An Extended Privacy Calculus Model for E-Commerce Transactions. *Information Systems Research*, 17(1), 61–80.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.

Gefen, D., Karahanna, E., & Straub, D. W. (2003). Trust and TAM in Online Shopping: An Integrated Model. *MIS Quarterly*, 27(1), 51–90.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis*. (8th ed.). Massachusetts, USA: Cengage.

Hardman, S., Shiu, E., & Steinberger-Wilckens, R. (2018). Comparing High-End and Low-End Early Adopters of Battery Electric Vehicles. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 58, 1–12.

Hargittai, E., & Hsieh, Y. P. (2012). Digital Inequality. *Communication Research*, 39(5), 701–723.

Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis*. (2nd ed.). New York, NY: Guilford Press.

Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2015). A New Criterion for Assessing Discriminant Validity in Variance-Based Structural Equation Modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 43(1), 115–135.

Jacoby, J. (2002). Stimulus–Organism–Response Reconsidered. *Journal of Consumer Psychology*, 12(1), 51–57.

Jansson, J., Pettersson, T., & Mannberg, A. (2017). Consumer Adoption of Electric Vehicles. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 53, 95–111.

Kim, D. J., Ferrin, D. L., & Rao, H. R. (2008). A Trust-Based Consumer Decision-Making Model in Electronic Commerce. *Decision Support Systems*, 44(2), 544–564.

Kim, G., Shin, B., & Lee, H. G. (2007). Understanding Dynamics Between Initial Trust and Usage Intentions of Mobile Banking. *Decision Support Systems*, 43(1), 111–126.

Kim, J., Jin, B., & Swinney, J. L. (2012). The Role of E-Tail Quality, E-Satisfaction and E-Trust in Online Loyalty Development. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 40(7), 564–581.

Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling.* (4th ed.). New York, NY: Guilford Press.

Lee, J. D., & See, K. A. (2004). Trust in Automation: Designing for Appropriate Reliance. *Human Factors*, 46(1), 50–80.

Li, W., Long, R., Chen, H., & Geng, J. (2017). A Review of Factors Influencing Consumer Intentions to Adopt Battery Electric Vehicles. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 78, 318–328.

Lin, J. C. C., & Hsieh, P. L. (2007). The Influence of Technology Readiness on Satisfaction and Behavioral Intentions. *Service Industries Journal*, 27(6), 703–721.

Luo, X., Li, H., Zhang, J., & Shim, J. P. (2010). Examining Multi-Dimensional Trust and Multi-Faceted Risk in Initial Acceptance of Emerging Technologies. *Journal of Service Research*, 13(4), 1–16.

McKnight, D. H., Choudhury, V., & Kacmar, C. (2002). Developing and Validating Trust Measures for E-Commerce. *Information Systems Research*, 13(3), 334–359.

Mehrabian, A., & Russell, J. A. (1974). *An Approach to Environmental Psychology*. Massachusetts, USA: MIT Press.

Parasuraman, A. (2000). Technology Readiness Index (TRI). *Journal of Service Research*, 2(4), 307–320.

Ping, R. A. (1995). A Parsimonious Estimating Technique for Interaction and Quadratic Latent Variables. *Journal of Marketing Research*, 32(3), 336–347.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common Method Biases in Behavioral Research. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879–903.

Rauh, N., Schweizer, F., & Urbach, N. (2015). Uncertainty in Autonomous Driving: Trust and Safety. *Proceedings of the International Conference on Information Systems*, *December 13–16, 2015*. Association for Information Systems (AIS), Fort Worth, Texas, USA.

Shin, D. H. (2009). Towards an Understanding of the Consumer Acceptance of Mobile Payment. *Telematics and Informatics*, 26(3), 310–322.

Sirdeshmukh, D., Singh, J., & Sabol, B. (2002). Consumer Trust, Value, and Loyalty in Relational Exchanges. *Journal of Marketing*, 66(1), 15–37.

Sovacool, B. K., Axsen, J., & Sorrell, S. (2019). Promoting Novelty, Rigor, and Style in Energy Social Science. *Energy Research & Social Science*, 45, 12–42.

Stewart, K. J. (2003). Trust Transfer on the World Wide Web. *Organization Science*, 14(1), 5–17.

Sweeney, J. C., & Soutar, G. N. (2001). Consumer Perceived Value: The Development of a Multiple Item Scale. *Journal of Retailing*, 77(2), 203–220.

Wang, N., Tang, L., & Pan, H. (2018). Effectiveness of Policy Incentives on Electric Vehicle Acceptance in China. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 114, 206–220.

White, K., Habib, R., & Hardisty, D. J. (2019). How to SHIFT Consumer Behaviors to Be More Sustainable. *Journal of Consumer Psychology*, 29(3), 1–18.

Yang, H., Lee, H., & Zo, H. (2017). User Acceptance of Smart Home Services. *Energy Research & Social Science*, 34, 65–75.

Zeithaml, V. A. (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value. *Journal of Marketing*, 52(3), 2–22.

Zheng, S., Xu, P., & Wang, L. (2018). Trust in Smart Home Systems. *Energy Research & Social Science*, 43, 124–134.

Design and Development of Multimedia Innovations to Promote Cognitive Skills in Early Childhood*

[1]Chayapat Prapaipornlert, [2]Wannaapa Jarupaphanl Prapaipornlert,
[3]Prapimjai Piemkum, [4]Prapimpong Wattanarat
and [5]Sirathan Chaithornthanawat
Institute of Metropolitan Development Navamindradhiraj University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: wannaapa.h@nmu.ac.th

Abstract

The purpose of this study was twofold: (1) to study and develop the efficiency of multimedia-based instructional innovations designed to enhance cognitive skills in early childhood, and (2) to compare the cognitive skills of children before and after exposure to the developed media. A mixed-methods research design was employed. The participants included 241 teachers from early childhood development centers under the Bangkok Metropolitan Administration, selected through simple random sampling in accordance with predetermined criteria. Research instruments consisted of a structured questionnaire and a semi-structured interview protocol. Quantitative data were analyzed using frequencies, percentages, means, and standard deviations, while qualitative data were analyzed through content analysis. The multimedia innovation developed in this study comprised 12 sets of storybooks integrated with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials. The validity assessment yielded an Index of Item Objective Congruence (IOC) ranging from 0.78 to 1.00, confirming the appropriateness and accuracy of the media. The efficiency evaluation demonstrated that the innovation achieved the 80/80 efficiency criterion. Furthermore, the effectiveness index (E.I.) of children's cognitive skills before and after learning with the innovation was 0.81, indicating a substantial improvement in cognitive development.

The findings suggest that AR-based multimedia innovations, when integrated with tangible learning materials, are effective in promoting cognitive skills among young children. The study highlights the potential of technology-enhanced media as an instructional tool in early childhood education and provides a foundation for further research into scalable, sustainable applications across diverse educational contexts.

Keywords: Multimedia Innovation; Cognitive Skills; Early Childhood

*Received October 3, 2025; Revised July 26, 2026; Accepted August 9, 2026

Introduction

Reading is a fundamental skill that supports learning across the curriculum. Reading comprehension is an active process in which readers simultaneously extract and construct meaning through interaction with written language; it depends on the reader, the text, and the purpose and context of reading (Snow, 2002).

Children's cognitive development progresses through qualitatively different forms of thinking, beginning with sensorimotor intelligence and advancing toward increasingly complex symbolic and logical thought (Piaget, 1952). Storybooks can support this development by connecting language, images, prior experience, and meaning-making. Evidence from a meta-analysis indicates that shared book reading contributes positively to children's language and emergent literacy development (Bus et al., 1995).

Vygotsky's sociocultural theory emphasizes that higher mental functions develop through social interaction and are mediated by cultural tools, particularly language (Vygotsky, 1978). In early childhood classrooms, adult guidance, dialogue, and shared storybook activities can therefore provide scaffolding that helps children move from supported participation toward more independent understanding and problem-solving.

Research on storybook use further shows that familiar traditional stories can be transformed into meaningful reading-and-writing activities that stimulate interpretation and creative responses (Sipe, 1993). Shared storybook interactions also remain an important context for early language and literacy development, both in educational settings and within the family (Aram, 2008).

Taken together, these studies highlight the vital role of storybooks as multimedia learning tools that not only improve children's reading and language development but also stimulate creativity, imagination, and higher-order thinking skills.

Objectives of the Research

1. To develop and evaluate the effectiveness of multimedia innovative designed to enhance cognitive skills in early childhood.

2. To compare the cognitive skills of preschool children before and after learning through the use of multimedia innovative for cognitive development.

Research Methodology

This study employed a mixed-methods research design, implemented through the following three phases:

Phase 1: Needs Assessment

The current conditions, problems, and needs regarding the use of multimedia innovative to enhance cognitive skills in early childhood were investigated. The participants in this phase consisted of 241 teachers from early childhood development centers under the

Bangkok Metropolitan Administration. They were selected using simple random sampling and met the predetermined inclusion criteria. Ethical approval for conducting research involving human participants was obtained from the Ethics Committee of Navamindradhiraj University (COA No. 003/2025). Participants' rights were strictly protected; they were informed about the research procedures, assured of their right to withdraw at any time without penalty, and guaranteed that personal data would remain confidential and reported only in aggregated form.

Phase 2: Development of Multimedia Innovative

Based on the findings from Phase 1, a prototype set of instructional media was designed in the form of multimedia innovation to foster cognitive development in early childhood. The process consisted of three steps: (1) drafting the instructional package, (2) evaluating its quality by five experts in early childhood education and multimedia development, and (3) revising the package according to expert recommendations for use in the experimental phase.

Phase 3: Implementation and Evaluation

The revised multimedia instructional were implemented with a purposive sample of 12 kindergarten level 2 students enrolled in early childhood development centers under the Bangkok Metropolitan Administration. The intervention was conducted over a period of eight weeks. During this phase, both the efficiency and effectiveness of the multimedia innovative media for promoting cognitive skills in early childhood were assessed and refined.

Research Results

The study on the design and development of multimedia innovative media to enhance cognitive skills in early childhood revealed the following findings:

Regarding the background of the respondents, all 241 participants were female (100%), with 157 holding a bachelor's degree (65.14%). All had teaching experience in early childhood education (100%), and 112 participants (46.47%) reported work experience ranging from 4 to 10 years.

Objective 1, which aimed to develop and evaluate the effectiveness of multimedia innovative for enhancing preschool children's cognitive abilities, the researcher designed 12 sets of storybooks incorporating Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials. The content covered: (1) stories related to children's daily lives, (2) people and places in their surroundings, (3) nature, and (4) objects in the environment. These storybooks were reviewed by five experts for content validity, with the Index of Item Objective Congruence (IOC) ranging from 0.78 to 1.00, indicating high consistency and appropriateness for instructional activities.

Subsequently, the revised multimedia storybooks were tested for efficiency with 30 kindergarten level 2 students from early childhood development centers under the Bangkok

Metropolitan Administration, who were not part of the main study sample. The results confirmed that the multimedia innovation met the efficiency criterion of 80/80.

Table 1: Efficiency results of multimedia innovative media to enhance cognitive skills in early childhood, developed in the form of storybooks with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials.

Efficiency Evaluation	Number of Students (persons)	Formative Assessment Score (60 points)		Listening Ability Assessment (28 points)		Efficiency Value
		Mean	Percentage (E_1)	Mean	Percentage (E_2)	E_1/E_2
Individual	6	51.20	85.33	23.00	82.14	85.33/82.14
Group	24	48.70	81.16	22.47	80.25	81.16/80.25

From Table 1, the efficiency evaluation of the multimedia innovative designed to enhance cognitive skills in early childhood, developed in the form of storybooks with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials, revealed that the individual efficiency value was 85.33/82.14, while the group efficiency value was 81.16/80.25. These results indicate that the multimedia innovative media met the established efficiency criterion of 80/80, confirming its appropriateness for use in organizing learning experiences for preschool children.

Objective 2, to compare the cognitive skills of preschool children before and after learning through the use of multimedia innovative media designed to enhance early childhood cognitive development.

Table 2: Effectiveness Index of cognitive skills in Preschool Children Before and After Learning Through Multimedia Innovative Media for Enhancing Early Childhood Cognitive Development

(N = 12)

Student No.	Full Score	Pretest Assessment Score (X1)	Posttest Assessment Score (X2)	Progress (D)	Percentage of Progress (X2-X1)	Effectiveness Index (E.I)
1	60	21	54	33	+46.66	0.84
2	60	17	52	35	+56.66	0.81
3	60	20	52	32	+53.33	0.80
4	60	16	53	37	+51.66	0.84
5	60	23	56	33	+55.00	0.89
6	60	16	53	37	+61.66	0.84
7	60	18	56	38	+48.33	0.90
8	60	24	57	33	+55.00	0.91
9	60	15	52	37	+56.66	0.82
10	60	24	56	32	+53.33	0.88
11	60	21	54	33	+55.00	0.84
12	60	20	57	37	+61.66	0.92
Mean	720	235	652	417	+57.91	0.85

From Table 2, the effectiveness index (E.I.) of preschool children's cognitive skills before and after learning through multimedia innovative media demonstrated overall progress among the 12 children. The results indicate that multimedia innovation effectively enhanced early childhood cognitive abilities. At the individual level, Student No. 12 achieved the highest effectiveness index (E.I. = 0.92), followed by Student No. 8 (E.I. = 0.91), Student No. 7 (E.I. = 0.90), Student No. 5 (E.I. = 0.89), and Student No. 10 (E.I. = 0.88). In addition, Students No. 1, 4, 6, and 11 each achieved an effectiveness index of 0.84, followed by Student No. 9 (E.I. = 0.82), Student No. 2 (E.I. = 0.81), and Student No. 3 (E.I. = 0.80).

The New Body of Knowledge

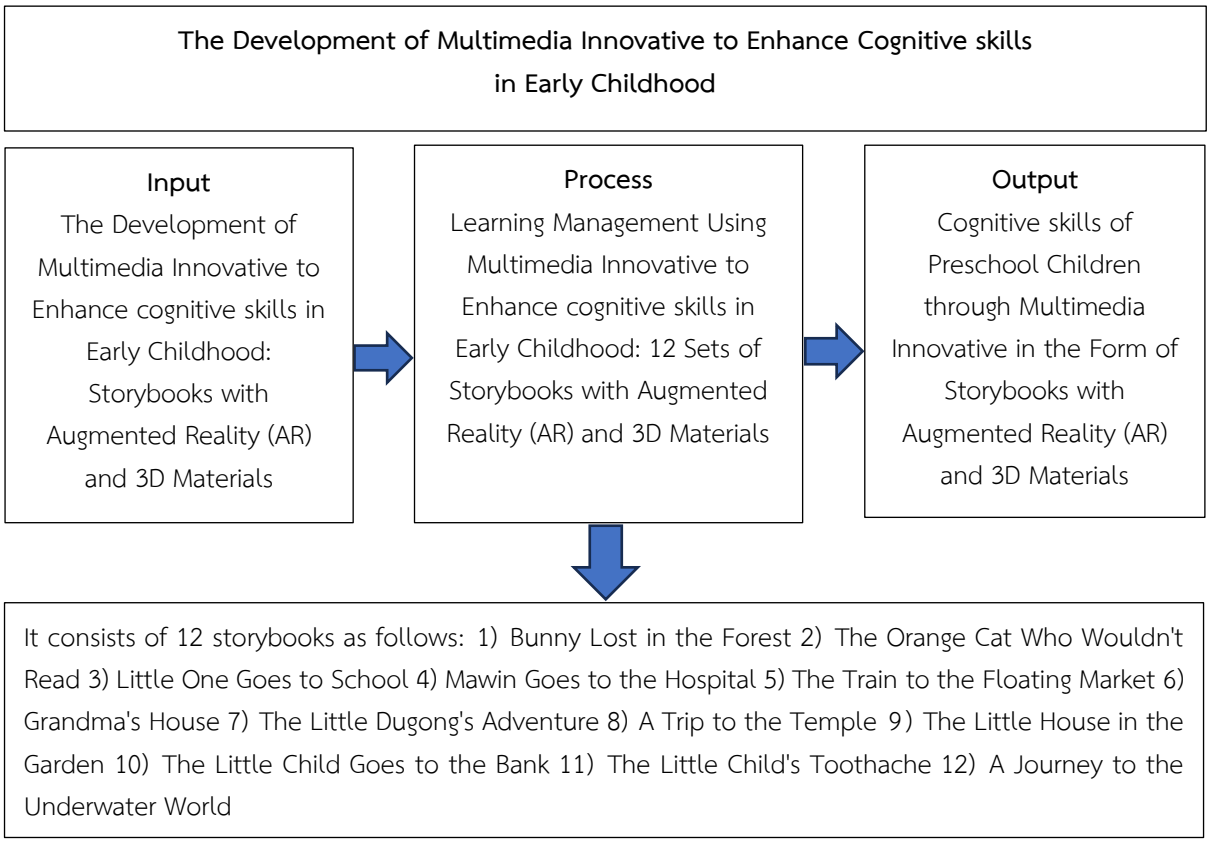

Figure 1: Development of Multimedia Innovative Media to Enhance cognitive skills in Early Childhood

Discussion of Research Results

From the results of the study on the design and development of multimedia innovative media to enhance cognitive skills in early childhood, the researcher discusses the findings as follows:

For Objective 1, the development and efficiency evaluation of multimedia innovative media in the form of 12 sets of storybooks with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials—(1) The Little Rabbit Gets Lost, (2) The Orange Cat Who Did Not Read Books,

(3) Dear Mouse Goes to School, (4) Mawin Goes to the Hospital, (5) The Train to the Floating Market, (6) Khanomphing Visits Grandma, (7) Pookpik the Little Dugong, (8) Saendee Goes to the Temple, (9) Saendee’s Home, (10) Saifah Saves Money, (11) Oom-Im Has a Toothache, and (12) Phrapai and the Undersea World—showed content validity, with Index of Item Objective Congruence (IOC) values ranging from 0.78 to 1.00. When tested with 30 kindergarten level 2 students who were not part of the main sample, the innovation met the efficiency criterion of 80/80. Storytelling activities can integrate listening, speaking, reading, and writing and can be adapted to children’s language level and classroom needs (Wright, 1995).

The instructional sequence used in the present study also reflected the pre-reading, while-reading, and post-reading organization commonly used in reading instruction (Williams, 1984).

The findings are consistent with evidence that well-designed storybooks can support children's engagement and learning when content, language, illustrations, and activities are appropriate to their developmental level (Wright, 1995). Recent research found that preschool children who experienced augmented-reality storybooks demonstrated stronger story comprehension and retelling performance than children who experienced printed storybooks (Simsek, 2024). An AR-based financial-literacy storybook for young children also produced positive responses and improved several aspects of children's financial knowledge and executive-function-related learning (Sari et al., 2022).

Related Thai studies have demonstrated the application of augmented reality across different learning domains. An AR instructional package on plant types for fifth-grade students met the specified 80/80 efficiency criterion (Sinno, 2015). AR code was also applied to basic Chinese-vocabulary instruction for third-grade students (Pariyawatid, 2015), while a mobile and smartphone application was developed for learning finite integrals through augmented reality (Puttidate, 2018). Together, these studies support the instructional potential of AR when the technology is aligned with clear content objectives and learner characteristics.

For Objective 2, comparing preschool children's cognitive skill before and after learning through multimedia innovative media, the results showed that the effectiveness index (E.I.) demonstrated overall progress among the 12 children. At the individual level, Student No. 12 had the highest average effectiveness index (E.I. = 0.85). The overall posttest results for all 12 children were higher than their pretest results, with an average percentage of progress (X2–X1) of +57.91. In conclusion, the comparison indicated that all 12 children improved their cognitive skill after learning through the multimedia innovative media.

The improvement observed after the intervention is consistent with the broader evidence that joint book reading contributes to children's language and emergent literacy (Bus et al., 1995). Story-based activities can also create meaningful links between reading and writing and encourage interpretation and creative response (Sipe, 1993). These findings support the use of storybook media that connect learning content with children's experiences and social contexts.

Family involvement remains important because parents and caregivers are central mediators of children's early literacy experiences. Shared reading, storytelling, writing, and other home-literacy interactions provide opportunities for language development and meaningful adult–child interaction; consequently, educational policy and practice should continue to encourage parental participation in children's literacy development (Aram, 2008).

Conclusion

This study concluded that the development of multimedia innovative media in the form of 12 storybooks integrated with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials was effective in enhancing the cognitive skill of early childhood learners. The developed media demonstrated strong content validity, with Index of Item Objective Congruence (IOC) values ranging from 0.78 to 1.00, and achieved the efficiency criterion of 80/80, indicating that the multimedia innovation was appropriate and effective for organizing learning experiences for preschool children. The comparison of preschool children's cognitive skill before and after learning through the multimedia innovative media revealed that all children achieved higher posttest scores than pretest scores. The overall effectiveness index (E.I.) was 0.85, with an average progress percentage of 57.91, reflecting significant improvement in children's cognitive development. The findings suggest that AR- and 3D-based storybook media can effectively stimulate children's attention, perception, memory, reasoning, and learning engagement through interactive and meaningful learning experiences. Therefore, the multimedia innovative media developed in this study can serve as an effective instructional tool for promoting cognitive development in early childhood education. The integration of AR technology with tangible learning materials provides opportunities for active learning and supports children's developmental needs in a contemporary educational context. Future implementation should include teacher training prior to classroom use and continuous integration of the media across learning activities and subject areas to maximize sustainable learning outcomes and long-term cognitive development among young learners.

Suggestions

1. The suggestions from the research

1.1 The design and development of multimedia innovative media to enhance cognitive skill in early childhood, in the form of 12 sets of storybooks with Augmented Reality (AR) and three-dimensional (3D) materials, covered the following content: (1) stories related to children themselves, (2) stories about people and places in their surroundings, (3) stories about nature, and (4) stories about objects in their environment. Each story featured different characters; however, new characters may be designed to match the learners' age in order to create stronger connections, better understanding, and improved memory. The storylines were linked to daily life situations that learners commonly encounter.

1.2 The use of multimedia innovative media to enhance cognitive skill in early childhood, in the form of 12 sets of AR and 3D storybooks, should be integrated into the teaching of other subjects to foster deeper understanding and long-term retention.

1.3 The implementation of the 12 sets of AR and 3D storybooks should be extended throughout the entire semester to continuously support the development of cognitive skill in preschool children.

1.4 Before integrating the 12 sets of AR and 3D storybooks into classroom instruction, training sessions should be organized for teachers to ensure effective use of the media and to maximize its instructional efficiency.

2. The suggestions for future research

2.1 Future studies should design content that aligns with specific subject areas, allowing the 12 sets of AR and 3D multimedia storybooks to be used as supplementary learning media in various instructional contexts.

Acknowledgements

This research project is supported by Thailand Science Research and Innovation (TRSI). Contract No. FRB670080/0468.

References

Aram, D. (2008). Parent–Child Interaction and Early Literacy Development. *Early Education and Development*, 19(1), 1–6.

Bus, A. G., van IJzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. D. (1995). Joint Book Reading Makes for Success in Learning to Read: A Meta-Analysis on Intergenerational Transmission of Literacy. *Review of Educational Research*, 65(1), 1–21.

Pariyawatid, P. (2015). *Effecting Augmented Reality Code of Chinese Vocabularies Lesson for Grade 3 Students at Tessaban 2 Wattaninarasamosorn School*. (Master's Thesis). Prince of Songkla University. Songkla.

Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. (M. Cook, Trans.). International Universities Press.

Puttidate, A. (2018). *The Development of Application of Finite Integrals by Applying Augmented Reality Techniques on Mobile Phones and Smartphones*. (Research Report). Ayutthaya: Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi.

Sari, R. C., Aisyah, M. N., Ilyana, S., & Hermawan, H. D. (2022). Developing a Financial Literacy Storybook for Early Childhood in an Augmented Reality Context. *Contemporary Educational Technology*, 14(2), 1–18.

Simsek, E. E. (2024). The Effect of Augmented Reality Storybooks on the Story Comprehension and Retelling of Preschool Children. *Frontiers in Psychology*, 15, 1–9.

Sinno, P. (2015). *An Augmented Reality Instructional Package on Plant Types for Prathomsuksa 5 Students*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Ayutthaya.

Sipe, L. R. (1993). Using Transformations of Traditional Stories: Making the Reading-Writing Connection. *The Reading Teacher*, 47(1), 18–26.

Snow, C. E. (2002). *Reading for Understanding: Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. (Cole, M., John-Steiner, V., Scribner, S., & Souberman, E. Eds.). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Williams, E. (1984). *Reading in the Language Classroom*. London, UK: Macmillan.

Wright, A. (1995). *Storytelling with Children*. Oxford, UK: Oxford University Press.

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลาม ใน 4 จังหวัดภาคใต้*

Participatory Communication to Create Sustainability of Islamic Cooperatives in 4 Southern Provinces

[1]อภินันท์ แสล่หมัน, [2]กานต์ บุญศิริ, [3]วิทยาธร ท่อแก้ว และ [4]กุลธิดา ธรรมวิภัชน์

[1]Aphinan Salaeman, [2]Karn Boonsiri, [3]Wittayatorn Torkaew and [4]Kuntida Thamwipat

[1,2,3]สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[4]คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

[1,2,3]School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

[4]Faculty of Industrial Education and Technology,
King Mongkut's University of Technology Thonburi, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Aphinan.salae@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ (1) การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (2) กลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วม และ (3) แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน การวิจัยเป็นเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง กลุ่มข้อมูลหลักประกอบด้วยคณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์ 20 คน ผู้แทนจากภาครัฐ 4 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร 3 คน และสมาชิกสหกรณ์ 12 คน รวม 39 คน คัดเลือกแบบมีเกณฑ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสร้างข้อสรุปเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า (1) การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืน มี 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผนร่วมกับสมาชิก สหกรณ์เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในระดับดีแต่ยังขาดความต่อเนื่อง 2) การตัดสินใจแบบเปิดกว้าง สมาชิกมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นในระดับน่าพอใจ แต่การตัดสินใจสุดท้ายยังอยู่ที่คณะกรรมการ 3) การดำเนินการร่วมกับสมาชิก สมาชิกมีบทบาทเด่นในกิจกรรมสังคมและศาสนา แต่มีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมเศรษฐกิจ และ 4) การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่ดำเนินผ่านการประชุมใหญ่ประจำปี ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุกมิติของการประเมินผล (2) กลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนประกอบด้วย 1) กลยุทธ์สื่อบุคคล ผ่านคณะกรรมการ ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความเข้าใจ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ 2) กลยุทธ์สื่อกิจกรรม เช่น การประชุมสัมมนาและกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสหกรณ์กับสมาชิก และ 3) กลยุทธ์สื่อสังคมออนไลน์ ผ่าน Facebook และ Line ใช้เผยแพร่ข้อมูลได้ดีแต่ยังขาดการสื่อสารแบบสองทางที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และ (3) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) แนวทางการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ควรสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล พร้อมพัฒนาความรู้ด้านการสื่อสารของคณะกรรมการและสมาชิก และ 2) แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสาร ควรบูรณาการสื่อบุคคล สื่อกิจกรรม และสื่อออนไลน์ โดยเน้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็น

*Received October 18, 2025; Revised December 15, 2025; Accepted December 24, 2025

ช่องทางรับฟังความคิดเห็นและสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง พร้อมพัฒนาเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการของสมาชิกแต่ละกลุ่ม

คำสำคัญ: การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม; ความยั่งยืน; สหกรณ์อิสลาม 4 จังหวัดภาคใต้

Abstract

This study aims to examine participatory communication to create sustainability of Islamic cooperatives in 4 southern provinces, focusing on (1) participatory communication management, (2) participatory media strategies, and (3) development approaches for sustainability. A qualitative research method was employed through structured in-depth interviews. Key informants included 20 cooperative board members and executives, 4 government representatives, 3 communication experts, and 12 cooperative members—totaling 39 participants selected by purposive sampling. Data were analyzed using content analysis.

The results reveal that participatory communication management for sustainability involves four main aspects: (1) joint planning—members are allowed to participate actively but with limited continuity; (2) open decision-making—members are informed and can express opinions, though final decisions rest with the board; (3) collaborative implementation—members are more active in social and religious activities than in economic ones; and (4) participatory evaluation—mainly conducted through annual general meetings, which do not yet cover all evaluation dimensions. Regarding participatory media strategies, three approaches were identified: (1) interpersonal communication through board members, community, and religious leaders, which enhances credibility and understanding, particularly among the elderly; (2) activity-based communication through seminars and religious events, strengthening relationships between cooperatives and members; and (3) social media communication via Facebook and Line, effectively disseminating information but lacking sufficient two-way interaction to encourage participation. The development approaches suggest that: (1) participatory communication should be strengthened by creating mechanisms for involvement at all stages—from planning and decision-making to implementation and evaluation—alongside enhancing communication capacity among board members and members; and (2) communication strategies should integrate interpersonal, activity-based, and online media, emphasizing continuous interaction through social media and tailoring messages to diverse member needs.

Keywords: Participatory Communication; Sustainability; Islamic Cooperatives in Four Southern Provinces

บทนำ

สหกรณ์อิสลามในประเทศไทยนับว่าเป็นอีกหนึ่งองค์กรที่มีลักษณะการบริหารจัดการที่โดดเด่นของตนเอง มีอัตลักษณ์ในการบริหารจัดการ การใช้เครื่องมือในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายภาคีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจการของสหกรณ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มกันของชาวมุสลิมที่มีความต้องการในการช่วยเหลือกันและกันเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของพี่น้องมุสลิมทุกคนอย่างทั่วถึง จึงร่วมกันเสนอเพื่อทำการจัดตั้งขึ้นสหกรณ์อิสลามในพื้นที่ที่มีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่และดำเนินงานทางการเงินเป็นไปตามหลักการศาสนาอิสลาม มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและโปร่งใสในการดำเนินงานร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การไปจดทะเบียนสหกรณ์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี สหกรณ์อิสลามมีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปี พ.ศ.2567 เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย มีข้อมูลสหกรณ์สมาชิกเครือข่ายรวมทั้งสิ้น 36 แห่งทั่วประเทศ มีสมาชิกรวมทั้งหมด 322,391 คน มีสินทรัพย์รวมทั้งสิ้น 14,989 ล้านบาท (NBT Connect, 2025) สหกรณ์อิสลามมีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐ และเป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นกลไกขับเคลื่อนความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นนโยบายแห่งรัฐให้เกิดผลสำเร็จ เพื่อมุ่งพัฒนาสหกรณ์สู่การเป็น Smart Coop เป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็ง เป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้มีความยั่งยืน

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนับว่าเป็นอีกหนึ่งกลไกและเครื่องมือสำคัญที่กรรมการบริหาร เครือข่ายภาคีและประชาชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์อิสลามใช้เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสหกรณ์ร่วมกันทั้งระบบตามหลักการการดำเนินงานสหกรณ์อิสลามในประเทศไทยที่เริ่มด้วยการมีส่วนร่วม คือการรวมกลุ่มกันระหว่างกลุ่มคนมุสลิมที่เกี่ยวข้องและได้รับมอบหมาย จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดการจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ที่มีประชากรมุสลิมแต่ละพื้นที่มีความพร้อมและมีความต้องการที่จะใช้บริการ เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนของตนเอง โดยร่วมกันดำเนินงานทางการเงินให้เป็นไปตามหลักการศาสนาอิสลาม เพื่อส่งเสริมให้มุสลิมรู้จักการออมและสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ และยังสามารถทำธุรกรรมทางการเงินตามหลักการอิสลาม

จากการดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ พบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนับว่าเป็นทั้งกลไกและเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับสหกรณ์อิสลามในประเทศไทยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดกระบี่ สงขลา สตูล และปัตตานี อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งคณะกรรมการของสหกรณ์ การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ขอเสนอแนะ และการติดตามรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสหกรณ์ รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ล้วนเป็นการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Cooperative Development Plan No. 5 (B.E. 2023-2027)) ซึ่งเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ได้แก่ เป้าหมายที่ 1 การยุติความยากจนในทุกรูปแบบ เป้าหมายที่ 2 การยุติความหิวโหย บรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร และส่งเสริมโภชนาการและการทำการเกษตรที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 5 การบรรลุเป้าหมายความเสมอภาคระหว่างเพศและการเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิง เป้าหมายที่ 8 การส่งเสริมการเจริญเติบโตที่ยั่งยืนและทั่วถึงและการส่งเสริมการจ้างงานที่มีผลิตภาพและงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สันติสุข ทุกคนมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคน ตลอดจนถึงสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบในทุกระดับ

ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้” จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบบสหกรณ์อิสลามในประเทศไทย เพราะเป็นการวิจัยที่บูรณาการทั้งกรอบการดำเนินงานของหลักอิสลามและกรอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าจะทำให้เกิดองค์ความรู้ทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม สามารถนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับสหกรณ์หรือหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อไปพัฒนาในองค์กรของตน อีกทั้งยังเป็นแนวทางเพื่อดำเนินงานสหกรณ์อิสลามอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ออกแบบวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก แบบมีเกณฑ์ (criterion sampling) อ้างอิง Creswell (2012) คือ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงพิจารณาถึงคุณสมบัติที่สามารถแสวงหาคำตอบในงานวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการ ผู้จัดการใหญ่ รองผู้จัดการใหญ่ จำนวนสหกรณ์ 4 แห่ง ๆ ละ 5 คน รวม 20 คน 2) ผู้แทนจากภาครัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน 3) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารที่มีประสบการณ์หรือทำงานด้านการสื่อสาร เป็นเวลาอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป รวม 3 คน และ 4) สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดของสหกรณ์จัดตั้ง และเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการธุรกรรมต่าง ๆ กับสหกรณ์ จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 3 คน รวม 12 คน รวมทั้งสิ้น 39 คน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ก่อนนำเครื่องมือไปใช้เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นผู้วิจัยนำแนวคำถามไปทดสอบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยได้ทดสอบถึงความเหมาะสมในการใช้ ภาษาความชัดเจนของคำถาม ความครอบคลุมของคำถาม และแนวทางที่ได้รับ แล้วนำกลับมาตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงให้เครื่องมือดังกล่าวมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญที่มุ่งเน้นศึกษา การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวางแผนร่วมกันกับสมาชิก การตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก การดำเนินการร่วมกับสมาชิก และการประเมินผลแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก กลยุทธ์การใช้สื่อประกอบด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม และกลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และ

แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อ เครื่องมือสัมภาษณ์นี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล และทำให้สามารถเข้าใจถึง บริบทที่ซับซ้อนและหลากหลายของการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทั้งหมด 4 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์อิสลาม ชุดที่ 2 สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้แทนจากภาครัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์อิสลาม ชุดที่ 3 สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และ ชุดที่ 4 สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สมาชิกสหกรณ์อิสลาม

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักตามบัญชีรายชื่อ ขั้นติดต่อประสานงานโดยให้ทางมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นผู้ประสานงานส่งหนังสือไปยังผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่ม 1- 4 เพื่อขอเข้าไปสัมภาษณ์พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้รับจากงานวิจัยในครั้งนี้ และผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานการนัดหมายวันและเวลาการเข้าขอสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการสร้างข้อสรุปได้ดำเนินการจำแนกเนื้อหาของบทสัมภาษณ์ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลมาลดทอน จัดระเบียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อสร้างเป็นข้อสรุปข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ พบว่า สามารถจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนร่วมกับสมาชิก ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก และด้านการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก ดังนี้

1. ด้านการวางแผนร่วมกับสมาชิก สหกรณ์ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางแผนโดยมีนโยบายที่สนับสนุนให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การประชุมใหญ่สามัญและวิสามัญ การจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ และการใช้ช่องทางการสื่อสารภายในสหกรณ์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการสหกรณ์ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สมาชิกรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนเองในการพัฒนาองค์กร และเชื่อว่าการวางแผนร่วมกันช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความผูกพัน และการสนับสนุนจากสมาชิก รวมถึงช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้แผนงานมีความเป็นไปได้และได้รับการยอมรับจากทุกคน คณะกรรมการและผู้บริหารสหกรณ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการนี้ โดยมีผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์เป็นผู้ประสานงาน ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีบทบาทเป็นตัวแทนในการนำเสนอความคิดเห็น

2. ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก การตัดสินใจร่วมกับสมาชิกเกิดจากการสื่อสารของคณะกรรมการและผู้บริหารการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจที่ถูกต้อง ชัดเจน และเข้าใจง่าย ผ่านช่องทางที่เหมาะสม เช่น การประชุมร่วมกันหรือจะประชุมผ่านสื่อออนไลน์ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้อภิปราย ซักถาม แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ของสหกรณ์ ซึ่งรวมถึงการนำเสนอข้อมูลที่โปร่งใสและครบถ้วนแก่สมาชิกก่อนการตัดสินใจ เพื่อให้สมาชิกสามารถใช้ข้อมูลเหล่านั้นประกอบการพิจารณา การตัดสินใจส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีหรือการประชุมวิสามัญ เพราะหากสมาชิกมีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังตัดสินใจ สมาชิกจะเกิดความรู้สึกบวกและมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วม และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในการตัดสินใจร่วมกัน การตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิกจะ

ช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์และสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกกับคณะกรรมการและผู้บริหาร ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของสหกรณ์ในที่สุด

3. ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก สหกรณ์ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในด้านการดำเนินการกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ โดยมีนโยบายสนับสนุนให้สมาชิกได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานจริง ไม่ใช่เพียงแค่การวางแผนหรือตัดสินใจเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินการที่พบบ่อยได้แก่ การที่สมาชิกอาสาเข้ามาเป็นคณะทำงานหรืออาสาสมัครในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ การดูแลสินทรัพย์ของสหกรณ์ หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้สมาชิกยังเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานผ่านการเข้าร่วมประชุมใหญ่ หรือการเป็นกรรมการตรวจสอบกิจการ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงบทบาทที่กระตือรือร้นของสมาชิกในการขับเคลื่อนสหกรณ์

4. ด้านการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก สหกรณ์มีแนวคิดและพยายามที่จะนำประเมินผลการดำเนินงานแบบรอบด้านมาใช้โดยไม่ได้จำกัดเพียงแค่การประเมินจากคณะกรรมการหรือฝ่ายจัดการเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นและประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในภาพรวม รวมถึงโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สหกรณ์จัดขึ้น การประเมินนี้อาจเกิดขึ้นในรูปแบบของการให้ข้อเสนอแนะในที่ประชุม การแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางต่าง ๆ หรือการเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการตรวจสอบกิจการซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความมุ่งมั่นที่จะนำข้อเสนอแนะของสมาชิกมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษากลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ พบว่า สามารถจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม และกลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ดังนี้

1. กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล เป็นกลไกสำคัญที่สุดในการสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามโดยเฉพาะในบริบทสังคมมุสลิมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการให้ความเคารพต่อผู้นำทางศาสนา แนวทางที่มีประสิทธิภาพคือการพัฒนาทักษะการสื่อสารของบุคลากรในสหกรณ์ ทั้งเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการ ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำทางความคิดในชุมชน เช่น อิหม่าม ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับ เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลและสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก

2. กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม การใช้สื่อกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอิสลามเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดทิศทางขององค์กร การจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การละศีลอด, เวิร์กช็อป, ตลาดชุมชน หรือกิจกรรมจิตอาสา ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดี และแสดงถึงความรับผิดชอบของสหกรณ์ต่อชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. กลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยเติมเต็มการสื่อสารในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการเข้าถึงกลุ่มสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสหกรณ์ควรมีการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ใช้งานง่ายและสอดคล้องกับหลักศาสนาพร้อมทั้งผลิตเนื้อหาที่สร้างสรรค์และมีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมอบหมายให้ทีมเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ เพื่อให้ภาษาและรูปแบบการนำเสนอมีความน่าสนใจและเข้าถึงง่าย การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการมีส่วนร่วมแบบสองทาง เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตอบสนองความต้องการของสมาชิก จะช่วยให้สหกรณ์สามารถเชื่อมโยงกับสมาชิกได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ พบว่า สามารถจำแนกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืน และกลยุทธ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืน ดังนี้

1. การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องเน้นที่ความเข้าใจร่วมกัน การเปิดกว้าง โปร่งใส การรับฟัง และการนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่ไปกับการสร้างปฏิสัมพันธ์โดยตรงเพื่อให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1.1 แนวทางการพัฒนาการวางแผนร่วมกันกับสมาชิก การพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนตั้งแต่แรกเริ่ม ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ หรือนโยบายต่าง ๆ การร่วมวางแผนนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้แผนงานสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก แต่ยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อสหกรณ์อีกด้วย สหกรณ์ควรจัดให้มีเวทีสำหรับฟังความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมระดมสมอง หรือการใช้ช่องทางออนไลน์ เพื่อให้มั่นใจว่าทุกเสียงจะถูกนำมาพิจารณา

1.2 แนวทางการพัฒนาการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและสร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิก โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของสมาชิก เช่น การกำหนดอัตราปันผลหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ การเปิดให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและมีสิทธิ์ในการตัดสินใจร่วมกันจะช่วยให้การตัดสินใจมีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

1.3 แนวทางการพัฒนาการดำเนินการร่วมกับสมาชิก การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะสมบูรณ์ได้ต้องไม่หยุดอยู่แค่การวางแผนและการตัดสินใจ แต่ต้องขยายไปถึงการลงมือปฏิบัติร่วมกันด้วย สหกรณ์ควรส่งเสราให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นการร่วมเป็นคณะทำงาน การจัดกิจกรรมเพื่อสังคม หรือการเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนโครงการในระดับชุมชน การได้ลงมือทำร่วมกันจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เสริมสร้างความสามัคคี และทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

1.4 แนวทางการพัฒนาการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก การประเมินผลที่ครอบคลุมทุกมิติเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าสหกรณ์ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล การดำเนินงานขององค์กร โดยไม่จำกัดอยู่แค่การประเมินจากคณะกรรมการเท่านั้น การจัดทำแบบสอบถามความพึงพอใจ การจัดเวทีรับฟังข้อเสนอแนะ หรือการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานอย่างโปร่งใส จะช่วยให้สหกรณ์สามารถนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขได้อย่างตรงจุด และยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกได้เป็นอย่างดี

2. กลยุทธ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ต้องอาศัยการบูรณาการกลยุทธ์ทั้งสามด้านเข้าด้วยกันอย่างสมดุล โดยเริ่มต้นจากการสร้างความเข้มแข็งของสื่อบุคคล ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ ตามด้วยการใช้สื่อกิจกรรม เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน และปิดท้ายด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตการสื่อสารให้กว้างขวางและทันสมัย ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความยั่งยืนให้กับสหกรณ์ในระยะยาวอย่างแท้จริง แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ 3 ด้าน ได้ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล เป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพสูงโดยเฉพาะในบริบทของชุมชนมุสลิมควรมีการฝึกอบรมผู้นำสหกรณ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของสหกรณ์อิสลามอย่างลึกซึ้ง รวมถึงทักษะการสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาของสมาชิก ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นกระบอกเสียงของสหกรณ์โดยเฉพาะสมาชิกที่มีอิทธิพลในชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสาร

แบบปากต่อปาก (Word-of-Mouth) ที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดตั้งทีมงานที่ทำหน้าที่สื่อสารโดยตรงกับสมาชิกและชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างรวดเร็ว

2.2 แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิก แนวทางที่ควรพัฒนาคือจัดกิจกรรมที่บูรณาการเข้ากับหลักศาสนา เช่น การจัดงานบรรยายธรรม กิจกรรมละศีลอด หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือสังคม เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสหกรณ์ ควรเน้นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะอาชีพ สร้างรายได้ หรือแก้ไขปัญหาร่วมกันในชุมชน เพื่อให้สมาชิกเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการเป็นส่วนหนึ่งของสหกรณ์ และควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.3 แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางที่ช่วยให้เข้าถึงสมาชิกได้กว้างขวางและรวดเร็ว แนวทางที่สำคัญคือการสร้างและจัดการบัญชีสื่อสังคมออนไลน์ของสหกรณ์ (เช่น Line, Facebook) ให้มีความน่าสนใจ เข้าถึงง่าย และมีการอัปเดตข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ สร้างเนื้อหาที่ตอบสนองความสนใจของสมาชิก เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์อิสลาม ข้อมูลผลิตภัณฑ์และบริการ หรือเรื่องราวความสำเร็จของสมาชิก ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น สอบถาม หรือร่วมกิจกรรมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น การประกวดภาพถ่าย หรือการตั้งคำถาม เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และชุมชนออนไลน์ที่เข้มแข็ง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาจะพบว่า สื่อบุคคลยังคงมีความสำคัญมากที่สุดในการสร้างความน่าเชื่อถือและความเข้าใจ โดยเฉพาะในบริบทสหกรณ์อิสลามที่มีรากฐานทางศาสนาและผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลาง สื่อกิจกรรมไม่เพียงสร้างการมีส่วนร่วม แต่ยังสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เป็นรากฐานสำคัญของความยั่งยืนในสหกรณ์ สื่อออนไลน์ในสหกรณ์อิสลาม แม้จะถูกนำมาใช้แต่ยังขาดประสิทธิภาพเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Communication) จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบการสื่อสารเชิงรุก เช่น Live Q&A, การโต้ตอบความคิดเห็น, และการสร้างเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะกลุ่มสมาชิก การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนต้องไม่หยุดแค่ “การรับรู้และแสดงความคิดเห็น” แต่ควรเป็นการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่องในทุกขั้นตอนเพื่อเปลี่ยนบทบาทสมาชิกจาก “ผู้รับสาร” สู่ “ผู้ร่วมขับเคลื่อน” การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนในสหกรณ์อิสลามต้องอาศัยการผสมผสานของสื่อบุคคล สื่อกิจกรรม และสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชน เป็นตัวเชื่อมความน่าเชื่อถือ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นตัวขยายการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งด้าน สังคม ศาสนา และเศรษฐกิจ ดังสรุปเป็นโมเดล ดังรูปภาพที่ 1

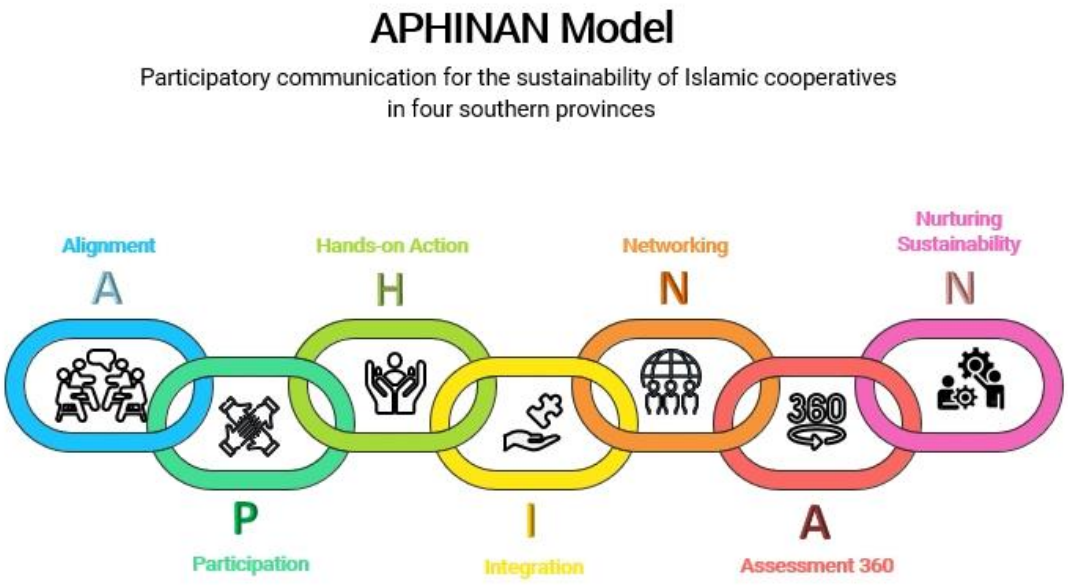

Figure 1: APHINAN Communication Model and Participatory Communication for Sustainability of Islamic Cooperatives in the Four Southern Provinces

จากภาพที่ 1 APHINAN Model เป็นโมเดลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืน โมเดลนี้ออกแบบมาเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการการสื่อสารในสหกรณ์อิสลามหรือองค์กรอื่นที่ต้องการสร้างความยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย จากภาพจะเห็นคำย่อที่สะท้อน 7 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนร่วมกัน (Alignment) ทุกฝ่ายต้องมานั่งคุยและกำหนดแผนร่วมกันเพื่อให้ทุกคนเห็นพ้องและเดินไปในทิศทางเดียวกัน 2) การตัดสินใจร่วมกัน (Participation) เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกเสียงมีค่า ไม่ใช่แค่ผู้บริหารตัดสินใจ แต่เป็นการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ 3) การลงมือทำร่วมกัน (Hands-on Action) ไม่หยุดอยู่แค่แผน ต้องลงมือปฏิบัติจริงร่วมกันผลักดันให้เกิดผลลัพธ์ 4) การบูรณาการกลยุทธ์ (Integration) ใช้เครื่องมือสื่อสารอย่างครบถ้วนทั้งสื่อบุคคล (พูดคุยตรง), สื่อกิจกรรม (เวิร์กช็อป/กิจกรรมชุมชน), และสื่อออนไลน์ เพื่อเสริมกันและกัน 5) การสร้างเครือข่าย (Networking) เชื่อมโยงความร่วมมือ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้เกิดพลังในการทำงานและแข็งแรงขึ้น 6) การประเมินรอบด้าน (Assessment 360) ประเมินผลการดำเนินงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิก ผู้นำชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้การประเมินสะท้อนมุมมองที่หลากหลาย และ 7) การพัฒนาต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน (Nurturing Sustainability) ใช้ผลการประเมินมาปรับปรุง และต่อยอดกิจกรรม ทำให้การมีส่วนร่วมไม่หยุดแค่ครั้งเดียว แต่เป็นวงจรที่พัฒนาไปเรื่อย ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้” สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 “การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้” พบว่า มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผนร่วมกับสมาชิก 2) ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก 3) ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก และ 4) ด้านการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า องค์ประกอบที่ 1 “ด้านการวางแผน

ร่วมกับสมาชิก” เป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้บริหาร (ผู้ส่ง หรือ Source) สามารถปรับปรุง (สาร หรือ Message) และ (ช่องทาง หรือ Channel) การสื่อสารให้เหมาะสมกับความต้องการและภูมิหลังของสมาชิก (ผู้รับ หรือ Receiver) เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) และสอดคล้องกับทฤษฎีความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ (KAP Theory) ที่พบว่า การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ไม่เพียงแค่เป็นการให้ข้อมูล แต่ยังเป็นการสร้างความรู้ (Knowledge) ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการของสหกรณ์อิสลาม เมื่อสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว จะนำไปสู่การเปลี่ยนทัศนคติ (Attitude) ที่ดี และในที่สุดจะส่งผลให้เกิดการปฏิบัติ (Practice) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

องค์ประกอบที่ 2 “ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก” นับเป็นกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ช่วยสร้างความไว้วางใจ (Trust) และความเชื่อมั่นในผู้นำองค์กร อันเป็นรากฐานของความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบ Channel และ Effect ใน Laswell’s Communication Model ของ ลาสเวลล์ (Lasswell, 1948) ที่เน้นว่า ช่องทางการสื่อสารที่ชัดเจนและโปร่งใสจะนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงบวกต่อการยอมรับและการปฏิบัติตามมติร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 3 “ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก” เมื่อสมาชิกได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง โปร่งใส และสร้างทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์แล้ว ขั้นตอนต่อมาที่สำคัญคือการแสดงออกเชิงปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรม การอาสาสมัครสนับสนุนโครงการ หรือการช่วยกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ในมิติต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด KAP Theory ของ แอสโครฟท์ (Ascroft, 1987) ที่ชี้ให้เห็นพฤติกรรม (Practice) ของบุคคลเกิดขึ้นภายหลังจากการมีความรู้ (Knowledge) และทัศนคติ (Attitude) และ

องค์ประกอบที่ 4 “ด้านการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก” เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Feedback ในกรอบ SMCR Model ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) ที่ชี้ให้เห็นว่า วงจรการสื่อสารจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการป้อนกลับที่เป็นระบบ ดังนั้น การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกและผู้บริหารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะป้อนกลับ (feedback loop) จึงช่วยให้สหกรณ์สามารถปรับปรุงและแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด อีกทั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจร่วมระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 “กลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้” พบว่า มี 3 กลยุทธ์ คือ 1) กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม 2) กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และ 3) กลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า กลยุทธ์ที่ 1 “กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม” การใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้บริหาร คณะกรรมการ และผู้นำศาสนา (อิหม่าม) นี้ ถือเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูงในการสร้างการมีส่วนร่วมและเสริมความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้ จุดเด่นของสื่อบุคคลคือการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) ซึ่งเอื้อต่อการถ่ายทอดสารอย่างชัดเจน ตลอดจนสามารถตอบข้อซักถามและข้อกังวลของสมาชิกได้อย่างทันท่วงที อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึกและการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) ใน SMCR Model การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้ส่งสาร (Source) ทั้งด้านความรู้ ความน่าเชื่อถือ และทักษะการสื่อสาร ในบริบทของสหกรณ์อิสลาม ผู้นำองค์กรและผู้นำศาสนามีข้อได้เปรียบตรงที่ใกล้ชิดกับสมาชิก อีกทั้งได้รับการยอมรับในฐานะบุคคลที่มีคุณธรรมและมี

ความรู้ด้านศาสนา จึงทำให้สารที่ถ่ายทอดมีความน่าเชื่อถือสูง และส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และความผูกพันระยะยาวของสมาชิกต่อสหกรณ์ผลการวิจัย และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nakkanrian (2016) ที่ชี้ว่า การสื่อสารโดยใช้บุคคลที่สมาชิกไว้วางใจและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (co-ownership) และความผูกพัน (commitment) ต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ

กลยุทธ์ที่ 2 “กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม” การใช้สื่อกิจกรรม เช่น การประชุมใหญ่สามัญประจำปี การอบรมเชิงปฏิบัติการ และกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นต้น เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติของสมาชิก ไม่เพียงทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูล แต่ยังเป็นเวทีสะท้อนปัญหา แสดงข้อคิดเห็น และร่วมกันหาทางออกเชิงสร้างสรรค์ ทำให้สหกรณ์ปรับกลยุทธ์ได้สอดรับกับความต้องการจริงของชุมชนในเชิงทฤษฎี การสื่อสารผ่านกิจกรรมนี้ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับโมเดล SMCR Model ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) มิติ Channel ที่ช่วยเอื้อต่อการสื่อสารแบบสองทางและการป้อนกลับ (feedback) ส่งผลให้การถอดรหัสสารมีความถูกต้อง และสอดคล้องกับกรอบแนวคิด KAP Theory ของ แอสโครฟท์ (Ascroft, 1987) ที่ชี้ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจะเพิ่มขึ้นเมื่อความรู้ (Knowledge) ปรับให้เกิดทัศนคติ (Attitude) ที่ดี และนำไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กหรือสหกรณ์ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Engchuan (2023) ที่พบว่า การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง ที่เน้นการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมโครงการแบบมีส่วนร่วม และ

กลยุทธ์ที่ 3 “กลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม” การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, LINE Official, WhatsApp และ TikTok เป็นต้น มีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือสื่อสารที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ครอบคลุม และเข้าถึงสมาชิกในวงกว้างอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อเหล่านี้เปิดโอกาสให้สมาชิกติดตามข่าวสารของสหกรณ์ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่ อีกทั้งยังเป็นช่องทางให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นหรือเสนอข้อเสนอแนะได้ตลอดเวลา ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างผู้บริหารกับสมาชิกมีความคล่องตัวและลดช่องว่างอย่างมีนัยสำคัญในเชิงทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Agency Theory ของ เจนเซ่น และ แมคคลิงค์ (Jensen and Mackling, 1976) ที่มองว่าความท้าทายระหว่างตัวการ (principal) ได้แก่ สมาชิก กับ ตัวแทน (agent) ได้แก่ ผู้บริหาร คือ การลดความไม่สมดุลของข้อมูล (information asymmetry) และเพิ่มความโปร่งใส การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ทำให้สมาชิกเข้าถึงข้อมูลได้เท่าเทียมและทันเวลา ลดต้นทุนความไม่ไว้วางใจ (agency cost) และเพิ่มการตรวจสอบถ่วงดุลอย่างไม่เป็นทางการ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Thayahpink (2003) ที่เน้นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนก็สอดคล้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพราะแพลตฟอร์มเหล่านี้เป็นพื้นที่เปิดให้สมาชิกทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเสรี อันนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (co-ownership) และความผูกพัน (commitment) ต่อสหกรณ์ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kasimon (2020) ที่พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างชาติหลังได้รับเอกราชของมาเลเซียมุ่งเน้นไปที่การสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติ โดยรัฐบาลใช้กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการสื่อสารแบบสองทางผ่านโซเชียลมีเดียรูปแบบต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 “แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนเพื่อสร้างความยั่งยืนของสหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้” พบว่า มี 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางการพัฒนาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 2) แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้

อาจจะเป็นเพราะว่า แนวทางที่ 1 “แนวทางการพัฒนาการจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการวางแผนร่วมกับสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับโมเดล SMCR Model ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) ที่เน้นความเข้าใจร่วมระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ขณะเดียวกันยังสัมพันธ์กับทฤษฎี KAP Theory ของ Ascroft (1987) ที่เน้นการมีส่วนร่วมในระยะวางแผนช่วยเพิ่มความรู้ (Knowledge) และปรับทัศนคติ (Attitude) เพื่อส่งต่อไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ที่มีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับโมเดล Lasswell’s Model ของ ลาสเวลล์ (Lasswell, 1948) ที่เน้นการใช้ Channel ที่เปิดกว้างเพื่อนำไปสู่ Effect ที่เป็นเชิงบวก นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับ Agency Theory ของ เจนเซ่น และ แมคคลิงค์ (Jensen and Meckling, 1976) ที่เน้นการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสช่วยลดความไม่สมดุลของข้อมูล (information asymmetry) ระหว่างสมาชิก (principal) กับ ผู้บริหาร (agent)

1.3 ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เบอร์กูน และ รัฟเนอร์ (Burgoon and Ruffner, 1978) ที่อธิบายว่า การสื่อสารแบบเผชิญหน้าและการปฏิสัมพันธ์โดยตรงช่วยเพิ่มความไว้วางใจ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Thayahpink (2003) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (co-ownership) และความผูกพันต่อองค์กร(สหกรณ์)

1.4 ด้านการประเมินแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบ Feedback ใน SMCR Model ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960)

ส่วนแนวทางที่ 2 “แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” มีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

2.1 การพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล ผลการวิจัยชี้ว่า การพัฒนาศักยภาพของ “ผู้นำ” ทั้งผู้บริหาร คณะกรรมการ และผู้นำศาสนา (อิหม่าม) ให้มีความสามารถด้านการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิก เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือ การประยุกต์หลักการชูรอ (Shura) หรือการปรึกษาหารือตามหลักการอิสลามช่วยให้การสื่อสารมีลักษณะเปิดกว้างและเป็นธรรม อีกทั้งการลงพื้นที่พบปะสมาชิกอย่างสม่ำเสมอยังช่วยลดช่องว่างข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Agency Theory ของ เจนเซ่น และ แมคคลิงค์ (Jensen and Meckling, 1976) ที่มุ่งลดความไม่สมดุลของข้อมูลระหว่างสมาชิก (principal) และผู้บริหาร (agent) และสอดคล้องกับ SMCR Model ของ Berlo (1960) ที่เน้นคุณภาพของผู้ส่งสาร (Source) ด้านความรู้ ความน่าเชื่อถือ และทักษะการสื่อสาร และยังสอดรับกับข้อเสนอของ Burgoon and Ruffner (1978) ที่มองว่า การสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างความผูกพันและลดความขัดแย้ง

2.2 การพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การประชุมใหญ่ การศึกษาศาสนา และกิจกรรมเพื่อสังคม ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสาร แต่ยังเป็นกลไกในการสร้างความผูกพันเชิงลึกระหว่างสมาชิกและองค์กร กิจกรรมเหล่านี้สามารถอธิบายได้ตาม Lasswell’s Model ที่มองว่า Channel เป็นสื่อกลางที่ส่งสาร (Says What) จากผู้ส่ง (Who) ไปยังผู้รับ (To Whom) โดยมีผลลัพธ์ (Effect) คือ การสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความร่วมมือในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Thayahpink (2003) ที่ชี้ว่ากิจกรรมชุมชนเป็นเวทีสำคัญของการมีส่วนร่วม และยังสอดคล้องกับทฤษฎี KAP Theory ของ Ascroft (1987) ที่เน้นการมีส่วนร่วมในระยะวางแผนช่วยเพิ่มความรู้ (Knowledge) และปรับทัศนคติ (Attitude) เพื่อส่งต่อไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ที่มีประสิทธิภาพ

ที่อธิบายว่าการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเสริม ความรู้ (Knowledge) ปรับทัศนคติ (Attitude) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Practice) อย่างยั่งยืน

2.3 การพัฒนากลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการสื่อสังคมออนไลน์อย่างมืออาชีพเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์สำคัญ เนื่องจากช่วยให้การสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงวงกว้าง และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมได้ทุกที่ทุกเวลา การกำหนดผู้ดูแล (Admin) ที่มีความรู้ด้านการสื่อสารและเข้าใจบริบทของสหกรณ์เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการผลิตและเผยแพร่เนื้อหาที่สม่ำเสมอและน่าเชื่อถือ อีกทั้งการมีระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงและตอบสนองต่อความคิดเห็นอย่างรวดเร็วช่วยทำให้การสื่อสารเป็นแบบสองทาง (two-way communication) อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ SMCR Model ในมิติ Channel และ Feedback ที่ทำให้วงจรการสื่อสารสมบูรณ์ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) และสอดคล้องกับทฤษฎี Agency Theory ของ เจนเซ่น และ แมคคลิงค์ (Jensen and Meckling, (1976) ที่มุ่งลดความไม่สมดุลของข้อมูลระหว่างสมาชิก (principal) และผู้บริหาร (agent) ที่ชี้ว่าการสื่อสารออนไลน์ช่วยลดความไม่สมดุลของข้อมูล เพิ่มความโปร่งใส และสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกกับผู้บริหาร และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Katewongsa and Cunanan (2022) ที่พบว่า สื่อออนไลน์มีอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมไทยปัจจุบัน สถาบันและองค์กรต่าง ๆ มีการปรับตัวในการใช้สื่อออนไลน์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับโมเดล SMCR Model ของ เดวิด เค. เบอร์โล (Berlo, 1960) ที่ช่วยเอื้อต่อการสื่อสารแบบสองทางและการป้อนกลับ (feedback) ส่งผลให้การถอดรหัสสารมีความถูกต้อง

สรุป

สหกรณ์อิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้ จักมีความยั่งยืนของสหกรณ์ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของสมาชิกในทุกมิติของการดำเนินงาน รวมถึงการใช้เครื่องมือสื่อสารที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและศาสนา ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การจัดการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ด้านการวางแผนร่วมกับสมาชิก เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด ด้านการตัดสินใจแบบเปิดกว้างร่วมกับสมาชิก ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความไว้วางใจ ด้านการดำเนินการร่วมกับสมาชิก สะท้อนถึงบทบาทที่กระตือรือร้นในการขับเคลื่อนสหกรณ์ และด้านการประเมินผลแบบ 360 องศาร่วมกับสมาชิก เพื่อให้สามารถนำผลมาปรับปรุงพัฒนาองค์กรได้อย่างตรงจุดและสร้างความเชื่อมั่นอย่างต่อเนื่อง

2) กลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วม กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในบริบทสังคมมุสลิมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลยุทธ์การใช้สื่อกิจกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสามัคคีในหมู่สมาชิก และกลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการเข้าถึงสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ และ

3) แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืน เป็นแนวทางการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเน้นการบูรณาการความโปร่งใส การเปิดกว้าง การรับฟังและการใช้เทคโนโลยีเข้ากับการสร้างปฏิสัมพันธ์โดยตรง ซึ่งประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาการจัดการ ที่ต้องเน้นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในการวางแผน การให้สิทธิ์ในการตัดสินใจร่วมกันในประเด็นสำคัญ การส่งเสริมให้สมาชิกเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในการดำเนินการจริง และการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลแบบรอบด้าน (360 องศา) อย่างโปร่งใส เพื่อให้สามารถนำผลมาปรับปรุงแก้ไขได้อย่างตรงจุด และส่วนแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ ต้องอาศัยการสร้างความเข้มแข็งของสื่อบุคคลควบคู่ไปกับการใช้สื่อกิจกรรมที่บูรณาการเข้ากับหลักศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ และการใช้สื่อสังคม

ออนไลน์ ในการสร้างและจัดการบัญชีให้มีการอัพเดตข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจ รวมทั้งการสร้างชุมชนออนไลน์ที่เข้มแข็ง

อนึ่ง การบูรณาการกลยุทธ์ทั้งสามด้านนี้อย่างสมดุล จะเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับสหกรณ์อิสลามในระยะยาวอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 พัฒนาแผนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม สหกรณ์แต่ละแห่งควรที่จะต้องกำหนดแผนการปฏิบัติการการสื่อสาร ที่ชัดเจน โดยระบุ วัตถุประสงค์เฉพาะ กลุ่มเป้าหมายย่อย เนื้อหาและรูปแบบการสื่อสาร ช่องทางที่ใช้ ผู้รับผิดชอบและงบประมาณ ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1.2 จัดกิจกรรมสื่อสารและมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและหลากหลาย สื่อบุคคลจัดให้มีการเยี่ยมเยียนสมาชิก โดยคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หรือตามความเหมาะสม, จัดเวทีสนทนาเล็ก ๆ (Halqah) ในมัสยิดหรือชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นและให้ข้อมูล สื่อกิจกรรมจัดอบรมให้ความรู้ด้านการเงินตามหลักอิสลาม อย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง, จัดกิจกรรมสันทนาการหรืองานบุญร่วมกัน เช่น กิจกรรมวันอีด หรือการทำกุรบาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์และโอกาสในการสื่อสาร สื่อสังคมออนไลน์สร้างและดูแล Facebook Group, LINE Official Account ของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ โดยโพสต์เนื้อหาที่น่าสนใจและมีประโยชน์ (อินโฟกราฟิก, วิดีโอสั้น, เรื่องราวความสำเร็จ), จัดกิจกรรมถาม-ตอบ (Q&A) ออนไลน์หรือไลฟ์สด เพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมและซักถามข้อสงสัย

1.3 พัฒนาบุคลากรสหกรณ์ให้เป็น “นักสื่อสารที่มีส่วนร่วม” จัดอบรม “ทักษะการฟังเชิงรุก” และ “ทักษะการสื่อสารโน้มน้าวใจ” ให้กับคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมให้บุคลากรมีความเข้าใจลึกซึ้งในหลักการอิสลามและวิถีชีวิตในพื้นที่เพื่อสื่อสารได้อย่างเข้าอกเข้าใจ สร้างวัฒนธรรมการตอบสนองที่รวดเร็วและเป็นกันเองต่อทุกข้อสงสัยและข้อเสนอแนะของสมาชิก

1.4 สร้างกลไกการรับฟังและนำไปปฏิบัติที่เป็นระบบ กำหนดขั้นตอนการับเรื่อง การพิจารณาและการแจ้งผลกลับให้กับสมาชิกทราบอย่างชัดเจน อาจมีการตั้ง “คณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียน” หรือ “ช่องทางเสียงสะท้อนสมาชิก” ที่สามารถตรวจสอบความคืบหน้าได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึกในกลุ่มสมาชิกที่หลากหลาย ควรที่จะต้องมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจความต้องการและความคาดหวังเฉพาะของสมาชิกแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การออกแบบกลยุทธ์ที่ตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 การศึกษาเปรียบเทียมประสิทธิผลของช่องทางการสื่อสารแต่ละประเภท ควรที่จะต้องมีการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงผสมผสานเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลและต้นทุนของการใช้สื่อบุคคล สื่อกิจกรรมและสื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการมีส่วนร่วมและผลลัพธ์ที่ต้องการเพื่อให้สหกรณ์สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

2.3 การศึกษาผลกระทบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ควรที่จะต้องมีการวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่างระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสหกรณ์ เพื่อพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณค่าของการลงทุนด้านการสื่อสารอย่างเป็นรูปธรรม

2.4 การวิจัยเกี่ยวกับอุปสรรคและความท้าทายในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ควรที่จะต้องศึกษาอุปสรรคที่สหกรณ์และสมาชิกเผชิญในการสร้างและเข้าร่วมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างละเอียด

2.5 การวิจัยกรณีศึกษาของสหกรณ์อิสลามต้นแบบ ควรที่จะต้องมีการศึกษาเชิงลึกในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study) ของสหกรณ์อิสลามในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่นในการสร้างการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อถอดบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) มาเผยแพร่เป็นแบบอย่างให้สหกรณ์อื่น ๆ ได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้

References

Ascroft, J. (1987). Communication in Support of Development: Lessons from Theory and Practice. Paper presented at the Seminar on Communication and Change, East-West Center, Honolulu, Hawaii.

Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

Bordenave, D. J. (1994). Participative Communication as a Part of Building the Participative Society. In White, S. A., Nair, K. S., & Ascroft, J. (Eds.), *Participatory Communication: Working for Change and Development* (pp. 35–48). Thousand Oaks, CA: Sage.

Burgoon, J. K., & Ruffner, M. (1978). *Human Communication: A First Look*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

De Oliveira, M. A. (2023). Environmental, Social and Governance (ESG) Practices and Organizational Resilience in Credit Unions. *Revista Alcance*, 30(2), 13–27.

Department of Cooperative Promotion. (2023). *Cooperative Development Plan No. 5 (B.E. 2023–2027).* Bangkok: Department of Cooperative Promotion.

Engchuan, C., Panyawuttrakul, H., & Sridee, S. (2023). Participatory Communication in Waste Management for Coastal Tourism Attractions in the Andaman Sea of Local Administrative Organizations. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(9), 285–299.

Genç, R. (2017). The Importance of Communication in Sustainability & Sustainable Strategies. *Procedia Manufacturing*, 8, 511–516.

Hernández-Perlines, F., Ariza-Montes, A., & Araya-Castillo, L. (2020). Sustainable Growth in the Agro-Food Cooperatives of Castilla-La Mancha (Spain). *Sustainability*, 12(12), 1–19.

Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360.

Katewongsa, K., & Chuanwan, S. (2022). Who Are Who in Social Network: The Diversity of Characteristics and Behaviors. In *The National Conference on Population and Society "Population and Social Diversity in Thailand 2015"* (pp. 15–28). Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Lasswell, H. D. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. In L. Bryson (Ed.), *The Communication of Ideas* (pp. 37–51). New York, NY: Harper & Brothers.

Magumula, B. D., & Ndiege, B. O. (2019). Members' Participation, Sustainability of Savings and Credits Co-Operative Societies: A Qualitative Case Study. *East African Journal of Social and Applied Sciences*, 1(2), 132–146.

Nakkarien, B. (2016). Sustainable Development. *The Journal of Sirindhornparithat*, 17(2), 64–69.

NBT Connect. (2025, April 25). Thailand Islamic Finance Forum 2025 (TIFF 2025): "More Than Banking: Islamic Finance as the Foundation of the Real Economy". Retrieved May 10, 2025, from https://thainews.prd.go.th/thainews/news/view/1082702/?bid=1

Otache, I., Echukwu, I. J., Umar, K., Yunusa, A., & Audu, S. (2023). Internal Factors Affecting the Performance of Employee-Based Savings and Credit Cooperatives: Evidence from Nigeria. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 17(6), 1154–1170.

Peng, X., Hendrikse, G., & Deng, W. (2018). Communication and Innovation in Cooperatives. *Journal of the Knowledge Economy*, 9, 1184–1209.

Setiawan, W. L., Hidayatullah, K., Azizah, N., & Prayusinar, F. (2023). "Indigenous" Cooperatives Supporting SDGs Development in Indigenous Communities: A Study of Social and Communication (Case: The Consumer Cooperative of Warga Sauyunan, Kampung Naga, Regency of Tasikmalaya, West Java, Indonesia). *International Journal of Ethno-Sciences and Education Research*, 3(2), 70–76.

Thayahpink, W. (2003). *How to Communicate to Win Customers' Hearts: Communication for Service Excellence*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Trechter, D. D., King, R. P., & Walsh, L. (2002). Using Communications to Influence Member Commitment in Cooperatives. *Journal of Cooperatives*, 17, 14–32.

Wediawati, B., Effendi, N., Herwany, A., & Masyita, D. (2018). Sustainability of Islamic Microfinance in Indonesia: A Holistic Approach. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(3), 1–14.

นักท่องเที่ยวมูเตลู : ความเชื่อ พฤติกรรม และความต้องการในการท่องเที่ยว*

Mutelu Tourists: Beliefs, Behaviors, and Tourism Needs

[1]จริยา สุพรรณ และ สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน
[1]Jariya Supun and Supaporn Prasongthan
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: s_prasongthan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย 2) เปรียบเทียบลักษณะทางประชากรศาสตร์กับวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติมูเตลูกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวกด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีประสบการณ์มูเตลู จำนวน 406 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบความสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักท่องเที่ยวมีวิถีปฏิบัติมูเตลูโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับวัตถุประสงค์ในการขอพรเพื่อความสุขความเจริญอยู่เย็นเป็นสุข พฤติกรรมท่องเที่ยวมูเตลูส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัว ใช้รถยนต์ส่วนตัว เดินทางวันหยุด ใช้จ่ายไม่เกิน 1,500 บาท วางแผนเดินทางด้วยตนเอง และมีความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยต้องการไปกราบสักการะศาลเจ้าและเทวสถานมากที่สุด 2) ลักษณะทางประชากรศาสตร์ด้านอายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และสถานภาพ ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) 3) วิถีปฏิบัติมูเตลูโดยรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ($r = 0.732$) ชี้ให้เห็นว่ายิ่งมีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูยิ่งสูงขึ้น ผลการวิจัยสะท้อนว่าความเชื่อและศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวมูเตลูในไทย และเป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวมูเตลูไม่ว่าจะเป็นการออกแบบเส้นทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติ ตำนานหรือเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: มูเตลู; ความเชื่อ; พฤติกรรม; ความต้องการท่องเที่ยว

Abstract

This research article aims to 1) study the practices, behaviors, and Mutelu tourism needs of Thai tourists, 2) compare demographic characteristics with Mutelu practices and tourism needs, and 3) investigate the relationship between Mutelu practices and Mutelu tourism needs. A quantitative research method was employed. Data were collected using convenience sampling via questionnaires from 406 Thai tourists with Mutelu experience. The

*Received October 22, 2025; Revised November 14, 2025; Accepted November 25, 2025

data were analyzed using descriptive and inferential statistics, including percentage, mean, one-way analysis of variance, and correlation analysis.

The results revealed that: (1) The overall Mutelu practices of tourists were at a high level, placing the highest priority on the objective of praying for happiness, prosperity, and well-being. Most Mutelu tourism behaviors involved traveling with family, using private vehicles, traveling during holidays, spending no more than 1,500 Baht, and planning trips independently. The overall Mutelu tourism needs were at a high level, with paying homage to shrines and sacred sites being the most desired activity; (2) Demographic characteristics, namely age, education level, income, occupation, and status, significantly affected Mutelu practices and tourism needs ($p < 0.05$); and (3) Overall Mutelu practices had a high positive correlation with Mutelu tourism needs ($r = 0.732$), indicating that the higher the level of Mutelu practices, the higher the Mutelu tourism needs. The findings reflect that belief and faith are crucial factors driving Mutelu tourism in Thailand, serving as supportive information for the development and promotion of Mutelu tourism activities—whether through route design or activity planning focused on creating memorable experiences, and leveraging social media to generate engaging content regarding history, legends, or sacred narratives.

Keywords: Mutelu; Belief; Behavior; Tourism Needs

บทนำ

สังคมไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีสาง เทวดา พราหมณ์ และพระพุทธศาสนามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน (Koses, 1972) วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นตัวอย่างที่สะท้อนการผสมผสานความเชื่ออย่างหลากหลายมิติทั้งการสร้างกุมารทอง การเลี้ยงภูตผี การปลุกเสกวัตถุมงคล ตลอดจนความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์ ของขลัง โชคลาง ฤกษ์ยาม และคาถาอาคม ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน โดยยังคงรักษาแก่นของศาสนาแต่ละระบบไว้อย่างสมดุล (Sudayongk and Nammontree, 2024) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแนวทางหรือกลไกสำคัญของกระบวนการคิดของมนุษย์ในการรับมือกับความไม่แน่นอน ความเปราะบาง ความรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อเผชิญเหตุการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ (Chaiyotha, 1995; Sasiwongsaroj, 2023) ความเชื่อจึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์และถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์ตั้งแต่โบราณ เป็นกลไกสำคัญในการรับมือกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและอุบัติภัยผ่านการจัดพิธีกรรมเพื่อขอพรหรือปัดเป่าเคราะห์ (Winithasathikun and Phramaha Jirachan Jiramethee (Lowulun), 2015) ศาสนาและความเชื่อดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) ซึ่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในยุคปัจจุบัน (Kreiner and Wall, 2015) ในบริบทสังคมไทยความเชื่อและศรัทธาได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อ ซึ่งผสมผสานศาสนา ความเชื่อพื้นถิ่น และคติชนเข้าด้วยกัน (Puangsang and Phuangsuwan, 2023) ขณะที่ปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น ความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเครื่องราง ของขลังซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวและควบคุมสิ่งที่มองไม่เห็น และปัจจัยภายนอก เช่น ศาสนสถาน โบราณสถาน พิธีกรรมท้องถิ่น บุคคลผู้มีอิทธิพล และสื่อสังคมออนไลน์ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงมูเตลูของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน (Jansuri, 2021)

ภายใต้บริบทของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น (Duangwises, 2017) ส่งผลให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการกับความไม่แน่นอนในชีวิตทางเศรษฐกิจของผู้คนในปัจจุบัน (Malangpoo, 2023) ดังข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภคที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเศรษฐกิจพบว่า 3 อันดับแรกในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในชีวิต ขอโชคลาภเงินทอง และขอเรื่องธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน (Hanphichai, 2025) จากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการเติบโตอย่างรวดเร็วของ “ตลาดความเชื่อ” ที่มุ่งนำเสนอเนื้อหาภายใต้การขายความศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้ซื้อรู้สึกสบายใจและหลุดพ้นว่าตนจะได้รับความมั่งคั่งในอนาคต (Sitthidamrong, 2023) ในช่วงเวลาปัจจุบันความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นจึงได้พัฒนาต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวในการสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้พหุวัฒนธรรมซึ่งผสมผสานวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อของคนไทย จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ท่องเที่ยวเชิงความเชื่อ หรือ “การท่องเที่ยวมูเตลู” ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (Faith-Based Tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) ที่ได้รับความนิยมและขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผลสำรวจของกระทรวงพาณิชย์พบว่าในปี พ.ศ. 2563 การท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบให้กับประเทศไทยประมาณ 1.08 หมื่นล้านบาทต่อปี (Trade Policy and Strategy office, Ministry of Commerce, 2020) ดังนั้นกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจึงพยายามผลักดันการท่องเที่ยวเมูเตลูให้โตถึง 1.5 หมื่นล้านบาทในปี พ.ศ. 2566-2567 โดยเปิด 12 เส้นทางท่องเที่ยวสายมูเพื่อสนับสนุนการเติบโตดังกล่าว อีกทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวมูเตลูยังช่วยเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทยไปพร้อม ๆ กัน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนตามมา (Department of International Trade, Ministry of Foreign Affairs, 2023)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวมูเตลูของไทยไม่ได้จำกัดอยู่แต่ความเชื่อทางศาสนาเท่านั้นแต่ยังผสมผสานกับสิ่งเร้นลับทางธรรมชาติ โหราศาสตร์ ตลอดจนวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่ผู้คนนับถือ สามารถจำแนกได้เป็นมูเตลูที่เป็นสถานที่ ได้แก่ วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า เทวสถาน และรูปจำลองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมูเตลูที่ไม่ใช่สถานที่ ได้แก่ เครื่องรางของขลัง พิธีกรรม และบุคคล (Thansettakij, 2023) ปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงเป็น ช่องทางการจัดการความไม่แน่นอนทางจิตใจหากยังกลายเป็นอำนาจละมุน (Soft Power) ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ที่สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์การในเส้นทางการท่องเที่ยวแห่งความเชื่อศรัทธาซึ่งเป็นการหลอมรวมวัฒนธรรมจนกลายเป็นวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคได้อย่างน่าสนใจ จนสามารถสร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามข้อมูลองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อ พฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวมูเตลูในประเทศไทยนั้นมีอยู่อย่างจำกัดและขาดการศึกษาเชิงลึก ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมีความสำคัญในการเติมเต็มองค์ความรู้ที่ช่วยให้เข้าใจลักษณะความเชื่อ พฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวมูเตลูในบริบทสังคมไทย บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “นักท่องเที่ยว มูเตลู: ความเชื่อ พฤติกรรม และความต้องการในการท่องเที่ยว” เพื่อเป็นแนวทางพัฒนากลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย อันจะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อที่ตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลต่อยอดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยกับวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติมูเตลูกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งศึกษาวิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ดำเนินการผ่านการค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ บทความ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเชื่อการปฏิบัติพิธีกรรมมูเตลูในสังคมไทย และการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ผลจากการทบทวนเอกสารสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติ พฤติกรรมการเดินทาง และความต้องการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในบริบทการท่องเที่ยวมูเตลูซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็วในสังคมไทย ความเชื่อดังกล่าว ไม่เพียงสะท้อนมิติทางจิตวิญญาณแต่ยังทำหน้าที่เป็นกรอบความหมายทางวัฒนธรรมที่กำหนดรูปแบบการบริโภคทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้บทความวิจัยจึงนำแนวคิดหลักจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ และอธิบาย แนวทางการส่งแสริมการท่องเที่ยวมูเตลูอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงใช้เป็นฐานในการกำหนดนิยามการท่องเที่ยวมูเตลูและจัดทำกรอบแนวคิดการวิจัยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ศึกษา

นิยาม การท่องเที่ยวมูเตลู ในงานวิจัยนี้ หมายถึง รูปแบบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ศรัทธา และวิถีวัฒนธรรมของคนไทยซึ่งไม่จำกัดเฉพาะการแสวงบุญหรือการเยี่ยมชมวัดเท่านั้น หากครอบคลุมถึงการเข้าถึงวัตถุสิ่งของ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางจิตวิญญาณ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวมูเตลูที่เป็นสถานที่ เช่น 1.1) วัด โบสถ์ มัสยิด 1.2) ศาลเจ้า เทวสถาน และรูปจำลองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 1.3) รูปเคารพพระเกจิอาจารย์หรือรูปปั้นบุคคลสำคัญที่เป็นที่เคารพ และ 2) การท่องเที่ยวมูเตลูที่ไม่ใช่สถานที่ เช่น 2.1) การเช่าบูชาพระเครื่อง และเครื่องรางของขลัง และ 2.2) การเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น สักยันต์ ดูดวง ต่อหรือเสริมดวงชะตา และสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

กรอบแนวคิดการวิจัยของบทความวิจัยนี้พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะประชากรศาสตร์ วิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ดังแสดงในรูปภาพที่ 1

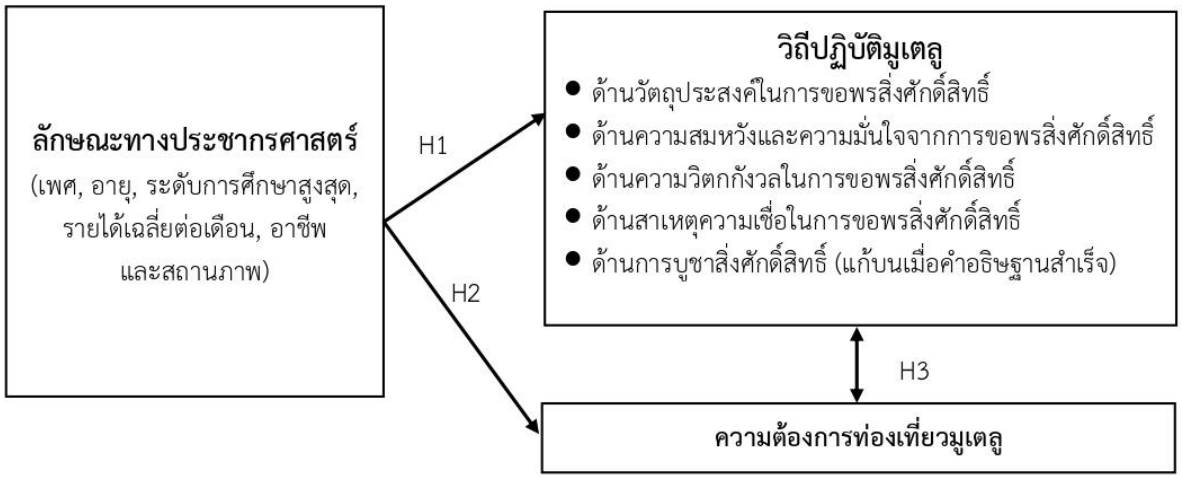

Figure 1: Conceptual Framework

สมมุติฐานในการวิจัย

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ประกอบด้วยเพศ, อายุ, ระดับการศึกษาสูงสุด, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน, อาชีพ, และสถานภาพ แตกต่างกันมีวิถีปฏิบัติมูเตลูแตกต่างกัน

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ประกอบด้วยเพศ, อายุ, ระดับการศึกษาสูงสุด, รายได้เฉลี่ยต่อเดือน, อาชีพ, และสถานภาพ แตกต่างกันมีความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูแตกต่างกัน

3. วิถีปฏิบัติมูเตลูมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ใช้เกณฑ์คัดเลือก ได้แก่ (1) ต้องเป็นผู้มีอายุ 18 ปีขึ้นไปเพื่อให้ตอบแบบสอบถามได้โดยสมัครใจและมีวุฒิภาวะทางความคิด (2) ต้องมีประสบการณ์ท่องเที่ยวมูเตลูเพื่อขอพรหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยตรง ขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณตามสูตรของ Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวน 385 คน เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) ผ่านสื่อออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวมูเตลูได้โดยตรง เช่น กลุ่มการท่องเที่ยวและกลุ่มพนักงานใน Facebook เป็นต้น เพื่อรองรับกรณีการตอบแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการเก็บจริงทั้งหมด 400 คน และสามารถรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนจำนวน 406 คน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำเครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณที่พัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วยคำถามแบบเลือกตอบ และมาตราส่วนประเมินค่าแบบลิเคิร์ท (Likert) 5 ระดับ (5 = มากที่สุด ถึง 1 = น้อยที่สุด) โดยกำหนดการแปลผลตามช่วงของค่าเฉลี่ยดังนี้ 1.00-1.79 = น้อยที่สุด 1.80-2.59 = น้อย 2.60-3.39 = ปานกลาง 3.40-4.19 = มาก และ 4.20-5.00 = มากที่สุด (Silanoi and Chindaprasert, 2019) แบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ 1) ข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ 2) วิถีปฏิบัติในการมูเตลู 3) พฤติกรรมท่องเที่ยวมูเตลู 4) ความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู และ 5) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.97 และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 30 คนก่อนเก็บข้อมูลจริง วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach) พบว่า ด้านวิถีปฏิบัติมูเตลูมีค่าเท่ากับ 0.93 และด้านความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมีค่าเท่ากับ 0.87

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลครบถ้วนทำการวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น การแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย นอกจากนี้ในการทดสอบสมมุติฐาน มีการใช้สถิติอนุมานในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variance: ANOVA) และการทดสอบความสัมพันธ์ (Correlation)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 267 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี จำนวน 141 คน มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีจำนวน 265 คน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด 15,001-35,000 บาท จำนวน 162 คน มีอาชีพเป็นข้าราชการ/เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ จำนวน 159 คน และมีสภานภาพเป็นโสด จำนวน 280 คน

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติในการมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.71) เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน เรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ 1) ด้านวัตถุประสงค์ในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.26) โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความสุขความเจริญอยู่เย็นเป็นสุข ($\overline{X}$ = 4.53) 2) ด้านสาเหตุความเชื่อในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($\overline{X}$ = 4.00) โดยส่วนใหญ่เชื่อว่าการมูเตลูทำให้เกิดความสบายใจ ปราศจากความทุกข์ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชีวิต ($\overline{X}$ = 4.13) 3) ด้านความสมหวังและความมั่นใจจากการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($\overline{X}$ = 3.79) โดยมีความสมหวังจากการมูเตลูขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.89) 4) ด้านความวิตกกังวลในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($\overline{X}$ = 3.45) พบว่าความกังวลเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและโรคระบาดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้องขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($\overline{X}$ = 3.78) และ 5) ด้านการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (แก้บนเมื่อคำอธิษฐานสำเร็จ) ($\overline{X}$ = 3.06) นิยมถวายวัตถุสิ่งของ (เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ดอกไม้ของหอม และรูปปั้นสัตว์ต่าง ๆ ฯลฯ) เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($\overline{X}$ = 3.50)

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัว (48.8%) ใช้รถยนต์ส่วนบุคคล (78.8%) มีประสบการณ์ท่องเที่ยวมูเตลูน้อยกว่า 3 ครั้ง (66.5%) ค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวมูเตลูจากเพื่อน/ญาติ/ครอบครัว (60.8%) นิยมเดินทางท่องเที่ยววันหยุดสุดสัปดาห์ (44.8%) มีค่าใช้จ่ายต่อคนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1,500 บาท (50.0%) นิยมเดินทาง 1 วัน (10.3%) วางแผนท่องเที่ยวด้วยตนเอง (49.5%) โดยนิยมเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวมูเตลูที่เป็นสถานที่ เช่น วัด โบส์ มัสยิด ศาลเจ้า เทวสถาน รูปจำลองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ (87.9%)

4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84) โดยต้องการกราบสักการะขอพรศาลเจ้าและเทวสถานมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06) รองลงมาคือ กราบสักการะขอพรจากวัด โบสถ์ และมัสยิด ($\overline{X}$ = 4.01) กราบสักการะขอพรรูปจำลองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบสักการะขอพรพระพุทธรูป รูปเคารพพระเกจิอาจารย์ และรูปปั้นบุคคลสำคัญ ($\overline{X}$ = 4.00) การเข้าร่วมพิธีกรรมมูเตลู เช่น สักยันต์ ดูดวง ต่อดวงชะตา เสริมดวงชะตา แก้ปีชง และสะเดาะเคราะห์เป็นต้น ($\overline{X}$ = 3.69) และเช่าบูชา พระเครื่อง และเครื่องรางของขลัง ($\overline{X}$ = 3.29) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบลักษณะประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยกับวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการทดสอบสมมุติฐานที่ 1 ลักษณะประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีวิถีปฏิบัติมูเตลูแตกต่างกัน จากตารางที่ 1 พบว่า เพศ มีวิถีปฏิบัติมูเตลูไม่แตกต่างกันซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ในขณะที่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อาชีพ และสถานภาพ ที่แตกต่างกันมีผลต่อวิถีปฏิบัติมูเตลูที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ไปเปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้วิธี LSD เป็นรายคู่ พบว่า

1.1) กลุ่มอายุมากกว่า 26-35 ปี อายุ 36-45 ปี และอายุ 46-55 ปีขึ้นไป มีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากกว่ากลุ่มอายุ 18-25 ปี

1.2) กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีมีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

1.3) กลุ่มที่มีรายได้ 15,000-35,000 บาท และ 35,001-45,000 บาท มีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท

1.4) ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน และผู้เกษียณอายุราชการ มีวิถีปฏิบัติ มูเตลูมากกว่านิสิตนักศึกษา ในขณะที่ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวมีวิธีปฏิบัติมูเตลูมากกว่าพนักงานบริษัทเอกชน และ ผู้เกษียณอายุงาน

1.5) กลุ่มที่โสดมีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่สมรส/อยู่ด้วยกัน

2) ผลการทดสอบสมมุติฐานที่ 2 ลักษณะประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูแตกต่างกัน จากตารางที่ 1 พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อาชีพ และสถานภาพที่แตกต่างกันมีผลต่อความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงนำผลการวิเคราะห์ไปเปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้วิธี LSD เป็นรายคู่ พบว่า

2.1) เพศชายต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่าเพศหญิง

2.2) กลุ่มอายุ 26-35 ปี อายุ 36-45 ปี และ อายุ 46-55 ปีขึ้นไป ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มอายุ 18-25 ปี

2.3) กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

2.4) กลุ่มที่มีรายได้ 15,000-35,000 บาท และ 35,001-45,000 บาท ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท กลุ่มที่มีรายได้ 35,001-45,000 บาท ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้ 15,000-35,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 45,000 บาทขึ้นไปต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้ 35,001-45,000 บาท

2.5) ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน และผู้เกษียณอายุราชการ ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่านิสิตนักศึกษา

2.6) กลุ่มที่โสดต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่สมรส/อยู่ด้วยกัน ในขณะที่กลุ่มหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ ต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่สมรส/อยู่ด้วยกัน

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู

ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์	ค่าสถิติ	วิถีปฏิบัติมูเตลู	ความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู
เพศ	F test	1.005	5.107
	P-Value	0.367	0.006**
อายุ	F test	8.939	15.094
	P-Value	0.000**	0.000**
ระดับการศึกษาสูงสุด	F test	4.803	8.775
	P-Value	0.009**	0.000**
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	F test	9.464	19.129
	P-Value	0.000**	0.000**
อาชีพ	F test	7.959	11.033
	P-Value	0.000**	0.000**
สถานภาพ	F test	4.241	5.599
	P-Value	0.015**	0.004**

**มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติมูเตลูกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการวิจัยพบว่า

จากผลการทดสอบสมมุติฐานที่ 3 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติมูเตลูกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ตารางที่ 2 พบว่า โดยรวมวิถีปฏิบัติมูเตลูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.732$) สะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่มีวิถีปฏิบัติมูเตลูมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงมูเตลูมากขึ้น เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความสมหวังและความมั่นใจจากการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.649$) และด้านสาเหตุความเชื่อในการขอพร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.625$) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูระดับสูง ขณะที่ด้านความ วิตกกังวลในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.0.593$) ด้านการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.545$) และด้านวัตถุประสงค์ในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.478$) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูระดับปานกลาง

ตารางที่ 2 แสดงค่าสถิติสหสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติในการมูเตลูแต่ละด้านกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู

ความสัมพันธ์	ความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู ของนักท่องเที่ยวชาวไทย		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
วิถีปฏิบัติมูเตลูด้านวัตถุประสงค์ในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์	0.478**	0.000	ปานกลาง
วิถีปฏิบัติมูเตลูด้านความสมหวังและความมั่นใจจากการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์	0.649**	0.000	สูง
วิถีปฏิบัติมูเตลูด้านความวิตกกังวลในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์	0.593**	0.000	ปานกลาง
วิถีปฏิบัติมูเตลูด้านสาเหตุความเชื่อในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์	0.625**	0.000	สูง
วิถีปฏิบัติมูเตลูด้านการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (แก้บนเมื่อคำอธิษฐานสำเร็จ)	0.545**	0.000	ปานกลาง
โดยรวม	**0.732****	**0.000**	**สูง**

** มีนัยสำคัญทางสถิติ (p<0.01)

เกณฑ์การแปลผล: 1) 0.00 ถึง 0.20 หมายถึง ต่ำมาก 2) 0.21 ถึง 0.40 หมายถึง ต่ำ 3) 0.41-0.61 หมายถึง ปานกลาง 4) 0.61 ถึง 080 หมายถึง สูง 5) 0.81 ถึง 1.00 หมายถึง สูงมาก (Bartz, 1999 as cited in Wijitwanna, 2022)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ที่อธิบาย “การท่องเที่ยวมูเตลู” ในฐานะพฤติกรรมการบริโภคทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อ และศรัทธาเข้ากับการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยพบว่าวิถีปฏิบัติมูเตลูมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู (r = 0.732) สะท้อนบทบาทของ “ความเชื่อ” ในฐานะกลไกขับเคลื่อนตลาดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธามากกว่าจะเป็นเพียงปัจจัยทางจิตใจส่วนบุคคล งานวิจัยนี้ยังค้นพบรูปแบบพฤติกรรมเฉพาะของนักท่องเที่ยวมูเตลูชาวไทยในลักษณะ “การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาส่วนบุคคลที่มีต้นทุนต่ำและเข้าถึงได้ง่าย” ซึ่งนักท่องเที่ยวมักวางแผนเดินทางด้วยตนเอง ใช้จ่ายไม่สูง และผสานการเดินทางเข้ากับการแสวงหาความสงบและความมั่นคงทางจิตใจ พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านความศรัทธาส่วนบุคคลไปสู่วิถีการบริโภควัฒนธรรมยุคใหม่ที่เชื่อมโยงมิติศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังยืนยันว่า ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม องค์ความรู้นี้จึงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่บูรณาการทางจิตวิญญาณเข้ากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพลวัตวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดดังปรากฏในแผนภาพที่ 2

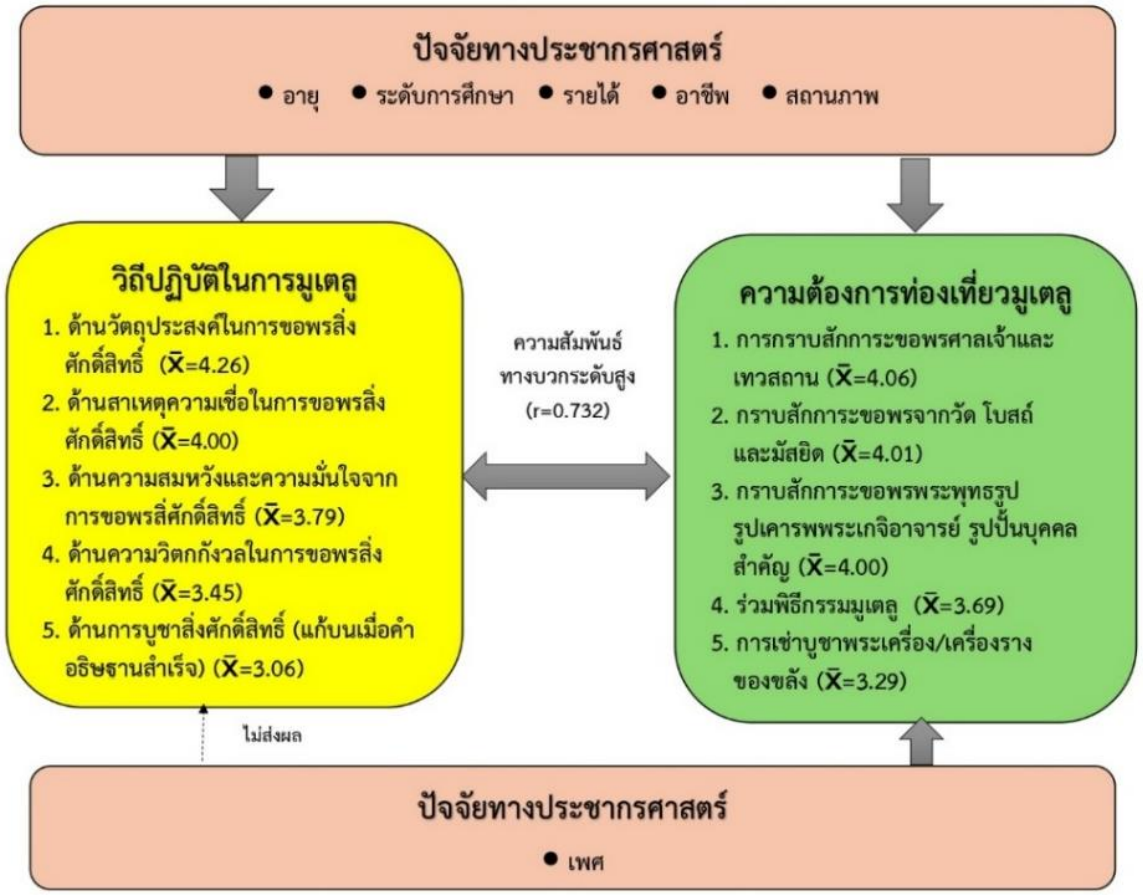

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 วิถีปฏิบัติ พฤติกรรม และความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า **ด้านวิถีปฏิบัติมูเตลู** นักท่องเที่ยวชาวไทยมีวิถีปฏิบัติมูเตลูโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.71) สะท้อนถึงความสำคัญและการยอมรับของสังคมไทยต่อการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าว ทั้งนี้ในงานศึกษาของ Jansuri (2021) ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมูเตลูในประเทศไทยเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน Ngozi, Goodluck, Okpoko, and Okpoko (2022) ยังสะท้อนว่าการท่องเที่ยวเชิงศรัทธากลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบหลักพบว่าด้านวัตถุประสงค์ในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.26) โดยให้ความสำคัญสูงสุดเพื่อความสุข ความเจริญอยู่เย็นเป็นสุข สะท้อนให้เห็นว่าการแสวงหาความมั่นคงและความสำเร็จในชีวิตเป็นแรงจูงใจสำคัญในการปฏิบัติมูเตลู สอดคล้องกับงานศึกษาของ Sarakong, Laptaned, and Tiyapongphaphan (2024) นำเสนอว่านักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมุ่งหวังผลลัพธ์ที่ดีต่อสุขภาพกายและใจโดยมักมองหาสถานที่สงบและกิจกรรมที่ช่วยบำบัดหรือเยียวยาจิตใจ **ด้านพฤติกรรม การท่องเที่ยวมูเตลู** พบว่า ส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัว ใช้รถยนต์ส่วนตัว และเดินทางในวันหยุด สอดคล้องกับงานศึกษาของ Jaipeng (2022) ศึกษาลักษณะพฤติกรรมการท่องเที่ยวกับความเชื่อของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว เดินทางร่วมกับครอบครัวและคู่รัก มีประสบการณ์ 2-3 ครั้ง และนิยมเดินทางช่วงวันหยุด ในงานศึกษาของ Siriborwonphitak, Poksawat, Khamsing, and Panich (2024); Kaewjuras, Chuaysook, Phromthep,

and Thumphanit (2024) สรุปได้ว่านักท่องเที่ยวมูเตลูนิยมเดินทางเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์กับญาติหรือครอบครัว นิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว นิยมเดินทางน้อยกว่า 1 วัน มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก และค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อโซเชียลมีเดีย เช่นเดียวกับงานศึกษาของ Fongon and Punyasiri (2024) พบว่าการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสดงออกถึงความเชื่อของบุคคลในการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยอาจเดินทางคนเดียวหรือเป็นหมู่คณะและมักเกิดขึ้นในช่วงเวลาสำคัญของสถานที่นั้น ๆ **ด้านความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู** พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการท่องเที่ยวมูเตลูอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84) โดยต้องการกราบสักการะขอพรศาลเจ้าและเทวสถาน มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06) รองลงมาคือ การกราบสักการะขอพรจากวัด โบสถ์ และมัสยิด ($\overline{X}$ = 4.01) สอดคล้องกับงานของศึกษาของ Chanchai and Damnet (2024) ระบุว่าการมูเตลูเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อกราบไหว้รูปจำลอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบูชาสิ่งของ เช่น เครื่องรางของขลัง และเข้าร่วมในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ สะท้อนถึงความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย ขณะที่งานศึกษาของ Krutwaysho et al. (2022) นำเสนอว่าการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวควรให้ครอบคลุมทั้งมิติของศาสนาและเชื่อมโยงกับวิถีความเชื่อไทยในด้านโชคลาภ ด้านการงาน และด้านความรัก Ezenagu, Okpoko, and Okpoko (2022) ระบุกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาเป็นปัจจัยกระตุ้นการท่องเที่ยวและการขยายตัวของอุตสาหกรรมบริการที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม ของที่ระลึก และวัตถุทางจิตวิญญาณ ซึ่งล้วนมีส่วนสนับสนุนต่อการเพิ่มรายจ่ายและรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ และสถานภาพ ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูอย่างเด่นชัด ขณะที่เพศส่งผลเฉพาะด้านความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู โดยเพศชายมีความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่าเพศหญิง จากผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานศึกษาของ Praditbathuga, Sukpom, Papan, and Tangsilsat (2024) ชี้ว่าการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงและประสบการณ์ส่วนตนมีอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติมูเตลูในแต่ละกลุ่มประชากร อีกทั้งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Kaewjuras, Chuaysook, Phromthep, and Thumphanit (2024) ที่พบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ มีพฤติกรรมเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวมูเตลูที่แตกต่างกันไปตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ Saengthong, Samart, and Kwamkhunkoe (2024) ระบุว่านักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเขตกรุงเทพมหานครซึ่งมีความแตกต่างกันด้านปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานะ ระดับการศึกษา และรายได้ ให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางการตลาดของการท่องเที่ยวมูเตลูในพื้นที่ดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยด้านอาชีพซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติมูเตลูกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู พบว่า วิถีปฏิบัติมูเตลูมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู โดยเฉพาะด้านความสมหวังและความมั่นใจจากการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และด้านสาเหตุความเชื่อในการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ($r = 0.649$ และ $r = 0.625$ ตามลำดับ) สอดคล้องกับงานศึกษาของ Onputtha, Proykratok, Issaragura Na Ayuthaya, and Jomnonkwao (2023) ระบุว่าการรับรู้คุณค่าเกี่ยวกับความสงบทางใจ รู้สึกสมองปลอดโปร่ง การได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ตลอดจนความรู้สึกถึงความสวยงามของปฏิมากรรมรูปปั้น และอาคารของวัดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Sarakong, Laptaned, and Tiyapongphaphan (2024) ที่ระบุว่าความเชื่อและศรัทธาเป็นปัจจัยหลัก

ในการขับเคลื่อนวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Hanphichai (2025) ซึ่งมีมุมมองว่าการพึ่งพาศรัทธาและความเชื่อเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่มนุษย์ใช้สร้างความมั่นใจจนผลักดันให้เกิดธุรกิจความเชื่อและการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อความศรัทธาในประเทศไทย และสอดคล้องกับงานศึกษาของ Promthong (2025) ระบุว่า ปัจจัยด้านการบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวมูเตลูทั้งทางตรงและทางอ้อมประกอบด้วย 5 มิติสำคัญได้แก่ ความน่าเชื่อถือ การให้ความเชื่อมั่น สิ่งที่จับต้องได้ การเห็นอกเห็นใจ และการตอบสนอง

สรุป

สรุปผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีวิถีปฏิบัติมูเตลูโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความสุข ความเจริญ พฤติกรรมท่องเที่ยวมูเตลูส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัว ใช้รถยนต์ส่วนตัว ใช้จ่ายต่อคนไม่เกิน 1,500 บาท เดินทางในวันหยุด วางแผนท่องเที่ยวเอง ค้นหาข้อมูลจากคนใกล้ชิด และนิยมไปแหล่งท่องเที่ยวมูเตลูที่เป็นสถานที่ ความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูโดยรวมอยู่ระดับมาก โดยต้องการไปกราบสักการะศาลเจ้าและเทวสถานมากที่สุด ในการเปรียบเทียบลักษณะทางประชากรศาสตร์ พบว่า อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และสถานภาพ ส่งผลต่อทั้งวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 26-55 ปีขึ้นไป การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า รายได้ 35,001-45,000 บาท มีวิถีปฏิบัติและความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูมากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนเพศมีผลเฉพาะความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู โดยเพศชายมากกว่าเพศหญิง สะท้อนได้ว่าการออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญตามกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาอย่างเหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลู พบว่าวิถีปฏิบัติมูเตลูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.732$, $p < 0.01$) โดยเฉพาะด้านความสมหวังและความมั่นใจจากการขอพร ($r = 0.649$, $p < 0.01$) และด้านสาเหตุของความเชื่อ ($r = 0.6252$, $p < 0.01$) สะท้อนว่ายิ่งวิถีปฏิบัติมูเตลูมากความต้องการท่องเที่ยวมูเตลูยิ่งเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นออกแบบเส้นทางหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เจาะจงตามกลุ่มความเชื่อที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญสูงสุด อีกทั้งควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและน่าประทับใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าแค่การเยี่ยมชมหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2 ควรส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมูเตลูเพื่อสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การเดินทางที่เข้าถึงง่าย ความสะอาด และความปลอดภัยของสถานที่ รวมทั้งพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

1.3 ควรมุ่งเน้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการบอกต่อ โดยสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติ ตำนานหรือเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่นั้น ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเดินทาง

ท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มนักท่องเที่ยวเพศชาย มีสถานะโสด หย่าร้าง หม้าย หรือแยกกันอยู่ มีอายุมากกว่า 26 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีรายได้สูงกว่า 15,000 บาท

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเชิงลึกโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย นอกจากนี้ควรมีการเปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวมูเตลูในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่แตกต่างกันในประเทศไทย ในมิติมุมมองอุปทานการท่องเที่ยว ควรมีการวิจัยเพื่อประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยวมูเตลูที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและลดผลกระทบเชิงลบต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2567 และได้รับหนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย COE No. COE67/109 จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ วันที่ 30 กันยายน 2567

References

Chaiyotha, D. (1995). *Religious Doctrines and Belief Systems in Relation to Local Traditions*. Bangkok: Odean Store.

Chanchai, P., & Damnet, A. (2024). Development of Historical Tourism with Mutelu in Thailand. *Santapol College Academic Journal*, 10(2), 177–185.

Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. New York, NY: John Wiley & Sons.

Department of International Trade, Ministry of Foreign Affairs. (2023). Mutelu Economy Generates Enormous Value for the Thai Economy (pp. 8–9). *In Inter Econ Newsletter*. Retrieved August 7, 2025, from https://globthailand.com/InterEcon/INTERECON20/#p=11

Duangwises, N. (2017). Anthropological Concepts and the Studies of Animistic Beliefs in Thai Society. *Journal of Humanities and Social Sciences, Burapha University*, 25(47), 173–197.

Hanphichai, S. (2025). Mutelu Economics: Belief-Based Business and Value Creation for the Thai Economy. *Journal of Administration Management and Sustainable Development*, 3(1), 1–14.

Ezenagu, N. E., Okpoko, P. U., & Okpoko, C. C. (2022). Contribution of Faith-Based Activities to Tourism Development in Two Religious Sites in Southwest Nigeria. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 10(3), 36–54.

Fongon, N., & Punyasiri, S. (2024). The Analysis of Confirmatory Factors in Terms of Potentials and Factors Affecting the Learning to Be a Local Interpreter to Promote Faith Tourism: A Case Study in Kham Chanod, Ban Dung, Udon Thani. *Rajapark Journal*, 18(59), 273–296.

Jaipeng, C. (2022). Tourism and Beliefs in Vessavana of Thai Tourists: A Case Study of Wat Chulamanee, Tambon Bang Chang, Amphawa, Samut Songkhram. *Journal of MCU Haripunchai Review*, 6(2), 111–126.

Jansuri, A. (2021). Mutelu: Beliefs and Tourism. *Journal of Thithat Watthanatham*, 20(1), 220–240.

Kaewjuras, A., Chuaysook, C., Phromthep, C., & Thumphanit, A. (2024). The Study Behavior of Thai Tourists Toward "Mutelu Tourism" in Nakhon Phanom Province. *Management Sciences Valaya Alongkorn Review*, 5(3), 1–12.

Koses, S. (1972). *Heavenly Realms and Spirits and Deities*. Bangkok: Bannakarn.

Kreiner, G., & Wall, G. (2015). *Tourism and Religion: Spiritual Journeys and Their Consequences*. New York, NY: Springer.

Krutwaysho, O., et al. (2022). Spiritual Tourism Routes Relating to Thai Ways of Belief in Chiang Mai. *Christian University Journal*, 28(3), 1–19.

Malangpoo, N. (2023). Sacred Beings Worship and the Uncertain Economy: Religious Practices of the Contemporary Thai Neoliberal Subjects. *Journal of Social Sciences, Chiang Mai University*, 35(1), 162–187.

Ngozi, E., Goodluck, L., Okpoko, P. U., & Okpoko, C. C. (2022). Exploring Faith-Based Tourism Products in Selected Sacred Spaces of South-Western Nigeria. *Pharos Journal of Theology*, 103, 1–23.

Onputtha, S., Proykratok, W., Issaragura Na Ayuthaya, V., & Jomnonkwao, S. (2023). Service Quality Influencing Value Perception and Traveling Decision: Mutelu Gen Z Tourists. *Siam Academic Review*, 24(1), 75–94.

Praditbathuga, T., Sukpom, T., Papan, N., & Tangsilsat, T. (2024). Mutelu in Thai Society: Behavioral Science Perspectives. *Journal of Chandrakasemsarn*, 30(2), A31–A46.

Promthong, S. (2025). Causal Factors of Service Quality Affecting Perceived Value and Decision-Making of Mu Te Lu Tourism Travelers in Nong Khai, Bueng Kan, and Udon Thani Provinces. *Rajapark Journal*, 19(62), 182–203.

Puangsang, M., & Phuangsuwan, P. (2023). Beliefs and Faith-Encouraging Tourism in Phatthalung Province. *Journal of Liberal Arts, RMUTT*, 4(2), 58–71.

Saengthong, K., Samart, A., & Kwamkhunkoe, J. (2024). Marketing Factors of Mutelu Tourism in the Bangkok Metropolitan Area. *The Journal of Sirindhornparithat*, 25(2), 2733–2742.

Sarakong, S., Laptaned, U., & Tiyapongphaphan, W. (2024). Spiritual Tourism. *Journal of Multidisciplinary in Social Science*, 20(1), 102–107.

Sasiwongsaroj, K. (2023). Superstition or Media Literacy: Belief or Reason. *ICEM E-Bulletin*, 4, 1–4.

Silanoi, L., & Chindaprasert, K. (2019). The Use of Rating Scale in Quantitative Research on Social Sciences, Humanities, Hotel and Tourism Study. *Journal of Management Science, Ubon Ratchathani University*, 8(15), 112–126.

Siriborwonphitak, C., Poksawat, A., Khamsing, N., & Panich, W. (2024). Behavioral Intention Regarding Faith-Based Tourism in Maha Sarakham Province. *Journal of Management Science, Chiang Rai Rajabhat University*, 19(2), 27–49.

Sitthidamrong, A. (2023). *"Thewa Mantra Spells of the Monks: Modern Witchcraft and Thai Capitalism" by Peter A. Jackson (2023).* Retrieved August 7, 2025, from https://hist.human.cmu.ac.th/node/153

Sudayongk, T. S., & Nammontree, N. (2024). Multicultural of Religious: Animism-Brahmanism-Buddhism in Thai Textbooks. *Mangrai Saan Journal of Humanities and Social Science*, 12(2), 16–32.

Thansettakij. (2023, May 23). *"Mu-Telu" Tourism Continues to Grow and Is Expected to Reach 1.4 Trillion Baht Within Ten Years*. Retrieved September 1, 2025, from https://www.thansettakij.com/business/economy/566036

Trade Policy and Strategy Office, Ministry of Commerce. (2020). *Survey on Consumer Behavior Regarding Religious Beliefs and Sacred Objects*. Retrieved August 7, 2025, from https://shorturl.asia/pd2IU

Wijitwanna, S. (2022). Correlation in Statistics: How to Use. *Journal of Humanities and Social Sciences, Rajapruk University*, 8(2), 1–15.

Winithasathikun, P., & Phra Maha Jirachan Jiramethee (Lowulun). (2015). Folkloristics: Beliefs and Thai Society. *Journal of MCU Humanities Review*, 1(1), 31–43.

การเสริมสร้างพลังใจ สร้างสุข ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*

Enhancing Mental Empowerment and Promoting Happiness among Elderly in Hom Kred Subdistrict Elderly Club, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province

[1]ทรรศิตา ธนากรอัครกุล, พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และ สัญญา สดประเสริฐ
[1]Tasita Tanakornaukarakul, Phramaha Prakasit Sirimetto and Sanya Sodprasert
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: tasita31102514@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษากิจกรรมสร้างสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติอย่างยั่งยืน รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดการเสริมสร้างพลังใจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัยคือชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) การสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงต่อระดับความสุขของผู้สูงอายุ 2) กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ สำหรับผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด พบว่า กิจกรรม สร้างสุข 5 มิติ ได้แก่ กิจกรรมสุขสันต์วันเกิดประจำเดือน โยคะหน้าเด็ก หัวเราะบำบัด สมาธิบำบัด SKT (SKT1/SKT2) การเรียนรู้เรื่องสมุนไพรไทย และการรู้เท่าทันกลลวงโลกออนไลน์ ช่วยเสริมคุณค่าในตนเอง ทั้งยังส่งเสริมสุขภาพกาย–ใจ และการเรียนรู้ที่เหมาะสม 3) แนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนรูปแบบกิจกรรม ควรอาศัยการวางแผนร่วมกันผ่านกระบวนการ AIC การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสื่อสาร และการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเคลื่อนที่หรือกลุ่มย่อยตามความสนใจ

องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ คือ ต้นแบบการดำเนินกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณค่า และสมศักดิ์ศรีในสังคม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ; คุณภาพชีวิต; กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ

*Received September 22, 2025; Revised July 13, 2026; Accepted July 23, 2026

Abstract

The study aims to: 1) investigate the factors affecting the quality of life of elderly people participating in the Elderly Club in Hom Kret Subdistrict, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province; 2) examine the “Five Dimensions of Happiness” activities for the elderly organized by the Elderly Club; and 3) propose guidelines for the sustainable implementation and promotion of the Five Dimensions of Happiness activities. The study employed a qualitative research approach, using the concepts of empowerment and quality-of-life development among the elderly as its conceptual framework. The research was conducted at the Elderly Club in Hom Kret Subdistrict, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. The participants consisted of 30 elderly participants and 10 key informants, selected through purposive sampling. Three research instruments were employed: (1) a workshop, (2) in-depth interviews, and (3) observation. The data were analyzed using content analysis and presented through descriptive analysis.

The findings revealed that: 1) Factors affecting the quality of life of the elderly in Hom Kret Subdistrict Elderly Club included social, economic, and health factors, all of which were directly associated with the level of happiness among the elderly. 2) The Five Dimensions of Happiness activities for the elderly at Hom Kret Subdistrict Elderly Club included monthly birthday celebrations, “Young Face Yoga,” laughter therapy, SKT meditation therapy (SKT1/SKT2), learning about Thai medicinal herbs, and online scam awareness. These activities helped enhance the elderly’s sense of self-worth while promoting appropriate physical and mental well-being and lifelong learning. 3) Guidelines for promoting and sustaining the Five Dimensions of Happiness activities for the elderly should involve collaborative planning through the AIC (Appreciation–Influence–Control) participatory planning process, support from government and private sectors, the use of digital technology for communication, and the establishment of mobile elderly clubs or smaller interest-based groups.

The body of knowledge derived from this research is a model for implementing the Five Dimensions of Happiness activities that can be adapted for use in elderly clubs in other areas. The model aims to enhance the quality of life of the elderly, enabling them to live happily, meaningfully, and with dignity within society.

Keywords: Elderly; Quality of Life; Five Dimensions of Happiness Activities

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2022) รายงานว่า ในปี ค.ศ. 2022 มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณร้อยละ 13 ของประชากรโลก หรือราว 1.1 พันล้านคน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในทุกภูมิภาค สำหรับประเทศไทย ได้เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเมื่อปี พ.ศ. 2548 และก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (National Statistical Office, 2021) คาดว่าในปี พ.ศ. 2574 ผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนร้อยละ 27 ของ

ประชากรทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทย การสูงวัยของประชากรสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุเผชิญปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิตมากกว่าวัยอื่น งานศึกษาของ Kumsuchat (2019) พบว่าผู้สูงอายุมีระดับความสุขเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มวัยอื่น โดยราวหนึ่งในสามเป็นผู้ที่มีความเปราะบางทางจิตใจจากโรคเรื้อรังและความรู้สึกไร้คุณค่า นอกจากนี้ มีรายงานว่าผู้สูงอายุไทยร้อยละ 95 ป่วยด้วยโรคอย่างน้อยหนึ่งโรค เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และโรคซึมเศร้า (Department of Mental Health, 2020) ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต ภาครัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม การสร้างความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ และการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียมทั่วถึง (National Committee on the Elderly, 2018) ขณะเดียวกัน งานวิจัยไทยจำนวนมากได้นำ “กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ” มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เช่น งานของ Mulchanda and Palachai (2019) ที่พัฒนาโปรแกรมสุขภาวะด้านกายและจิตใจ และ Sukkasem (2020) ที่พบว่า การออกกำลังกายและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาพจิตผู้สูงอายุ

การศึกษาทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ที่เป็นจริง กำหนดกรอบแนวคิด และชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่ยังไม่ถูกศึกษามาก่อน การทบทวนวรรณกรรมยังช่วยให้สามารถระบุ “ช่องว่างขององค์ความรู้” (knowledge gap) ที่งานวิจัยในอดีตยังไม่สามารถตอบโจทย์ได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความจำเป็น โดยเน้นไปที่บริบทคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และการสร้างสุขในมิติที่หลากหลาย ดังนี้

1. แนวโน้มสังคมผู้สูงอายุและคุณภาพชีวิต

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2022) รายงานว่าประชากรโลกอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 (National Statistical Office, 2021) การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรดังกล่าว ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ “สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์” ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่ต้องการ การดูแลเฉพาะด้านมากกว่ากลุ่มวัยอื่น

งานวิจัยของ Kumsuchat (2019) พบว่าผู้สูงอายุมีระดับความสุขเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มวัยหนุ่มสาวและวัยทำงาน โดยประมาณหนึ่งในสามเป็นผู้ที่มีความเปราะบางทางจิตใจ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากโรคเรื้อรัง การลดลงของความรู้สึกมีคุณค่า และการขาดความมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้ Department of Mental Health (2020) ยังรายงานว่าผู้สูงอายุไทยร้อยละ 95 มีความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ข้อเข่าเสื่อม และโรคซึมเศร้า ซึ่งไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสุขภาพกาย แต่ยังทำให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพจิต เช่น ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และความรู้สึกโดดเดี่ยว เป็นต้น

ในด้านคุณภาพชีวิต แนวคิดของ WHO (World Health Organization, 2019) เน้นว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไม่ควรวัดจากสุขภาพร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องรวมถึงสุขภาพจิต ความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี งานวิจัยของ Sukkasem (2020) ชี้ว่า พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับสุขภาพจิตและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

2. กิจกรรมสร้างสุขและการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ

งานวิจัยจำนวนมากในประเทศไทย มุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมสร้างสุขเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุในหลายมิติ โดย Mulchanda and Palachai (2019) ได้นำเสนอโปรแกรมสุขภาวะด้านกายและจิตใจ ซึ่งช่วย

ลดความเครียด เพิ่มสมรรถภาพทางกาย และทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกัน Sukkasem (2020) พบว่าการออกกำลังกายและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชมรมผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาพจิตและความพึงพอใจในชีวิต นอกจากนี้ งานของ Phanurat (2021) ยังยืนยันว่ากิจกรรมสร้างสุขที่มีลักษณะเป็นกลุ่ม เช่น การทำอาหาร การร้องเพลง หรือกิจกรรมนันทนาการ สามารถลดความรู้สึกโดดเดี่ยวและช่วยเสริมพลังใจให้แก่ผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม แม้กิจกรรมเหล่านี้จะมีผลดีต่อการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นการมุ่งเน้นเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพกาย หรือการทำสมาธิเพื่อสุขภาพจิต ขาดการบูรณาการที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นกาย จิตใจ สังคม ปัญญา และจิตวิญญาณ ทั้งการเรียนรู้ต่อเนื่อง (Holistic well-being) อีกทั้งหลายกิจกรรมยังขาดระบบการติดตามผลที่เป็นรูปธรรม ทำให้ไม่สามารถยืนยันประสิทธิผลในระยะยาวได้ ช่องว่างความรู้ (knowledge gap) ที่ชัดเจนคือ การขาดรูปแบบกิจกรรมสร้างสุขที่บูรณาการหลายมิติ และสามารถนำไปปรับใช้ในระดับชมรมผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่ตอบสนองต่อความต้องการเชิงองค์รวมของผู้สูงอายุ และสามารถเป็นต้นแบบขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้ในอนาคต

3. แนวคิดกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ

แนวคิดกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 5 มิติหลัก ได้แก่

3.1 มิติสุขสง่า (Integrity) เน้นการเสริมสร้างคุณค่าและศักดิ์ศรีในตนเอง เช่น การจัดกิจกรรมสุขสันต์วันเกิดประจำเดือนเพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกได้รับการยอมรับและมีความหมายในสังคม

3.2 มิติสุขสนุก (Recreation) เน้นความเพลิดเพลินและการใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ เช่น การทำโยคะหรือกิจกรรมนันทนาการที่ช่วยลดความเครียดและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

3.3 มิติสุขบาย (Health) มุ่งเน้นการเสริมสร้างสุขภาพกายและใจ เช่น การหัวเราะบำบัดหรือการออกกำลังกายเบา ๆ ที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ

3.4 มิติสุขสงบ (Peacefulness) มุ่งเน้นการสร้างสมาธิ ความสงบทางใจ และการพัฒนาจิตวิญญาณ เช่น กิจกรรมการทำสมาธิบำบัดSKT (SKT1 /SKT2) ที่ช่วยคลายความกังวล และเสริมสุขภาวะทางจิตใจ

3.5 มิติสุขสว่าง (Cognition) เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้และการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล เช่น การให้ความรู้เรื่องสมุนไพรไทย และการรู้เท่าทันกลลวงโลกออนไลน์

งานวิจัยของ Sukkasem (2020) พบว่า การประยุกต์ใช้กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติในโรงเรียนผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุมีผลเชิงบวกต่อสุขภาพจิตและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ แต่ยังมีข้อจำกัดคือ ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบถ้วนตามระยะเวลาที่กำหนด ส่วน Mulchanda and Palachai (2019) รายงานว่าการดำเนินกิจกรรมยังขาดกลไกสนับสนุนเชิงโครงสร้าง เช่น การจัดงบประมาณอย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนวิทยากร และการติดตามผลอย่างเป็นระบบ

ในบริบทของจังหวัดนครปฐม มีผู้สูงอายุร้อยละ 17.8 ของประชากรทั้งหมด โดยในอำเภอสามพรานมีผู้สูงอายุราว ร้อยละ 12.5 และตำบลหอมเกร็ด มีผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 19.5 (National Statistical Office, 2021) อย่างไรก็ตาม ชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด แม้จะมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เคยมีการวิจัยเชิงระบบ เพื่อพัฒนานวัตกรรมหรือรูปแบบกิจกรรมสร้างสุขอย่างชัดเจน ทำให้ชมรมยังไม่ได้คะแนนด้านการทำวิจัยและนวัตกรรมจากการประเมินในระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2566

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างพลังใจ และสร้างสุขสำหรับผู้สูงอายุ โดยอาศัยกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ได้แก่ มิติสุขสบาย มิติสุขสนุก มิติสุขสง่า มิติสุขสว่าง และมิติสุขสงบ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในชมรมตำบลหอมเกร็ด และเป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุครอบคลุมองค์รวมทุกมิติ ทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม ปัญญา และจิตวิญญาณ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษากิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาจากหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย และเอกสารต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ผู้สูงอายุและคุณภาพชีวิต รวมถึงแนวคิดและรูปแบบกิจกรรมสร้างสุขที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) เอกสารและรายงานจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ เกี่ยวกับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ

(2) งานวิจัยด้านคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ

(3) แนวคิด/ทฤษฎีการสร้างสุข 5 มิติ และงานวิจัยที่นำไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน

(4) รายงานการประชุมเชิงนโยบายและแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2561–2580

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ และกระบวนการสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน และองค์กร/สถาบัน ในพื้นที่กรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกสมาชิกจากชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่กรณีศึกษา โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเพื่อตรียมการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรม คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ อสม. และจิตอาสาในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต., โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

(3) ดำเนินการวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ และการจัดการกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาทั้งจากเอกสารและภาคสนาม โดยวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการพัฒนากิจกรรมสร้างสุข 5 มิติที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน และสามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีคุณสมบัติดังนี้ เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมและการดูแลผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด และมีประสบการณ์ในการทำงานด้านผู้สูงอายุและงานชุมชนอย่างน้อย 5 ปี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้สูงอายุในชมรมที่เข้าร่วมปฏิบัติการ จำนวน 30 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการชมรม อสม. และบุคคลจากหลายภาคส่วนที่ร่วมดำเนินงานในชมรมผู้สูงอายุ ตำบลหอมเกร็ด จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ประกอบด้วย 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สูงอายุ มีการติดตามผลหลัง 1 สัปดาห์ เพื่อสร้างจูงใจให้ฝึกปฏิบัติต่อเนื่อง และติดตามผลลัพธ์ต่อเนื่องหลัง 1, 2, 3, 4 เดือน 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) และ 3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานราชการ วารสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลา 4 เดือน โดยประเมินผลต่อเนื่องทุกเดือน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ของการวิจัยนี้ใช้ 2 วิธีหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Synthesis) เพื่อตีความและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ และแนวทางการขับเคลื่อนรูปแบบกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผลการวิจัยจะถูกนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา ประกอบด้วยตาราง แผนภาพ และแผนผังความสัมพันธ์ เพื่อให้เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงการนำข้อค้นพบไปสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและเชิงนโยบาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด ครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยปัจจัยแต่ละด้านมีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกันอย่างเป็นองค์รวม ดังนี้

1) ด้านสังคม การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนเป็นรากฐานสำคัญ ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าเมื่อได้รับการยอมรับจากลูกหลานและมีบทบาทในฐานะผู้นำทางปัญญา ถ่ายทอดประสบการณ์และคุณธรรม ขณะเดียวกัน การมีชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับการส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และภาคีเครือข่าย ทำให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่ในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลดภาวะการแยกตัวทางสังคม (social isolation) และเพิ่มความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (sense of belonging)

2) ด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่พึ่งพาเบี้ยยังชีพและสวัสดิการของรัฐ แต่หลายคนยังคงทำงานหรือประกอบอาชีพเสริม เช่น การเกษตรขนาดเล็ก งานหัตถกรรม และการค้าขายเล็ก ๆ ซึ่งไม่เพียงช่วยเพิ่มรายได้ แต่ยังทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า มีศักยภาพ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัว การสนับสนุนทางการเงินและค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ จากบุตรหลานช่วยลดความวิตกกังวล และสร้างความมั่นคงทางใจ

3) ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุจำนวนมากเผชิญโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) แต่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างต่อเนื่อง ผ่านโรงพยาบาลระดับอำเภอและตำบล รวมถึงการเยี่ยมบ้านโดยทีม อสม. และพยาบาลวิชาชีพ นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายเบา ๆ เช่น โยคะหน้าเด็ก หัวเราะบำบัด และสมาธิบำบัด ช่วยเสริมสร้างสุขภาพกาย ลดความเครียด และสร้างความผ่อนคลาย จึงสะท้อนว่าการมีระบบสนับสนุนด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมมีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพชีวิต

4) ด้านสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ความปลอดภัยของที่อยู่อาศัย เช่น การมีราวจับในห้องน้ำทางลาดและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ช่วยลดความเสี่ยงต่อการหกล้มและเพิ่มความมั่นใจในการดำรงชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการฝึกอบรมด้านดิจิทัลช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและระมัดระวังภัยออนไลน์ได้ดีขึ้น แม้ยังมีผู้สูงอายุบางส่วนที่ต้องการ การสนับสนุนจากบุตรหลาน และหน่วยงานภายนอกในการเรียนรู้เทคโนโลยี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด พบว่ากิจกรรมที่ออกแบบภายใต้แนวคิด “สุข 5 มิติ” มีผลอย่างชัดเจนต่อทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุ โดยสามารถอธิบายเพิ่มเติมในแต่ละมิติ ได้ดังนี้

1) สุขสบาย (Health/Comfort) กิจกรรมหัวเราะบำบัด และการออกกำลังกายเบา ๆ ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกสนุกสนาน แต่ยังช่วยลดอาการปวดเมื่อย กล้ามเนื้อมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ระบบการหายใจและการไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ผู้สูงอายุหลายคนรายงานว่า บรรเทาอาการเจ็บคอ ไม่มีอาการปวดศีรษะ น้ำหนักลดลงเล็กน้อย และอาการท้องผูกบรรเทา ทำให้มีสุขภาพกายที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

2) สุขสนุก (Recreation) กิจกรรมโยคะหน้าเด็กที่ผสานการเปล่งเสียงและการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใบหน้า ช่วยสร้างเสียงหัวเราะในกลุ่ม และทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขร่วมกัน ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่กล่าวว่ากิจกรรมนี้ช่วยให้รู้สึกอ่อนเยาว์ สดใส และกล้าแสดงออกมากขึ้น เป็นการลดความตึงเครียดและสร้างบรรยากาศเชิงบวกในชมรม

3) สุขสง่า (Integrity) กิจกรรมสุขสันต์วันเกิดผู้สูงอายุประจำเดือน สร้างผลลัพธ์ด้านความรู้สึกเป็นที่รักและมีคุณค่า ผู้สูงอายุหลายคนสะท้อนว่า แม้ในชีวิตประจำวันจะเผชิญความโดดเดี่ยว แต่กิจกรรมนี้ทำให้รู้สึกว่าตนยังเป็นที่ยอมรับ และได้รับการยอมรับให้ความสำคัญ ส่งผลต่อความมั่นใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในบั้นปลายชีวิต

4) สุขสว่าง (Cognition) การให้ความรู้เรื่องสมุนไพรไทย และการให้ความรู้เท่าทันกลลวงออนไลน์ ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผู้สูงอายุเรียนรู้วิธีใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว เช่น การใช้ว่านหางจระเข้รักษาแผลสดหรือไฟไหม้ รวมทั้งได้เรียนรู้วิธีป้องกันตนเองจากมิจฉาชีพจากโลกออนไลน์ เช่น การปิดสัญญาณอินเทอร์เน็ต การถอดซิมการ์ด และการแจ้งสายด่วน 1441 กิจกรรมเหล่านี้ ไม่เพียงเพิ่มทักษะเชิงปัญญา แต่ยังเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมและลดความเสี่ยงจากภัยดิจิทัล

5) สุขสงบ (Peacefulness) กิจกรรมสมาธิบำบัดSKT (SKT1/SKT2) ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสงบทางใจ ลดความวิตกกังวลและความเครียด หลายคนสะท้อนว่าสามารถนอนหลับได้ดีขึ้น ความดันโลหิตลดลง และรู้สึกสดชื่นเมื่อตื่นนอนตอนเช้า ผลลัพธ์เหล่านี้ตอกย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการการฝึกสมาธิและการดูแลจิตวิญญาณเข้ากับการดูแลสุขภาพองค์รวม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนรูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ของชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด เป็นผลมาจากการพัฒนาที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) อย่างเป็นระบบ โดยผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มีบทบาทตั้งแต่การเสนอความคิด การเลือกกิจกรรม ไปจนถึงการประเมินผล ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (ownership) และเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชมรม มีบทบาททั้งในฐานะ ผู้เข้าร่วม และผู้ถ่ายทอดความรู้ เช่น การเป็นครูภูมิปัญญา ถ่ายทอดทักษะหัตถกรรม การพับดอกไม้จากใบเตย การถักไหมพรม หรือการตัดผม การมีบทบาทเชิงรุกนี้ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพ สร้างความภาคภูมิใจ และทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ายังเป็นกำลังสำคัญของสังคม

การบูรณาการเครือข่ายภาคี การดำเนินงานประสบความสำเร็จจากความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น อบต.หอมเกร็ด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วัด โรงเรียน ชุมชน และภาคประชาสังคม ตลอดจนภาคครอบครัวและภาคธุรกิจในพื้นที่ การสนับสนุนดังกล่าวช่วยเสริมทรัพยากรทั้งด้านสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และองค์ความรู้ ส่งผลให้กิจกรรมมีความต่อเนื่องและขยายผลได้จริง

การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบท การเลือกศาลาการเปรียญวัดหอมเกร็ดเป็นพื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมถือเป็นการใช้สถานที่ที่ผู้สูงอายุคุ้นเคยและมีความศรัทธา ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมสูง นอกจากนี้ การนำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ รวมเข้ากับกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ช่วยสร้างความรู้สึกกลมกลืนระหว่าง สุขภาพกาย–ใจ กับรากเหง้าวัฒนธรรมชุมชน

กระบวนการประเมินผลและติดตามต่อเนื่อง การตรวจสุขภาพก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการติดตามผลรายสัปดาห์และรายเดือน ช่วยสะท้อนผลเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน เช่น ระดับความดันโลหิตลดลง การนอนหลับดีขึ้น และการลดความเครียด ซึ่งเป็นการยืนยันประสิทธิภาพของกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ผลลัพธ์เชิงสังคมและจิตใจ ผู้สูงอายุสะท้อนว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ไม่ถูกทอดทิ้ง และได้รับการยอมรับจากสังคม สิ่งเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างพลังใจ (mental strength) และลดภาวะโดดเดี่ยวทางสังคม (social isolation) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการดำเนินการในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด โดยเชื่อมโยง ปัจจัยพื้นฐานของคุณภาพชีวิต เข้ากับรูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ และกระบวนการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วม จนเกิดเป็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประกอบด้วยด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุมีฐานชีวิตที่มั่นคง ทั้งการได้รับการยอมรับในครอบครัว รายได้ที่พอเพียง และการดูแลสุขภาพที่เข้าถึงได้ง่าย

2. กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ได้แก่ สุขสบาย (Health), สุขสนุก (Recreation), สุขสง่า (Integrity), สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness) ซึ่งช่วยพัฒนาผู้สูงอายุในทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ

3. กระบวนการขับเคลื่อน ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และกระบวนการ AIC ทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทตั้งแต่การออกแบบ การตัดสินใจ ไปจนถึงการประเมินผล พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว หน่วยงานรัฐ ภาคศาสนา และภาคประชาชนในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่/ผลลัพธ์ เกิดเป็น “ต้นแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติที่ขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วม” ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้จริง ผู้สูงอายุมีสุขภาพกาย–ใจดีขึ้น รู้สึกมีคุณค่า ลดความโดดเดี่ยวทางสังคม และได้ภูมิคุ้มกันทางความคิดเพื่อเผชิญสังคมร่วมสมัย ในรูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่พัฒนาโดยผู้สูงอายุร่วมกับเครือข่ายชุมชน ซึ่งเป็นต้นแบบการเสริมสร้างพลังใจ สร้างความสุข และคุณภาพชีวิตเชิงองค์รวม สามารถประยุกต์ใช้กับชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยเน้นการบูรณาการปัจจัยพื้นฐาน กิจกรรมสร้าง

สุข และกระบวนการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ มีศักดิ์ศรี และมีความสุขอย่างยั่งยืน องค์ความรู้นี้สามารถนำไปปรับใช้ในชมรมผู้สูงอายุหรือชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน ดังสรุปในรูปภาพต่อไปนี้

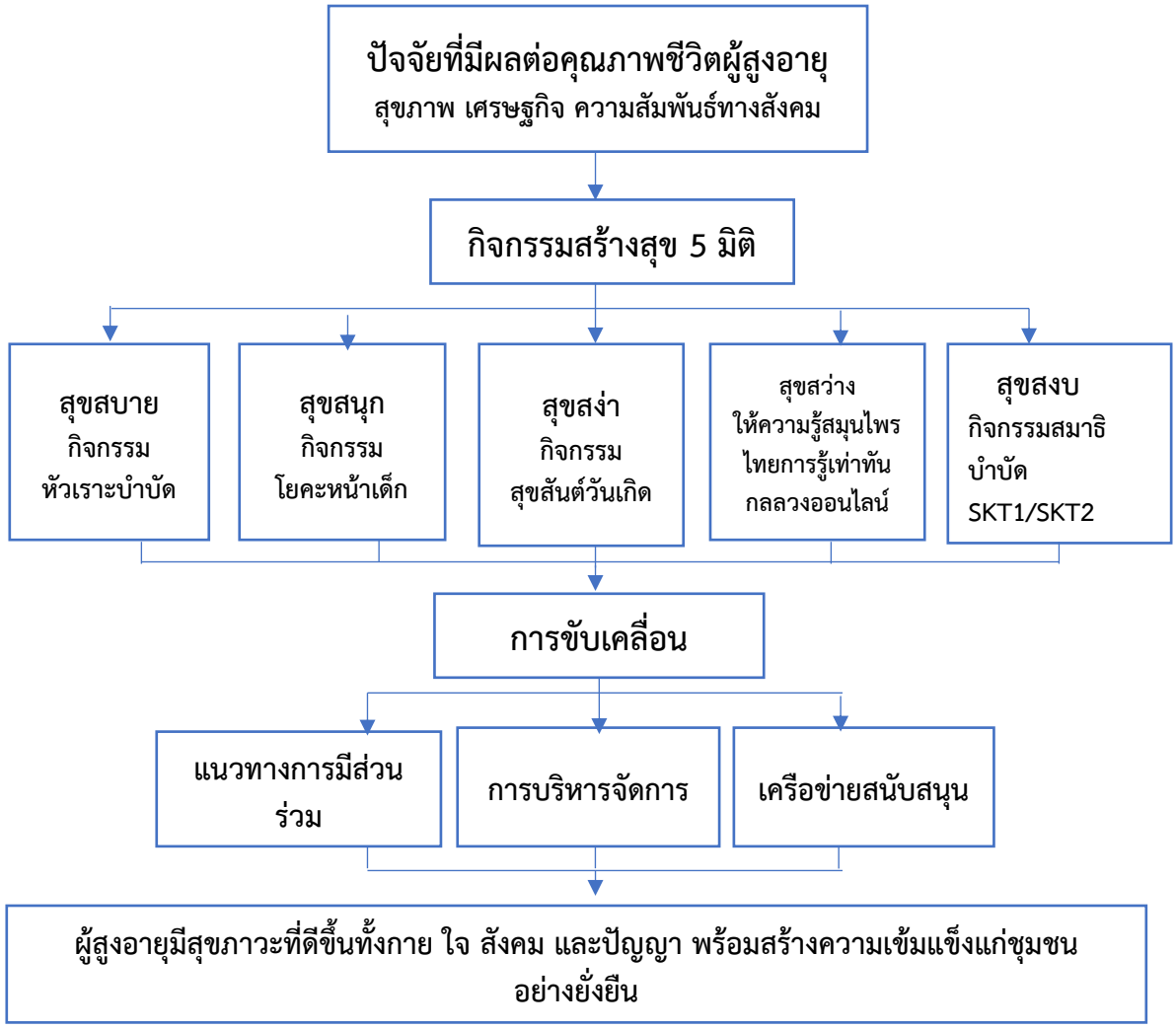

Figure 1: A Model for Enhancing Inner Strength and Happiness to Improve the Quality of Life of Older Adults

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงต่อความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากครอบครัว ชมรมผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่าย ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีคุณค่าในตนเองและไม่ถูกทอดทิ้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครอบครัวและชุมชนยังคงเป็นฐานสำคัญที่หล่อหลอมให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางจิตใจและสังคม ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนด้านรายได้และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่เหมาะสม งานวิจัยนี้สอดคล้องกับ Kumsuchat (2019) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมและครอบครัวมีระดับความสุขสูงกว่า และสอดคล้องกับ Department of Mental Health (2020) ที่รายงานว่าผู้สูงอายุไทยกว่า 95% มีโรคประจำตัว และจำเป็นต้องได้รับการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อคง

คุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ National Statistical Office (2021) ยืนยันว่า การสนับสนุนจากรัฐและครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่ดำเนินในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด ได้แก่ กิจกรรมหัวเราะบำบัด โยคะหน้าเด็ก สุขสันต์วันเกิด การให้ความรู้เรื่องสมุนไพรไทย การรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ และสมาธิบำบัดSKT (SKT1/SKT2) ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตที่ดีขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมดังกล่าวครอบคลุมองค์รวมทุกมิติของความสุข ทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม ปัญญา และจิตวิญญาณ จึงสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างรอบด้าน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Mulchanda and Palachai (2019) ที่ชี้ว่ากิจกรรมสุขภาวะทั้งด้านกายและจิตใจช่วยลดภาวะซึมเศร้า และตรงกับ Sukkasem (2020) ที่รายงานว่าการออกกำลังกายและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชมรมผู้สูงอายุส่งผลต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับ Phanurat (2021) ที่ยืนยันว่า กิจกรรมกลุ่มที่สร้างความเพลิดเพลินสามารถลดความโดดเดี่ยวและเสริมสร้างพลังใจได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการ AIC เป็นเครื่องมือในการกำหนดกิจกรรม ติดตาม และประเมินผล อีกทั้งยังต้องอาศัยการสนับสนุนจากครอบครัว ภาคีเครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และวัดในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนเชิงโครงสร้างช่วยสร้างแรงจูงใจและเพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม ทำให้ผู้สูงอายุพร้อมเข้าร่วมและสืบสานกิจกรรมในระยะยาว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสุข 5 มิติ ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ที่ชี้ว่ากิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ควรครอบคลุมแบบองค์รวม และตรงกับงานของ Sukkasem (2020) และ Mulchanda and Palachai (2019) ที่ยืนยันว่าการบูรณาการกิจกรรมด้านกาย จิตใจ และสังคม พร้อมทั้งการสนับสนุนจากชุมชน เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

สรุป

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างพลังใจ สร้างสุข ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีเป้าหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ และแนวทางการขับเคลื่อนรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน ผลการวิจัยสะท้อนว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทั้งร่างกาย จิตใจ และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

ในด้านกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ได้แก่ มิติสุขสบาย มิติสุขสนุก มิติสุขสง่า มิติสุขสว่าง และมิติ สุขสงบ พบว่า มีผลเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อการพัฒนาสุขภาพกาย จิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคม และจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุได้รับทั้งความสุข ความภาคภูมิใจ และความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ขณะที่แนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Action) โดยใช้กระบวนการ AIC เป็นเครื่องมือหลัก ควบคู่กับการสนับสนุนจากเครือข่ายครอบครัว ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และสถาบันทางศาสนา เพื่อทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อสภาวะกาย จิตใจ และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดระบบสนับสนุนผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ เช่น การจัดอบรมครอบครัวและผู้ดูแลเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ การสนับสนุนอาชีพเสริมที่เหมาะสม และการเพิ่มสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการสุขภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ได้แก่ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ สามารถยกระดับสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุได้จริง ทั้งด้านสุขภาพกาย–ใจ การเรียนรู้ และการเข้าสังคม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ขยายผลการจัดกิจกรรมในรูปแบบ “ต้นแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ” ไปยังชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสุขที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เครือข่ายชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและภาคีเครือข่าย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ สร้างกลไกสนับสนุนเชิงโครงสร้าง เช่น การจัดตั้งทีมอาสาสมัครรุ่นพี่ (Senior Volunteers) การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุเคลื่อนที่ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน พร้อมทั้งเกิดประโยชน์สูงสุดกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลหอมเกร็ด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ องค์ความรู้ที่สำคัญ คือ รูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ที่พัฒนาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชมรมผู้สูงอายุและศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยควรให้ความสำคัญกับการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน วัฒนธรรม และศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินผลเชิงเปรียบเทียบของรูปแบบกิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ รวมถึงการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้เครื่องมือทางสถิติในการวัดคุณภาพชีวิต สุขภาพจิต และความสุขของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าวในระดับประเทศ

References

Department of Mental Health. (2020). *Annual Report on Mental Health of Thai Elderly*. Bangkok: Ministry of Public Health.

Kumsuchat, S. (2019). Mental Health Screening of the Elderly Using the 15-Item Happiness Scale. *Journal of Gerontology and Geriatric Research*, 8(2), 45–56.

Mulchanda, T., & Palachai, T. (2019). Health Promotion Programs for Elderly Happiness: A Five-Dimension Model. *Journal of Public Health Research*, 12(3), 101–112.

National Committee on the Elderly. (2018). *The Second National Plan on the Elderly (2018–2037)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.

National Statistical Office. (2021). *Population and Housing Census of Thailand 2021*. Bangkok: NSO.

Phanurat, K. (2021). Group Activities and Elderly Happiness: A Community-Based Approach. *Journal of Social Development*, 15(3), 77–92.

Sukkasem, S. (2020). Exercise and Social Participation for Mental Health Among Elderly Clubs in Thailand. *Journal of Public Health Research*, 14(1), 101–115.

United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022*. New York, NY: UN Department of Economic and Social Affairs.

World Health Organization. (2019). *Reducing Inequities in Health Across the Life-Course: Later Life and Healthy Ageing*. Copenhagen, Denmark: WHO Regional Office for Europe.

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์*

Learning Management Model to Promote Competence, Well-being, and Happiness of Novice Monks at Phrapariyattidhamma School, General Education Section, Buriram Province

[1]พระมหาศรายุทธ ธีรปญฺโญ, พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ และ โยตะ ชัยวรมันกุล
[1]Phramaha Sarayut Dhīrapañño, Phramaha Supawat Thanavuddho and Yota Chaiworamankul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: sarayutdeenan7003@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม "เก่ง–ดี–มีสุข" และ 3) ขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวในระดับทั้งโรงเรียน งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบปฏิบัติการ เก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ สามเณร ผู้ปกครอง และภาคีชุมชน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตชั้นเรียน กิจกรรม และการติดตามผลจากการทดลองใช้รูปแบบ โดยดำเนินการเป็นวงจร ออกแบบปฏิบัติ สะท้อนคิด ปรับปรุง

ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนมีทุนทางวัฒนธรรมและกิจวัตรวัดที่ส่งเสริมวินัยและสมาธิ แต่การบูรณาการสามัญ–ธรรมศึกษาและการใช้วิธีสอนเชิงรุกยังไม่สม่ำเสมอ เครื่องมือประเมิน "ดี มีสุข" ยังไม่เป็นเอกภาพ และมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร ทำให้คุณภาพการเรียนรู้แตกต่างกันระหว่างห้อง โรงเรียน 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักธรรมเป็นแกน ได้แก่ สามศึกษา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สังคหวัตถุ 4 อปริหานิยธรรม 7 และทิศ 6 แปลงสู่ชุดกิจกรรมบูรณาการ โครงงานเชิงพุทธ คลินิกวิชาการและติวพี่กับน้อง กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ วงสนทนาเมตตา 10 นาทีแห่งสติ และการประเมินหลายมิติ (รูบริก "เก่ง ดี มีสุข" แบบสังเกต รายงานสะท้อนคิด และแฟ้มสะสมงาน) 3) การขับเคลื่อนระดับทั้งโรงเรียนผ่านคณะทำงานร่วม ตารางเวลาแบบบล็อก (2–2–1) PLC รายเดือน และแดชบอร์ดพัฒนาการรายเณร ทำให้เกิดเอกภาพด้านการสอนและการประเมิน การมีส่วนร่วมและสมรรถนะทางวิชาการของสามเณรสูงขึ้น คุณลักษณะด้านวินัยเมตตาชัดเจนขึ้น และตัวบ่งชี้สุขภาวะความผูกพันดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผลสรุปคือโมเดลองค์ความรู้ใหม่ KDH Model (K = เก่ง/สมรรถนะ, D = ดี/คุณลักษณะ, H = มีสุข/สุขภาวะ) ซึ่งยึดหลักธรรมเป็นแกน ร้อยเรียงกิจกรรมในห้องเรียน กิจวัตร ความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ให้เกิดผลลัพธ์ "เก่ง ดี มีสุข" พร้อมกัน ข้อเสนอแนะคือให้บรรจุชุดกิจกรรมและรูบริกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของแผนการสอนประจำภาคเรียน และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อความยั่งยืนและการขยายผลสู่เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดอื่น

*Received September 29, 2025; Revised March 5, 2026; Accepted March 23, 2026

คำสำคัญ: เก่ง–ดี–มีสุข; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; โครงงานเชิงพุทธ; การประเมินหลายมิติ

Abstract

This research aimed to: (1) analyze the learning management practices of novice monks at Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, in Buriram Province; (2) develop a learning management process to promote the development of "Competence–Wellbeing–Happiness"; and (3) implement and promote the process at the whole-school level. The study employed a qualitative action research methodology. Data were collected from school administrators, teachers, monk teachers, novice monks, parents, and community partners through in-depth interviews, focus group discussions, classroom observations, activity observations, and follow-up evaluations of the model implementation. The research was conducted through iterative cycles of design, implementation, reflection, and improvement.

The findings revealed that: (1) The schools possessed cultural capital and temple-based routines that promoted discipline and concentration among novice monks. However, the integration of general education with Dhamma education and the use of active teaching methods were inconsistent. Assessment tools for evaluating "goodness and happiness" lacked standardization, while limitations in time and resources contributed to differences in the quality of learning across classrooms. (2) The Dhamma-based learning management process was grounded in the Threefold Training (*Sīla, Samādhi,* and *Paññā*), the Four Principles of Social Integration (*Saṅgahavatthu*), the Seven Conditions of Welfare (*Aparihāniyadhamma*), and the Six Directions (*Disa*). These principles were translated into a set of integrated activities, including Buddhist project-based learning, academic clinics and peer tutoring, learning-oriented temple routines, 10-minute mindfulness and compassionate dialogue sessions, and multidimensional assessment using a "Competence–Wellbeing–Happiness" rubric, observation forms, reflective reports, and portfolios. (3) Whole-school implementation through a joint working committee, a block scheduling system (2–2–1), monthly Professional Learning Community (PLC) meetings, and a developmental dashboard for individual novice monks resulted in greater consistency in teaching and assessment. The novice monks demonstrated increased participation and academic competencies, clearer development of discipline and compassion, and continuous improvement in indicators of well-being and school engagement.

The study concludes with the development of the KDH Model. The model places Buddhist principles at its core and connects classroom activities, daily routines, and collaboration among home, temple, school, and community to achieve the simultaneous development of "Competence, Wellbeing, and Happiness." The study recommends incorporating the activity packages and shared assessment rubrics into regular semester teaching plans, together with systematic monitoring and evaluation, to ensure sustainability and facilitate the model's dissemination to networks of Phrapariyattidhamma Schools in other provinces.

Keywords: Competence–Wellbeing–Happiness; Phrapariyattidhamma Schools; Buddhist Project-Based Learning; Multidimensional Assessment

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา “คนทั้งตัว” ของสามเณร โดยหลอมรวมการศึกษาสามัญกับการบ่มเพาะคุณธรรมตามพระพุทธศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพทางวิชาการ (เก่ง) มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ดี) และมีสุขภาวะองค์รวม (มีสุข) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบนโยบายการศึกษายุคใหม่ที่เน้นสมรรถนะและความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ควบคู่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (OECD, 2018) แนวโน้มหลังโควิด-19 ยังสะท้อนความจำเป็นของทักษะทางสังคม-อารมณ์ (Social-Emotional Learning: SEL) การดูแลสุขภาวะจิตใจ และสมรรถนะชีวิตเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล (CASEL, 2020) อย่างไรก็ดี ในบริบทปัจจุบัน โรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวนหนึ่งเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร การบริหารจัดการเวลาเรียนระหว่างธรรมศึกษา–สามัญศึกษา การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก และระบบติดตามผลคุณลักษณะ (ดี) และสุขภาวะ (สุข) ที่ยังไม่เป็นระบบ จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อม “เก่ง-ดี-มีสุข” อย่างบูรณาการบนฐานพุทธธรรมและมาตรฐานวิชาการร่วมสมัย (Ministry of Education Thailand, 2008)

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายวัด ชุมชน และสถาบันการศึกษาศาสนาจำนวนมาก มีทุนทางวัฒนธรรมและชุมชนศรัทธาเข้มแข็ง ซึ่งเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง “บ้าน–วัด–โรงเรียน–หน่วยงานท้องถิ่น” ในการพัฒนาสามเณรทั้งมิติวิชาการและคุณธรรม อย่างไรก็ดี ความหลากหลายของบริบทโรงเรียน ภาระงานสงฆ์ของสามเณร และข้อจำกัดทรัพยากรบุคคล-สื่อ-เทคโนโลยี ทำให้คุณภาพและผลลัพธ์ผู้เรียนยังไม่สม่ำเสมอ การศึกษากรณีพื้นที่บุรีรัมย์จึงเหมาะสมต่อการออกแบบ-ทดสอบ-ขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง-ดี-มีสุข” ที่เชื่อมบริบทท้องถิ่นกับมาตรฐานสากล (Ministry of Education Thailand, 2008)

กรอบแนวคิดของการวิจัยอาศัยการบูรณาการ 3 ฐานคิดหลัก ดังนี้ 1) ฐานพุทธธรรมเพื่อการศึกษาหลักพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมมุ่งสมดุลกาย ใจ ปัญญา นำสู่พฤติกรรมกุศลและปัญญาเชิงจริยธรรมเทียบกับเป้าหมาย ดี-มีสุข) 2) ฐานทฤษฎีแรงจูงใจและสมรรถนะผู้เรียน ทฤษฎีการกำหนดตนเอง อธิบายว่าการเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องเสริมความเป็นอิสระ ความสามารถ และสายสัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวโยงโดยตรงกับ เก่ง-ดี-มีสุข หากออกแบบสภาพการเรียนรู้ได้เหมาะสม (Deci and Ryan, 2000) 2) ฐานแนวปฏิบัติ SEL/Competency-Based กรอบ SEL ของ CASEL และกรอบสมรรถนะผู้เรียนสากลของ OECD/UNESCO ชี้ว่าโรงเรียนควรจัดประสบการณ์เรียนรู้เชิงรุก การสะท้อนคิด การประเมินเพื่อพัฒนา และระบบสนับสนุนทั้งโรงเรียนเพื่อยกระดับผลลัพธ์ทางวิชาการ คุณธรรม และสุขภาวะไปพร้อมกัน (CASEL, 2020) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง-ดี-มีสุข สำหรับสามเณรควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการ: (ก) การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกและเชื่อมโยงชีวิตสงฆ์-ชุมชน (ข) ระบบดูแลช่วยเหลือและพี่เลี้ยงทางจริยธรรม (ค) การประเมินหลายมิติทั้งผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะ คุณลักษณะ และสุขภาวะ (ง) กลไกขับเคลื่อนเชิงระบบแบบบ้านวัด โรงเรียน (Deci and Ryan, 2000)

จากบริบทและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยมุ่ง (1) วิเคราะห์สภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้เห็นจุดแข็ง-จุดที่ต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบ (2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อม เก่ง-ดี-มีสุข โดยอาศัยฐานพุทธธรรม ร่วมกับ SDT และ SEL/Competency-Based ให้สอดคล้องบริบทพื้นที่ และ (3) ขับเคลื่อน/ทดสอบรูปแบบในสถานศึกษา เพื่อยืนยันความเป็นไปได้และ

ประสิทธิผลในทางปฏิบัติ คาดหวังว่าผลการวิจัยจะก่อให้เกิด คุณค่าเชิงนโยบายและปฏิบัติ ได้แก่ แนวทางจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้ได้จริงในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เครื่องมือประเมิน เก่ง-ดี-มีสุข ที่สอดคล้องกรอบสมรรถนะ หลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อพัฒนาหลักสูตรและระบบดูแลช่วยเหลือ และแบบอย่างความร่วมมือบ้าน–วัด–โรงเรียนที่ขยายผลได้ในจังหวัดอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

เริ่มต้นด้วยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทั้งหลักสูตรและระเบียบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ แนวทางการพัฒนาผู้เรียนด้านวิชาการ คุณลักษณะ และสุขภาวะ ตลอดจนรายงานวิจัยและคู่มือปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจกรอบความคิด ภาพรวมสถานการณ์ และคำสำคัญของงานวิจัย จากนั้นสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นของ “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข” พร้อมกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ตัวชี้วัดเบื้องต้น และประเด็นคำถามสำหรับภาคสนาม เพื่อให้การลงพื้นที่มีทิศทางชัดเจนและสามารถตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลได้ตลอดกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

เมื่อได้กรอบแนวคิดเบื้องต้นแล้ว จึงลงพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจัดวางแผนการทำงานเป็นช่วงเวลาเพื่อให้ครอบคลุมการสำรวจ พัฒนา ทดลองใช้ และติดตามผลในสถานการณ์จริง การทำงานภาคสนามมุ่งสำรวจโครงสร้างการจัดการเรียนรู้ปัจจุบัน บทบาทของครูและพระอาจารย์ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ตลอดจนกิจกรรมที่ส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข จากนั้นร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่างต้นแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะกับบริบทของโรงเรียน ก่อนค่อย ๆ ทดลองใช้ในชั้นเรียนและกิจกรรมเสริม พร้อมบันทึกข้อมูลเชิงพฤติกรรมและผลลัพธ์เพื่อใช้ปรับปรุงรอบต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร/ผู้แทนโรงเรียน 5 คน 2) ครูผู้สอนสามัญและครูพระ 6 รูป/คน 3) พระวิทยากรและพระอาจารย์ที่ดูแลสามเณร 5 รูป 4) สามเณรผู้เรียน 20 รูป (คละระดับชั้น) รวม36 รูป/คน ซึ่งสะท้อนมุมมองที่หลากหลายของระบบนิเวศทางการเรียนรู้ การคัดเลือกอาศัยความเหมาะสมของบทบาทและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน โดยให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างระดับชั้นกับสายวิชา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านนโยบายระดับโรงเรียน กระบวนการสอนจริงในห้องเรียน และประสบการณ์ของผู้เรียนเอง อันจะช่วยยืนยันและเติมเต็มองค์ประกอบของรูปแบบที่กำลังพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ในส่วนของเครื่องมือที่ใช้วิธีการหลักสามประการที่สอดรับกัน ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ และสามเณร เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ ความต้องการ และข้อจำกัดของการ

จัดการเรียนรู้ (2) การจัดประชุมกลุ่มย่อยและเวิร์กชอปร่วมออกแบบ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ระดมความคิดเห็น สร้างฉันทามติ และแปลงกรอบแนวคิดเป็นหน่วยการเรียนรู้ เครื่องมือประเมิน และแนวทางดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และ (3) การศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติในห้องเรียนและกิจกรรมจริง ผ่านแบบสังเกต บันทึกการสอน แบบประเมินหลายมิติ และแบบสะท้อนคิดของครูและสามเณร เพื่อให้ได้หลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการปรับปรุงต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชี้แจงสิทธิ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการให้ความยินยอมโดยสมัครใจ จากนั้นดำเนินการทดสอบเครื่องมือในวงเล็กเพื่อปรับปรุงความชัดเจนและความเหมาะสม ก่อนเก็บข้อมูลจริงด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม บันทึกเสียงและถอดความอย่างครบถ้วน ควบคู่กับการสังเกตชั้นเรียนและกิจกรรมตามเกณฑ์ที่กำหนด เก็บรวบรวมแผนการสอน ชิ้นงานผู้เรียน และผลการประเมินที่เกี่ยวข้อง พร้อมติดตามผลหลังการทดลองใช้ทั้งระยะสั้นและระยะต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จะผ่านการวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการเข้ารหัส เพื่อค้นหารูปแบบ ประเด็นหลัก และความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข หากมีข้อมูลเชิงตัวเลขจากแบบประเมิน จะวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย แนวโน้มก่อน–หลัง และความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือช่วงเวลา นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบข้ามกรณีระหว่างโรงเรียนหรือระดับชั้นเพื่อค้นหาเงื่อนไขความสำเร็จและข้อจำกัดสำคัญ พร้อมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลด้วยการไตรวิธี การทวนสอบกับผู้ให้ข้อมูล และการทบทวนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

เมื่อการวิเคราะห์เสร็จสิ้น จะสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข ฉบับสมบูรณ์ อธิบายองค์ประกอบ กลไก กระบวนการ และเครื่องมือที่จำเป็น พร้อมคู่มือการใช้งานสำหรับครูและโรงเรียน เช่น หน่วยการเรียนรู้ ตัวอย่างแผนการสอน แบบสังเกตและแบบประเมินหลายมิติ และแนวทางการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน จากนั้นนำเสนอผลต่อโรงเรียนและเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน รวมทั้งเผยแพร่ในเวทีวิชาการในรูปแบบรายงานและบทความ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับใช้ในพื้นที่อื่น พร้อมวางแผนการติดตามผลและการขยายผลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถดำเนินได้จริงและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะร่วมสำคัญและความแตกต่างตามบริบทโรงเรียน ดังนี้

1) โครงสร้างหลักสูตร ตารางเรียนและการบูรณาการเนื้อหา โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินหลักสูตรสามัญควบคู่ธรรมศึกษา โดยจัดตารางเรียนแบบสลับบล็อกเช้าบ่ายหรือวันคู่วันคี่ เพื่อรองรับกิจวัตรสงฆ์ เช่น การสวดมนต์ ทำวัตร บิณฑบาต ภารกิจวัด และพบว่า มีความพยายามบูรณาการเนื้อหาสามัญกับพุทธธรรมในบางรายวิชา เช่น ภาษาไทย พระพุทธศาสนา สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ อย่างไรก็ตาม ระดับการบูรณาการยังไม่สม่ำเสมอระหว่างห้องและระหว่างโรงเรียน โดยขึ้นกับความพร้อมของครูและทรัพยากรการสอนเฉพาะรายวิชา

2) รูปแบบการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียน รูปแบบการสอนที่พบมากคือการบรรยายผสมแบบถาม–ตอบและแบบฝึกหัดปลายบท สำหรับบางกลุ่มครูมีการใช้การเรียนรู้เชิงรุก เช่น โครงงาน บทบาทสมมุติ เวิร์กชอปบริการชุมชน ซึ่งช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงชีวิตสามเณรกับชุมชนวัด นอกจากนี้ กิจวัตรเช้าเย็น เช่น ทำวัตร นั่งสมาธิ เจริญสติสั้น ๆ มีส่วนเสริมวินัย สมาธิ และความตระหนักรู้ตนในชั้นเรียน อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดด้านเวลาและภารกิจวัดทำให้บางห้องเรียนยังคงพึ่งพาการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก โดยเฉพาะช่วงก่อนสอบ

3) การประเมินผลและการติดตามความก้าวหน้าแบบหลายมิติ โรงเรียนทุกแห่งมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการตามตัวชี้วัดหลักสูตร แต่การประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ดี) และ สุขภาวะการเรียนรู้ (มีสุข) ยังอยู่ในระดับ กำลังก่อรูป ส่วนใหญ่ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและความประพฤติรายสัปดาห์ร่วมกับการประเมินวินัยและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัด มีบางโรงเรียนเริ่มพัฒนาแฟ้มสะสมงาน และแบบสะท้อนคิดหลังการเรียนรู้ แต่ยังขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนและความสอดคล้องระหว่างครู

4) ระบบดูแลช่วยเหลือ–พี่เลี้ยงจริยธรรม และบรรยากาศโรงเรียนวัด สภาพแวดล้อมในวัดเอื้อต่อการปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และการช่วยเหลือกันระหว่างพี่ น้องเณร หลายโรงเรียนมี ครูที่ปรึกษา พระอาจารย์พี่เลี้ยง ดูแลเณรเป็นรายกลุ่ม คอยติดตามพฤติกรรม การเรียน และสุขภาพใจ กิจกรรมร่วมทำบุญบริการชุมชน และศาสนพิธีสร้างความผูกพันและความหมายต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ระบบให้คำปรึกษาเชิงลึกด้านสุขภาวะจิตใจและทักษะชีวิตยังมีข้อจำกัด ทั้งด้านบุคลากรเฉพาะทางและเวลานัดหมายนอกชั้นเรียน

5) ทรัพยากร สื่อ เทคโนโลยี และการพัฒนาครู โรงเรียนที่มีเครือข่ายสนับสนุนเข้มแข็งจะมีห้องเรียนสื่อดิจิทัล อุปกรณ์พื้นฐานเพียงพอ และฐานเรียนรู้ในวัดชุมชนทำให้การเรียนแบบโครงงานทำได้ต่อเนื่อง ขณะที่บางโรงเรียนยังขาดแคลนอุปกรณ์ สื่อ และงบประมาณสำหรับนวัตกรรมการสอน ครูจำนวนหนึ่งต้องพัฒนาสื่อเองและมีภาระงานสูง ส่งผลให้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงรุกไม่สม่ำเสมอ ด้าน การพัฒนาครูมีการอบรมเป็นครั้งคราวแต่ยังขาดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องและเชื่อมกับการสังเกตชั้นเรียน

6) ความร่วมมือบ้าน–วัด–โรงเรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พบรูปธรรมของความร่วมมือในกิจกรรมวัด งานชุมชน และโครงการบริการสังคมที่สามเณรเข้าร่วมเป็นประจำ ส่งผลต่อความภูมิใจ ความรับผิดชอบ และทักษะทางสังคม อย่างไรก็ดี การเชื่อมโยงความร่วมมือดังกล่าวกลับเข้าสู่แผนการสอนรายวิชาและการประเมินผลยังไม่เป็นระบบ ทำให้คุณค่าที่ได้จากการรับใช้ชุมชน ไม่ได้ถูกสะท้อนกลับมาเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่ชัดเจนเท่าที่ควร

จากสภาพดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ “เก่ง–ดี–มีสุข” จากสภาพจริงดังนี้ 1) มิติด้านความเก่ง (วิชาการ/สมรรถนะ) ผลลัพธ์วิชาการเคลื่อนไหวตามความพร้อมครู สื่อ เวลา โรงเรียนที่ใช้โครงงานและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมีแนวโน้มสร้างสมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารได้เด่นกว่า 2) มิติด้านความดี (คุณลักษณะ/วินัย/จริยธรรม) มีกิจวัตรวัดและพี่เลี้ยงจริยธรรมส่งผลชัดต่อวินัย ความรับผิดชอบ และความเคารพกติกา แต่ยังต้องการเครื่องมือประเมินคุณลักษณะที่เที่ยงตรงและใช้ร่วมกัน 3) มิติด้านมีสุข (สุขภาวะ) บรรยากาศวัด ชุมชนช่วยให้เณรรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีความหมายในการเรียน แต่ระบบดูแลสุขภาพใจเฉพาะทางและทักษะชีวิตยังเป็นจุดที่ควรเสริม

จุดแข็งและปัจจัยเอื้อ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมวัดและกิจวัตรเสริมวินัยและสมาธิ 2) การเรียนรู้จากงานรับใช้ชุมชนทำให้บทเรียนมีความหมาย 3) ครูและพระอาจารย์พี่เลี้ยงเป็นกลไกสำคัญของการดูแลรายเณร สำหรับข้อจำกัดและประเด็นที่ต้องพัฒนา 1) เวลาชั้นเรียนและภารกิจวัดทำให้การสอนเชิงรุกต่อเนื่องยาก

2) เกณฑ์ประเมิน “ดี–มีสุข” ยังไม่ชัดและใช้ไม่สม่ำเสมอ 3) ความเหลื่อมล้ำด้านสื่อ/เทคโนโลยี และภาระงานครูสูง การเชื่อมความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียนเข้ากับหลักสูตรและการประเมินยังไม่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ซึ่งชี้ให้เห็นความไม่สม่ำเสมอของการบูรณาการสามัญ–ธรรมศึกษา เกณฑ์ประเมิน “ดี–มีสุข” ที่ยังไม่ชัด ระบบพี่เลี้ยง/PLC ที่ต่อเนื่องน้อย และข้อจำกัดเวลา ทรัพยากร ได้ถูกนำมาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเก่ง–ดี–มีสุข” โดยยึดหลักธรรมเป็นแกนร่วมกับแนวปฏิบัติในชั้นเรียนและทั้งโรงเรียน ดังนี้

1. หลักธรรมที่ใช้เป็นแกนบูรณาการ กระบวนการที่พัฒนาขึ้นยึดหลักธรรมเป็นแกนเชื่อมระหว่างห้องเรียน กิจวัตรวัด และชีวิตของสามเณร โดยวางไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นโครงผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ศีลถูกแปลงเป็นมิติ “ดี” ผ่านวินัย ความรับผิดชอบ และความเมตตา สมาธิหล่อเลี้ยงมิติ “สุข” ในฐานะสุขภาวะจิตและความผาสุกในชั้นเรียน ส่วนปัญญานำไปสู่มิติ “เก่ง” ในรูปของสมรรถนะการคิด วิเคราะห์ และสื่อสาร เมื่อทั้งสามด้านถูกออกแบบให้เกื้อหนุนกันในกิจกรรมการเรียนรู้เดียวกัน จึงเกิดผลลัพธ์แบบบูรณาการแทนการแยกส่วน ควบคู่กันนั้น ใช้สังคหวัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เป็นกรอบออกแบบกิจกรรมรับใช้ชุมชนและงานวัด ให้สามเณรได้ฝึกการให้ การสื่อสารอย่างอ่อนโยน การทำประโยชน์จริงแก่ส่วนรวม และการวางตนอย่างเสมอภาคในหมู่เพื่อน กิจกรรมเหล่านี้ถูกเชื่อมกลับเข้าสู่การเรียนรายวิชาและการประเมินผล เพื่อให้คุณค่าทางจริยธรรมแปรเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่จับต้องได้ ในระดับโรงเรียน นำอปริหานิยธรรม 7 มาเป็นกรอบธรรมาภิบาลเพื่อคงความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ผ่านการประชุมสม่ำเสมอ การยึดมั่นกติกา การรับฟังผู้รู้ การสร้างความสมัครสมานและร่วมมือกันของทุกฝ่าย หลักธรรมนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกประคับประคองคุณภาพ ไม่ให้การเปลี่ยนแปลงสะดุดหรือถอยหลัง สุดท้าย ใช้ทิศ 6 เป็นผังความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ปกครอง ครู พระอาจารย์ และชุมชน เพื่อกำหนดบทบาท การสื่อสาร และมารยาททางสังคมของสามเณรในชีวิตจริง ทำให้การเรียนรู้ไม่ได้จบในห้องเรียน หากต่อเนื่องสู่บ้าน วัด และชุมชนอย่างสอดคล้องกัน ส่งผลให้ “เก่ง ดี มีสุข” เกิดขึ้นทั้งในตัวผู้เรียนและในระบบนิเวศการเรียนรู้รอบตัวเขาอย่างเป็นองค์รวม

2. ชุดกิจกรรมบูรณาการ “เก่ง ดี มีสุข”

2.1 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “เก่ง” (วิชาการ สมรรถนะ ปัญญา) ประกอบด้วย (1) โครงงานเชิงพุทธบูรณาการวิทย์ สังคม ภาษา กับหัวข้อสิ่งแวดล้อมวัด ชุมชน เช่น น้ำดีที่ศาลาการเปรียญ ให้เณรเก็บข้อมูลวิเคราะห์-สื่อสารผลลัพธ์ เชื่อม ปัญญา กับ อัตถจริยา (2) คลินิกวิชาการ & วงติวพี่-น้อง พี่เลี้ยงเณรจูงน้องฝึกทักษะพื้นฐาน คณิต ภาษาไทย อังกฤษ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ฝึกสมานัตตตา และความรับผิดชอบร่วม (3) แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) & Reflection ใบงานปัญญา บันทึกหลักฐานการคิด วิเคราะห์ และสื่อสาร

2.2 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “ดี” (คุณลักษณะ วินัย จริยธรรม ศีล) ประกอบด้วย 1) กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ (Ritual as Learning) ทำวัตร บิณฑบาต เวรทำความสะอาด ครูใช้แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการ (ตรงเวลา รับผิดชอบ เคารพกติกา กตัญญู ฯลฯ) สอดรับ ศีล 2) เวิร์กชอปสังคหวัตถุ 4 โดยใช้เกมและบทบาทสมมุติ คำพูดที่เป็นมิตร ช่วยเหลือที่เป็นจริง ความเสมอภาค แล้วนำไปใช้ในงานวัด บริการชุมชน พร้อมสมุด ภาวะผู้นำเมตตารายสัปดาห์ 2) สัญญาใจชั้นเรียนตกลงกติกา บทบาท การชื่นชม (ชมเชิงคุณธรรม) ร่วมกันทั้งห้อง

2.3 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “มีสุข” (สุขภาวะกายใจ สมาธิ) ประกอบด้วยกิจกรรม (1) 10 นาทีแห่งสติ หายใจ-สังเกตใจ ตั้งเจตนาเรียนรู้ ก่อนคาบแรกทุกวันเป็นการเสริมสมาธิ (2) วงสนทนาเมตตา

แชร์ประสบการณ์เรียน ความรู้สึกทุกสัปดาห์ ใช้ไพ่คำถาม แบบเช็คอินสุขภาวะ (3) กิจกรรมกายภาพพอเพียง เดินจงกรม ยืดเหยียด รำพัด โยคะง่าย ๆ หลังคาบยาว เพื่อผ่อนคลายและสร้างวินัยดูแลสุขภาพ

3. เครื่องมือและเกณฑ์ประเมินหลายมิติ (ใช้ร่วมกันทั้งโรงเรียน) Rubric “เก่ง–ดี–มีสุข” 3 ระดับ ได้แก่ 1) “เก่ง” ประเมินจากการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร งานโครงงาน (ระดับ 1–3) 2) “ดี” ประเมินจาก วินัย กตัญญู เมตตา การร่วมมือ (ระดับ 1–3) 3) “มีสุข” การกำกับอารมณ์ ความผูกพันต่อชั้นเรียนงานวัด (ระดับ 1–3) 4) แบบสังเกตสั้นรายคาบ & รายสัปดาห์, สมุดสะท้อนคิดของเณร, แบบประเมินเพื่อนประเมินเพื่อน, และบันทึกพี่เลี้ยงเณร

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนรูปแบบสู่การปฏิบัติจริงประสบความสำเร็จภายใต้กรอบทั้งโรงเรียนที่ยึดหลักธรรมเป็นแกนและมีระบบกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนเก่ง–ดี–มีสุข ในแต่ละโรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ ตัวแทนสามเณรและภาคีชุมชน กำหนดแผนงานรายภาคเรียน เป้าหมายตัวชี้วัด และแนวปฏิบัติร่วมที่ชัดเจน ทั้งด้านการสอนในชั้นเรียน กิจวัตรวัด และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ หลักอปริหานิยธรรม 7 ถูกใช้เป็นกรอบธรรมาภิบาลของการประชุม ติดตาม และทบทวนคุณภาพ ทำให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินต่อเนื่องไม่สะดุด

ในระดับห้องเรียน โรงเรียนจัดตารางเวลาแบบบล็อก (2–2–1) คือ คาบโครงงานบูรณาการ 2 คาบ/สัปดาห์ คาบคลินิกวิชาการและติวพี่–น้อง 2 คาบ/สัปดาห์ และคาบสะท้อนคิด/วงสนทนาเมตตา 1 คาบ/สัปดาห์ ควบคู่ “10 นาทีแห่งสติ” ก่อนคาบแรกทุกวัน เพื่อลดข้อจำกัดเรื่องเวลาและภารกิจวัด พร้อมกันนี้ ครู–พระอาจารย์ดำเนิน PLC รายเดือน แลกเปลี่ยนหน่วยการสอน สังเกตชั้นเรียนข้ามห้อง และรับโค้ชติ้งแบบสั้น ทำให้การปรับปรุงคุณภาพการสอนเกิดขึ้นจริงบนฐานหลักฐานจากชั้นเรียน ไม่ใช่เพียงข้อเสนอเชิงนโยบาย

ด้านเครื่องมือ โรงเรียนยอมรับและใช้ชุดเกณฑ์รูบริก เก่ง–ดี–มีสุข และแบบสังเกตสั้นรายคาบ/รายสัปดาห์ร่วมกันทั้งโรงเรียน รวมถึงสมุดสะท้อนคิดของสามเณร แบบประเมินเพื่อนประเมินเพื่อน และบันทึกพี่เลี้ยง จัดทำแดชบอร์ดชั้นเรียน เพื่อติดตามพัฒนาการรายเณรและสื่อสารกับผู้ปกครอง/ชุมชน ส่งผลให้เกิดเอกภาพของการประเมิน ลดความคลาดเคลื่อนระหว่างห้องและทำให้คุณค่า จากกิจวัตรวัดและงานบริการชุมชนกลายเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่จับต้องได้

ในระดับความร่วมมือ ภายใต้กรอบทิศ 6 โรงเรียนเชื่อมบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นระบบ ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรและเป็นแหล่งเรียนรู้จริง งานวัดและโครงการบริการชุมชนถูกวางแผนคู่ขนานกับแผนการสอนรายวิชา ขณะที่สังคหวัตถุ 4 ถูกใช้เป็นหลักในการออกแบบกิจกรรมสื่อสารและช่วยเหลือกันในโรงเรียน ทำให้เกิดบรรยากาศเมตตา เอื้ออาทร และเสมอภาค ส่งเสริมความผูกพันของสามเณรต่อชั้นเรียน วัด และชุมชน

ผลจากการขับเคลื่อนตามวงจรออกแบบปฏิบัติ/สะท้อนคิด/ปรับปรุงอย่างน้อยสองรอบภาคเรียน พบการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ 4 ประการสำคัญ ได้แก่ (1) มิติ “เก่ง” สมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารของสามเณรสูงขึ้น เห็นได้จากคุณภาพงานโครงงานและการนำเสนอที่ชัดเจนขึ้นในรอบที่สอง (2) มิติ “ดี” วินัย ความรับผิดชอบต่อเวรวัด การช่วยเหลือเพื่อน และการใช้ถ้อยคำสุภาพเพิ่มขึ้นตามแบบสังเกตต่อเนื่อง (3) มิติ “มีสุข” คะแนนเช็คอินสุขภาวะและบันทึกสะท้อนคิดบ่งชี้ความเครียดลดลง ความผูกพันต่อครู/ชั้นเรียน กิจกรรมวัดเพิ่มขึ้น และ (4) มิติระบบสอดคล้องของการประเมินระหว่างครูดีขึ้นอย่างเด่นชัด การสื่อสารข้อมูลความก้าวหน้ากับผู้ปกครอง/ชุมชนเป็นระบบ และการบริหารจัดการภายในโรงเรียนมีความต่อเนื่องตามกรอบอปริหานิยธรรม 7

แม้ยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและภาระงานครูบางส่วน โรงเรียนสามารถบรรเทาได้ด้วยการหมุนเวียนบทบาทพี่–น้องเณร การปรับเวลาเรียนเป็นบล็อก และการใช้สื่อ/ชุดกิจกรรมร่วมกลางของโรงเรียน ทำให้ต้นทุนเวลาครูลดลง ขณะเดียวกันคุณภาพการสอนและการดูแลรายเณรเพิ่มขึ้น นำไปสู่ข้อเสนอเชิงระบบให้บรรจุชุดกิจกรรมและเกณฑ์รูบริก เก่ง–ดี–มีสุข ในแผนการสอนประจำภาคเรียน กำหนด PLC รายเดือน และ โค้ชติ้งในชั้นเรียนเป็นกิจวัตรวิชาชีพ และรักษากลไกประชุมติดตามผลแบบสั้นทุก 6 สัปดาห์ ภายใต้กรอบอปริหานิยธรรม 7 การขับเคลื่อนรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้เปลี่ยนแปลงการสอนและบรรยากาศการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ทำให้ผลลัพธ์ “เก่ง–ดี–มีสุข” เกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในระดับผู้เรียน ห้องเรียน และทั้งโรงเรียน พร้อมศักยภาพในการขยายผลสู่เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมอื่นในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกลไกความร่วมมือทิศ 6 และระบบประเมินร่วมที่โรงเรียนยอมรับใช้แล้วอย่างเป็นเอกภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ คือ การสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ออกมาในรูปแบบของแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมทั้งคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบ แนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจง่าย)

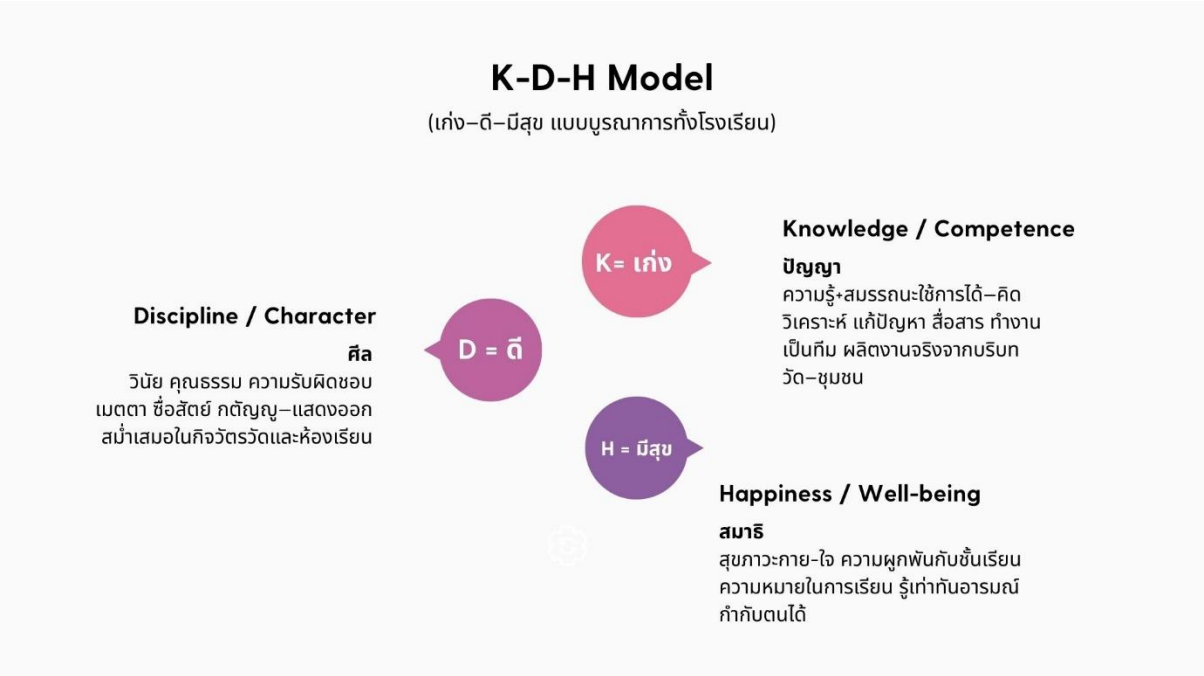

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือความหมายและวิธีทำให้เกิดขึ้นจริง ของ K-D-H ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผูกกับไตรสิกขา ปัญญา ศีล สมาธิ

K = เก่ง (Knowledge / Competence) ปัญญา หมายถึง ความรู้+สมรรถนะใช้การได้ คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา สื่อสาร ทำงานเป็นทีม ผลิตงานจริงจากบริบทวัด ชุมชน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ โครงงานเชิงพุทธ สำรวจสิ่งแวดล้อมวัด ทำอินโฟ/นิทรรศการวันสำคัญทางศาสนา รายงานสองภาษา มีหลักฐานและการประเมินคือ Portfolio งานโครงงาน, รูบริก “คิด-สื่อสาร-แก้ปัญหา” (3 ระดับ), การ

นำเสนอหน้าชั้น/ชุมชน ซึ่งมีตัวชี้วัดสั้น ๆ ได้แก่ คะแนนโครงงานสูงขึ้น, อธิบายเหตุ-ผลได้ชัด, เชื่อมความรู้กับบริบทจริงได้

D = ดี (Discipline / Character) ศีล หมายถึง วินัย คุณธรรม ความรับผิดชอบ เมตตา ซื่อสัตย์ กตัญญู แสดงออกสม่ำเสมอในกิจวัตรวัดและห้องเรียน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ กิจวัตรเชิงเรียนรู้ (ทำวัตร–บิณฑบาต) + เวิร์กชอป สังคหวัตถุ 4 + สัญญาใจชั้นเรียนใช้หลักฐานและการประเมินคือ แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการรายสัปดาห์, เพื่อนประเมินเพื่อน, บันทึกพี่เลี้ยงเณร ซึ่งมีตัวชี้วัดสั้น คือความตรงต่อเวลา รับผิดชอบงาน, ใช้ถ้อยคำสุภาพ, ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเสมอภาค

H = มีสุข (Happiness / Well-being) สมาธิ หมายถึง สุขภาวะกาย ใจ ความผูกพันกับชั้นเรียน ความหมายในการเรียน รู้เท่าทันอารมณ์ กำกับตนได้ ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ 10 นาทีแห่งสติทุกเช้า (หายใจ-ตั้งเจตนา), วงสนทนาเมตตารายสัปดาห์, กิจกรรมกายภาพพอเพียงหลังคาบยาว (เดินจงกรม/ยืดเหยียด) ใช้หลักฐานและการประเมินคือ แบบเช็คอินสุขภาวะ, บันทึก Reflection รายสัปดาห์, อัตราขาดเรียน/มาสายลดลง โดยมีตัวชี้วัดสั้น ๆ ได้แก่ เณรรายงานความเครียดลดลง ความผูกพันต่อห้อง/ครู/งานวัดเพิ่มขึ้น สมาธิระหว่างเรียนดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้ของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนดีที่เป็นทุนและส่วนท้าทายเชิงระบบ ดำรงอยู่พร้อมกัน กล่าวคือ มีความพยายามบูรณาการธรรมศึกษาเข้ากับวิชาสามัญ กิจวัตรวัดเอื้อต่อวินัย สมาธิ และความรับผิดชอบ และมีระบบพี่เลี้ยงจริยธรรมในระดับหนึ่ง แต่ในเวลาเดียวกัน รูปแบบการสอนยังโน้มไปสู่การบรรยายเป็นหลัก การใช้วิธีเชิงรุกยังไม่สม่ำเสมอ เกณฑ์และเครื่องมือประเมิน “ดี–มีสุข” ยังไม่เป็นเอกภาพ และเกิดความเหลื่อมล้ำด้านสื่อ–เทคโนโลยีระหว่างห้องเรียน ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดด้านเวลาอันเนื่องจากภารกิจวัด ภาระงานครูที่สูง ความต่างด้านความพร้อมของบุคลากรและทรัพยากร ตลอดจนการขาดกรอบร่วม ของโรงเรียนในการนิยามและติดตามผลลัพธ์หลายมิติอย่างต่อเนื่อง ภาพดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจตนเองของ Deci and Ryan (2000) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานสามประการ ความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ ซึ่งการสอนแบบบรรยายที่ยึดหยุ่นน้อยและการประเมินจำกัดที่เน้นเฉพาะผลสัมฤทธิ์อาจตอบโจทย์ได้เพียงบางส่วน ขณะที่ชุมชนวัดและพี่เลี้ยงจริยธรรมกลับสะท้อนความสัมพันธ์ ที่เป็นทุนสำคัญของบริบทนี้ นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่ชี้ว่าการประเมินด้านคุณลักษณะและสุขภาวะยังก่อตัวไม่เต็มรูป สอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ของ Durlak et al. (2011) ซึ่งยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะสังคมอารมณ์อย่างเป็นระบบช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและพฤติกรรมทางสังคมพร้อมกัน แต่การจะได้ผลดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครื่องมือและกิจวัตรประเมินที่ชัดเจนทั้งโรงเรียน

ในระดับนโยบายการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ ข้อค้นพบเรื่องความไม่สม่ำเสมอของการบูรณาการและการประเมินหลายมิติ สอดรับกับกรอบ Education 2030 ที่เน้นให้โรงเรียนเดินสู่ระบบทั้งโรงเรียนและหลักฐานเชิงใช้การได้ เพื่อหล่อเลี้ยงสมรรถนะและความเป็นอยู่ที่ดีไปพร้อมกัน (UNESCO, 2015) ประเด็นเรื่องความต่อเนื่องในการปรับปรุงที่ยังเปราะบาง ก็เชื่อมโยงกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบการศึกษา ซึ่งย้ำว่าคุณภาพจะยกระดับได้จริงเมื่อมีวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม (PLC) การโค้ชในชั้นเรียน และรอบการสะท้อนคิดที่ต่อเนื่อง (Fullan, 2007; Hattie, 2009) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ข้อสังเกตว่าห้องเรียนที่ใช้โครงงานและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้นอกชั้นเรียนสามารถยกระดับทักษะคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวคิดเขตพัฒนาการใกล้ชิด และการเรียนรู้จากชุมชนปฏิบัติจริง (Vygotsky, 1978; Lave and Wenger, 1991)

ที่ชี้ว่าผู้เรียนเติบโตผ่านงานจริง การมีพี่เลี้ยง และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขณะเดียวกัน งานนี้มีความพิเศษของบริบทพุทธที่แตกต่างจากโรงเรียนสามัญทั่วไป กล่าวคือ การที่กิจวัตรวัดและศาสนพิธีทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้จริยธรรมและสมาธิในตัวเอง ทำให้การปลูกฝังคุณลักษณะและสุขภาวะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้เชิงภาวนาและสติของ Brown and Ryan (2003) ที่พบว่าช่วยเสริมการกำกับตนและความผาสุกของผู้เรียน ทว่าความท้าทายคือการแปลงคุณค่าจากกิจวัตร ให้เป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่ตรวจติดตามได้อย่างสม่ำเสมอ จุดนี้เองที่ผลวิจัยชี้ว่ายังต้องการเกณฑ์ร่วมและเครื่องมือที่ชัดเจน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถเชื่อม “เก่งดี มีสุข” เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมโครงงานเชิงพุทธ กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ วงสนทนาเมตตา คลินิกวิชาการและติวพี่–น้อง ควบคู่เครื่องมือประเมินหลายมิติ (รูบริก เก่ง–ดี–มีสุข แบบสังเกต รายคาบ/รายสัปดาห์ และแฟ้มสะสมงาน) ส่งผลให้สมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารดีขึ้น คุณลักษณะเชิงวินัยเมตตาเด่นชัด และดัชนีสุขภาวะชั้นเรียนดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกระบวนการดังกล่าวตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนทั้งสามประการคือ ความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ ผ่านกิจกรรมที่ให้เลือก มีความท้าทายเหมาะสม และมีระบบพี่เลี้ยง ชุมชนรองรับ อีกทั้งวางวัฒนธรรมทั้งโรงเรียนด้วย PLC และการโค้ชในชั้นเรียนที่หมุนรอบ “ออกแบบ ปฏิบัติ สะท้อนคิด–ปรับปรุง” ทำให้การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดแค่แนวคิดแต่ลงลึกถึงพฤติกรรมการสอนและการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การใช้กิจวัตรวัดและงานบริการชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ทำให้คุณค่าทางจริยธรรมถูกแปรเป็นประสบการณ์ตรงและหลักฐานการเรียนรู้ที่ตรวจติดตามได้ ส่งเสริมความหมาย และความผูกพันของสามเณรต่อชั้นเรียน วัด และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Deci และ Ryan (2000) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้คุณภาพสูงเกิดเมื่อสภาพแวดล้อมเอื้อต่อความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor and Schellinger (2011) และกรอบของ CASEL (2020) ที่ยืนยันว่า การบูรณาการทักษะสังคมอารมณ์แบบทั้งโรงเรียนช่วยยกระดับทั้งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและพฤติกรรมทางสังคม; Fullan (2007) และ Hattie (2009) ที่เน้นบทบาทของวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม การป้อนกลับเชิงประจักษ์และการโค้ชในชั้นเรียนต่อการยกระดับคุณภาพการสอน Vygotsky (1978) และ Lave and Wenger (1991) ที่อธิบายการเติบโตของผู้เรียนผ่านงานจริงและชุมชนแห่งการปฏิบัติ และ Seligman (2011) ที่เสนอกรอบ PERMA ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบด้านความผาสุก ความหมาย และความผูกพันของผู้เรียนเมื่อโรงเรียนออกแบบประสบการณ์ที่หล่อเลี้ยงอารมณ์บวก ความหมาย และความสำเร็จควบคู่กัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม “เก่ง ดี มีสุข” เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อโรงเรียนดำเนินงานในกรอบทั้งโรงเรียนที่มีคณะทำงานร่วม (ผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ สามเณร ชุมชน) ใช้ตารางเวลาแบบบล็อก กำกับด้วย PLC รายเดือน และเครื่องมือประเมินชุดเดียวกันทั้งโรงเรียน ส่งผลให้คุณภาพการสอนสม่ำเสมอขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้เรียนเพิ่มขึ้น และความผูกพันต่อชั้นเรียน–วัด–ชุมชนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าวทำให้เกิดความสอดคล้องระหว่างนโยบายระดับโรงเรียน การออกแบบการสอนในห้องเรียน และกิจวัตรวัด พร้อมกลไกสะท้อนคิด–ปรับปรุงซ้ำรอบที่อาศัยหลักฐานจากชั้นเรียนจริง การกระจายภาวะผู้นำในทีมและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง/ชุมชนในฐานะแหล่งเรียนรู้จริงตามกรอบทิศ 6 ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงไม่ติดอยู่ที่โครงการระยะสั้น แต่กลายเป็นวัฒนธรรมการทำงานร่วมที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2007) และ Hattie (2009) ที่ชี้ว่าการยกระดับคุณภาพต้องอาศัยวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม การป้อนกลับเชิงประจักษ์ และรอบการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบหลักของโรงเรียนที่มีประสิทธิผล โดยเฉพาะความเป็นผู้นำเชิงการสอน วัฒนธรรมความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เน้นภาวะผู้นำแบบกระจายซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลง

เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการจริง; Fixsen, Naoom, Blase, Friedman and Wallace (2005) ที่เสนอหลักฐานด้าน “วิทยาศาสตร์การนำไปใช้” ว่าการกำหนดบทบาท ทีมขับเคลื่อน เครื่องมือมาตรฐาน และรอบติดตามคือเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืน; Epstein (2011) ที่ยืนยันพลังของความร่วมมือโรงเรียน–ครอบครัว–ชุมชนต่อผลลัพธ์ผู้เรียน; และกรอบ SEL เชิงทั้งโรงเรียนของ CASEL (2020) ตลอดจนกรอบ Education 2030 ของ OECD (2018) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ซึ่งบูรณาการทักษะสังคม–อารมณ์และสมรรถนะ พร้อมนโยบายการประเมินที่สอดคล้อง จะยกระดับทั้งผลสัมฤทธิ์ ความเป็นพลเมือง และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียน นอกจากนี้แนวคิดชุมชนแห่งการปฏิบัติ ของ Lave and Wenger (1991) ยังอธิบายได้ว่าการมี PLC และเวทีเรียนรู้ร่วมทำให้ความรู้จากการสอนจริงถูกหมุนเวียน กลายเป็นทุนร่วมของโรงเรียน สอดรับกับสิ่งที่พบในภาคสนามของงานวิจัยนี้

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนา “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง–ดี–มีสุข” สำหรับสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ โดยดำเนินการ 3 ขั้น 1) วิเคราะห์สภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ 2) ออกแบบและพัฒนากระบวนการบูรณาการที่ยึดหลักธรรมเป็นแกน (ไตรสิกขา, สังคหวัตถุ 4, อปริหานิยธรรม 7, ทิศ 6) และ 3) ขับเคลื่อนเชิงระบบแบบทั้งโรงเรียนผ่าน PLC–โค้ชติ้ง–ตารางเวลาแบบบล็อก และเกณฑ์ประเมินหลายมิติ (“เก่ง–ดี–มีสุข”) ผลโดยรวมชี้ว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นทำให้ สมรรถนะวิชาการ (เก่ง) การมีวินัย–เมตตา (ดี) และ สุขภาวะกายใจ/ความผูกพัน (มีสุข) ดีขึ้นพร้อมกัน เกิดเอกภาพด้านการประเมิน ลดความต่างระหว่างห้องเรียน และเสริมความร่วมมือบ้าน–วัด–โรงเรียน โดยมีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากร เวลา และภาระงานครูที่ยังต้องบริหารจัดการต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 บรรจุ “ชุดกิจกรรมและรูบริก เก่ง–ดี–มีสุข” เป็นส่วนหนึ่งของแผนการสอนและการประเมินภายในสถานศึกษา พร้อมคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานอปริหานิยธรรม เพื่อติดตามผลทุก 6–8 สัปดาห์

1.2 จัดงบประมาณ/ทรัพยากรส่วนกลางสำหรับสื่อการสอนร่วม เครื่องมือประเมิน และการพัฒนาครูแบบ PLC + โค้ชติ้งในชั้นเรียน อย่างต่อเนื่อง

1.3 ใช้ตารางเวลาแบบบล็อก 2–2–1 (โครงงาน–คลินิกวิชาการ/ติวพี่น้อง–สะท้อนคิด/วงเมตตา) และ “10 นาทีแห่งสติ” ก่อนคาบแรกทุกวัน

1.4 ยกระดับกิจวัตรให้เป็นกิจวัตรเชิงเรียนรู้ พร้อม แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการ และสัญญาใจชั้นเรียน (Class Vinaya)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ติดตามผลระยะยาว ควรประเมินความคงทนของเก่ง–ดี–มีสุข 12–24 เดือน พร้อมตัวชี้วัดผลลัพธ์ปลายทาง ผลสัมฤทธิ์, พฤติกรรมจริยธรรม, สุขภาวะจิต, ความผูกพันโรงเรียน

2.2 เปรียบเทียบรูปแบบการขับเคลื่อน โดยควรศึกษา PLC แบบเพื่อนโค้ชเทียบกับ instructional coaching ต่อคุณภาพการสอนและผลผู้เรียน

2.3 เทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม ควรประเมินแพลตฟอร์มดิจิทัลบันทึก Portfolio/Reflection และแดชบอร์ด เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องของข้อมูลและลดภาระครู

2.4 คุณภาพการนำไปใช้ ควรพัฒนาเกณฑ์ตรวจติดตามความคงเส้นคงวาในการดำเนินกิจกรรมและการใช้เครื่องมือ พร้อมปัจจัยเอื้อ/อุปสรรคเชิงระบบ

References

Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role in Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822–848.

Bryk, A. S., Sebring, P. B., Allensworth, E., Luppescu, S., & Easton, J. Q. (2010). *Organizing Schools for Improvement: Lessons from Chicago*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

CASEL. (2020). *SEL Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted?* Retrieved November 30, 2024, from https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The Impact of Enhancing Students’ Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432.

Epstein, J. L. (2011). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools* (2nd ed.). Boulder, CO: Westview Press.

Fixsen, D. L., Naoom, S. F., Blase, K. A., Friedman, R. M., & Wallace, F. (2005). *Implementation Research: A Synthesis of the Literature*. Tampa, FL: University of South Florida.

Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York, NY: Teachers College Press.

Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London, England: Routledge.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Ministry of Education Thailand. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: MOE/OBEC.

OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. New York, NY: Free Press.

UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรร ในเขตกรุงเทพตะวันออก*

Factors Influencing the Decision to Purchase Housing Estate Properties in Eastern Bangkok

[1]วัชรากร หนูเกื้อ, [2]เกศินี วีรศิลป์, [3]สนิท สิทธิ และ [4]ภาวิณี อารีศรีสม

[1]Watcharakorn Nookue, [2]Kesinee Veerasilpa, [3]Snit Sitti and [4]Pawinee Areesrisom

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: kesinee@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรร ในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่มีความสนใจที่จะซื้อบ้านหรือมีประสบการณ์ในการซื้อบ้านจัดสรรในเขตพื้นที่กรุงเทพตะวันออก จำนวน 400 คน สุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา 2) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 3) ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร ด้านบริการ ด้านสถานที่ 4) ปัจจัยผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ด้านประสบการณ์ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านชื่อเสียง 5) ภาพรวมปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ความพึงพอใจของผู้ซื้อ และปัจจัยผู้ประกอบการ ทั้งหมดมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรร ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงแค่ปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือคุณภาพของสินค้าเท่านั้น แต่ยังมีความซับซ้อนในเชิงจิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรมที่เข้ามามีบทบาทร่วมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ซึ่งเป็นตัวแปรที่อธิบายการตัดสินใจได้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการซื้อบ้านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวพันกับค่านิยมทางสังคม การยอมรับในกลุ่ม และแรงจูงใจทางจิตใจมากกว่าการพิจารณาด้านราคาเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: การตัดสินใจ; อสังหาริมทรัพย์; หมู่บ้านจัดสรร; กรุงเทพตะวันออก; ทำเลที่ตั้ง

---

*Received October 12, 2025; Revised November 4, 2025; Accepted November 18, 2025

Abstract

This research aimed to investigate the factors influencing consumers' decisions to purchase housing estate properties in eastern Bangkok. The study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 400 individuals who were interested in purchasing a house or had previous experience purchasing a housing estate property in eastern Bangkok, selected through convenience sampling. Data were collected using questionnaires and analyzed using multiple regression analysis.

The findings revealed that: (1) Buyer characteristics comprised social, cultural, and psychological factors; (2) Marketing mix factors comprised housing estate product, price, distribution channels, marketing promotion, personnel, management processes, and physical environment; (3) Buyer satisfaction comprised satisfaction with housing estate features, services, and location; (4) Developer-related factors comprised experience, credibility, and reputation; and (5) Overall, buyer characteristics, marketing mix factors, buyer satisfaction, and developer-related factors all had significant effects on consumers' decisions to purchase housing estate properties. These findings demonstrate that the decision to purchase a housing estate property is influenced not only by economic factors and product quality, but also by complex psychological, social, and cultural factors. In particular, buyer characteristics were the strongest predictor of purchase decisions, indicating that home-buying behavior is closely associated with social values, group acceptance, and psychological motivations rather than being determined by price considerations alone.

Keywords: Decision-Making; Real Estate; Housing Estate; Eastern Bangkok; Location

บทนำ

ที่อยู่อาศัยหรือบ้านเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน การเลือกและตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยจึงเป็นเรื่องสำคัญ นอกจากจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิตแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของชีวิต ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนด้วย รวมถึงเป็นการกระตุ้นการออมและเป็นการลงทุนในระยะยาวรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น พฤติกรรมในการเลือกซื้อที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูงจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน เช่น การพิจารณาทำเลที่ตั้งโครงการ การเลือกโครงการและราคาที่เหมาะสม การเลือกตำแหน่งที่ดินและแบบบ้านเป็นต้น แนวโน้มการเติบโตของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์รูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ “โครงการบ้านจัดสรร” จึงเกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งด้านความสะดวกสบาย สภาพแวดล้อม ความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคในอนาคตทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการซื้อที่อยู่อาศัยมากขึ้น (Chanpangngen and Bungalow, 2022)

สำหรับอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพตะวันออก ประกอบด้วยพื้นที่ เขตบางกะปิ สะพานสูง บึงกุ่ม คันนายาว ลาดกระบัง มีนบุรี หนองจอก คลองสามวาและประเวศ ได้รับการจัดว่าเป็นกลุ่มที่น่าสนใจกลุ่มหนึ่งเนื่องจากปัจจัยที่ใกล้สนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ ถือเป็นแม่เหล็กหลักที่ทำให้โซนกิ่งแก้ว-สุวรรณภูมิเป็นทางเลือกอันดับต้น ๆ ของคนที่นิยมอยู่อาศัยในบริเวณกรุงเทพฯ โซนตะวันออก เพราะสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ มีคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการบิน การท่องเที่ยวทำงาน

อยู่ในสนามบินจำนวนมหาศาล รวมถึง กลุ่มคนในธุรกิจขนส่ง คลังสินค้า จึงทำให้ที่อยู่อาศัยใกล้สนามบินได้รับความนิยมต่อเนื่อง แต่นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว โซนกิ่งแก้วสุวรรณภูมิยังเป็นโซนบ้านแนวราบที่ใกล้เมือง เดินทางเข้าเมืองสะดวก ด้วยถนนเลนใหญ่ ใกล้ทางด่วนบูรพาวิถี ที่ทำให้การเดินทางทั้งเข้าสู่ใจกลางเมือง และออกนอกเมืองทำได้สะดวกมากขึ้น เชื่อมต่อถนนหลายสาย เช่น ถนนบางนา-ตราด ถนนอ่อนนุช-ลาดกระบัง ถนนศรีนครินทร์ ถนนเทพารักษ์ ถนนบางบำหรุ-บางพลี และใกล้แหล่งอำนวยความสะดวกจำนวนมาก เช่น ห้างสรรพสินค้า ขนาดใหญ่ ศูนย์การประชุม และโรงพยาบาลขนาดใหญ่ พื้นที่กรุงเทพตะวันออก นับเป็น CBD (Central Business District หรือย่านศูนย์กลางทางธุรกิจ ใหม่ จุดที่ 2 ซึ่งกำลังดึงดูดความสนใจจากภาคธุรกิจทั้งในและต่างประเทศคือ ย่านบางนา นำโดยศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานแสดงสินค้าระดับนานาชาติอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี อีกทั้งในบริเวณรอบ ๆ ย่านยังมีอาคารสำนักงานทั้งเก่าและใหม่มากมาย จุดนี้จึงช่วยเสริมให้ย่านนี้มีศักยภาพทางธุรกิจมากขึ้นอีก (Living Insider, 2024) นอกจากนั้น กรุงเทพตะวันออก มีรถไฟฟ้าหลากสี สายสีเหลือง (ลาดพร้าว สำโรง) สายสีน้ำตาล (แคราย บึงกุ่ม) สายสีส้ม (ธนบุรี สุวินทวงศ์) สายสีชมพู (แคราย มีนบุรี) สายสีเขียวเข้ม ส่วนต่อขยาย (หมอชิต-สะพานใหม่-คูคต) สายท่าอากาศยาน (ดอนเมือง สุวรรณภูมิ) สายสีเทา (วัชรพล ท่าพระ) รถไฟฟ้าสายเหล่านี้ครอบคลุมการใช้งานของฝั่งกรุงเทพตะวันออกได้เกือบทั้งหมด (Mass Rapid Transit Authority of Thailand, 2018) ทำให้การเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งของเมืองกรุงเทพ ตะวันออกมีสนามบินสุวรรณภูมิ สนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิคือประตูบ้านของประเทศไทย การขยายตัวอย่างรวดเร็วของสนามบินสุวรรณภูมินี้เอง ส่งผลให้พื้นที่รอบ ๆ สนามบินมีศักยภาพสูงขึ้นตามไปด้วย โดยคาดว่าจะเกิดพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่เศรษฐกิจแห่งใหม่ขึ้นมามากมาย ตามการสนับสนุนของรัฐบาล เสริมความเจริญให้กรุงเทพฝั่งตะวันออกนี้ให้มากขึ้นไปอีก ซึ่งพื้นที่กรุงเทพตะวันออกมีเส้นทางการเชื่อมต่ออันหลากหลาย เช่น ถนนหนทางกรุงเทพตะวันออกก็นับว่าโดดเด่น ทั้งหลากหลายและสะดวก ทำให้เดินทางไปไหนต่อไหนก็ง่ายดายกว่าทำเลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางพิเศษฉลองรัช ทางหลวงพิเศษ หมายเลข 9 เชื่อมต่อไปกับถนนวงแหวนเดินทางได้รอบเมือง ส่วนทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 นั้น ช่วยให้สามารถเดินทางไปยังจังหวัดปริมณฑล และภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Thansettakij, 2025)

จากข้อมูลข้างต้นกรุงเทพฯตะวันออกเป็นพื้นที่ศักยภาพแห่งการอยู่อาศัยที่ศักยภาพและพื้นที่กรุงเทพตะวันออกเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ไม่เพียงเท่านั้นปัจจัยเชิงพื้นที่ในบริเวณนี้ก็ยังเอื้อให้เกิดชุมชนใหม่ ๆ ขึ้น โดยส่วนมากจะเป็นโครงการแนวราบในรูปแบบบ้านเดี่ยว เพราะพื้นที่กว้างขวาง เหมาะจะรองรับผู้คนที่ต้องการขยับออกมาจากใจกลางเมือง หรือผู้ที่ต้องการอยู่รอบ ๆ เมืองที่ไม่ไกลไปนัก จะสังเกตได้ว่าโครงการที่เกิดใหม่จะตอบโจทย์ทั้งแต่ชนชั้นกลางไปถึงสูง มีระดับราคาตั้งแต่ 3 ล้านบาทขึ้นไป จนถึงหลายสิบล้านบาท และหากพูดถึงโครงการบ้านแนวราบในฝั่งกรุงเทพตะวันออกแล้ว มีหลายโครงการอสังหาริมทรัพย์ที่เข้ามาเปิดตัว ซึ่งจากรายงานสถานการณ์ที่อยู่อาศัย โดยธนาคารแลนด์แอนด์เฮาส์ ปี 2566 พบว่าพื้นที่กรุงเทพตะวันออก มีจำนวนที่อยู่อาศัย พระโขนง จำนวน 8,285 หน่วย มูลค่า 23,259 ล้านบาท ซึ่งถือว่าการเติบโตมากเป็นลำดับ 2 ในพื้นที่กรุงเทพฯ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรร ในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรร ในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค 4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ 5) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคาดหวัง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

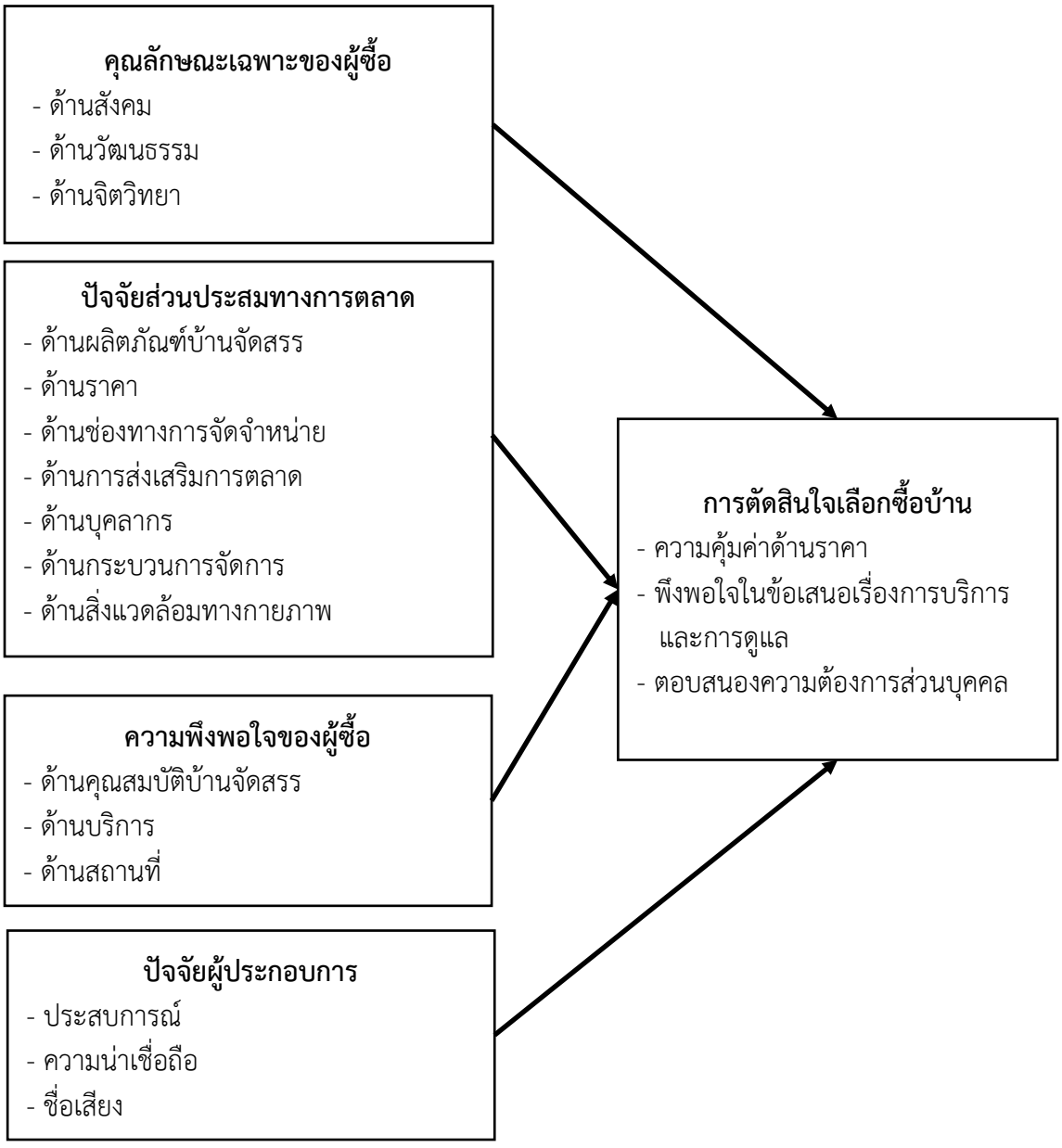

Figure 1: Conceptual Framework

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

3. ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร ด้านบริการ ด้านสถานที่ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

4. ปัจจัยผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ด้านประสบการณ์ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านชื่อเสียง มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

5. ภาพรวมปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ความพึงพอใจของผู้ซื้อ และปัจจัยผู้ประกอบการ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ที่มีความสนใจที่จะซื้อบ้านหรือมีประสบการณ์ในการซื้อบ้านจัดสรรในเขตพื้นที่กรุงเทพตะวันออก เนื่องจากไม่ทราบจำนวนนักท่องเที่ยวที่แน่นอน จึงใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Cochran (1953) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย 385 คน อย่างไรก็ดีผู้วิจัยสำรองไว้ 4% หรือเท่ากับ 15 ตัวอย่าง รวมเป็น 400 ตัวอย่าง และใช้เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบตามสะดวก โดยเก็บจากกลุ่มประชากรที่สนใจเยี่ยมชมโครงการหรือตัดสินใจเลือกซื้อที่พักในบ้านจัดสรรในพื้นที่กรุงเทพตะวันนอกในเขตพื้นที่กรุงเทพตะวันออก จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย 1) เดอะ แพลนท์ บางนา-วงแหวน มีจำนวนยูนิตรวม 400 ยูนิต 2) ศุภาลัย พาร์ควิลล์ สุขาภิบาล 2 มีจำนวนยูนิตรวม 500 ยูนิต 3) คาซ่า วิลล์ บางนา-สุวรรณภูมิ มีจำนวนยูนิตรวม 300 ยูนิต 4) ลัดดารมย์ วงแหวนฯ-เทพารักษ์ จำนวนยูนิตรวม 150 ยูนิต 5) อนันดา สปอร์ตไลฟ์ สุวรรณภูมิ จำนวนยูนิตรวม 300 ยูนิต

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อบ้าน สร้างข้อคำถามเป็นแบบลิเคิร์ทสเกล (Likert scale) แบ่งเป็น 5 ระดับใน 5 ประเด็น ดังนี้ 1. คุณลักษณะของผู้ซื้อประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ 1) ปัจจัยทางสังคม 2) ปัจจัยทางวัฒนธรรม และ 3) ปัจจัยส่วนบุคคล 4) ปัจจัยด้านจิตวิทยา 2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ 1) ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร 2) ด้านราคา 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด 5) ด้านบุคลากร 6) ด้านกระบวนการจัดการ 7) ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 3. ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ 1) ด้านราคา 2) ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร 3) ด้านชื่อเสียงของบริษัทอสังหาริมทรัพย์ 4. ปัจจัยเฉพาะของผู้ประกอบการ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ 1) ประสบการณ์ 2) ความน่าเชื่อถือ และ 3) ชื่อเสียงบริษัทอสังหาริมทรัพย์ 5. การตัดสินใจเลือกซื้อบ้าน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ 1) ความคุ้มค่าด้านราคา 2) ความพึงพอใจในข้อเสนอเรื่องการบริการและการดูแล 3) ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล โดยมีการตรวจสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผ่านเกณฑ์ด้วยค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม หลักจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มี

ความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นระหว่าง 0.884 ถึง 0.922 และทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.896 กล่าวได้ว่า มาตรวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเชื่อถือได้ในระดับสูงมาก

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามถึงโครงการหมู่บ้านจัดสรร แนะนำตัวผู้วิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล โดยทำการเก็บแบบสอบถามในวันที่ประชาชนเข้าเยี่ยมชมโครงการ หรือสมาชิกหมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน โดยชี้แจงทำความใจและชี้แจงแบบสอบถามให้ทราบโดยละเอียด และขอความยินยอมก่อนเก็บข้อมูล จากนั้นเก็บข้อมูล ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบสมมติฐาน ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (multiple regression analysis)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรร ในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน 1 ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

Table 1: Buyer Characteristic Factors Affect the Decision to Purchase Housing Estate Real Estate

ตัวแปรอิสระ	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta	Std. Error		
(Constant)	-	.097	6.191	.000
SOCIAL	.328	.051	5.706	.000
CULTURE	.318	.055	5.176	.000
PSYCHO	.216	.054	3.492	.001
R^2			.663	
SEE			.351	
F			259.846	
Sig. F			.000	

จากตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตวิทยา มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก และสามารถอธิบายการผันแปรของการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ได้ร้อยละ 66.3 โดยด้านสังคม มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรม และด้านจิตวิทยา

สมมติฐาน 2 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

Table 2: Marketing Mix Factors Affect the Decision to Purchase Housing Estate Real Estate

ตัวแปรอิสระ	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta	Std. Error		
(Constant)	-	.109	4.271	.000
PRODUCT	.478	.048	6.628	.000
PRICE	.306	.056	4.997	.000
PLACE	.195	.047	3.316	.001
PROMOTION	.344	.040	7.134	.000
PEOPLE	.179	.056	2.836	.007
PROCESSS	.184	.056	2.878	.004
PHYSICAL	.189	.060	2.538	.012
R^2			.640	
SEE			.365	
F			99.622	
Sig. F			.000	

จากตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก และสามารถอธิบายการผันแปรของการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ได้ร้อยละ 64.0 โดยด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรร มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออกมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านกระบวนการจัดการ และด้านบุคลากร

สมมติฐาน 3 ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร ด้านบริการ ด้านสถานที่ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

Table 3: Buyer Satisfaction Affect the Decision to Purchase Housing Estate Real Estate

ตัวแปรอิสระ	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta	Std. Error		
(Constant)	-	.116	8.772	.000
HOUSE	.316	.054	4.769	.000
SERVICE	.326	.061	4.581	.000
LOCATION	.195	.066	2.332	.023
R^2			.493	
SEE			.431	
F			128.363	
Sig. F			.000	

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ประกอบด้วย ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร ด้านบริการ ด้านสถานที่ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก และสามารถอธิบายการผันแปรของการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ได้ร้อยละ 49.3 โดยด้านบริการ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร และด้านสถานที่ ตามลำดับ

สมมติฐาน 4 ปัจจัยผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ด้านประสบการณ์ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านชื่อเสียง มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

Table 4: Developer Factors Affect the Decision to Purchase Housing Estate Real Estate

ตัวแปรอิสระ	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta	Std. Error		
(Constant)	-	.115	9.310	.000
EXPERIEN	.229	.057	3.409	.003
CREDIT	.492	.046	8.886	.000
REPUTATION	.234	.059	3.268	.001
R^2			.500	
SEE			.428	
F			132.055	
Sig. F			.000	

จากตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอย พบว่า ปัจจัยผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ด้านประสบการณ์ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านชื่อเสียง มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ได้ร้อยละ 50.0 โดยด้านความน่าเชื่อถือ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านชื่อเสียง และด้านประสบการณ์ ตามลำดับ

สมมติฐาน 5 ภาพรวมปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ความพึงพอใจของผู้ซื้อ และปัจจัยผู้ประกอบการ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก

Table 5: Overview of Various Factors Affect the Decision to Purchase Housing Estate Real Estate

ตัวแปรอิสระ	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta	Std. Error		
(Constant)	-	.099	6.363	.000
BUYER	.980	.070	13.122	.000
MARKETINGMIX	.185	.084	2.015	.045
SATISFACTION	.305	.071	3.800	.000
ENTREPRENEUR	.263	.068	2.826	.009
R^2			.675	
SEE			.346	
F			204.739	
Sig. F			.000	

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอย พบว่า ภาพรวมปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ความพึงพอใจของผู้ซื้อ และปัจจัยผู้ประกอบการ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก และสามารถอธิบายการผันแปรของการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ได้ร้อยละ67.5 โดยปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก มากที่สุด รองลงมาคือ ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ปัจจัยผู้ประกอบการ และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของพฤติกรรมผู้บริโภคในตลาดอสังหาริมทรัพย์ยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก ซึ่งกำลังเติบโตอย่างต่อเนื่องจากการขยายตัวของเมืองและระบบคมนาคมที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยในเขตชานเมือง บทความนี้แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงแค่ปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือคุณภาพของสินค้าเท่านั้น แต่ยังมีความซับซ้อนในเชิงจิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรมที่เข้ามามีบทบาทร่วมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ซึ่งเป็นตัวแปรที่อธิบายการตัดสินใจได้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการซื้อบ้านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวพันกับค่านิยมทางสังคม การยอมรับในกลุ่ม และแรงจูงใจทางจิตใจมากกว่าการพิจารณาด้านราคาเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ การค้นพบว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด แม้จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ แต่ลำดับความสำคัญภายในของปัจจัยย่อยกลับเปลี่ยนไปจากแนวคิดดั้งเดิม กล่าวคือ ด้านผลิตภัณฑ์บ้านจัดสรรมีอิทธิพลสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพ ฟังก์ชันการใช้งาน และการออกแบบที่ตอบโจทย์วิถีชีวิตสมัยใหม่มากกว่าการพิจารณาด้านราคา นอกจากนี้ ความพึงพอใจของผู้ซื้อ โดยเฉพาะด้านบริการได้รับการยืนยันว่ามีผลต่อการตัดสินใจเช่นเดียวกับงานวิจัยในต่างประเทศที่กล่าวถึงบทบาทของการบริการ

หลังการขายต่อความภักดีในแบรนด์อสังหาริมทรัพย์ และอีกประเด็นที่ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือปัจจัยผู้ประกอบการ โดยเฉพาะด้านความน่าเชื่อถือและชื่อเสียง มีอิทธิพลอย่างเด่นชัดต่อการเลือกซื้อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มผู้บริโภคไทยที่มีความระมัดระวังมากขึ้นในการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวอย่างบ้าน การมองเห็นชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของผู้พัฒนาโครงการจึงกลายเป็นปัจจัยสร้างความมั่นใจในการตัดสินใจซื้อ ผลการวิจัยนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อทั้งนักการตลาดและผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ในการออกแบบกลยุทธ์เชิงบูรณาการ โดยเน้นการเข้าใจผู้บริโภคเชิงลึกมากกว่าการแข่งขันด้านราคา และยังช่วยขยายขอบเขตองค์ความรู้ทางการตลาดอสังหาริมทรัพย์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองในยุคใหม่ ดังภาพ 2

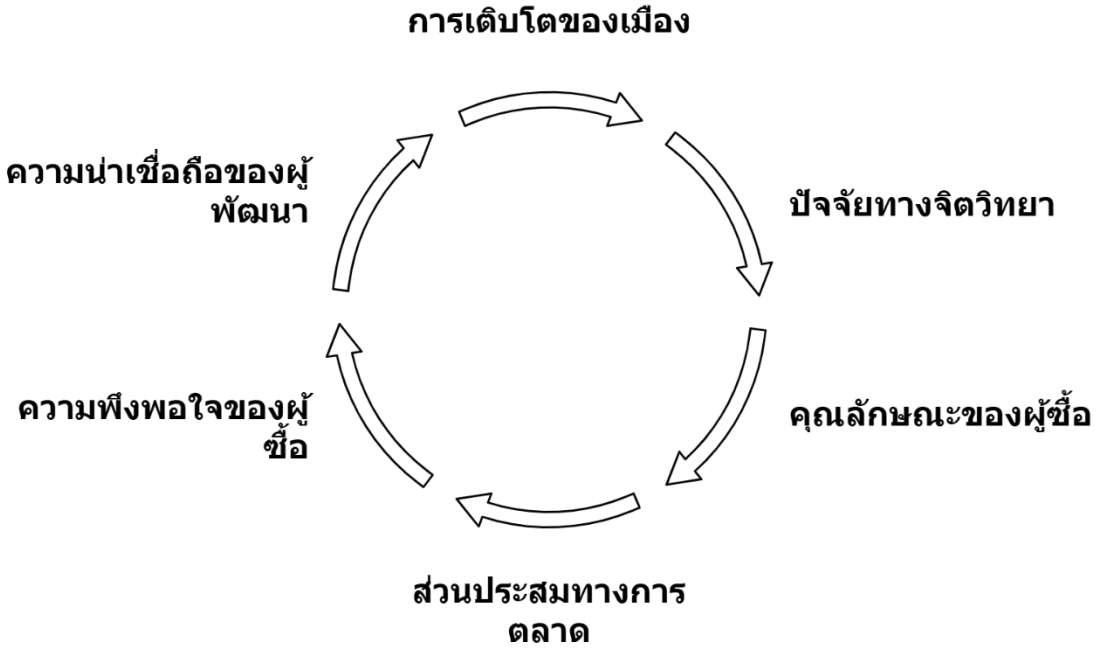

Figure 2: Model of The Decision to Buy Housing Estate in the Eastern Bangkok Area

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรร ในพื้นที่กรุงเทพตะวันออก ได้แก่ ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ความพึงพอใจของผู้ซื้อ และปัจจัยผู้ประกอบการ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้ซื้อ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการซื้ออสังหาริมทรัพย์ไม่ใช่เพียงการเลือกที่อยู่อาศัย แต่ยังเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่มีมิติทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามากำกับ โดยผู้ซื้อจำนวนมากมักให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์และการยอมรับทางสังคม การเลือกทำเลและโครงการหมู่บ้านจัดสรรที่มีมาตรฐานดีสามารถสะท้อนสถานะทางสังคมและตอบสนองต่อความคาดหวังของคนรอบข้างได้ ในขณะเดียวกัน ค่านิยมของครอบครัวไทยที่มักให้ความสำคัญกับการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง การเลือกซื้อบ้านจัดสรรที่สามารถรองรับครอบครัวใหญ่ หรือมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตแบบครอบครัว จึงกลายเป็นแรงผลักดันที่สอดคล้องกับความต้องการส่วนบุคคลของผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อจำนวนหนึ่งมักพิจารณาจากความรู้สึกคุ้มค่าด้านราคาและความ

พึงพอใจต่อบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่โครงการจัดให้ ความมั่นใจในคุณภาพ ความปลอดภัย และการดูแลจากโครงการ สามารถสร้างความรู้สึกไว้วางใจและลดความกังวลในการตัดสินใจได้

ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Kotler and Keller, 2016) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการใด ๆ ของผู้บริโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านราคาเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านวัฒนธรรม สังคม บุคคล และจิตวิทยา โดยปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิต มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อที่อยู่อาศัย เช่นเดียวกับปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มอ้างอิง และชนชั้นทางสังคม ซึ่งส่งผลให้ผู้ซื้อเลือกโครงการหมู่บ้านจัดสรรที่สอดคล้องกับภาพลักษณ์และสถานะที่ตนเองปรารถนา สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการ (Maslow's Hierarchy of Needs) ของ Maslow (1943) ที่อธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการที่จัดลำดับเป็นลำดับขั้น โดยการมีบ้านอยู่อาศัยถือเป็นการตอบสนองความต้องการในระดับพื้นฐานด้านความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) และยังสามารถตอบสนองความต้องการในระดับสูงขึ้น เช่น การได้รับการยอมรับจากสังคม (social needs) และการสร้างคุณค่าในตนเอง (esteem needs) ซึ่งเชื่อมโยงกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้ซื้อให้ความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลและความพึงพอใจในบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhao and Chen (2021) ได้เสนอกรอบคุณค่าที่รับรู้ (perceived value) ของการซื้อที่อยู่อาศัยสีเขียว และพบว่า ประโยชน์ที่รับรู้ทั้งเชิงหน้าที่ อารมณ์ สังคม ตลอดจนความเสี่ยงด้านการเงิน/ต้นทุนการได้มาและบำรุงรักษา ส่งผลต่อคุณค่าที่รับรู้และความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ งานนี้จึงสนับสนุนข้อค้นพบว่า ความคุ้มค่าด้านราคา และการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล เป็นตัวหลักของการตัดสินใจซื้อบ้าน และยังชี้ให้เห็นมิติสังคมผ่านประโยชน์ทางภาพลักษณ์/การยอมรับทางสังคมด้วย และงานวิจัยของ Kabir, Jamal, and Kairy (2023) ที่ใช้มุมมองความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค (consumer purchase intention) อธิบายการตัดสินใจลงทุนซื้อที่อยู่อาศัย โดยระบุปัจจัยแวดล้อมสำคัญ เช่น ทำเล สภาพแวดล้อม เอกสารสิทธิ์/ความน่าเชื่อถือการสื่อสาร ซึ่งล้วนเชื่อมโยงกับการรับรู้ความเสี่ยง ประโยชน์และบรรทัดฐานทางสังคม จึงสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ซื้อ (ทั้งสังคมและจิตวิทยา เช่น บรรทัดฐานสังคมและการควบคุมเชิงรับรู้) เป็นการประเมินความคุ้มค่าและการตัดสินใจ

2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการตัดสินใจซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรเกี่ยวข้องกับการรับรู้คุณค่าโดยรวมของโครงการและประสบการณ์ที่ผู้ซื้อได้รับ ปัจจัยเหล่านี้ร่วมกันสร้างคุณค่าโดยรวมให้กับผู้ซื้อ ทั้งในด้านฟังก์ชันการใช้งาน ความพึงพอใจ ความสะดวกสบาย และความมั่นใจ ซึ่งเป็นแรงขับสำคัญในการตัดสินใจซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทมูลค่าสูงเช่นบ้านจัดสรร

ผลการวิจัย สอดคล้องกับแนวคิดส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix 7Ps) ของ Booms and Bitner (1981) 7Ps เพื่อรองรับธุรกิจบริการและสินค้าที่มีมูลค่าสูง เช่น อสังหาริมทรัพย์ โมเดลนี้ระบุว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) บุคลากร (People) กระบวนการจัดการ (Process) และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Evidence) เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างคุณค่าและประสบการณ์ให้กับผู้บริโภค สอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้คุณค่า (Perceived Value Theory) ของ Zeithaml (1988) ที่เสนอว่าการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคเกิดจากการประเมินคุณค่าที่ได้รับเทียบกับราคาที่จ่าย เมื่อผู้ซื้อรับรู้ว่าผลิตภัณฑ์และบริการตรงกับความต้องการ มีคุณภาพ และได้รับประสบการณ์ที่ดี จะมีแนวโน้มตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้ซื้อให้ความสำคัญต่อความคุ้มค่าในด้านราคาและการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล

นอกจากนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Siraj et al. (2024) พบว่า ปัจจัยด้านการตลาด เช่น การรับรู้คุณค่าและการบริการ มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Taneja & Ali (2021) พบว่า ปัจจัยด้านการบริการและการรับรู้คุณค่ามีผลต่อความตั้งใจของลูกค้า สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าความพึงพอใจในข้อเสนอเรื่องการบริการและการดูแลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์

3. ความพึงพอใจของผู้ซื้อ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ซื้ออสังหาริมทรัพย์มักตัดสินใจบนพื้นฐานของความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และการรับรู้คุณค่าโดยรวม ความพึงพอใจด้านคุณสมบัติบ้านจัดสรร เช่น ขนาด รูปแบบ ฟังก์ชันการใช้งาน วัสดุก่อสร้าง และคุณภาพการก่อสร้าง ทำให้ผู้ซื้อรู้สึกว่าการลงทุนมีความคุ้มค่าและตรงกับความต้องการส่วนบุคคล ผู้ซื้อมักพิจารณาว่าบ้านสามารถตอบสนองการใช้งานในชีวิตประจำวันและไลฟ์สไตล์ของตนเองได้ดีเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับการรับรู้ความคุ้มค่าด้านราคาและการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลที่เป็นตัวแปรสังเกตของการตัดสินใจซื้อ

ผลการวิจัย สอดคล้องกับทฤษฎีความพึงพอใจของผู้บริโภค (Customer Satisfaction Theory) ของ Oliver (1980, 1997) ที่เสนอว่าความพึงพอใจเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังของผู้บริโภคและประสบการณ์จริงที่ได้รับ หากคุณสมบัติของบ้านจัดสรรตรงตามความต้องการ บริการได้รับมาตรฐาน และสถานที่ตั้งของโครงการเหมาะสมกับความต้องการของผู้ซื้อ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้น และเป็นแรงขับสำคัญในการตัดสินใจซื้อ และสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดเชิงประสบการณ์ (Experiential Marketing) ของ Pine and Gilmore (1998) ที่เน้นว่าประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของลูกค้า การเลือกทำเลและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีและเพิ่มแรงจูงใจในการตัดสินใจซื้อ

ผลการวิจัย ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ali, and Suciana (2019) งานวิจัยนี้ศึกษาผลกระทบของปัจจัยด้านทำเล ราคา และคุณภาพการบริการต่อการตัดสินใจซื้อบ้าน โดยพบว่า ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าความพึงพอใจในด้านคุณสมบัติของบ้านจัดสรร บริการ และสถานที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Siahaan et al. (2019) ศึกษาผู้ซื้อที่อยู่อาศัยระดับกลาง–บน ในเมืองเมดัน อินโดนีเซีย โดยพบว่าการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภค (consumer perceived value) ได้รับอิทธิพลสำคัญจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของที่อยู่อาศัย และความสามารถในการเข้าถึงทำเล ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจด้านคุณสมบัติบ้าน (ความคุ้มค่า, วัสดุ, การใช้งาน) และสถานที่ในงานวิจัย

4. ปัจจัยผู้ประกอบการ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ทั้งนี้ เนื่องจาก ธรรมชาติของตลาดอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นการซื้อขายสินค้าที่มีมูลค่าสูงและเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงระยะยาว ผู้ซื้อบ้านจัดสรรมักไม่สามารถประเมินคุณภาพหรือความคุ้มค่าได้อย่างครบถ้วนจากการมองเห็นเพียงภายนอก แต่จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมั่นต่อผู้ประกอบการเป็นหลัก การมีประสบการณ์ของผู้ประกอบการเป็นสิ่งสะท้อนถึงความชำนาญ ความสามารถในการก่อสร้างและการบริหารโครงการ ซึ่งทำให้ผู้ซื้อมั่นใจได้ว่าที่อยู่อาศัยจะมีคุณภาพและได้รับการส่งมอบตรงตามที่สัญญาไว้

ผลการวิจัย สอดคล้องกับทฤษฎีความไว้วางใจ (Trust Theory) ที่กล่าวถึงการสร้างความเชื่อมั่นในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ โดยเฉพาะในตลาดที่ผู้บริโภคมีความไม่แน่นอนสูง เช่น อสังหาริมทรัพย์ ผู้ซื้อจำเป็นต้องอาศัยความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ (Morgan and Hunt,

1994) ซึ่งตรงกับผลวิจัยที่ชี้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการซื้อบ้านจัดสรร ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับทฤษฎีภาพลักษณ์องค์กร (Corporate Image Theory) ของ Keller (1993) ที่ชี้ว่าภาพลักษณ์และชื่อเสียงขององค์กรสามารถสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคและส่งผลต่อความตั้งใจในการซื้อ เมื่อผู้ประกอบการมีชื่อเสียงในทางบวก ย่อมสร้างภาพลักษณ์ที่มั่นคง ทำให้ผู้ซื้อมั่นใจในการลงทุนระยะยาวกับอสังหาริมทรัพย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nursal et al. (2019) งานวิจัยนี้เน้นว่าในการตัดสินใจซื้อบ้าน ปัจจัยเรื่อง ชื่อเสียงของผู้พัฒนาโครงการ (developer reputation) มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญ เพราะผู้ซื้อกังวลต่อโปรเจ็กต์ที่ล้มเหลวหรือที่ยังไม่แล้วเสร็จ ดังนั้นชื่อเสียงจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินความมั่นคงและคุณภาพของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยที่พบว่าชื่อเสียงของผู้ประกอบการส่งผลต่อความรู้สึกคุ้มค่า ความเชื่อมั่น และความสมัครใจในการลงทุนซื้อบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Damodar and Kotteeswaran (2025) พบว่าแบรนด์ที่แข็งแกร่ง สามารถสร้างความเชื่อมั่น ลดความเสี่ยงที่ผู้ซื้อรับรู้ และส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ โดยผู้ประกอบการที่มีแบรนด์ที่น่าเชื่อถือจะได้รับความสนใจจากผู้บริโภคมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับความน่าเชื่อถือ ในงานวิจัยชี้ว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการตัดสินใจซื้ออสังหาริมทรัพย์

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การตัดสินใจของผู้บริโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงปัจจัยทางการตลาดเท่านั้น แต่ยังได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะส่วนบุคคล ความพึงพอใจ และความเชื่อมั่นต่อผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ปัจจัยคุณลักษณะของผู้ซื้อ โดยเฉพาะด้านสังคมที่มีผลสูงสุด แสดงให้เห็นว่าการซื้อบ้านเป็นการแสดงออกถึงสถานะทางสังคมและความคาดหวังต่อคุณภาพชีวิตในอนาคต รองลงมาคือ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและจิตวิทยา ซึ่งมีผลต่อการรับรู้คุณค่าของการอยู่อาศัยและการเลือกทำเลที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว

ในส่วนของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด พบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับลักษณะของผลิตภัณฑ์มากที่สุด โดยเน้นคุณภาพบ้าน การออกแบบที่เหมาะสม และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในโครงการ ขณะที่การส่งเสริมการตลาดและราคาเป็นปัจจัยรองลงมา ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมผู้บริโภครุ่นใหม่ที่มองหาความคุ้มค่าและภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตสมัยใหม่ ความพึงพอใจของผู้ซื้อยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ โดยเฉพาะด้านบริการ ทั้งในช่วงก่อนและหลังการขาย ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจและการบอกต่อในทางบวก นอกจากนี้ ปัจจัยผู้ประกอบการ เช่น ความน่าเชื่อถือ ชื่อเสียง และประสบการณ์ในการพัฒนาโครงการ มีบทบาทอย่างชัดเจนต่อการสร้างความมั่นใจในการลงทุนซื้อบ้าน

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจซื้ออสังหาริมทรัพย์ประเภทหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพตะวันออกเป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างปัจจัยภายในของผู้ซื้อและปัจจัยภายนอกที่มาจากผู้ประกอบการและกลยุทธ์ทางการตลาดอย่างสมดุล ปัจจัยเหล่านี้สามารถร่วมกันอธิบายการผันแปรของพฤติกรรมการตัดสินใจได้ถึงร้อยละ 67.5 ซึ่งถือเป็นระดับที่สูงและสะท้อนถึงการเข้าใจเชิงลึกในมิติของผู้บริโภคยุคใหม่ ผลลัพธ์ดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการวางแผนการตลาดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและค่านิยมของผู้บริโภคในพื้นที่เมืองที่กำลังเติบโตอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง ควรผลักดันให้มีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพโครงการหมู่บ้านจัดสรร โดยเฉพาะในมิติด้านการบริการหลังการขายและการดูแลรักษาชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริการเป็นตัวแปรสำคัญในการตัดสินใจซื้อ

1.2 สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ควรมีนโยบายสนับสนุนมาตรการลดหย่อนภาษีหรือสิทธิประโยชน์ทางการเงินแก่ผู้ประกอบการที่มีการลงทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันเชิงคุณภาพมากกว่าการแข่งขันด้านราคาเพียงอย่างเดียว

1.3 รัฐบาลควรกำหนดนโยบายกำกับดูแลความน่าเชื่อถือและประสบการณ์ของผู้ประกอบการ โดยอาจสร้างระบบการประเมินเครดิตเชิงสาธารณะสำหรับผู้พัฒนาโครงการ เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลที่โปร่งใสก่อนตัดสินใจซื้อ ทั้งนี้ เพื่อสร้างกลไกตลาดที่มีความเป็นธรรมและลดความเสี่ยงต่อผู้ซื้อ

1.4 หน่วยงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ควรออกนโยบายส่งเสริมการให้ข้อมูลเปรียบเทียบโครงการหมู่บ้านจัดสรรในด้านราคา การบริการ และคุณภาพ เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลที่ครบถ้วนและลดปัญหาการถูกเอาเปรียบจากการตลาดเชิงโฆษณาเกินจริง

1.5 ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงการที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่างของผู้ซื้อ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เน้นการตอบสนองต่อความต้องการส่วนบุคคล เช่น การปรับแต่งบ้านตามความชอบหรือการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยที่ยืดหยุ่น เพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ลูกค้า

1.6 ฝ่ายการตลาดของบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ควรออกแบบกลยุทธ์การตลาด 7Ps อย่างบูรณาการ โดยเฉพาะด้านการสื่อสารการตลาดที่เน้นความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และตรงกับคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้ซื้อที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับผลวิจัยที่ระบุว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้ซื้อมิได้เหมือนกันทั้งหมด

1.7 ฝ่ายบริการลูกค้าของบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ควรเพิ่มมาตรการดูแลหลังการขาย เช่น การรับประกันคุณภาพบ้าน การบำรุงรักษาพื้นที่ส่วนกลาง และการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการอยู่อาศัย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจที่ยั่งยืน

1.8 สมาคมอสังหาริมทรัพย์ไทย ควรจัดทำโครงการยกระดับภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการ โดยอาจกำหนดเกณฑ์คุณธรรมทางธุรกิจและจัดทำการจัดอันดับบริษัทที่มีชื่อเสียงและประสบการณ์ที่ผ่านการรับรอง เพื่อช่วยให้ผู้ซื้อสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจได้อย่างมั่นใจมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงของผู้ซื้อกับการตัดสินใจเลือกซื้ออสังหาริมทรัพย์” การศึกษาเรื่องนี้จะช่วยให้เข้าใจกลไกเชิงลึกว่าผู้บริโภครับรู้และจัดการกับความเสี่ยงอย่างไร และผู้ประกอบการควรมีมาตรการลดความเสี่ยงในระดับที่ตอบโจทย์ผู้ซื้อได้จริง

References

Ali, M. M., & Suciana, A. (2019). The Influence of Location, Price and Service Quality on a House Purchase Decision. *International Journal of Business Marketing and Management*, 4(8), 2456–4559.

Booms, B. H., & Bitner, M. J. (1981). Marketing Strategies and Organization Structures for Service Firms. In J. Donnelly & W. George (Eds.), *Marketing of Services* (pp. 47–51). Chicago, IL: American Marketing Association.

Chanpangngen, S., & Bungalow, D. (2022). *Factors Affecting Consumers' Decision to Purchase a House in a Real Estate Development in Mueang District, Chiang Rai Province*. Retrieved August 30, 2025, from https://postgrads.mfu.ac.th/wp-content/uploads/2022/12/6351203271.pdf

Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. New York, NY: John Wiley & Sons.

Damodar, J. S., & Kotteeswaran, M. (2025). The Effectiveness of Branding in Real Estate Sector on Consumer Purchase Decision. *International Advanced Research Journal in Science, Engineering and Technology*, 12(5), 276–280.

Kabir, S., Jamal, Z. B., & Kairy, B. P. (2023). How Much to Invest for House Purchase? The Consumer Purchase Intention Perspective of Real Estate Investment Decision. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, 17(4), 881–903.

Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, Measuring, and Managing Customer-Based Brand Equity. *Journal of Marketing*, 57(1), 1–22.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management*. (15th ed.). Harlow, England: Pearson Education.

Living Insider. (2024). *Eastern Bangkok Area and Business Opportunities*. Retrieved August 30, 2025, from https://www.livinginsider.com/living_zone/57/Home/Buysell

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

Mass Rapid Transit Authority of Thailand. (2018). *Station Structural Work Progress*. Retrieved August 30, 2025, from https://www.mrta-orangelineeast.com/th/home

Morgan, R. M., & Hunt, S. D. (1994). The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing. *Journal of Marketing*, 58(3), 20–38.

Nursal, A. T., Omar, M. F., Nawi, M. N. M., & Sappri, M. M. (2019). The Importance of Developer Reputation Criterion in House Purchase Decision Making. *International Journal of Supply Chain Management*, 8(1), 697–701.

Oliver, R. L. (1980). A Cognitive Model of the Antecedents and Consequences of Satisfaction Decisions. *Journal of Marketing Research*, 17(4), 460–469.

Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer*. New York, NY: McGraw-Hill.

Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1998). Welcome to the Experience Economy. *Harvard Business Review*, 76(4), 97–105.

Siahaan, E., Fachrudin, K. A., Sibarani, M. L. L., & Muda, I. (2019). Evaluating Customer Perceived Value of Housing Based on Location Factor and Economic Value. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 196–206.

Siraj, A., Zhu, Y., Taneja, S., Ali, E., Guo, J., & Chen, X. (2024). Executing Marketing Through a Gender Lens: A Consumer Purchase Decision-Making Study in an Emerging Economy. *Arab Gulf Journal of Scientific Research*, 42(4), 1982–2000.

Taneja, S., & Ali, L. (2021). Determinants of Customers' Intentions Towards Environmentally Sustainable Banking: Testing the Structural Model. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 59, 102418.

Thansettakij. (2025). *"EEC" Launches 4 Big Projects to Shake Up 1.34 Trillion Smart New Cities*. Retrieved August 30, 2025, from https://www.thansettakij.com/economy/megaproject/631179

Zeithaml, V. A. (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence. *Journal of Marketing*, 52(3), 2–22.

Zhao, S., & Chen, L. (2021). Exploring Residents' Purchase Intention of Green Housings in China: An Extended Perspective of Perceived Value. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 1–19.

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์*

The Relationship between Gender, Learning Styles, and Learning Preferences among Criminology and Forensic Science Students

กาญจนา จันทร์ประเสริฐ
Kanchana Chanprasert
ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
Department of Physics, Faculty of Science, Rangsit University, Thailand.
Corresponding Author's Email: kanchana.ch@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จำแนกรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ 2) จำแนกลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ และ เพศกับลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2567 สาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ จำนวน 158 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบอาสาสมัคร เครื่องมือในการศึกษาประกอบด้วยแบบสำรวจรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของ เฟลมมิ่งและมิลส์ และแบบสำรวจลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของกราชา และริเอชแมนน์ ที่มีค่าสัมประสิทธิ์คอนบาคเท่ากับ 0.72 และ 0.89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบการเรียนส่วนใหญ่เป็นแบบผสม 65.8% แบบเดี่ยว 34.2% จำแนกเป็นรับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ 1.3% รับรู้ผ่านเสียง 24.1% รับรู้ผ่านการอ่านและเขียน 14.6%และ รับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก 25.9% 2) ลีลาการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยดังนี้ แบบพึ่งพา (4.13±0.40) แบบมีส่วนร่วม (3.74±0.54) แบบร่วมมือ (3.68±0.61) แบบอิสระ (3.54±0.56) แบบหลีกเลี่ยง (3.19±0.54) และแบบแข่งขัน (2.77±0.70) ตามลำดับ และ 3) เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อรูปแบบการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ แบบพึ่งพา และแบบมีส่วนร่วม และมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อแบบอิสระ แบบหลีกเลี่ยง แบบร่วมมือ และแบบแข่งขัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้; ลีลาการเรียนรู้; นักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์

Abstract

This study aimed to: (1) classify learning styles based on the Fleming and Mills model; (2) classify learning styles based on the Grasha and Riechmann model; and (3) examine the relationships between gender and learning styles based on the Fleming and Mills model, and between gender and learning styles based on the Grasha and Riechmann model, among 158

*Received October 20, 2025; Revised November 21, 2025; Accepted November 24, 2025

second-year students in the Criminology and Forensic Science program during the 2024 academic year. The participants were recruited through voluntary sampling. The research instruments consisted of a learning style survey based on the Fleming and Mills model and a learning style survey based on the Grasha and Riechmann model, with Cronbach's alpha coefficients of 0.72 and 0.89, respectively. Data were analyzed using descriptive statistics and Pearson's correlation coefficient.

The findings revealed that: (1) Learning styles based on the Fleming and Mills model were predominantly multimodal (65.8%), while 34.2% of the participants had a single learning preference. The single preferences were categorized as visual (1.3%), auditory (24.1%), reading/writing (14.6%), and kinesthetic (25.9%); (2) Learning styles based on the Grasha and Riechmann model, ranked by mean scores, were dependent (4.13 ± 0.40), participatory (3.74 ± 0.54), collaborative (3.68 ± 0.61), independent (3.54 ± 0.56), avoidant (3.19 ± 0.54), and competitive (2.77 ± 0.70), respectively; and (3) Gender was positively correlated with learning styles based on the Fleming and Mills model at a statistically significant level. Gender was also positively correlated with dependent and participatory learning styles, while it was negatively correlated with independent, avoidant, collaborative, and competitive learning styles, with statistical significance.

Keywords: Learning Styles; Learning Preferences; Criminology and Forensic Science Students

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะต้องตระหนักเสมอว่าจะทำอย่างไรให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะการคิดด้วยตนเอง ครูผู้สอนจึงต้องมอบประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยม และลักษณะนิสัย และส่งผลเชิงบวกต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของพวกเขา ต้องจัดเตรียมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสามารถทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งจะกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยกระตือรือร้น ผู้เรียนมักจะรับข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การเห็นและได้ยิน การไตร่ตรองและการกระทำ การใช้เหตุผลอย่างมีตรรกะและสัญชาตญาณ หรือการวิเคราะห์และจินตนาการ ผู้เรียนบางคนเน้นที่หลักการและบางคนเน้นที่การประยุกต์ใช้ บางคนเน้นที่ความจำในขณะที่บางคนเน้นที่ความเข้าใจ ผู้เรียนแต่ละคนมีแนวโน้มที่จะประมวลผลข้อมูลอย่างแข็งขันในบางครั้งและไตร่ตรองในบางครั้ง ซึ่งแต่ละวิธีเรียนอาจมีความชอบมากกว่าวิธีอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล หากผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ด้วยวิธีเดียวกันแต่การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันมาก ด้านการประมวลผลข้อมูลจะก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้เรียนภายในห้องเรียน นักวิจัยหลายคนจึงตระหนักความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะจับคู่กับรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล รูปแบบการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่ซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย ผู้ที่ศึกษารูปแบบการเรียนรู้มีความลำบากในการตัดสินใจว่าจะต้องอธิบายผู้เรียนมีรูปแบบการเรียนรู้ในมิติใด และมีปฏิสัมพันธ์ใดที่สนับสนุนต่อความสำเร็จของผู้เรียน นักการศึกษาและนักวิจัยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมามีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน การศึกษาของนักศึกษาหลายคนแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้เป็น

ตัวทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Lockie, Lanen and Mc Gannon, 2013; Rosander and Bäckström, 2012; Komarraju, Schmeck and Avdic, 2011; Koch, Salamonson, Rolley and Davidson, 2011; Diseth and Martinsen, 2003; Cassidy and Eachus, 2000) และยังพบว่ารูปแบบการเรียนรู้มีผลในเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เช่น Yip (2013) รายงานว่าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่มีผลการเรียนสูงและต่ำ Komarraju, Schmeck and Avdic (2011) พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ยังเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการเรียนของผู้เรียนอีกด้วย การศึกษาวิจัยเหล่านี้พิสูจน์ให้เห็นถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้และความสัมพันธ์กับผลการเรียนของนักเรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้วางแผนหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ นอกจากการศึกษาความสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ต่อผลสัมฤทธิ์ทางเรียนแล้ว ยังมีผู้สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนรู้และลีลาการเรียนรู้ และนำเสนอว่ามีแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนรู้ และลีลาการรู้ เช่น Gauhar and Ibrahim (2019) พบว่าเพศหญิงชอบการเรียนรู้แบบ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการสัมผัส มากกว่าเพศชาย Desai and Shah (2021) พบว่า เพศมีอิทธิพลต่อความชอบในรูแบบการเรียนรู้ต่างกัน โดยเพศชายส่วนใหญ่ชอบการเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว Kamran et al. (2023) พบว่า เพศมีความสัมพันธ์การรับรู้ผ่านเสียง แต่ไม่ความสัมพันธ์กับการรับรู้ผ่านการอ่านและการเขียน และการรับรู้ทางร่างกาย แต่อย่างไรก็ตามนักการศึกษาเชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนรู้และลีลาการเรียนรู้ เกิดจากการผสมผสานที่ซับซ้อนระหว่างการเข้าสังคม ความแตกต่างในการประมวลผลทางปัญญา ความสนใจส่วนบุคคล และ อัตลักษณ์ทางเพศมากกว่าเพศทางชีววิทยาโดยสมบูรณ์ (Severiens and Dam, 1997) และนอกจากนี้ยังมีการศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนรู้และลีลาการเรียนรู้กับองค์ประกอบอื่นด้วยเช่น รูปแบบการคิด บุคลิกภาพ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Naimie et al., 2010; Xie and Zhang, 2015; Joy and Kolb, 2009 as cited in Chobphon, Phrakhunanan, Ritthibut and Sukjaroen, 2020) จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของรูปแบบการเรียนของผู้วิจัยพบว่า แยกเป็นสองคำที่มีความแตกต่างออกไป คือ คำว่า “รูปแบบการเรียน(Learning Preference)” และ “ลีลาการเรียนรู้ (Learning Style)” โดยรูปแบบการเรียนที่มีผู้ศึกษามากคือ รูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟรมมิ่งและมิลส์ (Fleming and Mills, 1992) ได้แบ่งประเภทผู้เรียนตามความชอบหรือถวามถนัดในการรับรู้ข้อมูลไว้ 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ (Visual Preceptors) โดยผู้ที่เรียนรู้ทางสายตา (Visual Learner) 2) กลุ่มผู้รับรู้ผ่านเสียง (Auditory Preceptors) โดยผู้ที่เรียนรู้ทางโสตประสาท (Auditory Learner) 3) กลุ่มผู้รับรู้ผ่านการอ่านและเขียน (Read/Write Preceptors) โดยผู้เรียนผ่านทางการอ่านและเขียน (Read/Write Learner) 4)กลุ่มผู้รับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก (Kinesthetic Preceptors) โดยผู้ที่เรียนรู้ทางร่างกายและความรู้สึก (Kinesthetic Learner) นอกจากรูปแบบการเรียน ส่วนลีลาการเรียนรู้มีไม่ต่ำกว่า 21 แนวคิด (Moran, 1991) แต่ลีลาการเรียนรู้ที่นักการศึกษานิยมนำมาศึกษามาก คือ ลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ (Riechmann and Grasha, 1974) ที่ได้เสนอลีลาการเรียนรู้ไว้ 6 แบบ ดังนี้ 1) แบบมีส่วนร่วม (Participant) 2) แบบหลีกหนี (Avoidant) 3) แบบร่วมมือ (Collaborative) 4) แบบแข่งขัน (Competitive) 5) แบบอิสระ (Independent) และ 6) แบบพึ่งพา (Dependent) ในสภาพปกติของการจัดการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาวิธีการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวิธีการสอนแบบบรรยายนั้นเป็นลักษณะที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเนื้อหาจะมีผลดีต่อผู้เรียนที่มีการรับรู้ผ่านเสียงได้ดี แต่เกิดไม่เกิดผลดีต่อผู้เรียนที่มีการรับรู้มีผ่านทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก ดังนั้นถ้าผู้รับผิดชอบรายวิชาหรือหลักสูตรมีการสำรวจข้อมูลคุณลักษณะของผู้เรียนก่อน จะช่วยให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงมากขึ้น

อาชญาวิทยา (criminology) เป็นสาขาวิชาที่มุ่งศึกษาถึงการอธิบายสาเหตุของการกระทำความผิดของอาชญากรหรือผู้กระทำผิด เป็นสาขาสหวิทยาการของพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยาสังคม และนิติศาสตร์ สาขาวิชาอาชญาวิทยาเป็นสาขาวิชาที่พัฒนาเร็วที่สุดในสหราชอาณาจักร (Bowling and Ross, 2006; Carrabine et al., 2020) มีการพัฒนาหลักสูตรเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ซึ่งอาจส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อสาขาวิชาและการสอนที่เกี่ยวข้องในมหาวิทยาลัย (McGrath and Rogers, 2021) ความสนใจของผู้ที่ต้องการเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีข้อมูลจากการรับสมัครนักศึกษาของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย (UCAS) มีการค้นหาหลักสูตรระดับปริญญาตรีด้านอาชญาวิทยาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาขาวิชาอาชญาวิทยามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเนื่องจากปัจจัยหลายประการ ความต้องการที่เพิ่มขึ้นสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะต้องมีปริญญาที่เกี่ยวข้อง ส่งผลถึงการพัฒนาหลักสูตรที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในมหาวิทยาลัย และขอบเขตของเนื้อหาวิชาที่เพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีความกังวลที่เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับการจ้างงานเช่นเดียวกัน (Williams, Norman and Rowe, 2019; Garland 2008; Barton et al., 2010) สำหรับในประเทศไทย สาขาการบริหารงานยุติธรรมและความปลอดภัย หรือที่รู้จักโดยทั่วไปว่า อาชญาวิทยา เป็นหลักสูตรเฉพาะทางที่ผสมผสานระหว่างความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ นิติวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์มาบูรณาการร่วมกัน โดยส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่เปิดสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก และเป็นสาขาที่อยู่ในคณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม เป็นต้น หลักสูตรสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นหลักสูต รที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างสถาบันอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม คณะวิทยาศาสตร์ และคณะเทคนิคการแพทย์ ในการบูรณาการความรู้ด้านอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้แบบสหวิทยาการ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ด้านอาชญาวิทยา วิทยาศาสตร์ นิติศาสตร์และการบริหารงานยุติธรรม และนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม หลักสูตรนี้มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ด้านอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ที่สามารถทำงานในหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานนิติวิทยาศาสตร์และการบริหารงานยุติธรรม บัณฑิตเหล่านี้จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมของไทยด้วยการอาศัยความรู้นิติวิทยาศาสตร์และอาชญาวิทยามากขึ้น ซึ่งจะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากขึ้น อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยรวม และเนื่องจากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้องมีการปรับตัวตามสถานศึกษา การเรียนของนักศึกษาจะต่างไปจากการเรียนของนักเรียนที่มีครูคอยดูแลอย่างใกล้ชิดมาสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระ ดังนั้นอาจารย์ที่เป็นผู้รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ควรวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้แบบใด ซึ่งจะสามารถนำข้อมูลมาจัดการจัดการศึกษาเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

จากการศึกษาหลักการและเหตุผลที่นำมากล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษารูปแบบการเรียน ตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ และ ลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ที่ใช้ในการเรียนรู้หรือเป็นวิธีก ารหาความรู้ และยึดเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตอบสนองหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพ แวดล้อมในการเรียนที่แตกต่างกัน แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการเลือกหรือกำหนดรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตรงกับผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจำแนกรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์

2. เพื่อจำแนกลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง เพศกับรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ และเพศกับลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาความสัมพันธ์ (Descriptive correlation research) เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด และ ทฤษฎีของรูปแบบการเรียน ตามแนวคิดของเฟรมมิ่งและมิลส์ และลีลาการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ กำหนดเป็นนิยามศัพท์เฉพาะ ในการศึกษาครั้งนี้

1. รูปแบบการเรียน หมายถึง ความชอบ ความถนัดของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ใช้ในการรับรู้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุด จำแนกตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ เป็น 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้รับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ (Visual Preceptors) 2. กลุ่มผู้รับรู้ผ่านเสียง (Auditory Preceptors) 3. กลุ่มผู้รับรู้ผ่านการอ่านและเขียน (Read/Write Preceptors) 4. กลุ่มผู้รับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก (Kinesthetic Preceptors)

2. ลีลาการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะ หรือ วิธีการเรียน หรือวิธีการคิด หรือวิธีการแก้ปัญหาที่นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ชอบหรือมีความถนัดใช้เป็นประจำในการเรียนรู้หรือทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ดีที่สุด จำแนกตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ (Riechmann and Grasha, 1974) เป็น 6 แบบ ดังนี้ 1) แบบมีส่วนร่วม (Participant) 2) แบบหลีกหนี (Avoidant) 3) แบบร่วมมือ (Collaborative) 4) แบบแข่งขัน (Competitive) 5) แบบอิสระ (Independent) และ 6) แบบพึ่งพา (Dependent)

และจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด และ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

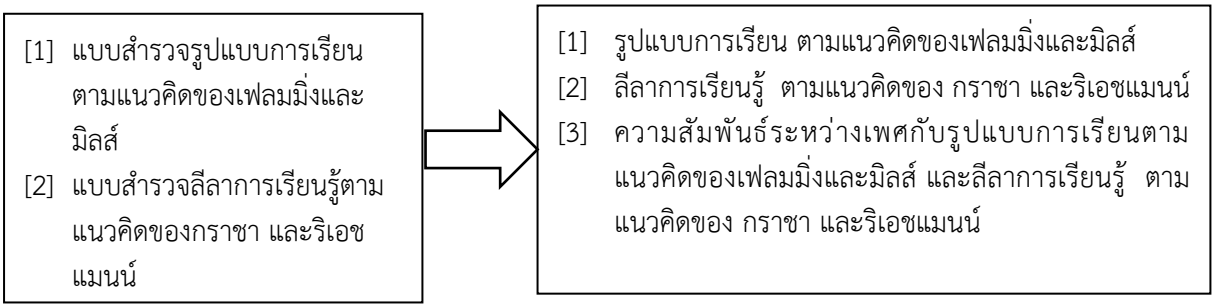

Figure 1: Conceptual Framework in Research

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาภาคสนามโดยการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามและมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ โดยผู้วิจัยต้องสร้างความไว้วางใจ ความมั่นใจให้ผู้ตอบให้มีความรู้สึกว่าการตอบคำถามในแบบสอบถามไม่มีเงื่อนไขของการตอบถูก หรือการตอบผิด และไม่เกี่ยวข้องกับการวัดและการประเมินผลในรายวิชาใด ๆ ดังนั้นคำตอบของกลุ่มตัวอย่างนั้น ถือว่าเป็นคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง

2. กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 2

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในวัน เวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันผลของข้อมูลไม่ต่างกัน

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและ กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง นักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต จำนวน 166 คน ที่ลงทะเบียนรายวิชาฟิสิกส์วิทยาศาสตร์ชีวภาพ ในภาคเรียนที่ 2/2567

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง นักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนรายวิชาฟิสิกส์วิทยาศาสตร์ชีวภาพ ภาคเรียนที่ 2/2567 จำนวน 158 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบอาสาสมัคร

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสำรวจรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ ซึ่งผู้วิจัยแปลจาก VARK questionnaire version 7.8 (Fleming, 2015) จำนวน 16 ข้อ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของความหมายภาษากับวัตถุประสงค์คำถามรายข้อโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณวุฒิสาขาวิชาอุดมศึกษา สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ และสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 คน มีค่า IOC รายข้อเท่ากับ ≥ .67 และหาค่าความเชื่อมั่นโดย try out กับกับนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 80 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีค่าความเชื่อมั่น 0.72

2. แบบสำรวจลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของกราชาและริเอชแมนน์ ที่ผู้วิจัยแปลจาก Grasha-Ricehmann Student Learning Style Scale (GRSLSS) (Riechmann and Grasha, 1974, as cited in Baneshi, Karamdoust and Hakimzadeh, 2013) เป็นแบบสำรวจมาตรวัด 5 ระดับ จำนวน 60 ข้อ ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของความหมายภาษากับวัตถุประสงค์คำถามรายข้อโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณวุฒิสาขาวิชาอุดมศึกษา สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ และสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 คน มีค่า IOC รายข้อ ≥ .67 และหาค่าความเชื่อมั่น โดย try out กับกับนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 80 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีค่าความเชื่อมั่น 0.89

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยส่งโครงการวิจัยขออนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในการทำวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยรังสิต ผ่านการพิจารณา ตามเอกสารรับรองรหัส COA.No.RSUERB2023-197

1. ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้นักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และชั้นปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่ม try out ได้ทราบ โดยอธิบายถึงประโยชน์ของผลการวิจัย สิ่งที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย ความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการให้ข้อมูลการติดต่อประสานงานเมื่อเกิดความเสี่ยงจากการเข้าร่วมการวิจัย และชี้แจงให้ทราบว่าการตอบรับหรือการปฏิเสธเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้จะไม่มีผลต่อผู้เข้าร่วม

2. การวิจัยผู้วิจัยขอความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจโดยกรอกข้อมูลในแบบสำรวจอิเล็กทรอนิกส์หรือแบบกระดาษตามความสะดวกของผู้ตอบแบบสำรวจ ข้อมูลทุกอย่างจะถือเป็นความลับและนำมาใช้ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ผลการวิจัยจะนำเสนอในภาพรวม การเข้าร่วมเป็นกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นไปโดย สมัครใจ และสามารถ ปฏิเสธ ที่จะเข้าร่วมหรือ ถอนตัว จากการวิจัยได้ทุกขณะ โดยไม่สูญเสียประโยชน์ที่พึงได้รับ

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลจากแบบสำรวจรูปแบบการเรียน และข้อมูลจากแบบสำรวจลีลาการเรียนรู้ วิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลแบบการวิจัยเชิงพรรณนาความสัมพันธ์ โดยอธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2/2567 จำนวน 158 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบอาสาสมัคร จำแนกเป็นเพศชาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 เพศหญิง จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 93.7 และความสัมพันธ์ของตัวแปรของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อจำแนกรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของรูปแบบการเรียนของกลุ่มตัวอย่างที่ค่ามากที่สุด คือ รับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก (K) (7.21±3.03) รองลงมาคือ รับรู้ผ่านเสียง (A) (7.11±3.10) รับรู้ผ่านการอ่านและเขียน (R) (6.15±3.15) และ รับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ (V) (4.01±2.94) ตามลำดับ จำแนกเป็นรูปแบบการเรียนแบบเดี่ยว (Uni-Modal) ร้อยละ 65.8 ประกอบด้วย รับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ (V) ร้อยละ 1.3 รับรู้ผ่านเสียง (A) ร้อยละ 24.1 รับรู้ผ่านการอ่านและเขียน (R) ร้อยละ 14.6 และรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก (K) ร้อยละ 25.9 รูปแบบการเรียนแบบผสม (Multi-Modal) ร้อยละ 34.2 ประกอบด้วยแบบสองลักษณะ (Bi-Modal) ร้อยละ 18.4 แบบสามลักษณะ (Tri-Modal) ร้อยละ 8.2 และ แบบสี่ลักษณะ (Quad-Modal) ร้อยละ 7.6

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อจำแนกลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยลีลาการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง มากที่สุด คือ แบบพึ่งพา (4.13±0.40) รองลงมาได้แก่ แบบมีส่วนร่วม (3.74±0.54) แบบร่วมมือ (3.68±0.61) แบบอิสระ (3.54±0.56) แบบหลีกเลี่ยง (3.19±0.54) และ แบบแข่งขัน (2.77±0.70) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนตามแนวคิดของเฟลมมิ่งและมิลส์ และเพศกับลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา และริเอชแมนน์ ผลการวิจัยพบว่า เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ ($r = 0.124$) การรับรู้ผ่านเสียง ($r = 0.160$) การรับรู้ผ่านการอ่านและเขียน ($r = 0.090$) การรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก ($r = 0.136$) และพบว่าเพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อแบบพึ่งพา ($r = 0.124$) และแบบมีส่วนร่วม ($r = 0.104$) และมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อแบบอิสระ ($r = -0.083$) แบบหลีกเลี่ยง ($r = -0.147$) แบบร่วมมือ($r = -0.002$) แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อแบบแข่งขัน($r = -0.199$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปความรู้ใหม่จากการศึกษา ดังนี้

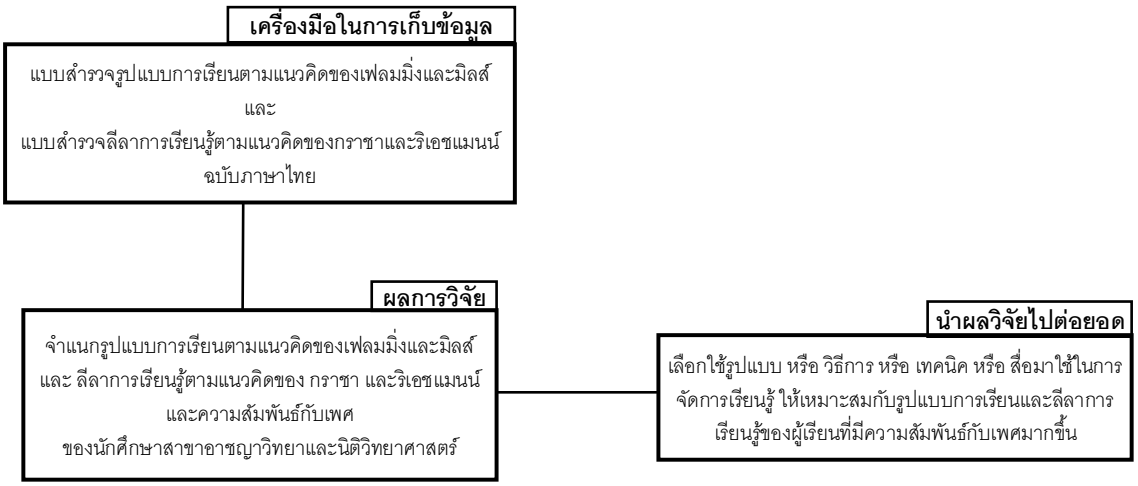

Figure 2: The Approaches for the Relationship between Gender and Learning Preference and Learning Style of Criminology and Forensic Science Students

จากข้อค้นพบจากการศึกษา เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ของนักศึกษาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์นี้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างชอบรูปแบบการเรียนด้วยการรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด และชอบ ลีลาการเรียนรู้แบบพึ่งพามากที่สุด เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ การรับรู้ผ่านเสียง การรับรู้ผ่านการอ่านและเขียน การรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก และ เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ แบบพึ่งพาและแบบมีส่วนร่วม จะเป็นข้อมูลที่ทำให้ผู้สอนสามารถเลือกใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม เช่น วิธีการจัดเรียนรู้ เทคนิค K-W-L (Know, Want, Learned) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่ชอบเรียนรู้ด้วยการรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหว การเรียนรู้แบบเน้นปัญหา (Problem-based learning) การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based learning) และ การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered learning) ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่เหมาะกับผู้เรียนแบบพึ่งพา การใช้สื่อประเภทรูปภาพ แผนภาพ แผนภูมิ แผนที่แผนผัง การชมวิดีโอหรือภาพยนตร์ ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่ชอบเรียนรู้ด้วยการรับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์

อภิปรายผลการวิจัย

หลักสูตรสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต จัดอยู่ในกลุ่มคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ และเนื่องจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศในลักษณะเดียวกับผู้วิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากหลักสูตรสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ยังมีไม่มากนัก ดังนั้นในการอภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำงานวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมาแสดงความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง ความเหมือน หรือความแตกต่างของผลวิจัย เป็นส่วนใหญ่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (65.8%) เนื่องมาจากในสภาวะปกติคนเรามักจะมีรูปแบบการเรียนรู้หลายรูปแบบ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าใครชอบ

และถนัดในรูปแบบไหน เพราะความถนัดที่ต่างกันก็จะมีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่างกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะเลือกเรียนรู้โดยใช้แค่รูปแบบใด รูปแบบหนึ่งตลอดเวลา อาจจะมีการปรับเปลี่ยนสถานการณ์หรือประสบการณ์ที่ได้เผชิญมา ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัย Agu et al. (2021) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์พรีคลินิก มีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (69.6%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Desai and Shah (2021) ที่พบว่านักศึกษากายภาพบำบัด มีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (72.7%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Fahim et al. (2021) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์และทันตแพทย์ มีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (60.4%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Shams et al. (2021) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ในมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ มีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (52.0%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Minhas et al. (2022) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ มีรูปแบบการเรียนแบบผสมมากที่สุด (55.4%) แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tariq et al. (2023) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ระดับปริญญาตรีของ Al-Tibri Medical College Karachi มีรูปแบบการเรียนเป็นแบบเดี่ยวมากที่สุด (56.0%) และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kurian and NR (2023) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ระดับปริญญาตรีปีที่ 1 มีรูปแบบการเรียนเป็นแบบเดี่ยวมากที่สุด (84.0%) อาจจะเนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเพศชาย (n = 38) และเพศหญิง (n = 62) ซึ่งไม่แตกต่างกันมากเท่ากับกลุ่มตัวอย่างสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ในการศึกษาครั้งนี้ที่มีจำนวนเพศชาย (n = 10) และเพศหญิง (n = 148) แตกต่างกันมาก

เมื่อศึกษาเพิ่มเติมจากผลวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการเรียนเดี่ยว จะมีการรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.21±3.03) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Inam and Haq (2022) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ศาสตร์มีรูปแบบการเรียนแบบรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด (34%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Minhas et al. (2022) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์มีรูปแบบการเรียนแบบรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด (58%) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tariq et al. (2023) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ระดับปริญญาตรีของ Al-Tibri Medical College Karachi มีรูปแบบการเรียนแบบรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.75 ± 3.2) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kurian and NR (2023) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ระดับปริญญาตรีปีที่ 1 มีรูปแบบการเรียนแบบรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึกมากที่สุด (45.2%) แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Shahrakipour et al. (2016) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนที่นักศึกษาแพทย์ชื่นชอบมากที่สุดคือรูปแบบการอ่าน/การเขียน (ค่าเฉลี่ย 7.21±1.52) ซึ่งอาจเนื่องจากประสบการณ์เดิมของกลุ่มตัวอย่างที่รับการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายมาก่อน ซึ่ง Karimi et al.(2009) ได้เสนอไว้ว่า การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางจะพัฒนาทักษะการฟังและการจดบันทึกของผู้เรียน จากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมและกลยุทธ์ที่ตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้แบบการเคลื่อนไหวร่างกายเช่น บทบาทการเล่น การทดลองจริง ทัศนศึกษานอกสถานที่และการศึกษานอกสถานที่ การให้สิ่งของที่เคลื่อนไหวและสัมผัสได้ การออกกำลังกาย การยืดกล้ามเนื้อ หรือการเคลื่อนไหวร่างกายในช่วงเวลาสั้น ๆ การกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้มือ แขน หรือร่างกายเพื่อแสดงแนวคิด ดำเนินการตามกระบวนการ หรือสร้างแผนผังทางจิตสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจของพวกเขา เป็นต้น คณาจารย์ควรปรับกลยุทธ์การสอนให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่นักศึกษาต้องการ เนื่องจากมีการศึกษาที่ระบุว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างรูปแบบการเรียนรู้กับผลการสอบใบอนุญาตของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีสาขาอาชญาวิทยา (Laput and Teves, 2023)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยลีลาการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงและภาพรวมมีลีลาการเรียนรู้แบบพึ่งพาอันดับหนึ่ง และ แบบมีส่วนร่วม เป็นอันดับสอง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีลีลาการเรียนรู้แบบพึ่งพาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้เรียนกลุ่มนี้มีลักษณะการ

เรียนรู้ที่ต้องการคำแนะนำ การรับคำสั่งหรืองานที่มอบหมาย มีความต้องการเรียนรู้เฉพาะจากสิ่งที่กำหนดให้เรียนเท่านั้น จึงควรจัดกิจกรรมและกลยุทธ์ที่ตอบสนองได้ คือ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต บอกความรู้ การสอนแบบใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบการบรรยายหรือการสาธิต และมีลีลาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นอันดับสอง ซึ่งคุณลักษณะผู้เรียนจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และพยายามที่จะเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด ในเรื่องที่ตนต้องการ หรือที่กำหนดให้ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ หรือตอบสนองต่อเป้าหมายการเรียนรู้ของตน จึงควรออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้เป็นการทำงานแบบกลุ่ม เพื่อร่วมกันเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanprasert (2024) ที่พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานีมีลีลาการเรียนรู้แบบพึ่งพา เป็นอันดับหนึ่ง แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wattanakul, Karuncharernpanit and Ngamkham (2021) ที่พบว่านักศึกษาพยาบาล มีลีลาการเรียนรู้เป็นแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด (63.0%) ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hamidah, Sarina and Jusoff (2009) ที่พบว่านักศึกษาวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์มีลีลาการเรียนแบบหลีกเลี่ยงมากที่สุด (75.8%) และเพศหญิงมีลีลาการเรียนรู้แบบร่วมมือมากที่สุด (62.8%) และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ İlçin et al. (2016) ที่พบว่านักศึกษาตุรกีสาขากายภาพบำบัดระดับปริญญาตรีปีที่ 1, 2, 3 และ 4 มีลีลาการเรียนรู้แบบร่วมมือมากที่สุด (34.8%) อาจจะเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างบางชั้นปีได้เรียนจากหลักสูตรที่จัดรูปแบบการเรียนหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การสอนพิเศษ การสัมมนา การนำเสนอกรณีศึกษา การนำเสนอผลงานด้วยวาจาและโครงการวิจัยร่วมกัน และการฝึกปฏิบัติทางคลินิกกลุ่มย่อยภายใต้การดูแลในโรงพยาบาลและศูนย์สุขภาพอื่น ๆ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างบางส่วนจะคุ้นเคยกับการเรียนรู้แบบร่วมมืองานมาก่อนแล้ว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าเพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ผ่านภาพและสัญลักษณ์ การรับรู้ผ่านเสียง การรับรู้ผ่านการอ่านและเขียน และ การรับรู้ทางร่างกายโดยการเคลื่อนไหวและการรู้สึก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ผลเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยการครั้งนี้เป็นนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งคุณสมบัติในการรับเข้าศึกษานั้นจะรับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ซึ่งมีความถนัดแตกต่างกัน โดยผู้สำเร็จการศึกษาสายวิทยาศาสตร์จะมี ความสามารถด้านการคิดเชิงเหตุผล การคำนวณ และมีเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาสายสังคมศาสตร์จะมีทักษะด้านการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์เชิงสังคม และความเข้าใจในพฤติกรรมมนุษย์ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Peyman et al. (2014) ที่พบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างและรูปแบบการเรียนรู้แบบภาพและการอ่าน/การเขียนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาวิทยาศาสตร์การแพทย์มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sarabi-Asiabar et al. (2014) ที่พบว่าเพศและรูปแบบการเรียนรู้แบบเดี่ยวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาแพทย์ เภสัช ทันตแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ และการจัดการบริการสุขภาพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Fahim et al. (2021) ที่พบว่าเพศของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรีสาขาแพทยศาสตร์และทันตแพทยศาสตร์ มีอิทธิพลต่อความชอบของรูปแบบการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Minhas et al. (2022) ที่พบว่าเพศของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาแพทยศาสตร์เป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kamran et al. (2023) ที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรีสาขานิติเวชศาสตร์พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความสัมพันธ์ทางเพศในด้านการได้ยิน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Atwa, Abozeid and Fouad (2016) ที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาแพทยศาสตร์พบว่ามีความแตกต่างเล็กน้อยระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในแง่ของรูปแบบการเรียนรู้ ความแตกต่างเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Arbabisarjou, Zare, Shahrakipour and

Ghoreishinia (2016) ที่ศึกษากับกลุ่มนักศึกษาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ได้แก่ แพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ สาธารณสุข พยาบาลฉุกเฉิน พบว่าเพศและรูปแบบการเรียนรู้แบบเดี่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Naz, Khan, and Wajid (2016) ที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาแพทยศาสตร์และนักศึกษาทันตแพทยศาสตร์พบว่าไม่มีความแตกต่างทางเพศในการเลือกรูปแบบการเรียนรู้ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Swe and Hann (2020) ที่ศึกษากับนักศึกษาแพทยศาสตร์พบว่าไม่มีความแตกต่างที่สำคัญในรูปแบบการเรียนรู้แบบ VARK ในแง่ของเพศ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kurian and NR (2023) ที่ศึกษากับนักศึกษาแพทยศาสตร์ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเรียนรู้และเพศ อาจเนื่องมาจากรายงานของ Kurian and NR (2023) เป็นศึกษารูปแบบการเรียนรู้เพศและคะแนนสอบในรายวิชาต่าง ๆ พบว่าคะแนนสอบไม่แตกต่างกันทุกวิชา ยกเว้นรายวิชาทฤษฎีสรีรวิทยาและชีวเคมี และสรุปว่าความแตกต่างระหว่างเพศในคะแนนสอบของวิชาใด ๆ กับความชอบของรูปแบบการเรียนรู้ก็ไม่มีนัยสำคัญ แต่ในการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ครั้งนี้ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคะแนนของสอบรายวิชาใด

เพศมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ แบบพึ่งพา และแบบมีส่วนร่วม และมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อแบบอิสระ แบบหลีกเลี่ยง แบบร่วมมือ และแบบแข่งขัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ผลเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ เป็นเพศหญิงมากกว่า ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น เพศหญิงอาจชอบการเรียนรู้ผ่านการพูดคุยและทำงานร่วมกัน แต่เพศชายอาจชอบการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงหรือการแข่งขัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hamidah, Sarina and Jusoff (2009) ที่ศึกษากับนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์และหลักสูตรสังคมศาสตร์ พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม แบบแข่งขัน และแบบพึ่งพา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Amir and Jelas (2011) ที่ศึกษากับนักศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ สังคมศาสตร์ และวิชาชีพ พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยเพศชายมีความสัมพันธ์ลีลาการเรียนรู้แบบอิสระและแบบหลีกเลี่ยง เพศหญิงมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้แบบส่วนร่วมและแบบแข่งขัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Baneshi, Tezerjani and Mokhtarpour (2014) ที่ศึกษากับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในคณะมนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ พบว่ามีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญระหว่างเพศชายและเพศหญิงในลีลาการเรียนรู้แบบหลีกเลี่ยง แบบมีส่วนร่วม แบบร่วมมือ แบบพึ่งพาและแบบอิสระแต่ไม่มีความสัมพันธ์กับแบบแข่งขัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mohamed, Fiala and Ghaly (2015) ที่ศึกษากับนักศึกษาแพทยศาสตร์พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับลีลาการเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบพึ่งพา และแบบมีส่วนร่วม Halili, Naimie, Sira, Ahmed Abuzaid and Leng (2015) ที่ศึกษากับผู้เรียนทางไกล พบว่าเพศหญิงส่วนใหญ่ชอบรูปแบบการเรียนรู้แบบอิสระ การเรียนรู้แบบแข่งขัน การเรียนรู้แบบพึ่งพา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ในขณะที่เพศชายเป็นผู้เรียนแบบหลีกเลี่ยง สอดคล้องกับจากผลการวิจัยของ O'Fathaigh (2015) ที่ศึกษากับผู้เรียนการศึกษาผู้ใหญ่ในหลักสูตรประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา พบว่าเพศชายใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบอิสระและแบบแข่งขันมากกว่าเพศหญิง และผู้เรียนที่มีอายุมากกว่าใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากกว่า และผู้เรียนที่มีอายุน้อยกว่าใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบหลีกเลี่ยงและแบบแข่งขันมากกว่า สอดคล้องกับจากผลการวิจัยของ Corbin (2017) ที่ศึกษากับนักศึกษาจากสถาบันระดับอุดมศึกษาในแคริบเบียนพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางเพศในรูปแบบการเรียนรู้แบบพึ่งพา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบอิสระ และการเรียนรู้แบบแข่งขัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Marantika (2022) ที่ศึกษากับนักศึกษาชาวเยอรมัน พบว่าโดยรวมแล้วมี

ความสัมพันธ์กันระหว่างรูปแบบการเรียนรู้ เพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Akin, Çilga, Gunduz and Muratoglu (2025) ที่ศึกษากับนักศึกษาสังกัดภาควิชากายภาพบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างเพศหญิงกับลีลาการเรียนรู้แบบหลีกเลี่ยง ($r = -0.216$, $p < 0.05$) แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngala (2018) ที่ศึกษากับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยแอฟริกาอินเตอร์เนชั่นแนล ในกรุงไนโรบี พบว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับวิธีที่นักศึกษาต้องการเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างของ Ngala (2018) ประกอบด้วยนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตหลังปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก แต่กลุ่มตัวอย่างสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาในครั้งนี้เป็นนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 2 เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาผลงานวิจัยของผู้อื่นส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับรูปแบบการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับลีลาการเรียนรู้ อาจเป็นผลเนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงในด้านร่างกาย ด้านทางเชาว์ปัญญา ด้านทางอารมณ์ ด้านทางสังคม และด้านความถนัด

สรุป

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์นี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้แตกต่างกัน และรวมถึงความสัมพันธ์รูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้กับเพศ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้สอนในการปรับกลยุทธ์การสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียน โดยการใช้เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันเพื่อรองรับความแตกต่างกันของรูปแบบการเรียนและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งคาดหวังว่าเมื่อผู้สอนใช้กลยุทธ์การสอนที่เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก็จะดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยควรทำการชี้แจงการกรอกข้อมูลในแบบสอบถามรูปแบบการเรียนให้ชัดเจนว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกคำตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ เนื่องจากผู้เรียนจะคุ้นเคยกับแบบทดสอบแบบปรนัยซึ่งเลือกเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ จะมีผลทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความคลาดเคลื่อน

1.2 ในการเก็บข้อมูลถ้าผู้วิจัยสามารถเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลได้ก่อนช่วงแรกของการเปิดภาคเรียน จะช่วยให้ผู้สอนปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้หรือสื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในภาคเรียนนั้นได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเรียน ลีลาการเรียนรู้กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์

2.2 ศึกษาการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้วิธีการจัดเรียนรู้เทคนิค K-W-L (Know, Want, Learned) หรือ การเรียนรู้แบบเน้นปัญหา (Problem-based learning) หรือ การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based learning) ของนักศึกษาสาขาอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์

2.3 ศึกษาลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของคอล์บ หรือ ลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ไมเออร์ส-บริกส์ หรือ ลีลาการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ดันน์ และดันน์ ของกลุ่มตัวอย่างจากหลักสูตรที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น สถาบันการบิน คณะทัศนมาตรศาสตร์ คณะนวัตกรรมเกษตร เป็นต้น

References

Agu, A. U., Esom, E. A., Chime, S. C., Anyaeji, P. S., Anyanwu, G. E., & Obikili, E. N. (2021). Impact of Sleep Patterns on the Academic Performance of Medical Students of College of Medicine, University of Nigeria. *International Journal of Medicine and Health Development*, 26(1), 31–36.

Akin, E. S., Çilga, G., Gunduz, D. I., & Muratoglu, M. (2025). Investigation of the Relationship Between Learning Preferences and Information Acquisition and Processing Processes of Physiotherapy and Rehabilitation Department Students. *BMC Medical Education*, 25(1), 483.

Amir, R., & Mohd Jelas, Z. (2011). A Study of the Learning Styles of Malaysian Students. *Asian Journal of University Education*, 7(1), 85–96.

Arbabisarjou, A., Zare, S., Shahrakipour, M., & Ghoreishinia, G. (2016). The Survey of the Relationship Between the Learning Style and Academic Performance in Students of Medical Sciences (2016). *Health Sciences*, 5(7S), 338–342.

Atwa, H., Abozeid, E., & Fouad, S. (2016). How Do Medical Students Learn at Ibn Sina National College for Medical Studies in Jeddah, KSA? Assessment of Students' Learning Styles. *Education in Medicine Journal*, 8, 25–30.

Baneshi, A. R., Karamdoust, N. A., & Hakimzadeh, R. (2013). Validity & Reliability of the Persian Version of Grasha-Richmann Student Learning Styles Scale. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 1(4), 119–124.

Baneshi, A. R., Tezerjani, M. D., & Mokhtarpour, H. (2014). Grasha-Richmann College Students' Learning Styles of Classroom Participation: Role of Gender and Major. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 2(3), 103–107.

Barton, A. D., Dutkiewicz, S., Flierl, G., Bragg, J., & Follows, M. J. (2010). Patterns of Diversity in Marine Phytoplankton. *Science*, 327(5972), 1509–1511.

Bowling, B., & Ross, J. (2006). The Serious Organised Crime Agency: Should We Be Afraid? *Criminal Law Review*, 2016(12), 1019–1034.

Carrabine, E., Cox, P., Crowhurst, I., Di Ronco, A., Fussey, P., Sergi, A., & Turton, J. (2020). *Criminology: A Sociological Introduction*. London, England: Routledge.

Cassidy, S., & Eachus, P. (2000). Learning Style, Academic Belief Systems, Self-Report Student Proficiency and Academic Achievement in Higher Education. *Educational Psychology*, 20(3), 307–322.

Chanprasert, K. (2024). VARK Learning Preferences and Their Gender Relation in First-Year Medical Technology Students of a Private University at Pathum Thani Province. *Journal of Education and Innovative Learning*, 5(1), 117–129.

Chobphon, P., Phrakhunanan, C., Ritthibut, K., & Sukjaroen, N. (2020). Learning Styles. *Journal of Psychology, Kasem Bundit University*, 10(2), 103–109.

Corbin, A. (2017). Assessing Differences in Learning Styles: Age, Gender and Academic Performance at the Tertiary Level in the Caribbean. *The Caribbean Teaching Scholar*, 7(1), 67–91.

Desai, R., & Shah, M. (2021). Understanding the Learning Styles of Physiotherapy Students. *International Journal of Health Sciences and Research*, 11(7), 188–193.

Diseth, Å., & Martinsen, Ø. (2003). Approaches to Learning, Cognitive Style, and Motives as Predictors of Academic Achievement. *Educational Psychology*, 23(2), 195–207.

Fahim, A., Rehman, S., Fayyaz, F., Javed, M., Alam, M. A., Rana, S., & Alam, M. K. (2021). Identification of Preferred Learning Style of Medical and Dental Students Using VARK Questionnaire. *BioMed Research International*, 2021(1), 4355158.

Fleming, N. D. (2015). *The VARK Modalities*. Retrieved August 20, 2025, from https://vark-learn.com/

Fleming, N. D., & Mills, C. (1992). Not Another Inventory, Rather a Catalyst for Reflection. *To Improve the Academy*, 11(1), 137–155.

Garland, D. (2008). On the Concept of Moral Panic. *Crime, Media, Culture*, 4(1), 9–30.

Gauhar, H., & Ibrahim, F. (2019). Study of Learning Style Preferences in Students of Different Phases of Medical Undergraduate Course in Relation to Gender and Academic Performance. *International Journal of Integrative Medical Sciences,Int J Intg Med Sci*, 6(6), 846–852.

Halili, S. H., Naimie, Z., Sira, S., Ahmed Abuzaid, R., & Leng, C. H. (2015). Exploring the Link Between Learning Styles and Gender Among Distance Learners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191, 1082–1086.

Hamidah, J. S., Sarina, M. N., & Jusoff, K. (2009). The Social Interaction Learning Styles of Science and Social Science Students. *Asian Social Science*, 5(7), 58–64.

İlçin, M., Tomruk, N., Yeşilyaprak, S. S., Karadibak, D., & Savcı, S. (2016). The Relationship Between Learning Styles and Academic Performance in Turkish Physiotherapy Students. *Physiotherapy*, 102, e84–e85.

Inam, S., & Haq, A. (2022). Exploring the Preferred Learning Styles Among First and Final Year MBBS Students Using VARK Inventory at Fauji Foundation Hospital Rawalpindi. *Health Professions Educator Journal*, 5(1), 9–13.

Joy, S., & Kolb, D. A. (2009). Are There Cultural Differences in Learning Style? *International Journal of Intercultural Relations*, 33(1), 69–85.

Kamran, S., Younus, R., Tauqir, O., Gul, N., Kirmani, F., & Aijaz, M. (2023). Preferred Learning Styles and Strategies Among the Undergraduate Students of Forensic Medicine. *The Professional Medical Journal*, 30(8), 1080–1083.

Karimi Moonaghi, H., Dabbaghi, F., Oskouie, F., & Vehviläinen-Julkunen, K. (2009). Learning Style in Theoretical Courses: Nursing Students' Perceptions and Experiences. *Iranian Journal of Medical Education*, 9(1), 41–54.

Koch, J., Salamonson, Y., Rolley, J. X., & Davidson, P. M. (2011). Learning Preference as a Predictor of Academic Performance in First Year Accelerated Graduate Entry Nursing Students: A Prospective Follow-Up Study. *Nurse Education Today*, 31(6), 611–616.

Komarraju, M., Karau, S. J., Schmeck, R. R., & Avdic, A. (2011). The Big Five Personality Traits, Learning Styles, and Academic Achievement. *Personality and Individual Differences*, 51(4), 472–477.

Kurian, N., & NR, V. G. (2023). Assessment of Learning Styles Using VARK Model in First Year Undergraduate Medical Students. *Indian Journal of Clinical Anatomy and Physiology*, 10(3), 168–172.

Laput, E. Y., & Teves, M. M. G. (2023). *The Perceptual Learning Styles of Criminology Graduates in Relation to Their Performance in the Criminologist Licensure Examination*. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Studies*, 3(7), 225–236.

Lockie, N. M., Van Lanen, R. J., & McGannon, T. (2013). Educational Implications of Nursing Students' Learning Styles, Success in Chemistry, and Supplemental Instruction Participation on National Council Licensure Examination-Registered Nurses Performance. *Journal of Professional Nursing*, 29(1), 49–58.

Marantika, J. E. R. (2022). The Relationship Between Learning Styles, Gender and Learning Outcomes. *Kıbrıslı Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 56–67.

McGrath, S., & Rogers, L. (2021). Do Less-Advantaged Students Avoid Prestigious Universities? An Applicant-Centred Approach to Understanding UCAS Decision-Making. *British Educational Research Journal*, 47(4), 1056–1078.

Minhas, R., Shahid, N., Gulzar, Z., Zafar, S., & Shahzad, S. (2022). Assessment of Ideal Learning Style Among Medical Students Using VARK Learning Approach. *Journal of Bahria University Medical and Dental College*, 12(3), 157–161.

Mohamed, S. F., Fiala, L. A., & Ghaly, M. S. (2015). Comparison Between the Learning Styles of Medical Students in the Preclinical Versus Clinical Years at the Faculty of Medicine Suez Canal University. *Suez Canal University Medical Journal*, 18(2), 107–116.

Moran, A. (1991). What Can Learning Styles Research Learn from Cognitive Psychology? *Educational Psychology*, 11(3–4), 239–245.

Naimie, Z., Siraj, S., Ahmed Abuzaid, R., & Shagholi, R. (2010). Hypothesized Learners' Technology Preferences Based on Learning Style Dimensions. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 9(4), 83–93.

Naz, N., Khan, R. A., & Wajid, G. (2016). Medical Education Section: Learning Style Preference of Medical Student in University of Lahore. *Journal of Islamic International Medical College (JIIMC)*, 11(2), 76–80.

Ngala, F. W. (2018). Gender Influence on Students' Learning Preferences: An Assessment of the Learning Styles of Postgraduate Students at African International University. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 5(11), 99–109.

O'Fathaigh, M. (2015). The Social-Interaction Learning Styles of Irish Adult Learners: Some Empirical Findings. Retrieved August 20, 2025, from http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED465017.pdf

Peyman, H., Sadeghifar, J., Khajavikhan, J., Yasemi, M., Rasool, M., Yaghoubi, Y. M., & Karim, H. (2014). Using VARK Approach for Assessing Preferred Learning Styles of First Year Medical Sciences Students: A Survey from Iran. *Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR*, 8(8), GC01–GC04.

Riechmann, S. W., & Grasha, A. F. (1974). A Rational Approach to Developing and Assessing the Construct Validity of a Student Learning Style Scales Instrument. *The Journal of Psychology*, 87(2), 213–223.

Rosander, P., & Bäckström, M. (2012). The Unique Contribution of Learning Approaches to Academic Performance, After Controlling for IQ and Personality: Are There Gender Differences? *Learning and Individual Differences*, 22(6), 820–826.

Sarabi-Asiabar, A., Jafari, M., Sadeghifar, J., Tofighi, S., Zaboli, R., Peyman, H., & Shams, L. (2014). The Relationship Between Learning Style Preferences and Gender, Educational Major and Status in First Year Medical Students: A Survey Study from Iran. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 17(1), 1–6.

Severiens, S., & Dam, G. T. (1997). Gender and Gender Identity Differences in Learning Styles. *Educational Psychology*, 17(1–2), 79–93.

Shahrakipour, M., Arbabisarjou, A., Zare, S., & Ghoreishinia, G. (2016). Learning Styles in Students of Medical Sciences. *Global Journal of Health Science*, 9(2), 195–195.

Shams, L., Yazdani, S., Nasiri, T., Sadeghifar, J., & Shahbazi, S. (2021). Assessing the Learning Style of Medical Students in Shahid Beheshti University of Medical Sciences by Using VARK Approach. Retrieved August 20, 2025, from https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-513470/v1

Swe, K. M. M., & Hann, K. W. (2020). Does Learning Style Make a Difference on Student's Academic Performance? Learning Style Preferences of Medical Students from University Tunku Abdul Rahman. *Asian Journal of Medicine and Health*, 18(2), 33–40.

Tariq, A. B., Shaikh, A. R., Jiskani, A., Haq, A. U., Tauqir, O., & Ahmed, F. (2023). Approaches to Different Learning Styles in Undergraduate Medical Students of Al-Tibri Medical College Karachi. *Annals of PIMS-Shaheed Zulfiqar Ali Bhutto Medical University*, 19(3), 284–288.

Wattanakul, B., Karuncharernpanit, S., & Ngamkham, S. (2021). The Relationship Between Learning Preferences and Learning Styles in Undergraduate Nursing Students. *Thai Red Cross Nursing Journal*, 14(2), 283–297.

Williams, E., Norman, J., & Rowe, M. (2019). The Police Education Qualification Framework: A Professional Agenda or Building Professionals? *Police Practice and Research*, 20(3), 259–272.

Xie, Q., & Zhang, L. F. (2015). Demographic Factors, Personality, and Ability as Predictors of Learning Approaches. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 24(4), 569–577.

Yip, M. C. (2013). Learning Strategies and Their Relationships to Academic Performance of High School Students in Hong Kong. *Educational Psychology*, 33(7), 817–827.

การเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต*

The Selection of Short-Term Vocational Courses in Home Economics at Phuket Polytechnic College

[1]จณาพร สุวรรณชาติ, [2]ชญาภัทร์ กี่อาริโย, [3]ประพาพภรณ์ ธีรมงคล และ [4]น้อมจิตต์ สุธีบุตร
[1]Chanaporn Suwannachat, [2]Chayapat Kee-ariyo, [3]Praparnporn Theeramonkol and [4]Nomjit Suteebut
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
Faculty of Home Economics Technology,
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.
[4]Corresponding Author's Email: Nomjit.s@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต 2) การเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม และ 3) เปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคลกับการเลือกเรียนดังกล่าว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต หลักสูตร 75 ชั่วโมง ช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 – กันยายน พ.ศ. 2568 จำนวน 230 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ในกรณีที่ผลการวิเคราะห์พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีของ LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ร้อยละ 78.3 มีอายุมากกว่า 29 ปี ร้อยละ 74.3 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 50.9 ประกอบอาชีพอิสระ ร้อยละ 27.8 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 52.6 โดยส่วนใหญ่เลือกเรียนในสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป ร้อยละ 40.4 และเคยเรียนหลักสูตรระยะสั้นมาก่อนอย่างน้อย 1 หลักสูตร ร้อยละ 41.3 2) ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต มีระดับความคิดเห็นต่อการเลือกเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.45) โดยด้านผู้สอน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรและชื่อวิชาที่เรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายทั้งหมดของหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น 3) ผลการเปรียบเทียบพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และสาขาวิชาที่เลือกเรียน มีผลต่อการเลือกเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่จำนวนหลักสูตรที่เคยเรียนต่อเดือน ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การเลือกเรียน; หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น; วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต

*Received November 21, 2025; Revised January 19, 2026; Accepted February 4, 2026

Abstract

This research aimed to 1) examine the personal factors of students enrolled in the short-term vocational program in Home Economics at Phuket Polytechnic College, 2) study their decision to enroll in the program, and 3) compare the importance of personal factors with their enrollment decisions. The sample consisted of 230 learners enrolled in the 75-hour short-term Home Economics program from June to September 2025. A questionnaire was used for data collection. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and One-way ANOVA. When statistically significant differences at the .05 level were found, pairwise mean comparisons were conducted using the LSD method.

The research findings revealed that: 1) The majority of the learners were female (78.3%), aged over 29 years (74.3%). Most of them held a bachelor's degree (50.9%), were self-employed (27.8%), and had an average monthly income of more than 15,000 baht (52.6%). Most respondents chose to enroll in the general home economics program (40.4%), and 41.3% had previously completed at least one short-term vocational course. 2) The learners enrolled in short-term vocational courses in the Home Economics field at Phuket Polytechnical College expressed a high overall level of opinion toward their course selection ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.45). Among the factors, the instructor dimension received the highest mean score, followed by the curriculum and course title. The factor with the lowest mean score was the total cost of the short-term vocational course. 3) The comparative analysis indicated that gender, age, educational level, occupation, average monthly income, and the field of study selected had statistically significant effects on course selection at the 0.05 level. In contrast, the number of short-term courses previously taken per month showed no statistically significant difference at the 0.05 level.

Keywords: Learning Decision; Short-term Vocational Program; Phuket Polytechnic College

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ระหว่างรุ่นสู่รุ่น การศึกษามีบทบาทตั้งแต่ยุคโบราณ เช่น การเรียนรู้ในครอบครัว การฝึกอาชีพ และการศึกษาจากศาสนา ในยุคต่อมาระบบการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเริ่มมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะทางการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดความต้องการแรงงานที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทาง ปัจจุบันการศึกษาได้พัฒนาในรูปแบบที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งในห้องเรียน ระบบออนไลน์ และการเรียนรู้นอกระบบ ปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคคลและสังคมในภาพรวม คือ “การศึกษา” ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการถ่ายทอดความรู้และทักษะจำเป็นทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังช่วยใน การเสริมสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม ความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นกุญแจสำคัญที่เปิดโอกาสในการเติบโตทางสังคมและเศรษฐกิจให้กับบุคคล การศึกษาช่วยพัฒนาความคิด ความรู้ทางวิชาการ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงาน ตลอดจนการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ส่งเสริมให้เกิด

ความคิดเชิงวิเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลาย ๆ ด้านการเข้าถึงการศึกษาที่ดีเป็นกุญแจสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเท่าเทียม โดยเปิดโอกาสให้ผู้คนจากทุกสภาพแวดล้อมมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและโอกาสในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และเป็นพื้นฐานสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับอาชีพที่มั่นคง ช่วยให้บุคคลมีทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน นอกจากนี้ยังช่วยให้เข้าใจและเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความตระหนักรู้ทางสังคม เพื่อให้มีศักยภาพที่จะนำพาให้ประเทศชาติพัฒนาต่อไป (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) จากสถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาจึงต้องมองเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนภาพรวมของประเทศให้เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศในระยะยาว และที่สำคัญควรเร่งพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีการบ่มเพาะคุณลักษณะและทักษะที่เหมาะสมกับการทำงานในยุคใหม่ งานวิจัยเรื่อง "อนาคตภาพของการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงานและทิศทางการพัฒนาประเทศ" ได้ศึกษาและวิเคราะห์ทิศทางการพัฒนาประเทศไทยใน 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2561-2565) (Office of the Vocational Education Commission, 2018)

จังหวัดภูเก็ตเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้ตอบสนองตรงต่อความต้องการของธุรกิจในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวและการบริการ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียง โรงเรียนหลายแห่งจัดหลักสูตรนานาชาติหรือหลักสูตรภาษาอังกฤษ เพื่อรองรับนักเรียนต่างชาติและครอบครัวที่ย้ายมาอาศัยในพื้นที่ การศึกษาระดับอุดมศึกษา มีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา เช่นมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตเน้นการพัฒนาบุคลากรในด้านการศึกษา การบริหาร และการท่องเที่ยว สถาบันการอาชีวศึกษาและวิทยาลัยเทคนิค ให้การฝึกอบรมด้านอาชีพ เช่น การโรงแรม การครัว และงานบริการมีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและอุตสาหกรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจท้องถิ่น หลักสูตรการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะในอุตสาหกรรมบริการ การจัดการโรงแรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และด้านคหกรรมศาสตร์ มีโครงการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการในพื้นที่ด้วยความหลากหลายของภูเก็ตในด้านเศรษฐกิจและประชากร การพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งเสริมศักยภาพของจังหวัดในระดับสากล

วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ ทั้งในภาครัฐและเอกชน มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในวิชาชีพ สามารถสร้างงานเพื่อประกอบอาชีพอิสระได้ และมีพื้นฐานความรู้เพียงพอสำหรับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ ในการจัดการศึกษายึดแนวทางตามปรัชญาของวิทยาลัยที่ว่า “สร้างความรู้ คู่คุณธรรม นำการพัฒนา” หลักสูตรที่เปิดสอนคือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตรเสริมวิชาชีพระดับมัธยม หลักสูตรระยะสั้นหลากหลายสาขาวิชา การเปิดหลักสูตรระยะสั้นได้เผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียน การสอน และความต้องการของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนที่จะเข้ามาเรียนในหลักสูตรระยะสั้นมีจำนวนลดน้อยลง และปัจจุบันสถานศึกษาต่าง ๆ กำลังเผชิญสภาวะการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกอย่างมากมีการจัดการศึกษา และฝึกอบรมอาชีพให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้

ประกอบอาชีพ หรือใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (Office of the Vocational Education Commission, 2017)

จากสถานการณ์ข้างต้นทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเรื่องการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยฯ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในการพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมวิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต (2) เพื่อศึกษาการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต และ (3) เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคลกับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้านเนื้อหา แนวคิด และทฤษฎี (Conceptual and Theoretical Study) จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ลักษณะประชากรผู้เรียนอาชีวศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเลือกเรียน ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดประเด็นการศึกษา ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และเป็นพื้นฐานในการสร้างแบบสอบถาม โดยเน้นการศึกษาประเด็นสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นหลักสูตร 75 ชั่วโมงในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน พ.ศ. 2568 จำนวนทั้งสิ้น 550 คน เนื่องจากจำนวนประชากรค่อนข้างชัดเจน ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามซึ่งพัฒนาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เรียน ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการเลือกเรียนหลักสูตรระยะสั้น ใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ และตอนที่ 3 คำถามปลายเปิด

สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม หลังจากสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถาม ซึ่งพบว่ามีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป แสดงว่าเครื่องมือมีความเหมาะสม จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้เรียนระยะสั้นจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความชัดเจนและความสอดคล้องของคำถาม พร้อมทั้งทดสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.984 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงมาก ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้จริงในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความถี่ และร้อยละ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ส่วนสถิติเชิงอนุมานใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกเรียนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน และหากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีของเชฟเฟ (Scheffé Method)

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Conclusion and Presentation) ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วน โดยสรุปผลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และผลการเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล พร้อมจัดทำตารางประกอบการนำเสนอเพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อมูลอย่างชัดเจนและครอบคลุมต่อประเด็นการวิจัยทั้งหมด

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ผลการวิเคราห์เชิงปริมาณ พบว่า

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ร้อยละ 78.3 มีอายุมากกว่า 29 ปี ร้อยละ 74.3 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 50.9 ประกอบ อาชีพอิสระ ร้อยละ 27.8 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 52.6 โดยส่วนใหญ่เลือกเรียนในสาขา คหกรรมศาสตร์ทั่วไป ร้อยละ 40.4 และเคยเรียนหลักสูตรระยะสั้นมาก่อนอย่างน้อย 1 หลักสูตร ร้อยละ 41.3

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ผลการวิเคราห์เชิงปริมาณ พบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความสำคัญต่อการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต

การเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
ด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	4.52	.53	มากที่สุด
ด้านชื่อวิชาที่เรียน	4.52	.52	มากที่สุด
ด้านผู้สอน	4.67	.46	มากที่สุด
ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก	4.33	.54	มาก
ด้านการนำไปประกอบอาชีพ	4.47	.56	มาก
ด้านค่าใช้จ่ายทั้งหมดของหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	4.32	.64	มาก
รวม	**4.47**	**.45**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญต่อการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และด้านชื่อวิชาที่เรียน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านค่าใช้จ่ายของหลักสูตร ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลกับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

สมมติฐาน	ปัจจัยส่วนบุคคล	ผลการทดสอบ	ด้านที่พบความแตกต่าง	F	Sig.
1.1	เพศ	แตกต่างกัน	ด้านผู้สอน	4.206*	.041
1.2	อายุ	แตกต่างกัน	ด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	2.681*	.048
			ด้านชื่อวิชาที่เรียน	2.812*	.040
			ด้านผู้สอน	8.263*	.000
			โดยรวม	2.883*	.037
1.3	ระดับการศึกษาสูงสุด	แตกต่างกัน	ด้านผู้สอน	2.488*	.032
1.4	อาชีพ	แตกต่างกัน	ด้านผู้สอน	3.247*	.004
1.5	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	แตกต่างกัน	ด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	4.036*	.008
			ด้านผู้สอน	4.239*	.006
1.6	สาขาวิชาที่เลือกเรียน	แตกต่างกัน	ด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	3.099*	.028
1.7	จำนวนหลักสูตรที่เคยเรียนต่อเดือน	ไม่แตกต่างกัน	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยเพศมีความแตกต่างในด้านผู้สอน ส่วนปัจจัยอายุมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ด้านชื่อวิชาที่เรียน ด้านผู้สอน และผลรวม ปัจจัยระดับการศึกษาสูงสุดและอาชีพมีความแตกต่างในด้านผู้สอน ปัจจัยรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นและด้านผู้สอน และปัจจัยสาขาวิชาที่เลือกเรียนมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ส่วนจำนวนหลักสูตรที่เคยเรียนต่อเดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

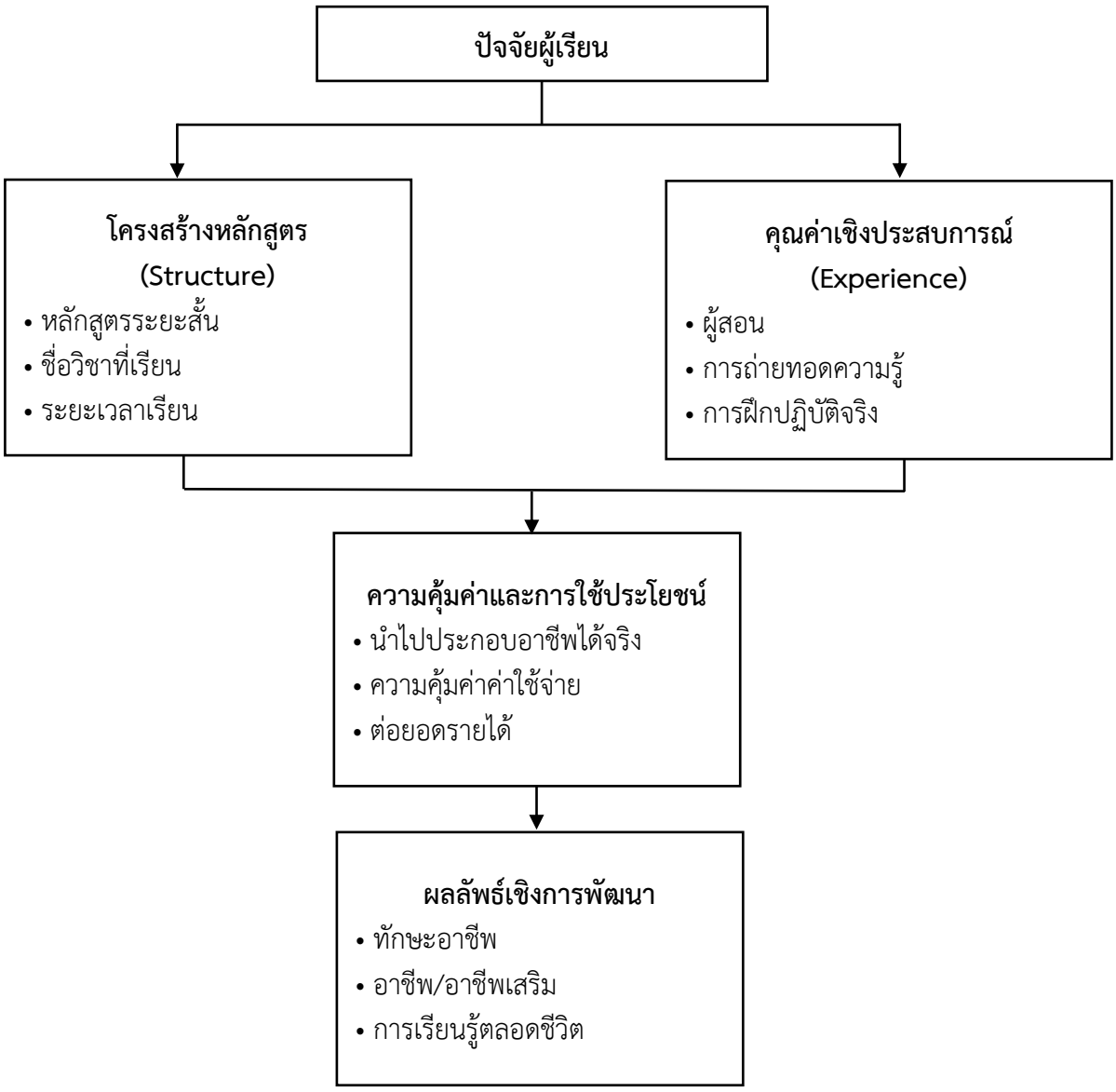

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพที่ 1 พบว่า กระบวนการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม ในลักษณะเชิงระบบ โดยมี “ปัจจัยผู้เรียน” เป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดความต้องการ ความคาดหวัง และกรอบการประเมินคุณค่าของหลักสูตร จากนั้นปัจจัยผู้เรียนจะส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าของหลักสูตรผ่าน 2 ด้านสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างหลักสูตร (Structure) ซึ่งครอบคลุมลักษณะของหลักสูตรระยะสั้น

ชื่อวิชาที่เรียน และระยะเวลาเรียน และคุณค่าเชิงประสบการณ์ (Experience) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของผู้สอน การถ่ายทอดความรู้ และการจัดการเรียนการสอนเชิงปฏิบัติจริง ทั้งสองด้านนี้ทำหน้าที่ร่วมกันในการสร้างการรับรู้คุณค่าและความเหมาะสมของหลักสูตรในมุมมองของผู้เรียน

เมื่อผู้เรียนประเมินว่าหลักสูตรมีความสามารถในการนำไปใช้ประกอบอาชีพได้จริง มีความคุ้มค่าต่อค่าใช้จ่าย และสามารถต่อยอดรายได้ จะนำไปสู่การรับรู้ “ความคุ้มค่าและการใช้ประโยชน์” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการตัดสินใจเลือกเรียนในที่สุด ผลลัพธ์ของกระบวนการดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปของผลลัพธ์เชิงการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างอาชีพหรืออาชีพเสริม และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อการศึกษา 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมวิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต 2) เพื่อศึกษาการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต และ 3) เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งผลการวิจัยได้ให้ข้อค้นพบที่สอดคล้องและแตกต่างกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมาดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมวิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเพศหญิงมีความสนใจและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะด้านคหกรรมมากกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wongkhamson, and Kee-ariyo (2023) ที่ระบุว่า นักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยอาชีวศึกษาพิษณุโลกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ในด้านอายุพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่อยู่ในช่วง มากกว่า 29 ปี แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะประกอบอาชีพหรือหารายได้เสริมตามแนวคิด “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) ซึ่งสอดคล้องกับ Sze-Kiu Yeung (2022) ที่ชี้ว่ากลุ่มวัยทำงานเลือกเรียนหลักสูตรที่ใช้เวลาไม่นานและนำไปใช้ได้จริง ขณะเดียวกันผู้เรียนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี และประกอบ อาชีพอิสระหรือเจ้าของกิจการ ซึ่งมีความต้องการต่อยอดทักษะเพื่อสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Tupwong, Choradon, and Tunya (2024) ที่ระบุว่าหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปใช้สร้างรายได้ได้จริง นอกจากนี้ ผู้เรียนส่วนใหญ่มี รายได้มากกว่า 15,000 บาท ทำให้มีความพร้อมในการลงทุนเพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งตรงกับผลวิจัยของ Phothavorn, and Tantivisethsak (2024) ที่ชี้ว่าผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูงมักใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง

2. การเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญต่อการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะด้านผู้สอน ด้านหลักสูตร และด้านชื่อวิชาที่เรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการตัดสินใจสมัครเรียน แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนให้ความสำคัญกับคุณภาพของหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้จริง และความเชี่ยวชาญของผู้สอนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Tupwong, Choradon, and Tunya (2024) ที่ระบุว่าหลักสูตรระยะสั้นที่เชื่อมโยงกับทักษะอาชีพและมีผู้สอนที่มีความเป็นมืออาชีพจะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของผู้เรียน อีกทั้งสอดคล้องกับ Kailuenam, and Piamsawas (2023) ที่ชี้ว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และความคุ้มค่าของค่าใช้จ่ายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกเรียนของผู้ใหญ่

จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนมุ่งเน้นการเลือกหลักสูตรที่ “คุ้มค่า ใช้ได้จริง และเชื่อถือได้” เพื่อพัฒนาทักษะและต่อยอดโอกาสทางอาชีพในอนาคต

3. การเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการให้ความสำคัญในการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และสาขาวิชาที่เลือกเรียน ในด้านเพศ Maran et al. (2023) พบว่า เพศมีผลต่อรูปแบบการรับรู้และการประเมินคุณลักษณะของผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่าเพศหญิงให้ความสำคัญต่อด้านผู้สอนสูงกว่าเพศชาย ในด้านอายุ Siriprayong (2023) ระบุว่า ผู้เรียนช่วงวัยเยาว์ให้ความสำคัญต่อโอกาสพัฒนาอาชีพและคุณค่าของหลักสูตรมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยนี้ ที่พบว่ากลุ่มอายุ 15–19 ปีให้ความสำคัญต่อหลักสูตร ชื่อรายวิชา และผู้สอนสูงที่สุด ในด้านระดับการศึกษา Shwekchim (2023) รายงานว่า ผู้เรียนที่มีระดับการศึกษาสูงมีความคาดหวังต่อทักษะและความเชี่ยวชาญของผู้สอนสูงกว่า และสอดคล้องกับผลวิจัยนี้เช่นกัน ในด้านอาชีพ Amutakhu, and Kee-ariyo (2022) พบว่า ผู้เรียนที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาให้ความสำคัญต่อผู้สอนมากกว่า ซึ่งตรงกับผลการวิจัยนี้ เช่นเดียวกัน ในด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน Wongkhamson, and Kee-ariyo (2023) ชี้ว่ากลุ่มรายได้น้อยให้ความสำคัญต่อทักษะอาชีพที่นำไปสร้างรายได้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ ที่กลุ่มรายได้ต่ำให้ความสำคัญด้านหลักสูตรและผู้สอนสูงกว่า และในด้าน สาขาวิชาที่เลือกเรียน Shwekchim (2023) พบว่า ความสนใจและพื้นฐานของผู้เรียนมีผลต่อการประเมินคุณค่าหลักสูตร

สรุป

การวิจัยเพื่อการศึกษา 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรมวิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต 2) เพื่อศึกษาการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต และ 3) เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของปัจจัยส่วนบุคคล กับการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ร้อยละ 78.3 มีอายุมากกว่า 29 ปี ร้อยละ 74.3 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 50.9 ประกอบอาชีพอิสระ ร้อยละ 27.8 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 15,000 บาท ร้อยละ 52.6 โดยส่วนใหญ่เลือกเรียนในสาขาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป ร้อยละ 40.4 และเคยเรียนหลักสูตรระยะสั้นมาก่อนอย่างน้อย 1 หลักสูตร ร้อยละ 41.3 โดยผู้เรียนให้ความสำคัญต่อการเลือกเรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และด้านชื่อวิชาที่เรียน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านค่าใช้จ่ายของหลักสูตร ตามลำดับ และปัจจัยเพศมีความแตกต่างในด้านผู้สอน ส่วนปัจจัยอายุมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ด้านชื่อวิชาที่เรียน ด้านผู้สอน และผลรวม ปัจจัยระดับการศึกษาสูงสุดและอาชีพมีความแตกต่างในด้านผู้สอน ปัจจัยรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นและด้านผู้สอน และปัจจัยสาขาวิชาที่เลือกเรียนมีความแตกต่างในด้านหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ส่วนจำนวนหลักสูตรที่เคยเรียนต่อเดือนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ประเภทวิชาคหกรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 21–30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาท ดังนั้น สถานศึกษาและผู้จัดหลักสูตรควรออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มวัยทำงาน โดยเน้นเนื้อหาที่สามารถนำไปต่อยอดอาชีพหรือสร้างรายได้เสริมได้จริง พร้อมทั้งจัดตารางเรียนให้มีความยืดหยุ่นเหมาะกับผู้เรียนที่ต้องทำงานประจำ

1.2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญกับ ด้านผู้สอน มากที่สุด สถานศึกษาจึงควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาศักยภาพทั้งด้านความรู้ทางวิชาชีพและเทคนิคการสอน เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเข้าใจง่ายและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เรียน อีกทั้งควรเพิ่มกิจกรรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริง เช่น เวิร์กช็อป หรือการจำลองสถานการณ์ประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้

1.3 ด้านหลักสูตรและสภาพแวดล้อมในการเรียน ผู้เรียนให้ความสำคัญในระดับมาก ดังนั้น วิทยาลัยควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและทันสมัย เช่น อุปกรณ์การเรียน เครื่องมือฝึกปฏิบัติ และสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พร้อมทั้งพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะในสายอาชีพด้านคหกรรม เช่น เบเกอรี่ อาหารไทย อาหารนานาชาติ และงานประดิษฐ์

1.4 ด้านค่าใช้จ่ายของหลักสูตร ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสม แต่เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ควรมีการจัดโครงการสนับสนุนทุนเรียนฟรีหรือส่วนลดค่าเรียนบางส่วนสำหรับผู้มีรายได้น้อย รวมถึงเปิดโอกาสให้ชำระค่าใช้จ่ายเป็นงวด เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังผู้เรียนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นในประเภทวิชาอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรม ท่องเที่ยว หรืองานช่าง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านแรงจูงใจและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเรียนในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรในภาพรวมของสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาเพิ่มเติมถึง ปัจจัยทางจิตวิทยาและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ความสนใจส่วนตัว เป้าหมายในชีวิต หรือค่านิยมทางสังคม ที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเรียนหลักสูตรระยะสั้น เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งถึงความต้องการของผู้เรียนและสามารถออกแบบหลักสูตรที่ตอบสนองได้อย่างตรงจุด

2.3 ควรใช้ วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ครอบคลุมและสะท้อนมุมมองของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสมบูรณ์และคุณค่าทางวิชาการของงานวิจัยในอนาคต

References

Amutakhu, A., & Kee-ariyo, C. (2022). Decisions of Saowapa Vocational College Students in Choosing a Vocational Diploma in Home Economics. *Journal of Technical Education Development*, 37(133), 63–73.

Kailuenam, W., & Piamsawas, P. (2023). Factors Affecting the Decision to Participate in the Short-Course Online Training on Qualitative Research. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 5(2), 281–297.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607–610.

Maran, N., Suksawat, N., & Kettapan, K. (2023). The Demographic Factors and Marketing Mix Elements (4P's) Affecting Repeat Purchase: Shopee Case Study in Songkhla Province. In *Proceedings of the 13th Hatyai National and International Conference on 13th May 2022* (pp. 2866–2882). Hatyai University, Songkhla.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *Annual Report 2022*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.

Office of the Vocational Education Commission. (2017). *Vocational Education Development Plan B.E. 2560–2579*. Bangkok: Office of the Vocational Education Commission.

Office of the Vocational Education Commission. (2018). *Self-Assessment and Individual Development Plan (ID PLAN) Handbook for Teaching Personnel under the Office of the Vocational Education Commission*. Bangkok: Ministry of Education.

Phothavorn, P., & Tantivisethsak, P. (2024). A Study of Demographic and Social Factors Affecting Spending Behavior Patterns: A Comparison Between Elderly Thais and Chinese. *Lampang Rajabhat University Journal*, 13(1), 24–36.

Shwekchim, C. (2023). *Decision-Making Factors to Pursue a Bachelor's Degree of Home Economics Students, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. Bangkok.

Siriprayong, C. (2023). *Decisions to Pursue a Home Economics Program among Upper Secondary School Students in Suphan Buri Province*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. Bangkok.

Tupwong, J., Choradon, P., & Tunya, N. (2024). The Educational Management Model for Short-Course Students to Enhance the Entrepreneurial Competency of Bangsaen Technical College. *Journal of Buddhist Psychology*, 9(1), 37–50.

Thanawiboonchai, J. (2016). Unit 11: Thinking, Problem Solving, and Decision Making. In *Psychology for Daily Life* (Units 8–15, pp. 11-7). Nonthaburi: School of Human Ecology, Sukhothai Thammathirat Open University.

Wongkhamson, P., & Kee-ariyo, C. (2023). Choosing to Study in Home Economics Vocational Certificate Program of Phitsanulok Vocational College Students. *Journal of Technical Education Development*, 36(128), 84–93.

Yeung, S.-K., & Lee, W. L. (2019). Online Versus Face-to-Face: A Quantitative Study of Factors Influencing Students' Choice of Study Mode Using Chi-Square Test and Binary Logistic Regression. In *ASCILITE 2019 Conference Proceedings: Personalised Learning. Diverse Goals. One Heart*. Retrieved August 20, 2025, from https://open-publishing.org/publications/index.php/APUB/article/view/281

พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต*

Purchasing Behavior of Local Snack Products among Tourists in Phuket Province

[1]ณัฐวรรณ ยิ้มปลื้ม, [2]ชญาภัทร์ กี่อาริโย, [3]ธนภพ โสตรโยม, และ [4]น้อมจิตต์ สุธีบุตร
[1]Nattawan Yimpleum, [2]Chayapat Kee-ariyo, [3]Thanapop Soteyome and [4]Nomjit Suteebut
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
Faculty of Home Economics Technology,
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.
[4]Corresponding Author's Email: Nomjit.s@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต 2) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต 3) ศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต 4) หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวกับการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต และ 5) หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือและสถิติที่ใช้ทดสอบ ได้แก่ ค่าไคสแควร์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20–35 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาท 2) นักท่องเที่ยวที่เลือกซื้อขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตให้ความสำคัญต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านการตัดสินใจซื้อ พบว่าส่วนใหญ่นิยมซื้อขนมพื้นถิ่นเป็นของฝาก ได้แก่ ขนมเต้าส้อ ขนมอังกู๊ และขนมอาโป้ง โดยซื้อเฉลี่ย 2–3 ครั้งต่อเดือน ปริมาณครั้งละ 2–3 ถุงหรือกล่อง และมีค่าใช้จ่ายต่อครั้ง 1,001–2,000 บาท 4) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความแตกต่างต่อเหตุผล ประเภท ความถี่ ปริมาณ และค่าใช้จ่ายในการซื้อขนมพื้นถิ่นที่ระดับ .05 และ 5) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านประสบการณ์ทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับประเภทสินค้า ความถี่และปริมาณการซื้อ ขณะที่เหตุผลในการซื้อและค่าใช้จ่ายต่อครั้งไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์; การตัดสินใจเลือกซื้อ; ผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น; นักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต

*Received November 21, 2025; Revised January 17, 2026; Accepted February 6, 2026

Abstract

This study aimed to: (1) examine the personal factors of tourists in Phuket Province; (2) investigate the marketing mix factors influencing tourists' selection of local snack products in Phuket Province; (3) examine tourists' purchasing decision-making behavior regarding local snack products; (4) determine the relationship between tourists' personal factors and their decisions to purchase local snack products in Phuket Province; and (5) determine the relationship between marketing mix factors and tourists' decisions to purchase local snack products in Phuket Province. The study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 400 tourists who traveled to Phuket and purchased local snack products. Data were collected using questionnaires and analyzed using the Chi-square test.

The findings revealed that: (1) Most tourists in Phuket Province were female, aged 20–35 years, held a bachelor's degree, worked in government agencies or state-owned enterprises, and had an average monthly income of 15,001–30,000 baht; (2) Tourists who purchased local snack products in Phuket Province rated the overall importance of marketing mix factors at a high level; (3) Regarding purchasing decisions, most tourists purchased local snacks as souvenirs, particularly Tao So, Ang Ku, and A-Pong. They purchased these products an average of 2–3 times per month, with 2–3 bags or boxes per purchase, and spent approximately 1,001–2,000 baht per purchase; (4) Tourists' personal factors, including age, educational level, occupation, and average monthly income, were significantly associated with differences in their reasons for purchasing, types of products purchased, purchase frequency, purchase quantity, and expenditure, at the .05 significance level; and (5) The marketing experience dimension of the marketing mix was significantly associated with the type of product purchased, purchase frequency, and purchase quantity. However, no statistically significant relationship was found between marketing experience and reasons for purchasing or expenditure per purchase at the .05 significance level.

Keywords: Related Factors; Purchasing Decision-Making; Local Snack Products; Tourists in Phuket Province

บทนำ

จังหวัดภูเก็ตเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทยที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี โดยในปี 2023 มีผู้เยี่ยมชมประมาณ 9.7 ล้านคน (Ministry of Tourism and Sports, 2025) ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ จังหวัดภูเก็ตได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็น "City of Gastronomy" ในปี ค.ศ. 2015 ถือเป็นเกียรติประวัติที่สำคัญของประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน ภูเก็ตกลายเป็นเมืองแรกในไทยที่ได้รับสถานะนี้ ซึ่งสะท้อนถึงความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรมอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และการผสมผสานวัฒนธรรมหลากหลายเชื้อชาติอย่างลงตัว (Pongsakornrangsil, 2018) วัฒนธรรมอาหารของภูเก็ตได้รับอิทธิพลจากชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวมลายู และชาวไทยพื้นเมือง โดยมีความหลากหลายในวัตถุดิบ เทคนิคการปรุง และ

การนำเสนอ อาหารพื้นเมืองภูเก็ตไม่เพียงแค่แสดงถึงวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ แต่ยังกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก การได้รับเลือกเป็น "City of Gastronomy" มีความหมายเชิงเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยช่วยสร้างมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวเชิงอาหารการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ภูเก็ตเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้วัฒนธรรมอาหาร เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความยั่งยืนในระดับสากล

ขนมพื้นถิ่นภูเก็ตเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชุมชนในจังหวัดภูเก็ตอย่างลึกซึ้ง ขนมพื้นถิ่นเหล่านี้เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมของชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวมลายู และชาวไทยพื้นถิ่น (Panpetch, and Panpetch, 2022) ขนมพื้นถิ่นภูเก็ตมีเอกลักษณ์โดดเด่น ทั้งในด้านวัตถุดิบ ที่หาได้ในพื้นที่ เช่น กะทิ น้ำตาลมะพร้าว และแป้ง รวมถึงเทคนิคการปรุงที่ต้องการความประณีต อาทิ การนึ่ง การทอด และการหมัก ขนมเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงอาหารที่ตอบสนองความต้องการทางโภชนาการ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในงานพิธีกรรม เทศกาล และประเพณีที่สะท้อนถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อรสชาติ วิธีการปรุง และการนำเสนอ จนเกิดเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น เต้าส้อ ขนมอาโป๊ง ขนมโกสุ้ย และขนมบี้ผ้าง ในบริบทของการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ขนมพื้นถิ่นไม่เพียงแต่เป็นอาหารที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการกินที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่น งานวิจัยเกี่ยวกับขนมพื้นถิ่นภูเก็ตจึงมีความสำคัญในการศึกษาอัตลักษณ์ของขนมพื้นเมือง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยและการพัฒนาที่สอดรับกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งขนมของฝากในภูเก็ตเป็นหนึ่งในสิ่งที่นักท่องเที่ยวมักเลือกซื้อเพื่อเป็นของที่ระลึกจากการเยือนเกาะนี้ ขนมท้องถิ่นของภูเก็ต เช่น "อาโป๊ง", "โอเอ๋ว", "บี้พ้าง", และ "บีโกหมอย" เป็นตัวเลือกยอดนิยมที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว โดยขนมเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีรสชาติอร่อย แต่ยังสะท้อนถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ขนมของฝากเหล่านี้จึงมีความสำคัญทั้งในด้านการสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่นและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม (Expique, 2024; Clever Thai, 2023) การเลือกซื้อขนมของฝากจากภูเก็ตสะท้อนถึงความนิยมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการนำรสชาติท้องถิ่นไปแบ่งปันกับคนที่บ้านหรือเพื่อนฝูง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญกับการซื้อขนมที่มีเอกลักษณ์และเป็นของแท้จากภูเก็ต ซึ่งมักเป็นประสบการณ์ที่เพิ่มความพิเศษให้กับการเดินทาง (Expique, 2024) การเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นภูเก็ตในหมู่นักท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ขนมพื้นถิ่นเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่าง ในภูเก็ต นักท่องเที่ยวมักจะเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นเป็นของฝากเนื่องจากขนมเหล่านี้มีความหลากหลายและมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างอดีต และปัจจุบันของภูเก็ต ซึ่งเป็นเมืองที่มีการหลอมรวมของหลายวัฒนธรรม อาทิ เช่น วัฒนธรรมไทย จีน และมาเลย์ นอกจากนี้ ขนมพื้นถิ่นยังได้รับความสนใจมากขึ้นจากการที่ภูเก็ตได้รับการยกย่องเป็น "City of Gastronomy" จากองค์การยูเนสโก ซึ่งทำให้ขนมพื้นถิ่นของภูเก็ตกลายเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่ให้รสชาติที่อร่อยแต่ยังให้คุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ การเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นจึงเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงการแสวงหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจของภูเก็ตในสายตาของนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นภูเก็ตของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคในท้องถิ่นยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ ที่ส่งผลต่อความนิยมและความต้องการของตลาด ซึ่งรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น การขาดความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับขนมพื้นถิ่น การแข่งขันจากผลิตภัณฑ์อื่น ๆ การตั้งราคาที่ไม่เหมาะสม และความสะดวกในการหาซื้อขนมพื้นถิ่น ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้การส่งเสริมและการอนุรักษ์ขนมพื้นถิ่นภูเก็ตยังคงเป็นเรื่องที่ท้าทาย

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น พบว่า จังหวัดภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญระดับนานาชาติ (Poltanee, 2020) นักท่องเที่ยวมีความสนใจเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นเป็นของฝากหรือเพื่อบริโภค แต่ยังขาดข้อมูล เชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยซึ่งประกอบอาชีพ เป็นครูผู้สอนในสาขาวิชาอาหารและโภชนาการ ณ วิทยาลัยสารพัดช่างภูเก็ต ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการประกอบอาหาร การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของวัตถุดิบท้องถิ่นและวัฒนธรรมอาหารพื้นเมืองของจังหวัดภูเก็ต จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมการเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด และการบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในสาขาอาหารและโภชนาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เข้าใจถึงความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น ของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด และทฤษฎี (Conceptual and Theoretical Study) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับขนมพื้นถิ่นภูเก็ต ลักษณะประชากรศาสตร์ ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกซื้อ และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดภูเก็ต เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดเนื้อหาและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการเลือกซื้อขนมพื้นถิ่น โดยเน้นศึกษาในประเด็นสำคัญ คือ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต และการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลเชิงสำรวจ สำรวจนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต โดยใช้ QR Code แล้วให้ทำแบบสอบถามผ่านโทรศัพท์มือถือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต ซึ่งไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต จำนวน

400 คน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรของที่แน่นอนจึงกำหนดขนาดตัวอย่างจากค่าความเชื่อมั่นที่ 95% และให้ค่าความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ใช้สูตรของคอแครน (Cochran)

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ) เครื่องมือ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต การตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต และข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต วิธีการ คือ สร้างแบบสอบถามจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี นำเสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Try Out) กับ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน ได้รับการคัดเลือกโดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามตามร้านจำหน่ายขนมพื้นถิ่นที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต เช่น ร้านขนมพื้นเมืองดั้งเดิมและร้านของฝากที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ การคัดเลือกพื้นที่ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากร้านที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติใช้บริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของคำถามด้วยวิธีของ Cronbach’s Alpha ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.979 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของคอแครน (Cochran) เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นที่ 95% และให้ค่าความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% โดยใช้สูตรของคอแครน (Cochran) (Naiyapat, 2005; Silpcharu, 2014) ทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยวิธีของ Cronbach’s Alpha

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (Data Collection and Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความถี่ และร้อยละ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น และใช้ไคสแควร์ (Chi–Square Test) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย (Conclusion and Presentation) ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุมการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วน โดยสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต การตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต และผลการทดสอบสมมติฐาน พร้อมนำเสนอผลในรูปแบบตารางเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20–35 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาทตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า มีผลปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความสำคัญต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต โดยรวม

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
ด้านผลิตภัณฑ์	4.02	0.51	มาก
ด้านราคา	4.00	0.53	มาก
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	3.99	0.52	มาก
ด้านการส่งเสริมทางการตลาด	3.99	0.57	มาก
ด้านพนักงาน	4.02	0.55	มาก
ด้านการทำเลที่ตั้ง	4.01	0.55	มาก
ด้านการให้บริการ	4.01	0.54	มาก
รวม	**4.01**	**0.51**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ให้ความสำคัญต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านพนักงาน รองลงมาคือ ด้านทำเลที่ตั้ง และด้านการให้บริการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมทางการตลาด ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่ซื้อเพื่อเป็นของฝากมากที่สุด โดยประเภทของขนมที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ ขนมเต้าส้อ สำหรับความถี่ในการเลือกซื้อ ส่วนใหญ่ซื้อเดือนละ 2–3 ครั้ง ในปริมาณการซื้อส่วนใหญ่เลือกซื้อครั้งละ 2–3 ถุง/กล่อง ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายอยู่ในช่วง 1,001–2,000 บาท

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า มีผลปรากฏตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต

การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น	ปัจจัยส่วนบุคคล									
	เพศ		อายุ		ระดับการศึกษา		อาชีพ		รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	
	χ^2	p-Value	χ^2	p-Value	χ^2	p-Value	χ^2	p-Value	χ^2	p-Value
เหตุผลในการเลือกซื้อ	7.87	0.160	84.26	0.000*	54.50	0.000*	71.98	0.000*	48.47	0.000*
ประเภทขนมที่เลือกซื้อ										
ขนมเต้าส้อ	0.004	0.952	2.058	0.560	2.462	0.292	3.223	0.780	2.868	0.413
ขนมโอ้เอ๋ว	0.008	0.927	1.814	0.612	1.959	0.375	11.373	0.078	0.029	0.999
ขนมอังกู๊	0.948	0.330	5.644	0.130	1.837	0.399	14.155	0.028*	0.6330	0.097
ขนมบีพ้าง	0.007	0.935	0.919	0.821	0.456	0.796	5.944	0.429	0.673	0.880
ขนมอาโป้ง	1.925	0.165	3.979	0.264	0.274	0.872	2.068	0.913	4.860	0.182
ขนมพริก	0.470	0.493	0.807	0.848	0.681	0.711	10.595	0.102	10.972	0.012*
ขนมม่อหลาว	3.914	0.048*	4.101	0.251	0.181	0.405	8.693	0.192	2.015	0.569
ขนมผ่างเปี้ย	0.003	0.955	11.313	0.010*	3.138	0.208	11.093	0.086	0.727	0.867
ขนมโกสุ้ย	1.294	0.255	7.559	0.056	2.781	0.249	10.948	0.090	1.881	0.598
ขนมก้องถึง	2.726	0.099	5.378	0.146	2.084	0.353	5.170	0.522	2.637	0.451
ความถี่ในการเลือกซื้อ	1.540	0.670	22.286	0.008*	14.400	0.025*	53.050	0.000*	17.723	0.039*
ปริมาณในการเลือกซื้อ	4.930	0.180	25.977	0.002*	29.110	0.000*	59.740	0.000*	41.372	0.000*
ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง	1.400	0.710	15.005	0.091	21.310	0.002*	61.740	0.000*	71.204	0.000*

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตมากที่สุด ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนซึ่งมีผลต่อทั้งเหตุผลในการเลือกซื้อ ความถี่ในการเลือกซื้อ ปริมาณที่ซื้อ และค่าใช้จ่ายต่อครั้ง ขณะที่ เพศ โดยรวม ไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเลือกซื้อ ยกเว้นในกรณีของ ขนมม่อหลาว ที่พบความแตกต่างระหว่างเพศ และในส่วนของประเภทขนม พบว่า ขนมอังกู๊ มีความสัมพันธ์กับ อาชีพของนักท่องเที่ยว ขนมพริก มีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของนักท่องเที่ยว และขนมผ่างเปี้ย มีความสัมพันธ์กับอายุของนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า มีผลปรากฏตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น ของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต

การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น	**ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด**	
	χ^2	p-Value
เหตุผลในการเลือกซื้อ	402.116	1.000
ประเภทขนมที่เลือกซื้อ		
ขนมเต้าส้อ	114.040	0.224
ขนมโอ้เอ๋ว	106.382	0.349
ขนมอังกู๊	134.335	0.018*
ขนมบีพ้าง	93.551	0.662
ขนมอาโป้ง	106.128	0.356
ขนมพริก	94.818	0.662
ขนมม่อหลาว	112.405	0.248
ขนมผ่างเปี้ย	93.551	0.662
ขนมโกสุ้ย	103.261	0.392
ขนมก้องถึง	122.204	0.065
ความถี่ในการเลือกซื้อ	377.163	0.002*
ปริมาณในการเลือกซื้อ	388.198	0.000*
ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง	275.379	0.843

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต ได้แก่ ความถี่ในการเลือกซื้อ และปริมาณในการเลือกซื้อ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่เหตุผลในการเลือกซื้อและค่าใช้จ่ายต่อครั้ง ไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ พบว่าประเภทขนมที่เลือกซื้อในกรณีของ “ขนมอังกู๊” มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดอย่างมีนัยสำคัญ แต่สำหรับขนมพื้นถิ่นชนิดอื่น ๆ ไม่พบอิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดต่อการเลือกซื้อ

องค์ความรู้ใหม่

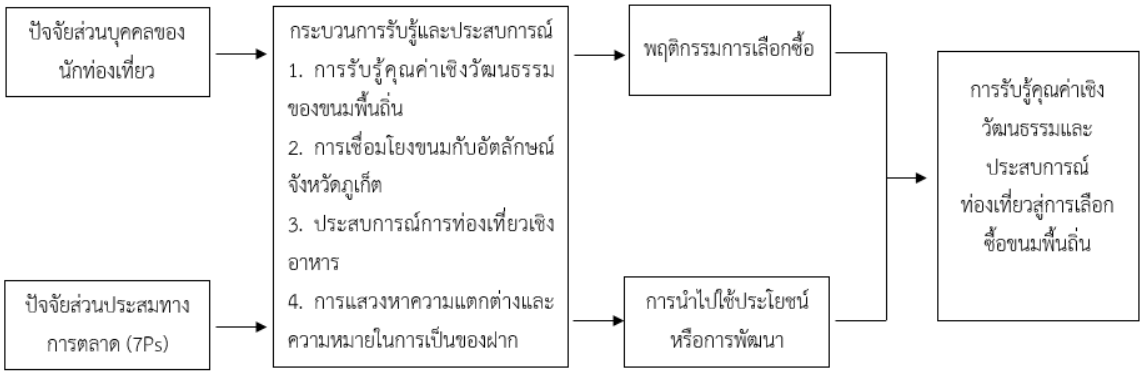

Figure 1: The New Knowledge on Tourists' Decision-Making in Purchasing Local Snacks in Phuket Province

จากภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดผ่านกระบวนการรับรู้คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมการเลือกซื้อและสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการเรียนการสอน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างยั่งยืน โดยผลลัพธ์สะท้อนให้เห็นว่าการรับรู้คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้หญิงมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับรายละเอียดและการเลือกซื้อของฝากมากกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความอ่อนไหวทางอารมณ์และค่านิยมทางสังคมของเพศหญิงของ Chotthiniphat (2021) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อขนมหวานร้านอาฟเตอร์ยูในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งกล่าวไว้ว่า กลุ่มวัยทำงานช่วงอายุ 26–40 ปี เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมการซื้อสูง เนื่องจากมีกำลังซื้อและต้องการเลือกสินค้าที่มีความหมายทางสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของ Boonkra (2021) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการในร้านรูปแบบคาเฟ่ขนมหวาน (Dessert Café) ของผู้บริโภค ในเขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาร้าน After You ซึ่งกล่าวไว้ว่า ด้านบทบาทอายุต่อรูปแบบการใช้ชีวิต ขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ทำให้เกิดการตระหนักถึงคุณภาพ ความปลอดภัย และอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่นมากขึ้น และด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจมีสัดส่วนการซื้อสูงที่สุด เนื่องจากมีรายได้มั่นคงและมีพฤติกรรมการซื้อเพื่อบริโภคและมอบเป็นของฝาก และยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการบริโภคของ Phothavorn and Tantivisethsak (2024) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อความตั้งใจในเลือกซื้อเมนูใหม่ตามฤดูกาลของชานมไข่มุก : กรณีศึกษาร้านเฟรช มีในเขตกรุงเทพมหานคร ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูงมักให้ความสำคัญต่อความคุ้มค่าเชิงคุณภาพมากกว่าราคา ตรงกับงาน ที่พบว่า รายได้สะท้อนพฤติกรรมการใช้จ่ายได้อย่างชัดเจน

2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น จังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตในภาพรวม

อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพวัตถุดิบ รสชาติ ความสดใหม่ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจและการซื้อซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Joodkong and Thongmun (2021) ศึกษางานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ส่วนประสมการตลาดต่อการตัดสินใจบริโภคอาหารพื้นเมืองของนักท่องเที่ยวชาวไทย Generation Y ในจังหวัดภูเก็ต ที่ระบุว่า รสชาติและความโดดเด่นของสินค้าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงจูงใจต่อการซื้อ ด้านราคา พบว่า ผู้บริโภคต้องการราคาที่สมเหตุสมผลเมื่อเทียบกับคุณภาพ และสอดคล้องกับ Akkoson (2020) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การตัดสินใจต่อการบริโภคขนมหวานของคนวัยทำงานในจังหวัดภูเก็ต โดยระบุว่า ราคามีบทบาทสำคัญต่อการเลือกรับประทานอาหาร ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า ความสะดวก การเข้าถึงได้ง่าย และการมีช่องทางออนไลน์ช่วยเพิ่มโอกาส ในการขาย และสอดคล้องกับ Singkhala and Jansuri (2021) ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอาหารในพื้นที่เมืองเก่าภูเก็ต ที่กล่าวถึงด้านการส่งเสริมการตลาดที่การใช้สื่อสังคมออนไลน์และรีวิวจากผู้มีอิทธิพลมีผลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างชัดเจน และสอดคล้องตรงกันกับผลการวิจัยของ Amornchainont and Samantreeporn (2023) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อขนมไทยของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร ที่กล่าวถึงด้านบุคลากรและการให้บริการ พบว่า ความสุภาพ ทักษะการแนะนำสินค้า และการต้อนรับที่เป็นมิตรสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดี และนำไปสู่ความเชื่อมั่นของผู้บริโภค และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Talapnark and Kee-ariyo (2020) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการธุรกิจร้านอาหารญี่ปุ่น ประเภทชาบู ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ที่กล่าวว่า ด้านทำเลที่ตั้งที่สะดวกและอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวมีผลโดยตรงต่อโอกาสในการซื้อ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Saetan and Kee-ariyo (2023) โดยศึกษาวิจัยเรื่องการใช้บริการร้านอาหารพื้นถิ่นของผู้บริโภค จังหวัดภูเก็ต ที่กล่าวว่า ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่ตอบโจทย์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวทั้งด้านคุณลักษณะสินค้า การสื่อสารการตลาด และประสบการณ์ในการซื้อ ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยว

3. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ด้วยเหตุผลหลัก คือ รสชาติที่อร่อยและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งทำให้ขนมพื้นถิ่นถูกมองว่าเป็น ของฝากที่สะท้อนตัวตนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าสินค้าเพื่อบริโภคทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Singkhala and Jansuri (2021) ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอาหารในพื้นที่เมืองเก่าภูเก็ต ที่กล่าวถึงศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอาหารในพื้นที่เมืองเก่าภูเก็ต ที่กล่าวถึงอาหารพื้นถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวมักเลือกนำกลับไปเป็นของฝากเพื่อสื่อถึงสถานที่ที่เดินทางไป ประเภทผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม เช่น ขนมอังกู๊ เต้าส้อ และโอ๊ะเอ๋ว แสดงให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมจะได้รับการเลือกซื้อสูงกว่า และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Joodkong and Thongmun (2021) ศึกษางานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ส่วนประสมการตลาดต่อการตัดสินใจบริโภคอาหารพื้นเมืองของนักท่องเที่ยวชาวไทย Generation Y ในจังหวัดภูเก็ต ที่ระบุว่า ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารพื้นเมืองของนักท่องเที่ยว ด้านความถี่และปริมาณการซื้อ พบว่า อยู่ในระดับพอเหมาะและเกิดขึ้นในโอกาสเฉพาะ มากกว่าการบริโภคในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Detsaro (2022) โดยศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่พบว่า การบริโภคขนมพื้นถิ่นของผู้บริโภคมักเกิดในจังหวะของการท่องเที่ยวหรือโอกาสพิเศษ ในส่วนของค่าใช้จ่าย พบว่า มีช่วงการใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 100–300 บาทต่อครั้ง ซึ่งผู้บริโภคมองว่าเป็นระดับราคาที่คุ้มค่ากับคุณภาพและความหมายของสินค้า และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ji (2019) โดยศึกษางานวิจัยเรื่อง Factors Affecting Consumers’ Purchase Decisions

of Street Food in Bangkok ที่ระบุว่า ผู้บริโภคยอมจ่ายในระดับราคาที่สะท้อนคุณภาพและคุณค่าทางวัฒนธรรมของสินค้า

4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ ส่งผลต่อเหตุผลในการซื้อ ประเภทสินค้า ปริมาณ และค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้ง ด้านเพศ พบว่า เพศหญิงมีแนวโน้มเลือกซื้อสูงกว่าเพศชาย เป็นเพราะว่า เพศหญิงให้ความสำคัญกับรสชาติ ความสวยงาม และความเหมาะสมในการเป็นของฝาก มากกว่าเพศชายที่คำนึงถึงความสะดวกและราคา และสอดคล้องกับ Chotthiniphat (2021) ศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อขนมหวานร้านอาฟเตอร์ยูในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ที่ชี้ว่า เพศหญิงตอบสนองต่อการตลาดและมีพฤติกรรมเลือกซื้อมากกว่าเพศชาย ด้าน อายุ พบว่า กลุ่มวัย 21–40 ปี เป็นกลุ่มที่มีการเลือกซื้อสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า เป็นวัยที่มีกำลังซื้อและนิยมสินค้าที่สะท้อนประสบการณ์การเดินทาง ขณะที่กลุ่มอายุสูงกว่าให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าและความจำเป็นมากขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Akkoson (2020) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การตัดสินใจต่อการบริโภคขนมหวานของคนวัยทำงานในจังหวัดภูเก็ต โดยระบุว่า อายุมีผลต่อรูปแบบการตัดสินใจและค่านิยมในการเลือกซื้อสินค้า ด้านระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเลือกซื้อขนมพื้นถิ่นมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มนี้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของสินค้า อีกทั้งให้ความสำคัญกับคุณภาพและความคุ้มค่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Amornchainont and Samantreeporn (2023) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อขนมไทยของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ชี้ว่า ระดับการศึกษามีอิทธิพลต่อรูปแบบการซื้อสินค้าอาหารพื้นถิ่น ด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจมีพฤติกรรมซื้อสูงกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เนื่องจากข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจมีรายได้มั่นคงและต้องการสินค้าที่สามารถใช้แสดงคุณค่าเชิงสัญลักษณ์เวลามอบเป็นของฝาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Talapnark and Kee-ariyo (2020) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการธุรกิจร้านอาหารญี่ปุ่น ประเภทชาบู ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ที่ระบุว่า อาชีพสัมพันธ์กับระดับรายได้และพฤติกรรมการใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญ และด้านรายได้เฉลี่ย พบว่า กลุ่มรายได้ 15,001–30,000 บาทเป็นกลุ่มที่เลือกซื้อสูงที่สุด อาจเป็นเพราะว่า สามารถเข้าถึงสินค้าได้ง่าย มองว่าราคาเหมาะสมและคุ้มค่า ขณะที่กลุ่มรายได้สูงเลือกอย่างพิถีพิถันและนิยมสินค้าที่แตกต่างหรือพรีเมียมกว่า และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Sansuwan (2024) ที่ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อความตั้งใจในเลือกซื้อเมนูใหม่ตามฤดูกาลของชานมไข่มุก: กรณีศึกษาร้านเฟรช มีในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกล่าวว่า รายได้ เป็นตัวกำหนดระดับความคุ้มค่าและคุณภาพที่ผู้บริโภคคาดหวัง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดของนักท่องเที่ยว ไม่มีความสัมพันธ์ ต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นภูเก็ตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยอื่น เช่น ความชอบส่วนบุคคล ภาพลักษณ์ของจังหวัดภูเก็ต หรือคำแนะนำจากผู้อื่น มากกว่าปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของ Amornchainont and Samantreeporn (2023) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อขนมไทยของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านวัฒนธรรม และส่วนประสมการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Teke (2023) โดยศึกษา Analysis of Consumer Decisions in Purchasing Snack Products at the Store of Rumah Cemilan Kendari in Kadia District, Kendari

City ที่กล่าวว่า ผู้บริโภคพิจารณาในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ขนมที่ร้าน Rumah Cemilan Kendari ได้แก่ รสชาติ ราคาที่ต่ำ และสถานที่ตั้งของร้านที่สะอาดและสะดวกสบาย

สรุป

การวิจัยเรื่องการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ได้ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุ 20–35 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพราชการ/รัฐวิสาหกิจ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาท ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในระดับมาก โดยด้านผลิตภัณฑ์และด้านพนักงานได้รับความสำคัญสูงที่สุด รองลงมาคือด้านทำเลที่ตั้งและการให้บริการ ขณะที่ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมการตลาดได้รับความสำคัญน้อยที่สุด ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ซื้อขนมพื้นถิ่นเพื่อเป็นของฝาก โดยเฉพาะขนมเต้าส้อ ซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมสูงสุด มีความถี่ในการซื้อเฉลี่ยเดือนละ 2–3 ครั้ง ครั้งละ 2–3 ถุง/กล่อง และมีค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในช่วง 1,001–2,000 บาท สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อพบว่า อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อเหตุผล ความถี่ ปริมาณ และค่าใช้จ่ายในการซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่เพศไม่มีอิทธิพล ยกเว้นกรณีของขนม ม่อหลาว ส่วนในประเภทขนม พบความสัมพันธ์ของขนมอังกู๊กับอาชีพ ขนมพริกกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และขนมผ่างเปี้ยกับอายุของนักท่องเที่ยว ขณะที่ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด พบว่าความถี่และปริมาณการซื้อมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการเลือกซื้อ แต่เหตุผลและค่าใช้จ่ายไม่พบความสัมพันธ์ โดยมีเพียงขนมอังกู๊เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางการตลาดอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ขนมพื้นถิ่นชนิดอื่นไม่พบอิทธิพลของปัจจัยการตลาดต่อการเลือกซื้อ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20–35 ปี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาท ดังนั้น ผู้ประกอบการควรที่จะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคดังกล่าว โดยเน้นการออกแบบสินค้าให้มีคุณภาพดี รสชาติดั้งเดิม ผสมผสานความทันสมัย และควรที่จะต้องกำหนดราคาที่มีความหลากหลายหลายระดับ เพื่อรองรับกำลังซื้อที่แตกต่างกัน และจูงใจให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์และด้านพนักงาน รองลงมา คือ ด้านทำเลที่ตั้งและการให้บริการ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพสินค้า รสชาติ ความสะอาด ความสดใหม่ และเอกลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการให้บริการของพนักงานให้สามารถให้ข้อมูลสินค้าและสร้างความประทับใจแก่ลูกค้า เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตเพื่อเป็นของฝาก โดยนิยมขนมเต้าส้อ อังกู๊ และอาโป้ง มีความถี่ในการซื้อเดือนละ 2–3 ครั้ง ซื้อครั้งละ 2–3 ถุง/กล่อง และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้ง 1,001–2,000 บาท ดังนั้น ผู้ประกอบการควรที่จะต้องพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบชุดของฝากหรือแพ็กเกจที่เหมาะสมกับการซื้อเป็นของฝาก พร้อมทั้งกำหนดขนาดบรรจุและระดับราคาที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการซื้อ เพื่อเพิ่มความสะดวกและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างตรงจุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีความสัมพันธ์กับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตในด้านเหตุผลในการซื้อ ประเภทของขนม ความถี่ ปริมาณ และค่าใช้จ่ายต่อครั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะต้องใช้ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์เป็นแนวทางในการแบ่งกลุ่มตลาด และวางแผนการผลิต การตั้งราคา และการนำเสนอสินค้าให้เหมาะสมกับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงตลาดและการตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 5 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตในบางด้าน ได้แก่ ความถี่และปริมาณในการเลือกซื้อ ขณะที่เหตุผลในการเลือกซื้อและค่าใช้จ่ายต่อครั้งไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การส่งเสริมการตลาดขนมพื้นถิ่นควรที่จะต้องมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม มากกว่าการแข่งขันด้านราคาเพียงอย่างเดียว โดยใช้การเล่าเรื่องราว (Storytelling) การสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการเชื่อมโยงขนมพื้นถิ่นกับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เพื่อกระตุ้นความสนใจและการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรที่จะต้องมีการศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวในจังหวัดอื่น ๆ ด้วย เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมและความแตกต่างในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ขนมพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเชิงเปรียบเทียบและสามารถนำข้อมูลไปใช้สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของตลาดได้มากขึ้น

2.2 ควรศึกษาเพิ่มเติมถึง ปัจจัยด้านจิตวิทยาผู้บริโภค และ พฤติกรรมการบริโภคในระยะยาว ที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อ เช่น ค่านิยมทางวัฒนธรรม ความผูกพันกับถิ่นกำเนิด หรือการรับรู้ถึงคุณค่าทางสุขภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยผู้ประกอบการในการออกแบบกลยุทธ์เพื่อรักษาฐานลูกค้าเดิมและสร้างลูกค้าใหม่

2.3 ควรที่จะต้องมีการใช้วิธีวิจัยที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ควบคู่กับแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยเพิ่มความแม่นยำและคุณค่าทางวิชาการของผลการวิจัย

References

Akkoson, O. (2020). *Decision-Making toward Sweet Dessert Consumption among Working-Age People in Phuket Province.* (Master's Thesis). Ramkhamhaeng University. Bangkok.

Amornchainont, S., & Samantreeporn, S. (2023). Factors Influencing the Decision-Making to Purchase Thai Desserts of People Residing in Bangkok Metropolitan Areas. *SAU Journal of Social Sciences & Humanities*, 7(2), 1–15.

Boonkra, P. (2021). *The Use of Differentiation Strategies Influencing the Decision to Select Dessert Café of Consumers in Bangkok: A Case Study of After You*. (Master's Thesis). Bangkok University. Pathum Thani.

Chotthiniphat, N. (2021). *Factors Affecting Consumer's Buying Decisions of Dessert Café after You in Pathumwan, Bangkok*. (Master's Thesis). Siam University. Bangkok.

Detsaro, C., Seeyong, C., & Jansri, W. (2022). Factors Influencing the Intention of Thai Tourists Revisiting Phuket Province. *Economics and Business Administration Journal, Thaksin University*, 14(1), 121–134.

Ji, X. (2019). *Factors Affecting Consumers' Purchase Decisions of Street Food in Bangkok*. (Master's Thesis). Bangkok University. Pathum Thani.

Joodkong, P., & Thongmun, S. (2021). The Marketing Strategies Affecting Decision Making Consumption of Local Food for Generation Y Thai Tourists in Phuket Province. *Journal of KMITL Business School*, 11(1), 67–79.

Ministry of Tourism and Sports. (2025). *Tourism Statistics of Phuket Province, 2022–2024*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Naiyapat, O. (2004). *Quantitative and Qualitative Research Methodology in Behavioral and Social Sciences*. Bangkok: Srinakharinwirot University Press.

Namthanapha, N., & Tantrabundit, P. (2024). Factors Influencing Consumers' Purchasing Decisions via Social Media in Bangkok. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*, 18(3), 121–131.

Panpetch, M., & Panpetch, P. (2022). Cultural Heritage Values Influencing Gastronomic Tourism Experiences of Tourists in Phuket Old Town Community. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 5(2), 687–703.

Phothavorn, P., & Tantivisethsak, P. (2024). A Study of Demographic and Social Factors Affecting Spending Behavior Patterns: A Comparison between Elderly Thais and Chinese. *Lampang Rajabhat University Journal*, 16(1), 1–15.

Poltanee, I. (2020). The Image of Phuket Province Influencing Travel Decisions of European Tourists. *Journal of Academic Humanities*, 27(1), 279–280.

Saetan, A., & Kee-ariyo, C. (2023). Selection of Local Restaurants by Consumers in Phuket Province. *Journal of Technical Education Development*, 35(125), 101–111.

Sansuwan, K. (2024). A Study of Demographic Behavioral and Marketing Mix Factors Affecting the Intent to Purchase New Seasonal Bubble Tea Menu: A Case Study of Fresh Me in Bangkok. In *Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2024* (pp. 395–404). Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce.

Silpcharu, T. (2014). *Research and Statistical Data Analysis Using SPSS and AMOS*. (15th ed.). Bangkok: Business R&D Partnership.

Singkhala, P., & Jansuri, A. (2021). Gastronomy Tourism Management in Phuket Old Town. *Journal of Thithat Watthanatham*, 21(1), 1–17.

Siwarit, P., & Phongsakorrangsit, P. (2018). *Development of the Image of Phuket Province as a Creative City of Local Gastronomy: Subproject 2 Final Research Report*. Bangkok: Office of the National Research Council of Thailand.

Talapnark, S., & Kee-ariyo, C. (2020). Factors Influencing the Selection of Japanese Shabu Restaurant Services in Phutthamonthon District, Nakhon Pathom Province. *Journal of Technical Education Development*, 32(114), 110–112.

Teke, R., Abdullah, W. G., & Rosmawaty. (2023). Analysis of Consumer Decisions in Purchasing Snack Products at the Store of Rumah Cemilan Kendari in Kadia District, Kendari City. *International Journal of Economics, Business and Industrial Research (IJEBIR)*, 2(6), 123–130.

ความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร*

The Success of Beauty Clinic Standards Control in Bangkok

[1]เกศกมล เปลี่ยนสมัย, [2]อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์, [3]สนิท สิทธิ และ [4]ภาวิณี อารีศรีสม

[1]Keskamol Pleansamai, [2]Anuwat Jaradrattanapaiboon, [3]Snit Sitti and [4]Pawinee Areesrisom

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: anuwat-j@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล ที่รับผิดชอบงานคลินิกด้านความงามที่ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการ ในปี พ.ศ. 2566 และ 2567 จำนวน 385 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุ

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม ผลการวิจัยนี้ผู้ประกอบการคลินิกด้านความงาม สามารถนำข้อค้นพบนี้ใช้เป็นข้อมูลในการการบริหารจัดการ การควบคุมคุณภาพบริการ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อค้นพบไปใช้เป็นข้อมูล เพื่อปรับปรุงนโยบายและกฎหมายที่ใช้ควบคุมคลินิกความงามให้มีความชัดเจนและเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น การศึกษาความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร ได้เผยให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการกำกับมาตรฐานของคลินิกความงามในมิติที่หลากหลาย โดยพบว่า การบริหารจัดการองค์กรมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐาน

คำสำคัญ: คลินิกด้านความงาม; มาตรฐานคลินิก; การบริหารองค์กร; ความสำเร็จ; ความปลอดภัย

Abstract

This research aimed to investigate the factors influencing the success of beauty clinic standards control. The study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 385 regulatory officers working at healthcare facilities responsible for beauty clinics licensed to operate in 2023 and 2024. Data were collected using questionnaires and analyzed using multiple regression analysis.

The findings revealed that the role of government, perception factors, organizational management factors, and marketing mix factors all had significant effects on the success of beauty clinic standards control. Among these factors, organizational management played the

*Received October 11, 2025; Revised November 24, 2025; Accepted November 29, 2025

most important role in determining the success of standards control. The findings can be used by beauty clinic operators as a basis for improving management practices and service quality control. Relevant government agencies can also use these findings to inform the development and improvement of policies and regulations governing beauty clinics, making them clearer and more specialized. Overall, the study of the success of beauty clinic standards control in Bangkok provides an overview of the relationships among key factors involved in the regulation and implementation of beauty clinic standards across multiple dimensions. The findings particularly highlight the critical role of organizational management in achieving effective standards control.

Keywords: Beauty Clinics; Clinic Standards; Organizational Management; Success; Safety

บทนำ

การทำศัลยกรรมความงามถือว่าได้รับความนิยมเป็นจำนวนมากอย่างแพร่หลายมีการโตขึ้น ร้อยละ 7.4 ต่อปี และตามนโยบายของภาครัฐด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้ เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) (พ.ศ. 2560 - 2569) ที่มีการส่งเสริมธุรกิจด้านความงาม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและคนภายในประเทศใช้บริการด้านความงาม เพราะอัตราการแข่งด้านความงามนั้นมีมูลค่าสูง (Department of Health Service Support, 2016) จากนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐทำให้สถานพยาบาลประเภทคลินิกด้านความงาม มีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นภายในประเทศ เพราะสามารถขอขึ้นทะเบียนประเภทคลินิกประเภทเวชกรรม และแพทย์ผู้ทำหัตถการไม่จำเป็นที่ต้องเป็นแพทย์เฉพาะทางด้านความงาม ซึ่งแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป (General practitioner หรือ GP) สามารถเปิดและให้บริการด้านความงามได้ จากข้อมูลสถิติปี 2559 กว่าร้อยละ 70 มีการดำเนินคดีกับคลินิกและหมอเถื่อนรวม 27 คดี ซึ่งที่ผ่านมาปี 2558 มีผู้ร้องเรียนได้รับความเสียหายจากการใช้บริการสถานเสริมความงามและศัลยกรรมความงาม 355 ราย เพิ่มขึ้นจากปี 2557 มีการร้องเรียน 158 ราย ในปี 2558 ได้รับเรื่องร้องเรียนที่ได้รับผลกระทบจากบริการทางการแพทย์จำนวน 341 เรื่อง โดยเกี่ยวกับสถานบริการเสริมความงาม 150 เรื่อง เช่น จมูกเบี้ยวหรือเอียง แผลอักเสบจากการดูดไขมัน เป็นต้น และผลการควบคุมมาตรฐานคลินิกเสริมความงามมีการดำเนินคดี 95 คดี ข้อหาฝ่าฝืนการโฆษณา และกฎหมาย สถานพยาบาลจากความผิดพลาดในการทำศัลยกรรมตกแต่ง ในประเทศไทยจะเห็นว่าเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ล้วนมาจากสถานพยาบาลหรือคลินิก รวมถึงแพทย์ที่ไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของคนไข้มาเป็นอันดับหนึ่ง (Department of Health Service Support, 2017)

รายงานสถิติเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับสถานพยาบาลและด้วยค่านิยม เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคหันมานิยมทำศัลยกรรม เพราะช่วยเสริมบุคลิกภาพให้เข้าสังคมได้ง่ายและช่วยให้หางานได้ง่ายขึ้น เมื่อทำศัลยกรรมแล้วทำให้มีหน้าตาที่สวยขึ้นทำให้รู้สึกมั่นใจยิ่งขึ้น อิทธิพลส่วนหนึ่งมาจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อน คนรัก และบุคคลที่มีชื่อเสียงที่เป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้บริโภคสนใจและมีความคิดที่อยากจะทำศัลยกรรมมากขึ้น ทำให้ธุรกิจความงามเติบโตรุดหน้าอย่างก้าวกระโดด (Boonjitpimon, 2019) ความสวยความงามเป็นค่านิยมที่ ผู้บริโภคในสังคมไทยให้ความสำคัญในปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ความสวยความงามได้เป็นคุณค่าทางสังคมที่แพร่หลายไปยังกลุ่มต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว จากเดิมผู้ที่ให้ความสนใจด้านความสวยงามมักเป็นกลุ่มผู้หญิงวัยกลางคนที่มีกำลังซื้อสูง หรือผู้ที่ต้องใช้ภาพลักษณ์ในงาน

อาชีพ ก็ได้ขยายวงกว้างไปยังกลุ่มวัยรุ่น นักศึกษา รวมทั้งกลุ่มผู้ชายมากขึ้น ค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับความงามบนใบหน้าและผิวพรรณเกิดจากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การติดต่อพบปะในสังคมหรือธุรกิจ ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องการมีหน้าตา และผิวพรรณที่ดูดี ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดีให้แก่ตนเองมากขึ้น อีกทั้งวัฒนธรรมจากต่างประเทศที่สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะวัฒนธรรมจากประเทศเกาหลีที่ส่งผ่านทางศิลปินที่ใช้ภาพลักษณ์ของความสวยความงามของหน้าตาและผิวพรรณเป็นจุดขาย

จากผลการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค การร้องเรียนเกี่ยวกับคลินิกเสริมความงามหรือสถาบันเสริมความงามในปี พ.ศ. 2560 มีมากกว่า 400 เรื่อง และเป็นการร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาคุณภาพบริการ การไม่ได้รับความเป็นธรรม การเรียกเงินคืน และการยกเลิกสัญญา (Office of the Consumer Protection Board, 2018) นอกจากนี้ จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีปัญหาด้านการควบคุมการประกอบธุรกิจคลินิกเสริมความงามโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ผู้รับอนุญาตมีหน้าที่ความรับผิดชอบควบคุมและดูแลบุคคลที่ไม่ใช่แพทย์ทำการประกอบวิชาชีพในสถานพยาบาล หรือกรณีผู้รับอนุญาตไม่จัดให้มีผู้ดำเนินการสถานพยาบาลก็ไม่มีบทลงโทษทางปกครองผู้รับอนุญาต (Sanenkam and Nuchprayool, 2018) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมาตรฐานสถานพยาบาลที่ไม่มีความครอบคลุม และมีการกำหนดลักษณะพิเศษแยกต่างจากสถานพยาบาลประเภทอื่นรวมถึงการคุ้มครองสิทธิผู้ได้รับความเสียหายนั้นยังไม่ครอบคลุม และการดำเนินงานควบคุมมาตรฐานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่อำนาจตามกฎหมายในการดำเนินงานยังไม่ครอบคลุมและการขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันภายในกระทรวงสาธารณสุข (Nakhawatchana, 2016) ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การลดจำนวนคลินิกที่ไม่ได้รับอนุญาต การยกระดับความปลอดภัยของผู้รับบริการ การกำกับดูแลบุคลากรทางการแพทย์ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพอย่างเคร่งครัด และการเสริมสร้างระบบตรวจติดตามที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การควบคุมมาตรฐานสถานพยาบาลประเภทคลินิกด้านความงามได้ส่งผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามลำดับขั้นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านส่วนประสมทางการตลาด 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ 4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ 5) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จ 6) ประเภทของธุรกิจเสริมความงามตามกฎหมายของประเทศไทย เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

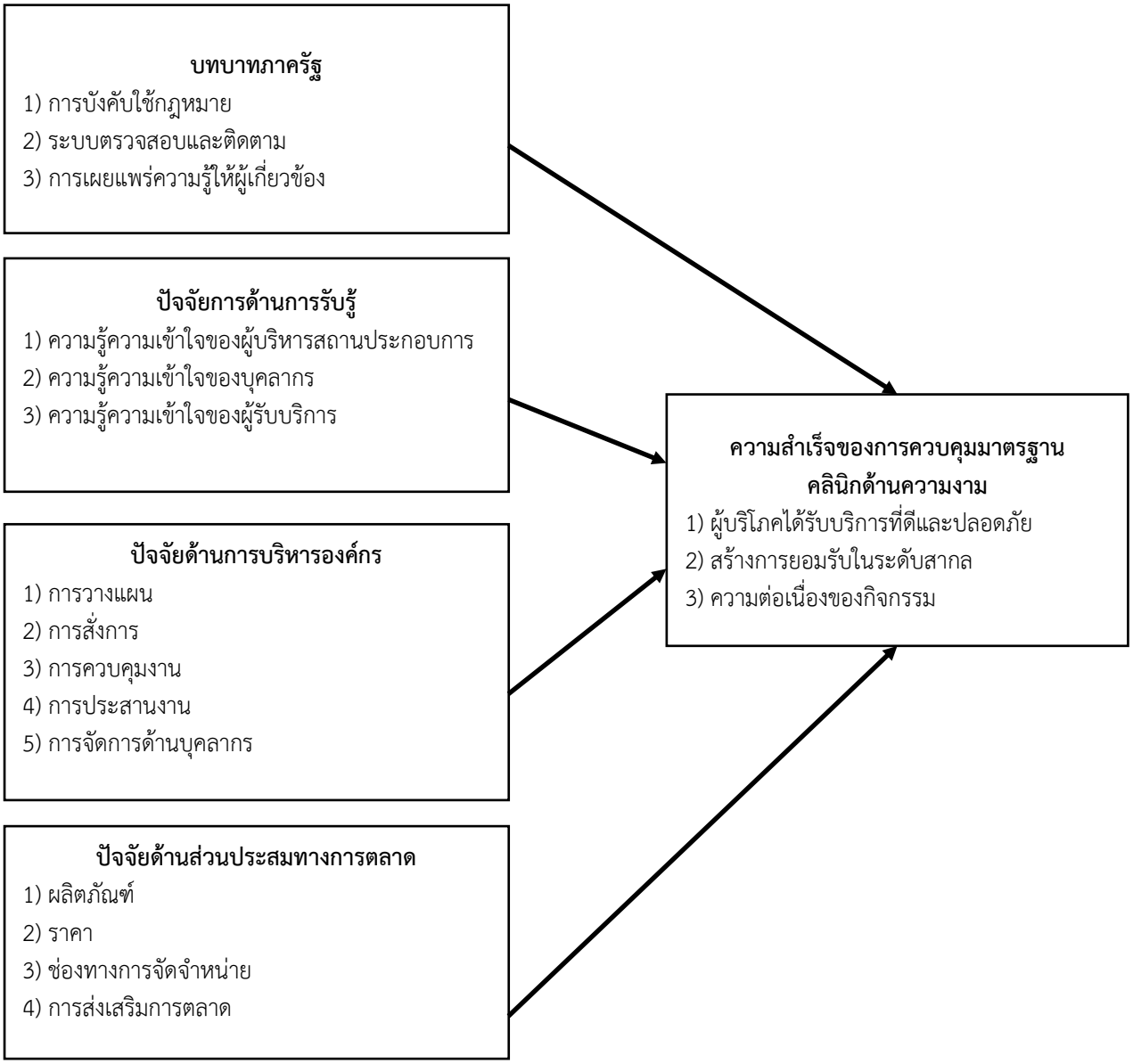

Figure 1: Conceptual Framework

สมมติฐานการวิจัย

1. บทบาทภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การบังคับใช้กฎหมาย 2) ระบบตรวจสอบและติดตาม 3) การเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

2. ปัจจัยการด้านการรับรู้ ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานประกอบการ 2) ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร 3) ความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการ มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

3. ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การสั่งการ 3) การควบคุมงาน 4) การประสานงาน 5) การจัดการด้านบุคลากร มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม มีผลต่อ

4. ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

5. ภาพรวมของบทบาทภาครัฐ ปัจจัยการด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงาน เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานตามสถานพยาบาลที่รับผิดชอบงานคลินิก จากคลินิกด้านความงามที่ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการ ในปี พ.ศ. 2566 และ 2567 พื้นที่กรุงเทพมหานคร 2566-2567 โดยพิจารณาจากรายชื่อสถานพยาบาลที่ได้รับอนุญาตจากกองสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลป์ กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 385 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด และความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม ข้อคำถามเป็นแบบลิเคิร์ทสเกล (Likert scale) 5 ระดับ โดยก่อนนำเครื่องมือวิจัยไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ได้มีการดำเนินการตรวจสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผ่านเกณฑ์ด้วยค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับรวมเท่ากับ 0.924 จึงนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม แนะนำตัวผู้วิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ทำความใจและชี้แจงแบบสอบถามให้ทราบโดยละเอียด กับผู้ช่วยแจกแบบสอบถาม จากนั้นให้ผู้ตอบตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ภายหลังจากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยได้ทำการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 385 ชุด ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบสมมติฐาน ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยมีการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ได้แก่ ความเป็นเชิงเส้น (Linearity) ความแปรปรวนคงที่ (Homoscedasticity) การแจกแจงปกติ (Normality) ตรวจสอบด้วยค่า Skewness/Kurtosis และตัวแปรอิสระไม่ควรมีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป (No Multicollinearity) เพื่อให้ผลวิเคราะห์มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ

งานวิจัยดำเนินการโดยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด โดยมีมาตรการพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) การขอความยินยอมอย่างสมัครใจ 2) การคุ้มครองความลับและข้อมูลส่วนบุคคล (Confidentiality & Privacy) 3) การไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือผลเสียต่อกลุ่มตัวอย่าง (Non-maleficence) 4) สิทธิในการปฏิเสธหรือตอบบางคำถามได้ (Right to Refuse / Partial Response) 5) การใช้ข้อมูลเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการ (Data for Research Purpose Only)

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 บทบาทภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การบังคับใช้กฎหมาย 2) ระบบตรวจสอบและติดตาม 3) การเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

Table 1: Government Role Affects the Success of Controlling the Standards of Beauty Clinics

ตัวแปร	B	Beta (β)	t	p-value
(ค่าคงที่)	2.039	-	13.423	.000
การบังคับใช้กฎหมาย	.067	.099	2.294	.022
ระบบตรวจสอบและติดตาม	.207	.268	5.935	.000
การเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง	.252	.363	8.507	.000
R^2 (R-Square) = .347				
Adj. R^2 (Adjusted R-Square) = .343				
F = 80.741				
Sig. of F. = .000				

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า บทบาทภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การบังคับใช้กฎหมาย 2) ระบบตรวจสอบและติดตาม 3) การเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ 34.3 % ในขณะที่ ค่า F = 80.741 และ Sig. of F. = .000 ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความน่าเชื่อถือของโมเดลโดยรวม ผลลัพธ์ Sig. of F. = .000 ยืนยันว่าโมเดลการทำนายนี้มีความน่าเชื่อถือและมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่า t พบว่า ค่า t ของทุกด้านของบทบาทภาครัฐ มีค่ามากกว่า 1.96 และค่า p-value ของทุกด้านน้อยกว่า .05 ทั้งหมด หมายความว่า บทบาทภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การบังคับใช้กฎหมาย 2) ระบบตรวจสอบและติดตาม 3) การเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม โดยการเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้องมีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด (β = .363) รองลงมาคือ ระบบตรวจสอบและติดตาม (β = .268) และการบังคับใช้กฎหมาย (β = .067)

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านการรับรู้ ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานประกอบการ 2) ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร 3) ความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการ มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

Table 2: Perception Factors Affects the Success of Controlling the Standards of Beauty Clinics

ตัวแปร	B	Beta (β)	t	p-value
(ค่าคงที่)	1.671	-	11.644	.000
ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหาสถานประกอบการ	.212	.268	6.122	.000
ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร	.194	.259	6.160	.000
ความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการ	.203	.277	6.207	.000
R^2 (R-Square) = .433				
Adj. R^2 (Adjusted R-Square) = .429				
F = 115.922				
Sig. of F. = .000				

จากตารางที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานประกอบการ 2) ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร 3) ความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการ สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ 42.9 % ในขณะที่ค่า F = 115.922 และ Sig. of F. = .000 ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความน่าเชื่อถือของโมเดลโดยรวม ผลลัพธ์ Sig. of F. = .000 ยืนยันว่า โมเดลการทำนายนี้มีความน่าเชื่อถือและมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่า t พบว่า ค่า t ของทุกด้านของปัจจัยการรับรู้ มีค่ามากกว่า 1.96 และค่า p-value ของทุกด้านน้อยกว่า .05 ทั้งหมด หมายความว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานประกอบการ 2) ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร 3) ความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการ มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม โดยความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการมี อิทธิพลเชิงบวกสูงสุด (β = .277) รองลงมาคือ ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานประกอบการ (β = .268) และความรู้ความเข้าใจของบุคลากร (β = .259)

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การสั่งการ 3) การควบคุมงาน 4) การประสานงาน 5) การจัดการด้านบุคลากร มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

Table 3: Organizational Management Factors Affects the Success of Controlling the Standards of Beauty Clinics

ตัวแปร	B	Beta (β)	t	p-value
(ค่าคงที่)	1.404	-	10.628	.000
การวางแผน	.115	.162	3.898	.000
การสั่งการ	.101	.135	3.148	.002
การควบคุมงาน	.155	.203	4.769	.000
การประสานงาน	.110	.154	3.559	.000
การจัดการด้านบุคลากร	.202	.267	6.162	.000
R^2 (R-Square) = .522				
Adj. R^2 (Adjusted R-Square) = .517				
F = 99.241				
Sig. of F. = .000				

จากตารางที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การสั่งการ 3) การควบคุมงาน 4) การประสานงาน 5) การจัดการด้านบุคลากร สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ 51.7 % ในขณะที่ ค่า F = 99.241 และ Sig. of F. = .000 ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความน่าเชื่อถือของโมเดลโดยรวม ผลลัพธ์ Sig. of F. = .000 ยืนยันว่า โมเดลการทำนายนี้มีความน่าเชื่อถือและมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่า t พบว่า ค่า t ของทุกด้านของปัจจัยด้านการบริหารองค์กร มีค่ามากกว่า 1.96 และค่า p-value ของทุกด้านน้อยกว่า .05 ทั้งหมด หมายความว่า ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การสั่งการ 3) การควบคุมงาน 4) การประสานงาน 5) การจัดการด้านบุคลากร มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม โดยการจัดการด้านบุคลากร มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด (β = .267) รองลงมาคือ การควบคุมงาน (β = .203) การวางแผน (β = .162) การประสานงาน (β = .154) และการสั่งการ (β = .135)

สมมติฐานที่ 4 ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

Table 4: Marketing Mix Factors Affects the Success of Controlling the Standards of Beauty Clinics

ตัวแปร	B	Beta (β)	t	p-value
(ค่าคงที่)	1.574	-	10.439	.000
ผลิตภัณฑ์	.162	.219	5.205	.000
ราคา	.152	.211	4.804	.000
ช่องทางการจัดจำหน่าย	.141	.194	4.762	.000
การส่งเสริมการตลาด	.183	.245	5.767	.000
R^2 (R-Square) = .425				
Adj. R^2 (Adjusted R-Square) = .420				
F = 84.076				
Sig. of F. = .000				

จากตารางที่ 4 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ 42.0% ในขณะที่ ค่า F = 84.076 และ Sig. of F. = .000 ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความน่าเชื่อถือของโมเดลโดยรวม ผลลัพธ์ Sig. of F. = .000 ยืนยันว่าโมเดลการทำนายนี้มีความน่าเชื่อถือและมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่า t พบว่า ค่า t ของทุกด้านของปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีค่ามากกว่า 1.96 และค่า p-value ของทุกด้านน้อยกว่า .05 ทั้งหมด หมายความว่า ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม โดยการส่งเสริมการตลาด มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด (β = .183) รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์ (β = .162) ราคา (β = .162) และช่องทางการจัดจำหน่าย (β = .141)

สมมติฐานที่ 5 ภาพรวมของบทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม

Table 5: Overview of Various factors Affects the Success of Controlling the Standards of Beauty Clinics

ตัวแปร	B	Beta (β)	t	p-value
(ค่าคงที่)	.779	-	5.406	.000
บทบาทภาครัฐ	.096	.104	2.516	.012
ปัจจัยด้านการรับรู้	.217	.235	5.269	.000
ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร	.345	.365	7.150	.000
ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด	.164	.167	3.475	.001
R^2 (R-Square) = .585				
Adj. R^2 (Adjusted R-Square) = .581				
F = 160.212				
Sig. of F. = .000				

จากตารางที่ 5 สามารถสรุปได้ว่า ภาพรวมของบทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ 58.1% ในขณะที่ ค่า F = 160.212 และ Sig. of F. = .000 ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบความน่าเชื่อถือของโมเดลโดยรวม ผลลัพธ์ Sig. of F. = .000 ยืนยันว่า โมเดลการทำนายนี้มีความน่าเชื่อถือและมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่า t พบว่า ค่า t ของทุกปัจจัย มีค่ามากกว่า 1.96 และค่า p-value ของทุกด้านน้อยกว่า .05 ทั้งหมด หมายความว่า ภาพรวมของบทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม โดยปัจจัยด้านการบริหารองค์กร มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด (β = .365) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการรับรู้ (β = .235) ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด (β = .167) และบทบาทภาครัฐ (β = .104)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร” ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาระบบกำกับดูแลและยกระดับมาตรฐานสถานประกอบการด้านความงามในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ธุรกิจคลินิกความงามมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและแข่งขันสูง ผลการศึกษาได้ยืนยันว่าความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงการบังคับใช้กฎหมาย เท่านั้น แต่ต้องอาศัยการบริหารจัดการภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ และความรู้ความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างรอบด้าน

องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากงานวิจัยนี้คือ การจัดการภายในองค์กรเป็นหัวใจหลักของการบรรลุผลสำเร็จ โดยเฉพาะการบริหารจัดการด้านบุคลากร ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนมาตรฐานให้เกิดขึ้นจริงในระดับปฏิบัติ การบริหารที่ดีต้องสามารถสร้างความเข้าใจและแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทางวิชาชีพและมาตรฐานบริการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาองค์กรให้มีระบบ

บริหารจัดการที่ชัดเจน ยืดหยุ่น และเน้นศักยภาพของบุคลากร เป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความยั่งยืนของการควบคุมมาตรฐาน อีกประเด็นสำคัญที่ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่คือ การเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องโดยภาครัฐเป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จมากกว่าการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว การสื่อสารและสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้ประกอบการและประชาชน ทำให้การกำกับดูแลกลายเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม มิใช่เพียงการควบคุมจากบนลงล่าง นอกจากนี้ การรับรู้ของผู้รับบริการยังเป็นตัวกำหนดทิศทางของตลาดความงาม เพราะผู้บริโภคที่มีความรู้และตระหนักรู้เรื่องมาตรฐานจะมีพฤติกรรมเลือกใช้บริการที่ปลอดภัยและมีคุณภาพมากขึ้น ส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อรักษามาตรฐาน

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการบริหารแบบบูรณาการที่ผสานบทบาทของภาครัฐ ภาคธุรกิจ และประชาชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างระบบควบคุมมาตรฐานคลินิกความงามที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในเชิงโครงสร้าง การจัดการ และการรับรู้ของสังคมโดยรวม ดังภาพ 2

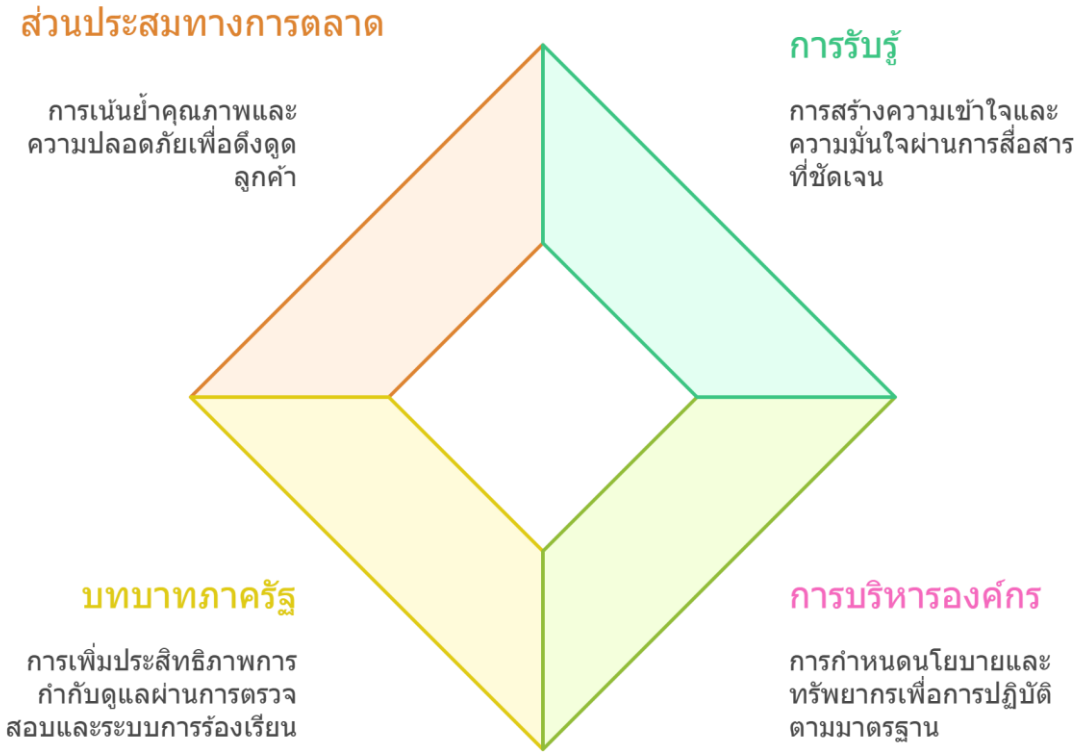

Figure 2: Guidelines for Successful Standards Control in Beauty Clinics

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาครัฐ ปัจจัยด้านการรับรู้ ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามได้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาครัฐมีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าลักษณะของการดำเนินงานของภาครัฐซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการกำกับ ควบคุม และวางกรอบมาตรฐานการให้บริการ โดยการบังคับใช้กฎหมายที่ชัดเจน

และเข้มงวด ช่วยสร้างแรงจูงใจและแรงกดดันให้ผู้ประกอบการคลินิกความงามปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างจริงจัง ทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในการใช้บริการ และลดโอกาสในการเกิดความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิด Regulatory Enforcement ของ Ayres, and Braithwaite (1992) ที่อธิบายว่าการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการกำกับดูแลจากภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ประกอบการ หากภาครัฐมีการกำกับตรวจสอบที่เข้มแข็งจะช่วยลดความเสี่ยงด้านคุณภาพและความปลอดภัยของบริการ และสร้างแรงจูงใจให้คลินิกความงามดำเนินงานตามมาตรฐาน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิด Public Administration and Good Governance ของ Rosenbloom, Kravchuk, and Clerkin (2022) ที่ชี้ให้เห็นว่ารัฐควรมีบทบาทในด้านการสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยการเผยแพร่ความรู้และการสื่อสารเชิงรุกกับประชาชนและผู้ประกอบการ ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และทำให้มาตรการควบคุมมีความต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกับรายงานประเด็นความปลอดภัยและคุณภาพในการศัลยกรรมและการแพทย์ความงามซึ่งจัดทำสำหรับคณะกรรมการความปลอดภัยและคุณภาพด้านสาธารณสุขของออสเตรเลีย (Australian Commission on Safety and Quality in Health Care, 2024) พบว่ามาตรการเชิงนโยบาย เช่น มาตรฐานความปลอดภัยการรับรองสถานบริการและการกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้บริการ ล้วนช่วยลดเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์และทำให้การดูแลรักษามีความต่อเนื่องมากขึ้น และชี้ว่าการกำกับดูแลเชิงระบบ (system-level regulation) และมาตรฐานการรับรองส่งผลโดยตรงต่อการคุ้มครองผู้บริโภคและการสร้างความเชื่อมั่นในภาคบริการความงาม สอดคล้องกับผลการวิจัยในด้านการสร้างการยอมรับและความต่อเนื่องของกิจกรรม และงานวิจัยของ Gaskell, and Brondstater (2025) ชี้ว่าการกำหนดกรอบการฝึกอบรมและการรับรองผู้ให้บริการ (training and certification) รวมถึงการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค ช่วยสร้างความตระหนักและลดโอกาสที่ผู้บริโภคจะเลือกใช้บริการจากผู้ปฏิบัติที่ไม่มีความชำนาญ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความปลอดภัยของผู้รับบริการและทำให้มาตรฐานของภาคบริการถูกยกระดับในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบว่าการเผยแพร่ความรู้ช่วยให้เกิดความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและทำให้การควบคุมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารสถานประกอบการ บุคลากร และผู้รับบริการ มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการรับรู้และความเข้าใจถือเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนมาตรการควบคุมมาตรฐานให้เกิดผลอย่างแท้จริง หากผู้บริหารสถานประกอบการมีความรู้ความเข้าใจในข้อกำหนด มาตรฐาน และแนวทางการปฏิบัติ ก็จะสามารถกำหนดนโยบายและบริหารจัดการภายในคลินิกให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับข้อกำหนดทางกฎหมายและมาตรฐานวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้การควบคุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิด Knowledge-Attitude-Practice (KAP) Model ของ Launiala (2009) ที่อธิบายว่าความรู้ (Knowledge) เป็นพื้นฐานที่ส่งผลต่อทัศนคติ (Attitude) และนำไปสู่พฤติกรรมการปฏิบัติ (Practice) หากผู้บริหารและบุคลากรในคลินิกมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับมาตรฐานการบริการ ก็จะส่งผลให้มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามข้อกำหนด และสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมการทำงานที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ซึ่งนำไปสู่บริการที่ปลอดภัยและมีคุณภาพสำหรับผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของ Margara et al. (2025) พบว่าระดับความรู้ของผู้ให้บริการมีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับแนวปฏิบัติที่ปลอดภัยและการยอมรับมาตรฐาน ในงานวิจัยที่สำรวจแพทย์และผู้ปฏิบัติด้านคลินิกความงาม และยังรายงานว่า ผู้ที่มีความรู้และยอมรับแนวปฏิบัติทางจริยธรรมและความปลอดภัย จะมีแนวโน้มปฏิบัติสอดคล้องกับมาตรฐานมากกว่ากลุ่มที่ขาดความรู้หรือไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบนี้อธิบายได้ว่าความรู้ของบุคลากรและผู้บริหารส่งผลโดยตรงต่อการให้บริการที่ดีและปลอดภัย ในส่วนของผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

Redaelli (2020) ระบุว่าเมื่อผู้บริโภคมีความรู้เพียงพอ จะมีแนวโน้มเลือกคลินิกที่ปฏิบัติตามมาตรฐานมากขึ้น และมีการรายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ซึ่งเป็นแรงกดดันเชิงสังคมที่ช่วยผลักดันให้สถานประกอบการยกระดับการควบคุมมาตรฐานและรักษาความต่อเนื่องของกิจกรรมบริการ

3. ผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารองค์กร ได้แก่ การวางแผน การสั่งการ การควบคุมงาน การประสานงาน และการจัดการด้านบุคลากร มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้องค์กรดำเนินงานไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ หากผู้บริหารมีการวางแผนที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น โดยกำหนดเป้าหมายและทิศทางของการดำเนินงาน ก็จะทำให้บุคลากรในองค์กรมีความเข้าใจร่วมกันและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เมื่อมีการสั่งการที่เหมาะสมและโปร่งใส จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานจริง ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการ ของ Fayol (1949) ที่เน้นหน้าที่หลักของผู้บริหาร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งตรงกับองค์ประกอบด้านการบริหารองค์กรในงานวิจัยนี้ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐาน การบริหารที่ครบถ้วนตามหน้าที่ดังกล่าวช่วยให้องค์กรดำเนินงานไปตามเป้าหมายและสามารถรักษามาตรฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tsai et al. (2015) ที่ชี้ว่าหน่วยงานสาธารณสุขที่มีการบริหารจัดการที่ดี รวมถึงการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ระบบควบคุมติดตาม และคณะกรรมการ ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ จะให้บริการที่มีคุณภาพสูงกว่าและมีผลลัพธ์ด้านสุขภาพดีกว่า ซึ่งอธิบายได้ว่าการบริหารภายในคลินิก (planning, control, coordination, command) มีผลโดยตรงต่อการให้บริการที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน ในแง่มุมของภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์กรซึ่งรวมอยู่ในหน้าที่การสั่งการและการประสานงาน ได้รับการยืนยันจากงานของ Huang et al. (2024) ที่ศึกษาบทบาทผู้นำของผู้บริหารในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยภายในองค์กรสุขภาพ พบว่าผู้นำที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย สนับสนุนการรายงานเหตุการณ์ผิดพลาด และสร้างกลไกการ feedback จะช่วยให้การควบคุมคุณภาพเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบว่าการสั่งการและการประสานงานที่ดีส่งผลต่อความต่อเนื่องของกิจกรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค

4. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงาม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในบริบทของธุรกิจบริการความงาม การนำส่วนประสมทางการตลาดมาใช้ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างยอดขายหรือการดึงดูดลูกค้าเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงคุณภาพ มาตรฐาน และความน่าเชื่อถือของคลินิกด้วย ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการตลาดบริการของ Booms and Bitner (1981) ที่เสนอส่วนประสมทางการตลาดบริการ (7Ps) โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ Product, Price, Place, Promotion, People, Process และ Physical Evidence ซึ่งแม้ผลการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปที่ 4Ps ดั้งเดิม แต่ก็สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า การจัดการส่วนประสมทางการตลาดมีความสำคัญต่อคุณภาพบริการและการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้คุณค่าของผู้บริโภค (Customer Perceived Value) ของ Zeithaml (1988) ที่มองว่าผู้บริโภคจะประเมินความคุ้มค่าจากการเปรียบเทียบประโยชน์ที่ได้รับจากสินค้าและบริการกับสิ่งที่ต้องแลกเปลี่ยน เช่น ราคา ความสะดวก และคุณภาพการบริการ การที่คลินิกด้านความงามสามารถกำหนดราคาได้เหมาะสมและให้บริการที่สะท้อนคุณภาพตามมาตรฐาน จึงช่วยสร้างการรับรู้ถึงคุณค่าที่คุ้มค่าและนำไปสู่ความเชื่อมั่นและความต่อเนื่องในการใช้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ravangard, Khodadad, and Bastani (2020) ที่วิเคราะห์การเลือกโรงพยาบาลโดยผู้ป่วยในอิหร่าน พบว่าคุณภาพบริการและองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์บริการเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจของผู้ใช้บริการอย่างมี

นัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าหากบริการ (product) ถูกออกแบบและดำเนินการตามมาตรฐาน ผู้บริโภคจะได้รับบริการที่ปลอดภัยและมีคุณภาพมากขึ้น เพราะการมีบริการที่ได้มาตรฐานเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้การควบคุมมาตรฐานสำเร็จผล ในแง่ของการส่งเสริมการตลาดและการสื่อสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Shauly et al. (2023) ที่รวบรวมบทความวิชาการเฉพาะด้านการตลาดในวงการศัลยกรรมความงาม ชี้ว่าการสื่อสารที่มีความซื่อตรง ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิ ผลข้างเคียง และมาตรฐานการปฏิบัติ ช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภคและลดความเสี่ยงจากการคาดหวังที่ไม่สมจริง และพบว่าการสื่อสารเชิงข้อมูลและการให้ข้อมูลเชิงวิชาการผ่านช่องทางต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความยอมรับของบริการ นั่นอธิบายได้ว่าการส่งเสริมการตลาดที่โปร่งใสและมีข้อมูลชัดเจนสัมพันธ์กับการที่ผู้บริโภคจะได้รับบริการที่ปลอดภัยและเป็นไปตามมาตรฐาน

สรุป

การศึกษาความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามในกรุงเทพมหานคร ได้เผยให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการกำกับมาตรฐานของคลินิกความงามในมิติที่หลากหลาย โดยพบว่า การบริหารจัดการองค์กรมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการควบคุมมาตรฐาน เนื่องจากการจัดการด้านบุคลากร การควบคุมงาน การวางแผน การประสานงาน และการสั่งการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้คลินิกสามารถดำเนินงานได้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิชาชีพและกฎหมายที่กำหนดไว้ ในด้านบทบาทภาครัฐ แม้การบังคับใช้กฎหมายจะเป็นพื้นฐานของการควบคุมมาตรฐาน แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเผยแพร่ความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้องมีผลมากที่สุดต่อความสำเร็จ เพราะช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค ส่งผลให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและลดปัญหาการละเมิดกฎหมาย การมีระบบตรวจสอบและติดตามที่ต่อเนื่องก็มีส่วนเสริมให้มาตรฐานคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยด้านการรับรู้ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทรงพลังที่สุดในระบบนี้ เมื่อผู้บริโภคมีความรู้เพียงพอที่จะเลือกบริการอย่างมีเหตุผล คลินิกจึงจำเป็นต้องรักษามาตรฐานเพื่อความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยของลูกค้า นอกจากนี้ ความรู้ของผู้บริหารและบุคลากรยังช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สำหรับปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด ผลการศึกษาชี้ว่าการส่งเสริมการตลาดที่โปร่งใสและให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้บริโภคมีผลอย่างยิ่งต่อการยกระดับมาตรฐานบริการ ขณะที่ผลิตภัณฑ์ ราคา และช่องทางการจัดจำหน่ายก็มีบทบาทในระดับรองลงมา

โดยสรุป การควบคุมมาตรฐานคลินิกด้านความงามให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพควบคู่กับการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชน เพื่อให้เกิดระบบกำกับดูแลที่สมบูรณ์และยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมความงามที่มีพลวัตและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เชิงนโยบาย

1.1.1 กระทรวงสาธารณสุขควรจัดทำนโยบายกลางที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของคลินิกความงามที่สอดคล้องกับหลักสากล และกำหนดกลไกการตรวจสอบอย่างเข้มงวด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้บริโภคจะได้รับบริการที่ปลอดภัยและมีคุณภาพจริง เนื่องจากการควบคุมจากส่วนกลางจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการให้บริการและทำให้มาตรฐานมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น

1.1.2 กรุงเทพมหานครในฐานะหน่วยงานท้องถิ่นควรมีนโยบายบูรณาการความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพด้านความงามและการแพทย์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และยกระดับมาตรฐานร่วมกัน อันจะช่วยให้เกิดการยอมรับในระดับสากลได้อย่างยั่งยืน

1.1.3 ภาครัฐควรมีนโยบายด้านการสร้างการรับรู้ที่โปร่งใส โดยสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับคลินิกที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและสามารถเลือกใช้บริการอย่างมั่นใจ ซึ่งจะลดความเสี่ยงจากการใช้บริการในสถานประกอบการที่ไม่ได้มาตรฐาน

1.1.4 ภาครัฐควรมีนโยบายด้านการสนับสนุนการตลาดเชิงคุณภาพ เช่น การรณรงค์สร้างภาพลักษณ์ของคลินิกไทยในฐานะ Medical Beauty Hub เพื่อดึงดูดลูกค้าต่างชาติ สร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม และยกระดับสู่การเป็นศูนย์กลางบริการด้านความงามในภูมิภาค

1.2 เชิงการปฏิบัติ

1.2.1 ผู้บริหารควรพัฒนาระบบการจัดการภายในที่มีมาตรฐานทั้งด้านการวางแผน การสั่งการ และการประเมินผลการให้บริการ เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการทำงานทุกขั้นตอนจะนำไปสู่การให้บริการที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภคโดยตรง

1.2.2 แพทย์และบุคลากรในคลินิกควรได้รับการอบรมต่อเนื่องในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการรักษาที่ทันสมัย รวมถึงหลักการด้านจริยธรรมและมาตรฐานสากล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความยอมรับในระดับนานาชาติ

1.2.3 ฝ่ายการตลาดของคลินิกควรพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่โปร่งใส ชัดเจน และมีข้อมูลทางวิชาการรองรับ โดยเฉพาะการให้ข้อมูลด้านผลลัพธ์ ความเสี่ยง และการดูแลหลังการรักษา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างการรับรู้ของผู้บริโภคและลดโอกาสการเข้าใจผิด

1.2.4 สมาคมหรือเครือข่ายคลินิกความงามในกรุงเทพมหานครควรจัดตั้งระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านมาตรฐานร่วมกัน โดยอาศัยการเก็บข้อมูลจากผู้รับบริการและผลการตรวจสอบของหน่วยงานกำกับดูแล เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการพัฒนาปรับปรุงบริการต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมและการพัฒนาในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่อง ความเชื่อมั่นและพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการคลินิกความงามมาตรฐาน เพื่อเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

2.2 ควรศึกษาเรื่อง รูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และสมาคมวิชาชีพเพื่อยกระดับมาตรฐานคลินิกความงามสู่ระดับสากล สามารถใช้เป็นต้นแบบเชิงนโยบายและแนวทางการปฏิบัติที่ยั่งยืนทั้งในเชิงการสร้างความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคและการพัฒนาอุตสาหกรรมความงามไทยให้แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

References

Australian Commission on Safety and Quality in Health Care. (2024). *Safety and Quality Issues in Cosmetic Surgery*. Sydney: Australian Commission on Safety and Quality in Health Care.

Ayres, I., & Braithwaite, J. (1992). *Responsive Regulation: Transcending the Deregulation Debate*. Oxford: Oxford University Press.

Booms, B. H., & Bitner, M. J. (1981). Marketing Strategies and Organizational Structures for Service Firms. In J. H. Donnelly & W. R. George (Eds.), *Marketing of Services* (pp. 47–51). Chicago: American Marketing Association.

Boonjitpimol, P. (2019). *Beauty Business Trends and AEC Market*. Retrieved October 22, 2021, from https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/beauty-industry-inaec

Department of Health Service Support. (2016). *Thailand's Development Strategy to Become an International Health Hub (Medical Hub) (2017–2026)*. Nonthaburi: Department of Health Service Support, Ministry of Public Health.

Department of Health Service Support. (2017). The Department of Health Service Support Expects to Close Down Beauty Salons If They Repeat Offenses: They Are Preparing to Investigate and Punish a Bangkok Clinic for Exaggerating Advertising and Offering Prohibited Promotions. Retrieved October 22, 2021, from https://hss.moph.go.th/show_topic.php?id=221

Fayol, H. (1949). *General and Industrial Management*. London: Pitman.

Gaskell, A., & Brondstater, K. (2025). The Need for Regulated Training and Certification for Providers Entering into Aesthetic Medicine. *Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology*, 18(7–8), S30–S40.

Huang, C. H., Wu, H. H., Lee, Y. C., & Li, X. (2024). The Critical Role of Leadership in Patient Safety Culture: A Mediation Analysis of Management Influence on Safety Factors. *Risk Management and Healthcare Policy*, 17, 513–523.

Launiala, A. (2009). How Much Can a KAP Survey Tell Us about People Knowledge, Attitude, and Practice? Some Observations from Medical Anthropology Research on Malaria in Pregnancy in Malawi. *Anthropology Maternal Journal*, 11, 1–13.

Margara, A., Arrigoni, F., Bartoletti, E., Cavalieri, L., Fraone, N., Mariotti, M., Tamburlin, N., Tanzini, L., Trocchi, G., Grimolizzi, F., & Spagnolo, A. G. (2025). Ethics in Aesthetic Practice: Results from a Survey of Medical Doctors Attending Aesthetic Medicine Programs in Italy. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 20(12), 1–11.

Nakhawatchana, M. (2016). Analysis of Competent Officials' Roles under the Laws on the Responsibility of Department of Consumer Protection and Public Health Pharmacy, Udon Thani Provincial Public Health Office. *Thai Journal of Pharmacy Practice*, 8(2), 237–248.

Office of the Consumer Protection Board. (2018). *Annual Report 2018, Office of the Consumer Protection Board*. Bangkok: Office of the Consumer Protection Board.

Ravangard, R., Khodadad, A., & Bastani, P. (2020). How Marketing Mix (7Ps) Affect the Patients' Selection of a Hospital: Experience of a Low-Income Country. *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 95(25), 1–8.

Redaelli, A., Syed, S. S., Liu, X., Poliziani, M., Erbil, H., Prygova, I., & Atamanov, V. (2020). Two Multinational, Observational Surveys Investigating Perceptions of Beauty and Attitudes and Experiences Relating to Aesthetic Medical Procedures. *Journal of Cosmetic Dermatology*, 19(11), 3020–3031.

Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S., & Clerkin, R. M. (2022). *Public Administration: Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*. (9th ed.). Routledge.

Sanenkam, T., & Nuchprayool, B. (2018). Legal Measures on Regulating Beauty Clinics Business Operation. *Naresuan University Law Journal*, 11(2), 171–198.

Shauly, O., Marxen, T., Goel, P., & Gould, D. J. (2023). The New Era of Marketing in Plastic Surgery: A Systematic Review and Algorithm of Social Media and Digital Marketing. *Aesthetic Surgery Journal Open Forum*, 5, 1–9.

Tsai, T. C., Jha, A. K., Gawande, A. A., Huckman, R. S., Bloom, N., & Sadun, R. (2015). Hospital Board and Management Practices Are Strongly Related to Hospital Performance on Clinical Quality Metrics. *Health Affairs*, 34(8), 1304–1311.

Zeithaml, V. A. (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence. *Journal of Marketing*, 52(3), 2–22.

การพัฒนาประสบการณ์การอ่านของเด็กอนุบาลด้วยนิทานเมืองเพชรบุรี*

Developing Reading Experiences among Kindergarten Children through Phetchaburi Folk Tales

รัชนี นกเทศ
Ratchanee Nokthet
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
Phetchaburi Rajabhat University, Thailand.
Corresponding Author's Email: Kruple.ratchanee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 2) พัฒนาหนังสือนิทานเมืองเพชรบุรีและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านที่เหมาะสมกับพัฒนาการและบริบทท้องถิ่น 3) ทดลองใช้หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านกับเด็กอนุบาลปีที่ 3 และ 4) ประเมินประสิทธิผลของนวัตกรรมดังกล่าวโดยเปรียบเทียบพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นก่อนและหลังการทดลอง การวิจัยเป็นแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) กลุ่มตัวอย่างคือเด็กอนุบาลปีที่ 3 อายุ 5–6 ปี จำนวน 60 คน ที่เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือประกอบด้วยแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินการปฏิบัติ การอ่านใน 2 ด้าน ได้แก่ "ความรู้เกี่ยวกับการอ่าน" และ "การรักการอ่าน" เครื่องมือได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) และทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ ตลอดจนใช้ สถิติ t-test แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ (Dependent t-test) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของเด็กก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 โดยทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง เด็กมีความสนใจการอ่านไม่ต่อเนื่องและใช้คำศัพท์ใหม่ได้จำกัด ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่านที่สังเคราะห์ได้ถูกนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนา 2) หนังสือนิทานจำนวน 4 เรื่อง และแผนการจัดประสบการณ์ 12 แผน ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ "มาก" (M = 4.62, S.D. = 0.41) สะท้อนความเหมาะสมด้านเนื้อหา ภาษา ภาพประกอบ และความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นเพชรบุรี 3) การทดลองใช้พบว่าเด็กมีส่วนร่วมและตอบสนองต่อกิจกรรมได้ดี เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ และเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์ชีวิตจริง 4) หลังการจัดกิจกรรม เด็กมีพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 พฤติกรรมการอ่านดีขึ้นจากร้อยละ 65.20 เป็นร้อยละ 89.35 ทั้งนี้ ครูและผู้เชี่ยวชาญประเมินว่านวัตกรรมมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (M = 4.70, S.D. = 0.28)

คำสำคัญ: การพัฒนาการอ่าน; ประสบการณ์การอ่าน; เด็กอนุบาล; เพชรบุรี

*Received October 11, 2025; Revised November 27, 2025; Accepted December 4, 2025

Abstract

This research aimed to: 1) study and analyze fundamental information regarding the reading behaviors of Kindergarten 3 children; 2) develop Phetchaburi local tale storybooks and reading experience plans that are appropriate for children's developmental levels and local cultural context; 3) implement the developed storybooks and reading experience plans with Kindergarten 3 children; and 4) evaluate the effectiveness of these innovations by comparing children's reading behaviors and their knowledge of local culture before and after the intervention. The study employed a Research and Development (R&D) design. The participants were 60 Kindergarten 3 children, aged 5–6 years, selected through purposive sampling. The research instruments included a document analysis form, interview forms, and performance-based assessment tools measuring two key aspects of reading: "reading knowledge" and "reading motivation." All instruments were validated by experts using the Item–Objective Congruence (IOC) technique and were pilot-tested prior to actual implementation. Data were analyzed through content analysis and descriptive statistics, including mean, standard deviation, and percentage, together with the dependent t-test to compare children's reading behaviors and their knowledge of local culture before and after the experiment.

The research findings revealed that: 1) The overall reading behaviors of Kindergarten 3 children were at a moderate level. Children exhibited inconsistent interest in reading and demonstrated limited ability to use new vocabulary. The synthesized reading behavior indicators were used as a framework for developing the innovations. 2) Four storybooks and twelve reading experience plans received expert evaluations at a "high" level of quality (M = 4.62, S.D. = 0.41), reflecting their appropriateness in terms of content, language, illustrations, and alignment with the local Phetchaburi context. 3) During the implementation, children actively participated and responded well to the activities. They learned new vocabulary and were able to connect story content with their real-life experiences. 4) After the intervention, children's reading behaviors and local knowledge significantly improved at the 0.01 level. Reading performance increased from 65.20% to 89.35%. Additionally, teachers and experts rated the innovations as highly appropriate and highly beneficial (M = 4.70, S.D. = 0.28)

Keywords: Reading Development; Reading Experience; Kindergarten Children; Phetchaburi

บทนำ

เด็กปฐมวัยถือเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานชีวิต เนื่องจากสมองของเด็กในช่วงอายุ 0–6 ปี มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและมีความไวต่อการเรียนรู้มากที่สุด (UNESCO, 2022; UNICEF, 2023) หากเด็กได้รับการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม ย่อมส่งผลดีต่อพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันจะนำไปสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีศักยภาพในการเป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์ในอนาคต(Center on the Developing Child, 2021; National Institute for Early Education Research, 2020)

หนึ่งในกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านคือ “การอ่าน” ซึ่งไม่เพียงสร้างองค์ความรู้ แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิด การใช้ภาษา การสื่อสาร และปลูกฝังพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (OECD, 2020; Snow, 2022) การส่งเสริมการอ่านตั้งแต่วัยอนุบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง งานวิจัยยืนยันว่าเด็กที่ได้รับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านตั้งแต่วัยเยาว์มีแนวโน้มเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ใฝ่รู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (Mol and Bus, 2018; Schickedanz and Collins, 2020) อีกทั้ง ยังช่วยลดปัญหาการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (World Bank, 2021)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหนังสือและสื่อเสริมประสบการณ์การอ่านจำนวนมาก ทั้งที่ตีพิมพ์จำหน่ายทั่วไปและเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัล แต่ส่วนใหญ่ยังขาดการบูรณาการกับ “บริบทท้องถิ่น” ทั้งที่เรื่องราวเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ ความภาคภูมิใจ และจิตสำนึกความเป็นพลเมือง (UNESCO, 2019) จังหวัดเพชรบุรีถือเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เช่น พระนครคีรี (เขาวัง) วัดมหาธาตุวรวิหาร ขนมหม้อแกง และหาดเจ้าสำราญ ซึ่งไม่เพียงเป็นมรดกทางภูมิปัญญา แต่ยังสามารถใช้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้

ผลการศึกษาในแผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2566–2570 ชี้ให้เห็นว่าด้านการศึกษาโดยเฉพาะทักษะการอ่านยังไม่บรรลุเป้าหมายที่คาดหวัง โดยพบว่าเด็กจำนวนมากยังมีทักษะการอ่านพื้นฐานต่ำกว่ามาตรฐาน ความสนใจการอ่านไม่ต่อเนื่อง และมีการใช้คำศัพท์ใหม่ได้จำกัด การสร้างรากฐานการอ่านในระดับปฐมวัยจึงเป็นภารกิจสำคัญและเร่งด่วน เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กสู่การศึกษาระดับประถมศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาในระยะยาว แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพคือการใช้ “นิทาน” ทั้งการเล่านิทาน การอ่านภาพ และการใช้สัญลักษณ์ โดยมีครูเป็นผู้ออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจ (Bus, Van IJzendoorn, and Pellegrini, 2019) การอ่านร่วมกับผู้ใหญ่ยังช่วยให้เด็กซึมซับโครงสร้างภาษาและพัฒนาทักษะการสื่อสาร (Siraj-Blatchford et al., 2021) งานวิจัยยืนยันว่านิทานที่สั้น กระชับ สนุกสนาน และมีภาพประกอบที่น่าสนใจ จะช่วยให้เด็กเพลิดเพลินและเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง (Schickedanz and Collins, 2020; Mol and Bus, 2018)

นอกจากนี้ การเลือกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น เรื่องราว วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจในรากเหง้า ความภาคภูมิใจ และความผูกพันต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงบริบท (Context-Based Learning) ที่เน้นว่าการเรียนรู้จะมีความหมายมากที่สุดเมื่อเด็กสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งที่ใกล้ชิดชีวิตจริง (Bronfenbrenner, 2005; UNESCO, 2019)

ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาปฐมวัย ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสื่อการอ่านที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเพชรบุรี เนื่องจากสื่อดังกล่าวไม่เพียงช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน แต่ยังสร้างรากฐานความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด และเตรียมความพร้อมเด็กสู่การเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา อีกทั้งยังตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการอ่านในระดับชาติ เช่น การทดสอบความสามารถด้านการอ่าน (Reading Test: RT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศ

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนา “นิทานเมืองเพชรบุรี” เพื่อเป็นสื่อเสริมสร้างประสบการณ์การอ่านสำหรับเด็กอนุบาล โดยคาดหวังว่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างเด็กที่รักการอ่านควบคู่กับการมีสำนึกรักท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับพฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3
2. เพื่อพัฒนาหนังสือนิทานเมืองเพชรบุรี และแผนการจัดประสบการณ์การอ่านที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กอนุบาลปีที่ 3 และเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น
3. เพื่อทดลองใช้หนังสือนิทานเมืองเพชรบุรีและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านกับเด็กอนุบาลปีที่ 3
4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของหนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ก่อนและหลังการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านในระดับปฐมวัย การใช้นิทาน/หนังสือภาพ การอ่านเชิงสนทนา (Dialogic/interactive reading) ตลอดจนแนวคิดการเรียนรู้เชิงบริบท (Context/Place-based) เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิด วิธีออกแบบสื่อ และ “ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่าน–ความรู้ท้องถิ่น” สำหรับใช้พัฒนานิทานและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านสำหรับเด็กอนุบาลปีที่ 3

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ดำเนินการสำรวจบริบทของสถานศึกษาในจังหวัดเพชรบุรีที่เข้าร่วมการวิจัย พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการของครูและผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังได้สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ “ท้องถิ่นเพชรบุรี” ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์และของดีประจำจังหวัด ตลอดจนวิถีชุมชน เพื่อนำมาประมวลเป็นแกนเรื่องสำหรับพัฒนานิทานและกิจกรรมการอ่าน จากนั้นจึงจัดทำต้นแบบสื่อและแผนการจัดประสบการณ์ ทดลองใช้ในชั้นเรียน และสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงก่อนการสร้างเป็นต้นแบบสมบูรณ์สำหรับใช้งานจริง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย (1) ครูอนุบาลผู้รับผิดชอบชั้นเรียน ซึ่งทำหน้าที่ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทชั้นเรียน วิธีการจัดประสบการณ์ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการอ่านของเด็ก (จำนวน 6 คน จาก 3 โรงเรียน) (2) เด็กอนุบาลปีที่ 3 อายุ 5–6 ปี (โดยได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างหลักในการทดลองใช้นิทานและแผนการจัดประสบการณ์ (จำนวน 60 คน โรงเรียนละ 20 คน) (3) ผู้ปกครอง/ผู้ดูแล เพื่อสะท้อนพฤติกรรมการอ่านที่บ้านและการสนับสนุนด้านภาษาที่เด็กได้รับจากครอบครัว (จำนวน 60 คน) (4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย/นิทาน/วัฒนธรรมเพชรบุรี ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพนิทาน แผนการจัดประสบการณ์ และเครื่องมือวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ (จำนวน 5 คน) และ (5) ผู้บริหารหรือหัวหน้าสายชั้น เพื่อสะท้อนภาพรวมการจัดประสบการณ์ในสถานศึกษา ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง และแนวทางการขยายผลเชิงระบบของสถานศึกษา (จำนวน 3 คน)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับครู ผู้ปกครอง ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสำรวจบริบท ปัญหา และความต้องการ ตลอดจนยืนยันความเหมาะสมของเนื้อหาเชิงท้องถิ่น และระบุเงื่อนไขความสำเร็จของการนำไปใช้จริงในชั้นเรียน

2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ระดมความคิดเห็นจากครูและผู้ปกครองต่อ “แบบร่างนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ส่งเสริมการอ่าน” เพื่อนำมาปรับปรุงด้านภาษา ภาพประกอบ ลำดับขั้นตอนการอ่าน และแนวทางการตั้งคำถามที่ใช้กระตุ้นการคิดและการสนทนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กและเวลาในชั้นเรียน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสนับสนุนและการติดตามผลที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

3) การพัฒนาและทดลองใช้สื่อ พัฒนานิทานเมืองเพชรบุรีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ต้นตาลตะลุยเขาวัง, ขนมหวานเมืองเพชร, เที่ยวทะเลเพชรบุรี และ เขาวังแห่งเมืองเพชร พร้อมแผนการจัดประสบการณ์จำนวน 12 แผน โดยใช้ แบบประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment Form) เป็นเครื่องมือประเมินคุณภาพทั้งของสื่อและการจัดกิจกรรม ครอบคลุมด้านความสนใจและการมีส่วนร่วมของเด็ก การใช้คำศัพท์ใหม่ ความสามารถในการเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์จริง และความถูกต้องเหมาะสมของการจัดกิจกรรมของครู

เครื่องมือและสื่อทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 คน (IOC) และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปทดลองใช้จริงในชั้นเรียน จากนั้นดำเนินการประเมินผลการใช้จริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึง ความเหมาะสม คุณภาพ และประสิทธิผล ของนิทานและแผนการจัดประสบการณ์อย่างรอบด้าน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ระยะก่อนการทดลอง (Pre-test) เก็บข้อมูลบริบทและความต้องการของครูและผู้ปกครอง รวมทั้งประเมินพฤติกรรมและประสบการณ์การอ่านพื้นฐานของเด็กอนุบาลปีที่ 3

ระยะทดลองใช้ (Implementation/Try-out) นำนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ต่อเนื่องเป็นเวลา 4–6 สัปดาห์ โดยเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ แบบสังเกตชั้นเรียน บันทึกสะท้อนคิดของครู ผลงานของเด็ก แบบสัมภาษณ์สั้น และรายการตรวจสอบคุณภาพคาบอ่าน

ระยะหลังการทดลอง (Post-test) ประเมินพฤติกรรมและประสบการณ์การอ่านของเด็กซ้ำอีกครั้งเพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้สื่อ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากครูและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้แนวทางวิธีผสม ดังนี้

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย บันทึกสะท้อนคิด และการสังเกตชั้นเรียน เพื่อตีความและสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริบท ปัญหา ความต้องการ และพฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 รวมถึงสะท้อนความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองต่อความเหมาะสมของสื่อและแผนการจัดประสบการณ์การอ่าน

2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายคุณภาพของหนังสือนิทานและแผนที่พัฒนาขึ้น และใช้การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง (Mean Difference) ร่วมกับการพิจารณาค่าร้อยละการเปลี่ยนแปลง (Percentage Gain) เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าของพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของเด็กอนุบาลปีที่ 3

3) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 คน และผ่านการทดลองใช้ (Try out) ก่อนนำไปใช้จริง เพื่อยืนยันความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือ ตามมาตรฐานการวิจัยทางการศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การสรุปผลการวิจัยดำเนินการตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ โดยผลที่ได้สามารถสรุปสาระสำคัญดังนี้

1) หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับ “มาก” และสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กอนุบาลปีที่ 3 รวมทั้งเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นเพชรบุรีได้อย่างเหมาะสม

2) การทดลองใช้หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์กับเด็กอนุบาลปีที่ 3 แสดงให้เห็นว่าเด็กมีส่วนร่วม สนใจ และเชื่อมโยงการอ่านกับประสบการณ์จริงได้ชัดเจน

3) พฤติกรรมและประสบการณ์การอ่านของเด็กหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะด้านความสนใจการอ่าน การใช้คำศัพท์ใหม่ และการเชื่อมโยงความรู้กับท้องถิ่น

4) นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนว่า มีความเหมาะสม มีประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ในระดับ “มากที่สุด”

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้นำเสนอเป็นรายวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นพัฒนาการของข้อมูลและนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาพฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้และใช้เป็นกรอบในการพัฒนานวัตกรรม ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมการอ่าน และสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เด็กส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านไม่ต่อเนื่อง และมีการใช้คำศัพท์ใหม่ในระดับค่อนข้างต่ำ ครูปฐมวัยสะท้อนความต้องการสื่อและแนวทางการจัดประสบการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นเพชรบุรีได้อย่างชัดเจน ตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมการอ่านที่สังเคราะห์ขึ้น ได้แก่ ความสนใจในการอ่าน การมีส่วนร่วมระหว่างกิจกรรมการอ่าน การใช้คำศัพท์ใหม่ และการเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์จริง ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาหนังสือนิทานเมืองเพชรบุรี และแผนการจัดประสบการณ์การอ่านที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กอนุบาลปีที่ 3 และเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นผลการวิจัยพบว่า หนังสือนิทานจำนวน 4 เรื่อง และแผนการจัดประสบการณ์จำนวน 12 แผนที่พัฒนาขึ้น ได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ “มาก” (M = 4.62, S.D. = 0.41) โดยมีความเหมาะสมในด้านเนื้อหา ภาษา ภาพประกอบ ความสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก และสามารถสะท้อนบริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพชรบุรีได้อย่างชัดเจน เพื่อนำเสนอรายละเอียดเชิงปริมาณของผลการประเมินคุณภาพ หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ดังกล่าวจึงได้ถูกสรุปไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพหนังสือนิทานเมืองเพชรบุรีและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านจากผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับคุณภาพ
1. ความเหมาะสมของเนื้อหา	4.63	0.39	มาก
2. ความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา	4.58	0.42	มาก
3. ความสวยงามและความสอดคล้องของภาพประกอบ	4.67	0.40	มาก
4. ความสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กอนุบาลปีที่ 3	4.61	0.41	มาก
5. ความเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นเพชรบุรี	4.65	0.38	มาก
6. ความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการใช้จริงในชั้นเรียน	4.59	0.45	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.62**	**0.41**	**มาก**

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์การอ่านกับกลุ่มตัวอย่างเด็กอนุบาลปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการจัดกิจกรรมของครูปฐมวัยโดยใช้แผนการจัดประสบการณ์การอ่านอยู่ในระดับสูง (M = 4.58, S.D. = 0.36) ครูสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมตามขั้นตอนการอ่าน เช่น การชี้ชวน การตั้งคำถาม และการเชื่อมโยงเนื้อหาในนิทานกับท้องถิ่น ขณะเดียวกันเด็กแสดงออกถึงความสนใจ การมีส่วนร่วม และการโต้ตอบเชิงความหมายเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน รายละเอียดผลการทดลองใช้สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการทดลองใช้หนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์การอ่าน

ประเด็นประเมิน	ผลการวิจัย	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
ความสามารถในการจัดกิจกรรมของครูปฐมวัย	ครูสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมตามขั้นตอนการอ่าน ได้แก่ การชี้ชวน การตั้งคำถามกระตุ้นคิด และการเชื่อมโยงเนื้อหานิทานกับท้องถิ่นเพชรบุรี	4.58	0.36
ความสนใจของเด็กระหว่างกิจกรรมอ่านนิทาน	เด็กแสดงความสนใจต่อเนื้อหาและภาพประกอบ ติดตามเรื่องราวได้ต่อเนื่อง และมีปฏิสัมพันธ์กับครูมากขึ้น	-	-
การมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรม	เด็กเข้าร่วมสนทนาในชั้นเรียน ตั้งคำถาม ตอบคำถาม และร่วมทำกิจกรรมตามแผน	-	-

ประเด็นประเมิน	ผลการวิจัย	ค่าเฉลี่ย (M)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
การใช้คำศัพท์ใหม่ของเด็ก	เด็กสามารถใช้คำศัพท์ใหม่ที่ปรากฏในนิทาน เช่น คำที่เกี่ยวกับสถานที่ สัญลักษณ์ และวัฒนธรรมเพชรบุรี	-	-
การเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์จริง	เด็กสามารถอธิบายหรือเชื่อมโยงเรื่องในนิทานกับสิ่งที่ตนเคยพบ เช่น เขาวังขนมหม้อแกง ทะเลเพชรบุรี	-	-
การตอบสนองเชิงความหมาย (Meaningful Response)	เด็กมีการโต้ตอบที่สะท้อนความเข้าใจ เช่น อธิบายเหตุการณ์ ลำดับเรื่อง หรือความรู้สึกต่อบทนิทาน	-	-

หมายเหตุ: รายการที่ไม่มีค่า M และ S.D. เป็นผลเชิงคุณภาพจากแบบสังเกตชั้นเรียนและบันทึกหลังสอน

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อประเมินประสิทธิผลของหนังสือนิทานและแผนการจัดประสบการณ์โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยที่พบว่าเด็กอนุบาลปีที่ 3 มีพฤติกรรมการอ่านอยู่ในระดับปานกลาง และมีความสนใจไม่ต่อเนื่อง รวมถึงใช้คำศัพท์ใหม่ได้จำกัด สามารถอธิบายได้จากการที่สื่ออ่านที่ใช้ในปัจจุบันยังไม่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของเด็ก ส่งผลให้เด็กไม่สามารถสร้างความหมายจากเรื่องที่อ่านได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อเนื้อหาไม่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน เด็กจึงไม่เกิดแรงจูงใจภายในที่จะมีส่วนร่วมกับการอ่านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Emergent Literacy ของ Teale and Sulzby (1986) ที่อธิบายว่าทักษะการรู้หนังสือเกิดจากประสบการณ์ทางภาษาในชีวิตจริง หากขาดประสบการณ์เหล่านี้ พฤติกรรมการอ่านย่อมพัฒนาได้จำกัด

ในขณะเดียวกัน ครูผู้สอนสะท้อนความต้องการสื่อที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเพชรบุรีอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ “บริบท” ในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Context-Based Learning ของ Gruenewald (2003) ที่ระบุว่าการเรียนรู้ของเด็กจะมีความหมายมากที่สุดเมื่อเชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม และพื้นที่ที่เด็กอาศัยอยู่ การขาดสื่ออ่านที่สะท้อนสถานที่ บุคคล หรือเหตุการณ์ใกล้ตัวจึงเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้พฤติกรรมการอ่านของเด็กยังอยู่ในระดับปานกลาง

ดังนั้น ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่านที่สังเคราะห์ขึ้น ได้แก่ ความสนใจ การใช้คำศัพท์ใหม่ และการเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์จริง จึงเป็นชุดตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสื่อและกิจกรรมอ่านสำหรับเด็กอนุบาลปีที่ 3 เพราะสอดคล้องกับทั้งพัฒนาการทางภาษาและบริบทการเรียนรู้ตามทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ช่วยให้การพัฒนานิทานและแผนจัดประสบการณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ตอบโจทย์ความต้องการของเด็กและครูได้อย่างตรงจุด สนับสนุนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการรู้หนังสือตามแนวทางทางวิชาการ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็น โมเดล READ-LOCAL สำหรับการส่งเสริมการอ่านในเด็กอนุบาล โดยใช้นิทานท้องถิ่นเพชรบุรีร่วมกับการจัดประสบการณ์เชิงสนทนา โดยโมเดล READ-LOCAL ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนสำคัญ ซึ่งกำกับด้วยอักษรย่อและอักษรเต็มเพื่อเชื่อมโยงกับภาพที่ 1 อย่างชัดเจน ได้แก่

1) R – Review & Research Indicators (ศึกษาและสังเคราะห์ตัวบ่งชี้) ศึกษาและสังเคราะห์ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่านและความรู้ท้องถิ่น (Research Indicators) เพื่อใช้เป็นกรอบพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

2) E – Experience-Based Design (พัฒนาสื่อและแผนประสบการณ์) พัฒนาสื่อและแผน ได้แก่ นิทานท้องถิ่น 4 เรื่อง และแผนประสบการณ์ 12 แผน ผ่านการออกแบบบนฐานประสบการณ์ (Experience-Based) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับบริบทเพชรบุรี

3) A – Apply & Assist Through Coaching (ทดลองใช้และโค้ชชิ่งติดตามผล) ทดลองใช้และติดตามผล โดยครูนำนวัตกรรมและแผนไปใช้จริงในชั้นเรียน พร้อมมีการโค้ชชิ่ง (Coaching) เพื่อกำกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมสมรรถนะการจัดประสบการณ์ของครูอย่างต่อเนื่อง

4) D – Data-Driven Evaluation & Dissemination (ประเมินผลและขยายผล) ประเมินผลและขยายผล โดยเปรียบเทียบผลก่อน–หลังการทดลอง ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Data-Driven) ยืนยันถึงการพัฒนาพฤติกรรมการอ่าน การใช้คำศัพท์ใหม่ และการเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นของเด็ก พร้อมเผยแพร่ผลเพื่อนำไปขยายผลใช้ในสถานศึกษาที่มีบริบทต่างกัน

ทั้งนี้ คำว่า LOCAL ในโมเดล READ-LOCAL หมายถึงองค์ประกอบหลัก 5 ด้านที่ใช้เป็นแนวทางพัฒนาการอ่าน ได้แก่

L – Local Wisdom Integration บูรณาการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเพชรบุรี

O – Ownership of Learning ส่งเสริมให้เด็กเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตน

C – Community & Cultural Connection เชื่อมโยงนิทานกับชุมชนและประสบการณ์จริง

A – Active Engagement กระตุ้นให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น

L – Language Enrichment เสริมสร้างพัฒนาการทางภาษาและคำศัพท์ใหม่

คุณค่าและประโยชน์ขององค์ความรู้ดังกล่าว คือ ทำให้ครูมีเครื่องมือและแนวทางการจัดการอ่านที่สอดคล้องกับพัฒนาการและบริบทท้องถิ่น เด็กได้รับประสบการณ์การอ่านที่สนุก มีส่วนร่วม และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง โรงเรียนสามารถนำโมเดลไปใช้ได้จริงแม้มีทรัพยากรต่างกัน และหน่วยงานต้นสังกัดสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาเชิงนโยบายเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านในระดับปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ

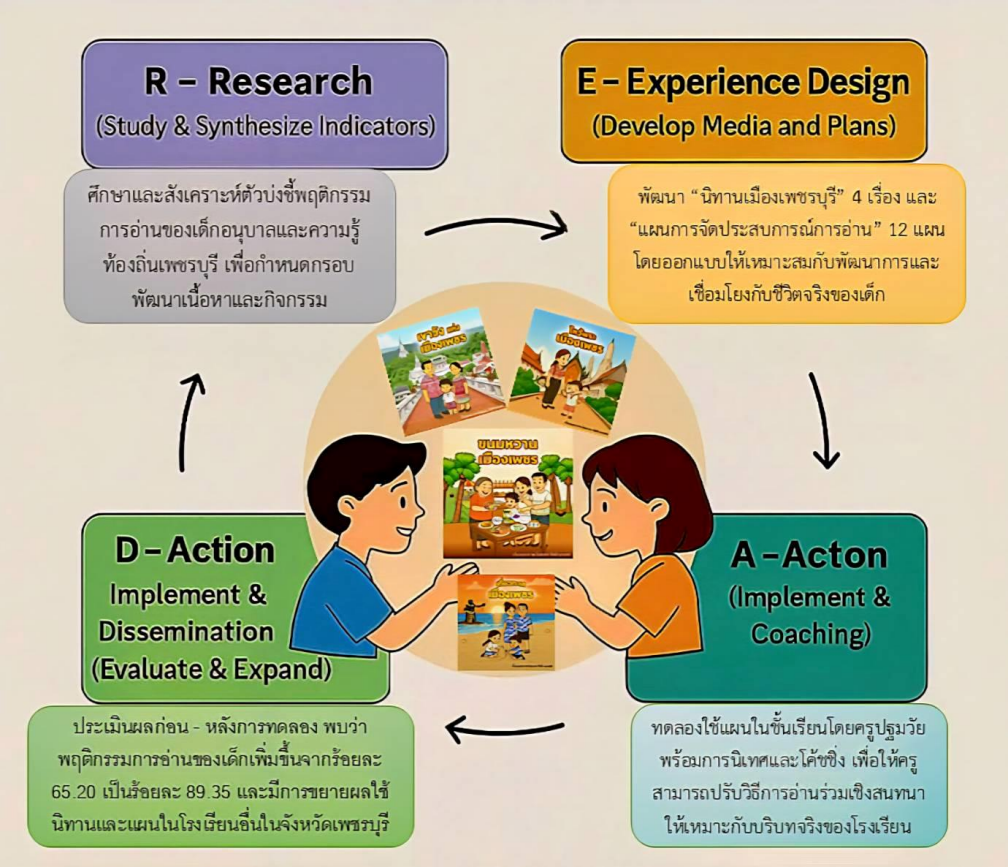

Figure 1: READ-LOCAL Model for Enhancing Kindergarten Children’s Reading through Phetchaburi Local Tales

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เด็กอนุบาลปีที่ 3 มีพฤติกรรมการอ่านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะความสนใจที่ไม่ต่อเนื่องและการใช้คำศัพท์ใหม่ที่ค่อนข้างจำกัด ผลดังกล่าวสะท้อนว่าสื่ออ่านที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงและบริบทชีวิตของเด็กเพียงพอ ส่งผลให้เด็กไม่สามารถสร้างความหมายจากเรื่องที่อ่านได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อเนื้อหาไม่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เด็กจึงขาดแรงจูงใจภายในที่จะมีส่วนร่วมกับการอ่านอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิด Emergent Literacy ของ Teale and Sulzby (1986) และงานของ Schickedanz and Collins (2020) รวมถึง Bus, Van IJzendoorn and Pellegrini (1995) ที่ยืนยันว่าการอ่านจะมีความหมายเมื่อเนื้อหาสัมพันธ์กับประสบการณ์จริงของเด็ก นอกจากนี้ ครูยังสะท้อนความต้องการสื่ออ่านที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเพชรบุรีอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Context-Based Learning ของ Gruenewald (2003) ที่เน้นความสำคัญของสังคม–วัฒนธรรมในการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย ตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมการอ่านที่สังเคราะห์ขึ้น ได้แก่ ความสนใจ การใช้คำศัพท์ใหม่ และการเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์จริง ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาหนังสือนิทานเมืองเพชรบุรี 4 เรื่อง และแผนจัดประสบการณ์การอ่าน 12 แผน ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับ “มาก” จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้งด้านเนื้อหา ภาษา ภาพประกอบ และความสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยการใช้เรื่องราวท้องถิ่นเพชรบุรีเป็น

ศูนย์กลางช่วยให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงทางอารมณ์และความเข้าใจตามธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวคิด Dual Coding Theory (Paivio, 2006) ที่ชี้ว่าการใช้ภาพและภาษาร่วมกันช่วยส่งเสริมความจำและการตีความ นอกจากนี้ แผนจัดประสบการณ์ยังออกแบบตามแนวคิด Dialogic Reading (Whitehurst and Lonigan, 1998) ที่ส่งเสริมให้เด็กสนทนา ตั้งคำถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขณะที่บทบาทของครูในฐานะผู้พยุงการเรียนรู้ (Scaffolding) ตาม Vygotsky (1978) ช่วยให้เด็กขยับจากระดับความสามารถเดิมไปสู่ระดับที่สูงขึ้น นิทานและแผนที่พัฒนาขึ้นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาภาษาและการคิดของเด็กปฐมวัย ไม่ใช่เพียงสื่ออ่านอย่างเดียว

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การทดลองใช้จริงในชั้นเรียนยืนยันว่านิทานและแผนที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูมีความสามารถในการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับสูง (M = 4.58, S.D. = 0.36) เด็กมีความสนใจ ตื่นตัว และมีส่วนร่วมในการสนทนาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากแผนมีโครงสร้างชัดเจน ใช้คำถามปลายเปิด และกระบวนการอ่านเชิงโต้ตอบ ทำให้เด็กเกิดการคิดเชิงความหมายและเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์ของตนเอง การสนับสนุนของครูผ่านการชี้นำ การขยายความหมาย และการทวนคำ เป็นรูปแบบของ Instructional Scaffolding ที่ช่วยให้เด็กพัฒนาภาษาและความเข้าใจได้ลึกซึ้งมากขึ้น สอดคล้องกับงานของ Wasik & Bond (2001) ที่พบว่าการอ่านเชิงสนทนาช่วยเสริมคลังคำศัพท์และทักษะการสื่อสารของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ สื่อที่พัฒนาและกิจกรรมหลังอ่านยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เด็กมีความสุข ปลอดภัย และกล้าแสดงออก ส่งผลต่อการพัฒนาภาษาตามธรรมชาติ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินประสิทธิผลพบว่าเด็กมีพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเพชรบุรีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 โดยพฤติกรรมการอ่านเพิ่มจากร้อยละ 65.20 เป็น 89.35 ซึ่งสะท้อนว่าการอ่านเพื่อความหมายของเด็กพัฒนาขึ้นอย่างเด่นชัด เด็กสามารถใช้คำศัพท์ใหม่ เข้าใจเนื้อหา และเชื่อมโยงเรื่องราวกับชีวิตประจำวันได้มากกว่าเดิม ผู้เชี่ยวชาญและครูประเมินนวัตกรรมในระดับ “มากที่สุด” ยืนยันว่าสื่อและแผนที่พัฒนามีความเหมาะสมและใช้ได้จริงในชั้นเรียน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิด Simple View of Reading (Gough and Tunmer, 1986) และ Reading Rope ของ Scarborough (2001) ที่ชี้ว่าการอ่านที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยทักษะการถอดรหัสและความเข้าใจภาษา ซึ่งสื่อและกิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้สามารถพัฒนาได้ทั้งสองด้านอย่างครบถ้วน

โดยสรุป นิทานเมืองเพชรบุรีและแผนจัดประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบโจทย์พัฒนาการด้านภาษา ความเข้าใจเชิงความหมาย และความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังสร้างพื้นฐานสำคัญของการรักการอ่านและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดอย่างยั่งยืนตามแนวคิดทางวิชาการร่วมสมัย

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนา “นิทานเมืองเพชรบุรี” ควบคู่กับแผนการจัดประสบการณ์การอ่านสำหรับเด็กอนุบาลปีที่ 3 โดยเชื่อมโยงสาระท้องถิ่นและสอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการอ่านของเด็กอนุบาลปีที่ 3 ในภาพรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง เด็กส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านไม่ต่อเนื่องและมีการใช้คำศัพท์ใหม่จำกัด ขณะเดียวกัน ครูปฐมวัยสะท้อนถึงความต้องการสื่อและแนวทางการจัดประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นเพชรบุรี การสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ด้านพฤติกรรมการอ่านที่ได้จากการศึกษาจึงเป็นกรอบสำคัญสำหรับการออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

จากกระบวนการพัฒนา ได้สร้างหนังสือนิทานจำนวน 4 เรื่อง และแผนการจัดประสบการณ์การอ่านจำนวน 12 แผน ซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับ “มาก” แสดงถึงความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหา ภาษา ภาพประกอบ และการเชื่อมโยงกับพัฒนาการเด็กและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพชรบุรี เมื่อนำไปทดลองใช้ในชั้นเรียนจริง พบว่าครูสามารถใช้แผนการจัดประสบการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กมีความสนใจและการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ตอบสนองต่อกิจกรรมและการตั้งคำถามเชิงความหมายได้ดีกว่าเดิม
ผลการประเมินประสิทธิผลสะท้อนว่า เด็กมีพฤติกรรมการอ่านและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเพชรบุรีสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยพฤติกรรมการอ่านที่อยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.20 ก่อนการทดลอง เป็นร้อยละ 89.35 หลังการทดลอง นอกจากนี้ ผลการประเมินจากครูและผู้เชี่ยวชาญยืนยันว่าสื่อและแผนการจัดประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ประโยชน์ และความเป็นไปได้ในระดับ “มากที่สุด”

โดยสรุป งานวิจัยนี้ยืนยันว่าการบูรณาการการอ่านกับสาระท้องถิ่นผ่านสื่อนิทานและแผนการจัดประสบการณ์ที่ออกแบบอย่างเป็นระบบ ไม่เพียงช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านและการใช้ภาษา แต่ยังปลูกฝังความรู้และความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดของเด็กอนุบาล อันเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปขยายผลต่อยอดเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในบริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เด็กมีพฤติกรรมการอ่านระดับปานกลางและต้องการสื่อที่เชื่อมโยงบริบทท้องถิ่น จึงควรใช้ “ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการอ่าน” เป็นกรอบพัฒนาสื่อและออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของเด็ก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่านิทานและแผนประสบการณ์มีคุณภาพในระดับมาก สถานศึกษาควรบูรณาการใช้อย่างเป็นระบบ และหน่วยงานด้านการศึกษาควรสนับสนุนการเผยแพร่และขยายผลสู่โรงเรียนในพื้นที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการทดลองใช้พบว่าครูจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเด็กมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น จึงควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู และพัฒนาระบบโค้ชชิ่งนิเทศเพื่อรักษาคุณภาพการจัดกิจกรรมอ่าน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่าเด็กมีพฤติกรรมการอ่านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และนวัตกรรมได้รับการประเมินว่าเหมาะสมในระดับมากที่สุด สถานศึกษาควรบรรจุนวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการส่งเสริมการอ่าน และวางแผนขยายผลร่วมกับโรงเรียนเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้นิทานเมืองเพชรบุรีกับนิทานทั่วไป เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเนื้อหาท้องถิ่นต่อพฤติกรรมการอ่านและอัตลักษณ์เด็ก

2.2 ทำวิจัยเชิงติดตาม (Longitudinal Study) เพื่อตรวจสอบความคงทนของผลลัพธ์เมื่อเด็กเข้าสู่ระดับประถมศึกษา

2.3 ขยายกลุ่มตัวอย่างจากหลายสังกัดและบริบทที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงทั่วไป

2.4 พัฒนานิทานและสื่อการอ่านรูปแบบดิจิทัลหรือสื่อโต้ตอบ เพื่อศึกษาผลของเทคโนโลยีต่อแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของเด็กยุคใหม่

2.5 ศึกษาบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการอ่านร่วมกับเด็ก เพื่อวิเคราะห์ผลของการสนับสนุนจากบ้านและท้องถิ่นต่อพฤติกรรมการอ่านและการเรียนรู้แบบบูรณาการ

References

Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bus, A. G., Van IJzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. D. (2019). Joint Book Reading Makes for Success in Learning to Read: A Meta-Analysis on Intergenerational Transmission of Literacy. *Review of Educational Research*, 79(2), 979–1007.

Center on the Developing Child. (2021). *The Science of Early Childhood Development*. Harvard University. Retrieved March 13, 2025, from https://developingchild.harvard.edu

Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). Decoding, Reading, and Reading Disability. *Remedial and Special Education*, 7(1), 6–10.

Gruenewald, D. A. (2003). The Best of Both Worlds: A Critical Pedagogy of Place. *Educational Researcher*, 32(4), 3–12.

Mol, S. E., & Bus, A. G. (2018). Toward a Framework for Evidence-Based Children's Book Selection for Shared Reading in Early Childhood Classrooms. *Early Education and Development*, 29(4), 1–22.

National Institute for Early Education Research. (2020). *The State of Preschool 2020*. New Brunswick, NJ: Rutgers University.

OECD. (2020). *Early Learning and Child Well-Being: A Study of Five-Year-Olds in England, Estonia, and the United States*. Paris: OECD Publishing.

Paivio, A. (2006). *Mind and Its Evolution: A Dual Coding Theoretical Approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Scarborough, H. S. (2001). Connecting Early Language and Literacy to Later Reading (Dis)Abilities: Evidence, Theory, and Practice. In S. B. Neuman & D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of Early Literacy Research* (Vol. 1, pp. 97–110). New York: Guilford Press.

Schickedanz, J. A., & Collins, M. F. (2020). *So Much More Than the ABCs: The Early Phases of Reading and Writing*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children (NAEYC).

Siraj-Blatchford, I., Sylva, K., Muttock, S., Gilden, R., & Bell, D. (2021). *Researching Effective Pedagogy in the Early Years*. London: Department for Education and Skills.

Snow, C. E. (2022). The Science of Reading and Its Educational Implications. *Educational Psychologist*, 57(3), 145–160.

Teale, W. H., & Sulzby, E. (Eds.). (1986). *Emergent Literacy: Writing and Reading*. Norwood, NJ: Ablex.

UNESCO. (2019). *Learning to Become: The Futures of Education Initiative*. Paris, France: UNESCO Publishing.

UNESCO. (2022). *Early Childhood Care and Education*. Paris, France: UNESCO Publishing.

UNICEF. (2023). *Early Childhood Education and Development Report 2023*. New York: UNICEF.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wasik, B. A., & Bond, M. A. (2001). Beyond the Pages of a Book: Interactive Book Reading and Language Development in Preschool Classrooms. *Journal of Educational Psychology*, 93(2), 243–250.

Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child Development and Emergent Literacy. *Child Development*, 69(3), 848–872.

World Bank. (2021). *Learning Poverty and Early Childhood Education*. Washington, DC: World Bank Group.

การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม*

English Vocabulary Learning among Fourth-Grade Elementary School Students through Peer-Assisted Learning Combined with Board Games

[1]ธมลวรรณ เฉยนก และ [2]พิบูลย์ ตัญญบุตร
[1]Thamonwan Choeynok and [2]Phibun Tanyabut
วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต
Suryadhep Teachers College, Rangsit University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: phibun.t@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม 2) เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ฯ กับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ฯ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น โดยใช้แผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มทดลอง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนขนาดกลางแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 19 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม ดำเนินการทดลองเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ 8 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม 4 ชนิด (เกม Pelmanism เกมโดมิโนโชว์ศัพท์ เกมบิงโกคำศัพท์ และเกมบันไดงู) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Paired Samples t-test One-Sample t-test ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ (M = 16.42) สูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ (M = 9.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ (M = 16.42 คิดเป็นร้อยละ 82.10) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ฯ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.63, S.D. = 0.49)

คำสำคัญ: ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์; วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน; บอร์ดเกม; การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

*Received November 23, 2025; Revised December 4, 2025; Accepted December 19, 2025

Abstract

This research aimed to: (1) compare the English vocabulary learning ability of fourth-grade elementary school students before and after receiving instruction through peer-assisted learning combined with board games; (2) compare the students' English vocabulary learning ability after the intervention with the 70% criterion; and (3) investigate the students' satisfaction with the instructional approach. The study employed a pre-experimental research design, using a one-group pretest–posttest design. The experimental group consisted of 19 fourth-grade students from a medium-sized school under Chai Nat Primary Educational Service Area Office during the first semester of the 2025 academic year. The participants were selected through cluster random sampling. The experiment was conducted over four weeks, totaling eight hours. The research instruments included lesson plans integrating peer-assisted learning with four types of board games (Pelmanism, Vocabulary Domino Show, Vocabulary Bingo, and Snakes and Ladders), an English vocabulary learning ability test, and a student satisfaction questionnaire. Data were analyzed using the Paired-Samples t-test, One-Sample t-test, mean, and standard deviation.

The findings revealed that: (1) The students' English vocabulary learning ability after the intervention (M = 16.42) was significantly higher than before the intervention (M = 9.00) at the .05 significance level; (2) The students' English vocabulary learning ability after the intervention (M = 16.42, equivalent to 82.10%) was significantly higher than the 70% criterion at the .05 significance level; and (3) The students' overall satisfaction with the instructional approach was at the highest level (M = 4.63, S.D. = 0.49).

Keywords: Vocabulary Learning Ability; Peer-Assisted Learning; Board Games; English Language Learning

บทนำ

การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษนับเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะทางภาษาในทุกด้าน เปรียบเสมือนอิฐก้อนแรกที่ใช้ในการสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Nation, 2001) อย่างไรก็ตาม ในบริบทการจัดการศึกษาไทยปัจจุบัน พบว่าผู้เรียนจำนวนมากยังประสบปัญหาด้านการจดจำคำศัพท์ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน จากการสำรวจสภาพปัญหาล่าสุดพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีข้อจำกัดในการคงทนของความจำระยะยาวและขาดความมั่นใจในการใช้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการไม่กล้าอ่านออกเสียงเนื่องจากความวิตกกังวล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านจิตพิสัยและความรู้พื้นฐานที่ไม่เพียงพอ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น (Taosiri, Nilnuan, Jaturanont, and Chanchungyuatchai, 2024)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นไปที่บริบทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนขนาดกลางแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ซึ่งจากการศึกษาบริบทพื้นที่และสังเกตการสอนในชั้นเรียน พบปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ดังกล่าว คือนักเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถจดจำ

ความหมายของคำศัพท์ได้เมื่อเวลาผ่านไป และมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการตอบคำถามหรือร่วมกิจกรรมภาษาอังกฤษเนื่องจากความประหม่า สภาพการณ์ในพื้นที่ศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากเดิมที่เน้นการท่องจำ มาสู่กระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างบรรยากาศเชิงบวก เพื่อช่วยให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายสามารถก้าวข้ามกำแพงทางภาษาและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

เพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิด Constructivism และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) มาเป็นฐานในการพัฒนา โดยเฉพาะเทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer-Assisted Learning: PAL) ซึ่ง Slavin (1990) และ Vygotsky (1978) ได้ให้แนวคิดว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถต่างกันจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญาได้ดีที่สุด (Zone of Proximal Development) ผนวกกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-Based Learning) และบอร์ดเกม (Board Games) ที่ Prensky (2001) สนับสนุนว่าช่วยสร้างความผูกพัน (Engagement) และความสนุกสนาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่ยืนยันว่าการใช้บอร์ดเกมช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษได้อย่างมีนัยสำคัญ (Chanthet, 2019; Kusrini, 2012) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดตัวกรองทางความรู้สึก (Affective Filter) ทำให้สมองเปิดรับการเรียนรู้ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในอดีตส่วนใหญ่มักศึกษา PAL หรือ Board Games แยกจากกัน และยังขาดการชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของการผสมผสานมิติทางสังคม (PAL) กับมิติความสนุกสนาน (Board Games) ที่นำมาซึ่งการลดตัวกรองทางความรู้สึกและการสร้างความคงทนในการจำคำศัพท์อย่างเป็นระบบ การบูรณาการระหว่างโครงสร้างสังคมที่เกื้อกูลของ PAL และความท้าทายของบอร์ดเกม จึงเป็นนวัตกรรมทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะคำศัพท์

จากสภาพปัญหาและหลักการทางวิชาการดังกล่าว เป็นแรงจูงใจสำคัญให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน และศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยนี้จะนำไปสู่การได้มาซึ่งรูปแบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ (Effective Instructional Model) ที่สามารถแก้ปัญหาการจำคำศัพท์และความไม่มั่นใจของนักเรียนในพื้นที่ศึกษาได้จริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนและหน่วยงานทางการศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม กับเกณฑ์ร้อยละ 70
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกมเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ เชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental Research) โดยใช้แผนการทดลองแบบ กลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One Group Pretest-Posttest Design)

ในการศึกษาผลของการใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยตามแนวทางของวารสาร ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ รวมถึงศึกษาแนวคิดทฤษฎี Social Constructivism, วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer-Assisted Learning), และการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-Based Learning) เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดและขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมและกำหนดวัตถุประสงค์ 2) การจัดกลุ่มและจับคู่ 3) การฝึกอบรมและเตรียมความพร้อม 4) การดำเนินการกิจกรรม 5) การติดตามและประเมินผล และ 6) การสรุปและสะท้อนคิด

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาบริบทพื้นที่และสภาพปัญหาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ณ โรงเรียนขนาดกลางแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานมาออกแบบนวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนขนาดกลางแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 40 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนขนาดกลางแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 19 คน ซึ่งได้มาจากการ สุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน ที่บูรณาการวิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม 4 ชนิด (Pelmanism, Vocabulary Dominoes, Vocabulary Bingo, และ Snakes and Ladders) โดยแผนฯ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 และได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเวลาและกิจกรรมก่อนนำมาใช้จริง เกมเหล่านี้ถูกคัดเลือกมาเพื่อตอบโจทย์ทักษะย่อยที่แตกต่างกันในการกระตุ้นความจำคำศัพท์ชุดเดียวกันทั้งหมด ได้แก่ Pelmanism (เน้นความจำเชิงรับ) Vocabulary Dominoes และ Vocabulary Bingo (เน้นการเชื่อมโยงรูปคำและความหมาย) และ Snakes and Ladders (เน้นการฝึกใช้คำศัพท์ซ้ำในบริบทการพูด)

2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ ชนิดปรนัย จำนวน 20 ข้อ เป็นแบบทดสอบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ที่ครอบคลุมคำศัพท์ทั้ง 4 ชุด (4 หน่วยการเรียนรู้) ตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นวัดความเข้าใจคำศัพท์ (Word Form) และความหมาย (Meaning) เครื่องมือนี้ผ่านการตรวจสอบค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ (ค่าระหว่าง 0.67-1.00) และผ่านการวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) รายข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ 0.88

3) แบบสอบถามความพึงพอใจ ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 17 ข้อ โดยแบ่งเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านประโยชน์ของการเรียนรู้ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 1.00) มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.94

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ช่วง ได้แก่ 1) ก่อนการทดลอง โดยทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) 2) ระหว่างทดลอง โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนฯ 8 คาบเรียน เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ และ 3) หลังการทดลอง โดยทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) และเก็บแบบสอบถามความพึงพอใจ รายละเอียดของการดำเนินการ: ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ 8 แผน กับกลุ่มตัวอย่าง โดยในแต่ละคาบ (50 นาที) ได้มีการดำเนินการตามกระบวนการ 6 ขั้นตอนของวิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (PAL) อย่างเคร่งครัด ได้แก่ 1) การแนะนำ 2) การสาธิต 3) การปฏิบัติร่วมกัน 4) การทบทวน (ใช้บอร์ดเกม) 5) การประเมินผล (ใช้บอร์ดเกม) และ 6) การให้ข้อมูลย้อนกลับ การบูรณาการบอร์ดเกมถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการทบทวน (Reviewing) และการประเมินย่อย (Evaluating) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการสร้างความคงทนของความจำคำศัพท์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้ 1) เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ Paired Samples t-test 2) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นโดยยึดตามหลักการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพื่อให้ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับการนำไปใช้จริงในระบบการศึกษา โดยใช้สถิติ One-Sample T-Test 3) วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติมาสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายสรุป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ (M = 16.42) สูงกว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ (M = 9.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = -17.91$, $p < .05$) ผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกมมีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้อย่างชัดเจน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียน ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม

การวัด	จำนวน (N)	คะแนนเต็ม	M	S.D.	ค่า t	Sig. (2-tailed)
ก่อนการจัดการเรียนรู้	19	20	9.00	2.88	-17.91	.000
หลังการจัดการเรียนรู้	19	20	16.42	1.90		

*p < .05

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษหลังการจัดการเรียนรู้ (M = 16.42) คิดเป็น ร้อยละ 82.10 ซึ่ง สูงกว่า เกณฑ์ร้อยละ 70 (14.00 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 11.13$, $p < .05$) ผลลัพธ์นี้ยืนยันว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้คำศัพท์ที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานที่คาดหวัง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้กับเกณฑ์ร้อยละ 70

การวัด	จำนวน (N)	คะแนนเต็ม	เกณฑ์ (70%)	M	S.D.	ร้อยละ	ค่า t	Sig. (2-tailed)
หลังการจัดการเรียนรู้	19	20	14.00	16.42	1.90	82.10	11.13	.000*

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.63, S.D. = 0.49) ด้านที่นักเรียนมีความพึงพอใจสูงสุดคือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (เพื่อนช่วยเพื่อนและบอร์ดเกม) (M = 4.71) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม (N=19)

ด้านที่	รายการประเมิน	M	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1	ด้านเนื้อหาคำศัพท์	4.58	0.51	มากที่สุด
2	ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (เพื่อนช่วยเพื่อนและบอร์ดเกม)	4.71	0.47	มากที่สุด
3	ด้านสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้	4.65	0.49	มากที่สุด
4	ด้านการวัดและประเมินผล	4.49	0.52	มาก
5	ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้	4.70	0.48	มากที่สุด
ความพึงพอใจโดยรวม (Overall)		**4.63**	**0.49**	**มากที่สุด**

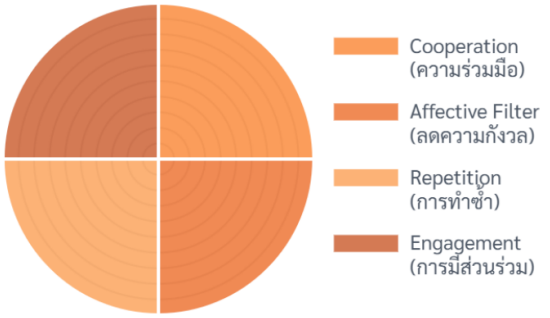
เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยที่น่าสนใจของแบบสอบถามความพึงพอใจ พบว่า ข้อคำถามด้านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ระบุว่า การที่เพื่อนช่วยสอนทำให้รู้สึกมั่นใจในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษมากขึ้น ได้รับค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.88 (จาก 5.00) ซึ่งเป็นข้อคำถามที่สะท้อนถึงการลดตัวกรองทางความรู้สึก (Affective Filter) และการเสริมความมั่นใจทางจิตใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ The PB-CARE Model (Peer-Board-Cooperation, Affective, Repetition, Engagement) ซึ่งเป็นรูปแบบการบูรณาการที่ ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิผลสูงในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของผู้เรียน สำหรับการสอนคำศัพท์ในระดับประถมศึกษา The PB-CARE Model เป็นการสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ จากข้อค้นพบทางวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การผนวกรวมโครงสร้างสังคมกับการใช้สื่อกิจกรรม กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลักที่นำไปสู่กลไกขับเคลื่อนภายใน (CARE Mechanism) ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคม (P-Structure) วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (PAL) ทำหน้าที่เป็น กลไกการสนับสนุนทางสังคม (Social Support Mechanism) ซึ่งผลการวิจัยยืนยันว่าช่วยลดความกดดันและ กระตุ้นให้เกิดการอธิบายและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างมีเป้าหมาย โดยอาศัยหลักการความแตกต่างของความสามารถในกลุ่มย่อย

2. สื่อกิจกรรม (B-Medium) บอร์ดเกม (Board Games) ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือสร้างแรงจูงใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลความพึงพอใจในระดับมากที่สุด โดยผสานความสนุกสนานเข้ากับการทบทวนคำศัพท์ซ้ำ ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ

แผนภาพแสดงองค์ประกอบทั้ง 4 ของกลไก PB-CARE ที่ทำงานประสานกัน

C **Cooperation (การทำงานร่วมกัน)**
ส่งเสริมการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม (Mutual Assistance) และปฏิสัมพันธ์เชิงบวก

A **Affective Filter Reduction (ลดตัวกรองอารมณ์)**
ลดความกลัวและความกังวล สร้างความมั่นใจ (Confidence) ในการใช้ภาษา

R **Repetition (การฝึกฝนซ้ำ)**
การสัมผัสภาษาอย่างมีความหมาย (Meaningful Exposure) ผ่านรอบการเล่นเกม

E **Engagement (การมีส่วนร่วม)**
กระตุ้นแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

Figure 1: Components and Operational Mechanisms of the PB-CARE Model
Source: Synthesized by the researcher

คุณค่าและแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ รูปแบบ PB-CARE ก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งอ้างอิงจากความสำเร็จของการวิจัยใน 3 มิติ ได้แก่

1) ผลต่อผู้เรียน (Impact on Students) ผลการวิจัยชี้ชัดว่ารูปแบบนี้ สร้างการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านจิตพิสัย (Affective) โดยการลดความวิตกกังวลในการใช้ภาษาและเพิ่มความมั่นใจ ซึ่งช่วยให้การรับรู้คำศัพท์ (Cognitive) มีคะแนนพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2) ผลต่อห้องเรียน (Impact on Classroom) ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและการยอมรับในความแตกต่างของความสามารถในกลุ่มย่อย อันเป็นปัจจัยความสำเร็จที่พบในระหว่างการทดลอง ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชั้นเรียน

3) ผลต่อครูและสถานศึกษา (Impact on School/Institution) มอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการพิสูจน์ จากผลการทดลองแล้วว่ามีประสิทธิภาพจริง เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม สามารถนำมาอภิปรายและเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ประเด็นด้านการพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียน (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-

Centered) ผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นนี้เกิดจากกลไกของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ตามแนวคิดของ Slavin (1990) ที่ระบุว่าการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายกลุ่ม โดยในบริบทนี้ วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (PAL) ทำหน้าที่เป็นนั่งร้านทางปัญญา (Scaffolding) ตามทฤษฎี Social Constructivism ของ Vygotsky (1978) เพื่อนที่มีความสามารถสูงกว่า (Tutor) ได้ช่วยเหลือเพื่อน (Tutee) ในการอธิบายคำศัพท์และตรวจสอบความเข้าใจ ซึ่งช่วยถมช่องว่างความรู้ที่นักเรียนอาจไม่กล้าถามครูโดยตรง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongthanyalak et al. (2023) และ Pandamrong (2012) ที่พบว่ากิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ

2. ประเด็นด้านสัมฤทธิ์ผลเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการบูรณาการบอร์ดเกม (Board Games) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยจำ ซึ่งทำหน้าที่สร้างการทำซ้ำที่มีความหมาย (Meaningful Repetition) ตามแนวคิดของ Nation (2001) ที่เสนอว่าการเรียนรู้คำศัพท์ต้องการการพบเห็นและใช้งานซ้ำ ๆ ในบริบทที่หลากหลาย บอร์ดเกม (เช่น Vocabulary Dominoes และ Snakes and Ladders) ช่วยเปลี่ยนการท่องจำที่น่าเบื่อหน่ายให้เป็นความท้าทายที่สนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนเกิดความผูกพัน (Engagement) กับบทเรียนนานขึ้นตามแนวคิดของ Prensky (2001) ส่งผลให้ข้อมูลถูกเข้ารหัสลงในความจำระยะยาวได้ดีขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Kusrini (2012) และ Chanthet (2019) ที่ยืนยันตรงกันว่าเกมการศึกษามีส่วนสำคัญในการช่วยให้นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้คงทนและผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด

อนึ่ง ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยพบข้อค้นพบที่น่าสนใจเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Finding) ซึ่งสมควรนำมาอภิปรายเพิ่มเติม นั่นคือปัญหาด้านการจัดการชั้นเรียน โดยเฉพาะประเด็นเสียงดังรบกวนสมาธิ เนื่องจากกิจกรรมบอร์ดเกมกระตุ้นปฏิสัมพันธ์ในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ถูกบรรเทาด้วยกลไกของ PAL ที่กำหนดให้ผู้เรียนเก่งมีบทบาทในการควบคุมกลุ่มและให้คำแนะนำ ทำให้ครูสามารถจัดการชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสังเกตว่า แม้ในช่วงแรกจะมีนักเรียนเก่งบางคนไม่อยากช่วยเหลือเพื่อนอ่อน แต่การชี้แจงบทบาทและรางวัลเชิงกลุ่มช่วยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมืออย่างสมบูรณ์ในที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สามารถบริหารจัดการได้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

3. ประเด็นด้านความพึงพอใจของผู้เรียน (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3) ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการออกแบบกิจกรรมที่เน้นปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและลดแรงกดดันในชั้นเรียน โดยมีสาเหตุหลัก 2 ประการ

ประการแรก การลดตัวกรองทางความรู้สึก (Affective Filter Reduction) ความสนุกสนานจากบอร์ดเกมและการทำงานร่วมกับเพื่อนในบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ ช่วยลดความวิตกกังวลและความกลัวในการทำผิดพลาด ซึ่งสะท้อนผ่านผลการประเมินความพึงพอใจรายข้อที่พบว่านักเรียนมีความมั่นใจในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นในระดับสูงมาก (Mean = 4.88) สอดคล้องกับแนวคิดของ Krashen (1985) ที่ชี้ว่าตัวกรองทางความรู้สึกที่ต่ำลงจะทำให้ผู้เรียนเปิดรับข้อมูลภาษาใหม่ได้ง่ายขึ้น และมีความกล้าที่จะลองผิดลองถูกในการใช้ภาษาโดยไม่กังวลต่อการถูกตำหนิ

ประการที่สอง การสร้างความรู้สึกปลอดภัยทางจิตวิทยา (Psychological Safety) ระบบเพื่อนช่วยเพื่อนสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและการยอมรับ ทำให้ผู้เรียนกล้าที่จะถามคำถามและแสดงออกมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanthet (2019) ที่ระบุว่าการเรียนรู้ที่ใช้เกมเป็นฐานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจในระดับสูง

สรุป

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้นที่มุ่งประเมินประสิทธิผลของนวัตกรรมที่บูรณาการระหว่างโครงสร้างการเรียนรู้ทางสังคมและกิจกรรมเกม โดยสรุปผลภาพรวมได้ว่า การจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้มีประสิทธิภาพสูงในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยผลการวิจัยยืนยันว่า ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนยังสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์เชิงบวกนี้เกิดขึ้นจากกลไกของ "The PB-CARE Model" ซึ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำซ้ำคำศัพท์อย่างมีความหมายผ่านบอร์ดเกม และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการระหว่างเพื่อนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย นอกจากผลด้านความรู้แล้ว นวัตกรรมนี้ยังส่งผลดีต่อด้านจิตพิสัยของผู้เรียน โดยพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้นี้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นการยืนยันว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างความสนุกสนาน และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สามารถเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาการจดจำคำศัพท์และความไม่มั่นใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนในระดับประถมศึกษาได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ครูผู้สอน/สถานศึกษา) ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ วิธีสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับบอร์ดเกม ไปประยุกต์ใช้ในการสอนคำศัพท์ในระดับประถมศึกษา เพราะได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิผลสูงในการพัฒนาความสามารถด้านความรู้ (Cognitive) และช่วยสร้างความคงทนในการจดจำคำศัพท์ อย่างไรก็ตาม ในการนำไปใช้ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของระดับความยากง่ายของเกมต่อวัยของผู้เรียน และความพร้อมของผู้เรียนในการทำหน้าที่เพื่อนผู้สอน โดยครูควรมีการติดตามและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดเพื่อให้การเล่นเกมนำไปสู่การเรียนรู้ทางวิชาการอย่างแท้จริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ฯ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ครูผู้สอน/ผู้บริหาร) ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีทักษะในการออกแบบและประยุกต์ใช้ กิจกรรมเกมเป็นฐาน (Game-Based Learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยสถานศึกษาควรสนับสนุนทรัพยากรสื่อบอร์ดเกมและจัดสภาพแวดล้อมห้องเรียนที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ เพื่อผลักดันให้เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก ลดความวิตกกังวลในการใช้ภาษา และส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การวิจัยเชิงทดลองที่สมบูรณ์ (True-Experimental Research) ควรมีการเพิ่มกลุ่มควบคุม (Control Group) เข้ามาเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลอง (ที่ใช้นวัตกรรมนี้) เพื่อยืนยันประสิทธิผลของ The PB-CARE Model ให้มีความน่าเชื่อถือเชิงวิชาการ (Internal Validity) สูงขึ้น

2.2 การขยายขอบเขตการพัฒนาทักษะ ควรศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้นวัตกรรมนี้ในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากคำศัพท์ เช่น ทักษะการพูดเพื่อการสื่อสาร (Speaking Skill) หรือทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Writing)

2.3 การศึกษาความคงทนระยะยาว ควรมีการศึกษาเพื่อติดตามความคงทนในการจดจำคำศัพท์ของผู้เรียน (Long-term Retention) โดยการทดสอบซ้ำหลังจากสิ้นสุดการทดลองไปแล้วเป็นระยะเวลา 3-6 เดือน

2.4 การวิจัยเพื่อยืนยันมิติทางสังคม (Qualitative Study) ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กัน เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก หรือการสังเกตพฤติกรรมการช่วยเหลือกัน เพื่อยืนยันผลของตัวแปร Cooperation ในโมเดล The PB-CARE Model ว่าเกิดขึ้นจริงในมิติทางสังคม

References

Chanthet, S. (2019). Development of English Learning Achievement and Satisfaction Using Game-Based Learning for Grade 4 Students. *Journal of Education, Silpakorn University*, 16(2), 123–135.

Hwang, G.-J., & Chang, H.-F. (2022). A Review of Research on Game-Based Learning in the Flipped Classroom Model. *Interactive Learning Environments*, 30(6), 1145–1158.

Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.

Kusrini, A. (2012). The Effectiveness of Board Games in Teaching Vocabulary to Young Learners. *Journal of English Language Teaching*, 1(3), 45–56.

Lin, S.-S., & Chen, H.-L. (2020). The Effects of Repeated Reading and Vocabulary Instruction on Primary School Students' Reading Comprehension. *Reading Research Quarterly*, 55(3), 321–335.

Nation, I. S. P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Pandamrong, P. (2012). The Use of Peer-Assisted Learning in Enhancing English Vocabulary Acquisition for High School Students. *The International Journal of Research in Language Learning*, 1(1), 77–88.

Prensky, M. (2001). *Digital Game-Based Learning*. New York: McGraw-Hill.

Slavin, R. E. (1990). *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*. (2nd ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Taosiri, T., Nilnuan, C., Jaturanont, B., & Chanchungyuatchai, A. (2024). English Vocabulary Learning Challenges and Strategies: A Study of Primary School Students in Rural Areas. *Journal of Modern Education Research*, 21(1), 45–58.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wongthanyalak, S., Sudsiri, P., Petchkamnerd, W., & Charoenchai, K. (2023). The Effect of Blended Learning Using Gamification and Peer Tutoring on English Vocabulary Achievement. *Journal of Educational Measurement*, 30(1), 101–115.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3*

The Relationship between Digital Leadership of School Administrators and Teachers' Core Competencies in Schools under Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3

[1]ทิพย์อนงค์ ทับเอี่ยม และ ณิรดา เวชญาลักษณ์
[1]Thipanong Thapiam and Nirada Wechayaluck
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: amp24thipanong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) สมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา ประชากร คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 160 แห่ง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้จำนวน 113 แห่ง กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวนทั้งสิ้น 226 คน เครื่องมือ คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้การประมาณค่า 5 ระดับ ความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 แบบสอบถามภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .996 และสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .998 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล 2) สมรรถนะหลักของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาตนเองและ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล; สมรรถนะหลัก; ผู้บริหารสถานศึกษา

*Received November 29, 2025; Revised December 4, 2025; Accepted December 24, 2025

Abstract

This research aimed to investigate: (1) the digital leadership of school administrators; (2) the core competencies of teachers in schools; and (3) the relationship between school administrators' digital leadership and teachers' core competencies. The population consisted of 160 schools under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table, resulting in 113 schools. The respondents consisted of 226 school administrators and teachers. The research instrument was a five-point rating-scale questionnaire. The content validity ranged from 0.80 to 1.00. The questionnaire on school administrators' digital leadership had a reliability coefficient of .996, while the questionnaire on teachers' core competencies had a reliability coefficient of .998. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The findings revealed that: (1) Overall, school administrators' digital leadership was at a high level. When considered by dimension, digital professional development had the highest mean score, while digital vision had the lowest mean score; (2) Overall, teachers' core competencies were at the highest level. Among the individual dimensions, teamwork had the highest mean score, while self-development had the lowest mean score; and (3) There was a high positive correlation between school administrators' digital leadership and teachers' core competencies, with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Digital Leadership; Core Competencies; School Administrators

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) รวมถึงนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเป็นทิศทางการขับเคลื่อนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มุ่งหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเตรียมความพร้อมให้ประชากรทุกกลุ่มมีความรู้ เพิ่มการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ สร้างกระบวนทัศน์การทำงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ให้การบริการภาครัฐได้ปฏิบัติงานอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ (Office of the National Digital Economy and Society Commission, 2018) ซึ่งเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องใช้เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนช่วยในการสร้างนวัตกรรมและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เข้าถึงแหล่งข้อมูลที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาการศึกษาให้สำเร็จและช่วยในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (Pakotang, 2018)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้นำเสนอ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ประจำปีงบประมาณ 2567 สะท้อนให้เห็นว่า ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ

ด้านการศึกษายังไม่เชื่อมโยงเป็นเอกภาพ ไม่ทันสมัยและไม่เป็นปัจจุบันเป็นจุดที่ต้องได้รับการแก้ไขอีกทั้งบุคลากรบางส่วนขาดความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีในการปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ผู้บริหารและครูบางส่วนมุ่งทำงานประจำมากกว่าทำงานแบบริเริ่มสร้างสรรค์ หลักสูตรและรูปแบบการพัฒนาบุคลากรไม่หลากหลายขาดความต่อเนื่องไม่เพียงพอและไม่ตรงกับความต้องการของบุคลากร และบทบาทครูส่วนใหญ่ยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 (Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3, 2024)

คุณภาพการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นทักษะการเรียนรู้ดิจิทัลของผู้เรียน จึงเป็นภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของสถานศึกษาในยุคนี้ที่สภาพแวดล้อมภายนอกได้เข้ามา มีผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะบริบทด้านเทคโนโลยีซึ่งมีทั้งบทบาทสนับสนุนและเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน มีความเปลี่ยนแปลงในหลายระดับที่ส่งผลต่อระบบการศึกษา และทำให้สภาพแวดล้อมภายในเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นลักษณะผู้เรียนในยุคดิจิทัล รูปแบบการเรียนรู้สมัยใหม่ บทบาทของครูในโลกดิจิทัล รวมถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาที่ปรับตัวตามยุคดิจิทัล (Chaemchoi, 2018) สมรรถนะเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกให้เห็นจากทักษะ ความรู้ ความสามารถที่อยู่ภายในตัวบุคคลส่งผลต่อการปฏิบัติงาน หน้าที่ ความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างโดดเด่นและอาศัยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาซึ่งจะมีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลในการทำงาน สมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษาก็เช่นเดียวกัน เป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดจากกการรวมความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ทัศนคติและแรงจูงใจของบุคคลส่งผลต่อความจำเป็นในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ (Office of the Civil Service Commission, 2018) สมรรถนะหลักของครูประกอบด้วย 5 สมรรถนะ ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีมและจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพครู และสมรรถนะประจำสายงานประกอบด้วย 6 สมรรถนะ ได้แก่ การบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนรู้การพัฒนาผู้เรียนการบริหารจัดการชั้นเรียนการวิเคราะห์สังเคราะห์และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียนภาวะผู้นำครูการสร้างสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ซึ่งสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาเพราะเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษา การที่ครูได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ ด้านการปฏิบัติงานซึ่งเกิดจากการเรียนรู้การฝึกอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ร่วมประกอบวิชาชีพย่อมส่งผลให้เกิดความสำเร็จของงานและเพิ่มขีดความสามารถตามสมรรถนะหลักของครูอีกทั้งผู้บริหารต้องมีการสร้างขวัญกำลังใจ สนับสนุนการทำงาน เปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาสมรรถนะหลักในการทำงานและร่วมพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ (Office of the Basic Education Commission, 2010)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีวิสัยทัศน์เกิดทักษะและมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีกับการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาสมรรถนะหลักของครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมายและ เกิดความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

2. เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 160 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 113 แห่ง ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1986 as cited in Sarn, 2017) จากนั้น ผู้วิจัยกำหนดกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลโดยใช้จำนวนตัวเลขที่ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 113 คน เลือกแบบเจาะจง และครูผู้สอนจำนวน 113 คน รวมทั้งสิ้น 226 คน โดยเทียบสัดส่วนตามอำเภอและการสุ่มอย่างง่าย

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการในการวิจัย

แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู แบบสอบถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้การประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ท โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 26 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล 7 ข้อ ด้านที่ 2 การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล 12 ข้อ และด้านที่ 3 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 7 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะหลักของครู จำนวน 31 ข้อ ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 8 ข้อ ด้านที่ 2 การบริการที่ดี 5 ข้อด้านที่ 3 การพัฒนาตนเอง 7 ข้อ ด้านที่ 4 การทำงานเป็นทีม 5 ข้อ ด้านที่ 5 จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู 6 ข้อ

ขั้นตอนที่ 3 การหาคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จำนวน 5 คน ผลการตรวจสอบพบว่า แบบสอบถามฉบับที่ 1 ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และฉบับที่ 2 สมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 ทั้งสองฉบับ

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out)

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครูผู้สอนในสถานศึกษา จำนวน 1 คน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 แห่ง เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ผลการตรวจสอบ พบว่า แบบสอบถาม ฉบับที่ 1 ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .996 และฉบับที่ 2 สมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .998

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และผู้วิจัยส่งและรับแบบสอบถามทางออนไลน์ (Google forms) จำนวน 226 ฉบับ พบว่า ผู้วิจัยสามารถเก็บแบบสอบถาม Google forms ที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความสมบูรณ์ 226 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล ค่าทางสถิติ โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (Sarn, 2017)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากการพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อ	ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	n = 226		ระดับ	ลำดับ
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล	4.48	.52	มาก	3
2	ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล	4.50	.51	มาก	1
3	ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล	4.48	.50	มาก	2
	รวม	**4.48**	**.49**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = .49) จากการพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = .51) รองลงมา คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = .50) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = .52)

ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = .52) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ล่วงหน้าเพื่อความสำเร็จในอนาคตของสถานศึกษา ($\overline{X}$ =

4.60, S.D. = .64) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .65) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาถ่ายทอดวิสัยทัศน์หรือความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.38, S.D. = .61)

ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล อยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = .51) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการศึกษา ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .62) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .63) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = .64)

ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล อยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = .50) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีในการเรียนการสอนอยู่เสมอ ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = .63) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาและส่งเสริมการใช้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = .63) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = .61)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักของครู ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะหลักของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงระดับสมรรถนะหลักของครู

ข้อ	สมรรถนะหลักของครู	n = 226		ระดับ	ลำดับ
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน	4.54	.49	มากที่สุด	3
2	ด้านการบริการที่ดี	4.53	.49	มากที่สุด	4
3	ด้านการพัฒนาตนเอง	4.51	.50	มากที่สุด	5
4	ด้านการทำงานเป็นทีม	4.55	.51	มากที่สุด	1
5	ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู	4.55	.52	มากที่สุด	2
	รวม	**4.53**	**.47**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 พบว่า สมรรถนะหลักของครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D.= .47) จากการพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.= .51) รองลงมา คือ ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .52) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาตนเอง ($\overline{X}$ = 4.51, S.D.= .50)

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .49) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ครูปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท อดทน และมีคุณภาพ ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = .61) รองลงมา คือ ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผลการดำเนินงาน ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = .61) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ครูปฏิบัติงานโดยการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างสร้างสรรค์และครูติดตามปรับปรุงผลการดำเนินงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = .61)

ด้านการบริการที่ดี อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = .49) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ครูปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ พยายาม เต็มใจ สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ขอรับบริการ ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = .59) รองลงมา คือ ครูปฏิบัติงานรวดเร็วและให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .62) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ครูคาดการณ์และทำความเข้าใจในความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = .60)

ด้านการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = .50) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ครูปฏิบัติงานด้วยความสนใจ ใฝ่รู้ สั่งสมความรู้ ความสามารถของตนด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .61) รองลงมา คือ ครูสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและวิชาชีพของตนเอง ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .61) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ครูติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการเพื่อพัฒนาตนเอง ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = .64)

ด้านการทำงานเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .51) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ครูให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน เสริมแรงให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = .59) รองลงมา คือ ครูแสดงบทบาทการเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างเหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.58, S.D. = .61) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ครูสร้างและดำรงสัมพันธภาพของสมาชิกพัฒนาการจัดการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = .64)

ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .52) โดยพบว่าค่าเฉลี่ยรายข้อที่สูงสุด คือ ครูปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบในวิชาชีพ ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .63) รองลงมา คือ ครูรักและศรัทธาในวิชาชีพ เสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวิชาชีพ ($\overline{X}$ = 4.58, S.D. = .61) และค่าเฉลี่ยรายข้อที่ต่ำสุด คือ ครูประพฤติปฏิบัติตนในวิถีแห่งความดีงามความถูกต้อง ทั้งในกรอบของกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพครู ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = .64)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในภาพรวม (n = 226)

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	สมรรถนะหลักของครู					
	1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน	2. ด้านการบริการที่ดี	3. ด้านการพัฒนาตนเอง	4. ด้านการทำงานเป็นทีม	5. ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู	สมรรถนะหลักของครูฯ โดยภาพรวม
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล	.810**	.764**	.816**	.771**	.784**	.833**
2. ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล	.828**	.768**	.821**	.783**	.776**	.839**
3. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล	.805**	.795**	.813**	.797**	.808**	.849**
ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลฯ โดยภาพรวม	**.848****	**.802****	**.849****	**.812****	**.817****	**.872****

**p < 0.01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะหลักของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง (r = .872) และมีความความสัมพันธ์ทางบวกกับ ด้านการบริการที่ดีอยู่ในระดับค่อนข้างสูง (r = .802) ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพและด้านการทำงานเป็นทีม อยู่ในระดับสูง ตามลำดับ

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง (r = .848) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงทุกตัวแปร ซึ่งด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล (r = .828) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล (r = .805) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านการบริการที่ดี มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (r = .802) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ด้านการบริการที่ดีมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงทุกตัวแปร ซึ่งด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล (r = .795) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล (r = .764) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านการพัฒนาตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง (r = .849) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ด้านการพัฒนาตนเองมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงทุกตัวแปร ซึ่งด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล (r = .821) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล (r = .813) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านการทำงานเป็นทีม มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง (r = .812) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ด้านการทำงานเป็นทีม มีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงทุกตัวแปร ซึ่งด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล (r = .797) และ

ด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล (r = .771) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง (r = .817) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ด้านการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงทุกตัวแปร ซึ่งด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ยุคดิจิทัล (r = .808) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล (r = .776) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาจากการวิจัย ดังภาพ

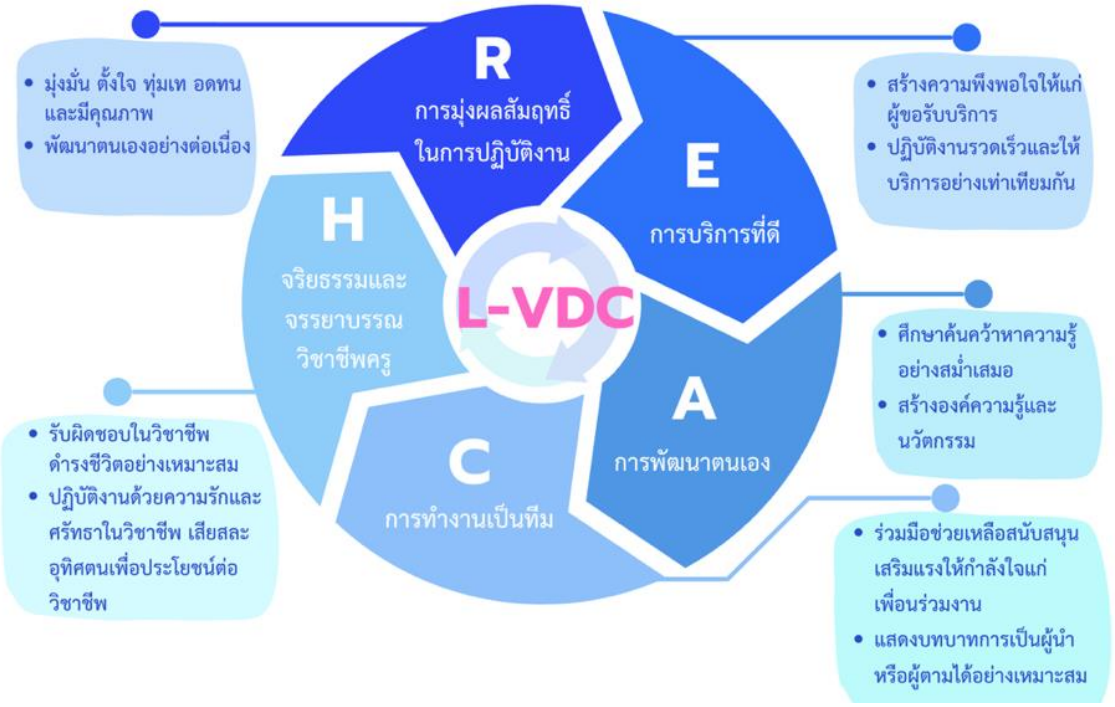

Figure 1: The Relationship between School Administrators' Digital Leadership and Teachers' Core Competencies
Source: Thapiam (2025)

1. Leadership (L) = ภาวะผู้นำ
2. Vision (V) = ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล
3. Development (D) = ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล
4. Culture (C) = ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล
5. Results (R) = มุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท อดทน และมีคุณภาพ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
6. Excellence (E) = สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ขอรับบริการ ปฏิบัติงานรวดเร็วและให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน
7. Adaptation (A) = ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม

8. Cooperation (C) = ร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน เสริมแรงให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน แสดงบทบาทการเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างเหมาะสม

9. Honesty (H) = ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบในวิชาชีพ ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมรักและศรัทธาในวิชาชีพ เสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวิชาชีพ

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสมรรถนะของครูในยุคใหม่ เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นแบบอย่าง (Leader Ship) ครูจะเกิดแรงจูงใจ มุ่งมั่นทำงาน และร่วมมือกันอย่างมีพลัง ขณะเดียวกันการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัลที่ชัดเจน (Vision) ช่วยให้ครูเข้าใจทิศทางของการเปลี่ยนแปลง รู้ว่าควรพัฒนาตนเองด้านใด และสามารถสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม การสนับสนุนให้ครูพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างเป็นระบบ (Development) ยังช่วยเสริมให้ครูทำงานได้มีคุณภาพ บริการผู้เรียนได้รวดเร็วและเท่าเทียมมากขึ้น และสุดท้ายการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน (Culture) ทำให้ครูกล้าคิด กล้าทำ แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน และรักษาจริยธรรมวิชาชีพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลมีการพัฒนา อย่างรวดเร็ว ผู้บริหารมีความสามารถในการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการทำงานจนบรรลุเป้าหมาย เพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างหลากหลาย โดยผู้บริหารสถานศึกษาได้ปรับวิสัยทัศน์รู้จักปรับตัวและพัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สถานศึกษาเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัลเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของครู และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Keesukpan (2016) กล่าวว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการนำเทคโนโลยีมาบริหารงานในองค์กรทั้งการจัดการเรียนรู้ของครูการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้การบริหารจัดการฐานข้อมูลขององค์กรเพื่อประกอบการตัดสินใจ การจัดการความรู้ในงานต่าง ๆ สอดคล้องกับ Wechayaluck (2024) กล่าวว่า ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ด้านการใช้เทคโนโลยีและนำมาสู่การปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ที่มีความสามารถ สนับสนุน ส่งเสริมทักษะและความเข้าใจให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง Marpue (2023) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการมีภาวะผู้นำยุคดิจิทัล จนสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในสถานศึกษาส่งผลให้ระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากและสอดคล้อง Inchoo and Wannasee (2022) พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาได้กำหนดวิสัยทัศน์และส่งเสริมให้ครูและบุคลากรร่วมกันวางแนวนโยบายที่เน้นการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล พร้อมทั้งสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีภายในองค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าสมรรถนะหลักของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกับครูและบุคลากรอย่างเป็นระบบ สนับสนุนการสร้างสรรค์และ พัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้ครูได้ฝึกฝนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ทำให้ครูสามารถนำปัญหาที่หลากหลายมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Office of the Education Council (2019) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในระดับที่สามารถปฏิบัติงานใดงานหนึ่งได้สำเร็จ โดยใช้ความรู้ ทักษะเจตคติ/คุณลักษณะที่ตนมีอยู่

ทั้งนี้สมรรถนะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของบุคคลในการนำความรู้ทักษะและคุณลักษณะเฉพาะของตนมาประยุกต์ใช้ในงานหรือในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้จนประสบความสำเร็จ สมรรถนะจึงเป็นผลรวมของความรู้ ทักษะ เจตคติ หรือคุณลักษณะ สอดคล้องกับ Choiniyom, Uttaro, Sumniang, and Chutosri, (2022) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะของครูอย่างรอบด้าน มีการส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาตนเองอย่างทั่วถึงซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาและสอดคล้องกับ Paenoi (2022) พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการทำความเข้าใจเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว มีการการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรสามารถคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์แนวทางใหม่และนำเสนอความคิดที่สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Mavrotheris and Mavrotheris (2016) พบว่า การนำเทคโนโลยี มาผนวกการจัดการเรียนการสอนโดยออกแบบเป็นเกมดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูนั้นได้ผลเป็นอย่างดี นั่นคือผู้เรียนให้ความสนใจในการเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจในบทเรียน สอดคล้องกับ Chaemchoi (2018) กล่าวว่า ผู้บริหารในยุคดิจิทัลมีความสำคัญในการตัดสินใจวิเคราะห์ เพื่อทราบปัญหาแล้วใช้วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างชาญฉลาดมีกระบวนการในการดำเนินงานให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีของบุคลากรในการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับ Boonlertrit and Nak-Ai (2023) พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุป

ผลวิจัยพบว่า ภาพรวมภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัล รองลงมา คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล ส่วนสมรรถนะหลักของครู ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีม รองลงมา คือ ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาตนเอง จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการทำความเข้าใจเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว มีการการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรสามารถคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์แนวทางใหม่และนำเสนอความคิดที่สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรตระหนักถึงความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

ดิจิทัลควรวางแผนให้ชัดเจนและมุ่งเน้นอนาคต ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ด้านการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้นควรตระหนักถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาชีพ ทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิตและเปิดโอกาสให้ครูได้เข้าร่วมการอบรม สัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายทางวิชาการ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพทางดิจิทัลและด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์สูงสุด ดังนั้นควรตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูและควรสร้างระบบติดตามผลการทำงานที่ชัดเจนเพื่อกระตุ้นให้ครูมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานและบรรลุผลสัมฤทธิ์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

2.2 ควรศึกษาการพัฒนาตนเองของครูในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในยุคดิจิทัล

2.3 ควรศึกษาการส่งเสริมการใช้ดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอนของครู

References

Boonlertrit, S., & Nak-Ai, N. (2023). A Study of Relationship between Digital Leadership and School Effectiveness under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 2. *Ratchaphruek Journal*, 21(2), 175–189.

Chaemchoi, S. (2018). *School Administration in the Digital Era*. (1st ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

Choiniyom, Y., Uttaro, U., Sumniang, P., & Chutosri, K. (2022). Guidelines for Developing Core Competency of Teachers in Phrapariyattidhamma School, General Education Department of Nakhon Sawan Province according to Sappurisadhamma 7. *The Journal of Research and Academics*, 5(5), 65–78.

Inchoo, W., & Wannasee, J. (2022). The Relationship between Digital Leadership of School Administrators and the Use of Technology in Learning Management in Schools under Kamphaeng Phet Primary Educational Service Area Office 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(6), 300–311.

Keesukpan, E. (2016). *School Administration in the Digital Era*. Retrieved August 15, 2025, from https://www.trueplookpanya.com/dhamma/content/52232

Marpue, K. (2023). *A Study of Leadership in Digital Era of the School Administrators under Mae Hong Son Secondary Educational Service Area*. (Master's Thesis). Rajabhat Chiang Mai University. Chiang Mai.

Mavrotheris, M., & Mavrotheris, T. (2016). Pre-Service Teacher Training on Game-Enhanced Mathematics Teaching and Learning. *Technology, Knowledge and Learning*, 21(4), 379–399.

Office of the Basic Education Commission. (2010). *Teacher Competency Assessment Manual of the Office of the Basic Education Commission B.E. (2010)*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

Office of the Civil Service Commission. (2018). *Digital Skills of Civil Servants and Government Personnel for the Transition to Digital Government (Directive No. 6/2018)*. Bangkok: Office of the Civil Service Commission (OCSC).

Office of the Education Council. (2019). *Understanding Competencies Made Simple for the General Public and Understanding Competency-Based Curriculum Made Simple for Teachers, Administrators, and Educational Personnel*. Bangkok: 21st Century Printing Co., Ltd.

Office of the National Digital Economy and Society Commission. (2018). *Digital Competency Framework for Thai Citizens*. Bangkok: Ministry of Digital Economy and Society.

Paenoi, B. (2022). *The Guidelines for Development Core Competency of Teachers under Khon Kaen Primary Education Service Area Office 3*. (Master's Thesis). Rajabhat Maha Sarakham University. Maha Sarakham.

Pakotang, J. (2018). *Digital Leadership for Professional School Administrators*. Ubon Ratchathani: Siritham Offset Printing House.

Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. (2024). *Policies and Key Focus Areas for Educational Quality Fiscal Year 2024*. Phitsanulok: Supervision, Monitoring, and Evaluation Group.

Srisakorn, B. (2017). *Introduction to Research* (10th ed.). Bangkok: Suriya Sarn.

Wechayaluck, N. (2024). *Leadership Concepts and Theories for Educational Application*. Bangkok: Chulalongkorn University.

การเตรียมความพร้อมของประชาชนก่อนวัยเกษียณเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของประชาชนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่*

Preparing the Pre-Retirement Population for an Aging Society: A Study of Residents in Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province

[1]พวนชัย โคตรชนะ, [2]ปิยะ พละปัญญา, [3]ภาวิณี อารีศรีสม และ [4]อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์

[1]Phuanchai Kotechana, [2]Piya Palapanya, [3]Pawinee Areesrisom and [4]Anuwat Jaradrattanapaiboon

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: piya_p@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อายุตั้งแต่ 40-59 ปีบริบูรณ์ในพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกต 15 ตัว ได้จำนวนตัวอย่าง 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสามารถด้านสุขภาพ มากที่สุด รองลงมาคือ ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ความสามารถด้านเศรษฐกิจ และความสามารถด้านสังคม ตามลำดับ อิทธิพลทางอ้อมพบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจาก ความสามารถด้านสุขภาพ มากที่สุด รองลงมาคือ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลรวมจาก ความสามารถด้านสุขภาพ มากที่สุด รองลงมาคือ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม และความสามารถด้านสังคม ตามลำดับ และแบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม; ก่อนวัยเกษียณ; สังคมผู้สูงอายุ; ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม; ความสามารถด้านเศรษฐกิจ

Abstract

This research article aims to study factors affecting the readiness of people in Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province, for entering an aging society. This research employed a quantitative research method. The sample group consisted of people aged 40-59 years old

*Received December 5, 2025; Revised December 26, 2025; Accepted January 9, 2026

in Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province. Sample size determination used the criterion of 20 times the number of observed variables. This research had 15 observed variables, resulting in a sample size of 300 people. The research instrument was a questionnaire about preparing before retirement age. Data were analyzed using structural equation modeling (SEM).

The research findings revealed that readiness for entering an aging society was directly influenced most by health capability, followed by technology and innovation capability, economic capability, and social capability, respectively. Regarding indirect effects, readiness for entering an aging society was indirectly influenced most by health capability, followed by economic capability. When considering total effects, readiness for entering an aging society received total influence most from health capability, followed by economic capability, technology and innovation capability, and social capability, respectively. The model demonstrated good fit with the empirical data.

Keywords: Preparation; Pre-Retirement; Aging Society; Technological and Innovation Competence; Economic Competence

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยข้อมูลในปี พ.ศ. 2561 พบว่าประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 16.06 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2562 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.5 ส่วนในปี พ.ศ. 2565 ตัวเลขดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19.4 (Foundation of Thai Gerontology Research and Development institute, 2021) หากพิจารณาสัดส่วนของประชากรตามภาวะพึ่งพิงทางอายุ จะพบว่าปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรวัยแรงงาน : ผู้สูงอายุ : เด็ก เท่ากับ 4 : 1 : 1 โดยมีการคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2579 สัดส่วนนี้จะเปลี่ยนแปลงเป็น 2 : 1 : 1 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงภาระที่เพิ่มขึ้นของประชากรวัยแรงงานที่ต้องดูแลผู้สูงอายุและเด็กในสัดส่วนที่มากยิ่งขึ้น การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุเช่นนี้ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางในมิติต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข และสุขภาวะของผู้สูงอายุเอง โดยเฉพาะในประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์นี้อาจนำไปสู่ความท้าทายทางนโยบายที่ต้องการการตอบสนองจากภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมกับช่วงวัย อีกทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาทางสังคมที่อาจตามมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Topa and Valero, 2017)

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้สรุปปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญไว้ใน 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสุขภาพกาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเผชิญกับปัญหาสุขภาพที่เสื่อมถอยตามวัย เช่น โรคเรื้อรัง โรคสมองเสื่อม โรคหลงลืม และภาวะซึมเศร้า ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุบางกลุ่มไม่มีรายได้ประจำ หรือรายได้ไม่เพียงพอในการดำรงชีพ โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่มีบุตรหลานดูแล หรืออยู่ในภาวะเปราะบางด้านเศรษฐกิจ 3) ปัญหาด้านการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีอาจทำให้ผู้สูงอายุขาดโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยในการดำรงชีวิตร่วมกับคนรุ่นใหม่ 4) ปัญหาด้านสังคม ผู้สูงอายุอาจไม่ได้รับการยอมรับในสังคมเท่ากับช่วงที่ยังอยู่ในวัยทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่เคยมีสถานะทางสังคมสูง เมื่อต้องเกษียณจากงานก็อาจ

รู้สึกสูญเสียคุณค่าในตนเอง 5) ปัญหาด้านจิตใจ ความรู้สึกว้าเหว่ อ้างว้าง และความวิตกกังวลเกี่ยวกับอนาคต เช่น การถูกทอดทิ้ง หรือความตาย เป็นปัญหาที่พบบ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรง ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่พร้อมในหลายมิติของประชาชนก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งหากไม่ได้รับการเตรียมการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

จากบริบทดังกล่าว การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการวางแผนชีวิตล่วงหน้าตั้งแต่ยังอยู่ในวัยทำงาน ไม่ว่าจะเป็นในด้านสุขภาพ การเงิน ที่อยู่อาศัย และบทบาททางสังคม ทั้งนี้เพราะการเตรียมความพร้อมเหล่านี้จะช่วยลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในช่วงวัยสูงอายุ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Meechana et al., 2017; Kritsadachatri, 2018)

ในระดับท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นจังหวัดที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศ นโยบายของจังหวัดจึงให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในด้านสังคมและความมั่นคง พ.ศ. 2566–2567 ที่เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสม

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจึงมิได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม ทำให้สามารถลดภาระของครอบครัว ลดค่าใช้จ่ายของรัฐ และสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามลำดับขั้นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประชากรศาสตร์ (Ngamlamom, 2015) 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Department of Elderly Affairs, 2021) 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผู้สูงอายุ (Singsena, 2022) 4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ (Pender, 1996) 5) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาผู้สูงอายุ (Seligman, 2011) 6) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ (Department of Health, Ministry of Public Health, 2015) เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

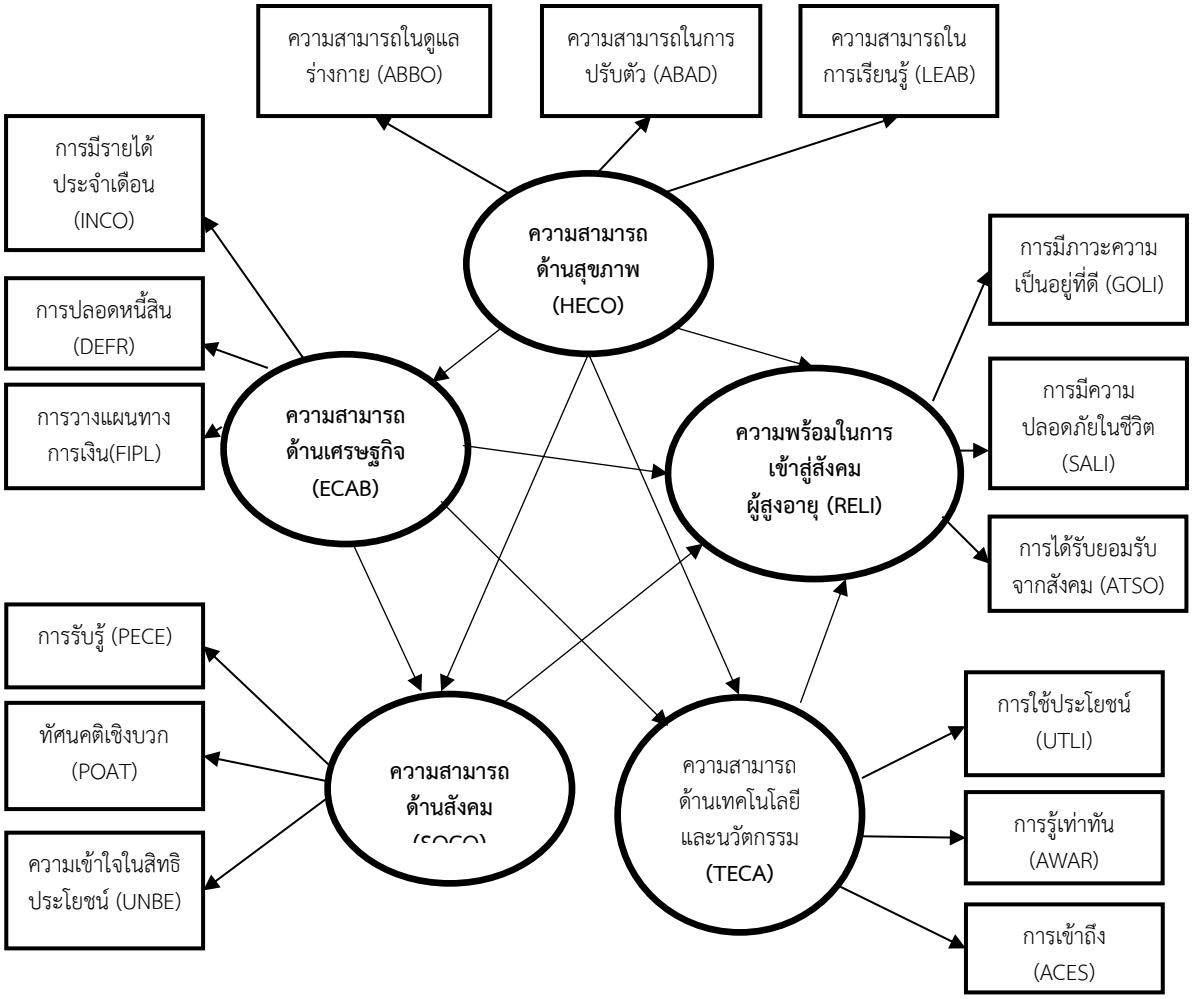

Figure 1: Conceptual Framework

สมมติฐานการวิจัย

1. ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ ความสามารถด้านสังคม ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

2. ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ

3. ความสามารถด้านสังคม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ

4. ความสามารถด้านเศรษฐกิจ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 40 ถึง 59 ปีบริบูรณ์ ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 66,413 คน ทั้งนี้ กลุ่มอายุดังกล่าวได้รับการพิจารณาว่าอยู่ในช่วงวัยก่อนเกษียณอายุ และเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพิจารณาจากข้อเสนอแนะ

ของ Hair et al. (2010) ที่ระบุว่า การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ควรใช้กลุ่มตัวอย่างขนาด 200–300 ราย และแนะนำว่าความเพียงพอของขนาดตัวอย่างที่ระดับ 10–20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกต ซึ่งในงานวิจัยนี้มีจำนวนตัวแปรสังเกตทั้งหมด 15 ตัวแปร จึงคำนวณได้ว่าขนาดตัวอย่างควรอยู่ระหว่าง 150–300 ราย เพื่อให้เหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยกำหนดใช้ ขนาดตัวอย่าง 300 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของประชาชนก่อนวัยเกษียณเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของประชาชนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ความสามารถด้านสุขภาพ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ ความสามารถด้านสังคม ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม และความพร้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ข้อคำถามเป็นแบบลิเคิร์ทสเกล (Likert scale) 5 ระดับ โดยก่อนนำเครื่องมือวิจัยไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ได้มีการดำเนินการตรวจสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผ่านเกณฑ์ด้วยค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) มีค่าระหว่าง 0.879 ถึง 0.959 และทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.913 จึงนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่ แนะนำตัวผู้วิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ทำความใจและชี้แจงแบบสอบถามให้ทราบโดยละเอียด จากนั้นให้ผู้ตอบตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ภายหลังจากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยได้ทำการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 300 ชุด ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบสมมติฐาน ใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) ด้วยโปรแกรม AMOS ประมาณค่าด้วย Maximum Likelihood

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

แบบจำลองก่อนปรับที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมีปัญหาความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับโมเดล (Model Modification) โดยพิจารณาจากคำแนะนำในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์โดยยินยอมให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงได้แบบจำลองหลังปรับ โดยมีค่าสถิติที่คำนวณได้ คือ ค่า Chi-square/df = 1.714, GFI = 0.951, AGFI= 0.915, CFI = 0.980, RMR = 0.031, RMSEA = 0.049 ดังนั้น สรุปได้ว่า แบบจำลองสมการโครงสร้างมีความเหมาะสม กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ดัชนีความสอดคล้องของข้อมูลกับแบบจำลอง

รายการ	ค่าสถิติ	แบบจำลองหลังปรับ
1. Relative Chi-square	Chi-square/df < 2	1.714
2. GFI	> 0.90	0.951
3. AGFI	> 0.90	0.915
4. CFI	> 0.90	0.980
5. RMR	< 0.05	0.031
6. RMSEA	≤ 0.05	0.049

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน 1

ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ความสามารถด้านสังคม (SOCO) และความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA)

RELI = 0.39HECO + 0.15ECAB + 0.15SOCO, + 0.38TECA, $R^2 = 0.61$

(0.08) (0.09) (0.08) (0.14)

5.64 2.63 2.76 3.99

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ความสามารถด้านสังคม (SOCO) และความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) โดยสามารถอธิบายการผันแปรของความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้ร้อยละ 61

สมมติฐาน 2

ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) และความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB)

TECA = 0.27HECO + 0.58ECAB, $R^2 = 0.59$

(0.05) (0.06)

4.20 6.96

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) และความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) โดยสามารถอธิบายการผันแปรของความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้ร้อยละ 59

สมมติฐาน 3

ความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) และความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB)

SOCO = 0.11HECO + 0.54ECAB, $R^2 = 0.37$

(0.07) (0.07)

1.993 6.60

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) และความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) โดยสามารถอธิบายการผันแปรของความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้ร้อยละ 37

สมมติฐาน 4

ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO)

ECAB = 0.56HECO, R^2 = 0.31

(0.07)

8.66

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) โดยสามารถอธิบายการผันแปรของความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ได้ร้อยละ 31

อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมระหว่างตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างมาเสนอค่าอิทธิพลทางตรง และทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรแฝงทุกตัว เพื่อแสดงอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมระหว่างตัวแปรที่ศึกษา

ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.39 รองลงมาคือ ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.38 ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.15 และความสามารถด้านสังคม (SOCO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.15 ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อมพบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.37 รองลงมาคือ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.30 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (RELI) ได้รับอิทธิพลรวมจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.76 รองลงมาคือ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.45 ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.38 และความสามารถด้านสังคม (SOCO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.15 ตามลำดับ

ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.58 รองลงมาคือ ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.27 ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อมพบว่า ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) เพียงตัวแปรเดียว มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.32

เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (TECA) ได้รับอิทธิพลรวมจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.59 รองลงมาคือ ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.58 ตามลำดับ

ความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.54 รองลงมาคือ ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.11 ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อมพบว่า ความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.30

เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ความสามารถด้านสังคม (SOCO) ได้รับอิทธิพลรวมจากความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.54 รองลงมาคือ ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.41 ตามลำดับ

ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (ECAB) ได้รับอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมจาก ความสามารถด้านสุขภาพ (HECO) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.56 ดังตารางที่2

ตารางที่ 2 อิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม

ตัวแปรตาม	อิทธิพล	ตัวแปรอิสระ			TECA	R^2
		HECO	ECAB	SOCO		
ECAB	DE	0.56				0.31
	IE	-				
	TE	0.56				
SOCO	DE	0.11	0.54			0.37
	IE	0.30	-			
	TE	0.41	0.54			
TECA	DE	0.27	0.58			0.59
	IE	0.32	-			
	TE	0.59	0.58			
RELI	DE	0.39	0.15	0.15	0.38	0.61
	IE	0.37	0.30	-	-	
	TE	0.76	0.45	0.15	0.38	
Chi-square = 118.236, df = 69, Chi-square/df = 1.714, GFI = 0.951, AGFI= 0.915, CFI = 0.980, RMR = 0.031, RMSEA = 0.049						

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยอธิบายพลวัตของการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณของประชาชนในเขตเมืองเชียงใหม่ในลักษณะที่แตกต่างจากงานศึกษาที่ผ่านมา โดยพบว่าความสามารถด้านสุขภาพเป็นตัวแปรรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมความพร้อมในทุกมิติของการเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลอดจนความพร้อมโดยรวม ซึ่งสะท้อนว่าการมีสุขภาพที่ดีในวัยทำงานไม่ได้ก่อให้เกิดเพียงความสามารถในการดูแลตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถสร้างรายได้ มีพลังในการรับมือความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และสามารถปฏิสัมพันธ์กับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการยืนยันว่าทุนสุขภาพ คือแกนกลางของการสร้างทุนด้านอื่นเพื่อเตรียมตัวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้สร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับบทบาทของความสามารถด้านเศรษฐกิจซึ่งไม่ได้ส่งผลต่อความพร้อมเฉพาะทางตรงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงไปยังความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงความสามารถด้านสังคมในรูปแบบที่ลึกซึ้งขึ้น กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง ย่อมมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ทักษะดิจิทัล อุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัย หรือบริการที่ช่วยเพิ่มศักยภาพทางสังคม เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า

เศรษฐกิจไม่ใช่เพียงตัวแปรด้านทรัพย์สิน แต่เป็นปัจจัยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาศักยภาพในมิติต่าง ๆ ได้กว้างขวางขึ้น ที่สำคัญ งานวิจัยได้เปิดเผยโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่แสดงให้เห็นว่าความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่ถูกหล่อหลอมจากความสามารถด้านสุขภาพและเศรษฐกิจอย่างชัดเจน โดยสุขภาพมีบทบาทรองรับให้บุคคลมีความพร้อมทั้งด้านสมรรถภาพร่างกายและด้านความคิดในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ส่วนเศรษฐกิจเป็นฐานทรัพยากรที่เอื้อต่อการเข้าถึงอุปกรณ์และการพัฒนาทักษะ ความเข้าใจนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยเชื่อมช่องว่างระหว่าง สุขภาพ-เศรษฐกิจ-เทคโนโลยี ในบริบทของการเตรียมกลุ่มวัยทำงานเข้าสู่สังคมสูงอายุ

อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นองค์ความรู้ใหม่คือบทบาทของความสามารถด้านสังคมซึ่งพบว่าได้รับอิทธิพลอย่างมากจากความสามารถด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ โดยสะท้อนว่าในเขตเมืองเชียงใหม่ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไม่ได้เป็นเพียงพฤติกรรมทั่วไปของบุคคล แต่เป็นผลลัพธ์ของศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีสุขภาพดีมักมีพลังในการเข้าร่วมกิจกรรม และผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักมีโอกาสในการสร้างเครือข่ายและสังคมที่กว้างขึ้น องค์ความรู้ใหม่นี้ช่วยสร้างความเข้าใจว่าการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพต้องอาศัยความพร้อมด้านสังคมที่ถูกหล่อหลอมจากปัจจัยอื่นที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

งานวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยอธิบายว่า การเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณเป็นกระบวนการแบบบูรณาการที่มีแกนกลางอยู่ที่สุขภาพ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคม ซึ่งมีความเชื่อมโยงและส่งผลซึ่งกันและกันอย่างเป็นพลวัต โดยเฉพาะในบริบทเมืองเชียงใหม่ที่มีความเป็นเมืองกึ่งชนบท การเข้าใจความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างแนวคิดใหม่ในการวางนโยบายการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพจริงของประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 2

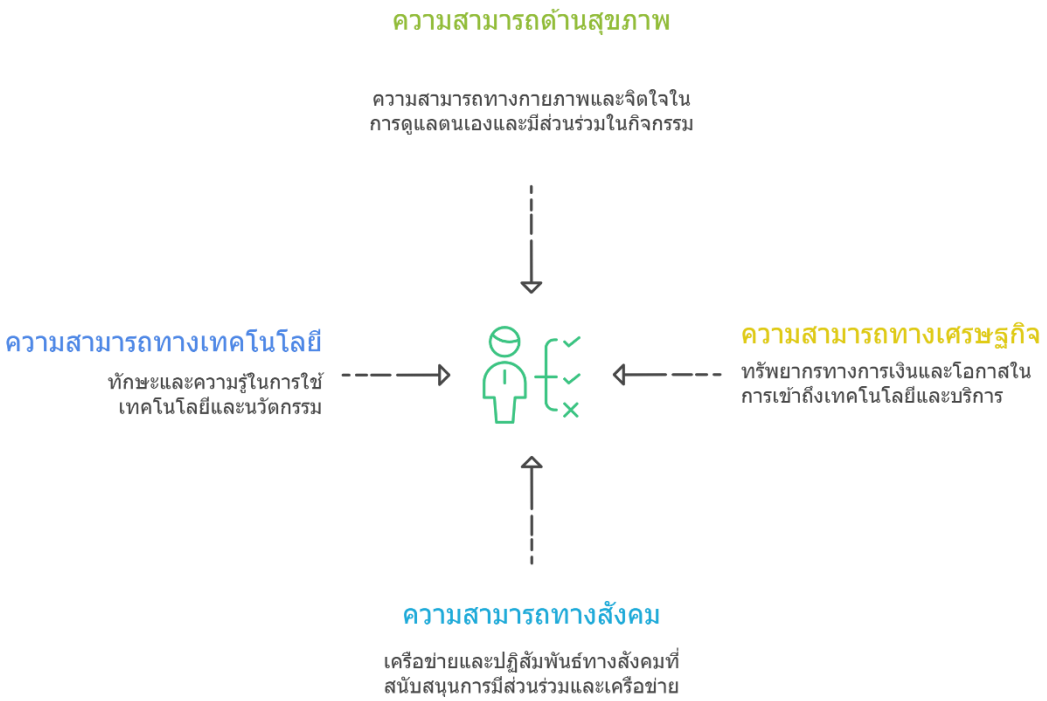

Figure 2: Preparing People Before Retirement Age to Enter an Aging Society

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

1. ผลการวิจัยที่พบว่า ความสามารถด้านสุขภาพ มีอิทธิพลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพราะว่าความสามารถด้านสุขภาพที่เป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะในช่วงวัยก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทางร่างกาย จิตใจ และสังคม การที่บุคคลมีความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเองได้ดี ย่อมส่งผลให้มีร่างกายแข็งแรง ลดความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรังหรือภาวะเจ็บป่วยที่มักเกิดขึ้นในช่วงวัยหลังเกษียณ ส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระและมีความมั่นใจในการใช้ชีวิตในอนาคต ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด Health Promotion Model ของ Pender (1996) ที่อธิบายว่าพฤติกรรมด้านสุขภาพของบุคคลเป็นผลจากความสามารถในการดูแลตนเอง การเรียนรู้ และการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม หากบุคคลมีความตระหนักรู้ในสุขภาพ มีแรงจูงใจภายใน และมีทักษะการเรียนรู้ด้านสุขภาพที่ดี จะส่งผลให้สามารถสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตในระยะยาวได้ ดังนั้น ความสามารถด้านสุขภาพจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยเกษียณ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิด Successful Aging ของ Rowe and Kahn (1997) ซึ่งระบุว่าการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างประสบความสำเร็จประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การมีสุขภาพกายดีและปราศจากโรคเรื้อรัง 2) การมีการทำงานทางกายและจิตใจที่คงไว้ได้ดี และ 3) การมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ La Rue, Haslam, and Steffens (2022) พบว่า สุขภาพร่างกายและปัจจัยด้านความสามารถทางกาย จิตใจ เป็นหนึ่งในตัวทำนายสำคัญของการปรับตัวและความเป็นอยู่หลังเกษียณ ตัวแปรทำนายการปรับตัวต่อการเกษียณชี้ว่าปัจจัยด้านสุขภาพ (physical health / functional status) มีผลสำคัญต่อการปรับตัวหลังเกษียณ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยที่สุขภาพและความสามารถในการดูแลตนเองเพิ่มความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ตัวชี้วัดภาวะความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัยของชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของ Hurtado, & Topa (2019) พบว่า การเตรียมตัวก่อนเกษียณที่ใมนด้านสุขภาพ เช่น การฝึกทักษะการดูแลตนเอง การวางแผนด้านกิจวัตร และการให้ความรู้ด้านพฤติกรรมสุขภาพ สามารถปรับปรุงความรู้สึกพร้อมและคุณภาพชีวิตหลังเกษียณได้ และพบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณกับคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดีขึ้น ทำให้เห็นว่าการมีความสามารถในการเรียนรู้ ส่งผลต่อความพร้อมเชิงปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องตรงกับตัวแปรความสามารถในการเรียนรู้

2. ผลการวิจัยที่พบว่า ความสามารถด้านเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณ ทั้งนี้ เพราะว่าบุคคลมีรายได้ประจำเดือนที่แน่นอน จะเกิดความมั่นคงทางการดำรงชีวิตที่ช่วยให้สามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการรักษาพยาบาล อาหารที่มีคุณภาพ ที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคที่เหมาะสม ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลโดยตรงต่อภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เพราะไม่ต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนหรือความไม่แน่นอนในเรื่องพื้นฐานของการดำรงชีวิต ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมสังคมวิทยา และจิตวิทยาพัฒนาการที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางการเงินกับคุณภาพชีวิตและการปรับตัวในวัยสูงอายุ ดังนี้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิด Life-Cycle Hypothesis (LCH) ของ Modigliani and Brumberg (1954) ที่เสนอว่า บุคคลมีแนวโน้มที่จะวางแผนการบริโภคและการออมตลอดช่วงชีวิตเพื่อรักษาระดับการดำรงชีวิตให้มั่นคงในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงหลังเกษียณ การวางแผนทางการเงินและการมีรายได้ประจำเดือนที่เพียงพอช่วยให้บุคคลสามารถบริหารรายได้และค่าใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและลดความไม่แน่นอนในอนาคต ซึ่งสะท้อนถึง ความปลอดภัยในชีวิต และภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ที่เตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยเกษียณ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิด Financial Well-being

Theory ของ Bruggen et al. (2017) อธิบายว่า ความเป็นอยู่ที่ดีทางการเงิน (Financial Well-being) ไม่ได้หมายถึงการมีรายได้สูงเท่านั้น แต่รวมถึงการมีอิสระจากหนี้สิน ความสามารถในการจัดการรายจ่าย และความมั่นใจในอนาคตทางการเงิน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตใจและความพึงพอใจในชีวิต ผลการวิจัยที่ชี้ว่าความสามารถด้านเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณจึงสะท้อนแนวคิดนี้ได้อย่างชัดเจน เพราะบุคคลที่จัดการด้านการเงินได้ดีมักมีคุณภาพชีวิตสูงและมีความพร้อมทางจิตใจในการเข้าสู่วัยเกษียณ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lusardi, and Mitchell (2011) ที่แสดงให้เห็นว่าการวางแผนทางการเงินและความรู้/ทักษะทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มทรัพยากรของบุคคลก่อนและหลังเกษียณ ซึ่งจะสะท้อนออกมาเป็นความเป็นอยู่ที่ดีและความรู้สึกปลอดภัยทางเศรษฐกิจ และพบว่าระดับความรู้ทางการเงิน (financial literacy) และการวางแผนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเตรียมตัวเพื่อการเกษียณและผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจหลังเกษียณ กล่าวคือ ผู้ที่มีความรู้ทางการเงินมากกว่าและวางแผนดีกว่า จะมีโอกาสสะสมทรัพย์สินและจัดการรายได้เพื่อรองรับชีวิตหลังเกษียณได้ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับตัวแปร การมีรายได้ประจำเดือน และการวางแผนทางการเงิน สอดคล้องกับการศึกษาระยะยาว (longitudinal) ของ Yeung & Zhou (2017) พบว่า การทำกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ เช่น การวางแผนทางการเงิน การออม และการจัดการทรัพยากร ล่วงหน้าจะเพิ่มทรัพยากร ทั้งเชิงวัตถุ จิตใจ และสังคมของผู้เกษียณ ซึ่งส่งผลต่อความเป็นอยู่และความสุขหลังเกษียณ

3. ผลการวิจัยที่พบว่า ความสามารถด้านสังคม มีอิทธิพลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณ ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนมีการรับรู้ที่ดีต่อปัญหาและความท้าทายในวัยเกษียณ จะมีแนวโน้มสังเกตสัญญาณเตือนล่วงหน้า รู้จักแหล่งข้อมูล และเตรียมมาตรการป้องกันหรือรองรับความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น การเตรียมแผนสุขภาพหรือการจัดการที่อยู่อาศัย ซึ่งการรับรู้นี้ทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีข้อมูลและรอบคอบ ส่งผลให้ภาวะความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัยในชีวิตเพิ่มขึ้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิด Health Belief Model (HBM) ของ Rosenstock (1974) ซึ่งเสนอว่า การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความเสี่ยง ผลลัพธ์ และประโยชน์จากการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพจะกำหนดการตัดสินใจและการลงมือทำเพื่อลดความเสี่ยงในอนาคต การที่ประชาชนมีการรับรู้ที่ดีเกี่ยวกับวัยเกษียณ จึงช่วยให้เกิดการเตรียมตัวในเชิงรุก เช่น การใช้สิทธิประโยชน์ การปรับตัวทางสังคม และการสร้างเครือข่าย ซึ่งสะท้อนในมิติความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีในวัยสูงอายุ (well-being and safety) ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bacova et al. (2023) ที่ศึกษาผลของการให้ข้อมูลด้านการเตรียมตัวเชิงจิตวิทยา พบว่าการให้ข้อมูล (information/psychological preparation) สามารถเปลี่ยนเจตคติและเพิ่มความตั้งใจเตรียมความพร้อมในกลุ่มผู้จะเกษียณได้ในบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่มองว่าการเปลี่ยนผ่านเป็นความเสี่ยง ซึ่งอธิบายได้ว่าการรับรู้ และการมีข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์จึงนำไปสู่การลงมือปฏิบัติที่เพิ่มความพร้อมทางด้านความเป็นอยู่และความปลอดภัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Yeung (2018) พบว่าการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร รวมถึงทรัพยากรทางสังคมและการรับรู้ความสามารถของตน เป็นตัวพยากรณ์สำคัญของการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพจิตและความพึงพอใจในช่วงเปลี่ยนผ่าน แสดงถึงเหตุผลว่าทัศนคติเชิงบวกและความรู้ด้านสิทธิ/สวัสดิการ ซึ่งเป็นทรัพยากรเชิงข้อมูล จะช่วยให้บุคคลรักษาเสถียรภาพทางจิตใจและการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นหลังเกษียณ

4. ผลการวิจัยที่พบว่า ความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม มีอิทธิพลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมสู่ยุคดิจิทัลที่ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในทุกมิติของชีวิตประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ ความปลอดภัย เศรษฐกิจ หรือการเข้าถึงบริการภาครัฐ เมื่อประชาชนก่อนวัยเกษียณมีทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ดี สามารถใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สิ่งนี้ช่วยเพิ่มความสามารถในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง เช่น การใช้แอปติดตามสุขภาพ การนัดหมายแพทย์ออนไลน์ หรือการเข้าถึงข้อมูลด้านโภชนาการ ส่งผลให้มีภาวะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM)

ของ Davis (1989) ที่ระบุว่า การยอมรับและการใช้เทคโนโลยีขึ้นอยู่กับการรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) เมื่อประชาชนก่อนวัยเกษียณมีความสามารถด้านเทคโนโลยีสูง ก็ย่อมมองว่าเทคโนโลยีเป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัย และคุณภาพชีวิต ส่งผลให้มีความพร้อมต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิด Digital Literacy Framework ของ Eshet-Alkalai (2004) ที่อธิบายว่าความรู้ด้านดิจิทัลเป็นทักษะสำคัญของมนุษย์ยุคใหม่ในการใช้ชีวิต การสื่อสาร การใช้สื่ออย่างปลอดภัย และการปรับตัวในสังคมดิจิทัล ดังนั้น ผู้ที่รู้เท่าทันเทคโนโลยีจึงสามารถจัดการข้อมูล รักษาความปลอดภัยของตนเอง และมีส่วนร่วมในสังคมออนไลน์ได้ ทำให้เกิดความมั่นคงและความพร้อมก่อนวัยเกษียณ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Czaja et al. (2006) พบตัวแปรเชิงความสามารถและทัศนคติเป็นตัวทำนายการนำเทคโนโลยีมาใช้จริง ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้เทคโนโลยีมีผลต่อความพร้อมก่อนวัยเกษียณ แสดงว่า ปัจจัยบุคคลและความสามารถเชิงเทคนิค เช่น ความมั่นใจในการใช้คอมพิวเตอร์ ความวิตกต่อคอมพิวเตอร์ สมรรถนะเชิงปัญญา เป็นตัวทำนายสำคัญของการใช้งานเทคโนโลยีในผู้สูงอายุ นั่นคือ หากประชาชนก่อนวัยเกษียณมีทักษะและความมั่นใจ ก็มีแนวโน้มจะนำเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยด้าน eHealth literacy/eHealth interventions ของ Watkins and Xie (2014) พบว่าการให้ความรู้และฝึกทักษะด้าน eHealth ทำให้ผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งในแง่การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ การจัดการโรคเรื้อรัง และความมั่นใจในการใช้ช่องทางบริการสุขภาพออนไลน์ ผลจากการปรับปรุง eHealth literacy นี้สอดคล้องโดยตรงกับตัวบ่งชี้ ภาวะความเป็นอยู่ที่ดี และความปลอดภัยในชีวิต เพราะผู้ที่รู้เท่าทันและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือดิจิทัลจะจัดการสุขภาพได้ดีขึ้นและลดความเสี่ยงจากการหลงเชื่อข่าวเท็จหรือการถูกหลอกลวงออนไลน์ ซึ่งเพิ่มความรู้สึกปลอดภัยและความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุได้จริงในเชิงปฏิบัติการ

สรุป

ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญต่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุประกอบด้วยความสามารถด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยพบว่าความสามารถด้านสุขภาพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งในมิติของอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่าสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดีเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนให้สามารถดูแลตนเอง รักษาคุณภาพชีวิต และลดความเสี่ยงต่อการพึ่งพิงผู้อื่นเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างมั่นคง ความสามารถด้านเศรษฐกิจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ โดยมีทั้งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความพร้อมของประชาชน โดยเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมซึ่งเกิดจากการที่เศรษฐกิจส่งผลต่อความสามารถด้านสุขภาพและเทคโนโลยี ความมั่นคงทางการเงินช่วยให้บุคคลสามารถวางแผนการออมการลงทุน และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี ทักษะดิจิทัล และนวัตกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในอนาคต ด้านความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม พบว่าได้รับอิทธิพลโดยตรงจากทั้งความสามารถด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ ซึ่งสะท้อนว่าการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันต้องอาศัยทั้งทุนทางเศรษฐกิจและสมรรถนะด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สุขภาพที่ดีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยี ขณะที่ฐานะทางเศรษฐกิจช่วยสนับสนุนการเข้าถึงอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ สำหรับความสามารถด้านสังคมพบว่าได้รับอิทธิพลอย่างมากจากความสามารถด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ โดยเฉพาะเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลรวมสูงสุดต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม ขณะที่สุขภาพที่ดีช่วยส่งเสริมคุณภาพของปฏิสัมพันธ์และการเข้าสังคมอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นกระบวนการแบบบูรณาการที่มีสุขภาพและเศรษฐกิจเป็นฐานสำคัญ ขณะที่เทคโนโลยีและสังคมทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิต การทำความเข้าใจโครงสร้างอิทธิพลนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของประชาชนเมืองเชียงใหม่อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดทำนโยบายพัฒนาศักยภาพสุขภาพเชิงรุก เช่น โปรแกรมตรวจสุขภาพเชิงป้องกันและการส่งเสริมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย การมีมาตรการเชิงระบบจะสร้างฐานสุขภาพที่มั่นคงก่อนก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

1.2 หน่วยงานด้านแรงงานและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติควรกำหนดนโยบายบูรณาการด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชนก่อนวัยเกษียณ โดยเฉพาะการวางแผนทางการเงินและการลดภาระหนี้สิน ผ่านหลักสูตรการจัดการการเงินส่วนบุคคล

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำนโยบายสร้างชุมชนที่สนับสนุนผู้สูงอายุในอนาคต โดยเน้นการรณรงค์สร้างทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับวัยสูงอายุ และเพิ่มช่องทางเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ

1.4 หน่วยงานดิจิทัลภาครัฐควรพัฒนานโยบายลดความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัลของผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีในชุมชน พร้อมโปรแกรมฝึกอบรมการใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี

1.5 ประชาชนในช่วงอายุใกล้เกษียณควรเข้าร่วมโปรแกรมสุขภาพเชิงป้องกันที่จัดโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสุขภาพประจำปี การติดตามปัจจัยเสี่ยง หรือการออกกำลังกายภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

1.6 ประชาชนควรเริ่มวางแผนการเงินระยะยาวด้วยตนเอง โดยเข้าร่วมอบรมด้านการจัดการการเงินส่วนบุคคล หรือปรึกษาที่ปรึกษาทางการเงินของสถาบันการเงินภายในจังหวัด เพื่อให้สามารถควบคุมรายได้รายจ่าย และการออมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 ประชาชนควรเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เช่น อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มออกกำลังกาย หรือชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสังคม

1.8 ประชาชนควรพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น การใช้แอปพลิเคชันสุขภาพ การทำธุรกรรมออนไลน์ หรือการตรวจสอบข่าวปลอม เพื่อเพิ่มความปลอดภัยและลดความเสี่ยงที่จะถูกเอารัดเอาเปรียบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษา “ปัจจัยเชิงสิ่งแวดล้อมและชุมชนต่อการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณ” การศึกษาประเด็นนี้เพิ่มเติมจะช่วยให้การวางนโยบายสามารถเชื่อมโยงทั้งระดับบุคคลและระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 ควรศึกษา “แบบจำลองการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของประชาชนวัยทำงานสำหรับการใช้ชีวิตในสังคมสูงวัย” การสร้างแบบจำลองหรือชุดกิจกรรมที่นำไปใช้จริง จะช่วยปิดช่องว่างด้านดิจิทัลและสนับสนุนการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัยและมีคุณภาพในวัยสูงอายุได้ในระยะยาว

2.3 ควรศึกษา “ผลกระทบระยะยาวของการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณต่อคุณภาพชีวิตหลังเกษียณ” การศึกษาติดตาม (longitudinal study) จะช่วยยืนยันความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล รวมถึงทำ

ให้สามารถออกแบบนโยบายหรือโครงการแทรกแซงได้แม่นยำยิ่งขึ้น ทั้งในเชิงป้องกันและส่งเสริม เพื่อให้ประชาชนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุขมากที่สุด

References

Bacova, V., Kohut, M., & Halama, P. (2023). The Impact of Psychological Preparation Information on Retirement Planning Intention and Retirement Conceptualization. *Studia Psychologica*, 65(2), 133–153.

Bruggen, E. C., Hogreve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S., & Löfgren, M. (2017). Financial Well-Being: A Conceptualization and Research Agenda. *Journal of Business Research*, 79, 228–237.

Czaja, S. J., Charness, N., Fisk, A. D., Hertzog, C., Nair, S. N., Rogers, W. A., & Sharit, J. (2006). Factors Predicting the Use of Technology: Findings from the Center for Research and Education on Aging and Technology Enhancement (CREATE). *Psychology and Aging*, 21(2), 333–352.

Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.

Department of Elderly Affairs. (2021). *The Meaning of Elderly*. Retrieved October 12, 2024, from https://www.dop.go.th/th/

Department of Health, Ministry of Public Health. (2015). *Creating an Environment Suitable for the Elderly*. Bangkok: WVO Office of Printing Mill.

Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital Literacy: A Conceptual Framework for Survival Skills in the Digital Era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93–106.

Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2021). *Report on the Situation of the Elderly in Thailand 2019, Part 2: A New History – The Number of Elderly Exceeds Children for the First Time*. Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Hurtado, M. D., & Topa, G. (2019). Quality of Life and Health: Influence of Preparation for Retirement Behaviors through the Serial Mediation of Losses and Gains. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(9), 1539.

Kritsadachatri, P. (2018). Cognitive Status, Cognitive Thinking and Memory of the Elderly. *Journal of Applied Psychology and Buddhism for Society*, 4(2), 39–50.

La Rue, C. J., Haslam, C., & Steffens, N. K. (2022). A Meta-Analysis of Retirement Adjustment Predictors. *Journal of Vocational Behavior*, 136(2), 1–15.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial Literacy and Retirement Planning in the United States. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 509–525.

Meechana, P., Khansakorn, N., Silawan, T., & Rawiworrakul, T. (2017). Readiness of Pre-Aging Population for Quality Aging Society in Nongyasai Subdistrict, Nongyasai District, Suphanburi Province. *EAU Heritage Journal Science and Technology*, 11(1), 259–271.

Modigliani, F., & Brumberg, R. (1954). Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data. In K. K. Kurihara (Ed.), *Post-Keynesian Economics* (pp. 388–436). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Ngamlamom, W. (2015). *Concepts and Theories Related to Demographic Characteristics*. Retrieved October 12, 2024, from http://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/blogpost_11.html

Pender, N. J. (1996). *Health Promotion in Nursing Practice*. (3rd ed.). Stamford, CT: Appleton & Lange.

Rosenstock, I. M. (1974). The Health Belief Model and Preventive Health Behavior. *Health Education Monographs*, 2(4), 354–386.

Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (1997). Successful Aging. *The Gerontologist*, 37(4), 433–440.

Seligman, M. (2011). *Flourish: A New Understanding of Happiness, Well-Being and How to Achieve Them*. Boston, MA: Nicholas Brealey.

Singsena, S. (2022). *Wellbeing and Health Promotion for the Elderly in the Community: A Case Study of Sri Than Community, Mueang District, Khon Kaen Province*. (Master's Thesis). Faculty of Social Development and Strategic Management, National Institute of Development Administration. Bangkok.

Topa, G., & Valero, E. (2017). Preparing for Retirement: How Self-Efficacy and Resource Threats Contribute to Retirees' Satisfaction, Depression, and Losses. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 26(6), 811–827.

Watkins, I., & Xie, B. (2014). eHealth Literacy Interventions for Older Adults: A Systematic Review of the Literature. *Journal of Medical Internet Research*, 16(11), e225.

Yeung, D. Y. (2018). Adjustment to Retirement: Effects of Resource Change on Physical and Psychological Well-Being. *European Journal of Ageing*, 15(3), 301–309.

Yeung, D. Y., & Zhou, X. (2017). Planning for Retirement: Longitudinal Effect on Retirement Resources and Post-Retirement Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 8, 1–14.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A Model for Developing Digital Leadership of Teachers in Social 5.0 of Secondary Schools in the Northeastern Region

[1]วิลาวรรณ จันโทวาท, ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์ และ สุมัทนา หาญสุริย์
[1]Wilawan Chantowat, Sikarn Pienthunyakorn and Sumattana Hansuri
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: Wilawan.beer@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 2) เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบ 3) เพื่อทดลองใช้และหาประสิทธิผลรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ซึ่งค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ที่ควรจะเป็น มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 และ 0.98 ตามลำดับ แบบประเมินภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพที่เป็นจริง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18) และส่วนสภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60) เรียงลำดับองค์ประกอบที่มีค่าความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล 2) การรู้และมีทักษะดิจิทัล 3) การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม 4) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 5) การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 และ 6) จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล ตามลำดับ 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ที่สร้างขึ้นประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา และการวัดและการประเมินผล และจากประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64) 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โดยรวม มีค่าเฉลี่ยหลังการอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.59) และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.75) ผลการศึกษาประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.80 โดยมีค่าร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 66.12

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำดิจิทัลของครู; สังคมยุค 5.0; โรงเรียนมัธยมศึกษา

*Received October 27, 2025; Revised November 30, 2025; Accepted December 7, 2025

Abstract

This research article aimed to: 1) investigate the components and needs of teachers' digital leadership in Society 5.0; 2) develop a model for enhancing teachers' digital leadership; and 3) implement the developed model and evaluate its effectiveness. The study employed a research and development (R&D) methodology. The research instruments used for data collection consisted of an interview protocol; a questionnaire on teachers' digital leadership in Society 5.0, which had a content validity index (IOC) ranging from 0.80 to 1.00, with reliability coefficients of 0.99 and 0.98 for the actual and desired conditions, respectively; and an assessment form of teachers' digital leadership in Society 5.0, which had a content validity index (IOC) ranging from 0.80 to 1.00. The statistics used for data analysis included percentage, mean, and standard deviation.

The findings were as follows: 1) The current overall condition is at a high level ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.18), while the overall desired condition is at the highest level ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.60). The components are arranged according to the priority of needs, from the highest to the lowest, as follows: (1) digital adaptability, (2) digital literacy and skills, (3) innovative digital learning management, (4) digital vision, (5) learner development for Society 5.0, and 6) digital ethics and responsibility. 2) The model for Developing Digital Leadership of Teachers in Social 5.0 of Secondary Schools in the Northeastern Region consists of: (1) principles, (2) objectives, (3) development content, (4) development process, and (5) measurement and evaluation. 3) The study on the effectiveness of a model for Developing Digital Leadership of Teachers in Social 5.0 of Secondary Schools in the Northeastern Region, found that during the phase of authentic practice and the use of an after-action review, the digital leadership of teachers in Social 5.0 showed continuous development. Specifically, the average score from the seventh evaluation was rated as excellent, with a progress rate of 66.12%.

Keywords: Teacher's Digital Leadership; Social 5.0; Secondary Schools

บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันครูเป็นบุคคลที่สังคมให้ความสำคัญและยกย่อง ครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นบุคคลที่ส่งเสริมและสร้างสรรค์การเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพ คุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูแต่เมื่อถึงยุคศตวรรษที่ 21 ครูต้องเปลี่ยนบทบาทใหม่จากเคยเป็นผู้สอน ผู้ให้ความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ ผู้แนะแนวทางในการเรียนรู้ ผู้ร่วมเรียน/ศึกษา รวมถึงครูต้องมีความเชี่ยวชาญในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิธีการเรียนรู้แต่ละแบบ สามารถประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม มีทักษะในการออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนและบริบทต่าง ๆ รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์และส่งเสริมความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียน (Multiple Intelligences) ครูยังต้องสามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงความรู้หลากหลายแขนง พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี แสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง และยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน (Meeraka, 2017)

ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีความรู้และความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารองค์การ โดยเฉพาะภาวะผู้นำดิจิทัลต้องมีวิสัยทัศน์และความสามารถในการส่งเสริมและกระตุ้นให้ตนเองและเพื่อนครูนำเทคโนโลยีมาบูรณาการในการสื่อสาร การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการทำงานภายในองค์กรซึ่งคือโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ของครูและการบริหารจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่หลากหลาย โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาและต่อยอดสู่การสร้างสรรค์ผลงาน ผลิตภัณฑ์ หรือนวัตกรรมใหม่ รวมถึงมีความไวเชิงเทคโนโลยีและสามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างรายได้และการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Thawinkarn, 2021) ครูในยุคศตวรรษที่ 21 คือ ครูในยุคโลกาภิวัฒน์ จะต้องมีความรู้กว้างไกลในเทคโนโลยี โลกสมัยใหม่เต็มไปด้วย IT ครูจะต้องพัฒนาแบบก้าวกระโดดจึงจะทันโลกยุคใหม่ ครูต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากครูสอน หรือTeacher ไปเป็นครูฝึกหรือ Coach หรือผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ หรือ Learning Facilitator การศึกษาที่มีคุณภาพ จะต้องเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนไปอย่างสิ้นเชิง และบทบาทของครูอาจารย์ก็ต้องเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง (Panich, 2021)

สังคมยุค 5.0 นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่ต้องปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ครูในฐานะผู้ขับเคลื่อนการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลายเพื่อต่อยอดศักยภาพในการสอน โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจและทันสมัย ทั้งนี้ ครูต้องมีความเชี่ยวชาญทางวิชาการควบคู่กับความอ่อนโยนในการอบรมสั่งสอน มีจรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมจริยธรรม และจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนในยุคดิจิทัลและปัจจุบัน พบว่า ภาวะผู้นำมีความแตกต่างจากบทบาทการสอนแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ โดยห้องเรียนที่ประสบความสำเร็จสูงสุดคือห้องเรียนที่ครูสามารถปรับใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน เข้าใจและใส่ใจสภาพปัญหาเฉพาะของผู้เรียน เพื่อให้สามารถดูแลและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด (The Equitable Education Fund, 2022)

จากข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ปรากฏให้เห็นพบว่า ภาวะผู้นำของครูในสังคมยุค 5.0 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษา เนื่องจากครูต้องเป็นผู้นำในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน นอกจากนี้ครูยังต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ใหม่ ๆ ในศาสตร์ที่ตนเองสอนอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน และจัดการกับความหลากหลายของผู้เรียนในชั้นเรียน รวมถึงพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัล (Phetcharapron, 2019) และสอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ 2567 ว่าต้องพัฒนาขีดความสามารถของครู และบุคลากรให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต พัฒนาครูให้มีความพร้อมด้านวิชาการและทักษะการจัดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ (Ministry of Education, 2022)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เพื่อทดลองใช้และหาประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 และองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0

ขั้นตอนที่ 2 การยืนยันองค์ประกอบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย นักวิชาการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาเอกหรือตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 3 คน จากสังกัดมหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน ผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์จำนวน 1 คน และครูผู้สอนจำนวน 1 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์เพื่อยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0จำนวน 6 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล 2) การรู้และมีทักษะดิจิทัล 3) ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล 4) การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม 5) การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 และ 6) จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล เพื่อตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสม ความเป็นไปได้และข้อเสนอแนะขององค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ คือ ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2568 มีครูรวมทั้งสิ้น 36,124 คน จากโรงเรียนมัธยมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 935 โรงเรียน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 384 คน ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้มาโดยการเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยวิเคราะห์ โรงเรียนละ 8 คน โดยเป็นตัวแทนครู กลุ่มสาระการเรียนรู้ละ 1 คน จาก 48 โรงเรียน จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 5

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น จำนวน 123 ข้อ มี 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม มี 6 ข้อ และตอนที่ 2 ระดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา มี 116 ข้อ และตอนที่ 3

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มี 1 ข้อ ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ที่ควรจะเป็น มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 และ 0.98 ตามลำดับ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.53-0.99 และ 0.39-0.99 ตามลำดับ

ระยะที่ 2 สร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นตอนที่ 4 ยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยเป็นผู้ยกร่างเองโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1

ขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบยืนยันและประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดียวกันกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ยืนยันองค์ประกอบ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์การเลือก ดังนี้ นักวิชาการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาเอกหรือตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์จำนวน 3 คน สังกัดมหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน ศึกษานิเทศก์จำนวน 1 คน และครูผู้สอนจำนวน 3 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่แตกต่างกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบที่ประกอบด้วยคู่มือรูปแบบพัฒนาและเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มี 5 ด้านได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการพัฒนา 4) กระบวนการพัฒนา และ 5) การวัดและการประเมินผล จำนวนทั้งหมด 39 ข้อ โดยประเมินในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ พบว่า โดยรวมและรายองค์ประกอบของคู่มือรูปแบบการพัฒนา อยู่ในระดับมากที่สุด การประเมินเอกสารประกอบการพัฒนา ทั้ง 6 เล่ม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 6 เล่ม

ระยะที่ 3 การทดลองใช้และหาประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 6 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าร่วมพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และนิเทศติดตามประเมินผลตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่มัธยมศึกษานครพนม ประจำปีการศึกษา 2568 (สิงหาคม 2568) จำนวน 32 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว อาสาเข้าเป็นกลุ่มทดลองโดยสมัครใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินตนเองก่อน-หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีโครงสร้างของแบบประเมินประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล 2) การรู้และมีทักษะดิจิทัล 3) ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล 4) การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม 5) การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 และ 6) จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล จำนวน 23 ข้อ มีเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าร่วมพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและนิเทศติดตามประเมินผลตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่มัธยมศึกษานครพนม ประจำปีการศึกษา 2568 (สิงหาคม 2568) จำนวน 32 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (กลุ่มที่เข้ารับการพัฒนาตามรูปแบบฯ ในขั้นตอนที่ 6)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 17 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00 และ 2) แบบนิเทศ ติดตามผลในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0

ที่	องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0	สภาพที่เป็นจริง	สภาพที่ควรจะเป็น	$PNI_{(Modified)}$	ลำดับการพัฒนา
1	การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.13	4.53	0.097	4
2	การรู้และมีทักษะดิจิทัล	4.13	4.57	0.107	2
3	ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล	4.13	4.46	0.114	1
4	การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม	4.14	4.58	0.106	3
5	การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0	4.20	4.60	0.095	5
6	จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล	4.37	4.69	0.073	6
ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โดยรวม		4.18	4.60	-	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ องค์ประกอบความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.114) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านความยืดหยุ่น ($\overline{X}$ = 4.62) รองลงมาคือ องค์ประกอบการรู้และมีทักษะดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.107) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน 2 ด้าน คือ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ($\overline{X}$ = 4.62 , S.D. = 0.72) และด้านทักษะด้านสารสนเทศและการจัดการข้อมูล ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.59) องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม ($PNI_{Modified}$ = 0.106) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.63) องค์ประกอบการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.097) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาผู้เรียน ($\overline{X}$ = 4.55) องค์ประกอบการพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 ($PNI_{Modified}$ = 0.095) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ($\overline{X}$ = 4.62) และองค์ประกอบจริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.073) โดยสภาพที่ควรจะเป็นของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการเคารพสิทธิและทรัพย์สินทางปัญญา ($\overline{X}$ = 4.71)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมของการประเมินรูปแบบการพัฒนา

รูปแบบการพัฒนา	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า
คู่มือรูปแบบการพัฒนา	4.62	0.48	มากที่สุด	4.53	0.48	มากที่สุด	4.70	0.47	มากที่สุด	4.67	0.46	มากที่สุด
1. หลักการ	4.71	0.49	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด	4.50	0.53	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	4.71	0.49	มากที่สุด	4.29	0.76	มาก	4.67	0.53	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
3. เนื้อหาในคู่มือ	4.57	0.53	มากที่สุด	4.58	0.52	มากที่สุด	4.73	0.58	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด
4. กระบวนการพัฒนา	4.52	0.60	มากที่สุด	4.52	0.60	มากที่สุด	4.83	0.59	มากที่สุด	4.67	0.59	มากที่สุด
5. การวัดและประเมินผล	4.57	0.70	มากที่สุด	4.67	0.59	มากที่สุด	4.78	0.60	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 1 การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.54	0.64	มากที่สุด	4.60	0.58	มากที่สุด	4.73	0.58	มากที่สุด	4.66	0.56	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 2 การรู้และมีทักษะดิจิทัล	4.57	0.64	มากที่สุด	4.57	0.63	มากที่สุด	4.73	0.58	มากที่สุด	4.69	0.50	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 3 ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล	4.57	0.63	มากที่สุด	4.60	0.58	มากที่สุด	4.73	0.58	มากที่สุด	4.66	0.56	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 4 การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม	4.57	0.61	มากที่สุด	4.51	0.69	มากที่สุด	4.73	0.63	มากที่สุด	4.66	0.56	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 5 การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0	4.60	0.53	มากที่สุด	4.60	0.57	มากที่สุด	4.70	0.57	มากที่สุด	4.66	0.56	มากที่สุด
เอกสารประกอบการพัฒนา เล่ม 6 จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล	4.57	0.63	มากที่สุด	4.57	0.63	มากที่สุด	4.73	0.63	มากที่สุด	4.69	0.55	มากที่สุด
การประเมินในภาพรวม	4.57	0.61	มากที่สุด	4.57	0.61	มากที่สุด	4.74	0.59	มากที่สุด	4.67	0.54	มากที่สุด
ภาพรวม	**$\bar{X}$ = 4.64 S.D. = 0.59**			**มากที่สุด**								

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิได้ทำการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาทั้งหมด ทั้งในส่วนของหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหาการพัฒนาของรูปแบบ กระบวนการของรูปแบบ การวัดและประเมินผล และคู่มือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครู พบว่า หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการ การวัดและประเมินผล ทั้งในคู่มือและเอกสารประกอบการพัฒนาทั้ง 6 เล่ม มีค่าการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.59)

วัตถุประสงค์ที่ 3 การทดลองใช้และหาประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยแสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ที่	องค์ประกอบ	ก่อน		หลัง		เพิ่มขึ้น	ร้อยละ
		$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$(\overline{X}_2 - \overline{X}_1)$	ความก้าวหน้า
1	การมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล	3.80	0.91	4.62	0.52	0.82	68.33
2	การรู้และมีทักษะดิจิทัล	3.46	0.86	4.46	0.65	1.00	64.94
3	ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล	3.87	0.89	4.61	0.59	0.74	65.49
4	การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม	3.63	0.88	4.50	0.65	0.87	63.50
5	การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0	3.65	0.79	4.52	0.61	0.87	64.44
6	จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล	4.35	0.71	4.83	0.39	0.48	73.85
รวมเฉลี่ย		3.79	0.84	4.59	0.57	0.80	66.12

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยหลังการอบรม ($\overline{X}_2$ = 4.59, S.D. = 0.57) สูงกว่าก่อนอบรม ($\overline{X}_1$ = 3.79, S.D. = 0.84) มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.80 หรือร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 66.12

3.2 ประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า 1) มีค่าความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.44) โดยรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับดังนี้ 1) ด้านสถานที่/ระยะเวลา ($\overline{X}$ = 4.77) รองลงมาคือ ด้านวิทยากร ($\overline{X}$ = 4.75) และ ด้านการฝึกอบรม ($\overline{X}$ = 4.74) ตามลำดับ และ 2) ประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาหลังสิ้นสุดการกระบวนพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า หลังสิ้นสุดการกระบวนพัฒนา โดยการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงและการใช้การใช้การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) ครูมีภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 91.86 ซึ่งผลการวิจัยแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาหลังสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0

ภาวะผู้นำครูในสังคมยุค 5.0	ประเมินครั้งที่ 1 $(\overline{X}_1)$	ประเมินครั้งที่ 2 $(\overline{X}_2)$	ประเมินครั้งที่ 3 $(\overline{X}_3)$	ประเมินครั้งที่ 4 $(\overline{X}_4)$	ประเมินครั้งที่ 5 $(\overline{X}_5)$	ประเมินครั้งที่ 6 $(\overline{X}_6)$	ประเมินครั้งที่ 7 $(\overline{X}_7)$	เพิ่มขึ้น $(\overline{X}_7 - \overline{X}_1)$	ร้อยละความก้าวหน้า
การมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล	3.51	3.98	4.19	4.45	4.79	4.85	4.91	1.40	93.96
การมีความรู้ทางเทคโนโลยีดิจิทัล	3.47	3.88	4.15	4.45	4.73	4.74	4.84	1.38	89.82
ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล	3.47	3.91	4.20	4.41	4.75	4.81	4.88	1.41	91.94
การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม	3.51	3.93	4.19	4.51	4.66	4.74	4.81	1.31	87.44
การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0	3.59	3.86	4.13	4.45	4.60	4.67	4.93	1.34	95.04
จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล	3.56	3.98	4.23	4.57	4.77	4.86	4.90	1.34	93.22
รวมเฉลี่ย	**3.52**	**3.92**	**4.18**	**4.47**	**4.71**	**4.78**	**4.88**	**1.36**	**91.86**

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

Figure 1: The Components of a Model for Developing Digital Leadership of Teachers in Society 5.0

จากภาพที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้น พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน ประกอบด้วย 1) หลักการ เป็นส่วนสำคัญที่แสดงถึงปัญหาความจำเป็นหรือความต้องการที่ต้องมี และเป็นการเขียนแสดงให้เห็นถึงปัญหาหรือความต้องการ และเชื่อมโยงให้เห็นว่าโครงการที่เสนอสอดคล้องกับการวางรากฐานไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ในอนาคตของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา 2) วัตถุประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติการที่สามารถแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย ที่แสดงถึงความต้องการที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ภายในโครงการให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม 3) เนื้อหาการพัฒนา ในที่นี้คือภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้ง 6 องค์ประกอบ 4) กระบวนการพัฒนา เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ให้มีระดับภาวะผู้นำครูที่สูงขึ้นกว่าสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และ 5) การวัดและการประเมินผล เป็นการวัดภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นจริงของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18) และสภาพที่ควรจะเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60) เมื่อนำมาคำนวณค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของภาวะผู้นำ

ดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ องค์ประกอบความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล รองลงมาคือ องค์ประกอบการรู้และมีทักษะดิจิทัล องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม องค์ประกอบการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล องค์ประกอบการพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 และองค์ประกอบจริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล ตามลำดับ โดยการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้หลักกระบวนการรวบรวมสารสนเทศเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความสามารถที่คาดหวังกับความสามารถที่เกิดขึ้นจริง จากนั้นทำการจัดลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น ทั้งนี้เพราะน่าจะเกิดจากเครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูบางคนยังขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงหรือไม่คุ้นชินกับการเรียนรู้ออนไลน์ ครูจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันของผู้เรียน การใช้สื่อดิจิทัล แพลตฟอร์มออนไลน์ และเครื่องมือการเรียนรู้ใหม่ ๆ ทำให้การจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งครูที่มีความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัลสามารถใช้ข้อมูลการเรียนรู้ มาวิเคราะห์และพัฒนาผู้เรียนได้ตรงจุด นอกจากนั้นครูจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นต้นแบบด้านการรู้ดิจิทัล โดยองค์ประกอบย่อยที่มีความจำเป็นสูงที่สุด คือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทำให้ครูมีความรู้ใหม่ ๆ และสามารถปรับใช้กับการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียนได้หลากหลาย ครูที่เรียนรู้ตลอดชีวิตจะมีความรู้ทันสมัย สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียนในฐานะ “ผู้นำการเรียนรู้” นอกจากนั้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทำให้ครูสามารถคิดค้นและนำแนวทางใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการสอน การวัดผล และการบริหารจัดการชั้นเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความต้องการของบิดา มารดา และผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย เทคโนโลยี หรือความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับ Talchai (2024) กล่าวไว้ว่า ครูที่สามารถปรับตัวและใช้เทคโนโลยีในการสอนจะสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยให้กับนักเรียนได้พร้อมทั้งช่วยให้ระบบการศึกษามีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในโลกดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา และการวัดและการประเมินผล และจากประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ที่ผู้วิจัยออกแบบมาเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากผ่านกระบวนการตามแนวทางการวิจัยและการพัฒนา โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ของนักวิชาการ นักการศึกษาและนักวิจัยผู้ที่เกี่ยวข้องโดยผ่านความเห็นชอบจากคณาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ Dessler (1991) นำเสนอว่าองค์ประกอบของรูปแบบมี 6 ส่วน 1) หลักการของรูปแบบ 2) ความมุ่งหมายของรูปแบบ 3) เนื้อหาการพัฒนาของรูปแบบ 4) กระบวนการของรูปแบบ 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และงานวิจัยของ Wongkrueasorn (2019) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรูในยุคไทยแลนด์ 4.0 ชุดขององค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างมีเหตุผลทางวิชาการ ซึ่งเป็นการอธิบายกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการ เรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) ความมุ่งหมายของรูปแบบ 3) เนื้อหาของรูปแบบ 4) กระบวนการ

ของรูปแบบ 5) สื่อและแหลงเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผล สำหรับงานวิจัยทางด้านการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกับงานของผู้วิจัย มีดังนี้ คืองานวิจัยของ Daopha (2025) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการพัฒนา 4) กระบวนการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล และพระมาลี กอนอุไร และคณะ (Konhoulai, Pienthunyakorn, and Pailai, 2026) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ในยุคใหม่ โรงเรียนมัธยมสงฆ์ตอนต้น แขวงสะหวันนะเขต แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการพัฒนา 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมผลการประเมินภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงและการใช้การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) หลังการพัฒนาครั้งสุดท้าย ครั้งที่ 7 ($\overline{X}$ = 4.88) สูงกว่าครั้งที่ 1 ($\overline{X}$ = 3.52) โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเท่ากับ 1.36 หรือร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 91.86 ซึ่งพบว่า การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 มีพัฒนาเพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยมีร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 95.04 ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงแล้ว ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุค 5.0 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้เข้ารับการอบรมมีการนำแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับชีวิตจริง มีความคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ และมีทักษะที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมยุคดิจิทัลได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ การนิเทศติดตามโดยรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการได้ช่วยส่งเสริมให้ครูได้รับคำแนะนำและแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการจัดให้มีการทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ทำให้ครูได้สะท้อนผลการดำเนินงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในบริบทของตนเอง สอดคล้องกับ Chiawanon (2024) ได้เสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 ไว้ว่า การศึกษาคือการสร้างปัญญา โดยกระบวนการที่จะพลิกโฉมการศึกษาจาก 2.0 เป็น 5.0 ได้ต้องเกิดการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด พร้อมทั้งเสนอโมเดลการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมนวัตกรรม (SI Transformation Model) ที่ประกอบด้วย 5 ฐานสำคัญ คือ ความโปร่งใส (Transparency) โรงเรียนต้องมีตัวชี้วัดการจัดระดับคุณภาพสถานศึกษา (School Grading) พร้อมตัวชี้วัดใหม่ที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีเป้าหมายว่าเด็กทุกคนต้องมีปัญญา เพื่อสร้างประโยชน์ให้ผู้อื่น กลไกตลาด (Market Mechanism) การสร้างกลไกตลาดผ่านการให้ความสำคัญและสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน รวมไปถึงการส่งเสริมสื่อคุณธรรมในช่วงเวลาทอง (Primetime) ของการออกอากาศ เพราะโรงเรียนที่ใหญ่ที่สุดในสังคมคือสื่อ ภาวะผู้นำและศักยภาพบุคลากร (Leadership and Talents) ครูต้องเป็นโค้ช และระบบการศึกษาต้องไม่จำกัดวิทยฐานะผู้อำนวยการ พร้อมทั้งควรมีการปรับเงินเดือนของบุคลากรการศึกษาให้สูงขึ้น แนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการเพิ่มขีดความสามารถ (Child Centric and Empowerment) เน้นการเรียนผ่านการลงมือทำ (Action Based Learning) ต้องปรับให้เด็กเป็นนักค้นคว้า ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบ ลงมือทำร่วมกัน อภิปรายด้วยเหตุผล" และควรต้องมีวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นวิชาหลักครอบคลุมดิจิทัลกับเอไอและเทคโนโลยี

เสนอให้นักเรียนทุกคนมีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต พร้อมส่งเสริมการสร้างสตาร์ทอัพและดันให้ประเทศไทยเป็นฮับด้านนวัตกรรม และ ผลการศึกษาประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า หลังสิ้นสุดการกระบวนพัฒนา โดยการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงและการใช้การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ครูมีภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 อยู่ในระดับมากที่สุด และ มีค่าร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 91.86 ซึ่งหมายความว่า ครูที่ร่วมวิจัยมีภาวะผู้นำในระยะการเรียนรู้ด้วย การฝึกปฏิบัติจริงและการใช้การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) ซึ่งเกิดขึ้นหลังระยะการอบรมให้ความรู้มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีคุณภาพ โดยพิจารณาจากการยืนยันรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน และรูปแบบการพัฒนามีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติชัดเจน รวมทั้งกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ผู้เข้ารับการพัฒนาเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วยความเต็มใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเยี่ยม อีกทั้งวิทยากรเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หลังจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติจบแล้ว ได้ให้ผู้เข้ารับการพัฒนาได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องกันจึงทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนายังมีความรู้ความเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ และการวัดและการประเมินผล การนิเทศติดตามโดยผู้วิจัยและผู้บริหาร รวมถึงการสรุปผลการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 พิจารณาจากการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถามผู้เข้ารับการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 และอีกทั้งผู้เข้ารับการพัฒนายังได้ทำแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมการพัฒนาอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Prayoonsaowaphak (2025) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในระยะที่ 2 การเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) พบว่า การประเมินภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการในระยะการปฏิบัติในสถานที่จริงมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยรวมมีค่าเฉลี่ยการประเมินครั้งที่ 9 สูงกว่าครั้งที่ 1 โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเท่ากับ 1.93 มีร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 70.69

สรุป

การศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพที่เป็นจริงโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) การปรับตัวด้านดิจิทัล 2) การรู้และมีทักษะดิจิทัล 3) การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม 4) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 5) การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 และ 6) จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล ตามลำดับ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา และการวัดและประเมินผล และจากประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด และภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ในระยะหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีค่าความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ อยู่ในระดับมากที่สุด และหลังสิ้นสุดการกระบวนพัฒนา โดยการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ครูมีภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 23 องค์ประกอบย่อย และ 116 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล องค์ประกอบหลักที่ 2 การรู้และมีทักษะดิจิทัล องค์ประกอบหลักที่ 3 ความสามารถในการปรับตัวด้านดิจิทัล องค์ประกอบหลักที่ 4 การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเชิงนวัตกรรม องค์ประกอบหลักที่ 5 การพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุค 5.0 องค์ประกอบหลักที่ 6 จริยธรรมและความรับผิดชอบดิจิทัล ซึ่งครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาทุกเขต ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถศึกษาข้อมูลที่ได้นี้ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครู โรงเรียนมัธยมศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 ผลจากการวิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีภาวะผู้นำดิจิทัลสูงขึ้น จึงควรนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูโรงเรียนมัธยมศึกษานี้ไปใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและเป็นการสร้างแนวคิดในเรื่องดิจิทัลให้เกิดผลในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรดำเนินการวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 ในระดับประเทศ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้มาเปรียบเทียบว่ามีความเหมือน หรือต่างกันถ้าเหมือนกันจะได้เป็นการยืนยันข้อค้นพบ ซึ่งจะทำให้ข้อค้นพบที่ได้น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของครูในสังคมยุค 5.0 โดยใช้รูปออนไลน์ในหลากหลายแพลตฟอร์ม เพื่อให้ครูมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่อื่นสามารถพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

References

Chiawanon, S. (2024). *Driving Thai Education toward Thailand 5.0: Connecting the SI Model Concept*. Retrieved December 17, 2024, from https://www.bangkokbiznews.com/environment/1114262

Daopha, K. (2025). *A Model for Developing Digital Leadership of Secondary School Teachers in the Northeastern Region.* (Doctoral Dissertation). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.

Dessler, G. (1991). *Personnel/Human Resources Management*. New Jersey: Prentice-Hall.

Konhoulai, M., Pienthunyakorn, S., & Pailai, T. (2026). A Model for Developing Teacher Leadership in Learning Management for the New Normal Era at Lower Secondary Sangha Schools in Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic. *Journal of MCU Peace Studies*, 14(1), 324–338.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Meeraka, P. (2017). Teacher's Characteristics of 21st Century. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 5(2), 23–35.

Ministry of Education. (2022). *Announcement of the Ministry of Education: Policies and Priorities for the Fiscal Year 2024*. Bangkok: Ministry of Education.

Panich, W. (2021). *9E: The Secret Key to a Golden Era e-Teacher*. Retrieved February 26, 2025, from https://www.salika.co/2021/04/08/9e-to-e-teacher

Phetcharapron, K. (2019). *Teacher Professional Development*. Retrieved February 27, 2025, from https://www.salika.co/2021/04/08/9e-to-e-teacher

Prayoonsaowaphak, C. (2025). Innovative Leadership Development Model of Teachers in Secondary School, Northeastern Region. *Journal of Social Science and Cultural*, 9(6), 131–144.

Talchai, S. (2024). Teacher Development in the Digital Era: Essential Skills and Challenges. *Kwan Phayao Journal*, 1(3), 43–50.

Thawinkarn, D. (2021). *Digital Leadership*. Khon Kaen: Faculty of Education, Khon Kaen University.

The Equitable Education Fund. (2022). *Equitable Education Fund (EEF) Strategic Plan 2022–2024: Unlocking Educational Inequality and Promoting Collaborative Engagement*. Bangkok: Bookdance Studio.

Wongkrueasorn, P. (2019). *A Model for Developing Teacher Leadership in Learning Management in the Thailand 4.0 Era of Primary Schools under the Office of Education Region 11*. (Doctoral Dissertation). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย*

The Relationship between Leadership in the Digital Era and Active Learning Management for Teachers in the Pra Meaya Educational Network in Khirimat District, Sukhothai

[1]วิรากานต์ พลคล้าย และ นงลักษณ์ ใจฉลาด
[1]Wirakan Phonkhlay and Nongluck Jaichalad
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: Wirakan2988@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 76 คน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 9 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง และครู 67 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบแบ่งชั้นและการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ค่าความเชื่อมั่น .933 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .23) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = .31) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .25) อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับสุดท้าย คือ ด้านการรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .29) อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = .24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเรียนรู้ผ่านเกม ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = .27) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ กรณีศึกษา ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = .31) อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับสุดท้าย คือ การแสดงบทบาทสมมติ ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .28) อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกและมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง (r = .673) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุดเป็นอันดับแรก คือ ด้านวัฒนธรรมดิจิทัล กับการแสดงบทบาทสมมติ (r = .666) รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์และการแสดงบทบาทสมมติ (r = .607) และลำดับสุดท้าย คือ ด้านการรู้ดิจิทัลและกรณีศึกษา (r = .343) โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง และมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*Received November 12, 2025; Revised December 1, 2025; Accepted December 7, 2025

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this research article was to: (1) investigate the digital-era leadership of school administrators; (2) examine teachers' active learning management; and (3) investigate the relationship between digital-era leadership and teachers' active learning management. The sample consisted of 76 participants, including 9 school administrators selected through purposive sampling and 67 teachers selected through stratified and simple random sampling. The research instruments were questionnaires measuring the level of school administrators' digital-era leadership and teachers' active learning management, with a reliability coefficient of .933. The data were analyzed using mean, standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient.

The findings revealed that, overall, school administrators' digital-era leadership was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .23). Among the individual dimensions, digital communication had the highest mean ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = .31), followed by digital vision ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .25), while digital literacy had the lowest mean ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .29); all dimensions were at the highest level. Overall, teachers' active learning management was also at the highest level ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = .24). The highest-rated dimension was game-based learning ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = .27), followed by case studies ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = .31), while role-playing had the lowest mean ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .28); all dimensions were at the highest level. The relationship between school administrators' digital leadership and teachers' active learning management was positive and relatively high (r = .673). At the dimensional level, the strongest relationship was between digital culture and role-playing (r = .666), followed by digital vision and role-playing (r = .607), while the weakest relationship was between digital literacy and case studies (r = .343). Overall, the variables were highly and positively correlated, with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Digital-Era Leadership; Active Learning Management; School Administrators

บทนำ

เทคโนโลยีดิจิทัลในยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยถูกนำมาใช้ในหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา เกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรม ล้วนต้องอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลในการเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการดำเนินงาน ผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในไตรมาสที่ 3 ปี พ.ศ. 2567 พบว่า คนไทยมีการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดรับและปรับตัวของสังคมไทยต่อโลกดิจิทัลที่กำลังเติบโต เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงนี้ (National Statistical office Ministry Of Digital Economy And Society, 2024) ซึ่งสอดรับกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคม

แห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาคน ให้มีทักษะความฉลาดทางดิจิทัล จึงได้กำหนดในการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้น การบริหารสถานศึกษาเป็นความสำคัญอย่างยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการกำหนดแบบแผน วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ รวมทั้งเลือกการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การปฏิบัติงานในการบริหารงานของสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล จึงเป็นทักษะความสามารถและคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถใช้เทคโนโลยี สามารถเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการบริหารองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ (Thongsaiphon, Srikhum, Boonsuk, and Wangthanomsak, 2023) ทั้งนี้ ครูและผู้เรียนมีความคาดหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และมีวิสัยทัศน์ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง สถานศึกษาจึงต้องมีความตื่นตัวในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครูในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนแม่บทของการจัดการศึกษาในฉบับปัจจุบัน (Office of the Education Council, 2017)

ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นกระบวนการการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์หรือมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลายวิธี ซึ่งครูผู้สอนจะลดบทบาทการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนในรูปแบบการบรรยายและเพิ่มบทบาทกระตุ้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ โดยจะเป็นผู้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และได้พัฒนาทักษะขั้นสูงในการคิดรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้คอยแนะนำประสบการณ์ เพื่อผู้เรียนสามารถพัฒนาให้สัมฤทธิ์ผลและปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก นำเอากระบวนการสร้างความรู้ไปสู่การปฏิบัติประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง สามารถการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและการประกอบอาชีพในอนาคตอย่างหลากหลาย (Vinitasatitkun, and Yaemkwanyuen, 2022)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ได้ดำเนินงานภายใต้วิสัยทัศน์ “ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ มีความพร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21” และได้ระบุข้อเสนอแนะการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจถึงวิธีการในการจัดการเรียนรู้บูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบเชิงรุกให้กับครูผู้สอนทุกโรงเรียนได้เป็นที่เข้าใจอย่างมีประสิทธิภาพ จากสถานการณ์ดังกล่าวนั้น ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยี พัฒนาตนเองในการเป็นผู้นำดิจิทัล เพื่อใช้ในการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1, 2024)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัยเพื่อนำผลการศึกษานำไปใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการดำเนินงานภายในสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการพัฒนาหน่วยงานในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูกลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) แบ่งขั้นตอนออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ ประชากร และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประมวล กำหนดขอบข่ายเนื้อหาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยกำหนดกลุ่ม ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัยเขต 1 จำนวน 95 คน โดยมีผู้บริหารจำนวน 9 คน ครู จำนวน 86 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, and Morgan, 1970) ได้จำนวน 76 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง และครู จำนวน 67 คน โดยใช้วิธีการแบ่งชั้นตามขนาดของสถานศึกษาและใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประมวลและกำหนดขอบข่ายเนื้อหาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด นำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อคำถามเพื่อสร้างแบบตรวจสอบรายการและสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เสนอเครื่องมือต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าสอดคล้องเชิงเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยของข้อคำถามกับนิยามศัพท์ วิจัยฉบับนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอยู่ในสถานศึกษาอำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้จากการไปทดลองใช้มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิแอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient : α) โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.933

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในการวิจัยและแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้รูปแบบออนไลน์ (Google Forms) จำนวน 76 ฉบับและรับคืนจำนวน 76 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าทางสถิติ โดยดำเนินการจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

และแปลผลค่าเฉลี่ย แล้วนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมาศึกษาความสัมพันธ์ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยผู้วิจัยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบการพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.59	.25	มากที่สุด
2. ด้านการรู้ดิจิทัล	4.55	.29	มากที่สุด
3. ด้านการสื่อสารดิจิทัล	4.63	.31	มากที่สุด
4. ด้านวัฒนธรรมดิจิทัล	4.59	.29	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.59**	**.23**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = .31) รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัลและด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .25 และ $\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .29 ตามลำดับ) ลำดับสุดท้าย คือ ด้านการรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = .29)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูกลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. การเรียนรู้แบบร่วมมือ	4.59	.27	มากที่สุด
2. การแสดงบทบาทสมมติ	4.59	.28	มากที่สุด
3. กรณีศึกษา	4.62	.31	มากที่สุด
4. การเรียนรู้ผ่านเกม	4.67	.27	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.62**	**.24**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่าย พระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = .24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเรียนรู้ผ่านเกม ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = .27) รองลงมา คือ กรณีศึกษา ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. =

.31) ลำดับต่อมา คือ การแสดงบทบาทสมมติและการเรียนรู้แบบร่วมมือ ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .28 และ $\overline{X}$ = 4.59, S.D. = .27 ตามลำดับ)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอศีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอศีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

	การจัดการเรียนรู้เชิงรุก				
ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	1. การเรียนรู้แบบร่วมมือ	2. การแสดงบทบาทสมมติ	3. กรณีศึกษา	4. การเรียนรู้ผ่านเกม	**การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยภาพรวม**
1. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล	.494**	.607**	.445**	.351**	**.565****
2. ด้านการรู้ดิจิทัล	.418**	.450**	.343**	.344**	**.464****
3. ด้านการสื่อสารดิจิทัล	.418**	.356**	.359**	.511**	**.494****
4. ด้านวัฒนธรรมดิจิทัล	.570**	.666**	.576**	.524**	**.697****
ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวม	**.576****	**.625****	**.522****	**.531****	**.673****

**มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกและมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง (r = .673) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุดเป็นอันดับแรก คือ ด้านวัฒนธรรมดิจิทัลกับการแสดงบทบาทสมมติ (r = .666) รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์และการแสดงบทบาทสมมติ (r = .603) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการรู้ดิจิทัลและกรณีศึกษา (r = .343)

องค์ความรู้ใหม่

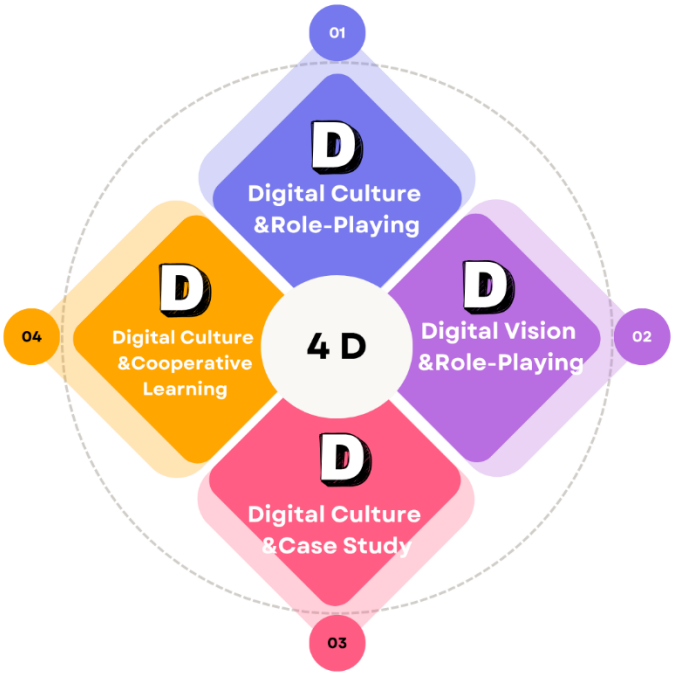

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพแสดงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในรูปแบบของ “4D” ซึ่งได้มาจากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีรายละเอียด ได้ดังนี้

1. Digital Culture & Role-Playing ผู้บริหารส่งเสริมวัฒนธรรมดิจิทัล ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนการแสดงบทบาทสมมุติของครูเกิดความสมจริง หลากหลาย และเปิดกว้าง สามารถพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. Digital Vision & Role-Playing ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนการแสดงบทบาทสมมุติของครู ได้พัฒนาความเข้าใจและทักษะด้านเทคโนโลยีของผู้เรียน ผู้เรียนตระหนักถึงผลของการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม เป็นการฝึกคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในสถานการณ์ดิจิทัล สามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้

3. Digital Culture & Case Study ผู้บริหารส่งเสริมวัฒนธรรมดิจิทัล ส่งผลการเรียนแบบกรณีศึกษาของครูได้มีการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์จริง ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลจากสื่อดิจิทัลอย่างหลากหลาย พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้ข้อมูลอย่างมีจริยธรรม และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

4. Digital Culture & Cooperative Learning ผู้บริหารส่งเสริมวัฒนธรรมดิจิทัล ส่งผลให้การเรียนรู้แบบร่วมมือของครู สามารถใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางให้ผู้เรียนทำงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างสรรค์ผลงานร่วมกันได้ทุกที่ทุกเวลา การเรียนรู้แบบร่วมมือในวัฒนธรรมดิจิทัลช่วยเสริมทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการทำงานเป็นทีมในสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำในดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำดิจิทัล ด้านการสื่อสารดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการติดต่อประสาน ภายนอกสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุนให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศได้ตลอดเวลา ส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของสถานศึกษา โดยสอดคล้องกับ Suksen (2025) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ด้านการสื่อสารดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ยังให้แนวคิดไว้ว่าผู้บริหารและครูผู้สอนได้มีการพัฒนาให้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการติดต่อสื่อสาร มีความเข้าใจเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้มีการขับเคลื่อนโดยการจัดอบรม พัฒนาครูและบุคลากรในด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ผู้บริหารและครูผู้สอนมีทักษะด้านดิจิทัล ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนเป็นอย่างมากและสอดคล้องกับ Pinkeaw, and Tritrishual (2025) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า ด้านการสื่อสารดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ยังให้แนวคิดไว้ว่าผู้บริหารมีความสามารถในการส่งเสริมและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีในองค์กรส่งผลให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเรียนรู้ผ่านเกม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ครูสามารถสร้างเกมที่มีความท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากการเล่นเกมได้ ใช้เกมหรือกิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายเกมเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Anankittikul (2022) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน หลังการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมสูงกว่าก่อนการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เป็นผลเนื่องมาจากเกมการศึกษานั้นสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดความสนใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเกมที่ตนเองได้เล่น อีกทั้งเกมการศึกษาที่จัดทำขึ้นมีจุดประสงค์และเนื้อหาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานและได้ซึม ซับเนื้อหาไปโดยธรรมชาติผ่านกระบวนของเกมที่ถูกกำหนดโดยกฎและกติกา รวมทั้งสามารถเพิ่มการคิดวิเคราะห์โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อในร่วมห้องเรียนในระหว่างทำกิจกรรมเกม ผู้เรียนจึง ได้ฝึกฝนทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู และสอดคล้องกับงานวิจัย Srinathiyawasin (2021) กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านเกม หมายถึง วิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถโดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ในระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำดิจิทัลและมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นปัจจัยนำที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงวิธีการสอน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Niemted, and Boonchu (2022) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนช่วงภาวะวิกฤติ COVID-19 พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง อาจเนื่องมาจากผู้บริหารนำเทคโนโลยีมาจัดการคุณภาพการศึกษาในช่วงเวลาการแพร่ระบาด ของโรค COVID-19ได้ สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้มีประสิทธิภาพ และผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาในการนำเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม แพลตฟอร์มดิจิทัลเข้ามาบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา โดยประสานความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องระหว่างประสิทธิผล ของโรงเรียนและความเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี ความเป็นผู้นำเพิ่มขึ้นประสิทธิผลของโรงเรียนก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยความเป็นผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารต้องอาศัยความรู้ทางเทคโนโลยีของครูจึงส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน และสอดคล้องกับ Kengchalard, and Aeamkongsee, (2023) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง อาจเนื่องมาจาก ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านความสามารถ บังคับบัญชา จูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม และทำงานให้บรรลุเป้าหมายและใช้ความสามารถด้านดิจิทัลมาบริหารจัดการงานในองค์กร สนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรในการปฏิบัติงาน การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สุงสุด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จัดอบรม สัมมนาด้านเทคโนโลยีและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ อันจะส่งผลให้บุคลากร มีสมรรถนะหลักในการทำงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

สรุป

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับสูงสุดทุกด้านซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการรู้ดิจิทัล ส่วนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเรียนรู้ผ่านเกม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การแสดงบทบาทสมมติ และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านที่มีความสัมพันธ์สูงเป็นอันดับแรก ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมดิจิทัลกับการแสดงบทบาทสมมติอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนด้านที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุด ได้แก่ ด้านการรู้ดิจิทัลกับกรณีศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีข้อเสนอแนะในการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการรู้ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับ

การพัฒนาและความสำคัญด้านการรู้ดิจิทัล จากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและส่งเสริมความรู้ ทักษะและเจตคติในการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลกับอย่างเร่งด่วน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู กลุ่มเครือข่ายพระแม่ย่า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู การแสดงบทบาทสมมติ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ควรสร้างความเข้าใจในบทบาทและความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติ ออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทมีความน่าสนใจและท้าทายความคิด จัดเตรียมการฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบ รวมถึงให้คำแนะนำในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร และการแสดงออกเพื่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีความสัมพันธ์กันเชิงบวก เมื่อพิจารณาด้านที่มีระดับความสัมพันธ์สูงเป็นลำดับแรก คือ ด้านวัฒนธรรมดิจิทัลกับการแสดงบทบาทสมมติ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ด้านวัฒนธรรมดิจิทัลกับการแสดงบทบาทสมมติไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

2.2 ควรมีการศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติในอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

2.3 ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

References

Anankittikul, A. (2022). The Development of Critical Thinking Skills by Using Game-Based Learning Method on the Topic of an International History of the Ninth-Grade Students. *Journal of Education Studies*, 49(4), 1–13.

Kengchalard, M., & Aeamkongsee, S. (2023). Relationship between Digital Era Leadership of School Administrators and Core Competency of Teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1. *SWU Educational Administration Journal*, 20(38), 74–84.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

National Statistical Office, Ministry of Digital Economy and Society. (2024). *The 2024 Household Survey on the Use of Information and Communication Technology, Quarter 3*. Retrieved November 22, 2024, from https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2024/20241122104623_11525.pdf

Niemted, W., & Boonchu, P. (2022). The Relationship between Digital Leadership of School Administrators and Effectiveness of Schools under Pattani Primary Education Service Area Office 1 during the COVID-19 Pandemic. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(9), 258–269.

Office of the Education Council. (2017). *Thailand's National Education Plan (B.E. 2560–2579)*. (1st ed.). Bangkok: Prikwarn Graphic Co., Ltd.

Pinkeaw, C., & Tritrishual, T. (2025). Digital Leadership of School Administrator Affecting Teacher Competency for 21st Century under the Secondary Educational Service Area Office Phatthalung. *Journal of Setthawit Review*, 5(1), 432–443.

Srinathiyawasin, T. (2021). Teaching and Learning Method through Game-Based Activity toward the Achievement of Student. *Journal of Palisueksabuddhaghosa Review*, 7(3), 40–55.

Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1. (2024). *Report on the Synthesis of the Results of the Self-Evaluation of Educational Institutions (Self-Assessment Report: SAR), Academic Year 2024*. Sukhothai: Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1.

Suksen, S. (2025). Digital Leadership of School Administrators under Loei Primary Education Service Area Office 2. *Journal of Sinsothon*, 1(2), 1–19.

Thongsaiphon, K., Srikhum, K., Boonsuk, K., & Wangthanomsak, M. (2023). Leadership of School Administrators in the Digital Age. *Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 6(2), 261–270.

Vinitasatitkun, P., & Yaemkwanyuen, C. (2022). Active Learning: Guidelines for Best Practice in the 21st Century. *Journal of Education Innovation and Research*, 6(3), 921–933.

การจัดการแรงงานต่างด้าวเมียนมา ลาว กัมพูชา ในภาคโรงงานอุตสาหกรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ*

Management of Migrant Workers from Myanmar, Laos, Cambodia in the Industrial Sector in Samut Prakan Province

[1]วินัย บูรณสิงห์, [2]สมบัติ กันบุตร, [3]ภาวิณี อารีศรีสม และ [4]วันวสา วิโรจนารมย์
[1]Vinai Buranasing, [2]Sombat Kanbute, [3]Pawinee Areesrisom and [4]Wanwasa Wirojanarome
สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: sombatk@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ อธิบดีกรมการจัดหางาน ผู้อำนวยการสำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรปราการ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสมุทรปราการ แรงงานจังหวัดสมุทรปราการ รวม 5 คน และ สนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคลากรที่สังกัดกระทรวงแรงงาน กรมจัดหางาน ปกครองจังหวัด ชุมชน บริษัทจัดหางาน สถานประกอบการหรือนายจ้างที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานต่างด้าว และกลุ่มผู้อาศัยหรือได้รับผลกระทบในชุมชน และนักวิชาการตลอดจนผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวม 30 คน วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากเมียนมา ลาว และกัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ มีแนวทาง ได้แก่ 1) มุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการโรงงาน เพื่อสร้างระบบการจัดการที่ครบวงจรและมีประสิทธิภาพ 2) ควบคุมและตรวจสอบสถานะแรงงานให้อยู่ในระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย 3) ใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบการอนุญาตทำงานและการขึ้นทะเบียนให้สะดวก โปร่งใส และติดตามได้ง่าย 4) การพัฒนาทักษะและศักยภาพแรงงานผ่านการฝึกอบรม 5) สร้างความเข้าใจระหว่างนายจ้างกับแรงงาน 6) พัฒนาสวัสดิการและที่พักอาศัย 7) ส่งเสริมความเสมอภาคในสถานประกอบการ 8) ป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน 9) แก้ไขปัญหาการจ้างงานผิดกฎหมาย 10) ส่งเสริมกิจกรรมเชิงสังคมเพื่อให้แรงงานต่างด้าวและชุมชนมีความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 11) จัดการข้อมูลแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องและครอบคลุม และ 12) ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: แรงงานต่างด้าว; การจัดการ; โรงงานอุตสาหกรรม; นายจ้าง; ตลาดแรงงาน

*Received October 10, 2025; Revised December 1, 2025; Accepted December 7, 2025

Abstract

This research article aims to propose guidelines for developing the management of foreign workers from Myanmar, Laos, and Cambodia in the industrial sector in Samut Prakan Province. This study employed a qualitative research, in-depth interviews were conducted with 5 key informants comprising the Governor of Samut Prakan Province, Director-General of the Department of Employment, Director of Samut Prakan Provincial Employment Office, Director of Samut Prakan Immigration Office, and Samut Prakan Provincial Labor Office. Focus group discussions were also conducted with 30 stakeholders including personnel from the Ministry of Labor, Department of Employment, provincial administration, communities, employment agencies, establishments or employers involved in foreign worker employment, community residents or those affected, academics, and experts. Results were analyzed through content analysis.

The research findings revealed that the guidelines for developing the management of migrant workers from Myanmar, Laos, and Cambodia in the industrial factory sector of Samut Prakan Province include: 1) emphasizing integrated cooperation from all sectors, including government agencies, the private sector, and factory operators, to create a comprehensive and efficient management system; 2) controlling and monitoring workers' status to ensure legal compliance; 3) utilizing technology to develop work permit and registration systems that are convenient, transparent, and easily trackable; 4) developing workers' skills and capabilities through training programs; 5) building mutual understanding between employers and workers; 6) improving welfare and housing; 7) promoting equality in the workplace; 8) preventing and resolving labor shortage problems; 9) addressing illegal employment issues; 10) promoting social activities to foster understanding and peaceful coexistence between migrant workers and local communities; 11) managing migrant worker data accurately and comprehensively; and 12) continuously monitoring and evaluating migrant worker management outcomes.

Keywords: Foreign Workers; Management; Industrial Factories; Employers; Labor Market

บทนำ

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานในปริมาณที่สูง ซึ่งสถานการณ์ ตลาดแรงงานปัจจุบัน เฉพาะประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยยังคงขาดแคลนแรงงานทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ และมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งโครงสร้างการผลิตของไทยก็ยังต้องการแรงงานทักษะต่างชาติจำนวนมากที่มีค่าจ้างราคาถูกและยังเป็นแรงงานนอกระบบที่มากถึง 2 ใน 3 ของแรงงานทั้งหมด โดยเฉพาะแรงงานในภาคเกษตรกรรม และแรงงานระดับล่าง เนื่องด้วย ปริมาณของวัยทำงานของไทยลดลงส่วนวัยพึ่งพากลับเพิ่มขึ้น และอัตราการเกิดที่ลดลงทำให้แรงงานในระดับล่างของไทยขาดแคลน ตลาดแรงงานไทยพึ่งพาแรงงานข้ามชาติทักษะต่างเพิ่มสูงขึ้นมาก โดยส่วนใหญ่ทำงานในประเภท 3D คือ งานหนัก (difficult job) งานสกปรก (dirty job) และงานอันตราย (dangerous job) ซึ่งเป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำและยังขยายขอบเขตไปในหลายกิจกรรมมากขึ้น (Nittayosopon Thanyawetchakit, Jindarak, and Thongsri, 2020) นอกจากนี้

พบว่าบริษัทที่พึ่งพาแรงงานข้ามชาติในระดับสูง มักเป็นวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SMEs) ที่มีการใช้แรงงานเข้มข้น รวมทั้งบริษัทเหล่านี้ยังมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันชัดเจนในแต่ละประเภทธุรกิจ ภาพของตลาดแรงงานในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท โลกทำให้เห็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคการผลิตและภาคบริการที่มากขึ้น ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ตลาดแรงงานไทยกำลังเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาของเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดที่มีการนำระบบอัตโนมัติมาทดแทนแรงงานในภาคการผลิต การเข้าสู่สังคมสูงวัยที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น และระบบค่าตอบแทนที่ไม่สอดคล้อง กับผลิตภาพแรงงาน จากข้อมูลแบบสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติสะท้อนถึงแนวโน้มการออก ไปสู่นอกกำลังแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นของกลุ่มวัยกลางคนในระยะหลัง ทำให้สาขาที่ใช้แรงงานเข้มข้นอย่างภาคเกษตรกรรม ประมงและก่อสร้างประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในงานที่คนไทยไม่นิยมทำเพราะเห็นว่าเป็นงานหนักสกปรก และอันตราย (งานใน ประเภท 3D) จึงส่งผลให้แรงงานข้ามชาติเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยมากยิ่งขึ้น ภาคเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติในการผลิต โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจาก 3 สัญชาติ ได้แก่ เมียนมา ลาว และกัมพูชา ซึ่งแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาติดังกล่าว เป็นแรงงานที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยตามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ว่าด้วยการจ้างแรงงานระหว่างประเทศไทยกับประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชา เพื่อทดแทนแรงงานไทยที่ขาดแคลน รวมถึงแรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองได้รับการปรับสถานะเป็นเข้าเมืองถูกกฎหมายได้รับอนุญาตทำงาน (หรือเป็นแรงงานต่างด้าวตามมาตรา 9 และมาตรา 14 ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551) ดังนั้น การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว จึงเป็นส่วนที่มีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน โดยเฉพาะหน่วยงานในภาครัฐ เช่น รัฐบาล กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นต้น (Department of Labour Protection and Welfare, 2008)

สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้แรงงานข้ามชาติ นิยมเข้ามาทำงานในประเทศไทย มีอยู่หลากหลายสาเหตุ เช่น ความแตกต่างทางเศรษฐกิจของประเทศ ค่าตอบแทนการทำงาน การขาดแคลนแรงงานของประเทศไทย สวัสดิการแรงงานของไทย รวมถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ไทย เป็นประเทศที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกัน การข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยทำได้สะดวก เป็นต้น (Khaosod Online, 2020) ขณะเดียวกัน ในทางตรงกันข้าม แรงงานไทยที่ไม่มีทักษะ แรงงานหนุ่มสาว รวมถึงแรงงานในภาคการเกษตรอาจได้รับผลกระทบจากการเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติถึงแม้ว่าในปัจจุบันการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย ถูกกำหนดกรอบแนวทางให้ยึดโยงกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ร่วมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 เพื่อให้ส่วนราชการรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปเป็นกรอบแนวทางกำหนด ยุทธศาสตร์หรือแผนงานโครงการ และงบประมาณในการดำเนินภารกิจที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้สถานการณ์ของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกระแสของโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยซึ่งยังคงจำเป็นจะต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงาน จากสัญชาติเมียนมา ลาว กัมพูชา กัมพูชา และลาว ที่เข้ามาทดแทนความต้องการแรงงานในตลาดแรงงานที่ใช้ ทักษะที่แตกต่างกันไป ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันส่งเสริม เฝ้าระวัง และป้องกันการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยในทุก ๆ ด้านเพื่อให้เกิดความสมดุล และสร้างเสถียรภาพให้กับสถานประกอบการธุรกิจ ประเทศ รวมถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้เดินหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืน

สำหรับจังหวัดสมุทรปราการ มีสถานประกอบการ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาในทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นแหล่งที่นักลงทุนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบาย มีระบบการขนส่ง เป็นศูนย์กลางทางด้านเครื่องจักรและเทคโนโลยี ดังนั้นจึงมีส่วนให้ผู้ประกอบการเลือกที่จะมาเริ่มทำกิจการเป็นแหล่งต้น ๆ ของประเทศไทย จึงได้รับการส่งเสริมและ สนับสนุน

จากทางภาครัฐ ให้มีการกระจายความเจริญออกมาสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศ และเป็น แหล่งต้องการของแรงงานในประเทศ ที่อยู่รอบ ๆ เมืองหลวง สามารถจ้างแรงงานและสนับสนุนผู้ประกอบการให้เพิ่มศักยภาพในการผลิตต่อไป (Thongbunyang, 2025)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จังหวัดสมุทรปราการ ได้กลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิตที่สำคัญของประเทศ ทั้งในอุตสาหกรรมยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ อาหารแปรรูป และโลจิสติกส์ ส่งผลให้ความต้องการแรงงานในภาคโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่แรงงานไทยมีแนวโน้มไม่เพียงพอต่อความต้องการดังกล่าว เนื่องจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการที่แรงงานไทยหันไปประกอบอาชีพในภาคบริการและภาคเศรษฐกิจใหม่มากขึ้น จึงทำให้ภาคอุตสาหกรรมต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวจาก เมียนมา ลาว และ กัมพูชา เป็นจำนวนมาก เพื่อทดแทนแรงงานขาดแคลนในตำแหน่งงานที่ใช้แรงงานเข้มข้นและงานที่มีสภาพการทำงานหนัก อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญหลายประการ ทั้งการหมุนเวียนของรายได้ในระดับท้องถิ่น การขยายตัวของชุมชนแรงงานข้ามชาติ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนและวิถีชีวิต ตลอดจนปัญหาที่ตามมา เช่น แรงงานผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ สภาพการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาด้านสาธารณสุข ความปลอดภัยในที่ทำงาน และความขัดแย้งทางสังคมระหว่างแรงงานกับชุมชนโดยรอบ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในระดับพื้นที่ ซึ่งมิได้เป็นเพียงประเด็นด้านเศรษฐกิจแรงงานเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับมิติทางสังคม กฎหมาย และความมั่นคงของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการจัดการแรงงานต่างด้าวเมียนมา ลาว กัมพูชา ในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การใช้แรงงานต่างด้าวเกิดประสิทธิภาพ เป็นธรรม และก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับความมั่นคงทางสังคมในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชา ในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) แนวความคิดเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และ 4) คู่มือสำหรับนายจ้างแรงงานต่างด้าว สัญชาติประเทศเมียนมา ประเทศลาว และประเทศกัมพูชาที่ทำงานในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็นสองส่วนคือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยจะทำการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งสำหรับผู้ให้ข้อมูลในส่วนนี้ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ อธิบดีกรมการจัดหางาน ผู้อำนวยการสำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรปราการ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสมุทรปราการ แรงงานจังหวัดสมุทรปราการ รวม 5 คน และ 2) สนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Focus Group) ได้แก่ บุคลากรที่สังกัดกระทรวงแรงงาน กรมจัดหางาน ปกครองจังหวัด ชุมชน บริษัทจัดหางาน สถานประกอบการหรือนายจ้างที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานต่างด้าว

และกลุ่มผู้อาศัยหรือได้รับผลกระทบในชุมชน และนักวิชาการตลอดจนผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวม 30 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรม โดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC มากกว่า 0.50 ทุกข้อ

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน การสัมภาษณ์เชิงลึกมุ่งเน้นการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลที่ได้จะช่วยสร้างความเข้าใจที่ละเอียดและตรงประเด็น

การสนทนากลุ่มถูกนำมาใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งวิธีการนี้ช่วยให้เกิดการอภิปราย การโต้แย้ง และการเสนอแนวทางใหม่ ๆ ที่สะท้อนมุมมองที่หลากหลาย การใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กัน ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อมูล อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงข้อค้นพบไปสู่การกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเมืองรองเพื่อความยั่งยืนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุมทุกมิติ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่เน้นการตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์และบันทึกการสนทนากลุ่มออกมาเป็นข้อความ (Transcription) จากนั้นทำการอ่านและทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อให้เข้าใจประเด็นสำคัญอย่างรอบด้าน ข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำมาจัดหมวดหมู่ (Coding) โดยกำหนดรหัส (Code) เพื่อสะท้อนแนวคิดหรือประเด็นที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อได้รหัสแล้ว จะทำการจัดกลุ่มรหัสให้เป็นหมวดหมู่ใหญ่ (Category) และสร้างประเด็นหลัก (Themes) ที่สะท้อนภาพรวมของเนื้อหา เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีทัศนะความต้องการ และข้อเสนอแนะที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร การวิเคราะห์เนื้อหาจึงทำให้สามารถสกัดข้อมูลที่มีความซับซ้อนให้ออกมาเป็นสาระสำคัญที่ชัดเจนและมีโครงสร้าง ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์เนื้อหา จะช่วยให้เห็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ ในมิติต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางเชิงปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

ข้อมูลการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในภาคโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการมีอยู่ในหลายแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแรงงานจากประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชา โดยภาพรวมพบว่าในภาคโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการมีแรงงานต่างด้าวจำนวนมากที่ทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ต้องการการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการบังคับบัญชา การวางแผน การจัดการองค์กร การประสานงาน การควบคุมงาน และการแก้ไขปัญหาอุปสรรค เช่น การสื่อสารระหว่างนายจ้างกับแรงงานต่างด้าว การจัดหาที่พักอาศัย ปัญหาการยอมรับแรงงาน และการขาดแคลนแรงงาน รวมถึงการ

ป้องกันแรงงานผิดกฎหมายและการขึ้นทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้อง โดยมีมาตรการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานแรงงานจังหวัด และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานสมุทรปราการ ที่ได้เปิดศูนย์รับแจ้งการทำงานของคนต่างด้าวและดำเนินการให้การจ้างงานเป็นไปตามกฎหมาย

นอกจากนี้พบว่าแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมและมีผลกระทบต่อองค์กรแรงงาน เช่น คุณภาพชีวิตการทำงานและปัญหาด้านวัฒนธรรม สังคม และกฎหมาย รวมถึงการควบคุมแรงงานที่ลักลอบเข้ามาโดยผิดกฎหมาย จากข้อมูลเหล่านี้ จึงเป็นที่ชัดเจนว่าการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ ควรเน้นการวางระบบบริหารจัดการทั้งในระดับองค์กรและระดับภาครัฐที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมาย การสื่อสาร และการสร้างความเสมอภาคให้แรงงานต่างด้าวได้รับความยอมรับอย่างเท่าเทียมในสถานประกอบการ รวมทั้งการจัดการด้านที่พักและสวัสดิการ สร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อควบคุมและป้องกันแรงงานผิดกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งการพัฒนาทักษะแรงงาน และการเปิดโอกาสให้แรงงานต่างด้าวมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงาน เพื่อส่งเสริมความมั่นคงและความยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดสมุทรปราการ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้มีบทบาทสำคัญ 5 คน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ อธิบดีกรมการจัดหางาน ผู้อำนวยการสำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรปราการ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสมุทรปราการ และแรงงานจังหวัดสมุทรปราการ พบแนวทางสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการเน้นความสำคัญของการบูรณาการกำลังและความร่วมมือแบบหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนในการกำกับดูแลและบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว โดยต้องควบคุมแรงงานต่างด้าวเพื่อให้มีสถานะถูกต้องตามกฎหมาย ร่วมทั้งส่งเสริมการรักษาความสงบและการควบคุมแรงงานผิดกฎหมาย เพื่อสร้างความมั่นคงและความเชื่อมั่นในภาคอุตสาหกรรม โดยให้ความสำคัญกับมาตรการปราบปรามการจ้างงานแรงงานผิดกฎหมายซึ่งจะช่วยลดปัญหาการแย่งอาชีพและสร้างความเป็นธรรมในตลาดแรงงาน

อธิบดีกรมการจัดหางานระบุว่า แนวทางการบริหารจัดการต้องพัฒนาระบบการอนุญาตทำงานและใบอนุญาตอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของแรงงานและนายจ้างในการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ โดยควรมีการตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด พร้อมทั้งสนับสนุนการอบรมทักษะแรงงานเพื่อยกระดับศักยภาพและความสามารถในการทำงานของแรงงานต่างด้าวให้ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ต้องมีมาตรการที่ชัดเจนในการจัดการกับแรงงานที่ทำงานผิดประเภทหรือไม่มีใบอนุญาตให้เหมาะสมและเป็นธรรม

ผู้อำนวยการสำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรปราการมุ่งมั่นในการส่งเสริมความร่วมมือกับสถานประกอบการในการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวและการจัดระบบการจ้างงาน รวมทั้งการประสานงานในการจัดหาที่พักและการดูแลสวัสดิการแรงงานต่างด้าวโดยเน้นการสร้างระบบการบริหารจัดการที่ครบวงจร ภายใต้กรอบกฎหมายเพื่อให้แรงงานได้รับความคุ้มครองและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีการส่งเสริมให้แรงงานมีสิทธิประโยชน์และได้รับบริการที่พร้อมเพรียงจากภาครัฐและเอกชน

ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสมุทรปราการเน้นย้ำบทบาทของการตรวจสอบเอกสารและการติดตามแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่อย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันการลักลอบเข้าทำงานโดยผิดกฎหมายและการอยู่เกินกำหนด โดยมีการใช้เทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

ในการตรวจสอบและติดตาม พร้อมทั้งการบังคับใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่และระดับชาติ

แรงงานจังหวัดสมุทรปราการซึ่งมีบทบาทในพื้นที่จริง ต้องการการสนับสนุนระบบข้อมูลแรงงานต่างด้าวที่แม่นยำและสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อการวางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสม และเสนอแนะแนวทางพัฒนาการอยู่ร่วมกันของแรงงานและชุมชนผ่านกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างแรงงานต่างด้าวและคนในพื้นที่

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้ง 5 ฝ่ายนั้น แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในภาคโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ ควรประกอบด้วยการบูรณาการกำลังทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน การตรวจคนเข้าเมือง การจัดหางาน และการบริหารงานระดับพื้นที่ รวมทั้งการส่งเสริมความรู้เรื่องกฎหมายและสิทธิของแรงงานต่างด้าว การพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะการทำงาน และสร้างโอกาสในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์และสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต อีกทั้งต้องมีระบบตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดแต่เป็นธรรม เพื่อควบคุมและป้องกันแรงงานผิดกฎหมายอย่างมีประสิทธิผล รวมถึงส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชนผ่านกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจในการทำงานระหว่างแรงงานต่างด้าวและแรงงานไทย เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการสามารถพัฒนาต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืนและกลมกลืนในสังคม

แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานแรงงาน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และภาคเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการโรงงาน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างเป็นระบบและครบวงจร

2. การควบคุมและตรวจสอบสถานะของแรงงานต่างด้าวให้อยู่ในระบบที่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันแรงงานผิดกฎหมาย และเป็นการรักษาสิทธิและความปลอดภัยของแรงงานต่างด้าวและผู้ประกอบการ

3. การพัฒนาระบบการอนุญาตทำงานและการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และยุติธรรม โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บฐานข้อมูลแรงงานเพื่อให้สามารถติดตามและจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การส่งเสริมและพัฒนาทักษะและศักยภาพของแรงงานต่างด้าวผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งช่วยให้แรงงานมีความสามารถในการทำงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรม

5. การสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีระหว่างนายจ้างและแรงงานต่างด้าว โดยมีการใช้ภาษาที่แรงงานมีความชำนาญ เพื่อแก้ไขปัญหาการสื่อสารและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานร่วมกัน

6. การพัฒนาสวัสดิการและที่พักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแรงงานต่างด้าว เพื่อให้แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การสร้างความเสมอภาคและการยอมรับในแรงงานต่างด้าวในสถานประกอบการ เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมการทำงานที่เป็นมิตรและลดความขัดแย้งในชุมชน

8. การป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานโดยการจัดหาคนงานจากแหล่งที่เชื่อถือได้ และการเปิดโอกาสให้แรงงานต่างด้าวมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารงาน

9. การดำเนินมาตรการแก้ไขปัญหาการจ้างงานผิดกฎหมาย เช่น การจับกุมแรงงานลักลอบเข้าเมืองและแรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานอย่างเด็ดขาดเพื่อรักษาความเป็นธรรมในตลาดแรงงาน

10. การส่งเสริมกิจกรรมเชิงสังคมเพื่อให้แรงงานต่างด้าวและชุมชนมีความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รวมถึงการสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแรงงานต่างด้าวกับคนในพื้นที่

11. การเน้นการจัดการข้อมูลแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องและครอบคลุม เพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนานโยบายด้านแรงงานที่เหมาะสมและยั่งยืน

12. การติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในภาคอุตสาหกรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการจัดการแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรปราการได้ว่า การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวมิได้เป็นเพียงการควบคุมด้านกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องเป็นการจัดการเชิงระบบที่ผสานความร่วมมือของหลายหน่วยงานเข้าด้วยกัน องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยความสำเร็จของการจัดการแรงงานต่างด้าวอยู่ที่การสร้างกลไกการบริหารที่มีลักษณะครบวงจร ตั้งแต่การคัดกรองแรงงาน การอนุญาตทำงาน การจัดสรรสวัสดิการ การพัฒนาทักษะ ไปจนถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแรงงานกับนายจ้างและชุมชนในพื้นที่

นอกจากนี้ องค์ความรู้ยังสะท้อนว่าการจัดการแรงงานต่างด้าวควรมองแรงงานเหล่านี้ไม่ใช่เพียงกำลังการผลิต แต่คือทรัพยากรมนุษย์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การจัดให้แรงงานได้รับการฝึกอบรมและการคุ้มครองสิทธิ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพการทำงานและการลดความขัดแย้งในสังคม ขณะเดียวกัน การสื่อสารที่ชัดเจนโดยใช้ภาษาที่แรงงานเข้าใจได้ ก็เป็นอีกกลไกหนึ่งที่ช่วยสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและลดความเข้าใจผิดระหว่างนายจ้างกับแรงงาน องค์ความรู้ใหม่ยังชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาแรงงานผิดกฎหมายจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคู่ทั้งด้านการปราบปรามและการป้องกัน โดยต้องมีฐานข้อมูลแรงงานที่ทันสมัยและสามารถตรวจสอบได้อย่างโปร่งใส ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้หน่วยงานรัฐสามารถกำหนดนโยบายแรงงานที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานได้อย่างเหมาะสม การบูรณาการทุกฝ่ายจึงเป็นแนวทางที่จำเป็นเพื่อให้แรงงานต่างด้าวอยู่ร่วมในสังคมไทยอย่างสมดุล เกื้อหนุนให้ภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดสมุทรปราการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถนำมาสรุปเป็นแผนภาพแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ ดังภาพที่ 1

Figure 1: Guidelines for Developing the Management of Foreign Workers from Myanmar, Laos, and Cambodia in the Industrial Sector in Samut Prakan Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการจัดการแรงงานต่างด้าวเมียนมา ลาว และกัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ สะท้อนถึงโครงสร้างการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวในระบบอุตสาหกรรมของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นแหล่งรวมโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก แต่แรงงานไทยไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดแรงงาน นายจ้างจึงหันมาพึ่งพาแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านที่ยินดีทำงานในตำแหน่งที่แรงงานไทยไม่ต้องการ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดแรงงานข้ามชาติ (Migrant Labor Theory) ที่อธิบายว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานเกิดจากแรงผลัก (push factors) ของประเทศต้นทาง เช่น ความยากจน และแรงดึง (pull factors) ของประเทศปลายทาง เช่น ค่าจ้างและโอกาสในการทำงานที่มั่นคงกว่า (Castles and Miller, 2009) ในด้านการจัดการ ผลการวิจัยสะท้อนความจำเป็นที่ต้องมีระบบบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากแรงงานเหล่านี้มีสถานะทางกฎหมาย วัฒนธรรม และสังคมที่แตกต่างจากแรงงานไทย หากปราศจากการกำกับดูแลย่อมก่อให้เกิดปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย การสื่อสารที่ไม่เข้าใจ และการไม่ยอมรับในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเชิงบูรณาการ (Integrated Management Theory) ที่เน้นความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบแรงงานที่มีเสถียรภาพ (Frederickson, 1990)

การพัฒนาทักษะและศักยภาพแรงงานที่ปรากฏในผลวิจัยยังเชื่อมโยงกับทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่มองว่าการลงทุนในทักษะและการฝึกอบรมแรงงานจะเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตทางเศรษฐกิจ (Becker, 1993) นอกจากนี้ยังสะท้อนแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) ที่เน้นให้สถานประกอบการดูแลสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของแรงงาน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคม (Carroll and Shabana, 2010) อีกประเด็นสำคัญที่ปรากฏคือการสื่อสารและการจัดการความแตกต่างทางวัฒนธรรม เนื่องจากแรงงาน

ต่างด้าวใช้ภาษาและค่านิยมที่ต่างจากแรงงานไทย การส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการใช้ภาษาที่แรงงานเข้าใจได้ จึงสะท้อนถึงแนวคิดการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cross-cultural Management) ที่ชี้ว่าความแตกต่างเหล่านี้หากได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีประสิทธิภาพและลดความขัดแย้ง (Hofstede, Hofstede, and Minkov, 2010)

แรงงานต่างด้าวได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรปราการ และความท้าทายคือการบริหารจัดการที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย งานวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีแรงงานข้ามชาติ ทฤษฎีทุนมนุษย์ และทฤษฎีการจัดการเชิงบูรณาการ รวมทั้งยังเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่ชี้ว่าการจัดการแรงงานต่างด้าวจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลายฝ่ายเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (Martin, 2007)

สรุป

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแรงงานต่างด้าวจากเมียนมา ลาว และกัมพูชาในภาคโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ พบว่าแรงงานต่างด้าวเป็นแรงงานสำคัญที่ขับเคลื่อนระบบการผลิตของภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากแรงงานไทยไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้โรงงานพึ่งพาแรงงานต่างด้าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การบริหารจัดการแรงงานเหล่านี้จึงต้องครอบคลุมหลายมิติ ทั้งด้านกฎหมาย การวางระบบองค์กร การประสานงาน การสื่อสาร และการดูแลคุณภาพชีวิต โดยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การสื่อสารระหว่างนายจ้างและแรงงานต่างด้าว การจัดหาที่พักอาศัย การยอมรับจากสังคม และการป้องกันแรงงานผิดกฎหมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานแรงงานจังหวัดและสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมีบทบาทสำคัญในการเปิดศูนย์รับแจ้งการทำงานและกำกับการจ้างงานให้อยู่ในกรอบกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีบทบาทหลัก พบว่าแนวทางการพัฒนาที่สำคัญคือการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวที่มีประสิทธิภาพ ผู้ว่าราชการจังหวัดเน้นย้ำความมั่นคงและการควบคุมแรงงานผิดกฎหมาย อธิบดีกรมการจัดหางานให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบอนุญาตทำงานที่มีประสิทธิภาพและการอบรมทักษะแรงงาน ส่วนสำนักงานจัดหางานจังหวัดมุ่งเน้นการขึ้นทะเบียนแรงงานและจัดสวัสดิการที่เหมาะสม สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองเน้นตรวจสอบเอกสารและการติดตามแรงงานผิดกฎหมาย ขณะที่แรงงานจังหวัดเสนอการพัฒนาระบบข้อมูลและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับชุมชน

ข้อค้นพบชี้ว่า การจัดการแรงงานต่างด้าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่าย โดยต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดแต่เป็นธรรม การพัฒนาทักษะและศักยภาพแรงงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การจัดสวัสดิการและที่พักที่เหมาะสม รวมทั้งการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างแรงงานกับชุมชนเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรปราการ ควรเร่งพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวให้มีความสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดเก็บและตรวจสอบฐานข้อมูลแรงงาน เพื่อช่วยลดปัญหาการลักลอบทำงานผิดกฎหมายและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นายจ้างและแรงงาน

1.2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสมุทรปราการ ควรเข้มงวดในการตรวจสอบเอกสารและสถานะการทำงานของแรงงานต่างด้าว โดยใช้ระบบติดตามออนไลน์และฐานข้อมูลร่วมกับหน่วยงานแรงงาน เพื่อป้องกันการอยู่เกินกำหนดและการลักลอบเข้าเมือง รวมถึงควรจัดทำมาตรการตรวจสอบเชิงรุกที่ยืดหยุ่นแต่เป็นธรรม

1.3 สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานสมุทรปราการ ควรจัดอบรมและพัฒนาทักษะแรงงานต่างด้าวอย่างต่อเนื่อง โดยออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม เช่น ทักษะการผลิต เทคโนโลยีพื้นฐาน และความปลอดภัยในการทำงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพแรงงานและรองรับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

1.4 ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ควรเป็นแกนกลางในการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ โรงงานอุตสาหกรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดทำแผนการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาแรงงานผิดกฎหมายและการสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

1.5 สถานประกอบการและนายจ้างในภาคอุตสาหกรรม ควรส่งเสริมการสื่อสารกับแรงงานต่างด้าวโดยใช้ภาษาที่แรงงานเข้าใจได้ รวมถึงควรจัดหาที่พักอาศัยและสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แรงงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการเข้าออกงานบ่อย และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในสถานประกอบการ

1.6 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควรร่วมกันจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจระหว่างแรงงานต่างด้าวกับคนในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม และสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของแรงงานต่างด้าวในสังคมไทย ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นคงและความยั่งยืนของภาคอุตสาหกรรมในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษา รูปแบบการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของแรงงานต่างด้าวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถจัดการกำลังคนได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยให้แรงงานต่างด้าวมีศักยภาพที่สูงขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

2.2 ควรศึกษา บทบาทของการจัดการด้านสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการต่อความจงรักภักดีและการคงอยู่ของแรงงานต่างด้าวในองค์กร ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยให้ภาครัฐและผู้ประกอบการสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมในการลดการโยกย้ายงานและสร้างแรงงานที่มีเสถียรภาพในตลาด

References

Becker, G. S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. (3rd ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.

Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice. *International Journal of Management Reviews,* 12(1), 85–105.

Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. (4th ed.). Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.

Department of Labour Protection and Welfare. (2008). *Factors Affecting the Enforcement of Labor Protection Laws in Businesses Employing Foreign Workers*. Bangkok: Foreign Workers Administration Office.

Frederickson, H. G. (1990). Public Administration and Social Equity. *Public Administration Review,* 50(2), 228–237.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. (3rd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Khaosod Online. (2020). *Revealing 5 Reasons Why Foreign Workers Like to Work in Thailand*. Retrieved October 4, 2025, from https://www.khaosod.co.th/lifestyle/news_5583279

Martin, P. (2007). *The Economic Contribution of Migrant Workers to Thailand: Towards Policy Development*. Bangkok: International Labour Office.

Nittayosopon, C., Thanyawetchakit, S., Jindarak, B., & Thongsri, N. (2020). *Revealing the Facts About Foreign Workers in Thailand: Part 1: Low-Skilled Workers*. Puey Ungphakorn Institute for Economic Research. Retrieved October 4, 2025, from https://www.pier.or.th/en/abridged/2020/14/

Thongbunyang, N. (2025). *From Data to Real Life: Understanding "Foreign Workers" and Their Impact on the Thai Economy*. Retrieved October 3, 2025, from https://www.sdgmove.com/2025/08/06/migrant-workers-impact-thailand-economy/

แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

Guidelines for Educational Administration by Secondary School Administrators under the Northeastern Secondary Educational Service Area Offices in Accordance with Basic Education Standards

[1]วิศวะ ผลกอง, สุพรรณี สมานญาติ และ สิรินธร สินจินดาวงศ์
[1]Visava Polkong, Supannee Samarnyart and Sirinthorn Sinjindawong
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Program in Educational Administration, Sripatum University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: visavapolkong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น 2) สร้างแนวทางการบริหาร และ 3) ตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหาร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยดำเนินการเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ระยะที่ 2 การสร้างแนวทางการบริหารและระยะที่ 3 การตรวจสอบและประเมินแนวทาง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การวิจัยเชิงปริมาณ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งสุ่มเลือกแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย ผู้บริหารและครู จำนวน 474 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน การวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจงในการอภิปรายสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ $PNI_{modified}$ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย รองลงมา คือ การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญและการกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารจัดการสถานศึกษา 2) แนวทางการบริหารที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย 6 แนวทางหลัก 18 แนวทางรอง 86 แนวทางปฏิบัติ และ 3) ผลการตรวจสอบและประเมินมีคุณภาพระดับมากทุกด้าน ประกอบด้วย ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเหมาะสม

*Received December 3, 2025; Revised January 14, 2026; Accepted January 29, 2026

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน; คุณภาพการศึกษา

Abstract

The research article aimed to: 1) examine the current conditions, desirable conditions, and needs; 2) develop guidelines for educational administration; and 3) verify and evaluate the developed administrative guidelines. A mixed-methods research design was employed and conducted in three phases: Phase 1, an examination of the current and desirable conditions; Phase 2, the development of administrative guidelines; and Phase 3, the verification and evaluation of the guidelines. The research instruments consisted of questionnaires, interview protocols, and focus group discussion records. For the quantitative component, data were collected from a sample of 474 school administrators and teachers selected through multistage sampling. For the qualitative component, data were collected through in-depth interviews with 15 key informants, while 9 experts were purposively selected to participate in focus group discussions. Quantitative data were analyzed using mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), while qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that, 1) regarding the current conditions, desirable conditions, and needs for educational administration, creating an environment conducive to student activities and ensuring safety had the highest Modified Priority Needs Index. This was followed by establishing information technology and innovation systems for quality administration, promoting discipline, morality, and ethics in educational institutions, curriculum administration and learning management focusing on the quality of learners across all target groups, developing the competencies of teachers and educational personnel to achieve professional expertise, and formulating policies, planning, and managing educational institutions. 2) The developed administrative guidelines comprised 6 main guidelines, 18 sub-guidelines, and 86 practical guidelines. 3) The verification and evaluation results indicated that the guidelines were at a high level of quality in all aspects, namely feasibility, accuracy, utility, and propriety.

Keywords: Educational Administration; Basic Education Standards; Educational Quality

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565 - 2569) สำหรับเป็นเครื่องมือในการกำกับทิศทางการปฏิบัติงานโดยได้น้อมนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน เพื่อสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ให้เกิดกับผู้เรียนได้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2564 - 2569) และยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) โดยกำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล กำหนดให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สามารถท่องจำและนำไปฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิงสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

(Office of the National Economic and Social Development Board, 2017) สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสามัคคีปรองดอง โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและจัดกิจกรรมเสริมทักษะและพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (Ministry of Education, 2017) และในส่วนของในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมุ่งเน้นพัฒนาประชากรวัยเรียนทุกคนและทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรักในสถาบันหลักของชาติ ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง เป็นพลเมืองดีของชาติและเป็นพลโลกที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีทักษะวิชาชีพและมีทักษะชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (Office of Education Region 12, 2021)

การขับเคลื่อนมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างคนไทย 4.0 นโยบายจะออกมาในรูปแบบที่ดีไม่ได้หากขาดการลงมือทำจริงจากหัวใจ นโยบาย “เรียนดี มีความสุข” ที่ได้มอบเป็นแนวทางไว้ต้องมีความสุขก่อน ต้องสร้างหัวใจของความสุขให้ได้ว่าเรารักการศึกษา ถ้าเรามีโอกาสทำให้การศึกษาดีขึ้น รักในการทำงาน ขับเคลื่อนร่วมกันเราก็จะมีการพัฒนาที่ดีเกิดเป็นมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างคนไทย 4.0 วันนี้เรามาร่วมกันเชื่อมให้เกิดมิติทางการศึกษา และสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานสอดรับในวิถีที่ปฏิบัติร่วมกัน คือ การมีความสุข โดยทำให้ผลการเรียนของผู้เรียนในประเทศออกมามีคุณภาพมีคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ใช่แค่เก่งด้านการเรียนอย่างเดียวแต่ต้องเก่งในด้านทักษะการใช้ชีวิตด้วย “ฉลาดรู้ ฉลาดคิด ฉลาดทำ” ทำให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้ คิดแบบมีเหตุผล และทำในสิ่งที่ถูกต้องหากเกิดขึ้นได้การศึกษาของเราก็จะดีขึ้น และมาตรฐานการศึกษาของเราจะก้าวไปด้วยกัน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานทุกช่วงชั้นที่ทำให้การศึกษาเป็นมาตรฐานเดียวกัน หากมองแนวทาง การทำงานแบบ “จับมือไว้แล้วไปด้วยกัน” ก็คือภาพรวมของเครือข่ายต้องจับมือแล้วเดินไปด้วยกันสู่ความสำเร็จ (Chidchob, 2024)

ผลการประเมินโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ค.ศ. 2022 สะท้อนให้เห็น 4 ด้าน คือ 1) ความสามารถของผู้เรียนของไทยเริ่มห่างไกลความสามารถของผู้เรียนทั้งโลกมากขึ้นทุกที 2) โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid- 19) เป็นปัจจัยทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนถดถอยแต่จากผลการวิเคราะห์ไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้ความสามารถของผู้เรียนของประเทศไทยลดลง 3) คะแนนที่ออกมาสะท้อนว่าระบบการศึกษาของไทยกำลังอ่อนแอลง เนื่องจากเรามีเป้าหมายการเรียนรู้ หรือหลักสูตรที่ไม่ทันสมัย มีข้อจำกัดเรื่องการใช้ทรัพยากรและใช้ทรัพยากร ที่ไม่มีประสิทธิภาพ 4) เราต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ระบุว่าความรู้ที่ผู้เรียนมียังไม่สามารถนำมาใช้ ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะการอ่าน ผู้เรียนอายุ 15 ปี กว่า 65% ไม่สามารถอ่านจับใจความหรือบทความสั้น ๆ ได้ รวมถึงวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ที่ยังไม่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาหรืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2023) ถึงแม้ว่าการศึกษาของไทยจะสร้างผู้เรียนที่เป็นแชมป์ด้านต่าง ๆ ได้แต่มีเพียง 1% เท่านั้น และยิ่งไปกว่านั้นอนาคตมีแนวโน้มผลิตผู้เรียนที่จะไปแข่งขันและได้แชมป์ด้านต่าง ๆ ลดลงเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับในแง่ของความเหลื่อมล้ำยังสูงหากแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามฐานะทางเศรษฐกิจจะพบว่า ผู้เรียนที่มาจากพื้นฐานครบครัวดีจะมีคะแนนมากกว่าผู้เรียนที่มาจากครอบครัวรายได้ต่ำสุด ซึ่งช่องว่างระหว่างผู้เรียนสองกลุ่มนี้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

และเป็นปัญหามากว่า 10 ปี อีกทั้งช่วงที่มีการปิดโรงเรียนยังพบว่าผู้เรียนที่มาจากครอบครัวรายได้สูงสามารถเอาตัวรอดได้จากการเรียนเพิ่มเติม แต่ผู้เรียนที่มีฐานะยากจนยังต้องพึ่งพาโรงเรียน (Vanichanan, 2023)

จากผลการประเมินทักษะของนักเรียนในระดับนานาชาติ (PISA) จากการศึกษาในปี ค.ศ. 2012 และ ค.ศ. 2018 ด้านคณิตศาสตร์นักเรียนไทยมีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติOECD และในปี ค.ศ. 2022 โดยมีคะแนนเฉลี่ย ด้านคณิตศาสตร์ 394 คะแนน และเมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยนานาชาติ 472 คะแนน ซึ่งคะแนนอยู่ต่ำกว่าระดับค่าเฉลี่ยของ OECD (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2023) สะท้อนให้เห็นถึงว่า เด็กไทยมีผลการทดสอบที่ค่อนข้างน้อยกว่าประเทศที่เข้าร่วมการทดสอบอื่น ๆ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ที่มีอันดับลดลงในทุก ๆ ปี เมื่อจำแนกผลการประเมินตามกระบวนการทางคณิตศาสตร์ใน PISA 2022 ยึดตามกรอบการประเมิน PISA 2018 ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2562-2564 ในระดับประเทศ พบว่ามีคะแนนรายวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 26.73, 25.46 และ 24.47 ตามลำดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาผลการประเมินจะมีคะแนนเฉลี่ยลดลง (National Institute of Educational Testing, 2021) จะสอดคล้องกับปัญหาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารการรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Assessment Report หรือ SAR) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 17 เขต พบว่าจุดที่ควรพัฒนามากที่สุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา รองลงมา คือ ระบบบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษาและการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ด้วยปัญหาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561 โดยมีจำนวน 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ พ.ศ. 2561)

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยครั้งนี้ จะมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษารวมถึงคุณประโยชน์ด้านวิชาการ อาทิเช่น นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษาที่สามารถนำผลจากการศึกษาเชิงประจักษ์ในครั้งนี้ไปพัฒนาบูรณาการและการศึกษาต่อยอดทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อสร้างแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เพื่อตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษา จากนั้นจึงดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างแนวทางการบริหารสถานศึกษาและการใช้วิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาพร้อมกับการสนทนากลุ่ม จนได้แนวทางการบริหารสถานศึกษา โดยแบ่งกระบวนการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการและครูหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ จำนวน 2,796 คน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 474 คน

3. วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi–stage Random Sampling) และใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลากใช้เกณฑ์ร้อยละ 30.00 และร้อยละ 50.00 (Srisuksa-at, 2017) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากร

4. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้มีขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษา ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดกรอบเนื้อหาในการสร้างแบบสอบถาม

4.2 กำหนดนิยามตัวแปรและร่างแบบสอบถาม โดยมีนิยามตัวแปรเชิงปฏิบัติและยกร่างแบบสอบถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา โดยออกแบบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (6 ด้าน 40 ข้อ)

4.3 ตรวจสอบความเที่ยงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามที่ร่างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ซึ่งประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกัน

4.4 ทดลองใช้แบบสอบถาม (Pilot Study) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นไปใช้กลับกลุ่มตัวอย่างนำร่อง (Pilot Group) จำนวน 30 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายจริง

4.5 ทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability Test) วิเคราะห์ความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์ได้ค่า (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.96 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีมาก แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือสูงและพร้อมนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 474 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index หรือ $PNI_{modified}$)

ระยะที่ 2 การสร้างแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Formal or Structured In – depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการและครูหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ

3. วิธีคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาจากประสบการณ์และการมีผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศด้านการบริหารสถานศึกษาและวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Formal or Structured In – depth Interview) ที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้มีขั้นตอนดังนี้

4.1 นำข้อมูลในระยะที่ 1 มาจัดลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด

4.2 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Formal or Structured In – depth Interview)

4.3 นำแบบสัมภาษณ์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมตรวจสอบแก้ไข

4.4 ปรับแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์

4.5 นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ซึ่งประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกัน

4.6 จัดทำแบบสัมภาษณ์แบบออนไลน์เพื่อความสะดวกในการตอบคำถามและเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ส่งแบบสัมภาษณ์ออนไลน์ (Google Forms) ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปเนื้อหาสาระสำคัญที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารฯ **(ฉบับร่าง)**

ระยะที่ 3 การตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบตรวจสอบ และประเมินแนวทางการบริหารฯและการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อได้แนวทาง การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร (ฉบับสมบูรณ์)

2. ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน

3. วิธีคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิจากผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์และมีผลงานทางวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

4.1 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำมาใช้หลังจากที่ผู้วิจัยได้เชิญมาประชุมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.2 แบบประเมินและตรวจสอบแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารฯเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ความเหมาะสม 2) ความถูกต้อง 3) ความเป็นไปได้ และ 4) ความเป็นประโยชน์ตามแนวคิดการประเมินของ (Stufflebeam and Shinkfield, 1990)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำจดหมายขอความอนุเคราะห์พร้อมแจ้งรายละเอียดวัตถุประสงค์การวิจัยและวัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีรายละเอียดดังนี้

5.1 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน

5.2 กำหนดผู้เข้าดำเนินการสนทนา (Moderator) เพื่อให้การสนทนากลุ่มเป็นไปตามแนวทางการสนทนาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.3 ดำเนินการจัดกลุ่มการสนทนากลุ่ม

5.4 วิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มและแปลผลข้อมูล

5.5 ประเมินข้อมูลและแนวทางการสนทนากลุ่ม

5.6 จัดทำรายงานแบบการสนทนากลุ่ม

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมมีค่าดัชนีความต้องการมากที่สุดคือ งานที่จำเป็นต้องพัฒนาลำดับแรก คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย ($PNI_{modified}$ = 0.381) รองลงมา คือ ด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ ($PNI_{modified}$ = 0.352) ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.313) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สร้างแนวทางโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 15 คน และสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ร่างแนวทางการบริหาร 6 แนวทางหลัก 18 แนวทางรอง 86 แนวทางปฏิบัติ

แนวทางหลักที่สร้างได้ ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ 1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย 2) การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหาร

อย่างมีคุณภาพ 3) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา 4) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย 5) การพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญและ 6) การกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารจัดการสถานศึกษา และแนวทางรองที่สร้างได้ ประกอบด้วย 18 แนวทางรองและ 86 แนวทางปฏิบัติ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการดำเนินงานด้านความปลอดภัยที่เกิดจากการถูกละเมิดสิทธิ์ (Right) มี (5 แนวปฏิบัติ) 2) การส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมี (4 แนวปฏิบัติ) 3) การกำหนดมาตรการดำเนินงานด้านความปลอดภัยเพื่อป้องกันจากการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ (Violence) มี (5 แนวปฏิบัติ) 4) การกำหนดนโยบายและกำกับให้มีผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรในโรงเรียนมี (3 แนวปฏิบัติ) 5) การสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ให้มี การปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์เพิ่มขึ้นมี (5 แนวปฏิบัติ) 6) การกำหนดนโยบายและวางแผนให้มีการผลิต ใช้และสร้างนวัตกรรมเพื่อการบริหารงานอย่างมีคุณภาพมี (5 แนวปฏิบัติ) 7) การส่งเสริม การปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมและสร้างความรับผิดชอบร่วมกันจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมี (5 แนวปฏิบัติ) 8) การส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์เชิงบวกด้านความพอเพียง ความกตัญญูและความซื่อสัตย์สุจริต ในโรงเรียนมี (5 แนวปฏิบัติ) 9) การกำหนดนโยบายและวางแผนด้านอุดมการณ์ ในการพัฒนาให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมมี (5 แนวปฏิบัติ) 10) การบริหารหลักสูตรที่ส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมและการมีจิตสาธารณะของผู้เรียนมี (5 แนวปฏิบัติ) 11) การกำหนดนโยบายในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์อย่างต่อเนื่องมี (4 แนวปฏิบัติ) 12) การน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในรูปแบบของกิจกรรมเสริมหลักสูตรมี (4 แนวปฏิบัติ) 13) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรในการบริหารทรัพยากรบุคคลที่ซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใสและตรวจสอบได้มี (5 แนวปฏิบัติ) 14) การวางแผนและจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรักความผูกพันของข้าราชการครูและบุคลากร ในโรงเรียนมี (5 แนวปฏิบัติ) 15) การนำแนวคิดที่หลากหลายมาใช้ในการสร้างความสมดุลระหว่างวิถีการใช้ชีวิตกับการปฏิบัติงานที่มีความท้าทายมี (6 แนวปฏิบัติ) 16) การกำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนมี (5 แนวปฏิบัติ) 17) การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มี (5 แนวปฏิบัติ) 18) การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อปรับกระบวนการเรียนรู้ให้มีความทันสมัยและความหลากหลายมี (5 แนวปฏิบัติ)

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ตรวจสอบและประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ด้วยการสนทนากลุ่มและตรวจสอบและประเมินแนวทางผลการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าแนวทางทั้ง 6 ด้าน มีคุณภาพดีมาก โดยเสนอแนะให้ตรวจสอบภาษาที่ใช้โดยให้เป็นภาษาทางวิชาการ ภาษาทางวิจัย ซึ่งแนวทางต้องขึ้นต้นด้วยคำกริยาทั้งหมด ดำเนินการตรวจสอบคำผิดให้ถูกต้องทุกคำ ถ้าเป็นไปได้ในแนวทางการบริหารต่าง ๆ สู่การปฏิบัติให้ไปศึกษา เช่น เกณฑ์โรงเรียนคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) โครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล (ScQA) ห้องเรียนพิเศษของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (ศรร.) สามารถที่จะครอบคลุมโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกขนาด ทุกบริบทและควรเน้น ไปที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ผลการตรวจสอบและประเมินแนวทางมีคุณภาพระดับ มากทุกด้าน คือ มีความเป็นไปได้ ($\overline{X}$ = 3.96, S.D. = 0.75) มีความถูกต้อง ($\overline{X}$ = 4.94, S.D. = 0.73) มีความเป็นประโยชน์ ($\overline{X}$ = 3.88, S.D. = 0.73) และมีความเหมาะสม ($\overline{X}$ = 3.75, S.D. = 0.66)

จากการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะได้แนวทางการบริหารฉบับสมบูรณ์ จำนวน 6 แนวทางหลัก จำนวน 18 แนวทางรองและจำนวน 86 แนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อ การจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย (3 แนวทางรอง 14 แนวทางปฏิบัติ) 2) การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ (3 แนวทางรอง 13 แนวทางปฏิบัติ) 3) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา (3 แนวทางรอง 15 แนวทางปฏิบัติ) 4) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (3 แนวทางรอง 13 แนวทางปฏิบัติ) 5) การพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญ (3 แนวทางรอง 16 แนวทางปฏิบัติ) และ 6) การกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารจัดการสถานศึกษา (3 แนวทางรอง 15 แนวทางปฏิบัติ)

จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารควรมุ่งเน้นการส่งเสริมแนวทางใน 6 ด้าน อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย ซึ่งได้รับค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัย เพื่อบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางที่สร้างขึ้นครอบคลุมการบริหารงานทั้ง 4 ฝ่าย โดยทั้งหมดจะมุ่งสู่คุณภาพการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยเป็นโมเดลแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

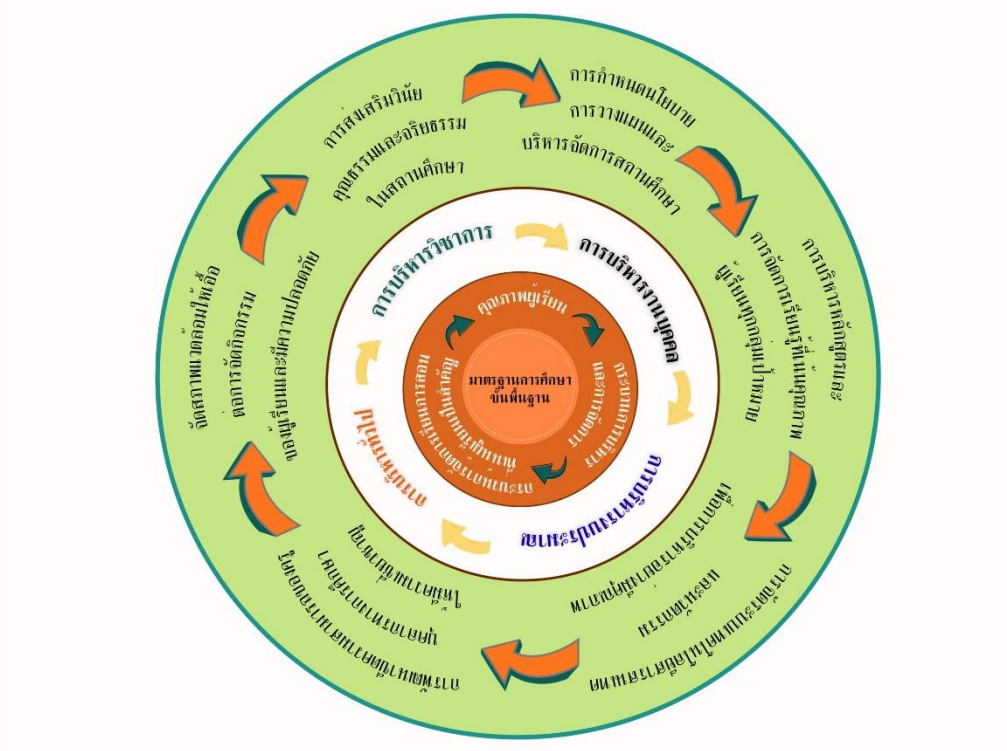

Figure 1: Guidelines for School Administration by Secondary School Administrators under the Secondary Educational Service Area Offices in the Northeastern Region to Ensure Quality in Accordance with Basic Education Standards

จากรูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จาการวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 6 แนวทางหลัก ดังนี้ 1) การกำหนดนโยบาย การวางแผน และบริหารจัดการสถานศึกษา 2) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย 3) การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ 4) การพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญ 5) การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย และ 6) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน อภิปรายผล ดังนี้

1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากผู้บริหารยุคใหม่จำเป็นต้องนำแนวคิดใหม่ทางการบริหารสถานศึกษามาใช้ในการบริหารให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพที่พึงประสงค์ด้านการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผน และบริหารจัดการสถานศึกษาและด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และความต้องการจำเป็นในการบริหาร พบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดรองลงมา คือ ด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้านการพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญ และด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารจัดการสถานศึกษา ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัย สอดคล้องกับ Sreelongthong and Thamthatsananon (2025) ที่ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่องค์กรยุคดิจิทัลของโรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่องค์กรยุคดิจิทัลของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพปัจจุบันปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์มากที่สุด และความต้องการจำเป็นอันดับ 1 บุคลากรดิจิทัล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sara-awart (2020) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนพระราชทานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบ เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านความดีเด่นของสถานศึกษา ลำดับที่ 2 ด้านการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ลำดับที่ 3 ด้านคุณภาพนักเรียน ลำดับที่ 4 ด้านการบริหารจัดการศึกษา และลำดับที่ 5 ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) ผลการสร้างแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การวิจัยครั้งนี้ได้สร้างแนวทางการบริหาร ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัยในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) ด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 3) ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 4) ด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 5) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และ 6) ด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารจัดการสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำมายกร่างแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับนำไปเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบยืนยันต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thapma (2021) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามรูปแบบ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการ ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Langka (2023) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ : กรณีศึกษาโรงเรียนสกลนครพัฒนศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ กรณีศึกษาโรงเรียนสกลนครพัฒนศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารองค์กร การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shannon and Bylsma (2007) ได้วิจัยลักษณะของสถานศึกษาที่มีสมรรถนะสูง (High-performing School) พบว่ามีลักษณะดังนี้ 1) เป้าหมายร่วมที่ชัดเจน (A clear & share focus) 2) มีมาตรฐาน และ ความคาดหวังต่อนักเรียนทุกคนสูง (High standard & expectation for all students) 3) มีความเป็นผู้นำโรงเรียนที่มีประสิทธิผล (Effective school leadership) 4) มีความร่วมมือและการสื่อสารในระดับสูง (High levels of collaboration & communication) 5) มีหลักสูตร งานวิชาการ และ การประเมินผล ที่สอดคล้องกับมาตรฐานรัฐ (Curriculum, instruction & assessment aligned with state standard) 6) มีการนิเทศติดตามการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ (Frequent monitoring of learning & teaching) 7) มุ่งเน้นพัฒนาความเป็นมืออาชีพ (Focus professional development) 8) จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (A supportive learning environment) 9) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนอยู่ในระดับสูง (High levels of family & community involvement)

3) ผลการตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหาร พบว่าแนวทางที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก โดยมีความเป็นได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ความเป็นประโยชน์และความเหมาะสม ทั้งนี้เป็นเพราะว่างานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างมีระบบขั้นตอนที่น่าเชื่อถือ มีการเลือกใช้รูปแบบ การตรวจสอบและประเมินที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายและรวมถึงการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณภาพ การวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแนวทางที่สร้างขึ้นมีความเป็นได้และมีประสิทธิภาพ ในการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาไทยที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sangkakham and Namwan (2021) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารวิชาการสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panyakaw (2024) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กแบบองค์กรสมรรถนะสูงเพื่อยกระดับผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน

การประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กแบบองค์กรสมรรถนะสูงเพื่อยกระดับผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ อยู่ในระดับมาก

สรุป

การวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ข้อสรุปสำคัญว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากและด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและบริหารจัดการสถานศึกษาและด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลการวิจัยนำเสนอแนวทางการบริหารครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัย (3 แนวทางรอง 14 แนวทางปฏิบัติ) 2) การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเพื่อการบริหารอย่างมีคุณภาพ (3 แนวทางรอง 13 แนวทางปฏิบัติ) 3) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา (3 แนวทางรอง 15 แนวทางปฏิบัติ) 4) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (3 แนวทางรอง 13 แนวทางปฏิบัติ) 5) การพัฒนาขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญ (3 แนวทางรอง 16 แนวทางปฏิบัติ)

และ 6) การกำหนดนโยบาย การวางแผน และบริหารจัดการสถานศึกษา (3 แนวทางรอง 15 แนวทางปฏิบัติ) โดยเน้นการบูรณาการการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไปให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตรวจสอบและประเมินแนวทางการบริหารมีผลในระดับมากทุกด้าน โดยมีความเป็นได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์และความเหมาะสม ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรนำแนวทางการบริหารสถานศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้บริหารสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 โรงเรียนควรจัดทำแผนให้สอดคล้องกับการนำแนวทางการบริหารสถานศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาผู้บริหารให้บริหารมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาควรนำแนวทางการบริหารไปใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อให้การบริหารงานมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ตรวจสอบและประเมินในอนาคตต่อไป

2.2 ควรศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของผู้เรียนและมีความปลอดภัยเนื่องจากมีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด

2.3 ควรมีการศึกษา ติดตามและประเมินผลการนำแนวทางไปใช้จริงในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยคำนึงถึงขนาดและบริบทของโรงเรียนเพื่อขยายผลการวิจัยให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

References

Chidchob, P. (2024). *Policies and Directions for Driving Educational Policy of the Ministry of Education*. Retrieved January 28, 2025, from https://moe360.blog/2024/09/16/minister-education-policy/

Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2023). *Summary of PISA 2022 Assessment Results: Science, Reading, and Mathematics*. Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.

Langka, P. (2023). The Model of School Management toward Excellence: The Case Study in Sakon Nakhon Phatthanasuksa School under the Secondary Educational Service Area Office Sakon Nakhon. *Journal of Educational Administration and Leadership,* 10(40), 1–9.

Ministry of Education. (2017). *Evaluation of Educational Institutions for Receiving the Royal Award at the Primary and Secondary Levels*. Bangkok: Cooperative League of Thailand Printing House.

National Institute of Educational Testing (Public Organization). (2021). *Summary of Basic Education National Test (O-NET) Results, Academic Year 2021*. Bangkok: National Institute of Educational Testing (Public Organization).

Office of Education Region 12. (2021). *Regional Education Development Strategic Plan, Office of Education Region 12, B.E. 2563–2565 (Revised Version B.E. 2564)*. Khon Kaen: Office of Education Region 12.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan, B.E. 2560–2564*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.

Panyakaw, S. (2020). A Management Model for Small Schools as High-Performance Organizations to Enhance National Basic Educational Test (O-NET) Outcomes. *Journal of Educational Administration and Leadership,* 9(33), 305–314.

Sangkakham, A., & Namwan, T. (2021). The Guidelines to Develop Academic Administration toward the Quality School under Karasin Primary Education Service Area Office 1. *Journal of Buddhist Philosophy Evolved,* 5(2), 86–99.

Sara-awart, P. (2020). *Development of an Educational Management Model for Small Royal Award Schools under the Office of the Basic Education Commission.* (Doctoral Dissertation). Maha Sarakham: Mahasarakham University.

Shannon, G. S., & Bylsma, P. (2007). *The Nine Characteristics of High-Performing Schools: A Research-Based Resource for Schools and Districts to Assist with Improving Student Learning*. (2nd ed.). Olympia, WA: Office of Superintendent of Public Instruction.

Sreelongthong, P., & Thamthatsananon, S. (2025). The Development of a Model School Administration for the Schools' Digital Organization in the Northeastern Region. *Journal of MCU Peace Studies,* 13(3), 1172–1184.

Srisuksa-at, B. (2017). *Introduction to Research*. (10th ed.). Bangkok: Suveeriyasarn.

Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (1990). *Systematic Evaluation: A Self-Instructional Guide to Theory and Practice*. Boston, MA: Kluwer-Nijhoff.

Thapma, C. (2021). *A Development Model for the Administration of Moral Schools under the Primary Educational Service Area Offices in the Northern Region*. (Doctoral Dissertation). Phitsanulok: Naresuan University.

Vanichanan, P. (2023). *Thai Education Reform: Lessons From the PISA 2022 Results*. Bangkok: Thailand Development Research Institute (TDRI).

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*

Development of an Agro-Tourism Management Model: A Case Study of Agricultural Groups and Private Enterprises in Mae Rim District, Chiang Mai Province

[1]ศรัณรักษ์ ประสานพรรณ์, [2]มนตรี สิงหะวาระ, [3]อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์ และ [4]ภาวิณี อารีศรีสม

[1]Saranrak Prasarnphan, [2]Montri Singhavara, [3]Anuwat Jaradrattanapaiboon and [4]Pawinee Areesrisom

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: montrieconmju51@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน เป็นการคัดเลือกที่ครอบคลุมทุกระดับที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับหน่วยงานสนับสนุน ไปจนถึงระดับชุมชนผู้ปฏิบัติจริง อันนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ 2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ 3) เกษตรจังหวัดเชียงใหม่ 4) ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ 5) ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเกษตร อำเภอแม่ริม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอแม่ริม ประกอบด้วย 1) การวางแผนเชิงระบบ 2) การผลิตเชิงคุณภาพและยั่งยืน 3) กิจกรรมและประสบการณ์เชิงการเรียนรู้ 4) การสร้างความรู้และทักษะเกษตรกร 5) การตลาดและการประชาสัมพันธ์ 6) ความร่วมมือและเครือข่าย 7) การประเมินผลและการปรับปรุง 8) ความยั่งยืน เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, วิสาหกิจชุมชน, การจัดการ, ทรัพยากร, เกษตรกร

Abstract

This research article aimed to develop an agro-tourism management model for agricultural groups and private enterprises in Mae Rim District, Chiang Mai Province. A qualitative research approach was employed. Five key informants were selected to represent

*Received December 3, 2025; Revised December 26, 2025; Accepted January 9, 2026

all relevant levels, ranging from the policy-making level and supporting agencies to community-level practitioners. This comprehensive selection contributed to the development of an agro-tourism management model that was appropriate, context-sensitive, and practically applicable for sustainable implementation. The key informants consisted of: (1) the Governor of Chiang Mai Province; (2) the Director of the Chiang Mai Provincial Office of Tourism; (3) the Chiang Mai Provincial Agriculture Officer; (4) the Director of the Office of Agricultural Extension and Development Region 6, Chiang Mai; and (5) a representative of an agricultural community enterprise in Mae Rim District. The research instrument was a semi-structured interview protocol. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using content analysis.

The findings revealed that the agro-tourism management model for Mae Rim District comprised eight components: (1) systematic planning; (2) quality and sustainable production; (3) learning-oriented activities and experiences; (4) development of farmers' knowledge and skills; (5) marketing and public relations; (6) collaboration and networking; (7) evaluation and improvement; and (8) sustainability, with an emphasis on the responsible and efficient use of resources.

Keywords: Agro-Tourism; Community Enterprises; Management; Resources; Farmers

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กลายเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้และกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง การเติบโตของภาคการท่องเที่ยวมิได้เพียงแค่สะท้อนถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย หากแต่ยังสะท้อนถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดคุณค่าอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน "การท่องเที่ยวเชิงเกษตร" (Agro-tourism) ได้ปรากฏขึ้นในฐานะรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ ซึ่งแสวงหาประสบการณ์ที่มีความหมาย ลึกซึ้ง และสัมพันธ์กับท้องถิ่น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้มิได้เป็นเพียงการเดินทางไปยังพื้นที่เกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการเรียนรู้กระบวนการผลิต พัฒนาการด้านเทคโนโลยีการเกษตร การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการสร้างความเข้าใจในบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง (Sriyothin et al., 2024)

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาโดยตลอด โดยมีแนวคิดหลักเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมไทยซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย การเรียนรู้ดังกล่าวไม่เพียงสร้างความเพลิดเพลิน แต่ยังเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Tourism Authority of Thailand, 2022)

ในระดับพื้นที่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความหลากหลายทางภูมิประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความใกล้ชิดกับตัวเมืองเชียงใหม่ โดยตั้งอยู่ห่างจากใจกลางเมืองเพียง 16.5 กิโลเมตร (Mae Rim District Agricultural Office, 2023) ลักษณะทาง

ภูมิศาสตร์นี้เอื้ออำนวยต่อการเดินทางและการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และทำให้แม่ริมกลายเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมในภูมิภาคภาคเหนือของไทย ในพื้นที่ตำบลแม่แรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านแม่ขิ ได้ริเริ่มพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีลักษณะเฉพาะ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางการเกษตรกับกิจกรรมท่องเที่ยว ตัวอย่างที่โดดเด่น คือ กิจกรรมเยี่ยมชมสวนส้มสายน้ำผึ้ง ซึ่งเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปเก็บส้มด้วยตนเอง ท่ามกลางบรรยากาศของฤดูหนาวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม อันเป็นช่วงเวลาที่ผลผลิตมีคุณภาพดีและสภาพภูมิอากาศเย็นสบาย นอกจากจะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ นักท่องเที่ยวยังสามารถเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากสวนกลับไปเป็นของฝากได้อีกด้วย

ด้วยบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอแม่ริม โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างรายได้อย่างมั่นคง และส่งเสริมให้แม่ริมกลายเป็นต้นแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความยั่งยืนในระดับประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการท่องเที่ยว 2) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการมีส่วนร่วม 4) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องความพึงพอใจ 5) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการสร้างการรับรู้ 6) แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการบริหารการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ 2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ 3) เกษตรจังหวัดเชียงใหม่ 4) ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ 5) ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเกษตร อำเภอแม่ริม รวม 5 คน

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบทบาท หน้าที่ ความรู้ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับนโยบาย ระดับการบริหารจัดการ และระดับการปฏิบัติในพื้นที่อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความถูกต้อง ครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะผู้กำหนดทิศทางเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบูรณาการการท่องเที่ยว การเกษตร และการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวมระดับจังหวัด 2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานหลักด้านการวางแผน ส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การตลาด การสร้างเครือข่าย และการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน 3) เกษตรจังหวัดเชียงใหม่และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะหน่วยงานด้านการเกษตรที่มีความรับผิดชอบ

ทั้งเชิงนโยบายและเชิงวิชาการในการส่งเสริมอาชีพเกษตร การพัฒนาเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และการต่อยอดกิจกรรมทางการเกษตรสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4) ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเกษตร อำเภอแม่ริม ในฐานะผู้ มีประสบการณ์ตรงในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับพื้นที่ เป็นผู้สะท้อนสภาพจริง ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และข้อเสนอต่อการสร้างความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Miles and Huberman, 1994) ดังนี้ 1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งต้องตรวจสอบจากแหล่งที่มา 3 แหล่ง คือ เวลา สถานที่ และบุคคล 2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีทำการตรวจสอบว่า เมื่อข้อมูลที่ได้ค้นพบนั้น ตรงตามแนวคิดและทฤษฎีมากน้อยเพียงใด 3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน โดยใช้การสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม พร้อมกันนี้ก็ได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรืออาจจะซักถามจากผู้ให้ข้อมูล หลังจากสรุปผลการวิจัยแล้ว เพื่อความแน่นอนและเที่ยงตรงของข้อมูลที่ทำการศึกษาซึ่งในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล เพื่อให้ผลการศึกษาเกิดความชัดเจนและสะท้อนข้อเท็จจริงจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย วิธีการนำเสนอข้อมูลดังนี้ บทวิเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 คน จะถูกนำเสนอในรูปแบบการสังเคราะห์สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยจัดเรียงประเด็นตามหัวข้อวิจัย เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจะนำเสนอในลักษณะการจัดหมวดหมู่ประเด็น (Thematic Analysis) โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อบทวิเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน เมื่อได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้ว ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเชื่อมโยงประเด็นที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน โดยนำเสนอผ่านการเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive)

ผลการวิจัย

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

บทวิเคราะห์จากผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือและเป็นหนึ่งในพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อำเภอแม่ริมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากแม่ริมเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิประเทศ มีทั้งพื้นที่ราบลุ่มและภูเขา มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และมีระบบนิเวศทางเกษตรที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรอย่างแนบแน่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิตินี้จึงไม่เพียงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความยั่งยืนทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของจังหวัดด้วย

ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่มองว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอแม่ริมควรอยู่บนหลักการของ “การบูรณาการนโยบายและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน” โดยมีภาครัฐทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดกรอบนโยบายที่ชัดเจน สนับสนุนด้านงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ภาคเอกชนและกลุ่มเกษตรกรทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่จริง ภาครัฐต้องไม่เป็นเพียงผู้สั่งการ แต่ต้องเป็น “ผู้อำนวยการพัฒนา (Facilitator)” ที่เปิดพื้นที่ให้ภาคส่วนอื่นเข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งในด้านการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่ายการตลาด

สำหรับบริบทของแม่ริม จุดแข็งที่โดดเด่นคือการเป็นพื้นที่ต้นแบบของการทำเกษตรผสมผสาน มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลากหลาย เช่น ไร่สตรอว์เบอร์รี่ ไร่กาแฟ สวนดอกไม้ และฟาร์มท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ รวมถึงมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่เชื่อมต่อกับตัวเมืองเชียงใหม่ได้สะดวก การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่นี้จึงควรออกแบบในลักษณะเครือข่ายการท่องเที่ยวเกษตรแบบบูรณาการ (Integrated Agrotourism Network) โดยให้แต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ของตนเองแต่สามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางเดียวกันได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดมองว่าจุดอ่อนของระบบในปัจจุบันคือการทำงานแบบแยกส่วนระหว่างหน่วยงาน ทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ซึ่งทำให้การพัฒนาไม่ต่อเนื่องและขาดประสิทธิภาพ การจัดตั้ง คณะกรรมการบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ จึงควรเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงาน โดยมีผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหอการค้าจังหวัด ร่วมกับผู้แทนจากกลุ่มเกษตรกรและเอกชนในพื้นที่

นโยบายของจังหวัดในช่วงปี 2566–2570 มุ่งเน้นการพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็น เมืองท่องเที่ยวยั่งยืนแห่งนวัตกรรมและวัฒนธรรม ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแม่ริมจึงควรยึดหลักความยั่งยืน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยในมิติทางเศรษฐกิจ ต้องสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรด้วยนวัตกรรม เช่น การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปสินค้า และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการตลาด ส่วนในมิติทางสังคม ต้องคำนึงถึงการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนและกลุ่มผู้หญิงในชุมชนให้มีบทบาทในธุรกิจท่องเที่ยว ส่วนมิติด้านสิ่งแวดล้อมต้องกำหนดมาตรการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรและการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้กิจกรรมท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

ในมุมมองของผู้ว่าราชการจังหวัด การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแม่ริมควรมีองค์ประกอบหลักสี่ประการ ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีระบบ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม และการสร้างอัตลักษณ์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน สำหรับการบริหารจัดการพื้นที่นั้น จำเป็นต้องมีแผนแม่บทที่กำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เกษตรเพื่อการท่องเที่ยว โดยอาศัยข้อมูลเชิงพื้นที่ (GIS) เพื่อกำหนดโซนการท่องเที่ยว เช่น โซนเกษตรอินทรีย์ โซนเกษตรผสมผสาน โซนเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีทิศทางและลดความซ้ำซ้อนของกิจกรรม

ด้านเครือข่ายความร่วมมือ ภาครัฐต้องผลักดันให้เกิดการร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในทุกระดับ โดยรัฐทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวก เอกชนช่วยในด้านการลงทุนและการตลาด ส่วนประชาชนหรือกลุ่มเกษตรกรเป็นผู้ให้บริการและดูแลทรัพยากรในพื้นที่จริง ผู้ว่าราชการจังหวัดยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาองค์ความรู้ โดยเสนอให้จังหวัดร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้จัดตั้ง ศูนย์นวัตกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชียงใหม่ (Chiang Mai Agrotourism Innovation Center) เพื่อเป็นแหล่งวิจัย ทดลอง และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เชิงเกษตร เช่น ระบบฟาร์มอัจฉริยะ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการฟาร์ม และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว

ในด้านการสร้างอัตลักษณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าจุดแข็งของแม่ริมคือการผสมผสานความงามของธรรมชาติและวัฒนธรรมล้านนาเข้าด้วยกัน จึงควรสร้างแบรนด์ที่สะท้อนภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียวที่ยั่งยืนและมีวิถีชีวิตชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ การพัฒนาแบรนด์ดังกล่าวต้องอาศัยการบูรณาการการสื่อสารจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด เช่น เทศกาลผลไม้แม่ริม หรือเส้นทางท่องเที่ยววิถีเกษตรล้านนา รวมถึงการเชื่อมโยงกับตลาดออนไลน์และแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวระดับประเทศ

ในแง่ของการบริหารเชิงนโยบาย จังหวัดควรพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรระดับจังหวัด (Chiang Mai Agrotourism Master Plan) ที่มีการกำหนดเป้าหมายระยะสั้น กลาง และยาว พร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จ เช่น จำนวนรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตร การเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน การลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดชี้ว่าการจัดทำแผนดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจริงและการมีส่วนร่วม โดยให้ทุกภาคส่วนร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน

ในเชิงโครงสร้างการบริหาร ผู้ว่าราชการจังหวัดเสนอให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และตัวแทนชุมชน เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย กำกับ ติดตาม และประเมินผล โดยคณะกรรมการชุดนี้จะทำงานเชื่อมโยงกับคณะกรรมการท่องเที่ยวระดับอำเภอ ที่มีนายอำเภอเป็นประธาน เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับนโยบายระดับจังหวัด นอกจากนี้ จังหวัดควรจัดตั้งกองทุนพัฒนาเกษตรท่องเที่ยวแม่ริม เพื่อสนับสนุนโครงการที่มีศักยภาพในพื้นที่ เช่น การพัฒนาเส้นทางจักรยานเกษตร การส่งเสริมโฮมสเตย์เกษตรอินทรีย์ และการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชนรุ่นใหม่

ผู้ว่าราชการจังหวัดยังเห็นว่าการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะไม่สามารถยั่งยืนได้ หากขาดระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม จังหวัดจึงควรจัดทำระบบข้อมูลกลางการท่องเที่ยวเกษตรเชียงใหม่ (Chiang Mai Agrotourism Dashboard) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านนักท่องเที่ยว รายได้ ผลผลิตทางการเกษตร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวิเคราะห์แนวโน้มและรายงานผลเชิงนโยบาย ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจของหน่วยงานรัฐมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์สภาพจริงมากขึ้น

อีกประเด็นสำคัญที่ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญคือ การพัฒนาคน เพราะความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ได้อยู่ที่แหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความพร้อมของบุคลากรในชุมชน การพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ด้านการบริการ การตลาด การบริหารจัดการ และภาษาต่างประเทศ จะช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการธุรกิจของตนได้อย่างมืออาชีพ พร้อมทั้งเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยือนแม่ริม จังหวัดควรร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่จัดหลักสูตรอบรมระยะสั้น เช่น Smart Farmer–Smart Tourism เพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างมูลค่าเพิ่มในกิจกรรมท่องเที่ยวของตน

ในระยะยาว ผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งเป้าหมายให้แม่ริมเป็น อำเภอต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืนของประเทศไทย ที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่เกษตรและการท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง เช่น แม่แตง สะเมิง และเชียงดาว เพื่อขยายเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ–เกษตรแบบครบวงจร โดยจังหวัดจะผลักดันให้

เกิดการพัฒนาในระดับโครงสร้าง เช่น การปรับปรุงระบบคมนาคม การบริหารจัดการน้ำ และการสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวกลาง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

บทวิเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น คือ การผสมผสานระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นจุดขายหลักที่ทำให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจุดหมายปลายทางที่ได้รับความนิยมทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังจากสถานการณ์โควิด-19 รูปแบบการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับคุณภาพประสบการณ์ มากกว่าปริมาณการเดินทาง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) จึงเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ช่วยตอบโจทย์นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มองหาประสบการณ์เชิงลึก เรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น และต้องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลของสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า อำเภอแม่ริมเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะมีทั้งฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ระบบเกษตรที่เข้มแข็ง และอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 20 กิโลเมตร จึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ทั้งแบบไปเช้า–เย็นกลับและแบบพักค้างคืน การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่นี้จึงควรได้รับการพัฒนาในรูปแบบที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับคุณค่าทางวัฒนธรรม

ในมุมมองของผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอแม่ริมควรมีรูปแบบที่อิงแนวคิด “Value Chain Tourism Model” หรือการบริหารจัดการห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว โดยเน้นการเชื่อมโยงทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ตั้งแต่ต้นน้ำ (เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรและกิจกรรมท่องเที่ยว) กลางน้ำ (ผู้ให้บริการ เช่น โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านของฝาก) และปลายน้ำ (ตลาด นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการด้านการตลาดออนไลน์) การเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบจะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงในทุกภาคส่วน และทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองในระยะยาว

การบริหารจัดการรูปแบบนี้ต้องอาศัยกลไกบูรณาการระดับจังหวัดที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลและการดำเนินงานของหลายหน่วยงานเข้าด้วยกัน ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวมองว่า หน่วยงานของตนควรเป็น ศูนย์กลางการเชื่อมโยงนโยบายและการตลาด โดยทำหน้าที่ 3 ประการหลัก คือ หนึ่ง การสร้างภาพลักษณ์และแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเชียงใหม่ สอง การพัฒนาและยกระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว และสาม การบริหารจัดการข้อมูลและตลาดนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

ในด้านการสร้างแบรนด์ ภาพลักษณ์ของแม่ริมควรถูกออกแบบให้สะท้อนถึงแนวคิด เชียงใหม่ เมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ โดยเฉพาะแม่ริมที่สามารถพัฒนาเป็น Agrotourism Learning District หรืออำเภอแห่งการเรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรม จุดเด่นของแม่ริมคือการมีเส้นทางท่องเที่ยวเกษตรที่หลากหลาย เช่น เส้นทางสตรอว์เบอร์รี่แม่สา–ม่อนแจ่ม เส้นทางกาแฟอินทรีย์โป่งแยง เส้นทางเกษตรผสมผสานตะเคียนใต้ และเส้นทางเกษตรดอกไม้สะเมิงน้อย ซึ่งทั้งหมดสามารถออกแบบให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวหมุนเวียน (Circular Route) ที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเชื่อมโยงกันได้ภายในวันเดียว

สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดจึงควรมีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานและออกแบบเส้นทางดังกล่าวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเน้นการสร้าง Storyline ที่มีเอกลักษณ์ เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experience Seekers) ซึ่งเป็นกลุ่มตลาดหลักในปัจจุบัน การสร้างเรื่องราวที่ชัดเจนจะช่วยเพิ่มคุณค่าทางอารมณ์ (Emotional Value) และความน่าจดจำของแบรนด์แม่ริมให้เด่นชัดขึ้น

ในเชิงกลยุทธ์การตลาด ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวเสนอให้ใช้แนวคิด Digital Tourism Ecosystem โดยพัฒนาแพลตฟอร์มกลางสำหรับรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงฐานข้อมูลของผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนเกษตร และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลและจองบริการได้ในระบบเดียว การสร้างแพลตฟอร์มนี้สามารถร่วมมือกับภาคเอกชน เช่น บริษัทนำเที่ยวออนไลน์ หรือ Startup ด้านการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะตลาดจีน ไต้หวัน และเกาหลี ซึ่งให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรพัฒนาไปในทิศทางของ Smart Agrotourism ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ เช่น ระบบการจองออนไลน์ ระบบข้อมูลนักท่องเที่ยวแบบเรียลไทม์ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) วิเคราะห์แนวโน้มตลาด และการประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดียในรูปแบบ Interactive Content เช่น วิดีโอ 360 องศา หรือ Virtual Farm Tour เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวแม้ยังไม่เดินทางมาจริง

ในเชิงพัฒนาพื้นที่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เห็นว่าแม่ริมควรถูกพัฒนาเป็น Cluster การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่มีศูนย์กลางอยู่ในตำบลแม่แรมและโป่งแยง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุด โดยในแต่ละคลัสเตอร์ควรมีจุดเรียนรู้หลัก (Learning Base) ที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจุดกระจายการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดการเช่นนี้จะช่วยลดปัญหาความแออัด ลดภาระต่อสิ่งแวดล้อม และกระจายรายได้สู่หมู่บ้านรอบข้างอย่างทั่วถึง

ในด้านการพัฒนามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดควรดำเนินการร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดในการยกระดับมาตรฐานฟาร์มและโฮมสเตย์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Standard) และมาตรฐานการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism Standard) การรับรองมาตรฐานเหล่านี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว และทำให้แหล่งท่องเที่ยวในแม่ริมสามารถแข่งขันได้ในตลาดสากล

อีกหนึ่งประเด็นสำคัญคือการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจระหว่างภาคเกษตรและเอกชน ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มองว่า ภาคเอกชนเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันการท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ เพราะสามารถช่วยในการลงทุน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และขยายตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การร่วมมือระหว่างเกษตรกรและเอกชน เช่น บริษัททัวร์ โรงแรม ร้านอาหาร หรือบริษัทขนส่ง ควรถูกส่งเสริมให้เกิดขึ้นในรูปแบบของ Agrotourism Business Alliance โดยมีสำนักงานการท่องเที่ยวเป็นผู้ประสาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล การจัดทำแพ็กเกจร่วม และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายทั้งในและต่างประเทศ

ในส่วนของการประชาสัมพันธ์ จังหวัดควรใช้แนวทางการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication: IMC) ที่ผสมผสานทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัล เพื่อสร้างการรับรู้ต่อแบรนด์แม่ริมในวงกว้าง การจัดเทศกาลท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น เทศกาลเก็บสตรอว์เบอร์รี่แม่ริม หรืองานผลไม้ล้านนาแฟร์ สามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์โดยใช้ Influencer หรือ Blogger ด้านการท่องเที่ยวที่มีภาพลักษณ์สอดคล้องกับแนวคิด Green and Slow Tourism เพื่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายรุ่นใหม่

ในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวเห็นว่า ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เพื่อร่วมกันจัดหลักสูตรอบรมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การตลาด

ออนไลน์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ที่เข้าใจทั้งเรื่องเกษตรและการสื่อสารวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพให้กับนักท่องเที่ยว

ในมิติของความยั่งยืน ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เน้นว่าการพัฒนาใด ๆ ต้องตั้งอยู่บนหลักการ Tourism for Community, not Community for Tourism หมายความว่า การท่องเที่ยวต้องเกิดขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่ใช่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเดียว ดังนั้น ควรมีระบบติดตามผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การบริหารจัดการขยะ การใช้ทรัพยากรน้ำ การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว และการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเติบโตบนฐานของความสมดุล

บทวิเคราะห์จากเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการวางนโยบายด้านการพัฒนาเกษตรกรรม การส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และการบูรณาการเกษตรกับเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งในบริบทของอำเภอแม่ริม การพัฒนาเกษตรกรรมได้ก้าวข้ามจากการผลิตเพื่อจำหน่าย มาสู่การผลิตเพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กับการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นแนวโน้มสำคัญของเกษตรมูลค่าสูงและยั่งยืน (High Value Sustainable Agriculture) ที่จังหวัดเชียงใหม่ให้ความสำคัญ

จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แม่ริมเป็นอำเภอที่มีศักยภาพสูงในการทำเกษตรกรรมเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และเกษตรเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งมีกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฟาร์มออร์แกนิกแม่สา กลุ่มเกษตรอินทรีย์ป่าจี้ และกลุ่มปลูกผักปลอดสารแม่แรม ทั้งหมดนี้ได้พัฒนาแนวทางการทำเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และตลาดผู้บริโภคยุคใหม่ ซึ่งเน้นเรื่องสุขภาพและความยั่งยืน ความพร้อมดังกล่าวเป็นฐานสำคัญในการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในมุมมองของเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแม่ริมไม่ควรถูกมองว่าเป็นกิจกรรมเสริมของเกษตรกรเท่านั้น แต่ควรเป็นกระบวนการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยต้องมีการสร้างระบบการผลิต การจัดการ และการบริการที่ได้มาตรฐานสากล การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงควรถูกออกแบบให้เป็นระบบนิเวศของเกษตรกรและนักท่องเที่ยว ที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน เกษตรกรได้เพิ่มรายได้และความภาคภูมิใจในอาชีพ ส่วนนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีเกษตรและความยั่งยืน

เกษตรจังหวัดเชียงใหม่เสนอว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแม่ริมควรยึดตามหลัก 3 ประสานและ 4 มิติ โดย “3 ประสาน” หมายถึง ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ส่วน “4 มิติ” ประกอบด้วย มิติการผลิต มิติการบริการ มิติสิ่งแวดล้อม และมิติการเรียนรู้

มิติการผลิต เกษตรจังหวัดเน้นว่าการผลิตทางการเกษตรในพื้นที่แม่ริมต้องเน้นการผลิตเพื่อการเรียนรู้มากกว่าการผลิตเพื่อปริมาณ เกษตรกรควรมีความเข้าใจในกระบวนการผลิตที่สะอาด ปลอดภัย และสามารถอธิบายขั้นตอนการปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเข้าใจ เพื่อให้ฟาร์มกลายเป็นแหล่งเรียนรู้จริง การผลิตควรเชื่อมโยงกับหลักการเกษตรอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ และการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การปลูกพืชควรเน้นพืชเศรษฐกิจที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น กาแฟสตรอว์เบอร์รี ผักเมืองหนาว และดอกไม้เมืองหนาว เพื่อสร้างภาพจำทางการท่องเที่ยว

มิติการบริการ เกษตรจังหวัดมองว่าฟาร์มที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางเดิน ป้ายบอกทาง ห้องน้ำ พื้นที่บริการนักท่องเที่ยว และมาตรการ

ด้านความปลอดภัย รวมทั้งการอบรมเกษตรกรให้มีทักษะด้านการต้อนรับ การอธิบายขั้นตอนการผลิต การใช้ภาษาสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวต่อรอบ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสภาพแวดล้อมและกิจกรรมการผลิต

มิติสิ่งแวดล้อม เกษตรจังหวัดให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า โดยเสนอให้ฟาร์มท่องเที่ยวในแม่ริมยึดแนวทางฟาร์มสีเขียว ที่เน้นการลดการใช้สารเคมี การใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ในระบบน้ำ การจัดการของเสียในฟาร์มอย่างเป็นระบบ และการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น รวมถึงการจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม เช่น การเว้นพื้นที่กันชนระหว่างโซนผลิตและโซนท่องเที่ยว เพื่อคงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

มิติการเรียนรู้ เกษตรจังหวัดเสนอว่า ฟาร์มควรทำหน้าที่เป็น ศูนย์เรียนรู้เกษตรเชิงประสบการณ์ (Agro Learning Hub) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง เช่น การปลูกผัก การทำปุ๋ยอินทรีย์ การเก็บผลผลิต หรือการแปรรูปอาหาร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และสร้างคุณค่าในใจผู้มาเยือน นอกจากนี้ ควรเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดเครือข่ายองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกร นักวิชาการ และภาคธุรกิจ

ในด้านการบริหารจัดการ เกษตรจังหวัดเสนอให้จัดตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอแม่ริม โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นแกนหลักในการวางระบบการประสานงานกับหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงานการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันพัฒนามาตรฐานการผลิตและบริการ รวมถึงวางแผนการตลาดร่วมกัน โดยมีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรที่ 6 เป็นหน่วยสนับสนุนทางเทคนิค ส่วนวิสาหกิจชุมชนเกษตรเป็นหน่วยดำเนินการจริงในพื้นที่

นอกจากนี้ เกษตรจังหวัดยังให้ความเห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมี ระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรกรท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการรับรองทั้งในด้านกระบวนการผลิตและการบริการ เช่น การใช้ระบบ GAP (Good Agricultural Practices) ร่วมกับมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน (CBT Standard) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับฟาร์มท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ ในด้านการตลาด เกษตรจังหวัดเสนอให้ใช้แนวทางตลาดเกษตรท่องเที่ยว (Agro Tourism Market) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างสินค้าเกษตรผลิตภัณฑ์แปรรูป และกิจกรรมท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน เช่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในฟาร์ม (Farm Shop) การสร้างช่องทางขายออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มจังหวัด และการจัดงานเทศกาลเกษตรท่องเที่ยวประจำปีในอำเภอแม่ริม เพื่อสร้างการรับรู้และขยายฐานตลาด เกษตรจังหวัดยังเน้นถึง การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนเกษตรกร เช่น การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการฟาร์ม การติดตามผลผลิตและการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมถึงการสนับสนุนให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีการเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุน ซึ่งจะช่วยให้ฟาร์มสามารถปรับตัวได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและตลาด

บทวิเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จำเป็นต้องมีแนวทางการจัดการที่เป็นระบบและสามารถบูรณาการทรัพยากรทุกด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม การตลาด เทคโนโลยี และความรู้ของชุมชน ซึ่งสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 มีบทบาทสำคัญในการสร้างความพร้อมและสนับสนุนเกษตรกรในการต่อยอดเกษตรกรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมเท่านั้น แต่ต้องเกิดจากการประสานงานเชิงระบบของหน่วยงานภาครัฐ การสร้างเครือข่ายเกษตรกร และความร่วมมือกับภาคเอกชน

จากฐานข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร พบว่าอำเภอแม่ริมมีเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมสูงในการให้บริการนักท่องเที่ยว การผลิตพืชเศรษฐกิจ เช่น สตรอเบอร์รี กาแฟ ดอกไม้เมืองหนาว และพืชผักปลอดสาร เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาฟาร์มเกษตรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แต่ในขณะเดียวกัน เกษตรกรหลายรายยังขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว การสร้างประสบการณ์สำหรับนักท่องเที่ยว และมาตรฐานการบริการ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนและมีแผนงานรองรับ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 แนะนำว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแม่ริมควรใช้แนวคิด Integrated Agro-Tourism Development Framework ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาที่บูรณาการกิจกรรมการเกษตรและการท่องเที่ยวเข้าเป็นระบบเดียวกัน โดยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตร การส่งเสริมความรู้และทักษะเกษตรกร การสนับสนุนด้านมาตรฐานและเทคโนโลยี และการประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ในขั้นการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ จำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะการเกษตรในพื้นที่แม่ริม ทั้งในด้านสภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ และพันธุ์พืช เพื่อกำหนดประเภทฟาร์มที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินความพร้อมของเกษตรกร ความสามารถในการจัดกิจกรรม และความสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว การวิเคราะห์นี้ยังรวมถึงการศึกษาการเข้าถึงพื้นที่ การคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

ขั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตร เป็นการยกระดับฟาร์มเดิมให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งรวมถึงการจัดโซนกิจกรรม การสร้างพื้นที่สาธิตการเกษตร การปรับปรุงเส้นทางเดิน การจัดป้ายและข้อมูลแนะนำ การจัดที่พักโฮมสเตย์ และการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับเกษตรกรรมจริง การจัดกิจกรรมควรเป็นรูปแบบ Hands-on Experience ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกระบวนการเกษตรได้จริง เช่น การปลูก การเก็บ การแปรรูป และการเรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกร

ขั้นการส่งเสริมความรู้และทักษะเกษตรกร เป็นเรื่องสำคัญที่สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 ต้องเข้าไปมีบทบาทโดยตรง ผ่านการอบรมด้านการจัดการฟาร์มท่องเที่ยว การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การตลาดออนไลน์ การบริการ และมาตรฐานด้านความปลอดภัย โดยการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ จะช่วยสร้างความมั่นคงทางรายได้ และยกระดับคุณภาพของฟาร์มท่องเที่ยวให้สามารถแข่งขันได้

ขั้นการสนับสนุนด้านมาตรฐานและเทคโนโลยี เกษตรจังหวัดเน้นว่าการพัฒนาฟาร์มเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวต้องใช้มาตรฐานกลาง เช่น มาตรฐาน GAP สำหรับการผลิต การควบคุมคุณภาพผลผลิต และมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชน CBT Standard เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เช่น ระบบจองออนไลน์ ระบบติดตามผลผลิต ระบบวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จะช่วยให้การบริหารจัดการฟาร์มและกิจกรรมท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ขั้นการประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นการติดตามผลลัพธ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การติดตามจำนวนและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ผลกระทบต่อรายได้เกษตรกร การใช้ทรัพยากรน้ำ การจัดการขยะ และความต่อเนื่องของกิจกรรม การประเมินนี้ช่วยให้สามารถปรับปรุงรูปแบบการจัดการและกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนได้

ในแง่ของความยั่งยืน ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 เน้นว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องไม่เป็นภาระต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตเกษตรกร โดยควรส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน การจัดการขยะ การใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า และการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นถิ่น นอกจากนี้การจัดกิจกรรม

ควรคำนึงถึงความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวและช่วงเวลาการเยี่ยมชม เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 ยังเน้นความสำคัญของเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ การร่วมจัดกิจกรรม และการวางแผนตลาดร่วมกัน การทำงานเป็นเครือข่ายช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

ในด้านการตลาด การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรสร้างภาพลักษณ์ของแม่ริมให้ชัดเจน เช่น Chiang Mai Agro-Eco Experience ซึ่งสื่อถึงการเรียนรู้ การเกษตรที่ยั่งยืน และความสวยงามของธรรมชาติ การสร้างแบรนด์ควบคู่กับกิจกรรม เช่น เทศกาลเก็บผลไม้ ดอกไม้เมืองหนาว หรือกิจกรรมเรียนรู้วิถีเกษตร ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง

บทวิเคราะห์จากผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเกษตร อำเภอแม่ริม

วิสาหกิจชุมชนเกษตรในอำเภอแม่ริมมองว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องเป็นกระบวนการที่เกษตรกรมีส่วนร่วมจริง ๆ ทั้งในด้านการวางแผน การจัดกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริมรายได้ชั่วคราว แต่เป็นกลไกที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและยกระดับมาตรฐานชีวิตของสมาชิกทุกคน การมีส่วนร่วมของเกษตรกรถือเป็นหัวใจสำคัญ เพราะพวกเขาคือผู้ผลิตสินค้า ผู้ดูแลพื้นที่ และผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและเกษตรกรรมให้กับนักท่องเที่ยว จากประสบการณ์จริงในพื้นที่พบว่าชุมชนแม่ริมมีศักยภาพสูงในการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากมีความหลากหลายของพืชและสินค้าเกษตร เช่น สตรอว์เบอร์รี กาแฟ ผักอินทรีย์ และดอกไม้เมืองหนาว นอกจากนี้เกษตรกรหลายรายมีประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และสามารถออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้มาเยือนได้ลงมือทำจริง เช่น การปลูกผัก การเก็บผลผลิต การทำปุ๋ยอินทรีย์ และการทำอาหารพื้นบ้าน การจัดกิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและความทรงจำที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเน้นว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรเริ่มจากการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเกษตรกร ที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างชัดเจน เพราะเมื่อเกษตรกรทำงานเป็นกลุ่ม จะสามารถจัดกิจกรรมใหญ่ ๆ ร่วมกัน เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบฟาร์มต่อฟาร์ม การจัดเทศกาลเกษตรประจำปี หรือการสร้างโปรแกรมท่องเที่ยวตามฤดูกาล การรวมกลุ่มยังช่วยให้เกิดการแบ่งงานและความรับผิดชอบชัดเจน ทำให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่น และลดความซ้ำซ้อนหรือความขัดแย้งภายในชุมชน ในด้านการพัฒนากิจกรรมและบริการ วิสาหกิจชุมชนเสนอว่าควรออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและมีระดับความท้าทายต่างกัน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ตั้งแต่นักท่องเที่ยวทั่วไป นักเรียน นักศึกษา จนถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติระดับคุณภาพสูง กิจกรรมควรเน้นทั้งการเรียนรู้และความสนุก เช่น การปลูกพืช การเรียนรู้วิธีการแปรรูปผลผลิต การทดลองทำอาหารพื้นบ้าน หรือการทำเวิร์กช็อปด้านเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมเหล่านี้ควรเชื่อมโยงกับเรื่องราวของชุมชนและวิถีชีวิตเกษตรกร เพื่อสร้างความประทับใจและการรับรู้ถึงคุณค่าของการเกษตร

ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนยังให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยเน้นว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องเชื่อมโยงกับตลาดสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูป การจัดจุดจำหน่ายสินค้าในฟาร์ม การขายออนไลน์ การร่วมมือกับร้านอาหารและร้านกาแฟท้องถิ่น รวมถึงการทำแพ็กเกจท่องเที่ยวพร้อมบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ ล้วนเป็นวิธีที่ช่วยสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและกระจายให้กับสมาชิกในชุมชนทุกคน นอกจากนี้ยังควรสนับสนุนการสร้างแบรนด์สินค้าและฟาร์มท่องเที่ยวของแม่ริม เพื่อให้ผู้มาเยือนจดจำและกลับมาใช้บริการซ้ำ

ในด้านการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเน้นว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่เพียงแต่ต้องมีพื้นที่และกิจกรรม แต่เกษตรกรเองต้องมีทักษะด้านการบริการ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การตลาด และการบริหารจัดการ การอบรมควรจัดอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทั้งทักษะพื้นฐานและทักษะเฉพาะด้าน เช่น การใช้ภาษาอังกฤษเบื้องต้น การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและกลุ่มนักท่องเที่ยว การจัดการความปลอดภัย และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนยังเน้นการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย ซึ่งถือเป็นหัวใจของความสำเร็จ การสร้างความร่วมมือระหว่างเกษตรกร หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การสนับสนุนทรัพยากร และการประสานงานด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ การทำงานเป็นเครือข่ายยังช่วยให้เกิดการพัฒนากิจกรรมใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และลดความเสี่ยงทางธุรกิจ เช่น การปรับกิจกรรมตามฤดูกาล การรับมือกับสภาพอากาศ หรือการตอบสนองต่อแนวโน้มความสนใจของนักท่องเที่ยว ในด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว การจัดการขยะ การรักษาพื้นที่สีเขียว และการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ ควรสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตเกษตรที่ยั่งยืน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าและเกิดความเคารพต่อพื้นที่และชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีกลุ่มเกษตรและเอกชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมทั้งมิติการวางแผน การผลิต การบริการ การเรียนรู้ การตลาด และความยั่งยืน เมื่อรวมมุมมองทั้ง 5 ฝ่าย จะได้ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแม่ริม ดังนี้ 1. การวางแผนเชิงระบบ การพัฒนาเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาจังหวัด การประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2. การผลิตเชิงคุณภาพและยั่งยืน ฟาร์มเกษตรต้องผลิตอย่างปลอดภัย มีมาตรฐาน ปรับพื้นที่และกิจกรรมให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ การรักษาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหัวใจสำคัญ 3. กิจกรรมและประสบการณ์เชิงการเรียนรู้ ฟาร์มเป็นศูนย์เรียนรู้แบบ Hands-on Experience นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำกิจกรรมเกษตรจริง ทั้งการปลูก การเก็บ การแปรรูป และการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกร 4. การสร้างความรู้และทักษะเกษตรกร การอบรมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกรด้านการบริการ การสื่อสาร การบริหารจัดการ การตลาด และการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างผู้ประกอบการเกษตรท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง 5. การตลาดและการประชาสัมพันธ์ การสร้างแบรนด์ฟาร์มและกิจกรรมท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมเทศกาลเกษตร การใช้ช่องทางออนไลน์และออฟไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่ายการตลาดร่วมกับภาคธุรกิจ 6. ความร่วมมือและเครือข่าย การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนทรัพยากร แบ่งปันความรู้ และวางแผนกิจกรรมร่วมกัน 7. การประเมินผลและการปรับปรุง การติดตามผลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรมและมาตรการให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชน และ 8. ความยั่งยืน เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว

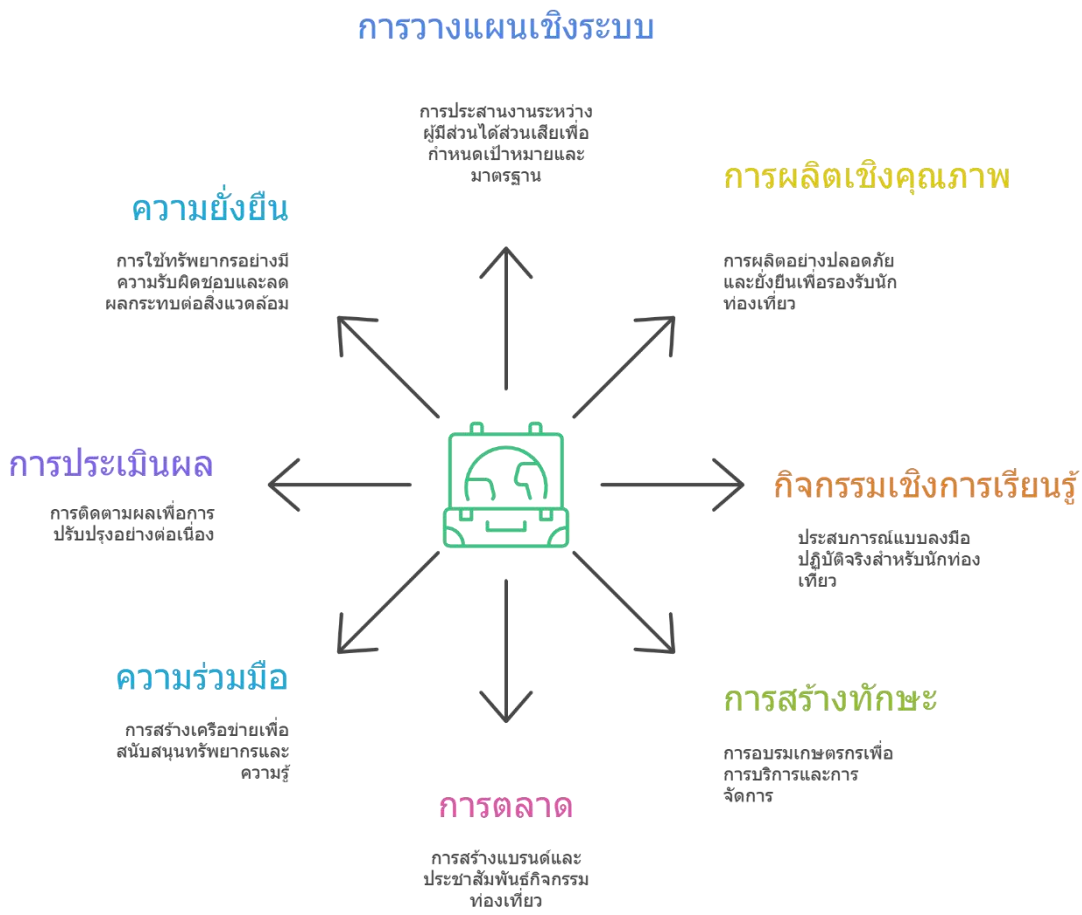

Figure 1: Integrated Community-Based Eco-Learning Agro Tourism Model

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมของอำเภอแม่ริม ควรเป็นรูปแบบการบริหารแบบบูรณาการที่เน้นความร่วมมือของทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน โดยภาครัฐทำหน้าที่กำหนดนโยบายและอำนวยความสะดวก ภาคเอกชนสนับสนุนด้านการลงทุนและการตลาด และชุมชนเป็นฐานการผลิตและการให้บริการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Murphy (1985) ที่ระบุว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) และการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tosun (2000; 2006) ที่พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทจะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนเมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาทร่วมในการกำหนดทิศทาง การตัดสินใจ และการจัดการทรัพยากรอย่างแท้จริง ซึ่งสอดรับกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่เสนอให้มี คณะกรรมการบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรระดับพื้นที่ เป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอแม่ริมควรดำเนินการในลักษณะห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) และระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงเกษตร โดยเชื่อมโยงกระบวนการตั้งแต่การผลิตทางการเกษตร การแปรรูป การบริการท่องเที่ยว การตลาด การเรียนรู้ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมาใช้เพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ Porter (1985) ที่ระบุว่าการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันต้องเกิดจากการเชื่อมโยงกิจกรรมทั้งหมดในห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างต่อเนื่อง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Goodwin and Santilli (2009) พบว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จต้องเชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน และใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างคุณค่าและรายได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

สรุป

สรุปผลการวิจัยจากมุมมองผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สะท้อนภาพร่วมกันว่า อำเภอแม่ริมมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ และมีความเข้มแข็งของชุมชนเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมควรเป็นการบริหารแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการพัฒนากำหนดกรอบนโยบาย สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน งบประมาณ และระบบข้อมูล ขณะที่ภาคเอกชนสนับสนุนการลงทุน เทคโนโลยี และการตลาด ส่วนชุมชนและเกษตรกรเป็นฐานการผลิต การให้บริการ และการถ่ายทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่น การพัฒนาควรยึดหลักความยั่งยืน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตเกษตรด้วยนวัตกรรม การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในเชิงโครงสร้างควรมีคณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ รวมถึงกองทุนสนับสนุนโครงการในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและเป็นระบบ แนวทางการพัฒนาควรอยู่ในลักษณะห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เชื่อมโยงตั้งแต่การผลิต การบริการ การตลาด และการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญควบคู่กับการยกระดับมาตรฐานฟาร์มและโฮมสเตย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ขณะเดียวกันการพัฒนาคนถือเป็นหัวใจสำคัญ ทั้งในด้านทักษะอาชีพ การบริการ การตลาด และภาษาต่างประเทศ เพื่อยกระดับเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ สุดท้าย การสร้างอัตลักษณ์และแบรนด์การท่องเที่ยวของแม่ริมควรสะท้อนความเป็นเกษตรสีเขียวและวิถีชีวิตล้านนา โดยบูรณาการการสื่อสารและการตลาดแบบดิจิทัลเพื่อผลักดันให้แม่ริมก้าวสู่การเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนของประเทศในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานระดับจังหวัด โดยเฉพาะสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ควรจัดตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบบูรณาการระดับจังหวัดและอำเภอแม่ริม อย่างเป็นทางการ โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้แทนชุมชนเข้าร่วมในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อทำหน้าที่กำหนดทิศทาง นโยบาย และแผนปฏิบัติการร่วมกันในระยะสั้น กลาง และยาว

1.2 สำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 ควรพัฒนานโยบายยกระดับเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนให้เป็น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างเป็นระบบ ผ่านการอบรมด้านการแปรรูป นวัตกรรม การบริการ การตลาดดิจิทัล และภาษาต่างประเทศ โดยบูรณาการงบประมาณจากหลายหน่วยงาน

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอแม่ริม ควรปรับแผนพัฒนาท้องถิ่นให้บรรจุการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นยุทธศาสตร์หลักของพื้นที่ พร้อมสนับสนุนงบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบน้ำ ป้ายสื่อความหมาย และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.4 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชนควรร่วมกันพัฒนานโยบายส่งเสริมการตลาดและการสร้างแบรนด์ แม่ริมเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว โดยใช้สื่อดิจิทัล แพลตฟอร์มออนไลน์ และเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเพิ่มการรับรู้และขยายตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ

1.5 หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวควรกำหนดนโยบายกำกับดูแลการใช้ทรัพยากรในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเคร่งครัด โดยส่งเสริมเกณฑ์มาตรฐานฟาร์มสีเขียว โฮมสเตย์มาตรฐาน และระบบท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.6 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดควรร่วมกันจัดทำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะห่วงโซ่คุณค่า โดยบูรณาการตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การบริการ การตลาด และการเรียนรู้เข้าด้วยกัน พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกขั้นตอน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษา “การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคเกษตร เอกชน และภาครัฐเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน” เป็นการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกลไกการสร้างเครือข่าย (network mechanism) และรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ช่วยให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมการตลาดและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร” ควรมีการศึกษาต่อยอดถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมใหม่ เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ การตลาดผ่านโซเชียลมีเดีย การใช้ระบบจองท่องเที่ยวแบบดิจิทัล หรือเทคโนโลยีเสมือนจริง (VR/AR) มาใช้ในการส่งเสริมประสบการณ์และขยายตลาดให้แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่

2.3 ควรศึกษา “การประเมินศักยภาพและผลกระทบของทรัพยากรชุมชนต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร” การศึกษาครั้งต่อไปควรเน้นการประเมินศักยภาพของทรัพยากรชุมชนในเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึงศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

References

Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). *Community-Based Tourism: A Success?* ICRT Occasional Paper No. 11. Leeds: International Centre for Responsible Tourism.

Mae Rim District Agricultural Office. (2023). *Basic Information about Mae Rim District, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Mae Rim District Agricultural Office.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. London: Routledge.

Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York, NY: Free Press.

Sriyothin, S., Leelakitpaisarn, Y., Wichasin, P., Huanchom, J., Sriprasertsuk, A., Srinathiyawasin, T., & Sriyothin, B. (2024). Agrotourism: Driving Tourism and Hospitality Industry through Learning Resources in the Community to Increase Sustainable Income. *Panyapiwat Journal*, 16(3), 313–333.

Tosun, C. (2000). Limits to Community Participation in the Tourism Development Process in Developing Countries. *Tourism Management*, 21(6), 613–633.

Tosun, C. (2006). Expected Nature of Community Participation in Tourism Development. *Tourism Management*, 27(3), 493–504.

Tourism Authority of Thailand. (2022). *Annual Report 2022*. Bangkok: Tourism Authority of Thailand.

รูปแบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน*

A Model for Community Enterprise Network Management for Sustainability: A Case Study of Community Enterprise Networks in Upper Northern Thailand

[1]อธิศักดิ์ อรุณมาศ, [2]มนตรี สิงหะวาระ, [3]อนุวัฒน์ จรัสรัตนไพบูลย์ และ [4]ภาวิณี อารีศรีสม

[1]Athisak Arunmas, [2]Montri Singhavara, [3]Anuwat Jaradrattanapaiboon and [4]Pawinee Areesrisom

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Division of Resources Management and Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: montrieconmju51@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ 2) ผู้แทนอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร 3) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรคนปงยั้งม้า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ 4) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านครึ่งใต้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 5) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรพอเพียงบ้านแม่ฮวก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ 6) ประธานวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์และหัตถกรรมบ้านแม่ลานเหนือ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ รวม 6 คน วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนสู่ความยั่งยืน ประกอบด้วย 1) การขับเคลื่อนแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ โดยมีจังหวัดและหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้สนับสนุน ไม่ใช่ผู้สั่งการ 2) การสร้างความเข้มแข็งจากภายในกลุ่มบนฐานความสามัคคี ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง 3) การพัฒนาการผลิตและการแปรรูปบนฐานองค์ความรู้ เทคโนโลยี และมาตรฐานคุณภาพ 4) การใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นจุดขายควบคู่กับการพัฒนาตลาดสมัยใหม่ 5) การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพาตนเองเพื่อลดความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเครือข่าย 6) การเชื่อมโยงตลาดและการสร้างอำนาจต่อรองผ่านกลไกเครือข่ายกลาง 7) การพัฒนาคนและผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องเพื่อสืบทอดความยั่งยืนของเครือข่าย

คำสำคัญ: เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน; ความยั่งยืน; ภาคเหนือตอนบน; การบริหารจัดการ; การสนับสนุนจากภาครัฐ

*Received December 6, 2025; Revised February 22, 2026; Accepted March 6, 2026

Abstract

This research article aimed to examine a management model for community enterprise networks in Upper Northern Thailand to promote sustainability. A qualitative research approach was employed through in-depth interviews with six key informants: (1) a representative of the Governor of Chiang Mai Province; (2) a representative of the Director-General of the Department of Agricultural Extension; (3) the Chairperson of the Khon Pong Yang Ma Farmers' Community Enterprise Group in Hang Dong District, Chiang Mai Province; (4) the Chairperson of the Ban Krueng Tai Weaving Community Enterprise Group in Chiang Khong District, Chiang Rai Province; (5) the Chairperson of the Ban Mae Huak Sufficiency Agriculture Community Enterprise Group in Ko Kha District, Lampang Province; and (6) the Chairperson of the Ban Mae Lan Nuea Products and Handicrafts Community Enterprise in Long District, Phrae Province. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that the community enterprise network management model for sustainability in Upper Northern Thailand comprised seven components: (1) integrated area-based development, with provincial and central government agencies serving as mentors and supporters rather than authoritative decision-makers; (2) strengthening groups from within based on unity, transparency, and genuine participation; (3) developing production and processing based on knowledge, technology, and quality standards; (4) leveraging cultural capital and local wisdom as unique selling points alongside the development of modern markets; (5) adopting the Sufficiency Economy Philosophy and self-reliance to reduce risks and build resilience within the networks; (6) establishing market linkages and strengthening bargaining power through central network mechanisms; and (7) continuously developing people and new-generation leaders to sustain the networks over the long term.

Keywords: Community Enterprise Networks; Sustainability; Upper Northern Thailand; Management; Government Support

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ในมิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม หมุดหมายที่ 7 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ประเทศไทยควรมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล โดยในปัจจุบัน ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของชุมชนและการใช้จุดแข็งภายในชุมชน เช่น มิติทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาแบบบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยอาศัยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูปให้กลายเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์และคุณภาพ ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ อันจะนำมาซึ่งการเพิ่มรายได้และความสามารถในการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน โดยรัฐบาลจึงได้ดำเนินนโยบาย

สนับสนุนและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างสมดุล (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022)

ในมิติที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้และการเรียนรู้ภายในชุมชน กระบวนการนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับศักยภาพของชุมชน เนื่องจากการเรียนรู้ช่วยให้ชุมชนสามารถประเมินและค้นพบทุนที่มีอยู่ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนทัศน์และการพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งท้ายที่สุดจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022)

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในบริบทของเศรษฐกิจฐานรากนั้น มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน โดย “ชุมชนเพื่อชุมชน” ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้สามารถระบุและแก้ไขจุดอ่อน รวมทั้งเสริมจุดแข็งที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การใช้ทรัพยากรและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ กลายเป็น “ทุนในชุมชน” ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการสร้างระบบการจัดการที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิตและแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดสวัสดิการชุมชน กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชน แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ ทั้งยังเป็นแนวทางในการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงคงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในแนวทาง “ชุมชนเพื่อชุมชน” นั้น เน้นการแก้ไขจุดอ่อนและเสริมจุดแข็งโดยใช้ประโยชน์จาก “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งในด้านการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดสวัสดิการสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในยุคปัจจุบัน ยังจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายในการดำเนินงานและกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องและมีศักยภาพ ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยธุรกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังช่วยสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสทางการค้าผ่านประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ที่เป็นช่องทางสำคัญในการส่งออกสินค้าของวิสาหกิจชุมชนไปยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพและจำนวนวิสาหกิจชุมชนมากเป็นลำดับต้น (Banjongsiri, Mungjongklang, and Karndee, 2011)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง “รูปแบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน” ผลการวิจัยจะนำไปสู่การเกิดระบบข้อมูลที่สามารถนำไปจัดการพัฒนาอาชีพท้องถิ่นอย่างทั่ว มีดุลยภาพตามศักยภาพ ภูมิปัญญา วัตถุดิบในท้องถิ่น เกิดรูปแบบการจัดการระบบการตลาดที่พึ่งตนเองได้ เกิดรูปแบบการจัดการมาตรฐานกระบวนการผลิต และการพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ และ เกิดองค์ความรู้การจัดการยกระดับขีดความสามารถการประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลในพื้นที่และข้อมูลจากเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ทำการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ในการศึกษาด้านเนื้อหาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นการศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ 1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ประเด็นวิสาหกิจชุมชน 2) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) 3) พระราชบัญญัติการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 4) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่าย 5) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา 6) แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน 7) แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน 8) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจ 9) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ 10) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขัน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ 2) ผู้แทนอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร รวมทั้ง วิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2565-2566 จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรคนปงยั้งม้า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ 2) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านครึ่งใต้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 3) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรพอเพียงบ้านแม่ฮวก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ 4) ประธานวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์และหัตถกรรมบ้านแม่ลานเหนือ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ รวม 6 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยครั้งนี้ถูกคัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การเก็บรวมรวบข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Miles and Huberman, 1994) ดังนี้ 1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งต้องตรวจสอบจากแหล่งที่มา 3 แหล่ง คือ เวลา สถานที่ และบุคคล 2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีทำการตรวจสอบว่า เมื่อข้อมูลที่ได้ค้นพบนั้น ตรงตามแนวคิดและทฤษฎีมากน้อยเพียงใด 3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 การรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ นัดหมายการสัมภาษณ์ ทั้งตัวบุคคล เวลา สถานที่ ให้เกิดความชัดเจนเข้าใจตรงกัน ก่อนสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ รวมทั้งหัวข้อการทำวิจัยโดยย่อเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเข้าใจได้ตรงประเด็น ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจัดเตรียมประเด็นคำถามต่าง ๆ แบบมีโครงสร้างไว้พร้อมแล้วเพื่อเป็น

แนวทางให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้วิเคราะห์และทำความเข้าใจเพื่อให้ข้อมูลที่ตรงประเด็นตามความเป็นจริง หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปคำตอบที่ได้รับและสอบถามประเด็นที่ยังไม่ได้รับคำตอบ รวมถึงสอบถามประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งทำความเข้าใจความหมาย เนื้อหา และสาระสำคัญจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เริ่มจากการถอดเทปการสัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างครบถ้วน จากนั้นอ่านทวนหลายครั้งเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของข้อมูล แล้วจึงทำการแยกชุดข้อมูล (coding) ตามประเด็นที่ปรากฏบ่อยหรือมีนัยสำคัญต่อประเด็นการวิจัย เมื่อได้ชุดข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ข้อมูล (categorization) โดยเชื่อมโยงแนวคิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน และตีความเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่ต่าง ๆ ทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติจริง พร้อมตรวจสอบความถูกต้องของการตีความโดยเทียบกับเอกสารทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

รูปแบบในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนให้เกิดความยั่งยืนไม่อาจพิจารณาจากมุมใดมุมหนึ่งเพียงลำพังได้ หากแต่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้านทั้งในระดับนโยบาย ระดับโครงสร้างการบริหาร ระดับชุมชน และระดับปฏิบัติการจริงในพื้นที่ ผลการวิเคราะห์นี้ได้บูรณาการมุมมองของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 6 คน ซึ่งสะท้อนภาพรวมตั้งแต่กลไกเชิงนโยบายระดับจังหวัดและระดับส่วนกลาง ไปจนถึงประสบการณ์จริงของผู้นำวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และแพร่ เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็น รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน ที่มีความเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

มุมมองจากผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัย พลังการบูรณาการเชิงพื้นที่ (Area-based Integration) เป็นหัวใจสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นการทำงานร่วมกันทั้งระบบในระดับจังหวัด เพื่อให้ทรัพยากรและนโยบายขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน” ดังที่ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “สิ่งสำคัญไม่ใช่การสนับสนุนเป็นโครงการระยะสั้น แต่คือการสร้างระบบนิเวศที่ทำให้ชุมชนเติบโตได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” ดังนั้น รัฐไม่ได้มองวิสาหกิจชุมชนเป็นเพียงกลุ่มเศรษฐกิจย่อย แต่เป็นกลไกการพัฒนาฐานรากที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางอาหารในระดับจังหวัด การขับเคลื่อนจึงต้องตั้งอยู่บนการทำงานแบบคณะกรรมการพัฒนาระดับจังหวัดที่บูรณาการทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นเกษตร พาณิชย์ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงไม่ใช่เพียงการรวมกลุ่มของผู้ผลิต แต่เป็นการเชื่อมโยงทรัพยากร งบประมาณ องค์ความรู้ และตลาดให้เดินไปในทิศทางเดียวกัน จุดเน้นของฝ่ายจังหวัดคือการสร้างระบบนิเวศของวิสาหกิจชุมชน ที่เอื้อต่อการเติบโตอย่างต่อเนื่อง มากกว่าการสนับสนุนแบบโครงการระยะสั้น

ในขณะที่ผู้แทนอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรให้ความสำคัญกับมิติขององค์ความรู้ เทคโนโลยี และการจัดการมาตรฐานการผลิต โดยสะท้อนว่า “ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในยุคปัจจุบันต้องตั้งอยู่บนฐานข้อมูล

วิทยาศาสตร์ และมาตรฐาน ไม่ใช่เพียงประสบการณ์ดั้งเดิม” นอกจากนี้ ยังเน้นบทบาทของหน่วยงานรัฐในฐานะผู้สนับสนุนการเรียนรู้ โดยระบุว่า “ภาครัฐควรทำหน้าที่เป็นโค้ชที่ช่วยเสริมศักยภาพ มากกว่าผู้สั่งการจากส่วนกลาง” ทัศนะจากส่วนกลางมองว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะอยู่รอดและแข่งขันได้ในระยะยาว ต้องปรับตัวจากการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาประสบการณ์เป็นหลัก ไปสู่การผลิตบนฐานข้อมูล วิทยาศาสตร์ และมาตรฐานสากล ทั้งด้าน GAP, Organic, GI และการแปรรูปเพิ่มมูลค่า กรมส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทเป็นโค้ช มากกว่าผู้สั่งการ โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ วางระบบการเรียนรู้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรเข้ากับภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษา และตลาดสมัยใหม่ ความยั่งยืนในมุมนี้จึงไม่ใช่เพียงการอยู่รอดของกลุ่ม แต่มองไปถึงความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายในระบบเศรษฐกิจจริง

หากมองจากระดับพื้นที่จริง มุมมองของประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรคนปงยั้งม้า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนภาพของการบริหารจัดการเครือข่ายที่เริ่มต้นจาก ความเข้มแข็งภายในกลุ่มเป็นลำดับแรก ผู้นำกลุ่มมองว่าความยั่งยืนไม่ได้เริ่มจากตลาดหรือเงินทุน หากแต่เริ่มจากความสามัคคี ความไว้เนื้อเชื่อใจ และความโปร่งใสในการบริหารจัดการ เมื่อสมาชิกเชื่อมั่นในผู้นำและระบบการจัดการของกลุ่มแล้ว การขยายเครือข่ายไปสู่กลุ่มอื่นหรือหน่วยงานภายนอกจึงเกิดขึ้นได้ง่าย กลุ่มคนปงยั้งม้าใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สมาชิกมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการผลิต การกำหนดกติกากลุ่ม การบริหารเงินกองทุน ไปจนถึงการเจรจาตลาด เครือข่ายในมุมมองนี้จึงไม่ใช่โครงสร้างที่ซับซ้อน แต่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ค่อย ๆ เติบโตจากรากฐานของชุมชน โดยกล่าวว่า “ความยั่งยืนไม่ได้เริ่มจากเงินหรือโครงการสนับสนุน แต่เริ่มจากความเชื่อใจกันในกลุ่ม” ผู้นำกลุ่มยังเน้นว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกคือฐานของเครือข่าย โดยระบุว่า “เมื่อสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เครือข่ายจะไม่ใช่ของผู้นำ แต่เป็นของทุกคน”

ด้านประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านครึ่งใต้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ให้ภาพอีกมิติหนึ่งของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในมิติของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และตลาดสร้างสรรค์ การทอผ้าไม่ใช่เพียงการผลิตสินค้าเพื่อขาย แต่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การบริหารจัดการเครือข่ายจึงต้องรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา กลุ่มบ้านครึ่งใต้ใช้การรวมกลุ่มแบบเครือญาติและเครือข่ายชุมชนเป็นฐาน จากนั้นเชื่อมโยงออกไปสู่เครือข่ายนักออกแบบ นักการตลาด และผู้ประกอบการค้าสร้างสรรค์ในเมือง เพื่อพัฒนาลวดลาย บรรจุภัณฑ์ และช่องทางการตลาดออนไลน์ ความยั่งยืนในมุมนี้จึงเกิดจากการที่ชุมชนสามารถใช้ทุนวัฒนธรรมของตนเองไปสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยไม่สูญเสียรากเหง้าของตน โดยให้ข้อมูลว่า “การทอผ้าไม่ใช่เพียงการผลิตสินค้า แต่เป็นการรักษาวิถีชีวิตและตัวตนของชุมชน” พร้อมทั้งชี้ให้เห็นบทบาทของตลาดสร้างสรรค์ว่า “การพัฒนาไม่จำเป็นต้องละทิ้งรากเหง้า แต่สามารถใช้ทุนวัฒนธรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้”

มุมมองของประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรพอเพียงบ้านแม่ฮวก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการเครือข่ายบนฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างชัดเจน โดยกล่าวว่า “เครือข่ายที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากการพึ่งพาตนเองก่อนการขยายตัว” และยังระบุเพิ่มเติมว่า “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสำคัญกว่าการเติบโตเชิงปริมาณในตลาด” ดังนั้น เครือข่ายไม่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อการเติบโตเชิงปริมาณเป็นหลัก แต่เน้นการพึ่งพาตนเอง ลดความเสี่ยง และสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนก่อน จากนั้นจึงค่อยขยายสู่ตลาดภายนอก กลุ่มแม่ฮวกใช้ระบบเกษตรผสมผสาน การแบ่งปันทรัพยากรระหว่างสมาชิก และการสร้างตลาดภายในชุมชนเป็นจุดตั้งต้น เมื่อเกิดวิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติหรือความผันผวนของราคาสินค้า กลุ่มยังสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยทุนทางสังคมและทรัพยากรในพื้นที่ เครือข่ายในลักษณะนี้อาจไม่ได้ขยายตัวรวดเร็ว แต่มีความแข็งแรงและทนทานต่อการเปลี่ยนแปลง

ขณะที่ประธานวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์และหัตถกรรมบ้านแม่ลานเหนือ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ นำเสนอภาพของการบริหารจัดการเครือข่ายในมิติของการแปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการเชื่อมโยงตลาดกลุ่มแม่ลานเหนือ โดยให้ข้อมูลว่า “การอยู่รอดในตลาดต้องมีระบบบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพ แต่ต้องไม่สูญเสียความเป็นชุมชน” พร้อมทั้งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับอัตลักษณ์ว่า “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ต้องตั้งอยู่บนเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ไม่ใช่การเลียนแบบตลาดทั่วไป” เริ่มต้นจากงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ก่อนจะพัฒนาไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับนักออกแบบและกลุ่มวิสาหกิจในจังหวัดอื่น การสร้างเครือข่ายในมุมนี้จึงเป็นเครือข่ายเชิงธุรกิจที่มีทั้งความร่วมมือและการแข่งขัน การบริหารจัดการต้องมีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น มีระบบบัญชี การวางแผนการผลิตตามคำสั่งซื้อ การควบคุมคุณภาพ และการจัดการโลจิสติกส์ ความยั่งยืนจึงผูกโยงกับความสามารถในการปรับตัวตามกลไกตลาด ขณะเดียวกันก็ยังต้องรักษาความเป็นชุมชนไว้ไม่ให้ถูกกลืนไปกับระบบทุนนิยม

เมื่อบูรณาการมุมมองทั้งหกระดับเข้าด้วยกัน จะเห็นได้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีลักษณะเป็นระบบหลายชั้น (Multi-level System) โดยมีทั้งมิติบนลงล่างและล่างขึ้นบนผสานกันอย่างแยกไม่ออก ระดับนโยบายและโครงสร้างจากจังหวัดและส่วนกลางทำหน้าที่เป็นกรอบสนับสนุนและเอื้ออำนวย ขณะที่ระดับชุมชนเป็นพื้นที่ของการปฏิบัติจริง การตัดสินใจ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะพื้นที่

ในเชิงโครงสร้าง รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายควรประกอบด้วยคณะกรรมการเครือข่ายในระดับพื้นที่ซึ่งมีตัวแทนจากวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่กำหนดทิศทางการพัฒนาในภาพรวม เชื่อมโยงทรัพยากร และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม โครงสร้างดังกล่าวต้องไม่กลายเป็นระบบราชการที่เทอะทะ แต่ต้องมีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดทิศทางของตนเองได้ภายในกรอบใหญ่ที่ตกลงร่วมกัน ในเชิงกระบวนการ การบริหารจัดการเครือข่ายต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแกนกลาง ตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การวางแผนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมประชุม แต่ต้องหมายถึงการมีอำนาจร่วมในการตัดสินใจจริง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่ายและความรับผิดชอบร่วมกัน

ในเชิงทุนและทรัพยากร เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนมีทุนที่หลากหลาย ทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนภูมิปัญญา และทุนทางสังคม รูปแบบการบริหารจัดการที่ยั่งยืนต้องสามารถนำทุนเหล่านี้มาบูรณาการอย่างสมดุล ไม่เน้นเพียงทุนทางการเงินหรือการลงทุนจากภายนอกเพียงอย่างเดียว เพราะหากพึ่งพิงทุนภายนอกมากเกินไปอาจนำไปสู่ความเปราะบางในระยะยาว ในเชิงตลาดและเศรษฐกิจ รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของตลาด ทั้งตลาดท้องถิ่น ตลาดเมือง และตลาดออนไลน์ เครือข่ายควรมีหน่วยงานหรือกลไกกลางในการทำการตลาด การสร้างแบรนด์ร่วม และการเจรจาต่อรอง เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับวิสาหกิจชุมชนรายย่อย ขณะเดียวกันก็ต้องเปิดพื้นที่ให้แต่ละกลุ่มสามารถสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองได้

ในเชิงการพัฒนาคน ความยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนขึ้นอยู่กับผู้นำและสมาชิกเป็นสำคัญ รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีต้องมีระบบการพัฒนาศักยภาพคนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด เทคโนโลยีดิจิทัล และการสืบทอดผู้นำรุ่นใหม่ หากเครือข่ายไม่สามารถสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อได้ ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ยาก ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสูง รูปแบบการบริหารจัดการที่ยั่งยืนต้องเคารพความแตกต่าง ไม่ใช้รูปแบบเดียวกันทั้งหมด แต่ต้องยืดหยุ่นตามบริบทของแต่ละพื้นที่ การสร้างเครือข่ายจึงไม่ใช่การ

ทำให้ทุกกลุ่มเหมือนกัน แต่เป็นการเชื่อมโยงความแตกต่างให้เกิดพลังร่วมกัน ในเชิงสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนไม่อาจแยกออกจากการดูแลทรัพยากรธรรมชาติได้ รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายต้องส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมี ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และฟื้นฟูระบบนิเวศในชุมชน ซึ่งจะส่งผลทั้งต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกและภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถบูรณาการมุมมองทั้งหมด สังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนสู่ความยั่งยืน ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

1. การขับเคลื่อนแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ โดยมีจังหวัดและหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้สนับสนุน ไม่ใช่ผู้สั่งการ 2. การสร้างความเข้มแข็งจากภายในกลุ่มบนฐานความสามัคคี ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง 3. การพัฒนาการผลิตและการแปรรูปบนฐานองค์ความรู้ เทคโนโลยี และมาตรฐานคุณภาพ 4. การใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นจุดขายควบคู่กับการพัฒนาตลาดสมัยใหม่ 5. การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพาตนเองเพื่อลดความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเครือข่าย 6. การเชื่อมโยงตลาดและการสร้างอำนาจต่อรองผ่านกลไกเครือข่ายกลาง 7. การพัฒนาคนและผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องเพื่อสืบทอดความยั่งยืนของเครือข่าย

รูปแบบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง หากแต่เกิดจากการบูรณาการเชิงระบบของหลายมิติที่เกื้อหนุนกันอย่างสมดุลบนฐานของบริบทพื้นที่และพลังของชุมชนเป็นศูนย์กลาง

จากผลการวิจัยสามารถสร้างเป็นรูปแบบในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ได้ดังภาพ 1

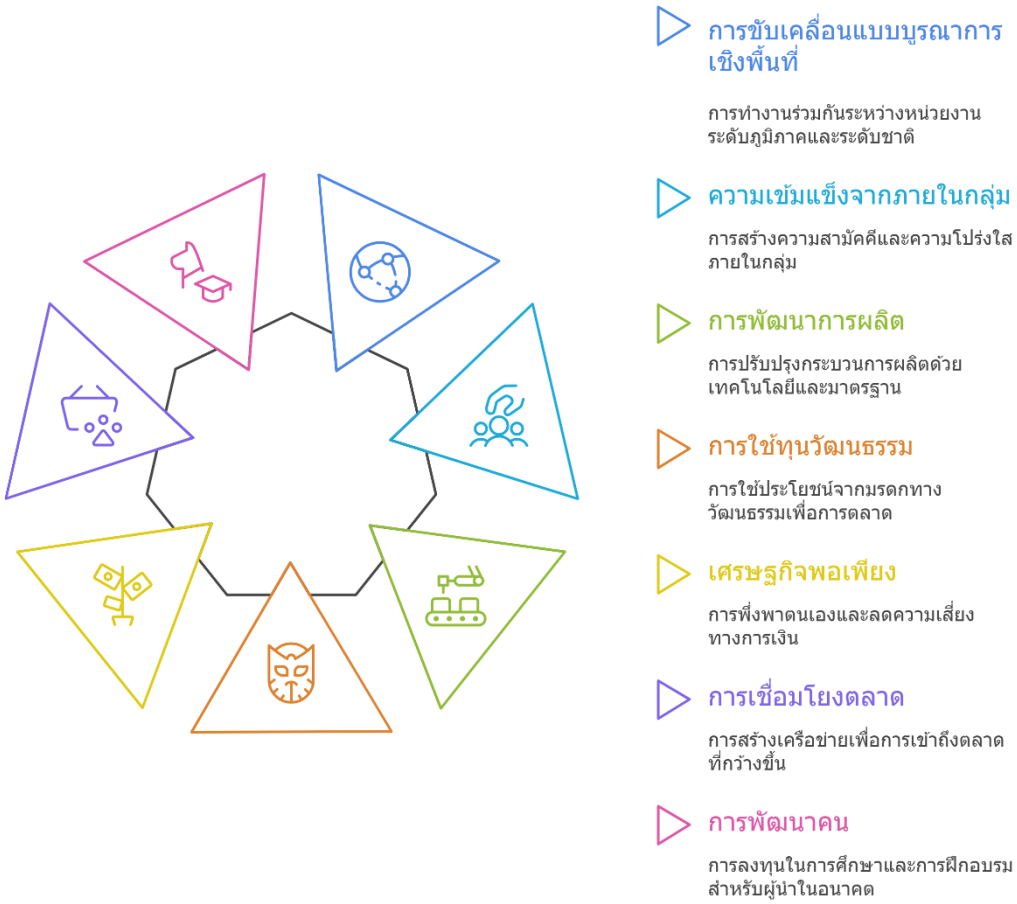

Figure 1: Model for Managing Community Enterprise Networks in the Upper Northern Region to Lead to Sustainability

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน ต้องมองเป็นระบบหลายชั้น (multi-level) ที่ผสานมุมมองระดับนโยบาย ระดับโครงสร้าง ระดับชุมชน และระดับปฏิบัติการ ผลที่เห็นชัดว่าต้องมีกรอบนโยบายและการประสานงานระดับจังหวัด/ส่วนกลาง เช่น คณะกรรมการพัฒนาระดับจังหวัดที่บูรณาการหลายหน่วยงาน สอดคล้องกับแนวคิด multi-level governance ที่ชี้ว่า ปัญหาการพัฒนาพื้นที่และการจัดสรรทรัพยากรมักต้องการกลไกการกำกับดูแลที่กระจายตัวในหลายระดับและมีช่องทางเชื่อมโยงระหว่างระดับ (ทั้งบนลงล่างและล่างขึ้นบน) เพื่อให้มาตรการนโยบายสามารถแปรเป็นการปฏิบัติที่มีความหมายในบริบทท้องถิ่น (Hooghe and Marks, 2001) เมื่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นเป้าหมายของนโยบายระดับจังหวัด รัฐจึงต้องทำหน้าที่ออกแบบกรอบ สิ่งจูงใจ และระบบเชื่อมโยงทรัพยากรอย่างเป็นระบบ แต่ในขณะเดียวกันต้องเปิดช่องให้ผู้ปฏิบัติจริงในชุมชนปรับใช้ให้เข้ากับบริบทเฉพาะพื้นที่

มุมของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และบทบาทของหน่วยงานที่เป็นโค้ช/ตัวเชื่อม มากกว่าจะเป็นผู้สั่งการ ตรงกับกรอบของ collaborative governance ซึ่งเน้นกระบวนการเจรจา การสร้างความไว้วางใจ และการจัดเวทีร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างความเห็นร่วมและกลไกการตัดสินใจที่ยอมรับได้ร่วมกัน (Ansell and Gash, 2008) ผลวิจัยที่พบว่าการมีส่วนร่วมตั้งแต่

การวางแผนจนถึงการจัดสรรผลประโยชน์เป็นปัจจัยสำคัญของความยั่งยืน จึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่สอดคล้องกับข้อสังเกตเชิงทฤษฎีว่ากระบวนการที่โปร่งใส มีเวทีเจรจา และมีบทบาทการไกล่เกลี่ย จะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมและลดความขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์ต่างระดับ

มิติภายในชุมชน โดยเฉพาะทุนทางสังคม เช่น ความเชื่อใจ ความสามัคคี และเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ปรากฏเด่นในข้อมูลจากผู้นำกลุ่มที่เน้นความเข้มแข็งภายในเป็นฐานเริ่มต้น ซึ่งสอดรับกับแนวคิด social capital ของ Putnam (1995) ที่ชี้ว่าความสัมพันธ์เชิงสังคมและระดับความไว้ใจในชุมชนเป็นกุญแจต่อการร่วมมือระยะยาวและการจัดการทรัพยากรร่วมกัน เมื่อทุนทางสังคมสูง กลไกภายใน เช่น การมีส่วนร่วม การตรวจสอบภายใน และการจัดการกองทุน จะทำงานได้ดีขึ้น ส่งผลต่อความยืดหยุ่นของกลุ่มเมื่อเผชิญวิกฤตและลดการพึ่งพิงทุนภายนอกอย่างเสี่ยง

แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วม (commons) ของ Ostrom (1990) ให้กรอบการอ่านที่อธิบายได้ดีถึงระบบกติกาและกลไกภายในชุมชนที่ทำให้เครือข่ายไม่ล่ม เช่น กติกาการใช้ทรัพยากร การแบ่งปันผลประโยชน์ การตรวจสอบ และการลงโทษเชิงสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบของการออกแบบสถาบันระดับชุมชนที่เอื้อต่อการกระทำร่วมและการอยู่รอดของเครือข่ายในระยะยาว งานวิจัยที่พบว่ากลุ่มที่มีการตกลงกติกาชัดเจน มีระบบบัญชี และการวางแผนผลิตที่เป็นรูปธรรม มักมีเสถียรภาพมากกว่ากลุ่มที่ขาดกติกาเหล่านี้ สอดคล้องกับข้อสรุปของ Ostrom (1990) ว่าชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรร่วมได้ถ้ามีกติกาและองค์กรภายในที่เหมาะสม

มิติการเชื่อมโยงสู่ตลาดและการสร้างมูลค่า งานวิจัยเชิงประยุกต์ในบริบทไทยของ Santipolvut (2015) และ Mettathamrong, Promket, and Vichasilp (2022) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์การยกระดับมาตรฐาน เช่น GAP, ออร์แกนิก, การแปรรูป และการใช้เครือข่ายเชื่อมต่อกับนักออกแบบ/ผู้ประกอบการในเมือง ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสร้างช่องวางทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนได้ งานที่ศึกษากลไกการผลักดันวิสาหกิจชุมชนไทยไปสู่ Thailand 4.0 และการพัฒนาชุมชนผ่านกลไกวิสาหกิจชุมชน ให้ผลสอดคล้องว่าการมีนโยบายสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพ และการเชื่อมโยงกับภาคธุรกิจ/ตลาด เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายสามารถปรับตัวและขยายตลาดได้โดยไม่สูญเสียรากทางวัฒนธรรมและความเป็นชุมชน การผสานกันของมิติข้างต้นอธิบายว่าเหตุใดผลการวิจัยจึงเห็นภาพระบบหลายชั้นที่ผสานกันอย่างแยกไม่ออก นั่นคือข้อจำกัดทางโครงสร้างนโยบาย หากไม่มีกรอบและงบประมาณ จะทำให้ความพยายามในระดับชุมชนขยายผลได้ยาก ขณะเดียวกัน ชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูงและสถาบันภายในเข้มแข็ง ก็สามารถใช้ประโยชน์จากกรอบนโยบายที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งนี้ การบริหารจัดการเครือข่ายที่ยั่งยืนต้องสร้างสมดุลเชิงทุน และเปิดช่องให้การเรียนรู้สองทาง เกิดขึ้นควบคู่กัน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สอดรับทั้งเชิงทฤษฎี (multi-level governance, collaborative governance, social capital, Ostrom's institutional design) และเชิงประจักษ์จากงานวิจัยไทยที่ศึกษากระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน และการเชื่อมโยงตลาดในบริบทภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

สรุป

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความซับซ้อนและต้องอาศัยการบูรณาการหลายระดับ ตั้งแต่นโยบายส่วนกลางจนถึงการดำเนินงานที่ฝังตัวอยู่ในชุมชนจริง ความยั่งยืนจึงไม่เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นผลลัพธ์ของระบบหลายชั้นที่ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง มุมมองจากผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดชี้ว่าการบริหารจัดการเครือข่ายต้องตั้งอยู่บนแนวคิดการบูรณาการเชิงพื้นที่ ซึ่งช่วยให้ทุกหน่วยงานทำงานไปในทิศทางเดียวกันและสร้างระบบ

นิเวศที่เอื้อต่อการเติบโตระยะยาว ขณะที่ส่วนกลางให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ เทคโนโลยี และมาตรฐานการผลิต ซึ่งเป็นฐานสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายในระยะยาว

ในระดับพื้นที่ ประสบการณ์ของผู้นำวิสาหกิจชุมชนชี้ให้เห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปัจจัยเริ่มต้นของความยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นความไว้เนื้อเชื่อใจ การมีส่วนร่วม หรือระบบการจัดการภายในที่โปร่งใส เครือข่ายที่เติบโตจากฐานความสัมพันธ์และทุนทางสังคมมักมีความมั่นคงและสามารถปรับตัวได้ดีต่อการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกัน กลุ่มที่ใช้ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชนเป็นฐานสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้โดยไม่สูญเสียรากเหง้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความยั่งยืนต้องสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งเครือข่ายที่เน้นการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความทนทานสูงต่อความผันผวนทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่กลุ่มที่ก้าวสู่ตลาดสมัยใหม่ต้องบริหารจัดการแบบมืออาชีพมากขึ้นทั้งด้านคุณภาพ การเงิน และโลจิสติกส์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเติบโตเชิงธุรกิจต้องผสานกับการรักษาความเป็นชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจริง

การบูรณาการมุมมองทั้งหกสะท้อนว่ารูปแบบเครือข่ายที่ยั่งยืนต้องมองเป็นระบบหลายระดับที่มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนตัดสินใจภายใต้กรอบสนับสนุนจากภาครัฐ ต้องมีโครงสร้างเครือข่ายที่เบาคล่องตัว และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจริง มีการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง การจัดการทุนและทรัพยากรอย่างสมดุล การตลาดที่เชื่อมโยงหลายระดับ และความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยจึงชี้ชัดว่าความยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนเกิดจากการผสานระหว่างนโยบาย โครงสร้าง ชุมชน ทุนวัฒนธรรม และการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะพื้นที่ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกขั้นตอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรจัดทำนโยบายพัฒนาศักยภาพบุคลากรเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยควรลงทุนในการอบรมด้านการวางแผน การบริหารการเงิน และการจัดการความเสี่ยง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้แก่เครือข่าย

1.2 กระทรวงพาณิชย์ควรออกนโยบายส่งเสริมช่องทางการตลาดดิจิทัล สนับสนุนให้เครือข่ายเข้าถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ มาตรฐานสินค้า และตลาดสมัยใหม่

1.3 หน่วยงานท้องถิ่น เช่น อบจ. และ อบต. ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงนวัตกรรม เพราะการลงทุนในนวัตกรรมจึงช่วยเพิ่มราคาสินค้า ขยายตลาด และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนมากขึ้น

1.4 หน่วยงานกลางควรทบทวนกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่มและการค้าของวิสาหกิจชุมชน ควรปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการจดทะเบียน การขอใบมาตรฐาน และการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศ

1.5 ภาครัฐควรจัดตั้ง ศูนย์ประสานงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนระดับภูมิภาค การมีหน่วยงานกลางจะช่วยประสานการตลาด การฝึกอบรม การสนับสนุนด้านงบประมาณ และการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ ให้มีพลังร่วมในการแข่งขัน

1.6 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้คณะกรรมการเครือข่ายเพิ่มการใช้แผนปฏิบัติงาน การควบคุมงบประมาณ และระบบบริหารความเสี่ยง

1.7 เครือข่ายควรจัดตั้ง ทีมการตลาดประจำเครือข่าย เพื่อพัฒนากลยุทธ์ตลาด ทีมการตลาดจึงจำเป็นเพื่อดูแลเรื่องสินค้า ช่องทาง ราคา และการส่งเสริมการขายอย่างมืออาชีพ

1.8 สมาชิกเครือข่ายควรสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรและศักยภาพภายในร่วมกัน เช่น วัตถุดิบ ความเชี่ยวชาญ เครื่องจักร หรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์

1.9 เครือข่ายควรจัดระบบตรวจสอบและรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ (Internal Quality Assurance System) เพื่อรักษามาตรฐานและสร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภค

1.10 เครือข่ายควรสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญ และหน่วยงานส่งเสริมชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับคำปรึกษาด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และการตลาดดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษา “การศึกษากลไกความร่วมมือ (Collaboration Mechanisms) ระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ” หากเข้าใจรูปแบบความร่วมมือ จะสามารถพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายที่เข้มแข็งและขยายผลไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษา “ปัจจัยด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลต่อการตลาดและความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” เทคโนโลยีดิจิทัลอาจเป็นตัวเร่งที่ทำให้ผลของการตลาดยิ่งมีประสิทธิผลมากขึ้นและสร้างความได้เปรียบอย่างยั่งยืน

References

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571.

Banjongsiri, S., Mungjongklang, B., & Karndee, P. (2011). Community Enterprise Development Based on the Sufficiency Economy Philosophy. *Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning*, 1(1), 178–197.

Hooghe, L., & Marks, G. (2001). Types of Multi-Level Governance. *European Integration Online Papers (EIoP)*, *European Community Studies Association Austria (ECSA-A)*, 5(11).

Mettathamrong, J., Promket, C., & Vichasilp, K. (2022). How Community Enterprises of Thailand Managed to Become Thailand 4.0. *International Journal of Operations and Quantitative Management*, 28(1), 121–133.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The 13th National Economic and Social Development Plan (2023–2027)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.

Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Putnam, R. (1995). Bowling Alone: America’s Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6, 65–78.

Santipolvut, S. (2015). Developing a Sustainable Community via Community Enterprise: Approaches and Case Studies in Thailand. *Asian Social Science*, 11(4), 150–156.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยว ในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว*

Factors Influencing Tourists' Intention to Use Green Hotels in Phuket through Green Digital Marketing

ณิชชา ปะณะรักษ์
Nitcha Panarak
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
Faculty of Business Administration, Rajapruk University, Thailand.
Corresponding Author's Email: nipana@rpu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับทัศนคติ การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว 2) ระดับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว และ 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางเยี่ยมเยียนจังหวัดภูเก็ต ระหว่างเดือนมิถุนายน – สิงหาคม 2568 จำนวน 441 คน สุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบ Stepwise

ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ การรับรู้คุณค่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ระดับมาก (M = 4.13, S.D. = 0.68) 2) ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียวอยู่ระดับมาก (M = 4.25, S.D. = 0.64) และ 3) ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุดต่อความตั้งใจใช้บริการ (Beta = .491, p < .001) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Beta = .213, p < .001) ส่วนการตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูลส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ (Beta = –.242, p < .001) ทัศนคติและการรับรู้คุณค่าไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โมเดลอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวได้ร้อยละ 54.0 ผู้ประกอบการโรงแรมสามารถกำหนดกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลสีเขียวโดยการสื่อสารที่โปร่งใส น่าเชื่อถือ และลดอุปสรรคในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว การเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความตั้งใจใช้บริการ; โรงแรมสีเขียว; การตลาดดิจิทัลสีเขียว; จังหวัดภูเก็ต

Abstract

This research article aimed to: (1) examine the levels of attitudes, perceived value of green hotels, green digital marketing, information perception, and perceived behavioral

*Received December 8, 2025; Revised January 15, 2026; Accepted February 5, 2026

control, as well as the factors influencing tourists' intention to use green hotels; (2) examine the level of tourists' intention to use green hotels in Phuket through green digital marketing; and (3) identify the factors influencing tourists' intention to use green hotels through green digital marketing. The sample consisted of 441 Thai tourists visiting Phuket between June and August 2025, selected through convenience sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.95. Data were analyzed using descriptive statistics and stepwise multiple regression analysis.

The findings revealed that: (1) the overall levels of attitudes, perceived value, green digital marketing and information perception, perceived behavioral control, and environmental responsibility were high ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. = 0.68); (2) tourists' intention to use green hotels through green digital marketing was also at a high level ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.64); and (3) environmental responsibility had the strongest positive influence on tourists' intention to use green hotels (Beta = .491, $p < .001$), followed by perceived behavioral control (Beta = .213, $p < .001$). In contrast, green digital marketing and information perception had significant negative effects (Beta = –.242, $p < .001$), while attitudes and perceived value did not have statistically significant effects. The model explained 54.0% of the variance in tourists' intention to use green hotels. The findings suggest that hotel operators should develop green digital marketing strategies based on transparent and credible communication while reducing barriers to tourists' decision-making. Strengthening environmental awareness and responsibility may also help promote sustainable intention to use green hotels.

Keywords: Intention to Use Services; Green Hotels; Green Digital Marketing; Phuket Province

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะจังหวัดภูเก็ตซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นจุดหมายปลายทางระดับโลก มีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น ทั้งชายหาด แหล่งดำน้ำ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ (Ministry of Tourism and Sports, 2025) อย่างไรก็ตาม การเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน เช่น การใช้น้ำและพลังงานจำนวนมาก การเกิดของเสียจากกิจกรรมท่องเที่ยว และการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากบริการขนส่งและที่พัก (Bekele, 2024) จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญต่อสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยวขนาดใหญ่อย่างจังหวัดภูเก็ต

แม้ประเทศไทยจะมีการส่งเสริมมาตรฐานโรงแรมสีเขียว เช่น Green Leaf Certification และ Earth Check แต่ในทางปฏิบัติ โรงแรมสีเขียวยังคงเผชิญความท้าทายในการดึงดูดผู้เข้าพักในบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีการแข่งขันด้านที่พักสูง ซึ่งผู้บริโภคให้ความสำคัญกับราคา ความสะดวก และประสบการณ์การเข้าพักเป็นหลัก สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นในการทำความเข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักของประเทศอย่างจังหวัดภูเก็ต

แนวคิดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการอธิบายพฤติกรรมของผู้บริโภคด้านสิ่งแวดล้อม คือ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1991) ซึ่งประกอบด้วยทัศนคติบรรทัดฐานทางสังคม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม องค์ประกอบเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้บริโภค

งานวิจัยร่วมสมัยได้ประยุกต์กรอบ TPB เพื่ออธิบายความตั้งใจเลือกใช้บริการโรงแรมสีเขียว โดยพบว่า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control: PBC) มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจจองที่พักจริง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสะดวก ราคา และการเข้าถึงข้อมูล (Pan et al., 2022; Ferreira et al., 2023)

นอกจากนี้ งานวิจัยในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในฐานะปัจจัยด้านจิตสำนึกที่ส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจเลือกใช้บริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมโรงแรม นักท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับสูงมีแนวโน้มแสดงความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวมากกว่ากลุ่มทั่วไป (Demir et al., 2021; Dong et al., 2024) ในขณะเดียวกัน การตลาดดิจิทัลสีเขียว (Green Digital Marketing) มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากในอุตสาหกรรมโรงแรมผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และคอนเทนต์เชิงข้อมูลเพื่อสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ด้านความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยล่าสุดชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของการสื่อสารด้านการตลาดดิจิทัลสีเขียวขึ้นอยู่กับความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และคุณภาพของข้อมูล หากการนำเสนอมีลักษณะเชิงโฆษณามากเกินไปอาจนำไปสู่การรับรู้เชิงลบหรือความสงสัยในลักษณะของการฟอกเขียว (greenwashing) ซึ่งส่งผลลดทอนความเชื่อมั่นและความตั้งใจใช้บริการของนักท่องเที่ยว (Uludag et al., 2024)

จากบริบทดังกล่าว จำเป็นต้องทำความเข้าใจว่าปัจจัยด้านการตลาดดิจิทัลสีเขียวและองค์ประกอบตาม TPB มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตอย่างไร การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของผู้บริโภคในบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวหลักของประเทศ ซึ่งจะช่วยพัฒนาแนวทางการสื่อสารและกลยุทธ์การตลาดที่ตอบโจทย์การท่องเที่ยวยั่งยืน ผลลัพธ์ที่ได้คาดว่าจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎี โดยการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการตลาดยั่งยืน และในเชิงปฏิบัติ โดยให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้ประกอบการโรงแรมในการพัฒนากลยุทธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 12 และ 13 (United Nations, 2015)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อโรงแรมสีเขียว การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว
2. เพื่อศึกษาระดับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อโรงแรมสีเขียว การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) โดยผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านทัศนคติ แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว แนวคิดเกี่ยวกับ การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารภายในประเทศและเอกสารจากต่างประเทศ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนามครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนจังหวัดภูเก็ต โดยใช้แบบสอบถามโครงสร้าง (Structured Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว โดยมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

2.1 การกำหนดพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ภาคสนามให้ครอบคลุม 3 อำเภอหลักของจังหวัดภูเก็ต ได้แก่ อำเภอเมืองภูเก็ต ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ย่านเมืองเก่าภูเก็ต อำเภอกะทู้ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวชายหาดสำคัญ เช่น หาดป่าตอง หาดกะหลิม อำเภอถลาง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและรีสอร์ทเชิงอนุรักษ์จำนวนมาก การเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนพฤติกรรมและทัศนคติของนักท่องเที่ยวในบริบทแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งด้านภูมิประเทศและรูปแบบที่พัก

2.2 วิธีการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) เป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของทั้ง 3 อำเภอ ให้สแกน QR Code เพื่อเข้าตอบแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเองผ่านโทรศัพท์มือถือหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

2.3 จริยธรรมในการวิจัยภาคสนาม ในการศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความสมัครใจในการตอบแบบสอบถาม การเก็บรักษาความลับ และการนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น รวมทั้งไม่เปิดเผยชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนจังหวัดภูเก็ตในปี พ.ศ. 2568 จำนวนทั้งสิ้น 3,263,401 คน (Ministry of Tourism and Sports, 2025) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้บริการที่พักในจังหวัดภูเก็ตโดยตรง และมีศักยภาพในการเป็นผู้ใช้บริการโรงแรมสีเขียวในพื้นที่ ทั้งนี้ การกำหนดประชากรดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถวางกรอบการสุ่มตัวอย่างที่สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ศึกษาในขั้นตอนที่ 2 ได้อย่างเหมาะสม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่พบในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดภูเก็ต และจากผู้ตอบแบบสอบถามออนไลน์ที่เข้าถึงผ่านสื่อสังคมออนไลน์และช่องทางประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย ได้แก่ เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป เดินทางมาท่องเที่ยว

จังหวัดภูเก็ตระหว่างเดือนมิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. 2568 และมีความสนใจหรือเคยพิจารณาใช้บริการโรงแรมสีเขียวในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยใช้โปรแกรม G*Power 3.1 ในการคำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดพารามิเตอร์ดังนี้ 1) ขนาดอิทธิพล (Effect Size, f^2) เท่ากับ 0.205 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง 2) ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Alpha) เท่ากับ .05 3) กำลังของการทดสอบ (Power) เท่ากับ 0.86 และ 4) จำนวนตัวแปรอิสระ (Number of Predictors) ทั้งหมด 5 ตัวแปร โดยผลการคำนวณพบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 441 คน โดยมีค่าพารามิเตอร์สำคัญ ได้แก่ Non-centrality parameter λ = 18.53, Critical F = 3.86, Numerator df = 1 และ Denominator df = 439 ซึ่งยืนยันว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีความเพียงพอสำหรับทดสอบสมมติฐานของการวิจัย และสามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 8 ตอน รายละเอียดดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 5 ข้อ ตอนที่ 2 ทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อโรงแรมสีเขียว (Attitude) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 3 การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว (Perceived Value of Green Hotels) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 4 การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล (Green Digital Marketing & Information Exposure) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 5 การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (PBC) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 6 ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (Environmental Responsibility of Tourists) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 7 ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว จำนวน 10 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 1 – ตอนที่ 7 ใช้คำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้ 5 หมายถึง มากที่สุด 4 หมายถึง มาก 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย 1 หมายถึง น้อยที่สุด

การแปลผลคะแนนเฉลี่ย (Mean) โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย (Best, 1981: 179 – 187) ดังนี้

4.50 – 5.00 หมายความว่า มากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายความว่า มาก

2.50 – 3.49 หมายความว่า ปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายความว่า น้อย

1.00 – 1.49 หมายความว่า น้อยที่สุด

ตอนที่ 8 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว เป็นข้อคำถามปลายเปิด (Opened questionnaire)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 การจัดเตรียมแบบสอบถามสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (The Index of Item – Objective Congruence: IOC) และการประเมินค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) มาจัดทำในรูปแบบออนไลน์ (Google Forms) พร้อมปรับรูปแบบ การจัดวาง และคำชี้แจงเพื่อให้ผู้ตอบสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและตอบคำถามได้ครบถ้วน

5.2 การเผยแพร่แบบสอบถามและการขอความร่วมมือจากผู้ตอบ ผู้วิจัยดำเนินการเผยแพร่แบบสอบถามในเชิงกระบวนการ ได้แก่ การส่งลิงก์แบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมายผ่านช่องทางออนไลน์ การแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการให้คำชี้แจงเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ตลอดจนติดตามจำนวนผู้ตอบเป็นระยะเพื่อควบคุมให้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามที่กำหนด

5.3 การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลที่ได้รับ (Quality Control) เมื่อได้รับข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เช่น การตอบครบทุกข้อ การไม่มีคำตอบที่ผิดรูปแบบ และการตรวจสอบว่าผู้ตอบผ่านคำถามคัดกรองก่อนเข้าสู่แบบสอบถามฉบับเต็ม ทั้งนี้เพื่อคัดกรองข้อมูลที่ไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถนำไปวิเคราะห์ได้

5.4 การจัดการข้อมูลก่อนวิเคราะห์ (Data Cleaning & Coding) ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจะถูกจัดหมวดหมู่และเข้ารหัส (Coding) ตามตัวแปรที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการนำเข้าโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ การกำหนดตัวเลขแทนระดับมาตราส่วนประมาณค่า และการจัดรูปแบบตัวแปรให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5.5 การบันทึกข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมสถิติ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการจัดเตรียมเข้าสู่โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และตรวจสอบความถูกต้องของการป้อนข้อมูลซ้ำอีกครั้ง เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ไม่เกิดความคลาดเคลื่อนหรือข้อผิดพลาดเชิงเทคนิค

5.6 การเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ผล เมื่อข้อมูลผ่านทุกขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยจัดเตรียมตารางข้อมูล แยกหมวดหมู่ และตรวจสอบความพร้อมของตัวแปร เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบ Enter

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบรายละเอียด ดังนี้ 1) การตรวจสอบค่าที่หายไป (Missing Data) และค่าผิดปกติ (Outliers) โดยพิจารณาจากค่า Z-score ซึ่งไม่ควรเกินช่วง ±3.29 เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลอยู่ในช่วงที่เหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อความแม่นยำของการวิเคราะห์ทางสถิติ (Tabachnick and Fidell, 2019) และ 2) การตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูล (Normality) โดยพิจารณาจากค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของแต่ละตัวแปร ซึ่งควรมีค่าอยู่ในช่วง ±2 จึงจะถือว่าข้อมูลมีการแจกแจงใกล้เคียงแบบปกติ (George and Mallery, 2019; Hair et al., 2019)

6.2 การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเบื้องต้น ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยตรวจสอบความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อพิจารณาทิศทางและระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญก่อนการวิเคราะห์ถดถอย (Hair et al., 2019) และ 2) การตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นพหุ (Multicollinearity) โดยพิจารณาค่า Tolerance ซึ่งควรมีค่ามากกว่า 0.20 และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ซึ่งควรมีค่าน้อยกว่า 5 เพื่อยืนยันว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไปจนส่งผลกระทบต่อความแม่นยำของแบบจำลองถดถอยพหุคูณ (Hair et al., 2019; Tabachnick and Fidell, 2019)

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้ง 4 กลุ่มต่อความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว โดยรายงานค่าความแปรปรวนที่อธิบายได้ (R^2) ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized Coefficient: Beta) และระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยแต่ละข้อ

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอผลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยจัดเรียงผลการวิเคราะห์ตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถติดตามผลได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ โดยมีแนวทางการนำเสนอผลดังนี้

7.1 การนำเสนอผลสถิติเชิงพรรณนา ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาด้วยตารางประกอบคำบรรยาย เช่น ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของตัวแปรแต่ละด้าน ได้แก่ ทัศนคติ การรับรู้คุณค่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ทั้งนี้เพื่อสะท้อนระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละประเด็นที่ศึกษา

7.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงอนุมาน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละด้านต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว โดยรายงานค่า R, R^2, Adjusted R^2, ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Beta), ค่า t และค่า p พร้อมตารางประกอบ โดยเรียงลำดับผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบตัวแปรทำนายที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 1 พบว่า ระดับทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อโรงแรมสีเขียว การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อโรงแรมสีเขียว การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

	ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1.	ปัจจัยด้านทัศนคติ	4.11	.62	มาก
2.	การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว	4.15	.69	มาก
3.	การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล	4.06	.75	มาก
4.	การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม	4.15	.69	มาก
5.	ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว	4.17	.67	มาก
ภาพรวม		**4.13**	**.68**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการโรงแรมสีเขียวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว อยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = .68) โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .67) รองลงมาคือ การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = .69) และ การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = .69) สะท้อนว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมและเชื่อว่าตนเองสามารถเลือกปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้ ขณะที่ปัจจัยด้านทัศนคติ และการตลาดดิจิทัลสีเขียว

และการรับรู้ข้อมูล อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\overline{X}$ = 4.11 และ M = 4.06 ตามลำดับ) แสดงให้เห็นว่าทัศนคติในเชิงบวกต่อโรงแรมสีเขียวยังคงมีความสำคัญ แต่ประสิทธิภาพของการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมผ่านช่องทางดิจิทัลอาจต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ทั้งนี้ ในภาพรวมค่าคะแนนทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. = .68) สะท้อนว่านักท่องเที่ยวโดยรวมมีมุมมองเชิงบวกต่อโรงแรมสีเขียวและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจใช้บริการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 2 พบว่า ระดับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว		$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1.	ความเต็มใจที่จะซื้อ	4.05	.73	มาก
2.	ความเป็นไปได้ในการซื้อ	4.16	.63	มาก
3.	การแนะนำผลิตภัณฑ์ให้ผู้อื่น	4.54	.56	มากที่สุด
4.	ความมุ่งมั่นในการซื้อซ้ำ	4.23	.62	มาก
5.	ความพร้อมที่จะจ่ายในราคาที่สูงขึ้น	4.22	.54	มาก
ภาพรวม		**4.25**	**.64**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่านักท่องเที่ยวมีระดับความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียวอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = .64) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การแนะนำผลิตภัณฑ์ให้ผู้อื่น ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .56) สะท้อนว่านักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นในคุณภาพและคุณค่าของโรงแรมสีเขียวในระดับสูงจนพร้อมบอกต่อให้ผู้อื่นรับรู้ รองลงมา คือ ความมุ่งมั่นในการซื้อซ้ำ ($\overline{X}$ = 4.23, S.D. = .62) และ ความพร้อมที่จะจ่ายในราคาที่สูงขึ้น ($\overline{X}$ 4.22, S.D. = .54) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคยอมลงทุนเพิ่มสำหรับบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหากรู้สึกว่ามีคุณค่าและตอบโจทย์ความต้องการของตนเอง

สำหรับความเป็นไปได้ในการซื้อ ($\overline{X}$ = 4.16, S.D. = .63) และความเต็มใจที่จะซื้อ ($\overline{X}$ = 4.05, S.D. = .73) แม้อยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ารายการอื่นเล็กน้อย อาจสะท้อนว่าการตัดสินใจซื้อจริงยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเพิ่มเติม เช่น ราคา ความสะดวกสบาย หรือรูปแบบการสื่อสารของโรงแรม อย่างไรก็ตามในภาพรวมพบว่าค่าคะแนนทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = .64) ซึ่งบ่งชี้ว่านักท่องเที่ยวโดยรวมมีความตั้งใจเชิงบวกต่อการใช้บริการโรงแรมสีเขียวและพร้อมสนับสนุนธุรกิจที่ดำเนินงานด้านความยั่งยืนอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 3 พบว่า อิทธิพลของปัจจัยด้านทัศนคติ การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านทัศนคติ การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย		t	p
	B	Beta		
การรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว (Xperceivedvalue)	.082	0.105	1.727	.085
การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล (Xmarketing_information)	-.187	-0.242	-4.621*	.000
การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Xpbc)	.206	0.213	3.655*	.000
ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (Xenviresponse)	.555	0.491	9.153*	.000
ปัจจัยด้านทัศนคติ (Xattitude)	.068	0.084	1.482	.139

Constant = 1.237 R = .772 R^2 = .545 Adj R^2 = .540 df1 = 5 df2 = 437 SE = .334

$F_{5,}$ 437 = 128.100

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุพบว่า โมเดลโดยรวมมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F_5, 437 = 128.100, p < .001) และสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวได้ร้อยละ 54.0 (Adjusted R^2 = .540) ซึ่งแสดงว่าโมเดลมีความเหมาะสมในการทำนายความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียวได้ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายตัวแปร พบว่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล (Xmarketing_information) มีอิทธิพลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Beta = –.242, p < .05) ขณะที่การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Xpbc) มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ (Beta = .213, p < .05) และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (Xenviresponse) มีอิทธิพลเชิงบวกมากที่สุดในโมเดล (Beta = .491, p < .05) ส่วนปัจจัยด้านทัศนคติ (Xattitude) และการรับรู้คุณค่าของโรงแรมสีเขียว (Xperceivedvalue) ไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p > .05) ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนว่าความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ดังนั้น โรงแรมควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการลดอุปสรรคในการตัดสินใจของผู้ใช้บริการ ขณะเดียวกัน ควรปรับลดการสื่อสารด้านการตลาดดิจิทัลสีเขียวที่มีลักษณะเชิงโฆษณามากเกินไป และมุ่งเน้นการนำเสนอข้อมูลที่โปร่งใสและเชื่อถือได้มากขึ้น เนื่องจากปัจจัยด้านทัศนคติและการรับรู้คุณค่าเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอในการกระตุ้นการตัดสินใจใช้บริการอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ คือ โมเดลการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงแรมสีเขียวผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว (Green Digital Marketing–Driven Green Hotel Decision Model: GHDM) ซึ่งพัฒนาจากการบูรณาการผลการวิเคราะห์เชิงสถิติกับกรอบทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB) โมเดลดังกล่าวสะท้อนโครงสร้างการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย 3 แกนหลัก ได้แก่ 1) ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

ในฐานะค่านิยมหลักที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อความตั้งใจใช้บริการ 2) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งทำหน้าที่เอื้อให้ความตั้งใจสามารถแปรไปสู่การตัดสินใจใช้บริการจริง และ 3) การตลาดดิจิทัลสีเขียว ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของการสื่อสาร โดยผลเชิงลบสะท้อนช่องว่างด้านความเชื่อมั่นจากข้อมูลที่ไม่ชัดเจนหรือการรับรู้การฟอกเขียว (greenwashing) เมื่อพิจารณาโดยรวม โมเดล GHDM แสดงให้เห็นว่า ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการปฏิบัติจริง และการรับรู้ความน่าเชื่อถือของการสื่อสารการตลาดสีเขียว ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดและการจัดการโรงแรมสีเขียวในบริบทการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างเหมาะสม ดังแสดงใน Figure 1

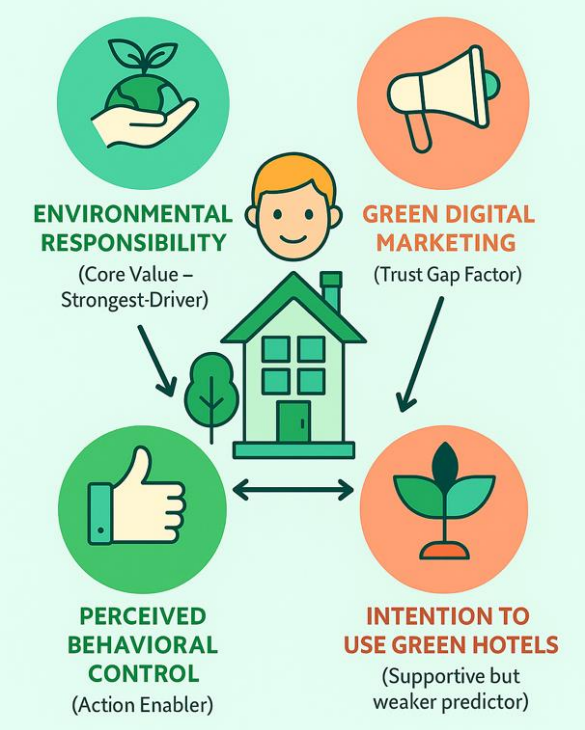

Figure 1: Green Hotel Intention Decision Model

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อทัศนคติ การรับรู้คุณค่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (PBC) และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. = .68) โดยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17, S.D. = .67) สะท้อนการมีค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อบริการโรงแรมสีเขียว สอดคล้องกับ Demir et al. (2021); Dong et al. (2024); Amin and Tarun (2019) ที่ชี้ว่าความใส่ใจสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อมุมมองและความตั้งใจเลือกบริการสีเขียว

ค่าเฉลี่ย PBC ที่สูงสนับสนุนทฤษฎี TPB และงานของ Pan et al. (2022) และ Ferreira et al. (2023) ที่ระบุว่า การรับรู้ว่าตนควบคุมการเลือกและการจองได้ส่งผลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว อย่างไรก็ตาม แม้การตลาดดิจิทัลสีเขียวจะมีค่าเฉลี่ยระดับมาก แต่ต่ำที่สุดในกลุ่ม สอดคล้องกับข้อค้นพบว่าคุณภาพ การสื่อสาร และความน่าเชื่อถือของเนื้อหาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารเชิงสิ่งแวดล้อม (Uludag et al., 2024)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวผ่านการตลาดดิจิทัลสีเขียว ระดับความตั้งใจใช้บริการอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = .64) โดยมิติการแนะนำผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = .56) สะท้อนความภักดีและความเต็มใจที่จะจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับ Amin and Tarun (2019); Kokkhangplu et al. (2023) ที่พบว่า การยอมรับด้านสิ่งแวดล้อมช่วยเพิ่มความตั้งใจซื้อและการบอกต่อ ผลลัพธ์นี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด customer citizenship behavior และงานของ Thai and Nguyen (2022) และ Meathawiroon and Kliangsa-Art (2023) ที่ชี้ว่าภาพลักษณ์และคุณค่าที่รับรู้ส่งผลต่อความภักดีและการบอกต่อ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ผลถดถอยพหุ พบว่า ตัวแปรทั้ง 5 สามารถอธิบายความตั้งใจใช้บริการได้ร้อยละ 54.0 (Adjusted R^2 = .540) โดยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลสูงที่สุด (Beta = .491, $p < .001$) รองลงมา คือ PBC (Beta = .213, $p < .001$) ซึ่งสอดคล้องกับ Dong et al. (2024); Demir et al. (2021b) และงานตามกรอบ TPB (Pan et al., 2022; Ferreira et al., 2023; Piramanayagam, 2023) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจเลือกใช้บริการโรงแรมสีเขียว และช่วยอธิบายการเปลี่ยนจากทัศนคติไปสู่การตัดสินใจใช้บริการจริงของนักท่องเที่ยว

ส่วนการตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูลมีอิทธิพลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ (Beta = −.242, $p < .001$) ซึ่งแตกต่างจากผลเชิงบวกในงานของ Uludag et al. (2024) ความไม่สอดคล้องดังกล่าวอาจเกิดจากความแตกต่างด้านบริบทการวิจัยและลักษณะของการสื่อสารการตลาดดิจิทัลสีเขียว โดยงานวิจัยก่อนหน้ามักดำเนินการในบริบทที่ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นต่อแบรนด์หรือการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ขณะที่บริบทของจังหวัดภูเก็ตซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการแข่งขันสูง อาจทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมในปริมาณมากและมีลักษณะเชิงโฆษณาสูง ส่งผลให้เกิดความระแวงหรือการรับรู้ในลักษณะของการฟอกเขียว (greenwashing) ซึ่งลดความเชื่อมั่นและความตั้งใจใช้บริการ ขณะที่ทัศนคติและการรับรู้คุณค่าไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ อาจเกิดจากค่าเฉลี่ยสูงและความแปรปรวนต่ำ (Ceiling Effect) หรือเกิดอิทธิพลทางอ้อมผ่านตัวแปรด้านจิตสำนึกและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม

ภาพรวมชี้ว่า การส่งเสริมความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวในบริบทภูเก็ตควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม เพิ่ม PBC ผ่านข้อมูลและระบบจองที่เข้าถึงง่าย และปรับปรุงการตลาดดิจิทัลสีเขียวให้โปร่งใสและเชื่อถือได้มากขึ้นเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าใช้บริการสามารถเปลี่ยนจากการรับรู้และทัศนคติเชิงบวกไปสู่พฤติกรรมการเลือกจองและใช้บริการโรงแรมสีเขียวจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุป

นักท่องเที่ยวชาวไทยมีระดับความคิดเห็นต่อทัศนคติ การรับรู้คุณค่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าการท่องเที่ยวเชิงยั่งยืนได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัจจัยด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยวและต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน ความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวก็อยู่ในระดับสูง โดยมีความตั้งใจบอกต่อและการซื้อซ้ำเป็นประเด็นที่โดดเด่นที่สุด

ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเป็นตัวทำนายสำคัญ ที่ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ในขณะที่ตัวแปรการตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูลกลับส่งผลเชิงลบ อาจสะท้อนถึงความไม่ชัดเจนของข้อมูลทางออนไลน์ หรือการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมที่ยังไม่ตอบโจทย์ผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยภาพรวม โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวได้ร้อยละ 54.0

นักท่องเที่ยวเลือกโรงแรมสีเขียวเพราะคุณสมบัติด้านกายภาพหรือราคาและให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และความง่ายในการตัดสินใจสู่การใช้บริการ ดังนั้น การพัฒนาโรงแรมสีเขียวควรมุ่งเน้นการสื่อสารที่โปร่งใส น่าเชื่อถือ และให้ข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อเสริมสร้างทัศนคติและความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการออกแบบประสบการณ์การพักที่สะท้อนคุณค่าด้านความยั่งยืนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ การรับรู้คุณค่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูล การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้ประกอบการโรงแรมในจังหวัดภูเก็ตควรนำผลดังกล่าวไปใช้ดังนี้

1) พัฒนาแนวทางการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมภายในโรงแรม เช่น การใช้ป้ายบอกข้อมูลการประหยัดพลังงาน ระบบคัดแยกขยะ หรือการลดการใช้พลาสติก เพื่อให้ตรงกับความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในระดับสูง

2) ส่งเสริมกิจกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้เข้าพัก เช่น โครงการลดคาร์บอน การปลูกต้นไม้ หรือกิจกรรม “Green Stay” เพื่อสร้างประสบการณ์ที่สอดคล้องกับค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

3) เน้นการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนคุณค่าด้านความยั่งยืน เช่น การใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือเฟอร์นิเจอร์ที่มาจากวัสดุรีไซเคิล เพื่อสร้างความสอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มผู้บริโภคที่ให้คุณค่าต่อโรงแรมสีเขียว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียวในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการแนะนำให้ผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงว่าการใช้บริการโรงแรมสีเขียวสามารถสร้างความประทับใจและความไว้วางใจ ทำให้ผู้เข้าพักเต็มใจจะบอกต่อ และเกิดการซื้อซ้ำ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรดำเนินการดังนี้

1) สร้างประสบการณ์ผู้เข้าพักที่โดดเด่นและแตกต่าง (Green Experience) เช่น การจัดห้องพักสไตล์ธรรมชาติ การใช้พลังงานทดแทน หรือบริการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2) พัฒนาระบบบริการที่มีความสม่ำเสมอและมีคุณภาพสูง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อซ้ำในระยะยาวและรักษาฐานลูกค้าประจำ

3) จัดทำโปรแกรมรางวัลหรือส่วนลดแบบ Green Loyalty Program สำหรับผู้ที่เลือกพักโรงแรมสีเขียวซ้ำ เพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการกลับมาใช้บริการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (PBC) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ขณะที่การตลาดดิจิทัลสีเขียวและการรับรู้ข้อมูลกลับส่งผลเชิงลบ ซึ่งอาจสะท้อนว่าเนื้อหาออนไลน์ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นหรือตรงกับความคาดหวังของผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นควรนำไปใช้ดังนี้

1) พัฒนาเนื้อหาการตลาดดิจิทัลสีเขียวให้มีความน่าเชื่อถือและโปร่งใสมากขึ้น เช่น การนำเสนอข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ การแสดงมาตรฐานรับรองด้านสิ่งแวดล้อม และหลีกเลี่ยงการสื่อสารที่เสี่ยงต่อการถูกมองว่าเป็นการฟอกเขียว (greenwashing)

2) ออกแบบเส้นทางการจอง (Booking Process) ให้สะดวกและเข้าถึงง่าย เช่น ระบบจองออนไลน์ที่ชัดเจน การแสดงข้อมูลราคา สิ่งอำนวยความสะดวก และนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของผู้บริโภค

3) สร้างระบบรีวิวออนไลน์ที่มีคุณภาพ เช่น การแสดงรีวิวจากผู้เข้าพักจริง ภาพถ่ายจริง หรือการให้ Influencer ที่เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมรีวิวอย่างตรงไปตรงมา เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและความสมจริงของข้อมูลที่ผู้บริโภครับรู้

4) ออกแบบกิจกรรมหรือคอนเทนต์ให้สอดคล้องกับค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค เช่น การเล่าเรื่องราว (Storytelling) เกี่ยวกับความมุ่งมั่นของโรงแรมต่อการลดคาร์บอน และการเปิดเผยข้อมูลผลลัพธ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่จับต้องได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้โมเดลเชิงสาเหตุแบบ SEM เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงลึกของตัวแปร จากงานนี้ที่ใช้ Multiple Regression ซึ่งอธิบายอิทธิพลทางตรงเท่านั้น ในอนาคตควรใช้ Structural Equation Modeling (SEM) เพื่อทดสอบตัวแปรสื่อกลาง เช่น Attitude, Green Value, Personal Norm หรือตัวแปรกำกับ เช่น Environmental Knowledge และ Green Trust เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคได้ละเอียดมากขึ้น

2.2 ควรเพิ่มตัวแปรด้านจิตวิทยาผู้บริโภค เช่น Personal Norm, Green Trust และ Environmental Awareness ซึ่งมีความสำคัญต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรมสีเขียว ซึ่งทำให้อธิบายความตั้งใจได้ลึกขึ้นและเพิ่มค่าความสามารถในการอธิบายโมเดล (R^2)

2.2 ควรศึกษาผลของรีวิวออนไลน์และปัญหาการฟอกเขียว (greenwashing)ต่อการตัดสินใจเลือกโรงแรมสีเขียว เนื่องจากผลวิจัยพบว่า การตลาดดิจิทัลสีเขียวมีอิทธิพลเชิงลบ จึงควรศึกษารายละเอียดเชิงลึก เช่น ประเภทของคอนเทนต์ ความน่าเชื่อถือของรีวิว หรือการรับรู้การฟอกเขียว (greenwashing) เพื่อทำความเข้าใจว่าผู้บริโภคไว้วางใจและตอบสนองต่อเนื้อหาแบบใดมากที่สุด

References

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.

Amin, M., & Tarun, M. T. (2019). Green Perceived Value and Green Purchase Intention: Empirical Evidence from the Hotel Industry. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(4), 478–497.

Bekele, A. E. (2024). Tourism Growth and Environmental Sustainability: Challenges and Policy Responses. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(4), 715–732.

Best, J. W. (1981). *Research in Education*. (4th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Demir, M., Gursoy, D., & Uslu, A. (2021). Effects of Consumers' Environmental Responsibility on Green Hotel Visit Intention. *International Journal of Hospitality Management*, 93, 102782.

Dong, X., Li, H., & Zhang, Y. (2024). Environmental Responsibility and Green Hotel Booking Intention: An Extended TPB Approach. *Sustainability*, 16(2), 1–29.

Ferreira, J., Fernandes, C. I., & Veiga, P. M. (2023). Perceived Behavioral Control and Sustainable Tourism Behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(6), 1347–1365.

George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step: A Simple Guide and Reference*. (16th ed.). New York, NY: Routledge.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis*. (8th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.

Kokkhangplu, K., Jansri, S., & Rattanaphinanchai, S. (2023). Environmental Awareness and Sustainable Hotel Stay Intention among Thai Travelers. *Environment, Development and Sustainability*, 25(5), 4150–4170.

Meathawiroon, K., & Kliangsa-Art, S. (2023). Green Advertising and Brand Love: Mediating Effect of Perceived Value. *Journal of Environmental Management*, 345, 118–127.

Ministry of Tourism and Sports. (2025). *Tourism Statistics of Thailand 2024*. Retrieved July 28, 2025, from https://www.mots.go.th

Pan, T., Chen, C., & Nguyen, H. (2022). Understanding Green Hotel Booking Intention: The Role of Perceived Behavioral Control. *Sustainability*, 14(1234), 1–22.

Piramanayagam, S. (2023). Green Hotel Patronage Intention: Integration of TPB and Environmental Concern. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 6(2), 345–365.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using Multivariate Statistics*. (7th ed.). London: Pearson Education.

Thai, N. T., & Nguyen, H. T. (2022). Green Hotel Image and Revisit Intention. *Current Issues in Tourism*, 25(5), 704–721.

Uludag, E., Polat, S., & Ozkan, Y. (2024). Greenwashing Perception and Consumer Trust in Green Hospitality. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 58, 70–81.

United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved June 29, 2025, from https://sdgs.un.org/2030agenda

การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*

The Selection of Undergraduate Programs among Students of the School of Culinary Arts, Suan Dusit University

[1]ศิวพร ยิ้มแต้, [2]ชญาภัทร์ กี่อาริโย, [3]วรดานันท์ เหมนิธิ และ [4]เปรมระพี อุยมาวีรหิรัญ
[1]Siwaporn Yimtae, [2]Chayapat Kee-ariyo, [3]Woradanan Hemnithi and [4]Premraphi Ooaymaweerahirun
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.
[4]Corresponding Author's Email: premraphi.o@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 2) ศึกษาการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต และ 3) เปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 196 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษาที่เลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.69 มีอายุ 18 ปี ร้อยละ 51.53 เลือกศึกษาต่อสาขาวิชาเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 48.47 โดยมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้อยละ 34.18 ซึ่งผู้ปกครองมีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 39.29 และนักศึกษาได้รับรายได้ต่อเดือนจากผู้ปกครอง 2,001 - 4,000 บาท ร้อยละ 31.12 2) นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ว่าอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ได้แก่ ด้านอาจารย์ผู้สอน รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร และด้านทำเลที่ตั้ง และ 3) สาขาวิชาที่เลือกศึกษาและรายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับจากผู้ปกครองแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตแตกต่างกัน ยกเว้น เพศ อายุ ภูมิลำเนา และอาชีพของผู้ปกครองมีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การเลือกศึกษาต่อ; นักศึกษาระดับปริญญาตรี; โรงเรียนการเรือน; มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

---

*Received December 1, 2025; Revised January 6, 2026; Accepted January 29, 2026

Abstract

This research aimed to: (1) examine the personal factors influencing students' enrollment at the School of Culinary Arts, Suan Dusit University; (2) examine students' decisions regarding undergraduate program selection at the School of Culinary Arts, Suan Dusit University; and (3) compare the level of importance attached to undergraduate program selection based on personal factors. The sample consisted of 196 first-year undergraduate students at the School of Culinary Arts, Suan Dusit University, during the first semester of the academic year 2025. A questionnaire was used as the research instrument. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance.

The findings revealed that: (1) the majority of students who enrolled in the School of Culinary Arts, Suan Dusit University were female (59.69%), aged 18 years (51.53%), enrolled in the Culinary Technology and Service Program in Bangkok (48.47%), and residing in Bangkok and its vicinity (34.18%). Most parents were engaged in trade or private business (39.29%), and the largest proportion of students received a monthly allowance from their parents 2,001 - 4,000 baht (31.12%); (2) Students placed a high level of importance on undergraduate program selection at the School of Culinary Arts, Suan Dusit University, with an overall mean score of 4.31. When analyzed by aspect, all factors were rated at a high level as follows: instructors, curriculum and instructional management, location, and total program costs; and (3) Academic program and monthly allowance from parents had a significant effect on undergraduate program selection at the School of Culinary Arts, Suan Dusit University. However, gender, age, domicile, and parents' occupation showed no statistically significant differences in undergraduate program selection at the .05 level.

Keywords: Undergraduate Study Choices; Undergraduate Students; School of Culinary Arts; Suan Dusit University

บทนำ

สถานการณ์การศึกษาไทยในปัจจุบัน พบว่า การศึกษาไทยยังคงเผชิญปัญหาหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา คุณภาพการเรียนการสอนในพื้นที่ชนบท รวมถึงความท้าทาย ด้านเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ การปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลยังเป็นประเด็นสำคัญ อีกทั้งการศึกษาไทยในปัจจุบัน มีความพยายามที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ผ่านการพัฒนานโยบายและโครงสร้างพื้นฐานที่เข้าถึงได้มากขึ้น (National Statistical Office, 2022) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ตามกรอบการพัฒนาที่กำหนดเป้าหมายระยะยาวสำหรับประเทศไทย โดยมีการศึกษาถูกกำหนดให้เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แผนดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างบุคลากรที่สามารถแข่งขันในระดับสากล และการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคลากรแต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ยั่งยืนและมีความเท่าเทียม โดยการจัดการศึกษาที่มี

คุณภาพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีโลก (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018)

ในบริบทของประเทศไทยความสำคัญของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีโลก อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในระดับนี้ยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น การปรับหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021) มหาวิทยาลัยสวนดุสิต สถาบันการศึกษาของรัฐที่มีจุดเริ่มต้นเป็นโรงเรียนสอนหญิงแห่งแรกของประเทศไทย ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิชางานบ้านงานเรือนให้กับผู้หญิงสมัยก่อน บัดนี้กว่า 80 ปีมาแล้วที่สวนดุสิตมีบทบาทของการเป็นโรงเรียนการเรือน วิทยาลัยครูกระทั่ง มาเป็น “ราชภัฏ” จากนาม “สถาบัน” ยกฐานะเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏ” และเป็น “มหาวิทยาลัยสวนดุสิต” ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากว่า 80 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ความเข้มแข็งทางวิชาการ อยู่บนพื้นฐานเดิมของมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด ในการจัดทำแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552 - 2556) ต่อเนื่องมาถึงแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 - 2560 ได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนว่ามหาวิทยาลัยจะมุ่งเน้นไปด้านอาหาร อุตสาหกรรมบริการ การศึกษาปฐมวัย และพยาบาลศาสตร์ และในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2553 โรงเรียนการเรือน (School of Culinary Arts) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะโดยการอนุมัติของสภามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2553

โรงเรียนการเรือนมีการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี แบ่งตามหลักสูตร 2 หลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต ประกอบด้วย สาขาวิชาเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ สาขาวิชานวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อผู้ประกอบการอาหาร และสาขาวิชาโภชนาการและการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพและการชะลอวัย และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ได้แก่ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ โรงเรียนการเรือน เป็นสถาบันการศึกษาทางด้านอาหารที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในทุกมิติและทุกช่วงวัย มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการประกอบอาหารไทย และการจัดตกแต่ง การบูรณาการศาสตร์ด้านอาหาร เป็นแหล่งอ้างอิงองค์ความรู้และนวัตกรรมแก่สังคม เน้นการปฏิบัติด้วยความเชี่ยวชาญด้านอาหารจนเป็นมืออาชีพ บนพื้นฐานทฤษฎีที่ถูกต้อง ในมิติของวิชาการ ทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ครอบคลุมตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบ การปรุงอาหาร การจัดตกแต่งอาหาร และการบริการอย่างมืออาชีพ รวมถึงผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพทางวิชาชีพขั้นสูงด้านการประกอบอาหาร และการจัดตกแต่ง การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่และเป็นแหล่งอ้างอิงแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านอาหารกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารฟังก์ชัน และการชะลอวัย ตอบโจทย์สังคมผู้สูงอายุและวิถีสุขภาพยุคใหม่ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะได้ทราบถึงทัศนคติปัจจัยและการรับรู้เกี่ยวกับความต้องการของนักศึกษา รวมถึงความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรกับความสนใจของนักศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการพัฒนานโยบายเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต และเป็นแนวทางการรับบุคคลเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีของโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
2. เพื่อศึกษาการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ประกอบด้วย 4 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ สาขาวิชานวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อผู้ประกอบการอาหาร และสาขาวิชาโภชนาการและการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพ มีจำนวน 397 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 196 คน จากตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1997) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งกลุ่มประชากรตามสาขาวิชาที่ศึกษา กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละสาขาวิชา และทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีทั้งหมด 3 ตอน ตอนที่ 1 ลักษณะประชากร มีลักษณะแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มีลักษณะแบบสอบถามแบบมาตรอัตราภาคชั้น (Interval Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 3 การหาคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60-1.00

ขั้นตอนที่ 4 ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try Out)

ทดลองใช้แบบสอบถาม (Tryout) กับกลุ่มที่ไม่ได้ถูกสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 60 คน วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .940

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยดำเนินการส่งลิงก์แบบสอบถามให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 196 คน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ สาขาวิชาที่เลือกศึกษาต่อ ภูมิลำเนา อาชีพของครอบครัว และรายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา สำหรับความแตกต่าง 2 ตัวแปร ใช้การทดสอบค่าที (t - test) ส่วนตัวแปรที่มีค่ามากกว่า 2 ค่า ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - way ANOVA) ในกรณีที่ผลการวิเคราะห์พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน ที่เลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 117 คน ร้อยละ 59.69 มีอายุ 18 ปี 101 คน ร้อยละ 51.53 เลือกศึกษาต่อสาขาวิชาเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการ กรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน ร้อยละ 48.47 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล (ปทุมธานี, สมุทรปราการ, นครปฐม, นนทบุรี และสมุทรสาคร จำนวน 67 คน ร้อยละ 34.18 ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 77 คน คิดเป็นร้อยละ 39.29 และได้รับรายได้ต่อเดือน 2,001 - 4,000 บาท ร้อยละ 31.12

วัตถุประสงค์ที่ 2 ระดับความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ว่ามีความสำคัญระดับมากเช่นเดียวกัน ได้แก่ ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร และด้านทำเลที่ตั้ง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	4.40	0.62	มาก
ด้านอาจารย์ผู้สอน	4.41	0.63	มาก
ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร	4.19	0.75	มาก
ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย	4.38	0.65	มาก
ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก	4.29	0.66	มาก
ด้านสื่อและช่องทางประชาสัมพันธ์	4.33	0.67	มาก
ด้านทำเลที่ตั้ง	4.19	0.74	มาก
รวม	**4.31**	**0.62**	**มาก**

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

เพศ พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อายุ พบว่า นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สาขาวิชาที่เลือกศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เลือกศึกษาต่อสาขาวิชาแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านทำเลที่ตั้ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	5.989	7	.856	2.355*	.025*
	ภายในกลุ่ม	68.299	188	.363		
	รวม	74.288	195			
ด้านอาจารย์ผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	7.458	7	1.065	2.899*	.007*
	ภายในกลุ่ม	69.098	188	.368		
	รวม	76.556	195			
ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	8.104	7	1.158	2.143*	.041*
	ภายในกลุ่ม	101.555	188	.540		
	รวม	109.660	195			
ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย	ระหว่างกลุ่ม	8.439	7	1.206	3.050*	.005*
	ภายในกลุ่ม	74.302	188	.395		
	รวม	82.741	195			
ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก	ระหว่างกลุ่ม	7.734	7	1.105	2.654*	.012*
	ภายในกลุ่ม	78.272	188	.416		
	รวม	86.007	195			
ด้านสื่อและช่องทางประชาสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่ม	6.116	7	.874	2.037	.053
	ภายในกลุ่ม	80.655	188	.429		
	รวม	86.771	195			
ด้านทำเลที่ตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	8.013	7	1.145	2.193*	.037*
	ภายในกลุ่ม	98.138	188	.522		
	รวม	106.150	195			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภูมิลำเนา พบว่า นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาชีพของครอบครัว พบว่า นักศึกษาที่มีอาชีพของครอบครัวแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ พบว่า รายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ แตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	5.013	5	1.003	2.750	.020*
	ภายในกลุ่ม	69.275	190	.365		
	รวม	74.288	195			
ด้านอาจารย์ผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	4.455	5	.891	2.348	.043*
	ภายในกลุ่ม	72.101	190	.379		
	รวม	76.556	195			
ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	5.529	5	1.106	2.017	.078
	ภายในกลุ่ม	104.131	190	.548		
	รวม	109.660	195			
ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย	ระหว่างกลุ่ม	4.209	5	.842	2.037	.075
	ภายในกลุ่ม	78.532	190	.413		
	รวม	82.741	195	.		
ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก	ระหว่างกลุ่ม	5.827	5	1.165	2.761	.020*
	ภายในกลุ่ม	80.180	190	.422		
	รวม	86.007	195			
ด้านสื่อและช่องทางประชาสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่ม	4.301	5	.860	1.982	.083
	ภายในกลุ่ม	82.469	190	.434		
	รวม	86.771	195			
ด้านทำเลที่ตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	5.406	5	1.081	2.039	.075
	ภายในกลุ่ม	100.745	190	.530		
	รวม	106.150	195			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ได้ว่าการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือนนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากระหว่างปัจจัยเชิงเศรษฐกิจและปัจจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา โดยมีคุณภาพของอาจารย์ผู้สอนและหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเป็นแกนกลางของการตัดสินใจในการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

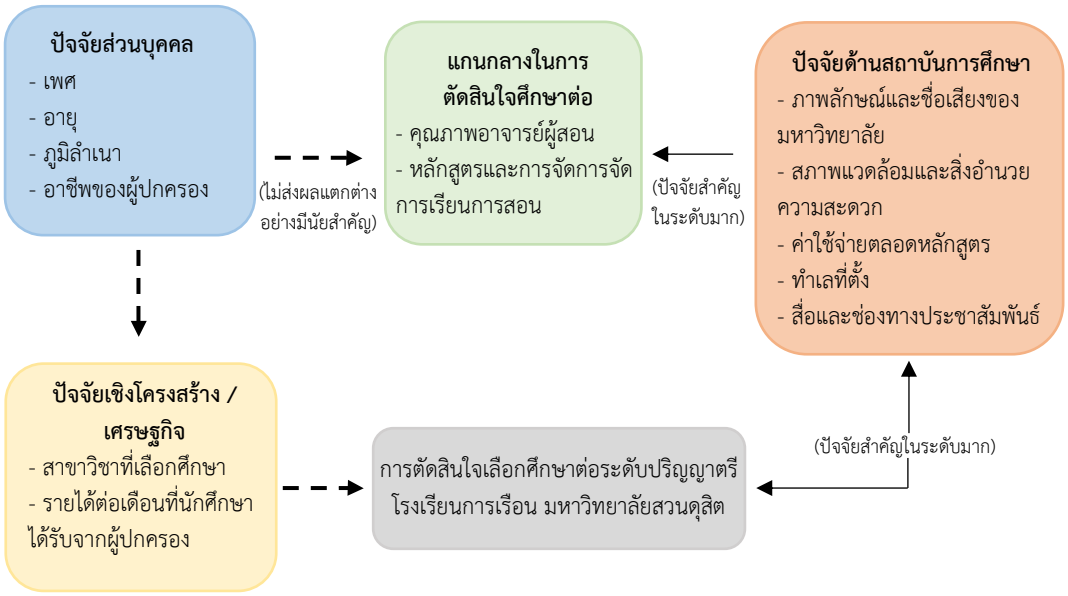

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.69 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า รายวิชาในโรงเรียนการเรือน เช่น อาหารและโภชนาการ สิ่งทอและเครื่องแต่งกาย ศิลปะประดิษฐ์ การจัดการงานบ้าน และงานบริการ มักเน้นทักษะด้านความละเอียดและประณีต ซึ่งนักศึกษาเพศหญิงส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongkhamson and Kee-ariyo (2018) ที่พบว่า ช่วงอายุ 18 ปี เป็นช่วงอายุปกติของการเปลี่ยนผ่านจากระดับมัธยมศึกษาสู่ระดับอุดมศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngaongam and Niwaswat (2022) ที่พบว่า ผู้เรียนเลือกศึกษาต่อสาขาวิชาเทคโนโลยีการประกอบอาหารและการบริการกรุงเทพมหานคร เพราะสาขาวิชานี้มีความน่าสนใจในด้านการพัฒนาทักษะการประกอบอาหารและการบริการ ที่สามารถต่อยอดไปสู่อาชีพได้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongnoppakun, Thamrongsinththaworn and Leelhaphunt (2021) ที่พบว่า ผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล คือ ปทุมธานี, สมุทรปราการ, นครปฐม, นนทบุรี และสมุทรสาคร ร้อยละ 34.18 เลือกศึกษาต่อสาขาวิชานี้ เพราะความสะดวกด้านที่ตั้งและการเข้าถึงข้อมูล และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Khwaiphan and Khummuang (2021) ที่พบว่า ผู้เรียนที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 39.29 เลือกเรียนสาขาวิชานี้เพราะมีความสอดคล้องระหว่างลักษณะอาชีพของผู้ปกครองกับหลักสูตร รวมถึงความคาดหวังในการต่อยอดอาชีพ และบริบททางเศรษฐกิจของครอบครัวที่เอื้อต่อการเลือกศึกษาต่อในโรงเรียนการเรือน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jammnongluk (2021) ที่พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนจากผู้ปกครอง 2,001 - 4,000 บาท ร้อยละ 31.12 เลือกเรียนสาขาวิชานี้เพราะผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว ซึ่งจัดสรรเงินให้ในระดับพอเหมาะกับค่าใช้จ่ายประจำวัน อีกทั้งนักศึกษาส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านที่พัก ส่งผลให้รายได้ในช่วงดังกล่าวเพียงพอต่อการใช้จ่ายและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2 การเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตโดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ ดังนี้

1) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสรุปได้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รองลงมา คือ เป็นหลักสูตรหรือสาขาวิชาที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ และน้อยที่สุด คือ มีหลักสูตรเฉพาะทางและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรในโรงเรียนการเรือนเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ส่งผลให้นักศึกษาให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยตรงมากกว่าประเด็นด้านความเป็นสากลของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ammawongchit, Pakdeeronachit and Inchan (2022) ที่พบว่า หลักสูตรในโรงเรียนการเรือนเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้

2) ด้านอาจารย์ผู้สอน พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านอาจารย์ผู้สอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสรุปได้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ ผู้สอนมีความรู้และความสามารถที่เชี่ยวชาญเฉพาะและผู้สอนมีเกณฑ์และวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่โปร่งใสและเหมาะสม รองลงมามีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ ผู้สอนมีการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลที่หลากหลายในการเรียนการสอนที่ทำให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น และผู้สอนสามารถให้คำปรึกษาทั้งด้านวิชาการ/วิชาชีพ และการใช้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย และน้อยที่สุดคือ ผู้สอนมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาให้ความสำคัญกับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่สามารถสร้างความเข้าใจและนำไปใช้ได้จริง โดยเฉพาะความเชี่ยวชาญของผู้สอนและความโปร่งใสในการวัดและประเมินผล มากกว่าประเด็นด้านชื่อเสียงทางวิชาการของผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chanapanchai, Lao-rod and Sahasupcharoen (2021) ที่พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่สามารถสร้างความเข้าใจและนำไปใช้ได้จริงมากกว่าชื่อเสียงของผู้สอน

3) ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสรุปได้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักศึกษาสามารถหางานพิเศษหรือฝึกงานในระหว่างเรียนจากเครือข่ายความร่วมมือของมหาวิทยาลัย ซึ่งช่วยเสริมรายได้และลดภาระค่าใช้จ่าย รองลงมา คือ มีโครงสร้างค่าใช้จ่ายที่ยืดหยุ่น สามารถผ่อนผันชำระค่าธรรมเนียมการศึกษาได้ และน้อยที่สุด คือ ค่าธรรมเนียมการศึกษาในแต่ละภาคการศึกษาและค่าชุดอุปกรณ์และชุดปฏิบัติการมีความเหมาะสม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร โดยเฉพาะโอกาสในการหางานพิเศษหรือฝึกงานที่ช่วยสร้างรายได้ระหว่างเรียน และความยืดหยุ่นในการชำระค่าธรรมเนียม มากกว่าการพิจารณาเฉพาะอัตราค่าธรรมเนียมการศึกษาเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Intawee (2021) ที่พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร มากกว่าการพิจารณาเฉพาะอัตราค่าธรรมเนียมการศึกษา

4) ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยอยู่ใน

ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสรุปได้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านอาหารบนรากฐานแห่งความเชี่ยวชาญด้วยการปฏิบัติอย่างประณีต และมหาวิทยาลัยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยมีจุดแข็งที่ตอบโจทย์ทั้งด้านวิชาการและการพัฒนาวิชาชีพ ทำให้นักศึกษามีความพร้อมสำหรับการทำงานจริง และน้อยที่สุดมีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงได้รับการยอมรับจากสังคมและตลาดแรงงาน และมหาวิทยาลัยมีการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า มหาวิทยาลัยสวนดุสิตมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนด้านอาหารบนฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ประกอบกับประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จึงสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักศึกษาในการเลือกเข้าศึกษาต่อ มากกว่าการพิจารณาประเด็นด้านการยอมรับในตลาดแรงงานหรือการพัฒนาหลักสูตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Panturee, Saenrith and Koson (2021) ที่พบว่า นักศึกษามีความเชื่อมั่นในอัตลักษณ์ที่ชัดเจนด้านอาหารบนฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ มากกว่าประเด็นด้านการยอมรับในตลาดแรงงานหรือการพัฒนาหลักสูตรของสถาบัน

5) ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสรุปได้ว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดมีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ มีสถานที่สำหรับฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่หลากหลาย เช่น ครัว ศูนย์ฝึกปฏิบัติการอาหารนานาชาติ และโรงแรมสวนดุสิต เพลส และมีโรงยิม สนามกีฬา สระว่ายน้ำ และพื้นที่ออกกำลังกายให้นักศึกษามาใช้บริการ รองลงมา คือ มีบริการให้คำปรึกษาด้านการเรียน การทำงาน และโครงการแนะแนวอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงาน และน้อยที่สุด คือ มีห้องเรียนและอาคารเรียนที่พร้อมและทันสมัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการฝึกปฏิบัติจริงและการพัฒนาทักษะวิชาชีพควบคู่กับคุณภาพชีวิตในมหาวิทยาลัย มากกว่าการพิจารณาเฉพาะความทันสมัยของอาคารเรียนเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Khantaku, Somudorn and Chinacarawat (2020) ที่พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการฝึกปฏิบัติจริงและการพัฒนาทักษะวิชาชีพควบคู่กับคุณภาพชีวิต มากกว่าการพิจารณาเฉพาะความทันสมัยของอาคารเรียน

6) ด้านสื่อและช่องทางประชาสัมพันธ์ พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านสื่อและช่องทางประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ใช้สื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย และโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ข้อมูล รองลงมา คือ มีช่องทางการติดต่อหลายรูปแบบ เช่น การติดต่อผ่านแอปพลิเคชัน อีเมล โทรศัพท์ หรือการสอบถามผ่านโซเชียลมีเดีย และน้อยที่สุดมีจำนวน 3 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ จัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานเปิดบ้านวิชาการ (Open House) และการประชาสัมพันธ์ที่จัดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างรวดเร็ว เช่น การไปประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และสื่อออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นแลข้อเสนอแนะอย่างอิสระ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับสื่อออนไลน์และช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว ซึ่งสามารถค้นหาข้อมูลและติดต่อสอบถามได้ด้วยตนเอง มากกว่าการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบกิจกรรมหรือการลงพื้นที่เพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ninarun and Prapratanporn (2022) ที่พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับสื่อออนไลน์และช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย ซึ่งสามารถค้นหาข้อมูลและติดต่อสอบถามได้ด้วยตนเอง มากกว่าการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบกิจกรรมหรือการลงพื้นที่

7) ด้านทำเลที่ตั้ง พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านทำเลที่ตั้งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ตั้งอยู่ใกล้ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ผู้เรียนมีโอกาสฝึกงาน รวมถึงทำงานในสถานประกอบการที่มีชื่อเสียง รองลงมา คือ ที่ตั้งใกล้แหล่งทรัพยากรการศึกษา เช่น ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และน้อยที่สุดมีจำนวน 2 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่า ๆ กัน ได้แก่ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เดินทางสะดวก และมีรถสาธารณะผ่านถึงและมีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน ทั้งในเรื่องของร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า และการให้บริการต่าง ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งของมหาวิทยาลัยซึ่งเอื้อต่อโอกาสในการฝึกงานและการประกอบอาชีพในอนาคต โดยเฉพาะความใกล้ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มากกว่าความสะดวกด้านการเดินทางหรือสิ่งอำนวยความสะดวกโดยรอบเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Theeraruangsiri and Unchitti (2021) ที่พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เอื้อต่อการฝึกงานและการประกอบอาชีพในอนาคต โดยเฉพาะความใกล้ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มากกว่าความสะดวกด้านการเดินทางหรือสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 เปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

1) เพศ พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของนักศึกษาโรงเรียนการเรือนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศเป็นหลัก แต่ขึ้นอยู่กับความสนใจส่วนบุคคล คุณลักษณะของหลักสูตร และโอกาสในการนำความรู้ไปใช้จริงและประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kongsri (2022) ที่พบว่า การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของนักศึกษาโรงเรียนการเรือนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศเป็นหลัก แต่ขึ้นอยู่กับความสนใจส่วนบุคคล คุณลักษณะของหลักสูตร และโอกาสในการนำความรู้ไปใช้จริงในการประกอบอาชีพ

2) อายุ พบว่า นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุใกล้เคียงกันและเป็นช่วงรอยต่อของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสู่ระดับอุดมศึกษา ส่งผลให้การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อไม่ได้แตกต่างกันตามช่วงอายุ แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านหลักสูตรและโอกาสทางการศึกษาและวิชาชีพเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ngaongam and Niwaswat (2022) ที่พบว่า การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อไม่ได้แตกต่างกันตามช่วงอายุ แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านหลักสูตรและโอกาสทางการศึกษาและวิชาชีพเป็นสำคัญ

3) สาขาวิชาที่เลือกศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เลือกศึกษาต่อสาขาวิชาแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร ด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านทำเลที่ตั้ง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาที่เลือกสาขาวิชาที่มีความสนใจหรือความถนัดเฉพาะด้าน มักให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขาวิชานั้น ๆ เช่น หลักสูตรที่สอดคล้องกับความสนใจ อาจารย์ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับการเรียนรู้ในสาขานั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nongrayom (2020) ที่พบว่า นักศึกษา

ที่เลือกสาขาวิชาที่มีความสนใจหรือความถนัดเฉพาะด้าน มักให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขาวิชานั้น ๆ เช่น หลักสูตรที่สอดคล้องกับความสนใจ อาจารย์ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

4) ภูมิลำเนา พบว่า นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า มหาวิทยาลัยสวนดุสิต มีระบบการจัดการเรียนการสอนและสิ่งสนับสนุนทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเข้าศึกษาของนักศึกษาจากหลากหลายภูมิภาค ไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน เช่น กรุงเทพมหานคร สุพรรณบุรี ลำปาง และตรังมีโอกาสในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับใกล้เคียงกัน จึงไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ Rodkhumpol, Charoenwiriyakul and Siriwattana (2023) ที่พบว่า ระบบการจัดการเรียนการสอนและสิ่งสนับสนุนทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเข้าศึกษาของนักศึกษาจากหลากหลายภูมิภาค ส่งผลให้นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน ตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับใกล้เคียงกัน จึงไม่พบความแตกต่าง

5) อาชีพของครอบครัว พบว่า นักศึกษาที่มีอาชีพของครอบครัวแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของนักศึกษาโรงเรียนการเรือนไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาชีพของครอบครัวเป็นปัจจัยหลัก แต่ให้ความสำคัญกับความสนใจส่วนบุคคล ลักษณะของหลักสูตร และโอกาสในการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nuansai (2020) ที่พบว่า อาชีพของครอบครัวแตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ไม่แตกต่างกัน เพราะการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของนักศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาชีพของครอบครัว แต่ให้ความสำคัญกับความสนใจส่วนบุคคล ลักษณะของหลักสูตร และโอกาสในการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ

6) รายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ พบว่า รายได้ต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ แตกต่างกัน มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน ส่วนด้านอื่น ๆ นั้นไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาที่มีระดับรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีข้อจำกัดและความคาดหวังต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาไม่เหมือนกัน ส่งผลให้การให้ความสำคัญต่อด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน ขณะที่ปัจจัยด้านอื่น ๆ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มหาวิทยาลัยจัดให้ในระดับใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kingjan, Racharak and Paichayongvijit (2023) ที่พบว่า นักศึกษาที่มีระดับรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีข้อจำกัดและความคาดหวังต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาไม่เหมือนกัน ส่งผลให้การให้ความสำคัญต่อด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน

สรุป

นักศึกษาโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุ 18 ปี มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ครอบครัวประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว และได้รับรายได้จากผู้ปกครองในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับลักษณะของหลักสูตรฯ ในโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่เน้นทักษะเชิงปฏิบัติและการนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพในอนาคต ผลการศึกษาการเลือกศึกษาต่อพบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญสูงสุดต่อด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านหลักสูตร

และการจัดการเรียนการสอน และด้านภาพลักษณ์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อมั่นต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน จากความเชี่ยวชาญของผู้สอน และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่โดดเด่นด้านอาหารบนฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ภูมิลำเนา และอาชีพของครอบครัว ไม่ส่งผลต่อการเลือกศึกษาต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ขณะที่รายได้ต่อเดือนของนักศึกษามีผลต่อการให้ความสำคัญในบางด้านได้แก่ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งสะท้อนว่าความแตกต่างด้านทรัพยากรและข้อจำกัดทางเศรษฐกิจนั้น ส่งผลต่อความคาดหวังในการใช้ประโยชน์จากการศึกษา โดยภาพรวมผลการวิจัยสะท้อนว่าการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อของนักศึกษาโรงเรียนการเรือนขึ้นอยู่กับคุณภาพเชิงวิชาชีพ ความคุ้มค่า และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคตเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 นำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะผู้เรียน เน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการต่อยอดสู่อาชีพ พร้อมทั้งวางแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อขยายโอกาสการเข้าถึงนักเรียนจากหลากหลายพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 มหาวิทยาลัยควรมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการนำไปใช้จริง ควบคู่กับการส่งเสริมศักยภาพและความเชี่ยวชาญของอาจารย์ผู้สอน รวมถึงการพัฒนาแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเตรียมความพร้อมสู่วิชาชีพ พร้อมทั้งใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า มหาวิทยาลัยควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และสิ่งสนับสนุนทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความแตกต่างของสาขาวิชาและบริบททางเศรษฐกิจของผู้เรียน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของนักศึกษาอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรที่จะต้องศึกษาปัจจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้เข้าใจแรงจูงใจและมุมมองของนักศึกษาอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งด้านอารมณ์ ความคาดหวัง และภาพลักษณ์ของสถาบัน

2.2 ควรที่จะต้องขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลายสถาบัน หรือเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยอื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถสะท้อนแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อของนักศึกษาด้านการประกอบอาหารในระดับประเทศได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

References

Ammawongchit, A. (2022). Factors Influencing the Decision to Pursue Undergraduate Study at the College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University. *Journal of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University*, *7*(1), 53–68.

Chanapanchai, S., Laorod, K., & Sahasupcharoen, S. (2021). Factors Affecting Learning Achievement in Graduate and Postgraduate Programs of the Department of Operative Dentistry and Endodontics, Faculty of Dentistry, Mahidol University. *Journal of Professional Routine to Research*, 8(2), 53–64.

Food School, Suan Dusit University. (2025). *Official Website*. Retrieved August 18, 2025, from https://food.dusit.ac.th/home/

Intawee, T. (2021). Factors Affecting Students' Decision-Making in Selecting Higher Education Institutions. *Journal of Innovation Management*, 15(1), 1–10.

Khantaku, W., Somudorn, C., & Chinacarawat, N. (2020). Factors Affecting the Decision to Enroll in Undergraduate Studies at Suranaree University of Technology in the Academic Year 2020. *Journal of Modern Learning Development*, 5(4), 28–39.

Khwaiphan, W., & Khummuang, S. (2021). Motivation Affecting Enrollment in Undergraduate Studies in the Faculty of Environmental Culture and Ecotourism, Srinakharinwirot University. *Journal of Education, Chulalongkorn University*, 49(2), 1–15.

National Economic and Social Development Council. (2018). *National Strategy (2018–2037)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.

National Statistical Office. (2022). *Report on Educational Inequality in Thailand*. Retrieved September 12, 2025, from https://www.nso.go.th

Nilaroon, S., & Phrapratanporn, B. (2022). Influence of Communication Patterns on Undergraduate Students' Decision to Pursue Higher Education: A Case Study of First-Year Students at Suan Sunandha Rajabhat University. *Journal of Organizational Strategy and Competitiveness*, 1(1), 60–70.

Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2024). *Definition of Higher Education Institution Clusters*. Retrieved October 8, 2025, from https://www.ops.go.th/th/e-book/edu-standard/item/10345-18-2567

Panturee, W., Saenrith, S., & Koson, C. (2023). Factors Influencing Upper Secondary School Students' Decision to Pursue Higher Education under the Secondary Educational Service Area Office 38. *Northern Academic Journal*, 8(2), 42–52.

Theeraruangsiri, S., & Unchitti, D. (2021). Decision-Making in Selecting Information Studies Programs among Undergraduate Students in Public Universities. *Burapha University Journal of Humanities and Social Sciences*, 29(1), 149–175.

Thongnoppakun, O., Thamrongsinththaworn, S., & Leelhaphunt, A. (2022). Factors Influencing Intention to Pursue Hotel and Culinary Programs in Higher Education. *Dusit Thani College Journal*, 16(1), 64–78.

Wongkhamson, P., & Kee-ariyo, C. (2023). Students' Decision-Making in Selecting Vocational Certificate Programs in Home Economics: A Case Study of Phitsanulok Vocational College. *Journal of Technical Education Development*, 36(128), 84–93.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*

Learning Management Using Educational Games on the Wordwall Website to Enhance Chinese Vocabulary Learning Ability among Grade 10 Students

[1]ปพิชญา เสนานุช และ ชิดชไม วิสุตกุล
[1]Paphitchaya Senanuch and Chidchamai Visuttakul
วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต
Suryadhep Teachers College, Rangsit University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: paphitchaya.s66@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้แผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนแห่งหนึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม ดำเนินการทดลองเป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ รวม 6 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาจีนพื้นฐานที่บูรณาการเกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall จำนวน 6 แผน (ประกอบด้วยเกมจับคู่ เกมตอบคำถาม วงล้อสุ่ม เปิดกล่อง และแฟลชการ์ด) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ t-test for Dependent Samples ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนหลังได้รับการจัดการรู้สูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.54, S.D. = 0.54)

คำสำคัญ: เกมการศึกษา; เว็บไซต์ Wordwall; ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน

Abstract

The purposes of this research article were: 1) to compare the Chinese vocabulary learning ability of Grade 10 students before and after learning management using educational games on the Wordwall website; and 2) to study the satisfaction of Grade 10 students toward learning management using educational games on the Wordwall website. The research

*Received December 9, 2025; Revised January 6, 2026; Accepted January 18, 2026

methodology employed Experimental Research with a One Group Pretest-Posttest Design. The sample group consisted of 20 Grade 10 students from a school under the Secondary Educational Service Area Office Chachoengsao, enrolled in the first semester of the academic year 2025, obtained through cluster random sampling. The experiment was conducted over 6 weeks, totaling 6 hours. The research instruments included 6 lesson plans integrating educational games on the Wordwall website (Matching, Quiz, Random Wheel, Open the Box, and Flashcards), a Chinese vocabulary learning ability test, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using t-test for Dependent Samples, Mean (M), and Standard Deviation (S.D.).

The findings revealed that: 1) The students' Chinese vocabulary learning ability after the learning management was significantly higher than before at the .01 statistical level. 2) The students' satisfaction with learning management using educational games on the Wordwall website was overall at the highest level ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = 0.54).

Keywords: Educational Games; Wordwall Website; Chinese Vocabulary Learning Ability

บทนำ

การเรียนรู้คำศัพท์ถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาภาษาจีนและเป็นพื้นฐานที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในการพัฒนาทักษะทางภาษาทั้ง 4 ด้าน เปรียบเสมือนกุญแจดอกแรกที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Zhu and Wang, 2022) อย่างไรก็ตาม ในบริบทการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยปัจจุบัน พบว่าผู้เรียนจำนวนมากยังประสบปัญหาด้านการจดจำคำศัพท์ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของตัวอักษรจีนที่มีความซับซ้อน ทั้งรูปแบบอักษรภาพ เสียง และความหมาย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสัมฤทธิผลทางการเรียน สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาความรู้ด้านคำศัพท์ที่ไม่เพียงพอเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนภาษาและไม่สามารถสื่อสารในสถานการณ์จริงได้ (Alahmadi and Foltz, 2020) งานวิจัยนี้ยืนยันว่าความรู้คำศัพท์มีบทบาทสำคัญต่อทักษะฟัง พูด อ่าน และเขียน โดยเฉพาะในผู้เรียนภาษาที่สองขั้นสูง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการศึกษาบริบทและการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่ง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (ฉะเชิงเทรา) พบปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะทางภาษา คือ นักเรียนขาดความคงทนในการจดจำคำศัพท์ (Retention Deficit) โดยนักเรียนส่วนใหญ่มักใช้วิธีการท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง (Rote Memorization) เพื่อให้ผ่านการสอบเท่านั้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปเพียงระยะสั้นกลับไม่สามารถนำคำศัพท์มาใช้งานจริงได้ นอกจากนี้ รูปแบบการสอนแบบเดิมที่เน้นการบรรยาย (Lecture-based) และการให้คัดคำศัพท์ซ้ำ ๆ ลงในสมุด ยังทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและมองว่าภาษาจีนเป็นวิชาที่ยาก สภาพการณ์นี้นับเป็นปัญหาวิกฤตที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นช่วงเวลาการปูพื้นฐาน (Foundation Stage) ที่สำคัญที่สุด หากปล่อยให้ปัญหาเรื้อรังจะส่งผลให้เกิดภาวะถดถอยทางการเรียนในระยะยาว สภาพการณ์ในพื้นที่ศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากเดิมที่เน้นการบรรยายและการท่องจำ มาสู่กระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยี เพื่อช่วยให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายสามารถก้าวข้ามกำแพงทางภาษาและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

โดยสอดคล้องกับพฤติกรรมของเยาวชนในยุคดิจิทัลที่มีการเข้าถึงและใช้งานโทรศัพท์มือถือในระดับสูง (National Statistical Office, 2023)

เพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิด เกมการศึกษาแบบดิจิทัล (Digital Game-Based Learning: DGBL) มาเป็นฐานในการพัฒนา โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มเว็บไซต์ Wordwall ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ของ Skinner (1954) ที่เน้นการเสริมแรงทันที (Immediate Reinforcement) ช่วยให้นักเรียนทราบผลการเรียนรู้และแก้ไขข้อผิดพลาดได้รวดเร็ว และทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ผนวกกับแนวคิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ ที่ Plass, Homer, and Kinzer (2015) สนับสนุนว่าช่วยสร้างความผูกพัน (Engagement) และลดความตึงเครียดในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่ยืนยันว่าการใช้เกมผ่านแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนและสร้างความคงทนในการจำได้อย่างมีนัยสำคัญ (Wattanakamolcul and Somkanay, 2021; Promsena et al., 2021) อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในบริบทของภาษาจีนยังต้องการรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อเนื้อหาที่ซับซ้อน การบูรณาการระหว่างความสะดวกของการเข้าถึงผ่าน Wordwall และความท้าทายของรูปแบบเกมที่หลากหลายกว่า 30 รูปแบบ จึงเป็นนวัตกรรมทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะคำศัพท์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

จากสภาพปัญหาและหลักการทางวิชาการดังกล่าว เป็นแรงจูงใจสำคัญให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนก่อนและหลังเรียน และศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยนี้จะนำไปสู่การได้มาซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแก้ปัญหา การจำคำศัพท์ที่ไม่คงทน (Retention Deficit) และความเบื่อหน่ายของนักเรียนในพื้นที่ศึกษาได้จริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนและหน่วยงานทางการศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาจีนในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้แผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One Group Pretest-Posttest Design) ในการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รวมถึงศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ เกมการศึกษา (Game-Based Learning) จิตวิทยาการเรียนรู้ และ

การใช้งานเว็บไซต์ Wordwall เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มากำหนดกรอบแนวคิดและออกแบบนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน ณ โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (ฉะเชิงเทรา) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โดยใช้วิธีการสังเกตการสอนและสอบถามข้อมูลจากครูผู้สอนและนักเรียน ซึ่งพบปัญหาสำคัญคือ นักเรียนขาดความคงทนในการจำคำศัพท์ (Retention Deficit) และขาดแรงจูงใจในการเรียนเนื่องจากรูปแบบการสอนแบบเดิม ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลพื้นฐานนี้มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และเกมบน Wordwall ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียด คือ 1) ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่ง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (ฉะเชิงเทรา) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 5 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 200 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนเดียวกัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 20 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาจีน จำนวน 6 แผน ที่บูรณาการเกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall ได้แก่ แผนที่ 1 เรื่องพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ แผนที่ 2 เรื่องการกล่าวทักทาย แผนที่ 3 เรื่องตัวเลขจีน แผนที่ 4 เรื่องสัปดาห์ในภาษาจีน แผนที่ 5 เรื่องเรื่อง ครอบครัวของฉัน และแผนที่ 6 เรื่อง ร่างกายของเรา โดยกระบวนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนได้ถูกออกแบบโดยยึดตามขั้นตอนของ "WW-GAME Model" ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ไว้ เพื่อให้มั่นใจว่ากิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมทั้งการกระตุ้นความสนใจ การมีส่วนร่วม และการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ แผนฯ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน (ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาจีน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 และได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเวลาและกิจกรรม เกมที่เลือกใช้ประกอบด้วย เกมจับคู่ (Match up) เกมตอบคำถาม (Quiz) วงล้อสุ่ม (Random Wheel) เปิดกล่อง (Open the Box) และแฟลชการ์ด (Flashcards) ซึ่งช่วยกระตุ้นความกระตือรือร้นในการเรียนรู้คำศัพท์

2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน จำนวน 30 ข้อ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 จับคู่คำศัพท์ (10 ข้อ) ตอนที่ 2 ข้อสอบปรนัย 4 ตัวเลือก (10 ข้อ) และตอนที่ 3 แปลความหมาย (10 ข้อ) เครื่องมือนี้ผ่านการตรวจสอบค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 และผ่านการวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย ($p = 0.56–0.80$) ค่าอำนาจจำแนก ($r = 0.30–0.70$) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ 0.78

3) แบบสอบถามความพึงพอใจ ชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่อที่ใช้ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านประโยชน์ที่ได้รับ

ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.86

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต (เอกสารรับรองเลขที่ COA. No. RSUERB2025-129) และได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย รวมถึงการพิทักษ์สิทธิ กลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งขอความยินยอมจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร (Informed Consent) เรียบร้อยแล้ว จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ช่วง ได้แก่ ระยะก่อนการทดลอง โดยทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ระยะระหว่างทดลอง โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนฯ จำนวน 6 คาบเรียน เป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองสอนโดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เป็นสื่อหลักในการนำเสนอคำศัพท์ ทบทวนบทเรียน และประเมินผลระหว่างเรียน ซึ่งช่วยให้นักเรียนทราบผลย้อนกลับทันทีและเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ ระยะหลังการทดลอง โดยทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) และเก็บแบบสอบถามความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้ 1) เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ สถิติทดสอบค่าที (t-test for Dependent Samples) 2) วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติมาสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายสรุป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ (M = 22.90) สูงกว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ (M = 11.20) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 20.63, p < .01) ผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall สามารถพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้อย่างชัดเจน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียน ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall

การวัด	จำนวน (n)	คะแนนเต็ม	M	S.D.	ค่า t	Sig.(2-tailed)
ก่อนการจัดการเรียนรู้	20	30	11.20	2.39	20.63	*.000**
หลังการจัดการเรียนรู้	20	30	22.90	3.29		

*$p < .01$

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.54, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่นักเรียนมีความพึงพอใจสูงสุดคือ ด้านการวัดและประเมินผล (M = 4.90) รองลงมาคือ ด้านสื่อที่ใช้ (M = 4.65) และด้านประโยชน์ที่ได้รับ (M = 4.50) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall (*n*=20)

ด้านที่	รายการประเมิน	M	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1	ด้านเนื้อหา	4.33	0.63	มาก
2	ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.32	0.69	มาก
3	ด้านสื่อที่ใช้	4.65	0.50	มากที่สุด
4	ด้านการวัดและประเมินผล	4.90	0.29	มากที่สุด
5	ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.50	0.58	มากที่สุด
ความพึงพอใจโดยรวม (Overall)		**4.54**	**0.54**	**มากที่สุด**

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยที่น่าสนใจของแบบสอบถามความพึงพอใจ พบว่า ข้อคำถามด้านการวัดและประเมินผล ในรายการวิธีการประเมินผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมการเรียนการสอน" มีค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.95 ซึ่งสะท้อนถึงจุดเด่นของเกม Wordwall ที่มีระบบการให้คะแนนและการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ชัดเจน ทันท่วงที ทำให้ผู้เรียนรับรู้ความก้าวหน้าของตนเองได้ตลอดเวลา

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน (The WW-GAME Model)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน (The WW-GAME Model)		**นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ลดความวิตกกังวลในการจดจำตัวอักษรจีน และเกิดความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน (Chinese Vocabulary Learning Ability)** ดังนี้
1. **W (Web-based Access)** การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายผ่านเว็บไซต์และสมาร์ทโฟน 2. **G (Gamified Activities)** การใช้กิจกรรมเกมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจ 3. **A (Active Interaction)** การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนโต้ตอบกับสื่อและแข่งขันกัน 4. **M (Motivation & Feedback)** การเสริมแรงด้วยการทราบผลคะแนนและข้อผิดพลาดทันที 5. **E (Enhancement)** การฝึกฝนซ้ำ ๆ จนเกิดความแม่นยำ	→	1. ความสามารถในการจดจำคำศัพท์ภาษาจีนได้อย่างคงทนและแม่นยำ 2. มีเจตคติที่ดีและมีความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาจีนในระดับสูง 3. มีความกระตือรือร้นและกล้าแสดงออกในการตอบคำถาม 4. เกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยี

Figure 1: The WW-GAME Model

Source: Synthesized by the researcher

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เริ่มจากการเปลี่ยนรูปแบบการท่องจำคำศัพท์แบบเดิม (Rote Learning) ให้เป็นกิจกรรมที่ท้าทายและสนุกสนาน เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน (Engagement) จากนั้นดำเนินการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ WW-GAME ที่เน้นการมีส่วนร่วมเชิงรุก (Active

Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสื่อเทคโนโลยี โดยระบบของเกมทำหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (Instant Feedback) ช่วยให้ผู้เรียนทราบข้อบกพร่องและแก้ไขความเข้าใจได้ในทันที ส่งผลให้เกิดการจดจำคำศัพท์ได้อย่างแม่นยำผ่านการเล่นซ้ำ ๆ อย่างมีความหมาย แนวทางนี้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถด้านคำศัพท์ภาษาจีน ลดความเครียดและความวิตกกังวลในการเรียน และเปลี่ยนเจตคติที่มีต่อภาษาจีนให้เป็นบวก สำหรับครู เป็นแนวทางการสอนที่ทันสมัย ช่วยลดภาระในการตรวจให้คะแนนและเพิ่มประสิทธิภาพในการวัดผล และสำหรับองค์กรและสถานศึกษา เป็นเครื่องมือในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับผู้เรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้นี้สามารถนำไปใช้ในการสอนภาษาต่างประเทศหรือวิชาอื่น ๆ ที่เน้นความจำและความเข้าใจ โดยครูสามารถเลือกรูปแบบเกมให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัยของผู้เรียน เพื่อสร้างห้องเรียนแห่งความสุขและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สามารถนำมาอภิปรายและเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประเด็นด้านความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 20.63, p < .01) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการใช้เทคโนโลยีเกม ผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นนี้เกิดจากกลไกของการเสริมแรงทันที (Immediate Reinforcement) ตามแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยมของ Skinner (1954) ที่ระบุว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนได้รับการตอบสนองต่อการกระทำทันที โดยในบริบทนี้ เกมบน Wordwall (เช่น เกมจับคู่ เกมตอบคำถาม) ทำหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ทันทีเมื่อผู้เรียนตอบถูกหรือผิด ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนทราบข้อบกพร่องและแก้ไขความเข้าใจได้ทันที ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วและแม่นยำกว่าการท่องจำแบบเดิม

นอกจากนี้ ความหลากหลายของรูปแบบเกม บนเว็บไซต์ Wordwall ยังช่วยลดความเบื่อหน่าย และแก้ปัญหาการขาดความคงทนในการจำ (Retention Deficit) ที่พบในบทนำ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wattanakamolcul and Somkanay (2021) และ Promsena et al. (2021) ที่พบว่าการใช้เกมผ่านแอปพลิเคชันและเว็บไซต์ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มความแม่นยำและความคงทนในการจดจำคำศัพท์ของผู้เรียน เนื่องจากภาพและเสียงในเกมทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นความทรงจำ (Memory Triggers) ที่ดีกว่าตัวอักษรเพียงอย่างเดียว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเด็นด้านความพึงพอใจของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.54) ทั้งนี้เพราะการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมและความสนุกสนาน โดยมีสาเหตุหลัก 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก การสร้างแรงจูงใจและความท้าทายผ่านกลไกเกม (Gamification) ระบบเกมที่มีการจับเวลาและการให้คะแนน ช่วยกระตุ้นความกระตือรือร้นและสร้างบรรยากาศการแข่งขันเชิงบวก ซึ่งสะท้อนผ่านผลการประเมินความพึงพอใจรายข้อที่พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับกิจกรรม ในระดับสูงมาก (M = 4.95) สอดคล้องกับแนวคิดของ Mayer (2014) ที่ชี้ว่าเกมการศึกษาที่ออกแบบดีจะช่วยส่งเสริมแรงจูงใจภายใน (Internal Motivation) ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ต่อโดยไม่รู้สึกถูกบังคับ

ประการที่สอง การลดภาระทางปัญญาและการเข้าถึงที่ยืดหยุ่น รูปแบบของ Wordwall ที่เข้าถึงได้ง่ายผ่านสมาร์ทโฟนและมีกราฟิกที่น่าสนใจ ช่วยลดอุปสรรคในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนที่มีความซับซ้อน

ของตัวอักษร (Character Complexity) ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนภาษาจีนเป็นเรื่องที่จับต้องได้และสนุกสนาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gladcharoen and Hongsamsibkao (2023) ที่ระบุว่าการใช้สื่อเกมที่ทันสมัยช่วยปรับเจตคติของผู้เรียนให้เป็นบวกและเพิ่มความมั่นใจในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

สรุป

จากการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall เพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สรุปผลการวิจัยได้ว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งแสดงให้เห็นว่านวัตกรรมนี้สามารถแก้ไขปัญหาการจดจำคำศัพท์ที่ไม่คงทนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ ในด้านความรู้สึกของผู้เรียนพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้นี้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านการวัดและประเมินผลและด้านสื่อที่ใช้ สะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการเกมเข้าสู่ชั้นเรียนไม่เพียงแต่พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ยังช่วยสร้างเจตคติที่ดีและบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนภาษาจีนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของนวัตกรรมในการแก้ปัญหาความจำ ดังนั้น ครูผู้สอนควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall ไปบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเน้นย้ำความแม่นยำของคำศัพท์ โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการนำไปใช้คือ ความสอดคล้องระหว่างรูปแบบเกมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่น ควรเลือกใช้เกมจับคู่ (Match up) หรือ เกมเปิดแผ่นป้าย (Flip tiles) สำหรับการเน้นความจำและความหมาย ส่วนเกมตอบคำถาม (Quiz) เหมาะสำหรับการตรวจสอบความเข้าใจ รวมทั้งครูควรมีการชี้แจงกติกาและควบคุมเวลาในการเล่นให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้กิจกรรมเกมเบียดบังเวลาในการสรุปองค์ความรู้ที่สำคัญ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและผ่อนคลาย ดังนั้น ในเชิงนโยบาย ผู้บริหารสถานศึกษาควรขับเคลื่อนนโยบายห้องเรียนดิจิทัล โดยส่งเสริมให้มีการอบรมพัฒนาครู (Upskilling) ด้านการผลิตสื่อการสอนดิจิทัล และ จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น อาทิ สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีความเสถียรและอุปกรณ์ที่เพียงพอ (เช่น แท็บเล็ตหรือสมาร์ททีวี) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 การขยายขอบเขตประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนโดยใช้เกมการศึกษาบนเว็บไซต์ Wordwall กับนักเรียน

ในระดับชั้นอื่น ๆ (อาทิ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) หรือในบริบทสถานศึกษาที่มีขนาดและสังกัดแตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและยืนยันผลการใช้นวัตกรรมในวงกว้าง (Generalization)

2.2 การขยายขอบเขตด้านทักษะทางภาษา ควรศึกษาเพิ่มเติมโดยการประยุกต์ใช้นวัตกรรมนี้ในการพัฒนาทักษะภาษาจีนด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากทักษะความจำคำศัพท์ เช่น ทักษะการฟัง (Listening) ทักษะการพูด (Speaking) หรือทักษะการอ่าน (Reading) เพื่อให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาจีนของผู้เรียนที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 การศึกษาเชิงลึกและการพัฒนาเนื้อหาต่อเนื่อง ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบกิจกรรมเกมการศึกษาให้รองรับเนื้อหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น กลุ่มคำศัพท์เฉพาะทาง หรือบทสนทนาในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูง เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้และสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาคลังคำศัพท์ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

References

Alahmadi, A., & Foltz, A. (2020). Effects of Language Skills and Strategy Use on Vocabulary Learning through Lexical Translation and Inferencing. *Journal of Psycholinguistic Research*, 49(6), 975–991.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New York: Prentice-Hall.

Gladcharoen, K., & Hongsamsibkao, N. (2023). The Development of Chinese Vocabulary Memorization Skills Using Wordwall Game Media for Prathomsuksa 2 Students at Demonstration School of Uttaradit Rajabhat University. *Journal of Education Uttaradit Rajabhat University*, 2(2), 55–64.

Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.

Mayer, R. E. (2014). *Computer Games for Learning: An Evidence-Based Approach*. Cambridge, MA: MIT Press.

Meecharoen, K. (2020). *The Development of Listening-Speaking Abilities in Chinese Language through Task-Based Learning with Multimedia for Grade 7 Students*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.

Ministry of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: The Teachers' Council of Thailand Trade Organization.

National Statistical Office. (2023). *Summary of Important Findings on ICT Use by Children and Youth 2023*. Retrieved September 19, 2025, from https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2024/20240731153627_ 28521. pdf

Plass, J. L., Homer, B. D., & Kinzer, C. K. (2015). Foundations of Game-Based Learning. *Educational Psychologist*, 50(4), 258–283.

Promsena, P., Kongtrakul, P., Buamuang, W., & Limpipattanakul, S. (2021). Using Word Wall Educational Games in Organizing Learning Activities for English for Life and Society Subject on "What Should You Do?" for High School Students at Lamae District Non-Formal Education Centre. *Journal of Integration Social Sciences and Development*, 1(1), 31–38.

Rungbanjit, W., & Rungbanjit, W. (2021). Using Vocabulary Games to Develop Chinese Vocabulary Learning and Pronunciation of Grade 11 Students at Thamavitya Mulniti School. *The 5th National Academic Conference on Education for Learning Development 2021* (pp. 106-116). Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University. Bangkok.

Skinner, B. F. (1954). The Science of Learning and the Art of Teaching. *Harvard Educational Review*, 24(2), 86–97.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wattanakamolcul, P., & Somkanay, M. (2021). The Development of Chinese Vocabulary Learning Skills by Using Games via Application. *Journal of Research and Development Institute Suan Sunandha Rajabhat University*, 13(1), 98–109.

Zhu, S., & Wang, C. (2022). Vocabulary Learning in Chinese as a Second Language: Exploring the Role of Self-Regulation in Facilitating Vocabulary Knowledge of Second Language Learners. *Frontiers in Psychology*, 13(893900), 1–13.

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน จังหวัดกาญจนบุรี*

A Sustainable Ecotourism Management Model in Kanchanaburi Province

[1]ณิชาภัทร หาญเมือง, [2]รัชนีวรรณ คำตัน, [3]ภาวิณี อารีศรีสม และ [4]สนิท สิทธิ

[1]Nichaphat Hanmuang, [2]Ratchaneewan Kamton, [3]Pawinee Areesrisom and [4]Snit Sitti

คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: ratchakam789@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดกาญจนบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี 2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาญจนบุรี 3) ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ 4) ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 (ราชบุรี) 5) ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 3 (บ้านโป่ง) 6) นายอำเภอสังขละบุรี 7) นายอำเภอทองผาภูมิ 8) นายอำเภออำเภอไทรโยค 9) นายอำเภออำเภอศรีสวัสดิ์ และ 10) นายอำเภอหนองปรือ รวม 10 คน วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาญจนบุรี มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ 2) การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวางแผนและการจัดโซนพื้นที่ 3) การบริหารจัดการนักท่องเที่ยว โดยการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว 4) การบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัย โดยการจัดทำคู่มือและระเบียบด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ 5) การวางแผนและพัฒนาพื้นที่เชิงนิเวศอย่างบูรณาการ 6) การสื่อความหมายธรรมชาติและการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ โดยการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะ 7) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และ 8) การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ; การมีส่วนร่วมของชุมชน; การจัดการ; ความยั่งยืน; ทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

This research article aimed to propose a sustainable ecotourism management model for Kanchanaburi Province. A qualitative research approach was employed through in-depth interviews with 10 key informants: (1) the Governor of Kanchanaburi Province; (2) the Director of the Kanchanaburi Provincial Office of Tourism and Sports; (3) the Director of the National Park Office; (4) the Director of Forest Resource Management Office No. 10 (Ratchaburi); (5) the Director of Protected Area Regional Office No. 3 (Ban Pong); (6) the District Chief Officer of

*Received December 11, 2025; Revised January 4, 2026; Accepted January 12, 2026

Sangkhla Buri District; (7) the District Chief Officer of Thong Pha Phum District; (8) the District Chief Officer of Sai Yok District; (9) the District Chief Officer of Si Sawat District; and (10) the District Chief Officer of Nong Prue District. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that the sustainable ecotourism management model in Kanchanaburi Province comprised eight components: (1) community participation, through the establishment of mechanisms for community participation at all levels; (2) ecotourism area management, through area planning and zoning; (3) tourist management, through controlling the number of visitors; (4) risk and safety management, through the development of safety guidelines and regulations for tourists and service providers; (5) integrated planning and development of ecotourism areas; (6) nature interpretation and learning experiences, through developing local guides' knowledge and skills; (7) sustainable management of natural resources and the environment; and (8) marketing and promotion of ecotourism.

Keywords: Ecotourism; Community Participation; Management; Sustainability; Natural Resources

บทนำ

ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเทศไทยเริ่มมีการผลักดันให้มีสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในทุกจังหวัด ด้วยการประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ทั้งป่าเพื่อการอนุรักษ์และเพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ (Seub Nakhasathien Foundation, 2020) ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2561 - 2562 มีจำนวน 102,484,072.71 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31.68 ของประเทศซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. 2560 - 2561 จำนวน 4,229.48 ไร่ ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีหน่วยงานหลักทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ได้แก่ กรมป่าไม้ ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าไม้ของประเทศซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติมีเนื้อที่ประมาณ 30 ล้านไร่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าไม้ ป่าชายเลน มีเนื้อที่ประมาณ 4 ล้านไร่ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าไม้ ป่าอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ 68 ล้านไร่ ซึ่งพื้นที่ในกำกับดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นสามารถเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนที่สนใจได้สัมผัสกับธรรมชาติจากสถิติที่ท่องเที่ยวที่เข้าไปอุทยานแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 (ตุลาคม 2562 - กันยายน 2563) พบว่ามีนักท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้น 13,910,037 คน คิดเป็นจำนวนเงินกว่า 1,300 ล้านบาท (Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, 2020)

ปัจจุบันการใช้เวลาว่างโดยการเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อประกอบกิจกรรมนันทนาการมีแนวโน้มสูงมากขึ้นตามลำดับ เพราะมนุษย์ต้องการการพักผ่อนและผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากความจำเจในภารกิจรวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้คนที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองหรือชุมชนขนาดใหญ่มีความแออัดนั้นย่อมมีความต้องการเดินทางออกไปสัมผัสและชื่นชมธรรมชาติ จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครอีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศรองจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่สามในสี่ของกาญจนบุรีเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนอุดมไปด้วยผืนป่า สะดวกต่อการเดินทาง เข้าถึงได้ง่ายจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยเฉพาะการ

ท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ (Boonmeesrisa-Nga, 2015) และพบว่าอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง เป็นจุดมุ่งหมายของนักท่องเที่ยวสนใจที่เดินทางมาท่องเที่ยวทั้งในรูปแบบการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ศึกษาหาความรู้ เช่น กิจกรรมดูนก

แนวคิดของการเดินทางท่องเที่ยวในโลกปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น โดยเฉพาะเรื่องของการตอบสนองความพึงพอใจที่คุ้มกับค่าใช้จ่าย ในขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มุ่งปกป้องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมประเพณีที่สื่อจากโบราณสถาน ศิลปวัตถุ การแสดง ในขณะที่มีนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสกับวิถีชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีมากขึ้น และทำให้เกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาพรวม เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนถูกกล่าวขานและมุ่งพัฒนาอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของกรุงเทพมหานคร 129 กิโลเมตร ด้วยการเดินทางจากกรุงเทพฯ เพียงสองชั่วโมง จังหวัดกาญจนบุรีมีจุดท่องเที่ยวครบ ตอบทุกรูปแบบการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ ถ้ำ น้ำตก ป่าเขา วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อความศรัทธา อาหาร พืชผักผลไม้ กิจกรรมนันทนาการ ล่องแพ ล่องเรือ เดินป่า ดูนก ฯลฯ รวมถึงเทรนด์การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Low Carbon) ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ มีแหล่งท่องเที่ยวที่นับเป็นพื้นที่ที่ถือว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นเมืองขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ยังเป็นอีกหนึ่งจุดหมายปลายทางในใจของนักท่องเที่ยวเสมอ อยู่ในอันดับ 1 ใน 10 มาตลอด จากรายงานของกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้รายงานจำนวนผู้เยี่ยมเยือนแต่ละจังหวัด เดือนมีนาคม 2567 ปรากฏว่า อันดับ 3 คือจังหวัดกาญจนบุรี มีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนจำนวน 1,185,695 คน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดกาญจนบุรีเกิดความยั่งยืน ควรมีรูปแบบอย่างไร ทำให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน้อยที่สุด และมีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งจากหน่วยงานรัฐบาล และท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวที่สำคัญคือสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลในพื้นที่และข้อมูลจากเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ทำการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ 4) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน 6) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว 7) แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 8) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ 9) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี 2) ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาญจนบุรี 3) ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ 4) ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 (ราชบุรี) 5) ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 3 (บ้านโป่ง) 6) นายอำเภอสังขละบุรี 7) นายอำเภอทองผาภูมิ 8) นายอำเภออำเภอไทรโยค 9) นายอำเภออำเภอศรีสวัสดิ์ และ 10) นายอำเภอหนองปรือ รวม 10 คน

คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทโดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผน การบริหารจัดการ และการกำกับดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่อนุรักษ์ และการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดกาญจนบุรี อีกทั้งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เชิงปฏิบัติและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย สามารถให้ข้อมูลเชิงลึก ครอบคลุมทั้งมิติด้านนโยบาย กฎหมาย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ระดับจังหวัดและอำเภอ

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การเก็บรวมรวบข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Miles and Huberman, 1994) ดังนี้ 1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งต้องตรวจสอบจากแหล่งที่มา 3 แหล่ง คือ เวลา สถานที่ และบุคคล 2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีทำการตรวจสอบว่า เมื่อข้อมูลที่ได้ค้นพบนั้น ตรงตามแนวคิดและทฤษฎีมากน้อยเพียงใด 3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

โดยใช้การสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมกันนี้ก็ได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หลังจากสรุปผลการวิจัยแล้ว นำข้อมูลมาสรุปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยืนยันอีกครั้ง เพื่อความแน่นอนและเที่ยงตรงของข้อมูลที่ทำการศึกษาซึ่งในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดกาญจนบุรี

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาญจนบุรี จำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยควรมีลักษณะเป็น "รูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการ" (Integrated Management Model) ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพยากรและวัฒนธรรม การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจ นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1.1 การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ

1.2 การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4 การสร้างกลไกการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

2. การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Area Management)

การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกหนึ่งตัวแปรสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทุนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ ประกอบด้วย

2.1 การวางแผนและการจัดโซนพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2.4 การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. การบริหารจัดการนักท่องเที่ยว

การบริหารจัดการนักท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เนื่องจากพฤติกรรมและการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวมีผลโดยตรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการบริหารจัดการนักท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรีควรมีลักษณะดังนี้

3.1 การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity Management)

3.2 การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว

3.3 การจัดระบบการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3.4 การสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีความหมาย

4. การบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัย

การบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักตั้งอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติที่มีความเสี่ยงและภัยอันตรายหลายรูปแบบ การวางระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพจะช่วยป้องกันและลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

4.1 การประเมินความเสี่ยงอย่างรอบด้าน ครอบคลุมความเสี่ยงทางด้านกายภาพ เช่น สภาพภูมิประเทศที่เป็นอันตราย น้ำป่าไหลหลาก แผ่นดินถล่ม ความเสี่ยงด้านชีวภาพ เช่น สัตว์มีพิษ เชื้อโรค พืชมีพิษ และความเสี่ยงด้านสังคม เช่น อาชญากรรม ความขัดแย้งในพื้นที่

4.2 การจัดทำคู่มือและระเบียบด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ

4.3 การจัดตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้และทักษะในการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

4.4 การจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ด้านความปลอดภัยและการกู้ภัยให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

4.5 การพัฒนาระบบการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ

4.6 การพัฒนาระบบการรายงานและการตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยมีช่องทางการรับแจ้งเหตุที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย

4.7 การจัดทำประกันภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์ไม่คาดฝัน

4.8 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนด้านการบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. การวางแผนและพัฒนาพื้นที่เชิงนิเวศอย่างบูรณาการ

การวางแผนที่เหมาะสมควรเริ่มจากการประเมินศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของจังหวัด การประเมินขีดความสามารถต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม เพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมไม่ให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่ ได้แก่

5.1 การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) ถือเป็นกลไกสำคัญในการวางแผนและพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตต่าง ๆ ตามศักยภาพและความเปราะบาง

5.2 การออกแบบและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของพื้นที่

5.3 การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Nature Trail) ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจและความสามารถที่แตกต่างกัน 5.4 การบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นในจังหวัดกาญจนบุรี

6. การสื่อความหมายธรรมชาติและการสร้างประสบการณ์เรียนรู้

การสื่อความหมายธรรมชาติเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาระบบการสื่อความหมายธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มคุณค่าประสบการณ์การท่องเที่ยวและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยว ควรเริ่มจาก

6.1 การพัฒนาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติ

6.2 การพัฒนาป้ายสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

6.3 การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะในการสื่อความหมายธรรมชาติ ผ่านการอบรมและพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ธรรมชาติที่ได้มาตรฐาน

6.4 การพัฒนาสื่อและเครื่องมือสื่อความหมายที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

6.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ธรรมชาติที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

6.6 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษาธรรมชาติสำหรับกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ

6.7 การสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการสื่อสารที่กระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้และการแสดงพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

6.8 การติดตามและประเมินผลประสิทธิภาพของการสื่อความหมายธรรมชาติและการสร้างประสบการณ์เรียนรู้

7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นพื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทั้งวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์หลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การดำเนินการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและการสูญเสียความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในระยะยาว ควรเริ่มจาก

7.1 การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ครบถ้วนและทันสมัย ครอบคลุมข้อมูลด้านระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

7.2 การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7.3 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

7.4 การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

7.5 การจัดการขยะและของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักการลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการรีไซเคิล (Recycle) มาประยุกต์ใช้

7.6 การอนุรักษ์พลังงานและการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน

7.7 การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

7.8 การป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ทั้งมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางเสียง และมลพิษทางขยะ โดยการกำหนดมาตรฐานและแนวปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว

7.9 การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักการท่องเที่ยวที่ไม่ทิ้งร่องรอย (Leave No Trace) ที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

7.10 การส่งเสริมการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

8. การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพจะช่วยดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีความสนใจและใส่ใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลดีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนากลยุทธ์การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมจะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและการรักษาคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรเริ่มจาก

8.1 การวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีความสนใจเฉพาะด้านและใส่ใจสิ่งแวดล้อม

8.2 การพัฒนาอัตลักษณ์และแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดกาญจนบุรีที่โดดเด่นและแตกต่าง

8.3 การพัฒนาเนื้อหาและสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพและน่าสนใจ

8.4 การใช้กลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่ทันสมัย

8.5 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

8.6 การร่วมมือกับตัวแทนจำหน่ายทางการท่องเที่ยวและผู้ให้บริการท่องเที่ยวออนไลน์ที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและรับผิดชอบ

8.7 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดกาญจนบุรี ที่ได้จากผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องอาศัย รูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนให้ร่วมกันขับเคลื่อนบนฐานของบริบทพื้นที่และศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายของจังหวัดกาญจนบุรี องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือ การยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยชุมชนเป็นทั้งผู้ดูแลทรัพยากร เจ้าของวัฒนธรรม และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืน จึงต้องมีการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง การพัฒนาศักยภาพ และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมควบคู่กันไป ทั้งนี้ ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการจัดโซนพื้นที่ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์

ในด้านการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่าการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับ การสร้างความรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การออกแบบระบบการเข้าถึงพื้นที่ และการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อธรรมชาติและเสริมคุณค่าประสบการณ์ของผู้มาเยือนควบคู่กัน ขณะเดียวกัน การบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยถูกเน้นว่าต้องเป็นระบบที่ครอบคลุมทั้งความเสี่ยงทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม ผ่านการประเมินความเสี่ยง การจัดทำคู่มือความปลอดภัย การเตรียมอุปกรณ์กู้ภัย ระบบแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า และการตอบสนองเหตุฉุกเฉินอย่างมีประสิทธิภาพ

การวางแผนพื้นที่เชิงนิเวศอย่างบูรณาการถือเป็นองค์ความรู้ใหม่อีกด้านหนึ่ง โดยการประเมินขีดความสามารถของพื้นที่ การกำหนดเขตใช้ประโยชน์ การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ช่วยสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวที่สมดุลและต่อเนื่อง นอกจากนี้ การสื่อความหมายธรรมชาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องพัฒนาให้มีความทันสมัย เข้าถึงง่าย และอิงหลักการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ทั้งการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ป้ายสื่อความหมาย ศูนย์เรียนรู้ และโปรแกรมการศึกษาธรรมชาติสำหรับทุกกลุ่มอายุ

ในส่วนของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่าการรวบรวมฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ การติดตามผลกระทบ การกำหนดมาตรการควบคุม การบริหารจัดการขยะ พลังงาน และทรัพยากรน้ำ รวมถึงการส่งเสริมหลักการท่องเที่ยวที่ไม่ทิ้งร่องรอย เป็นหัวใจของความยั่งยืนอย่างแท้จริง สุดท้าย การตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การสร้างอัตลักษณ์ดึงดูดใจ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ธรรมชาติ นักท่องเที่ยว และระบบการจัดการที่บูรณาการอย่างแท้จริงของจังหวัดกาญจนบุรี

จากผลการวิจัย สามารถนำมาสรุปเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน จังหวัดกาญจนบุรี ดังภาพ 1

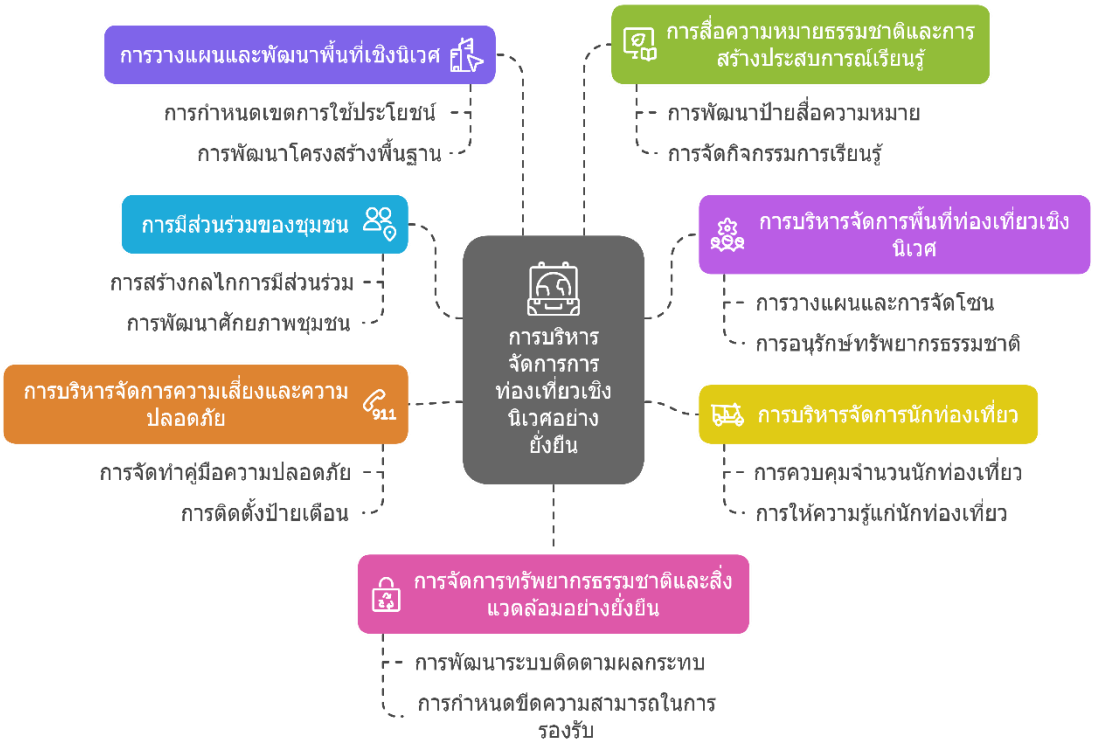

Figure 1: Sustainable Ecotourism Management Model in Kanchanaburi Province

อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Community-based Ecotourism) พบว่า การที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ทั้งด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ และด้านการแบ่งผลประโยชน์) จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (local ownership) และความรับผิดชอบร่วม (shared responsibility) ต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษาหลายชิ้นยืนยันว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่เพียงสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมได้จริง เช่น งานของ Tiwari, Marahatta and Devkota (2024) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะยาว หมายความว่า เมื่อชุมชนมีบทบาทจริง พวกเขาจะมองทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่เพียงเป็นวัตถุดิบสำหรับสร้างรายได้ระยะสั้น แต่เป็นทุนระยะยาวที่ต้องปกป้องรักษา สิ่งนี้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์

นอกจากนี้ แนวคิดในเชิงสังคม–นิเวศ (social-ecological systems) ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ และการคงไว้ (use vs conservation) จะยั่งยืนได้นานกว่าสถานที่ที่เน้นแต่การใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับวิจัยของ Meesomjit (2023) ที่สนับสนุนแนวทางที่ใช้โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (green infrastructure) ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ และชุมชนอย่างองค์รวม (holistic) โดยโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว ไม่ได้หมายถึงแค่โครงสร้างกายภาพ แต่รวมถึงการออกแบบพื้นที่ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการส่งเสริมวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เสนอให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการวาง zoning และเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อควบคุมผลกระทบต่อระบบนิเวศ สอดคล้องกับงานวิจัย

ในบริบทของประเทศไทย ของ Subongkod et al. (2025) ที่พบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า หากมีการจัดการทรัพยากรอย่างดี มีกระบวนการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วม ชุมชนมีแนวโน้มจะมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งไปสนับสนุนข้อค้นพบเกี่ยวกับความจำเป็นของรูปแบบแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงรัฐ เอกชน และประชาชน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดจากการวิจัยในต่างประเทศเตือนว่า ecotourism ที่อ้างว่า เชิงนิเวศ และชุมชน อาจมีทั้งผลบวกและผลลบต่อชุมชน ตัวอย่างการศึกษาในบริบทป่าฝนอเมซอน บรรดาผู้นำชุมชนให้ความเห็นว่าแม้มีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ แต่ก็มีข้อจำกัด เช่น เวลาทำงานที่เพิ่มขึ้น กิจวัตรชีวิตที่เปลี่ยนไป และข้อจำกัดบางอย่างเกี่ยวกับการเข้าใช้ทรัพยากร เมื่อชุมชนไม่มีอำนาจตัดสินใจเพียงพอหรือไม่มีการแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม (Stronza, and Gordilo, 2008) ประเด็นนี้อธิบายว่าการจัดการแบบบูรณาการที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง และให้โอกาสชุมชนร่วมตัดสินใจ มีส่วนสำคัญต่อความยั่งยืน ถ้าผู้นำภายนอกครอบงำ หรือชุมชนถูกลดบทบาท ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอาจตามมา

สรุป

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดกาญจนบุรี มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) โดยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับ การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสร้างกลไกการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

2. การบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Area Management) โดยการวางแผนและการจัดโซนพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. การบริหารจัดการนักท่องเที่ยว โดยการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity Management) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว การจัดระบบการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีความหมาย

4. การบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัย โดยการจัดทำคู่มือและระเบียบด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ การติดตั้งป้ายเตือนและป้ายให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยในจุดที่มีความเสี่ยง การจัดตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้และทักษะในการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ด้านความปลอดภัยและการกู้ภัยให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน การพัฒนาระบบการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ การพัฒนาระบบการรายงานและการตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การจัดทำประกันภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนด้านการบริหารจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ

5. การวางแผนและพัฒนาพื้นที่เชิงนิเวศอย่างบูรณาการ โดยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) การออกแบบและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของพื้นที่ การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Nature Trail) ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจและความสามารถที่แตกต่างกัน และ การบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นในจังหวัดกาญจนบุรี

6. การสื่อความหมายธรรมชาติและการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ โดยการพัฒนาป้ายสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะในการสื่อความหมายธรรมชาติ การพัฒนาสื่อและเครื่องมือสื่อความหมายที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ธรรมชาติที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน การพัฒนาโปรแกรมการศึกษาธรรมชาติสำหรับกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา การสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการติดตามและประเมินผลประสิทธิภาพของการสื่อความหมายธรรมชาติและการสร้างประสบการณ์เรียนรู้

7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการขยะและของเสีย การอนุรักษ์พลังงานและการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการอนุรักษ์แหล่งน้ำต้นทุน การป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักการท่องเที่ยวที่ไม่ทิ้งร่องรอย (Leave No Trace) และการส่งเสริมการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

8. การตลาดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาอัตลักษณ์และแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดกาญจนบุรีที่โดดเด่นและแตกต่าง การพัฒนาเนื้อหาและสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพและน่าสนใจ การใช้กลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่ทันสมัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การร่วมมือกับตัวแทนจำหน่ายทางการท่องเที่ยวและผู้ให้บริการท่องเที่ยวออนไลน์ที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและรับผิดชอบ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ภาครัฐในระดับจังหวัดและหน่วยงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติควรพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นระบบมากขึ้น โดยจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับชุมชนและระดับพื้นที่ อำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผล

1.2 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเร่งทำแผนการจัดการพื้นที่เชิงนิเวศ อย่างละเอียด โดยเน้นการกำหนดโซนพื้นที่ การฟื้นฟูทรัพยากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ทำลายธรรมชาติ

1.3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรออกแบบระบบบริหารจัดการนักท่องเที่ยว โดยกำหนดจำนวนผู้เข้าพื้นที่ตามขีดความสามารถในการรองรับ และกำหนดมาตรการให้ผู้ประกอบการต้องจัดกิจกรรมสื่อความหมายธรรมชาติควบคู่กับการบริการ

1.4 หน่วยงานด้านความมั่นคงและความปลอดภัยในจังหวัดควรพัฒนาระบบบริหารจัดการความเสี่ยง และจัดตั้งทีมกู้ภัยหรือเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่เชิงนิเวศอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้าและระบบรายงานเหตุฉุกเฉินให้เข้าถึงง่าย

1.5 สถาบันการศึกษาในพื้นที่ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ หลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติ

1.6 ภาคเอกชนและองค์กรด้านการตลาดการท่องเที่ยวควรพัฒนาแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดกาญจนบุรีอย่างจริงจัง ผ่านการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น การใช้กลยุทธ์ดิจิทัล และการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวคิดความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับ ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับ ความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทของนักท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนผ่านพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ

References

Boonmeesrisa-Nga, M. (2015). Meaning of the Form and Marketing Strategies of Dark Tourism in Kanchanaburi Province. *Journal of Humanities, Social Sciences and Arts*, 8(2), 571–592.

Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation. (2020). *Annual Report 2019, Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation*. Bangkok: Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation.

Meesomjit, T. (2023). Eco-Community Tourism Network Development through Green Infrastructure. *Rajapark Journal*, 17(55), 416–436.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Seub Nakhasathien Foundation. (2020). *Information Regarding the Country's Forest Area*. Retrieved January 11, 2023, from https://www.seub.or.th/bio-seub-nakhasathien/

Stronza, A., & Gordillo, J. (2008). Community Views of Ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 35(2), 448–468.

Subongkod, M., Sinlapasawet, W., Lalaeng, C., & Hongsakul, B. (2025). The Impact of Environmental and Components of Tourism on Community Participation in Ecotourism: Evidence from the Community Leaders of Thailand. *Procedia Computer Science*, 263, 798–805.

Tiwari, S., Marahatta, D., & Devkota, H. (2024). Aspects of Community Participation in Eco-Tourism: A Systematic Review. *Journal of Multidisciplinary Research Advancements*, 2(1), 71–79.

ปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*

Characteristic Factors Associated with the Research Performance of Faculty Members Appointed to Academic Positions for Promoting Personnel Excellence at the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

[1]เขมณัฏฐ์ มาศวิวัฒน์ และ [2]บรรณกร แซ่ลิ่ม
[1]Khemmanat Matwiwat and [2]Bannagorn Saelim
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: bannagorn.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้นำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) มาใช้พัฒนาคุณภาพองค์กร ซึ่งเกณฑ์กำหนดให้พัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรและส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ งานวิจัยนี้จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมศักยภาพบุคลากรสู่ความเป็นเลิศ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ พ.ศ. 2561–2567 จำนวน 19 คน ซึ่งครอบคลุมประชากรทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกข้อมูลทุติยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยสถิติสัมประสิทธิ์คราเมอร์สวี (Cramer's V)

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเชิงคุณลักษณะมีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สาขาวิชาที่สังกัดมีความสัมพันธ์กับฐานข้อมูลวารสารที่ตีพิมพ์ในระดับสูง (Cramér's V=.799) สำหรับปัจจัยด้านประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่สังกัดมีความสัมพันธ์กับทุนวิจัยในระดับปานกลาง (Cramér's V=.522, .531, .445, .445) ระดับการศึกษายังมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในผลงานระดับปานกลาง (Cramér's V =.453) องค์ความรู้ใหม่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเชิงคุณลักษณะของอาจารย์ที่เกิดจากความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์สาขาวิชาเป็นตัวกำหนดทิศทางความสำเร็จในการเผยแพร่ผลงาน และเมื่อผสานปัจจัยด้านทุนวิจัยและทุกกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้อง จะสนับสนุนให้อาจารย์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ดังนั้น การขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรตามเกณฑ์ EdPEx ในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ไม่สามารถพึ่งพาศักยภาพส่วนบุคคลได้เพียงอย่างเดียว จึงมีข้อเสนอแนะให้สร้างระบบที่เอื้อต่อการผลิตผลงานเพื่อเปลี่ยนความสำเร็จระดับปัจเจกบุคคลไปสู่ความสำเร็จระดับองค์กรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงคุณลักษณะ; ผลงานวิจัย; ตำแหน่งทางวิชาการ; ความเป็นเลิศทางการศึกษา

*Received December 26, 2025; Revised January 26, 2026; Accepted February 23, 2026

Abstract

The Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University has implemented Education Criteria for Performance Excellence (EdPex) to establish its quality standards. One of the criteria is to develop the lecturers' capacity and to promote their academic advancement. The aim of this study was to examine characteristics associated with the research performance of the faculty members who achieved academic promotion, resulting in excellent personnel outcomes. This quantitative study employed purposive sampling by selecting the research work of 19 faculty members who received academic promotion from 2018 to 2024. Data were collected using a Secondary Data Record Form and analyzed by descriptive statistics and the Cramér's V test.

The results showed a direct correlation between the characteristics and the research performance. The departments in which the participants worked were significantly associated with the publication tiers of academic journals (Cramér's V=.799). The work experience, the academic positions, the educational levels, and the departments in which the participants worked were moderately correlated with the research grants (Cramér's V=.522, .531, .445, .445). The educational levels were also moderately correlated with involvement in publishing academic work (Cramér's V=.453). This study demonstrated that the specialization of the faculty members was a key characteristic influencing academic promotion, as supported by the research grants and other related variables. Therefore, achieving academic promotion in accordance with EdPex should not rely solely on individual effort; however, it is recommended that the faculty actively facilitate academic development and scholarly publications to ensure the long-term success of the organization.

Keywords: Characteristics; Research Performance; Academic Positions; EdPEx

บทนำ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์โดยสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ 370(8/2558) เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2558 ได้มีมติให้ความเห็นชอบระบบประกันคุณภาพคณะให้ดำเนินการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (Education Criteria for Performance Excellence: EdPEx) (Saelim, 2020) ซึ่งตามเกณฑ์ได้กำหนดกรอบแนวทางในการบริหารงานบุคคลในการพัฒนาอาชีพการงาน ดังนั้น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงได้กำหนดผลลัพธ์ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ โดยมีตัวชี้วัดร้อยละอาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อใช้ในการติดตามความสำเร็จของการพัฒนาบุคลากรและความก้าวหน้าในสายอาชีพของอาจารย์ โดยอาจารย์ขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องผลิตผลงานทางวิชาการ ซึ่งเป็นผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญตามระดับตำแหน่งทั้งระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ รวมถึงช่วยให้อาจารย์พัฒนาตนเองและผลงานด้านวิชาการให้มีคุณภาพสูงขึ้น (Hamontree, 2017) ก.พ.อ. ได้กำหนดเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการโดยผลงานทางวิชาการต้องประกอบด้วยงานวิจัยและการเผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปของบทความวิจัยในวารสารวิชาการ ดังนี้ 1) วารสารวิชาการระดับชาติ ต้องเป็นวารสารที่มี

คุณภาพและเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการในสาขาวิชานั้น ๆ หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยวารสารวิชาการนั้นต้องมีการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี และมีการตรวจสอบคุณภาพของบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความ (peer reviewer) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบันอย่างน้อย 3 คน ทั้งนี้วารสารวิชาการนั้น อาจเผยแพร่เป็นรูปเล่ม สิ่งพิมพ์ หรือเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีกำหนดการเผยแพร่อย่างแน่นอนชัดเจน 2) วารสารวิชาการระดับนานาชาติ ต้องเป็นวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูลที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด ได้แก่ ERIC, MathsciNet, Pubmed, Scopus, Web of Science เฉพาะในฐานข้อมูล SCIE, SSCI และ AHCI เท่านั้น, JSTOR และ Project Muse ทั้งนี้ วารสารวิชาการนั้นอาจเผยแพร่เป็นรูปเล่มสิ่งพิมพ์หรือเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับเกณฑ์การมีส่วนร่วมในผลงานวิจัยนั้น อย่างน้อย 1 เรื่อง ผู้ขอต้องเป็นผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author) หรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) Prince of Songkla University, Human Resources Division (2021) ดังนั้น เกณฑ์การกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของ ก.พ.อ. จึงนับเป็นกลไกสำคัญในการกำกับมาตรฐานคุณภาพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นให้อาจารย์พัฒนาตนเองและพัฒนาผลงานทางวิชาการผ่านกระบวนการวิจัยที่มีคุณภาพ มีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการหลักในผลงานวิจัย และสามารถเผยแพร่ผลงานในวารสารวิชาการที่ได้รับการยอมรับทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา เป็นหลักประกันถึงความถูกต้องน่าเชื่อถือ และคุณค่าทางวิชาการของผลงาน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการมาอย่างต่อเนื่องผ่านการจัดอบรมและกิจกรรมสนับสนุนการสร้างผลงานทางวิชาการในหลากหลายรูปแบบ แต่สถานการณ์การดำรงตำแหน่งทางวิชาการในปัจจุบันยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่คณะกำหนดไว้ในการพัฒนาคุณภาพตามเกณฑ์ EdPEx คือ การมีอาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 โดยส่วนใหญ่ยังอยู่ในตำแหน่งอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 62.45 ขณะที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์และรองศาสตราจารย์มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.66 และ 15.92 ตามลำดับ และยังไม่มีอาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคณะยังไม่สามารถผลักดันให้อาจารย์ก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการได้ตามเป้าหมายและเป็น ความท้าทายในการขับเคลื่อนนโยบายและพัฒนาเชิงระบบเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการจะถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนและใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ยังคงเผชิญความเหลื่อมล้ำจากปัจจัยหลายประการทั้งส่วนบุคคลและการสนับสนุนจากองค์กร ซึ่งส่งผลให้อาจารย์มีโอกาสในการพัฒนาผลงานและผลักดันตนเองสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่แตกต่างกัน

จากข้อมูลดังกล่าวจึงนำไปสู่การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสนับสนุนจากองค์กร งานวิจัยหลายฉบับที่ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลชี้ให้เห็นว่าระดับการศึกษาและตำแหน่งทางวิชาการจะมีอิทธิผลต่อการมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการระดับนานาชาติเป็นเพราะอาจารย์ที่มีวุฒิระดับปริญญาเอกจะเน้นการทำวิจัยทำให้มีความเชี่ยวชาญในการผลิตผลงานทางวิชาการและตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์จะทำให้มีโอกาสได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ เนื่องจากมีประสบการณ์ในการทำวิจัย (Kongsawat, 2024) ตำแหน่งทางวิชาการและประสบการณ์ในการทำงานจะมีผลต่อผลงานทางวิชาการ เนื่องจากอาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการจะต้องผลิตผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการเพื่อใช้ในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ (Tonput and Srisap, 2022) อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการจัดทำผลงานทางวิชาการของอาจารย์ที่ยังไม่มีตำแหน่งทางวิชาการจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการจัดทำผลงานทางวิชาการ (Tantipalapol, 2025) การมีผลงานวิจัยของอาจารย์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเกี่ยวข้อง

กับผลงานโดยตรงเนื่องจากงานวิจัยถือเป็นภารกิจที่ท้าทายและต้องอาศัยทักษะทางวิชาการหลายด้าน เมื่ออาจารย์ดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จย่อมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จและยังเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่ความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการ (Wongkhrao, 2023) ในขณะเดียวกันปัจจัยสนับสนุนองค์กรจะช่วยเอื้อให้การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการประสบผลสำเร็จเป็นผลจากสนับสนุนจากผู้บริหาร (Seelapkuea, 2025) การได้รับการสนับสนุนในการทำวิจัยทั้งจัดให้มีที่ปรึกษา และลดภาระงาน (Wijranjit, 2022) จัดให้มีระบบสนับสนุนในการพัฒนาผลงานทั้งระบบพี่เลี้ยงหรือทุนวิจัยอย่างเพียงพอ (Sitthiwirattham et al., 2025b) และจัดอบรมให้ความรู้ในการผลิตผลงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง (Tantipalapol, 2025)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการผลิตผลงานวิชาการของอาจารย์ ซึ่งข้อมูลจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและกำหนดมาตรการสนับสนุนการพัฒนาอาจารย์ได้อย่างตรงจุด เหมาะสมกับบริบทและความแตกต่างของอาจารย์แต่ละกลุ่ม ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการผลักดันอาจารย์ให้มีความพร้อมในการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการและสนับสนุนการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเพื่อการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากอาจารย์สังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการระหว่างปี พ.ศ. 2561–2567 รวมทั้งสิ้นจำนวน 19 คน ซึ่งถือเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมประชากรทั้งหมดที่มีคุณลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูล (Data Collection Form) ที่พัฒนาขึ้นตามเกณฑ์การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการและกรอบตัวชี้วัด EdPEx แบ่งเป็น 2 ส่วน:

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงคุณลักษณะของบุคคล ได้แก่ สาขาวิชา ระดับการศึกษา ระยะเวลาปฏิบัติงาน และระดับตำแหน่งทางวิชาการ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลผลงานวิจัย ได้แก่ ฐานข้อมูลวารสาร (TCI, ERIC, Scopus, Web of Science) แหล่งทุนวิจัย (ทุนวิจัยภายในและภายนอก ทุนส่วนตัว และการเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์/โครงงานนักศึกษา) และบทบาทการมีส่วนร่วมในผลงาน (First Author, Corresponding Author, Essentially Intellectual Contributor)

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและจริยธรรมการวิจัย

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากระบบสารสนเทศบุคลากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (DSS) และเอกสารหลักฐานการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการโดยได้รับอนุญาตจากคณะศิลปศาสตร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยยึดถือหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยใช้วิธีการกำหนดรหัสแทนตัวบุคคล (Anonymization) เพื่อไม่ให้ระบุตัวตนได้และนำเสนอผลในภาพรวมเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

- สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics): ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและผลงานวิจัย

- สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics): ใช้การวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ด้วยสัมประสิทธิ์ครามเมอร์สวี (Cramer’s V) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเกณฑ์การแปลผล (Vanichbuncha, 2006) ดังนี้

ค่า Cramer's V = 0	หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์
ค่า Cramer's V = .01-.25	หมายถึง ความสัมพันธ์ระดับต่ำ
ค่า Cramer's V = .26-.55	หมายถึง ความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
ค่า Cramer's V = .56-.75	หมายถึง ความสัมพันธ์ระดับสูง
ค่า Cramer's V = 1	หมายถึง ความสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเพื่อการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผลการวิจัย พบว่า

ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนใหญ่สังกัดสาขาวิชาสังคมวัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ ร้อยละ 52.63 สังกัดสาขาวิชาภาษาต่างประเทศ ร้อยละ 47.37 ระดับการศึกษาปริญญาเอก ร้อยละ 84.21 ระดับปริญญาโท ร้อยละ 15.79 ระยะเวลาการปฏิบัติงาน 6-10 ปี ร้อยละ 31.58 1-5 ปี ร้อยละ 26.32 และ 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 21.05 และระดับตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยละ 63.20 และรองศาสตราจารย์ ร้อยละ 36.80

ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทำงานของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน พบว่า ทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .522, p-value = .000) ในขณะที่การมีส่วนร่วมในผลงาน (Cramer's V = .304, p-value = .242) และฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ (Cramer's V = .259, p-value = .560) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและความความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลางและต่ำตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทำงานของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน

ตัวแปร	ประสบการณ์ทำงานของผู้ขอกำหนดตำแหน่ง		
	Cramer's V	p-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์	.259	.560	ต่ำ
2. ทุนวิจัย	.522**	.000	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในผลงาน	.304	.242	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน พบว่า ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์มีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง (Cramer's V = .799, p-value = .000) ทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .504, p-value = .003) ในขณะที่การมีส่วนร่วมในผลงานไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .325, p-value = .126) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน

ตัวแปร	สาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่ง		
	Cramer's V	p-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์	0.799**	.000	สูง
2. ทุนวิจัย	0.504**	.003	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในผลงาน	.325	.126	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน พบว่า ทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .445, p-value = .013) การมีส่วนร่วมในผลงานมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .453, p-value = .011) ในขณะที่ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .323, p-value = .229) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความระหว่างระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน

ตัวแปร	ระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่ง		
	Cramer's V	p-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์	.323	.229	ปานกลาง
2. ทุนวิจัย	.445**	.013	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในผลงาน	.453**	.011	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน พบว่า ทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = 0.531, p-value = .002) ในขณะที่ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ (Cramer's V = .330, p-value = .208) และการมีส่วนร่วมในผลงาน (Cramer's V = .305, p-value = .170) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัย และการมีส่วนร่วมในผลงาน

ตัวแปร	ระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่ง		
	Cramer's V	p-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์	.330	.208	ปานกลาง
2. ทุนวิจัย	.531**	.002	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในผลงาน	.305	.170	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยในครั้งนี้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ เรื่อง ปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ดังภาพที่ 1

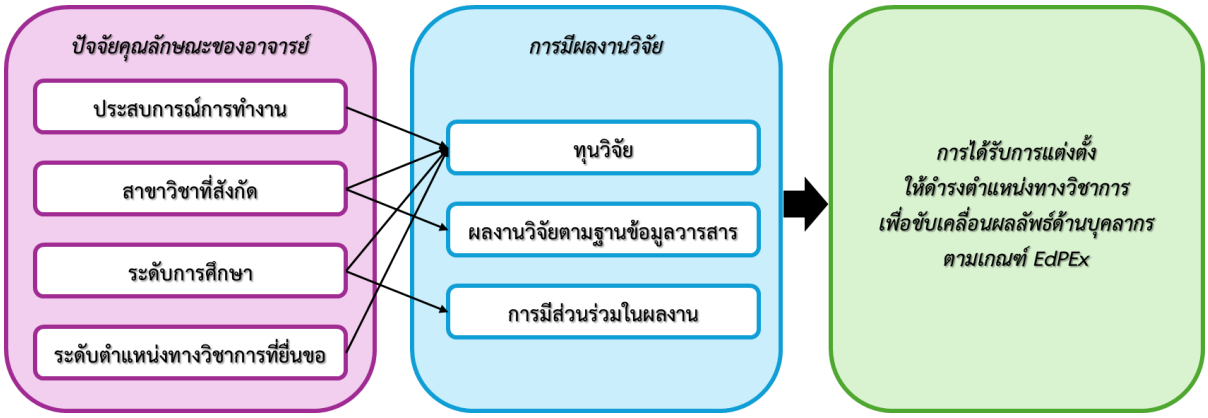

Figure 1: Factors Related to the Research Performance of Lecturers Appointed to Academic Positions

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย สามารถนำไปประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติได้ดังนี้

1) ประสบการณ์ทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงทุนวิจัยและการเผยแพร่ผลงานวิชาการคุณภาพสูง ซึ่งนอกจากช่วยให้อาจารย์มีโอกาสขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการแล้ว ยังสามารถนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพและสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะและมหาวิทยาลัยได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ควรสนับสนุนให้อาจารย์มีโอกาสสั่งสมประสบการณ์ทั้งด้านการสอนและการวิจัย ควบคู่กับการจัดสรรทุนและทรัพยากรอย่างเหมาะสมจะช่วยขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศได้

2) สาขาวิชาที่สังกัดจะช่วยกำหนดความสำเร็จในการเผยแพร่ผลงานและการได้รับทุนวิจัยเนื่องจากสาขาวิชาที่ใกล้เคียงกันจะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศเชิงวิชาการ ดังนั้น ควรวางระบบกลไกในการร่วมกลุ่มวิจัยเพื่อขอรับทุนวิจัยและผลิตผลงานที่มีความลุ่มลึกทางวิชาการ และแสวงหาเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศในศาสตร์สาขาวิชาเดียวกันเพื่อทำวิจัยร่วมกัน การสร้างสภาพแวดล้อมและสนับสนุนทรัพยากรที่เหมาะสมจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้อาจารย์ประสบความสำเร็จในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการและสอดคล้องกับเกณฑ์ EdPEx ในการวัดความเป็นเลิศด้านบุคลากร

3) ระดับการศึกษาที่สูงของอาจารย์ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทุนวิจัยและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในผลงานวิชาการ การสนับสนุนทุนด้านการอบรม และคำปรึกษาเชิงวิชาการ ช่วยให้อาจารย์ดำเนินงานวิจัยตามระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยได้ครบถ้วนและมีคุณภาพ การมีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้นิพนธ์หลักและผู้ประพันธ์บรรณกิจช่วยให้อาจารย์สามารถควบคุมคุณภาพงานวิจัยและนำผลงานไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้สำเร็จ ดังนั้น ควรส่งเสริมให้อาจารย์ลาศึกษาต่อหรือลาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ รวมถึงสนับสนุนให้อาจารย์มีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการหลักในผลงานวิจัยผ่านการให้รางวัลผลงานการตีพิมพ์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพอาจารย์และขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศของคณะและมหาวิทยาลัย

4) ระดับตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอมักใช้ผลงานที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ดังนั้น ควรสนับสนุนให้อาจารย์ขอรับทุนวิจัยทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้อาจารย์สามารถผลิตผลงานวิจัยคุณภาพสูง ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลระดับชาติและนานาชาติ และเพิ่มโอกาสในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้สำเร็จ การดำเนินการเช่นนี้จึงช่วยส่งเสริมความเป็นเลิศด้านบุคลากรของคณะและมหาวิทยาลัยอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ในภาพรวมผลการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงคุณลักษณะของอาจารย์เปรียบเสมือน “ต้นทุนทางปัญญา” (Intellectual Capital) ที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระดับสูงระหว่างสาขาวิชากับฐานข้อมูลที่ตีพิมพ์ ชี้ให้เห็นว่าบริบทความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์เป็นตัวกำหนดทิศทางความสำเร็จในการเผยแพร่ผลงาน เมื่อผสานกับปัจจัยด้านทุนวิจัยที่มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับทุกกลุ่มตัวแปร จึงเป็นสิ่งยืนยันว่าการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศตามเกณฑ์ EdPEx ของคณะศิลปศาสตร์ ไม่สามารถพึ่งพาเพียงการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลได้ แต่จำเป็นต้องมี “ระบบนิเวศการวิจัย” (Research Ecosystem) ที่เอื้อต่อการผลิตผลงานเพื่อเปลี่ยนจากความสำเร็จระดับปัจเจกบุคคลไปสู่ความสำเร็จระดับองค์กรอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของอาจารย์ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ประสบการณ์ทำงานของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะประสบการณ์ในการทำงานทั้งการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยจะต้องอาศัยระยะเวลาที่จะช่วยบ่มเพาะความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชาให้มีความลุ่มลึกทางวิชาการ ทำให้อาจารย์มีขีดความสามารถที่จะได้รับการจัดสรรทุนวิจัยเพื่อผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพสูงและสามารถนำไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Panyanak (2024) ได้ศึกษาทัศนคติที่มีต่อการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการ: กรณีศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า อาจารย์ที่มีประสบการณ์การทำงานที่มากจะทำให้มีคุณสมบัติและผลงานวิชาการที่มากกว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานน้อย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wongkhrao (2023) ได้ศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการขอตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า อาจารย์จะจัดทำผลงานเพื่อขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการจะต้องใช้เวลาและประสบการณ์จึงจะประสบผลสำเร็จ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Supaphol and Luekitinan (2015) พบว่า อาจารย์ที่ไม่มีตำแหน่งทางวิชาการและไม่มีประสบการณ์ในการทำผลงานทางวิชาการจะไม่มีความพร้อมในการจัดทำผลงานทางวิชาการในขณะที่อาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการจะมีความพร้อมในจัดทำผลงานทางวิชาการ

2. สาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับผลงานวิจัยตามฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์มีความสัมพันธ์ระดับสูง ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะอาจารย์ที่ขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการสังกัดสาขาวิชาและมหาวิทยาลัย ซึ่งจะต้องผลิตผลงานวิจัยตามพันกิจหลักและส่วนใหญ่จะให้การสนับสนุนอาจารย์ตั้งแต่เริ่มทำวิจัยจนกระทั่งงานวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ รวมถึงอาจารย์อยู่ในสาขาวิชาที่มีศาสตร์ใกล้เคียงกันจะช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนและสร้างเสริมบรรยากาศในเชิงวิชาการที่จะผลิตผลงานวิจัยตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ โดยผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารจะได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและสามารถนำไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งการดำรงตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์เป็นตัวชี้วัดและผลลัพธ์ที่สะท้อนความสำเร็จของการดำเนินงานที่เป็นเลิศด้านบุคลากรตามเกณฑ์ EdPEx ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wannapong (2025) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการควรสนับสนุนให้อาจารย์ตีพิมพ์บทความวิจัยในฐานข้อมูลวารสารวิชาการระดับนานาชาติอย่างครบวงจรตั้งแต่เริ่มจนผลงานได้รับการตีพิมพ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sitthiwirattham et al. (2025a) ได้ศึกษาการวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า คุณภาพของผลงานทางวิชาการเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการ ซึ่งมหาวิทยาลัยควรจัดสรรทุนสนับสนุนการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานของอาจารย์ในวารสารวิชาการที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kongsawat (2024) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการระดับนานาชาติของบุคลากรสายวิชาการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า สาขาวิชาที่สังกัดของอาจารย์มีความสัมพันธ์กับบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลระดับนานาชาติ โดยอาจารย์ที่สังกัดสาขาวิชาภาษาต่างประเทศมีโอกาสในการตีพิมพ์บทความวิจัยมากกว่าสาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเป็นสาขาวิชาที่สอนภาษา ดังนั้น จึงมีความเชี่ยวชาญในการเขียนบทความวิจัยเป็นภาษาอังกฤษ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Charoenthanavat (2024) ได้ศึกษามุมมอง หลักคิด และแนวทางเกี่ยวกับการขอตำแหน่งทางวิชาการกล่าวว่า อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาพัฒนาตนเองในเชิงวิชาการโดยจัดทำเป็นบทความวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อนำมาใช้ขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sitthiwirattham et al. (2025b) ได้ศึกษาปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ “ศาสตราจารย์” ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า อาจารย์

จะต้องผลิตผลงานวิจัยอย่างต่อเนื่องและเผยแพร่ผลงานในระดับชาติและนานาชาติจะช่วยส่งเสริมให้สามารถในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้ประสบผลสำเร็จ

สาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะ อาจารย์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์เฉพาะด้านจะสังกัดสาขาวิชาและอยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีหน้าหลักในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการดำเนินงานวิจัย ดังนั้น อาจารย์จะต้องขอทุนวิจัยเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งมหาวิทยาลัยที่เป็นแหล่งทุนวิจัยภายในและกระทรวงการอุดมศึกษา วิจัยและนวัตกรรมที่เป็นแหล่งทุนวิจัยภายนอกจะจัดสรรทุนวิจัยให้อาจารย์ไปใช้ในการดำเนินการวิจัย โดยผลงานวิจัยที่ได้รับทุนจะได้รับการตรวจสอบจากแหล่งทุนวิจัย ซึ่งช่วยยืนยันว่าผลงานมีคุณภาพสูงและสามารถนำไปใช้ในการกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้ประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jaratarunchy and Pratoom (2023) ได้ศึกษาการสำรวจความต้องการและปัญหาการขอตำแหน่งทางวิชาการของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า ควรสนับสนุนทุนวิจัยให้กับอาจารย์กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างเพียงพอเพื่อนำไปผลิตบทความวิจัยตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลทั้งในระดับชาติและนานาชาติ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bunkhampha (2020) ได้ศึกษาทัศนะในการขอตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า อาจารย์มีความเห็นว่าควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำผลงานวิจัยเพื่อใช้ผลงานในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Seelapkuea (2025) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า ความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการด้วยการส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนาตนเองและจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอในด้านการสนับสนุนการทำวิจัย

3. ระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยและการมีส่วนร่วมในผลงานมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะ อาจารย์จะมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่เพิ่มพูนความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและเน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ดังนั้นอาจารย์จึงเป็นผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินการวิจัยที่มีโอกาสในการได้รับการจัดสรรทุนวิจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งตามกระบวนการขอจัดสรรทุนวิจัยจะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของการดำเนินการวิจัยทั้งก่อนดำเนินการวิจัย ระหว่างการดำเนินการวิจัย และหลังดำเนินการการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งช่วยให้ผลงานวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยและผลงานมีความลุ่มลึกทางวิชาการ ในขณะที่ระดับการศึกษาของอาจารย์ที่ขอกำหนดตำแหน่งส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในผลงานวิจัยในสถานะผู้นิพนธ์อันดับแรกเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำผลงานหลัก สำหรับผู้ประพันธ์บรรณกิจเป็นผู้ประสานงานในการจัดส่งต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะช่วยให้การขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการมีโอกาสประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wannapong (2025) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า การจัดทำผลงานเพื่อยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการควรจัดสรรทุนวิจัยทั้งแหล่งทุนภายในมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอกับความต้องการของอาจารย์หรือสนับสนุนให้ขอรับทุนจากแหล่งทุนภายนอกมหาวิทยาลัย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Duangchan et al. (2019) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในการจัดทำผลงานให้เป็นไปตามระเบียบวิธีหรือเทคนิคการจัดทำผลงานเพื่อให้ผลงานทางวิชาการมีคุณภาพ

4. ระดับตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอกับทุนวิจัยมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะ ผลงานวิจัยที่ยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการเป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนวิจัย

ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ซึ่งผลงานวิจัยที่เป็นผลผลิตจากโครงการที่ได้รับทุนวิจัยจะต้องดำเนินการตามตัวชี้วัดของแหล่งทุนโดยส่วนใหญ่จะเป็นบทความวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาที่อยู่ในฐานข้อมูลระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงผลงานวิจัยจะต้องได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจากแหล่งทุน ส่งผลให้ผลงานวิจัย มีคุณภาพและช่วยเพิ่มโอกาสให้อาจารย์ที่ใช้ผลงานดังกล่าวได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Suktong and Traikasem, 2018; Tantipalapol, 2025; Wijranjit (2022) ที่เห็นตรงกันว่าการบริหารจัดการทุนวิจัยที่มีประสิทธิภาพและการเข้าถึงงบประมาณสนับสนุนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ช่วยทลายข้อจำกัดในการผลิตผลงานวิจัยเพื่อขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในทุกระดับ

สรุป

ผลการวิจัยปัจจัยเชิงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับผลงานวิจัยของอาจารย์ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์การทำงานของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .522, p-value = .000) สาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์มีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง (Cramer's V = .799, p-value = .000) สาขาวิชาที่สังกัดของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .445, p-value = .013) ระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .445, p-value = .013) ระดับการศึกษาของผู้ขอกำหนดตำแหน่งกับการมีส่วนร่วมในผลงานมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = .453, p-value = .011) ระดับตำแหน่งทางวิชาการที่ยื่นขอกับทุนวิจัยมีนัยสำคัญทางสถิติและความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (Cramer's V = 0.531, p-value = .002) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยเชิงคุณลักษณะของอาจารย์เกื้อหนุนกับผลงานวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชาเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการเผยแพร่ผลงาน เมื่อผสานกับปัจจัยด้านทุนวิจัยจึงเป็นสิ่งยืนยันว่าการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศตามเกณฑ์ EdPEx จะต้องสร้างระบบที่เอื้อต่อการผลิตผลงานเพื่อเปลี่ยนจากความสำเร็จระดับบุคคลไปสู่ความสำเร็จระดับองค์กรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อผลักดันให้อาจารย์มีความพร้อมในการยื่นขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการและสนับสนุนการขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านบุคลากรที่เป็นเลิศอย่างเป็นรูปธรรม จากผลการวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้คณะศิลปศาสตร์สนับสนุนให้อาจารย์มีโอกาสสั่งสมประสบการณ์ทั้งด้านการสอนและการวิจัย ลาศึกษาต่อหรือลาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชา จัดสรรทุนและทรัพยากรอย่างเหมาะสมเพื่อผลิตผลงานวิจัย วางระบบในการร่วมกลุ่มวิจัยภายในหน่วยงานเพื่อขอรับทุนวิจัยและผลิตผลงานวิจัยให้มีความลุ่มลึกทางวิชาการ แสวงหาเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศเพื่อทำวิจัยร่วมกัน และสนับสนุนให้อาจารย์มีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการหลักในผลงานวิจัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ทราบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีผลงานวิจัยของอาจารย์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการในเชิงลึก ดังนั้น ควรวิจัยเชิงคุณภาพจากข้อมูลเชิงปริมาณที่มีความสัมพันธ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำใช้ไปกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอาจารย์ได้ตรงกับความบริบทและความต้องการมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่อนุญาตให้ใช้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ ดร.อุษา อินทรักษา รองคณบดีฝ่ายบริหารและยุทธศาสตร์ที่อนุญาตให้ศึกษาวิจัย ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรฎา มาตยากร ที่ได้ให้คำปรึกษาด้านจริยธรรมการวิจัย และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง ที่ได้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะจนกระทั่งการวิจัยสำเร็จลุล่วง

References

Bunkhampha, C. (2020). Attitude on Academic Promotion of Academic Staff at College of Politics and Governance, Mahasarakham University. *Journal of Politics and Governance*, 10(1), 224–237.

Charoenthanavat, K. (2024). Perspective, Notion, and Guideline of the Applying for the Academic Position. *Mae Fah Luang University Law Journal*, 7(1), 314–332.

Duangchan, S., Siriwarasakul, W., & Wiriyawit, N. (2019). Management on the Acquisition of Academic Position in Phranakhon Rajabhat University. *Academic Journal Phranakhon Rajabhat University*, 10(1), 13–28.

Hamontree, U. (2017). A Study of the Suggestion for Specialized Committee Members on Duty for Evaluation of Academic Output and Ethics in Development of a Quality Level of Professors' Academic Output, Mahasarakham University. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*, 36(3), 158–183.

Jaratarunchy, P., & Pratoom, K. (2023). A Survey on Problems and Requirements of the Submission for Academic Positions of Academic Officers in Mahasarakham University. *Journal of Organizational Innovation & Culture*, 14(2), 166–180.

Kongsawat, S. (2024). Factors Influencing Having Papers Accepted for Publication in International Journals among Academic Personnel of the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. *Journal of Organizational Innovation & Culture*, 15(1), 29–41.

Panyanak, S. (2024). Attitude Toward Academic Ranking Promotion Request of Academic Staff at Mahidol University International College (MUIC). *Mahidol Integrated Social Science Journal*, 11(1), 275–297.

Prince of Songkla University, Human Resources Division. (2021, December). *Higher Education Civil Service Commission (HECSC) Announcement on the Criteria and Procedures for the Appointment of Individuals to the Positions of Assistant Professor, Associate Professor, and Professor, B.E. 2564*. Retrieved December 26, 2025, from https://hr.psu.ac.th/component/sppagebuilder/?view=page&id=182

Saelim, B. (2020). Factors Affecting the Implementation of Education Quality Assurance at Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, 12(1), 325–348.

Seelapkuea, V. (2025). Factors Influencing Faculty Members' Success in Obtaining Academic Ranks at Prince of Songkla University, Pattani Campus. *Economics and Business Administration Journal Thaksin University*, 17(4), 107–124.

Sitthiwirattham, T., Chaleysub, S., Chancharoen, P., & Tungdamnernsawad, S. (2025a). Analysis of Path to Success in Academic Positions of Lecturers in Higher Education Institutions. *Mahachula Academic Journal*, 12(2), 232–252.

Sitthiwirattham, T., Chaleysub, S., Chancharoen, P., & Tungdamnernsawad, S. (2025b). Factors Promoting Success in Academic Position "Professor" of Lecturers at Higher Education Institutions (Thailand). *Mahachula Academic Journal*, 12(1), 243–258.

Suktong, C., & Traikasem, S. (2018). Factors That Affect the Promotion of the Academic of Instructors in Surindra Rajabhat University. *Journal of Management Science Research, Surindra Rajabhat University*, 2(2), 57–67.

Supaphol, S., & Luekitinan, W. (2015). The Commitment to Develop a Career Path of Academic Staffs at Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University*, 11(25), 78–87.

Tantipalapol, N. (2025). Factors Related to the Success in Producing Academic Works of Naresuan University Faculty Members Who Do Not Yet Have Academic Titles. *CUAST Journal*, 14(2), 1–15.

Tonput, P., & Srisap, J. (2022). Factors Influencing Academic Works of the Academic Staff in the Faculty of Dentistry, Mahidol University. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 28(2), 158–172.

Vanichbuncha, K. (2006). *Principles of Statistics*. (8th ed.). Bangkok: Dharmasarn.

Wannapong, N. (2025). The Process Development for Obtaining the Academic Ranks of Lecturers, Faculty of Political Science and Law, Burapha University. *Journal of Politics, Administration and Law*, 17(1), 282–307.

Wijranjit, P. (2022). Factors Affecting the Achievement of Academic Work of Full-Time Lecturers in Science and Technology Group, Mahasarakham University. *Dhammathas Academic Journal*, 22(3), 81–93.

Wongkhrao, R. (2023). Factors Contributing to Academic Position Application at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Journal of Buddhist Studies*, 14(1), 276–291.

การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์และการรับรู้คุณค่าของสินค้าที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้มาซื้อสินค้าในร้านขายของฝาก จังหวัดนนทบุรี*

Creative Packaging Design, Soft Power Elements Reflected through Packaging, and Perceived Product Value Influencing Souvenir Purchase Intention among Customers in Souvenir Shops in Nonthaburi Province

เจณิภา คงอิ่ม
Jenipa Kong-im
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
Faculty of Business Administration, Rajapruk University, Thailand.
Corresponding Author's Email: jenipa@rpu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ และการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อร่วมกัน 2) อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อ 3) อิทธิพลของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อ และ 4) อิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ซื้อสินค้าของฝากในจังหวัดนนทบุรี อายุ 18–65 ปี 481 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.96 วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนาและสมการถดถอยพหุ แบบ Stepwise

ผลการวิจัย พบว่า 1) ตัวแปรทั้งสามด้านมีอิทธิพลร่วมต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการรับรู้คุณค่ามีอิทธิพลสูงสุด (Beta = 0.635) รองลงมา การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์และองค์ประกอบของ Soft Power ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจซื้อได้ร้อยละ 61.9 2) การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในด้านสี กราฟิก/ลวดลาย และความสามารถในการใช้งานส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ (Beta = 0.322, 0.278 และ 0.101) 3) องค์ประกอบของ Soft Power คือ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงระดับสากลส่งผลเชิงบวก เรื่องเล่าและเสน่ห์ความเป็นไทยส่งผลเชิงลบ และ 4) การรับรู้คุณค่าด้านสังคม ด้านคุณภาพ และด้านหน้าที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ (Beta = 0.514, 0.282 และ 0.113) ผลการวิจัยชี้ว่า ควรนำการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ Soft Power และการรับรู้คุณค่าไปพัฒนาสินค้าของฝากเพื่อตอบสนองความต้องการผู้บริโภคและยกระดับการแข่งขัน

คำสำคัญ: การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์; Soft Power; การรับรู้คุณค่า; ความตั้งใจซื้อ; สินค้าของฝาก

---

*Received December 15, 2025; Revised January 12, 2026; Accepted January 25, 2026

Abstract

This study aimed to examine: 1) the influence of creative packaging design, Soft Power elements reflected through packaging, and perceived product value on consumers' purchase intention of souvenir products; 2) the influence of creative packaging design on purchase intention; 3) the influence of Soft Power reflected through packaging on purchase intention; and 4) the influence of perceived product value on purchase intention. The sample consisted of 481 consumers aged 18–65 years who purchased souvenirs in Nonthaburi Province. Data were collected using a questionnaire with a reliability coefficient of 0.96 and analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis (Stepwise method).

The results revealed that 1) the three independent variables jointly influenced purchase intention at the .05 significance level. Perceived product value exerted the strongest influence (Beta = 0.635), followed by creative packaging design and Soft Power elements, explaining 61.9% of the variance in purchase intention; 2) Creative packaging design, specifically color, graphics/patterns, and usability, significantly affected purchase intention (Beta = 0.322, 0.278, and 0.101, respectively); 3) Soft Power elements, namely local pride, cultural identity, and global accessibility, exerted positive influences, while storytelling and Thainess showed negative influences; and (4) Social value, quality value, and functional value significantly predicted purchase intention (Beta = 0.514, 0.282, and 0.113). Overall, the findings indicate that creative packaging design, Soft Power integration, and perceived product value are key determinants that should be applied to enhance souvenir products, better meet consumer needs, and strengthen market competitiveness.

Keywords: Creative Packaging Design; Soft Power; Perceived Value; Purchase Intention; Souvenirs

บทนำ

ผลิตภัณฑ์ของขวัญและของฝากเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคและเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และเรื่องราวของพื้นที่ผ่านรูปแบบที่ผู้บริโภคสามารถรับรู้และตีความได้โดยตรง ภายใต้การแข่งขันทางการตลาดที่เข้มข้น บรรจุภัณฑ์จึงทำหน้าที่ไม่เพียงห่อหุ้มสินค้า แต่ยังเป็นจุดสัมผัสแรกที่สร้างความประทับใจ ความหมาย และคุณค่าในสายตาผู้บริโภค การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับสินค้าท้องถิ่นให้สามารถสื่อสารอัตลักษณ์และสร้างความแตกต่างทางการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุตสาหกรรมของขวัญและของฝากเป็นหนึ่งในภาคส่วนสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไทย ซึ่งมีบทบาทต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม และสอดคล้องกับแนวโน้มการเติบโตของ Creative Economy ในระดับโลก (UNCTAD, 2022; UNESCO, 2023) ผลิตภัณฑ์ของฝากไม่เพียงสะท้อนเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงผู้บริโภคกับเรื่องราวทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมของฝากไทยยังเผชิญความท้าทายจากสินค้านำเข้าราคาต่ำและการแข่งขันบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ทำให้ผู้ประกอบการต้องพัฒนากลยุทธ์สร้างความแตกต่างเชิงคุณค่าให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์มีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณค่าและความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านสี รูปทรง วัสดุ ตัวอักษร และการจัดวางองค์ประกอบทางศิลป์ ซึ่งสามารถกระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึก และการรับรู้คุณภาพของสินค้าได้โดยตรง (Magnier and Schoormans, 2023; Underwood, 2003) นอกจากนี้ แนวคิด Soft Power ซึ่งเน้นการสร้างแรงดึงดูดผ่านคุณค่าทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และสัญลักษณ์ ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์มากขึ้น โดยบรรจุภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวและความหมายของชุมชนไปสู่ผู้บริโภค (Nye, 2004) ในบริบทของประเทศไทย งานวิจัยด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นพบว่า การออกแบบที่สะท้อนวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของพื้นที่สามารถเพิ่มความน่าสนใจ ทัศนคติเชิงบวก และมูลค่ารับรู้ของสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chanintornsongkhla, 2021) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาปัจจัยด้านการออกแบบหรือพฤติกรรมผู้บริโภคในมิติใดมิติหนึ่ง และยังขาดการบูรณาการองค์ประกอบของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ แนวคิด Soft Power และการรับรู้คุณค่าของสินค้าเพื่ออธิบายผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างเป็นระบบ

จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนที่หลากหลาย ทั้งงานหัตถศิลป์ดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป และสินค้าพื้นถิ่นที่ได้รับการพัฒนาภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดนนทบุรีทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงผู้ผลิตท้องถิ่นกับผู้บริโภค และเป็นพื้นที่แสดงอัตลักษณ์ของสินค้าชุมชนในระดับจังหวัด อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจสภาพการณ์เบื้องต้นพบว่า ผลิตภัณฑ์ของฝากจำนวนไม่น้อยยังมีบรรจุภัณฑ์ที่ไม่สามารถสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและ Soft Power ของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนส่งผลให้ไม่สามารถสร้างมูลค่ารับรู้และตำแหน่งทางการตลาดที่แตกต่างจากสินค้าคู่แข่ง

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การสะท้อน Soft Power ผ่านบรรจุภัณฑ์ และการรับรู้คุณค่าของสินค้าที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคในจังหวัดนนทบุรี เพื่อเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้ และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์และการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคร่วมกัน

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

4. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 481 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise นำเสนอผลการวิจัยเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาแบบสอบถาม โดยครอบคลุมตัวแปรหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ การรับรู้คุณค่าของสินค้า และความตั้งใจซื้อสินค้าของฝาก

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ซื้อสินค้าของฝากในจังหวัดนนทบุรีที่มีอายุระหว่าง 18–65 ปี โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล ภาคสนามกำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล ณ ร้านค้าที่ตั้งอยู่ภายในศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดนนทบุรี

2.1 การกำหนดพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามภายในศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและของฝากจากกลุ่มชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

2.2 การลงพื้นที่และเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยจัดวาง QR Code ของแบบสอบถามบริเวณจุดชำระเงิน เพื่อให้ผู้ซื้อสินค้าสแกนและตอบแบบสอบถามด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์

2.3 จริยธรรมในการวิจัยภาคสนาม การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัย ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย สิทธิในการปฏิเสธหรือยุติการตอบแบบสอบถามได้ทุกเมื่อ ข้อมูลที่ได้รับจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม โดยข้อมูลจะถูกทำลายอย่างเหมาะสมภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรในการวิจัย

คือ ผู้ซื้อสินค้าของฝากในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดและไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ซื้อสินค้าของฝากที่มีอายุระหว่าง 18–65 ปี กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรม G*Power 3.1 จากการวิเคราะห์ Multiple Regression แบบ Fixed Model, R^2 deviation from zero กำหนดค่า Effect Size = 0.02 ระดับนัยสำคัญ .05 และอำนาจการทดสอบ .80 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 481 คน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยอาศัยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงร่วมกับการสุ่มแบบสะดวก ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม พ.ศ. 2568 จนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบตามที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คือ แบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 6 ตอน ครอบคลุมข้อมูลทั่วไป การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power การรับรู้คุณค่าของสินค้า ความตั้งใจซื้อ และข้อเสนอแนะปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

5.1 การเก็บข้อมูล จัดวาง QR Code ของแบบสอบถามภายในศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดนนทบุรี โดยมีเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้ตอบแบบสอบถาม

5.2 การรวบรวมแบบสอบถาม รวบรวมข้อมูลจากผู้มาซื้อสินค้าผ่านแบบสอบถามออนไลน์ที่สร้างโดย Google Forms

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติอนุมาน คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise โดยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ค่าที่หายไป ค่าผิดปกติ การแจกแจงแบบปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นพหุ ก่อนการวิเคราะห์สมการถดถอย

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลการวิจัย ดำเนินการดังนี้

7.1 การนำเสนอผลสถิติเชิงพรรณนา นำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยตารางและคำอธิบายประกอบแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรแต่ละด้าน

7.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงอนุมาน นำเสนอผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise เพื่อทดสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝาก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 1 พบว่า อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ การรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ การรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
(Constant)	0.104	0.150	–	0.697	.486		
การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ (Xdesign)	0.287	0.047	0.277	6.174*	.001	0.492	2.034
องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ (Xsoft power)	-0.093	0.039	-0.093	-2.371*	.018	0.485	2.063
การรับรู้คุณค่าของสินค้า (Xperceived value)	0.771	0.043	0.635	17.756*	.001	0.532	1.878

R^2 = .622, Adjust R^2 = .619, F = 261.300 Sig. .000 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า อิทธิพลร่วมของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power และการรับรู้คุณค่าของสินค้า ผลการถดถอยแสดงว่า ตัวแปรทั้งสามด้านมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การรับรู้คุณค่า (B = 0.771, Beta = 0.635, p = .001) การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ (B = 0.287, Beta = 0.277, p = .001) และ Soft Power (B = –0.093, Beta = –0.093, p = .018) โดยโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจซื้อได้ร้อยละ 61.9 (Adjusted R^2 = 0.619) การทดสอบสมการถดถอยพบว่า F = 261.300 และ Sig. = .001 (< .05) แสดงว่า สมการ

ถดถอยโดยรวมมีความเหมาะสม และตัวแปรอิสระอย่างน้อยหนึ่งตัวมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้จากสมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ดังต่อไปนี้

สมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients)

Yintention = 0.104 + 0.287Xdesign – 0.093Xsoft power + 0.771Xperceivedvalue

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients)

Zintention = 0.277Zdesign – 0.093Zsoftpower + 0.635Zperceivedvalue

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 2 พบว่า อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ การรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
(Constant)	1.09	0.172		6.321*	.001		
สีของบรรจุภัณฑ์ (Xcolor)	0.303	0.046	0.322	6.552*	.001	1.955	0.511
รูปทรงและโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์						2.416	0.414
(Xshape)	0.038	0.051	0.039	0.757	.450		
กราฟิกและลวดลายของบรรจุภัณฑ์						4.292	0.233
(Xgraphic)	0.295	0.07	0.278	4.226*	.001		
วัสดุที่ใช้ในการสร้างบรรจุภัณฑ์						3.945	0.254
(Xmaterial)	0.012	0.056	0.011	0.216	.829		
ความสามารถในการใช้งาน (Xuse)	0.092	0.041	0.101	2.25*	.025	1.919	0.521

R^2 = .397, Adjust R_2 = .390, F = 62.480 Sig. .000 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า อิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ พบว่า สี (Beta = 0.322, p = .001) กราฟิกและลวดลาย (Beta = 0.278, p = .001) และความสามารถในการใช้งาน (Beta = 0.101, p = .025) ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อ ส่วนรูปทรงและโครงสร้าง (p = .450) และวัสดุ (p = .829) ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ โดยโมเดลอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 39.0 (Adjusted R^2 = 0.390) การทดสอบสมการถดถอยพบว่า F = 62.480, Sig. = .001 (< .05) แสดงว่า สมการถดถอยโดยรวมมีความเหมาะสม และตัวแปรอิสระอย่างน้อยหนึ่งตัวมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้จากสมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ดังนี้

สมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients)

Yintention = 1.090 + 0.303Xcolor + 0.038Xshape + 0.295Xgraphic + 0.012Xmaterial + 0.092Xuse

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients)

Zintention = 0.322Zcolor + 0.039Zshape + 0.278Zgraphic + 0.011Zmaterial + 0.101Zuse

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 3 พบว่า อิทธิพลขององค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลขององค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
(Constant)	2.099	0.156		13.443	.001		
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Xidentity)	0.286	0.045	0.298	6.405*	.001	0.548	1.825
เรื่องเล่าและความเป็นมา (Xnarrative)	-0.184	0.050	-0.197	-3.702*	.001	0.640	1.563
ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น (Xproud)	0.552	0.065	0.458	8.486*	.001	0.503	1.988
เสน่ห์ของความเป็นไทย (Xcharm)	-0.284	0.057	-0.262	-4.990*	.001	0.676	1.479
การเข้าถึงระดับสากล (Xworldclass)	0.123	0.048	0.113	2.579*	.010	0.708	1.413

R^2 = .397, Adjust R^2 = .390, F = 62.480 Sig. .000 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า อิทธิพลขององค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ ตัวแปรทุกด้านมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น (Beta = 0.458, p = .001) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Beta = 0.298, p = .001) การเข้าถึงระดับสากล (Beta = 0.113, p = .010) ขณะที่เรื่องเล่าและความเป็นมา (Beta = –0.197, p = .001) และเสน่ห์ความเป็นไทย (Beta = –0.262, p = .001) ส่งผลเชิงลบ โดยโมเดลอธิบายความแปรปรวนร้อยละ 33.5 (Adjusted R^2 = 0.335) การทดสอบสมการถดถอยพบว่า F = 49.420, Sig. = .001 (< .05) แสดงว่า สมการถดถอยโดยรวมมีความเหมาะสม และตัวแปรอิสระอย่างน้อยหนึ่งตัวมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้จากสมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ดังนี้

สมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients)

Yintention = 2.099 + 0.286Xidentity – 0.184Xnarrative + 0.552Xproud – 0.284Xcharm + 0.123Xworldclass

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients)

Zintention = 0. 298Zidentity – 0. 197Znarrative + 0. 458Zproud – 0. 262Zcharm + 0.113Zworldclass

วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 4 พบว่า อิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภค

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
(Constant)	0.580	0.139		4.165	.001		
คุณค่าด้านอารมณ์ (Xemotion)	-0.022	0.035	-0.027	-0.622	.534	0.581	1.721
คุณค่าด้านหน้าที่ (Xfunction)	0.106	0.040	0.113	2.622*	.009	0.384	2.603
คุณค่าด้านคุณภาพ (Xprice)	0.317	0.049	0.282	6.469*	.001	0.234	4.280
คุณค่าด้านราคา (Xprice)	-0.001	0.046	-0.001	-0.016	.987	0.236	4.240
คุณค่าด้านสังคม (Xsocial)	0.440	0.042	0.514	10.381*	.001	0.334	2.996

R^2 = .635, Adjust R^2 = .631, F = 165.300 Sig. .000 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า อิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้า พบว่า คุณค่าด้านสังคม (Beta = 0.514, p = .001) คุณค่าด้านคุณภาพ (Beta = 0.282, p = .001) และคุณค่าด้านหน้าที่ (Beta = 0.113, p = .009) ส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ส่วนคุณค่าด้านอารมณ์ (p = .534) และด้านราคา (p = .987) ไม่พบอิทธิพล โดยโมเดลอธิบายได้ร้อยละ 63.1 (Adjusted R^2 = 0.631) การทดสอบสมการถดถอยพบว่า F = 165.300 และ Sig. = .001 (< .05) แสดงว่า สมการถดถอยโดยรวมมีความเหมาะสม และตัวแปรอิสระอย่างน้อยหนึ่งตัวมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้จากสมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ดังนี้

สมการคะแนนดิบ (Unstandardized Coefficients)

Yintention = 0.580 – 0.022Xemotion + 0.106Xfunction + 0.317Xquality – 0.001Xprice + 0.440Xsocial

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients)

Zintention = -0.027Zemotion + 0.113Zfunction + 0.282Zquality – 0.001Zprice + 0.514Zsocial

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยอธิบายความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ Soft Power และการรับรู้คุณค่าที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝาก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การรับรู้คุณค่าของสินค้าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อความตั้งใจซื้อ โดยเฉพาะคุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านคุณภาพ และคุณค่าด้านหน้าที่ ขณะที่คุณค่าด้านอารมณ์และด้านราคาไม่แสดงอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญในบริบทสินค้าของฝาก ส่วนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ พบว่า สี กราฟิก/ลวดลาย และความสามารถในการใช้งานเป็นองค์ประกอบหลักที่กระตุ้นความตั้งใจซื้อ ขณะที่รูปทรง วัสดุ และโครงสร้างมีบทบาทรอง นอกจากนี้งานวิจัยยังเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ Soft Power ที่มีอิทธิพลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยความภาคภูมิใจในท้องถิ่นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงระดับสากลช่วยส่งเสริมความตั้งใจซื้อ ในขณะที่การเน้นเรื่องเล่าและเสน่ห์ความเป็นไทยในรูปแบบที่มากเกินไปอาจลดความตั้งใจซื้อได้ สามารถสรุปได้ว่า บรรจุภัณฑ์และ

Soft Power ทำหน้าที่เป็นตัวเร้า (stimuli) แต่ความตั้งใจซื้อจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อผู้บริโภครับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากในมิติที่ตอบโจทย์การใช้งาน ภาพลักษณ์ทางสังคม และคุณภาพอย่างแท้จริง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ปรากฏดัง Figure 1

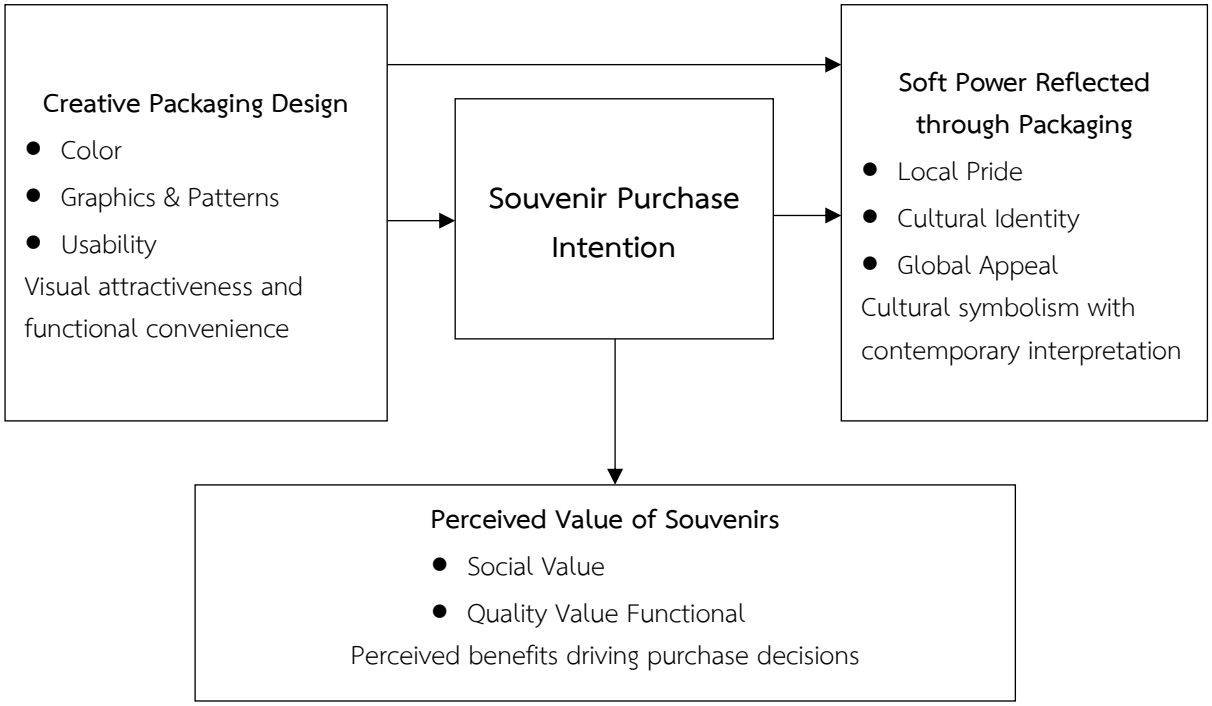

Figure 1: A Synthesized Model of Souvenir Purchase Intention

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลอิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power และการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อ

ผลการวิจัย พบว่า เมื่อนำตัวแปรอิสระทั้งสามด้าน ได้แก่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ และการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝาก เข้าร่วมในโมเดลเดียวกัน ตัวแปรทั้งสามมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะการรับรู้คุณค่าของสินค้า ซึ่งมีค่าน้ำหนักมาตรฐานสูงที่สุด (Beta = 0.635) รองลงมาคือ การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ (Beta = 0.277) ขณะที่องค์ประกอบของ Soft Power มีอิทธิพลเชิงลบเล็กน้อย (Beta = -0.093) และโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจซื้อได้ร้อยละ 61.9 ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การรับรู้คุณค่าเป็นกลไกเชิงจิตวิทยาที่อยู่ใกล้การตัดสินใจซื้อมากที่สุด ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างลักษณะเชิงกายภาพของสินค้าและความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค สอดคล้องกับงานของ Le-Hoang (2020), Wei (2020) และ Rohman (2023) ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในบริบทสินค้าวัฒนธรรมและสินค้าของฝาก โดยพบว่าคุณค่าด้านหน้าที่ คุณภาพ และสังคมเป็นตัวแปรสำคัญที่อธิบายเจตนาซื้อได้โดยตรง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ Xu (2024) และ He (2024) ซึ่งศึกษาบทบาทของประสบการณ์สินค้าและการรับรู้คุณค่าในบริบทการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ โดยชี้ว่าคุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้สามารถลดบทบาทของปัจจัยเชิงการออกแบบลง และทำหน้าที่เป็นปัจจัยชี้ขาดในการตัดสินใจซื้อ

2. อภิปรายผลอิทธิพลของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝาก

ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านสี กราฟิกและลวดลาย รวมถึงความสามารถในการใช้งาน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่รูปทรง โครงสร้าง และวัสดุบรรจุภัณฑ์ไม่พบอิทธิพลที่มีนัยสำคัญ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Liu et al. (2025) และ Mehta (2024) ซึ่งศึกษาการรับรู้บรรจุภัณฑ์บนชั้นวางสินค้า และพบว่าสีและองค์ประกอบกราฟิกเป็นสิ่งเร้าแรกที่กระตุ้นความสนใจและอารมณ์ของผู้บริโภค รวมทั้งสอดคล้องกับ Su and Wang (2024), Li (2024) และ Song (2024) ที่ชี้ว่าการใช้สีและลวดลายที่สอดคล้องกับประเภทผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มความราบรื่นในการประมวลผลข้อมูลและส่งเสริมความตั้งใจซื้อ แต่ผลการวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับ Nzumile (2020) และ Md Saad (2020) ซึ่งพบอิทธิพลของรูปทรงและวัสดุบรรจุภัณฑ์อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเนื่องจากบริบทของสินค้าของฝากในจังหวัดนนทบุรีมีรูปแบบบรรจุภัณฑ์และวัสดุที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ความแตกต่างเชิงการรับรู้ไม่เด่นชัดพอจะสะท้อนในเชิงสถิติ นอกจากนี้ สำหรับสินค้าของฝากระดับราคาปานกลาง ผู้บริโภคอาจให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์และการสื่อสารทางสายตามากกว่านวัตกรรมเชิงโครงสร้างหรือวัสดุ ดังนั้น การออกแบบสีและกราฟิกที่สะท้อนอัตลักษณ์สินค้าอย่างร่วมสมัยควบคู่กับการใช้งานที่สะดวก จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความตั้งใจซื้อ

3. อภิปรายผลอิทธิพลขององค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อ

ผลการวิจัยด้านองค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ พบว่า ตัวแปรย่อยทุกด้านมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในทางบวกและทางลบ โดยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงระดับสากลมีอิทธิพลเชิงบวก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ Bai (2022); และ Cui (2025) ที่ศึกษาการใช้สัญลักษณ์ท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในบริบทบรรจุภัณฑ์และแบรนด์ โดยพบว่าสามารถเสริมทัศนคติเชิงบวกและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดสากลได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ Simasathiansophon (2024) และ Fuwongcharoen (2025) ซึ่งชี้ว่าการใช้ภาษาภาพเชิงวัฒนธรรมแบบร่วมสมัยช่วยสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและภาพลักษณ์เชิงบวกต่อแบรนด์ ในทางตรงกันข้าม เรื่องเล่าและเสน่ห์ของความเป็นไทยกลับมีอิทธิพลเชิงลบ เมื่อพิจารณาร่วมกับตัวแปรอื่น สะท้อนข้อจำกัดของการใช้ Soft Power หากการเล่าเรื่องมีลักษณะยาว ซ้ำซ้อน หรือใช้สัญลักษณ์แบบตายตัวโดยไม่ผสานกับดีไซน์ร่วมสมัย ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Huo (2025) และงานด้าน storytelling ของ Bhrammanachote (2024) ที่ชี้ว่าการเล่าเรื่องที่มีประสิทธิภาพควรกระชับ ชัดเจน และสอดคล้องกับรสนิยมผู้บริโภครุ่นใหม่ ดังนั้น Soft Power ผ่านบรรจุภัณฑ์จึงต้องใส่ความเป็นไทยและต้องออกแบบภาษาและเนื้อหาให้ร่วมสมัย จึงจะส่งเสริมความตั้งใจซื้อในเชิงบวกได้อย่างแท้จริง

4. อภิปรายผลอิทธิพลของการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่มีต่อความตั้งใจซื้อ

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากด้านสังคม ด้านคุณภาพ และด้านหน้าที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ โดยคุณค่าด้านสังคมมีค่าน้ำหนักมาตรฐานสูงที่สุด ขณะที่คุณค่าด้านอารมณ์และด้านราคาไม่พบอิทธิพลที่มีนัยสำคัญ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิด PERVAL และงานของ Wei (2020), Gandhi (2023), Xu (2024) และ He (2024) ที่ชี้ว่าผู้บริโภคประเมินสินค้าของฝากในฐานะตัวแทนภาพลักษณ์และรสนิยมของผู้ให้มากกว่าการพิจารณาด้านราคาเพียงอย่างเดียว การที่คุณค่าด้านราคาและอารมณ์ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ อาจเนื่องจากระดับราคาสินค้าของฝากอยู่ในช่วงที่ผู้บริโภคยอมรับได้ใกล้เคียงกัน และอารมณ์เชิงบวกส่วนหนึ่งถูกอธิบายผ่านมิติคุณค่าด้านสังคมและคุณภาพ

แล้ว สอดคล้องกับ Rohman (2023); Wells (2024); Napitupulu (2025) ที่ชี้ว่าคุณค่าด้านอารมณ์และราคามักส่งผลทางอ้อมผ่านตัวแปรกลาง เช่น ความพึงพอใจหรือทัศนคติ มากกว่าส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจซื้อ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นต่อการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์ และการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝาก ซึ่งมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ได้รับจากสินค้า ทั้งในมิติด้านสังคม คุณภาพ และประโยชน์ใช้สอยมากกว่าการตัดสินใจจากรูปลักษณ์ภายนอกหรือราคาสินค้าเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ผู้ผลิตและผู้ประกอบการร้านขายของฝากในจังหวัดนนทบุรีควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ดังนี้

1) ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารคุณค่าของสินค้าอย่างชัดเจนผ่านบรรจุภัณฑ์และการจัดแสดงสินค้า โดยเน้นคุณค่าด้านสังคม เช่น ความเหมาะสมในการมอบเป็นของฝาก ภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ให้ และการสะท้อนรสนิยม รวมถึงคุณค่าด้านคุณภาพและด้านหน้าที่ เช่น ความทนทาน ความสะดวกในการพกพา หรือความเหมาะสมต่อการใช้งานจริง เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค ส่งเสริมกิจกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้เข้าพัก เช่น โครงการลดคาร์บอน การปลูกต้นไม้ หรือกิจกรรม “Green Stay” เพื่อสร้างประสบการณ์ที่สอดคล้องกับค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

2) ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับสี กราฟิกและลวดลาย รวมถึงความสามารถในการใช้งานเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่การออกแบบรูปทรงและการเลือกใช้วัสดุควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับประเภทสินค้าและต้นทุน เพื่อไม่ให้เป็นภาระต่อราคาสินค้าโดยไม่จำเป็น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าของฝากอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สีของบรรจุภัณฑ์ กราฟิกและลวดลาย และความสามารถในการใช้งาน ขณะที่รูปทรง โครงสร้าง และวัสดุไม่แสดงอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ผู้ประกอบการสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1) ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการเลือกใช้สีและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับประเภทสินค้าและกลุ่มเป้าหมาย โดยออกแบบให้มีความโดดเด่น ดึงดูดสายตา และสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของสินค้าได้อย่างชัดเจน เพื่อสร้างความประทับใจแรกและกระตุ้นความตั้งใจซื้อในระยะสั้น

2) ควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความสะดวกในการใช้งาน เช่น เปิด–ปิดง่าย พกพาสะดวก และเหมาะสมกับการเดินทาง เนื่องจากความสามารถในการใช้งานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจและส่งเสริมการตัดสินใจซื้อสินค้าของฝาก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า องค์ประกอบของ Soft Power ที่สะท้อนผ่านบรรจุภัณฑ์มีทั้งอิทธิพลเชิงบวกและเชิงลบต่อความตั้งใจซื้อ โดยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงระดับสากลส่งผลเชิงบวก ขณะที่เรื่องเล่าและความเป็นมา และเสน่ห์ของความเป็นไทยส่งผลเชิงลบ ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยมีดังนี้

1) ผู้ประกอบการควรใช้ Soft Power ในเชิงสร้างสรรค์ โดยเน้นการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความภาคภูมิใจในพื้นที่ผ่านการออกแบบที่ร่วมสมัย กระชับ และเข้าใจง่าย เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดทั้งในและต่างประเทศ

2) ควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอเรื่องเล่าและสัญลักษณ์ความเป็นไทยในลักษณะที่มากเกินไปหรือซ้ำซาก โดยควรปรับรูปแบบการสื่อสารทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคร่วมสมัย เพื่อป้องกันการลดทอนความน่าสนใจและความตั้งใจซื้อของสินค้า

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า การรับรู้คุณค่าของสินค้าของฝากที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านคุณภาพ และคุณค่าด้านหน้าที่ ขณะที่คุณค่าด้านอารมณ์และด้านราคาไม่แสดงอิทธิพล ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยมีดังนี้

1) ผู้ประกอบการควรเน้นการพัฒนาสินค้าของฝากให้มีคุณภาพและประโยชน์ใช้สอยที่ชัดเจน เช่น ความทนทาน ความเหมาะสมในการใช้งาน และความสะดวกในการพกพา เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มการรับรู้คุณค่าในสายตาผู้บริโภค

2) ควรให้ความสำคัญกับคุณค่าด้านสังคมของสินค้า โดยออกแบบและสื่อสารให้สินค้าของฝากสามารถสะท้อนภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ให้ และเหมาะสมต่อการมอบเป็นของฝากในบริบททางสังคม ซึ่งจะช่วยเพิ่มความตั้งใจซื้อและส่งเสริมการซื้อซ้ำในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิเคราะห์ Soft Power เฉพาะมิติ ผลวิจัยพบว่า Soft Power มีผลทั้งบวกและลบ งานวิจัยในอนาคตควรวิเคราะห์แยกมิติ เช่น ความเป็นไทย อัตลักษณ์ร่วมสมัย เรื่องเล่า การศึกษาปัจจัยกำกับ เช่น อายุ ประสบการณ์ท่องเที่ยว หรือความผูกพันเชิงวัฒนธรรม เพื่อเข้าใจว่าผู้บริโภคกลุ่มใดตอบสนองต่อ Soft Power ในรูปแบบใดมากที่สุด

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่/จังหวัด เพื่อพัฒนาต้นแบบบรรจุภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมระดับชาติ งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาพื้นที่อื่นที่มีทุนวัฒนธรรมต่างกัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ความแตกต่างทางอัตลักษณ์และความสอดคล้องของพฤติกรรมผู้บริโภคในแต่ละภูมิภาค

References

Bai, X. (2022). Cultural Symbols and Consumer Perception in Packaging Design. *Journal of Cultural Branding Studies*, 14(2), 113–129.

Bhrammanachote, W. (2024). Storytelling in Thai Cultural Packaging. *Journal of Creative Design*, 18(1), 45–62.

Chanintornsongkhla, M., Moogem, S., & Phromprawat, P. (2021). Packaging Design for OTOP Products: A Case Study of CHALARE Community Enterprise, Singhanakhon, Songkhla. *Asian Journal of Arts and Culture*, 21(1), 35–41.

Cui, L. (2025). Cultural Semiotics and Global Packaging Strategies. *Asian Journal of Design and Society*, 12(1), 14–29.

Fuwongcharoen, P. (2025). Thai Visual Identity (CI/VI) and Modern Consumer Perception. *Journal of Asian Creative Industries*, 7(1), 50–67.

Gandhi, P. (2023). Functional Value and Consumer Purchase Intention in Emerging Markets. *Marketing Intelligence Journal*, 19(3), 112–129.

He, Y. (2024). Perceived Value Dimensions and Consumer Intention in Cultural Products. *Journal of Consumer Insight*, 13(2), 85–101.

Huo, S. (2025). Misuse of Cultural Symbols in Commercial Packaging: Risks and Consumer Backlash. *Journal of Cultural Branding & Ethics*, 5(1), 33–49.

Le-Hoang, P. (2020). Perceived Value and Consumer Intention in Local Specialties. *Asian Marketing Review*, 4(1), 21–33.

Li, X. (2024). Color Psychology and Consumer Response in Packaging. *Journal of Visual Marketing*, 16(1), 70–89.

Liu, Z., Wang, M., & Zhao, L. (2025). Emotional Triggers in Packaging Design and Purchase Intention. *Journal of Consumer Design*, 20(1), 55–73.

Magnier, L., & Schoormans, J. (2023). The Influence of Packaging Appearance on Consumer Perceptions and Purchase Decisions. *Journal of Consumer Behaviour*, 22(2), 389–402.

Md Saad, N. (2020). Packaging Material Perception and Consumer Trust. *Journal of Packaging Technology*, 5(1), 44–58.

Mehta, A. (2024). Visual Design Factors Influencing Spontaneous Purchases. *Journal of Retail Psychology*, 10(1), 15–33.

Napitupulu, D. (2025). Emotional Value as a Mediator in Purchase Intention. *Indonesian Journal of Marketing Studies*, 14(1), 55–72.

Nye, J. S., Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, NY: PublicAffairs.

Nzumile, S. (2020). Packaging Form and Consumer Selection Behavior. *African Journal of Retail Studies*, 3(2), 100–120.

Rohman, A. (2023). Perceived Value as a Predictor of Purchase Intention. *Journal of Business & Consumer Research*, 11(1), 55–72.

Simasathiansophon, N. (2024). Heritage Storytelling in Contemporary Thai Packaging. *Journal of Cultural Creative Design*, 9(1), 28–45.

Song, Y. (2024). Nature-Inspired Graphics and Consumer Perception. *Design Psychology Review*, 7(1), 33–51.

Su, Y., & Wang, J. (2024). Color-Product Congruence and Processing Fluency. *Journal of Consumer Psychology*, 30(1), 12–27.

UNCTAD. (2022). *Creative Economy Outlook 2022: The Creative Economy in the Post-COVID World*. United Nations Conference on Trade and Development. Retrieved August 22, 2025, from https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2022

Underwood, R. L. (2003). The Communicative Power of Product Packaging: Creating Brand Identity via Lived and Mediated Experience. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 11(4), 62–76.

UNESCO. (2023). *Re|Shaping Policies for Creativity 2023*. Paris: UNESCO.

Wang, H. (2024). Functional and Social Value Impacts on Purchase Intention. *Journal of Consumer Behavior Asia*, 12(1), 52–69.

Wei, J. (2020). Dimensions of Perceived Value and Purchase Intention. *Journal of Marketing Perspectives*, 6(1), 30–47.

Wells, R. (2024). Emotional Value and Its Indirect Effect on Consumer Choice. *Journal of Behavioral Marketing*, 18(2), 80–95.

Xu, Q. (2024). Value Perception and Consumer Behavior in Specialty Goods. *Journal of Retail & Service Studies*, 14(1), 45–61.

แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี*

Guidelines for Human Capital Development to Increase Work Efficiency of Employees in Amata City Industrial Estate, Chonburi Province

[1]อัครพันธ์ พิลา, [2]มนตรี สิงหะวาระ, [3]ภาวิณี อารีศรีสม และ [4]สนิท สิทธิ
[1]Akraphun Phila, [2]Montri Singhavara, [3]Pawinee Areesrisom and [4]Snit Sitti
คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand.
[2]Corresponding Author's Email: montrieconmju51@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย กลุ่ม 1 ผู้กำหนดนโยบายภาครัฐ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย 1) ผู้แทนเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) 2) ผู้แทนอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน 3) ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล กลุ่ม 2 ผู้บริหารจากภาคเอกชนในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร จำนวน 4 คน กลุ่ม 3 ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคการศึกษาและวิชาชีพ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 10 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุก โดยมุ่งเน้นการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะทั้งด้านเทคนิคและทักษะทางสังคม พร้อมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความพึงพอใจและประสิทธิภาพ โดยออกแบบงานให้ท้าทาย เปิดโอกาสให้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานอย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงระบบการจัดการบุคลากร โดยเชื่อมโยงการประเมินผลสู่แผนพัฒนารายบุคคล พร้อมทบทวนค่าตอบแทนและสวัสดิการให้แข่งขันได้ และการเสริมสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการ ผ่านการสร้างพันธมิตรกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรตรงความต้องการอุตสาหกรรม รวมถึงการใช้ประโยชน์จากนโยบายภาครัฐเพื่อยกระดับทักษะแรงงานอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์; ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน; นิคมอุตสาหกรรม; การพัฒนาบุคลากร; การจัดการ

Abstract

This research article aimed to propose guidelines for human capital development to enhance the work performance of employees in Amata City Industrial Estate, Chonburi Province. A qualitative research approach was employed. The key informants were divided

*Received December 14, 2025; Revised January 15, 2026; Accepted February 4, 2026

into three groups. Group 1 consisted of 3 government policy makers: (1) a representative of the Secretary-General of the National Economic and Social Development Council (NESDC); (2) a representative of the Director-General of the Department of Skill Development, Ministry of Labour; and (3) a representative of the Director of the Digital Economy Promotion Agency. Group 2 consisted of 4 private-sector executives from the food processing industry. Group 3 consisted of 3 experts from the academic and professional sectors, resulting in a total of 10 key informants. The research instrument was a semi-structured interview protocol, and the data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that the guidelines for human capital development to enhance employees' work performance in Amata City Industrial Estate, Chonburi Province comprised four main components. The first was proactive personnel development, focusing on training and developing both technical and social skills while fostering a culture of lifelong learning. The second was creating an environment that promotes employee satisfaction and performance by designing challenging jobs, providing opportunities for creativity, and continuously improving the work environment. The third was improving personnel management systems by linking performance evaluations to individual development plans and reviewing compensation and benefits to ensure competitiveness. The fourth was strengthening integrated collaboration through partnerships with educational institutions to develop curricula that meet industry needs. It also involved leveraging government policies to promote sustainable workforce skills development.

Keywords: Human Capital; Work Performance; Industrial Estate; Personnel Development; Management

บทนำ

การพัฒนาทุนมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรยุคใหม่และเป็นองค์ประกอบสำคัญของแผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยด้านศักยภาพของทุนมนุษย์ โดยการใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างให้เกิดนวัตกรรม และมูลค่าเพิ่ม เป็นการสร้างการเติบโตจากฐานของภูมิปัญญา ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะองค์กรที่มีทุนมนุษย์ที่มีสมรรถนะสูงจะเป็นองค์กรที่มีความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน นอกจากนี้ทุนมนุษย์สามารถสร้างทุนทางปัญญาและมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Intan Soraya and Chew, 2010), (Chiang and Shih, 2011) ดังนั้น จะพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีศักยภาพ จะต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบและต้องได้รับการพัฒนาเฉพาะเจาะจงจึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Rosdi and Harris, 2011)

ปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเนื่องจากเป็นภาคที่มีความสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดกระบวนทัศน์และทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งในภาพรวม และรายสาขา ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของกระแสโลก อันประกอบไปด้วยการสร้างคุณค่า ด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมถึงปรับศักยภาพหลักของไทยให้สอดคล้องกับความต้องการในระดับโลกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ

ภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ยังต้องสร้างความสมดุล และความเกื้อหนุนของการพัฒนาด้านทุนมนุษย์อันจะนำมาซึ่งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมไทยได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว (Ministry of Industry, 2021)

องค์การระหว่างประเทศจำนวนมาก อาทิ The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), International Labour Organization (ILO) และ United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) ต่างยืนยันว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านทักษะทางเทคนิค ความสามารถในการเรียนรู้ การสื่อสาร ความสามารถในการทำงานเป็นทีม ตลอดจนทักษะการจัดการตนเองและความคิดเชิงวิพากษ์ (Chiang and Shih, 2011) ความสามารถเหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างนวัตกรรม ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และรักษาความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว องค์กรในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเผชิญกับการแข่งขันที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติ การมีทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงจึงกลายเป็นข้อได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ การลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่ส่งผลให้เกิดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี หากยังช่วยสร้างทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) และความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมในระดับองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเพิ่มมูลค่าในกระบวนการผลิต การจัดการซัพพลายเชน การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการให้บริการที่เหนือกว่าคู่แข่ง (Rosdi and Harris, 2011)

ในบริบทของประเทศไทย รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างมาก โดยเฉพาะในการวางรากฐาน “แผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย” ซึ่งมุ่งส่งเสริมการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมไทยในระดับนานาชาติ โดยใช้ฐานของนวัตกรรม ความรู้ และเทคโนโลยีร่วมกับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีสมรรถนะสูง (Ministry of Industry, 2021) ด้วยเหตุนี้ แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี จึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของการออกแบบนโยบาย การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ตลอดจนการสร้างกลไกที่ยืดหยุ่นและทันสมัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยรวม การพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development) นับเป็นแกนหลักสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรและเศรษฐกิจของประเทศในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) และเศรษฐกิจสร้างคุณค่า (Value Creation Economy) โดยเฉพาะในบริบทของโลกยุคใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และการแข่งขันระดับสากลอย่างเข้มข้น องค์กรหรือประเทศที่สามารถพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถสูง จะสามารถสร้างข้อได้เปรียบเชิงแข่งขันที่ยั่งยืนเหนือกว่าคู่แข่งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ทุนมนุษย์มิได้หมายถึงแรงงานเพียงในมิติของ “จำนวน” หากแต่ครอบคลุมถึงความรู้ ทักษะ เจตคติ และความสามารถในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ ๆ ให้แก่องค์กรหรือสังคมในภาพรวม (Intan Soraya and Chew, 2010) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยทั้งความแม่นยำ ประสิทธิภาพ และความสามารถในการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์จึงกลายเป็น “เงื่อนไขจำเป็น” สำหรับการรักษาเสถียรภาพและความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและภาคบริการในยุคปัจจุบัน

นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ตั้งอยู่ในจังหวัดชลบุรี เป็นหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยพื้นที่พัฒนารวมกว่า 93,000 ไร่ ครอบคลุม 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย เวียดนาม และ สปป.ลาว นิคมฯ นี้มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดการลงทุนจากทั้งในและต่างประเทศ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

อย่างต่อเนื่อง นิคมฯ แห่งนี้เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า 690 แห่ง มีแรงงานในระบบมากกว่า 210,000 คน และมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดการลงทุนทั้งจากในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง (Amata Corporation, 2023) ด้วยความหลากหลายของประเภทอุตสาหกรรม ทั้งอุตสาหกรรมยานยนต์ ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ อาหารและเครื่องดื่ม เคมีภัณฑ์ พลาสติก ไปจนถึงอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้การพัฒนาทุนมนุษย์ในพื้นที่นี้ต้องมีความเฉพาะเจาะจงและยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ด้วยความสำคัญของทุนมนุษย์ต่อการเติบโตของนิคมอุตสาหกรรม และบริบทเฉพาะของนิคมอมตะซิตี้ การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมทุนมนุษย์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานี้จะทำให้เห็นถึงศักยภาพทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในปัจจุบันในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ เสนอแนวทางการวางแผนและกลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ที่ตอบสนองต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกการผลิต สร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลักดันให้เกิดนโยบายส่งเสริมทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการขยายตัวของนิคมฯ อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) 2) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) 3) ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth Theory) 5) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory: ELT) 6) นโยบายภาครัฐด้านการพัฒนาทุนมนุษย์

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้กำหนดนโยบายภาครัฐ (ระดับมหภาค) ได้แก่ ข้าราชการระดับสูง หรือผู้บริหารจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายแรงงาน พัฒนาฝีมือแรงงาน และยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนของประเทศ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย 1. ผู้แทนเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) 2. ผู้แทนอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน 3. ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA)

2. กลุ่มผู้บริหารจากภาคเอกชนในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร (ระดับองค์กร) เป็นผู้บริหารระดับสูง เช่น กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ หรือผู้จัดการโรงงาน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนหรือดำเนินนโยบายด้านพัฒนาทุนมนุษย์ภายในองค์กร จำนวน 4 คน

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคการศึกษาและวิชาชีพ ได้แก่ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม หรือมีส่วนร่วมในความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม จำนวน 3 คน โดยคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 รายได้รับการคัดเลือกโดยใช้เกณฑ์คุณสมบัติที่ชัดเจน ได้แก่ มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างน้อย 5 ปี

มีบทบาทในการกำหนดหรือขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับแรงงานหรือการฝึกอบรม มีความเข้าใจในบริบทของอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารในประเทศไทย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม มีความสำคัญต่อการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี” ในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่มีความเชื่อมโยงและเสริมกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง คือ กลุ่มผู้กำหนดนโยบายภาครัฐในระดับมหภาค มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนกรอบนโยบาย ยุทธศาสตร์ และทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ ทั้งในมิติแรงงาน ทักษะฝีมือ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ข้อมูลจากกลุ่มนี้ช่วยให้การวิจัยเข้าใจบริบทเชิงโครงสร้าง นโยบาย และกลไกสนับสนุนจากภาครัฐที่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเป้าหมายและพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญอย่างนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ซึ่งทำให้แนวทางที่ได้จากงานวิจัยมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ระดับชาติ และสามารถนำไปใช้เชิงนโยบายได้จริง

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มผู้บริหารจากภาคเอกชนในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารในระดับองค์กร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้ปฏิบัติจริงและเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับสถานประกอบการ ข้อมูลจากกลุ่มนี้สะท้อนสภาพปัญหา ความต้องการทักษะ แรงจูงใจ และข้อจำกัดในการพัฒนาพนักงานที่เกิดขึ้นจริงในองค์กร รวมถึงแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และผลลัพธ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานโดยตรง การมีผู้บริหารเป็นผู้ให้ข้อมูลจึงช่วยให้การวิจัยสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเชิงนโยบายและทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติจริงในภาคอุตสาหกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคการศึกษาและวิชาชีพ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม กลุ่มนี้มีความรู้เชิงวิชาการและประสบการณ์ด้านการออกแบบหลักสูตร การฝึกอบรม และการพัฒนาศักยภาพแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ข้อมูลจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความเหมาะสม เชิงระบบ และยั่งยืน โดยเฉพาะในมิติการพัฒนาทักษะ ทักษะดิจิทัล และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี

การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Miles and Huberman, 1994) ดังนี้ 1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งต้องตรวจสอบจากแหล่งที่มา 3 แหล่ง คือ เวลา สถานที่ และบุคคล 2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีทำการตรวจสอบว่า เมื่อข้อมูลที่ได้ค้นพบนั้น ตรงตามแนวคิดและทฤษฎีมากน้อยเพียงใด 3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน โดยใช้การสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม พร้อมกันนี้ก็ได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรืออาจจะซักถามจากผู้ให้ข้อมูล หลังจากสรุปผลการวิจัยแล้ว เพื่อความแน่นอนและเที่ยงตรงของข้อมูลที่ทำการศึกษาซึ่งในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอน ดังนี้

1) ตรวจสอบความพร้อมในการสัมภาษณ์ การเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์

2) การนัดหมายการสัมภาษณ์ ทั้งตัวบุคคล เวลา สถานที่ ให้เกิดความชัดเจนเข้าใจตรงกัน

3) ก่อนสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ รวมทั้งหัวข้อการทำวิจัยโดยย่อเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเข้าใจได้ตรงประเด็น

4) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจัดเตรียมประเด็นคำถามต่าง ๆ แบบมีโครงสร้างไว้พร้อมแล้วเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้วิเคราะห์และทำความเข้าใจเพื่อให้ข้อมูลที่ตรงประเด็นตามความเป็นจริง

5) ปิดการสัมภาษณ์ โดยการสรุปคำตอบที่ได้รับและสอบถามประเด็นที่ยังไม่ได้รับคำตอบ รวมถึงสอบถามประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ของคำถาม และกล่าวขอบคุณในการให้สัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล เพื่อให้ผลการศึกษาเกิดความชัดเจนและสะท้อนข้อเท็จจริงจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย วิธีการนำเสนอข้อมูลดังนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 คน จะถูกนำเสนอในรูปแบบการสังเคราะห์สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยจัดเรียงประเด็นตามหัวข้อวิจัย เพื่อนำเสนอภาพรวมแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี และผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเชื่อมโยงประเด็นที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยนำเสนอผ่าน การเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของข้อมูลระหว่างระดับนโยบาย ระดับหน่วยงาน และระดับพื้นที่อย่างชัดเจน อันจะทำให้การอภิปรายผลมีความครอบคลุมและสามารถใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติได้จริง

ผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี

แนวทางดังกล่าวประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุก (Proactive Personnel Potential Development) ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณชี้ชัดว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงที่สุด ดังนั้น องค์กรจึงควรให้ความสำคัญกับการลงทุนในด้านนี้เป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านการพัฒนากำลังคนได้ให้ความเห็นว่า “การพัฒนาทุนมนุษย์ไม่ใช่ต้นทุน แต่เป็นการลงทุนระยะยาวที่ส่งผลโดยตรงต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรม”

1.1 จัดลำดับความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ เนื่องจากการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ เป็นปัจจัยย่อยที่ส่งผลบวกต่อประสิทธิภาพสูงสุด องค์กรควรจัดทำแผนการฝึกอบรมที่ชัดเจน โดยเน้นทักษะ ที่จำเป็นต่อการทำงานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามที่ระบุไว้ในผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังที่ผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารรายหนึ่งกล่าวว่า “หากพนักงานไม่เข้าใจระบบอัตโนมัติหรือดิจิทัลที่ใช้ในสายการผลิต ประสิทธิภาพก็จะลดลงทันที แม้เครื่องจักรจะทันสมัยก็ตาม”

1.2 พัฒนาทักษะแบบองค์รวม (Holistic Skills Development) จากมุมมองของผู้บริหารภาคเอกชนที่ชี้ว่าประสิทธิภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับทักษะเชิงเทคนิค (Hard Skills) เพียงอย่างเดียว ดังนั้นหลักสูตรการพัฒนาควรครอบคลุมถึง ทักษะทางสังคม (Soft Skills) เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาควบคู่กันไป ดังที่ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ให้สัมภาษณ์ว่า “พนักงานที่เก่งงานแต่ทำงานร่วมกับผู้อื่นไม่ได้ มักสร้างปัญหามากกว่าสร้างผลงาน ดังนั้น Soft Skills จึงสำคัญไม่แพ้ Hard Skills”

1.3 สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Learning Culture) สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิภาคการศึกษา องค์กรควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนให้พนักงานแลกเปลี่ยนความรู้ และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยนักวิชาการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รายหนึ่งกล่าวว่า “องค์กรที่ส่งเสริมให้พนักงานเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ จะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมได้ดีกว่าองค์กรที่เน้นเพียงการฝึกอบรมเป็นครั้งคราว”

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความพึงพอใจและประสิทธิภาพ ผลการวิเคราะห์ยืนยันว่าความพึงพอใจของบุคลากร เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงเป็นอันดับสอง การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2.1 ยกระดับความพึงพอใจในเนื้องาน ความพึงพอใจในงานที่ทำ เป็นปัจจัยย่อยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงสุดในกลุ่มนี้ องค์กรควรออกแบบลักษณะงานให้มีความท้าทาย มอบหมายอำนาจการตัดสินใจที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้พนักงานได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อทำให้พนักงานรู้สึกมีคุณค่าและผูกพันกับงาน ผู้บริหารระดับสูงจากภาคเอกชนให้ความเห็นว่า “เมื่อพนักงานรู้สึกว่างานมีความหมายและได้ใช้ศักยภาพของตนเองเต็มที่ ผลงานจะออกมาดีกว่าการสั่งงานแบบตายตัว”

2.2 รักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน ทั้งสิ่งที่จับต้องได้ (แสง เสียง อุปกรณ์) และจับต้องไม่ได้ (วัฒนธรรมองค์กร ความสัมพันธ์เพื่อนร่วมงาน ค่าตอบแทน) แม้ว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานจะเป็นด้านที่พนักงานพึงพอใจสูงสุด องค์กรควรรักษามาตรฐานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นปัจจัยพื้นฐาน (Hygiene Factors) ที่สำคัญต่อการรักษาพนักงานที่มีคุณภาพตามที่ระบุในผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังที่ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านแรงงานได้กล่าวว่า “สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำในการรักษาแรงงานคุณภาพ หากละเลยจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในระยะยาว”

3. การปรับปรุงระบบการจัดการงานบุคลากร (Personnel Management System) การจัดการงานบุคลากร เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพอย่างมีนัยสำคัญ ผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ให้ข้อมูลว่า “การประเมินผลจะไม่มีความหมาย หากไม่ถูกนำไปใช้วางแผนพัฒนาพนักงานหรือเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ” โดยควรเน้นการปรับปรุงในประเด็นต่อไปนี้

3.1 เชื่อมโยงการประเมินผลสู่การพัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นปัจจัยย่อยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงสุดในกลุ่มนี้ องค์กรควรนำผลการประเมินมาใช้วิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรรายบุคคล (Individual Development Plan) และเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพอย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ให้ข้อมูลว่า “การประเมินผลจะไม่มีความหมาย หากไม่ถูกนำไปใช้วางแผนพัฒนาพนักงานหรือเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ”

3.2 ทบทวนระบบค่าตอบแทนและสวัสดิการ แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ค่าตอบแทนและสวัสดิการเป็นด้านที่พนักงานพึงพอใจน้อยที่สุด และมีผลต่อประสิทธิภาพอย่างมีนัยสำคัญ องค์กรจึงควรทบทวนโครงสร้างค่าตอบแทนให้สามารถแข่งขันได้และมีความเป็นธรรม เพื่อสร้างแรงจูงใจและรักษาพนักงาน ดังที่

ผู้บริหารโรงงานรายหนึ่งกล่าวว่า “หากค่าตอบแทนไม่สามารถแข่งขันได้ พนักงานที่มีทักษะสูงก็พร้อมจะย้ายงาน แม้องค์กรจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีเพียงใดก็ตาม”

4. การเสริมสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการ (Strengthening Integrated Collaboration) ความร่วมมือในการจัดการบุคลากร เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพอย่างมีนัยสำคัญ และเป็นคำตอบต่อความท้าทายเรื่องช่องว่างด้านทักษะที่พบในการศึกษาเชิงคุณภาพ

4.1 สร้างพันธมิตรกับสถาบันการศึกษา (Triple Helix) องค์กรควรทำงานร่วมกับสถาบันอาชีวศึกษาและมหาวิทยาลัยอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมพัฒนาทักษะและสมรรถนะ และออกแบบหลักสูตร ให้ตรงกับความต้องการของอุตสาหกรรม ผ่านโครงการสหกิจศึกษาและการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคการศึกษาระบุว่า “การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรมจะช่วยลดปัญหาแรงงานไม่ตรงความต้องการ และเพิ่มความพร้อมในการทำงานจริงของบัณฑิต”

4.2 ใช้ประโยชน์จากนโยบายภาครัฐ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อเข้าถึงโครงการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและงบประมาณ ซึ่งจะช่วยลดภาระขององค์กรและยกระดับทักษะแรงงานในภาพรวม ดังที่ผู้แทนกรมพัฒนาฝีมือแรงงานกล่าวว่า “ภาครัฐมีเครื่องมือและงบประมาณสนับสนุนการฝึกอบรมจำนวนมาก หากภาคเอกชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม จะช่วยยกระดับแรงงานได้ทั้งระบบ”

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริบทของนิคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ไม่ใช่กระบวนการที่แยกส่วนระหว่างการพัฒนาคน การจัดการงาน และสภาพแวดล้อมการทำงาน แต่เป็นระบบนิเวศของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ทุกองค์ประกอบต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานไม่ได้เกิดจากการเพิ่มแรงจูงใจเพียงระยะสั้น แต่เกิดจากการลงทุนเชิงกลยุทธ์ในศักยภาพของบุคลากรควบคู่กับการสร้างเงื่อนไขแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ศักยภาพนั้นอย่างเต็มที่ ผลการวิจัยนี้ยังเสนอภาพใหม่ของการพัฒนาทักษะแรงงาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมที่ผสานทักษะเชิงเทคนิค ทักษะทางสังคม และทัศนคติแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าด้วยกัน ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการฝึกอบรมแบบเดิมที่มุ่งเน้นเฉพาะทักษะการทำงานเฉพาะด้าน นอกจากนี้ การเชื่อมโยงระบบการประเมินผลเข้ากับเส้นทางการพัฒนาและความก้าวหน้าในอาชีพ ยังทำให้การบริหารบุคลากรเปลี่ยนบทบาทจากการควบคุมไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง

ประเด็นสำคัญคือ การมองความร่วมมือระหว่างองค์กร สถาบันการศึกษา และภาครัฐ ในฐานะกลไกเชิงโครงสร้างสำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริม ความร่วมมือลักษณะนี้ช่วยให้การผลิตและพัฒนากำลังคนสอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมจริง ลดปัญหาความไม่สอดคล้องของทักษะแรงงาน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่อุตสาหกรรมโดยรวม องค์ความรู้ดังกล่าวจึงสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ในนิคมอุตสาหกรรมอื่น ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

จากผลการวิจัย สามารถนำมาสรุปเป็นแผนภาพแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี ดังภาพ 1

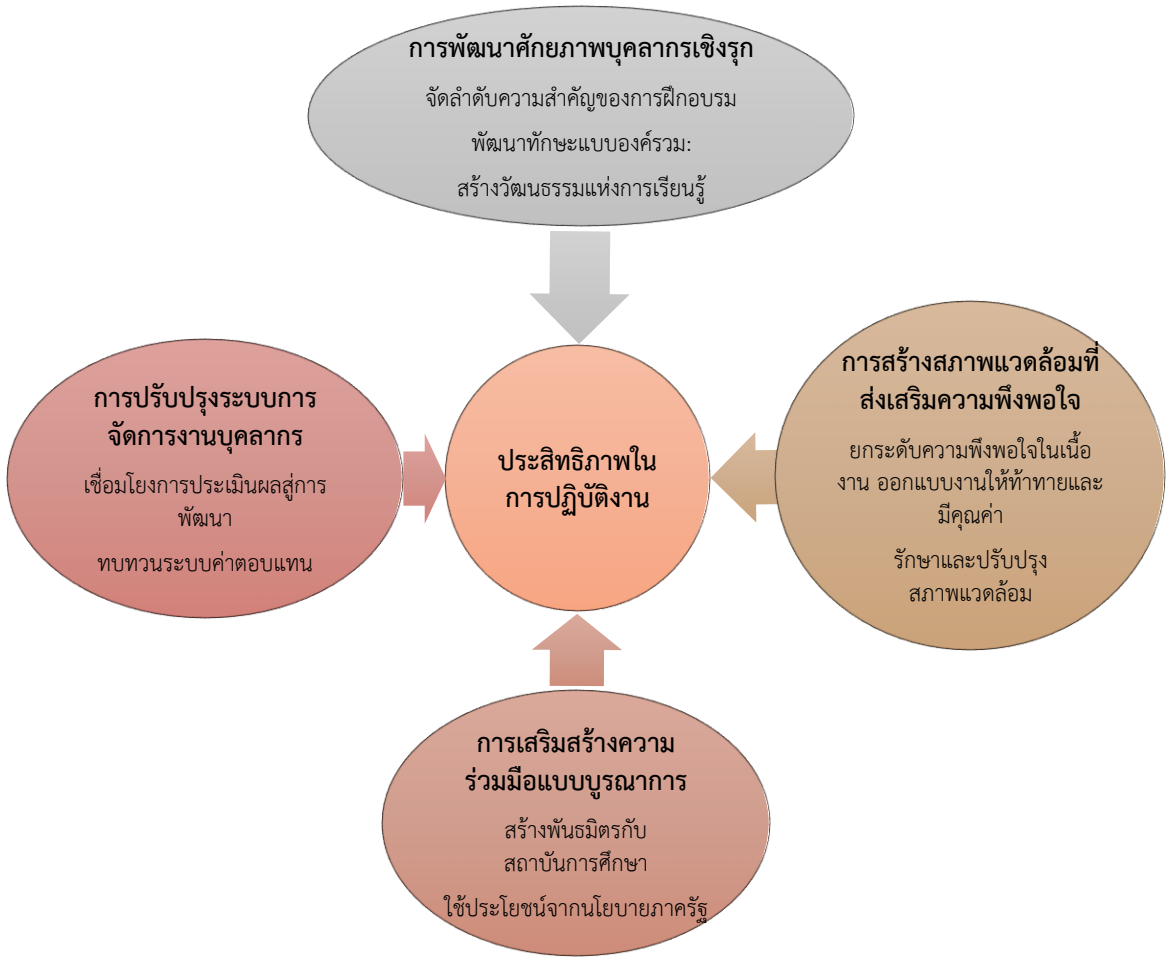

Figure 1: Guidelines for Human Capital Development to Enhance Employees' Work Performance in Amata City Industrial Estate, Chonburi Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี พบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานไม่สามารถอาศัยปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ต้องดำเนินการเชิงบูรณาการผ่าน 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุก ความพึงพอใจและสภาพแวดล้อมในการทำงาน ระบบการจัดการงานบุคลากร และความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ลักษณะของการทำงานในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทั้งในมิติของโครงสร้างองค์กร กระบวนการผลิต เทคโนโลยี และแรงงานที่มีความหลากหลาย เมื่อบริบทการทำงานมีความซับซ้อน การยกระดับประสิทธิภาพจึงไม่อาจแก้ไขด้วยมาตรการเชิงเดี่ยว เช่น การอบรมทักษะเพียงอย่างเดียว หรือการปรับสวัสดิการเพียงบางด้าน หากแต่ต้องอาศัยการเสริมพลังซึ่งกันและกันของหลายปัจจัยอย่างเป็นระบบ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุกมีความสำคัญ เพราะลักษณะงานในนิคมอุตสาหกรรมต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี กระบวนการผลิต และมาตรฐานคุณภาพอย่างต่อเนื่อง หากบุคลากรไม่ได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ ย่อมเกิดช่องว่างระหว่างความสามารถของพนักงานกับความต้องการของงาน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ประการแรก ผลการวิจัยพบว่า

การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุกเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงที่สุด โดยเฉพาะการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ของ Becker (1964) ที่อธิบายว่าการลงทุนด้านการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะของบุคลากร จะช่วยเพิ่มผลิตภาพ (productivity) และผลการปฏิบัติงานขององค์กรในระยะยาว ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรในนิคมอุตสาหกรรมที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี จำเป็นต้องลงทุนในทุนมนุษย์อย่างจริงจัง เพื่อให้พนักงานสามารถปรับตัวและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่พบว่า การพัฒนาทักษะแบบองค์รวม ทั้งทักษะเชิงเทคนิคและทักษะทางสังคม ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า การมีทักษะหรือความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากพนักงานขาดแรงจูงใจหรือทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการทำงาน ประสิทธิภาพก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับกรอบแนวคิด AMO Model ซึ่งเสนอโดย Appelbaum et al. (2000) ที่อธิบายว่าประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานเกิดจากความสามารถ (Ability) แรงจูงใจ (Motivation) และโอกาสในการมีส่วนร่วม (Opportunity) การพัฒนาทักษะทั้ง Hard Skills และ Soft Skills จึงเป็นการเสริมสร้างมิติด้านความสามารถโดยตรง ขณะเดียวกัน การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ยังช่วยเพิ่มแรงจูงใจและโอกาสในการนำความรู้ไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Noe et al. (2014) ที่พบว่าองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะมีระดับผลการปฏิบัติงานของพนักงานสูงกว่าองค์กรทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของพนักงานเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเป็นอันดับรองลงมา โดยเฉพาะความพึงพอใจในลักษณะงานที่ทำ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ความพึงพอใจและสภาพแวดล้อมในการทำงานมีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติ ความผูกพัน และความตั้งใจในการทุ่มเททำงานของพนักงาน แม้พนักงานจะมีความสามารถสูง แต่หากรู้สึกไม่มั่นคง ไม่ได้รับการยอมรับ หรือเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเครียด ย่อมส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ดังนั้น ปัจจัยด้านจิตใจและบรรยากาศในการทำงานจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้ศักยภาพของบุคลากรถูกนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ผลการค้นพบนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1966) (Herzberg's Two-Factor Theory) ซึ่งอธิบายว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จ ความท้าทายในงาน และการได้รับการยอมรับ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและแรงจูงใจในการทำงาน ในขณะที่สภาพแวดล้อมในการทำงานและความมั่นคงถือเป็นปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยพบว่าการออกแบบงานให้มีความหมายและเปิดโอกาสให้พนักงานใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ Hackman and Oldham (1980) ที่ชี้ว่าลักษณะงานที่มีความหลากหลายของทักษะ ความมีอิสระในการทำงาน และการรับรู้ความสำคัญของงาน จะส่งผลต่อแรงจูงใจภายในและผลการปฏิบัติงานของพนักงาน ซึ่งสะท้อนผ่านข้อค้นพบที่ว่าความพึงพอใจในเนื้องานเป็นตัวแปรย่อยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงที่สุดในกลุ่มนี้

ผลการวิจัยพบว่า ระบบการจัดการงานบุคลากร โดยเฉพาะการประเมินผลการปฏิบัติงานและระบบค่าตอบแทน มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ระบบการจัดการงานบุคลากรเป็นอีกองค์ประกอบที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงและสนับสนุนทั้งการพัฒนาศักยภาพและความพึงพอใจในการทำงาน หากองค์กรขาดระบบที่ชัดเจน เช่น การวางแผนอัตรากำลัง การประเมินผลที่เป็นธรรม หรือเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ พนักงานอาจไม่เห็นคุณค่าของการพัฒนาตนเอง และไม่สามารถปรับการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการบริหารบุคลากรที่ดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบและใช้ทรัพยากรมนุษย์อย่างคุ้มค่า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิด Strategic Human Resource Management (SHRM) ที่เสนอว่า ระบบ Human Resource (HR) ต้องเชื่อมโยงกับกล

ยุทธ์องค์กรและมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ไม่ใช่เพียงการควบคุมหรือประเมินผล (Wright and McMahan, 1992) การนำผลการประเมินไปใช้จัดทำแผนพัฒนารายบุคคลจึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์เกิดคุณค่าเชิงกลยุทธ์ ในด้านค่าตอบแทน ผลการวิจัยที่พบว่าพนักงานมีความพึงพอใจน้อยที่สุด แต่ยังมีผลต่อประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานของ Milkovich, Newman, and Gerhart (2017) ที่ระบุว่าค่าตอบแทนไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่สร้างประสิทธิภาพ แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพและสร้างความรู้สึกเป็นธรรมในองค์กร

ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างองค์กร สถาบันการศึกษา และภาครัฐ มีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการลดช่องว่างด้านทักษะ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภายในองค์กร ระหว่างสถานประกอบการ หน่วยงานรัฐ หรือสถาบันการศึกษา มีบทบาทในการเสริมความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับพื้นที่ เนื่องจากการพัฒนาศักยภาพแรงงานในนิคมอุตสาหกรรมไม่ใช่ภารกิจขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวม ความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และโอกาสในการพัฒนาที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Triple Helix Model ของ Etzkowitz and Leydesdorff (2000) ที่อธิบายว่าการพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรม ภาคการศึกษา และภาครัฐ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานของ OECD (2019) ที่ชี้ว่าความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาทักษะแรงงานตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานได้ดียิ่งขึ้น

สรุป

การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการเชิงระบบที่ครอบคลุมหลายมิติและต้องดำเนินควบคู่กันอย่างบูรณาการ โดยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสูงที่สุดคือการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงรุก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าองค์กรไม่สามารถพึ่งพาศักยภาพเดิมของพนักงานได้ หากแต่ต้องลงทุนในการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติของทักษะเทคนิคที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และทักษะทางสังคมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมให้พนักงานเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการทำงานในระยะยาว

ในขณะเดียวกัน ความพึงพอใจของพนักงานก็เป็นอีกปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลสูง โดยเฉพาะความพึงพอใจในลักษณะงานที่ทำ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบงานให้มีความหมาย ท้าทาย และเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนสภาพแวดล้อมในการทำงานแม้จะเป็นปัจจัยพื้นฐาน แต่ก็มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาพนักงานที่มีคุณภาพ ด้านระบบการจัดการงานบุคลากร นอกจากนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานควรถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่เพียงการควบคุม พร้อมทั้งต้องมีระบบค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสมและเป็นธรรม สุดท้าย ความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาคอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา และภาครัฐ เป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างด้านทักษะและเสริมสร้างขีดความสามารถของแรงงานในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้บริหารองค์กรและฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ควรกำหนดการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นวาระเชิงกลยุทธ์ขององค์กร โดยจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสำหรับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านทักษะเทคนิคและทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในอุตสาหกรรมสมัยใหม่

1.2 ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ควรออกแบบหลักสูตรการพัฒนาทักษะแบบองค์รวม โดยบูรณาการการพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคควบคู่กับทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะงานจริง

1.3 ผู้บริหารสายงานควรร่วมกับฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ปรับปรุงการออกแบบงานและกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อความพึงพอใจในเนื้องาน โดยเพิ่มความท้าทายของงาน มอบหมายอำนาจการตัดสินใจในระดับที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้พนักงานได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม

1.4 ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และผู้บริหารระดับสูงควรพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาบุคลากรรายบุคคลอย่างชัดเจน โดยนำผลการประเมินมาใช้จัดทำแผนพัฒนารายบุคคลและเชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ

1.5 ผู้บริหารองค์กรควรทบทวนและปรับปรุงระบบค่าตอบแทนและสวัสดิการให้มีความเป็นธรรมและสามารถแข่งขันได้กับตลาดแรงงาน โดยคำนึงถึงผลการปฏิบัติงานและความสามารถของพนักงานเป็นสำคัญ

1.6 ผู้บริหารองค์กร หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาควรร่วมกันสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการในการพัฒนากำลังคน โดยร่วมออกแบบหลักสูตร ฝึกอบรม และพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ผ่านรูปแบบการเรียนรู้จากการทำงานจริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษา “กลยุทธ์การสร้างนวัตกรรมด้านทุนมนุษย์เพื่อยกระดับขีดความสามารถการแข่งขันขององค์กรในภาคอุตสาหกรรม” การศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติมจะช่วยให้องค์กรสามารถใช้กลยุทธ์ทุนมนุษย์ที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการแข่งขันในตลาดโลกได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษา “รูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาในการพัฒนาทุนมนุษย์เชิงบูรณาการ” การต่อยอดประเด็นนี้จะทำให้สามารถออกแบบนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นสำหรับนิคมอุตสาหกรรมและประเทศโดยรวม

References

Amata Corporation. (2023). *Sustainability Report 2023*. Retrieved June 13, 2025, from https://investor.amata.com/storage/content/downloads/sustainability-report/sd2023-th/index.html

Appelbaum, E., Bailey, T., Berg, P., & Kalleberg, A. L. (2000). *Manufacturing Advantage: Why High-Performance Work Systems Pay Off*. New York, NY: Cornell University Press.

Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Chiang, Y. H., & Shih, H. Y. (2011). Human Capital Development and Industrial Innovation: A Study in Taiwan. *Asian Journal of Technology Innovation*, 19(2), 219–233.

Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The Dynamics of Innovation: From National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of University–Industry–Government Relations. *Research Policy*, 29(2), 109–123.

Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1980). *Work Redesign*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Herzberg, F. (1966). *Work and the Nature of Man*. Cleveland, OH: World Publishing.

Intan Soraya, R., & Chew, K. S. (2010). Human Capital Development and Its Impact on Firm Performance: Evidence from Developmental Economies. *Journal of International Business Research*, 9(1), 103–110.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Milkovich, G. T., Newman, J. M., & Gerhart, B. (2017). *Compensation.* (12th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.

Ministry of Industry. (2021). *Industrial Master Plan 2022–2027*. Bangkok: Ministry of Industry.

Noe, R. A., Clarke, A. D. M., & Klein, H. J. (2014). Learning in the Twenty-First-Century Workplace. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1, 245–275.

Rosdi, S. A., & Harris, H. (2011). Strategies for Developing Human Capital in Manufacturing Industries. *International Journal of Business and Social Science*, 2(21), 253–259.

Wright, P. M., & McMahan, G. C. (1992). Theoretical Perspectives for Strategic Human Resource Management. *Journal of Management*, 18(2), 295–320.

การเสริมสร้างแรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่ ด้วยหลักอิทธิบาท 4*

Enhancing Motivation for Workplace Happiness among Modern Employees through the Four *Iddhipādas*

[1]**พระจันธา เมธิโกธี และ พระครูสังฆกิจดิลก**
[1]**Phra Chantha Methikothy and Phrakhrusanghakitdilok**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: Ku-tra-1998@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิด กระบวนการ และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเสริมสร้างแรงจูงใจและความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่ ภายใต้บริบทสังคมและการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล โดยอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจและรักในสิ่งที่ทำ), วิริยะ (ความเพียรพยายาม), จิตตะ (สมาธิและความตั้งมั่น), และ วิมังสา (การใช้ปัญญาใคร่ครวญ) ซึ่งเป็นกลไกทางจิตที่ก่อให้เกิดพลังแห่งความสำเร็จและสันติสุขภายใน

ผลการวิเคราะห์เชิงพุทธจิตวิทยาพบว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่มิได้ขึ้นอยู่กับสิ่งตอบแทนหรือแรงกระตุ้นจากภายนอกเท่านั้น แต่เกิดจาก "แรงขับภายใน"ที่เชื่อมโยงกับความตระหนักรู้ในคุณค่าของงาน และแรงจูงใจที่เกิดจากการปฏิบัติงาน หลักอิทธิบาท 4 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบจิตวิทยาเชิงพัฒนา ช่วยหล่อหลอมให้บุคลากรทำงานอย่างมีสติ สมดุล และมีความสุขอย่างยั่งยืน ฉันทะ ส่งเสริมให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน วิริยะ หล่อหลอมความมุ่งมั่นและความอดทน จิตตะ พัฒนาให้เกิดสมาธิและการตระหนักรู้ในปัจจุบัน และ วิมังสา ทำหน้าที่เป็นกลไกการเรียนรู้ด้วยปัญญาและการใคร่ครวญตน

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการทำงานช่วยเสริมสร้าง "แรงจูงใจเชิงสติ" ซึ่งเป็นฐานแห่งความสุขในการทำงานอย่างแท้จริง และช่วยพัฒนา "สุขภาวะทางใจ" ของบุคลากรให้ทำงานอย่างมีความหมาย มีประสิทธิภาพ และดำรงชีวิตอย่างสมดุล ทั้งยังสอดคล้องกับเป้าหมายของพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขภายในและความเจริญร่วมกันขององค์กรและสังคม

คำสำคัญ: การเสริมสร้างแรงจูงใจ; ความสุขในการทำงาน; บุคลากรยุคใหม่; อิทธิบาท 4

Abstract

This academic article aims to explain the concepts, processes, and applications of the Four *Iddhipādas* (Four Bases of Power) in enhancing motivation and happiness at work among modern personnel, within the rapidly changing social and digital work environments. The Four *Iddhipādas* consist of *Chanda* (desire and enthusiasm for one's work), *Viriya* (effort and

*Received October 25, 2025; Revised December 15, 2025; Accepted December 22, 2025

perseverance), *Citta* (concentration and mindfulness), and *Vīmaṁsā* (wisdom and reflection). These mental factors generate the power of success and inner peace.

An analysis based on Buddhist psychology reveals that motivation among modern personnel is not solely dependent on external rewards or stimuli but arises from an "internal drive" connected with awareness of the value of work and motivation emerging through active engagement. The Four Iddhipādas serve as a developmental psychological framework that cultivates mindful, balanced, and sustainable happiness at work. *Chanda* inspires enthusiasm; *Viriya* builds commitment and endurance; *Citta* develops focused awareness and present-moment mindfulness; and *Vīmaṁsā* functions as a mechanism for wisdom-based learning and self-reflection.

Applying the Four *Iddhipādas* in the workplace strengthens "mindful motivation," the foundation of genuine happiness at work, and promotes psychological well-being, enabling personnel to work meaningfully, effectively, and with balance. This approach aligns with the Buddhist goal of cultivating inner peace and collective prosperity within organizations and society.

Keywords: Motivation Enhancement; Happiness at Work; Modern Personnel; *Iddhipādas* 4 (Four Bases of Power)

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี ดิจิทัล และทัศนคติการทำงานของคนรุ่นใหม่ องค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญความท้าทายสำคัญในการสร้าง แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ควบคู่ไปกับการส่งเสริม ความสุขในการทำงาน (Workplace Happiness) อย่างยั่งยืน งานวิจัยในสาขาจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) โดยเฉพาะแนวคิดของ Seligman (2011) ในโมเดล PERMA ชี้ให้เห็นว่า "ความสุข" และ "แรงจูงใจภายใน" เป็นองค์ประกอบสำคัญของศักยภาพมนุษย์ (Human Flourishing) ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิผลของบุคลากรและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม องค์กรส่วนใหญ่ยังคงใช้กลยุทธ์สร้างแรงจูงใจจากภายนอก เช่น ค่าตอบแทน ตำแหน่ง หรือสวัสดิการ ซึ่งแม้จะสามารถกระตุ้นการทำงานได้ในระยะสั้น แต่ไม่อาจสร้างความผูกพันทางอารมณ์และความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืนได้ตามแนวคิดของ Herzberg, Mausner, and Snyderman (1959) ใน Motivator–Hygiene Theory ที่อธิบายว่า "ปัจจัยจูงใจ" (เช่น ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้า งานที่มีความหมาย) เป็นตัวสร้างความพึงพอใจและแรงบันดาลใจในการทำงาน ขณะที่ "ปัจจัยสุขอนามัย" (เช่น เงินเดือนหรือสภาพแวดล้อม) มีเพียงบทบาทในการลดความไม่พึงพอใจเท่านั้น

ในบริบทนี้ หลักอิทธิบาท 4 ดังในวิภังคสูตรกล่าวไว้ว่า "เป็นพลังภายในเชิงจิตวิทยา" ที่สามารถเสริมสร้างแรงจูงใจและความสุขจากภายในได้อย่างแท้จริง อิทธิบาท 4 ระกอบด้วย ฉันทะ (ความรักและพอใจในสิ่งที่ทำ), วิริยะ (ความเพียรและความพยายาม), จิตตะ (ความตั้งมั่นและสมาธิในกิจกรรม), และ วิมังสา (การใช้ปัญญาใคร่ครวญและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง) ทั้งสี่องค์ประกอบนี้เป็นระบบพลังจิตที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจรแห่งแรงจูงใจภายใน และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับแนวคิดทางจิตวิทยาร่วมสมัย เช่น Self-

Determination Theory (Deci and Ryan, 2000) ที่เน้นการพัฒนาจากแรงขับภายในโดยอาศัยการตระหนักรู้ในคุณค่าของตน

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในบริบทการทำงานสามารถแปลงพลังทางจิตให้เป็น “พลังทางการปฏิบัติ” โดย ฉันทะ ทำหน้าที่เป็นแรงบันดาลใจในการเริ่มต้นและเห็นคุณค่าของงาน วิริยะ ช่วยหล่อหลอมความมุ่งมั่นและความอดทนต่ออุปสรรค จิตตะ ทำให้เกิดสมาธิ ความนิ่ง และสติในการทำงานอย่างมีคุณภาพ ส่วน วิมังสา เป็นพลังของปัญญาที่ช่วยให้บุคลากรสามารถประเมิน ปรับปรุง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Moore and Malinowski (2009) และ Ostafin and Kassman (2012) ที่พบว่า “การฝึกสติ” (Mindfulness Pactice)สามารถเพิ่มความยืดหยุ่นทางปัญญา (Cognitive Flexibility) และส่งเสริมการคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Insight) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของแรงจูงใจและความสุขในการทำงาน

นอกจากนี้ การทบทวนงานวิจัยเชิงระบบ (Systematic Review) เกี่ยวกับ “ความสุขในการทำงาน” (Happiness at Work) โดย Rahardjo and Wibowo (2023) และ Mukherjee et al. (2025) ชี้ให้เห็นว่าความสุขของบุคลากรมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคลและจิตใจมากกว่าปัจจัยภายนอก เช่น “ความหมายของงาน” (Meaningful Work) “การได้รับการยอมรับ” (Recognition) และ “การมีส่วนร่วมทางอารมณ์” (Emotional Engagement) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Charles-Leija, Castro, Toledo, and Ballesteros-Valdés (2023) ที่ยืนยันว่า การรับรู้ความหมายและการชื่นชมในงานมีผลเชิงบวกต่อความสุขและความผูกพันในองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับการจัดการแรงจูงใจและความสุขของบุคลากรจึงเป็นแนวทางใหม่ของ “สตินวัตกรรม (Mindful Innovation)” ที่เน้นการพัฒนาแรงจูงใจจากภายในผ่านสติและปัญญา เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการกระตุ้นภายนอกสู่การ “ปลุกพลังภายใน” ของบุคลากร เพื่อสร้างความสุขที่ยั่งยืนในการทำงานและส่งเสริมประสิทธิผลขององค์กรในระยะยาว อันเป็นการผสมผสานแนวคิดทางพุทธจิตวิทยาเข้ากับทฤษฎีจิตวิทยาสมัยใหม่อย่างสมดุล

การเสริมสร้างแรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่

ในยุคสังคมดิจิทัลที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และค่านิยมการทำงานของคนรุ่นใหม่ (New Generation Workforce) แนวคิดเรื่อง “แรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงาน” (Work Motivation for Workplace Happiness) ได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21

แรงจูงใจในการทำงาน (Work Motivation) หมายถึง พลังภายในหรือกระบวนการทางจิตใจที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการทำงานอย่างมีเป้าหมายและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ (Latham, 2012) แรงจูงใจนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1) แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) เช่น เงินเดือน รางวัล หรือสถานะทางสังคม

2) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ซึ่งเกิดจากความพึงพอใจในตัวงาน ความท้าทาย และคุณค่าที่ตนเองรับรู้จากสิ่งที่ทำ (Deci and Ryan, 2000)

Deci and Ryan (2000) ในทฤษฎี Self-Determination Theory (SDT) ได้เสนอว่า แรงจูงใจภายในเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางจิต 3 ประการ ได้แก่

1) ความเป็นอิสระ (Autonomy) คือการรู้สึกว่าตนมีอิสระในการตัดสินใจ

2) ความสามารถ (Competence) คือการรู้สึกว่าตนมีศักยภาพในการทำงานได้ดี

3) ความสัมพันธ์ (Relatedness) คือการมีความสัมพันธ์ที่ดีและการยอมรับจากผู้อื่น

แรงจูงใจภายในเหล่านี้นำไปสู่ “ความสุขในการทำงาน (Happiness at Work)” ซึ่งหมายถึงสภาวะทางอารมณ์และจิตใจที่บุคคลรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจ และมีความหมายในการทำงาน (Fisher, 2010) ความสุขในการทำงานมิใช่เพียงอารมณ์เชิงบวกชั่วคราว แต่เป็นความรู้สึกมีคุณค่าในสิ่งที่ทำ (meaningful engagement) และความสมดุลระหว่างชีวิตกับงาน (Work–life Integration)

ในทฤษฎีเชิงบวกของ Seligman (2011) ที่เรียกว่า PERMA Model ได้เสนอองค์ประกอบของความสุข 5 ด้าน ได้แก่

1) Positive Emotion (อารมณ์เชิงบวก)

2) Engagement (การมีส่วนร่วมอย่างเต็มใจ)

3) Relationships (ความสัมพันธ์เชิงบวก)

4) Meaning (ความหมายของชีวิตและงาน)

5) Accomplishment (ความสำเร็จและความภาคภูมิใจ)

ซึ่งหากบุคลากรได้รับการส่งเสริมทั้งแรงจูงใจและองค์ประกอบเหล่านี้ ย่อมนำไปสู่ “ความสุขเชิงลึกในการทำงาน” (Deep Workplace Happiness) ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพชีวิตโดยรวม

Farooq, Shah, and Ali (2025) พบว่าความสุขในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับแรงจูงใจภายใน โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ขณะที่ Charles-Leija, Castro, Toledo, and Ballesteros-Valdés (2023) ยืนยันว่า “ความหมายของงาน” (Meaningful Work) และ “การมีส่วนร่วม” (Work Engagement) เป็นตัวแปรกลางที่เชื่อมโยงระหว่างแรงจูงใจกับความสุขในงานอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับ “บุคลากรยุคใหม่” ซึ่งเติบโตในสภาพสังคมที่ให้คุณค่ากับอิสรภาพ การเติบโตส่วนบุคคล และความสมดุลของชีวิต พวกเขามักมองว่า “การทำงาน” มิใช่เพียงหน้าที่ แต่เป็น “พื้นที่แห่งการพัฒนาและแสดงศักยภาพ” ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานจำเป็นต้องเน้นมิติทางจิตใจ เช่น การมีเป้าหมายที่มีคุณค่า (Purpose-driven Work) การได้เรียนรู้ (Lifelong Learning) และการทำงานด้วยสติ (Mindful Work) มากกว่าการมุ่งผลตอบแทนทางวัตถุเพียงอย่างเดียว

ในมิติของพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องแรงจูงใจเพื่อความสุขสอดคล้องกับหลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2002) โดยเฉพาะ ฉันทะ ซึ่งหมายถึง “ความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ” เป็นแรงจูงใจภายในที่เกิดจากความสมัครใจและศรัทธาในงาน เมื่อบุคคลมีฉันทะเป็นฐาน ย่อมเกิดวิริยะในการทำงาน มีจิตตั้งมั่น และใคร่ครวญพัฒนาตนอยู่เสมอ ส่งผลให้เกิด “ความสุขจากการทำงานอย่างตื่นรู้” (Mindful Work Happiness)

ผู้เขียนมองว่า “แรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่” เป็นพลังภายในที่ผลักดันให้บุคคลทำงานด้วยความรัก ความตั้งใจ และความหมายในสิ่งที่ทำ โดยไม่จำกัดอยู่เพียงผลตอบแทนทางวัตถุ แต่เกิดจากการรับรู้คุณค่าของงานและความสำเร็จที่สอดคล้องกับเป้าหมายชีวิต แรงจูงใจในลักษณะนี้เชื่อมโยงกับการพัฒนาจิตใจให้มีสติและปัญญา เพื่อให้การทำงานเป็นทั้งหนทางแห่งความสำเร็จและความสุขที่ยั่งยืน การทำงานอย่างมีสติช่วยให้บุคคลตระหนักรู้ในตนเอง เข้าใจผู้อื่น และสามารถจัดการอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมได้อย่างสมดุล

หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถใช้เป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ ฉันทะ ทำให้บุคคลเกิดความรักและความพอใจในงานที่ทำเป็นแรงขับเคลื่อนจากภายในที่สร้างความสุข วิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะก้าวข้ามอุปสรรคด้วยความ

อดทนและมุ่งมั่น จิตตะ คือความตั้งมั่นและมีสมาธิในการทำงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและความสงบในจิตใจ ส่วน วิมังสา คือการใคร่ครวญและพิจารณาด้วยปัญญา เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการทำงาน ย่อมเกิดแรงจูงใจที่มีคุณค่า มีสติเป็นฐาน และมีปัญญาเป็นแนวทาง ส่งผลให้เกิดความสุข ความสมดุล และการเติบโตทั้งในมิติอาชีพและจิตใจ นำไปสู่ความสำเร็จที่แท้จริงทั้งต่อตนเองและองค์กร

1. แนวคิดและทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงาน แนวคิดเรื่องแรงจูงใจในการทำงานมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 โดย (Herzberg, Mausner, and Snyderman, 1959) เสนอทฤษฎีแรงจูงใจ สุขอนามัย (Motivation–Hygiene Theory) ว่า แรงจูงใจในการทำงานแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ “ปัจจัยจูงใจ” (Motivators) ที่สร้างความพึงพอใจในงาน เช่น ความสำเร็จ การยอมรับ และความรับผิดชอบ และ “ปัจจัยสุขอนามัย” (Hygiene Factors) เช่น เงินเดือนและสภาพแวดล้อมการทำงาน ซึ่งเมื่อขาดไปจะก่อให้เกิดความไม่พอใจ (Latham, 2012)

ในช่วงต่อมา Deci and Ryan (2000) ได้เสนอ ทฤษฎีการกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory: SDT) ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยอธิบายว่าแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางจิตสามประการได้รับการตอบสนอง ได้แก่

1) ความสามารถ (Competence)

2) ความเป็นอิสระ (Autonomy) และ

3) ความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relatedness)

แรงจูงใจภายในนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์ และสุขภาวะทางใจของบุคลากร (Di Domenico, and Ryan, 2017) งานวิจัยของ Vo, Tuliao, and Chen (2022) ยังชี้ว่าการตอบสนองความต้องการดังกล่าวภายใต้สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุน จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจภายในและความพึงพอใจในงานอย่างยั่งยืน

ในทางปฏิบัติ องค์กรยุคใหม่จึงควรออกแบบระบบงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีอิสระในการตัดสินใจ ได้รับคำชื่นชม และมีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญของแรงจูงใจภายใน (Engidaw, 2021)

2. ความสุขในการทำงาน: พลังขับเคลื่อนองค์กรยุคใหม่ แนวคิดเรื่อง “ความสุขในการทำงาน” (Happiness at Work) ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดย Fisher (2010) ให้คำนิยามว่าเป็น “ภาวะอารมณ์เชิงบวกและความพึงพอใจโดยรวมต่อการทำงาน” ซึ่งมีองค์ประกอบหลักสามประการ ได้แก่

1) ความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction)

2) การมีส่วนร่วมในงาน (Work Engagement) และ

3) ความผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment)

งานวิจัยของ Mukherjee, Shah, and Bansal (2025) ชี้ว่า ความสุขในการทำงานสัมพันธ์อย่างมากกับปัจจัยเชิงจิตวิทยา เช่น การได้รับการยอมรับจากหัวหน้างาน การมีโอกาสเติบโตในสายอาชีพ และวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้

Oerlemans and Bakker (2018) ได้ขยายแนวคิดนี้โดยเสนอว่า “ความสุขในการทำงาน” เกิดจากลักษณะงานที่กระตุ้นแรงจูงใจ (Motivating Job Characteristics) เช่น ความหลากหลายของทักษะ (Skill Variety) ความหมายของงาน (Task Significance) และการได้รับการสะท้อนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจและความผูกพันกับองค์กร

ขณะที่ Charles-Leija et al. (2023) พบว่า “งานที่มีความหมาย” (Meaningful Work) เป็นปัจจัยทำนายความสุขในการทำงานได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในองค์กรที่เน้นการยอมรับและชื่นชมบุคลากรอย่างจริงใจ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับความสุขในการทำงาน งานวิจัยเชิงประจักษ์หลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจและความสุขในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันอย่างชัดเจน (Farooq et al., 2025) กล่าวคือ แรงจูงใจภายในจะส่งผลโดยตรงต่อระดับความสุขของพนักงาน โดยเฉพาะเมื่อบุคลากรมีอิสระในการตัดสินใจและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

Fröhlich, Radaca, and Diestel (2025) พบว่า ความสุขสามารถเสริมพลังการมีส่วนร่วม (Engagement) และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน โดยเฉพาะในกลุ่มพนักงานใหม่ที่เปิดใจเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) ของ Seligman ที่มองว่าความสุขไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของการทำงาน แต่เป็น “พลังขับเคลื่อน” (Driver) ของการเติบโตทั้งระดับบุคคลและองค์กร

โดยสรุป แรงจูงใจคือ “ต้นทาง” ของพลังในการทำงาน ส่วนความสุขคือ “ผลลัพธ์” ของการจัดการแรงจูงใจอย่างสมดุลและมีคุณภาพ

4. แนวทางการสร้างแรงจูงใจและความสุขในองค์กรยุคใหม่ องค์กรยุคใหม่ควรเน้นการสร้างแรงจูงใจและความสุขด้วยแนวทางบูรณาการ ดังนี้

1) ออกแบบงานให้มีความหมายและความท้าทาย ให้พนักงานรับผิดชอบงานที่สอดคล้องกับคุณค่าชีวิต และเห็นผลลัพธ์ของงานต่อสังคม (Charles-Leija et al., 2023)

2) สนับสนุนอิสระและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อิสระในการทำงานช่วยส่งเสริมแรงจูงใจภายในและความภาคภูมิใจในตนเอง (Ryan and Deci, 2017)

3) สร้างวัฒนธรรมการยอมรับและชื่นชม (Appreciative Culture) การให้คำชมและการยอมรับอย่างจริงใจช่วยเพิ่มอารมณ์บวกและลดความเครียดในที่ทำงาน (Fisher, 2010)

4) ส่งเสริมการฝึกสติ (Mindfulness) และการตระหนักรู้ในตนเอง งานวิจัยของ Mesmer-Magnus, Tedone, Viswesvaran, and Allen (2017) แสดงให้เห็นว่า “สติในการทำงาน” (Mindfulness at Work) สามารถลดภาวะหมดไฟ (burnout) และเพิ่มแรงจูงใจภายในได้อย่างมีนัยสำคัญ

5) ออกแบบระบบรางวัลที่ส่งเสริมคุณค่าในงานมากกว่าความได้เปรียบทางวัตถุ เช่น การให้โอกาสเข้าร่วมโครงการพัฒนาทักษะหรือการอบรมพิเศษ แทนการให้โบนัสเพียงอย่างเดียว

การสร้างแรงจูงใจและความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่ จำเป็นต้องผสานหลักจิตวิทยาเชิงบวก เข้ากับการบริหารเชิงนวัตกรรม เพื่อสร้าง “สภาพแวดล้อมแห่งการเติบโต” ที่ตอบสนองทั้งความต้องการภายในและความมั่นคงภายนอก การส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ผ่านแนวทาง “สตินวัตกรรม” (Mindful Innovation) จะช่วยให้พนักงานมีพลังใจ มีแรงบันดาลใจ และสามารถสร้างสรรค์งานด้วยความสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ryan and Deci (2017) ที่กล่าวว่า “แรงจูงใจจากภายในคือหัวใจของการพัฒนามนุษย์และสังคมอย่างยั่งยืน”

แนวคิดและองค์ประกอบของความสุขในการทำงาน

แนวคิดเรื่อง “ความสุขในการทำงาน” (Happiness at Work: HaW ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีรากฐานจากจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างพลังทางใจ ความพึงพอใจ และการมีความหมายในชีวิต มากกว่าการมองเพียงการลดความทุกข์ (Seligman, 2011) ในบริบทของการทำงาน ความสุขไม่ได้หมายถึงการมีสภาพแวดล้อมที่ไร้ความเครียด

เท่านั้น แต่หมายถึงภาวะที่บุคลากร “รู้สึกดี” กับสิ่งที่ทำ มีความภาคภูมิใจในงาน และมองเห็นคุณค่าของตนเองในองค์กร (Fisher, 2010)

Fisher (2010) ได้เสนอว่า ความสุขในการทำงานเป็นภาวะทางอารมณ์เชิงบวกที่บุคลากรมีต่อการทำงาน ซึ่งเกิดจากการรับรู้ถึงความสำเร็จ การได้รับการยอมรับ และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงานและองค์กร โดยเขาได้แบ่งองค์ประกอบของความสุขในการทำงานออกเป็นสามมิติหลัก ได้แก่ (1) ความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) (2) การมีส่วนร่วมในงาน (Work Engagement) และ (3) ความผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment) ซึ่งทั้งสามมิติสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

ประการแรก “ความพึงพอใจในงาน” (Job Satisfaction) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนความรู้สึกของบุคลากรที่มีต่อเนื้องาน บทบาท และสภาพแวดล้อมการทำงานที่ตนได้รับ (Latham, 2012) หากพนักงานรู้สึกว่างานของตนมีความหมาย มีความท้าทาย และสามารถใช้ศักยภาพได้เต็มที่ ก็จะเกิดความพึงพอใจที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจ–สุขอนามัยของ Herzberg et al. (1959) ที่ชี้ว่า “ปัจจัยจูงใจ” (motivators) เช่น ความสำเร็จ การยอมรับ และความก้าวหน้า มีผลต่อความสุขมากกว่าปัจจัยภายนอกอย่างค่าตอบแทนหรือสวัสดิการ

ประการที่สอง “การมีส่วนร่วมในงาน” (Work Engagement) หมายถึงภาวะที่บุคลากรมีพลังทางจิตใจ มีความกระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นในการทำงาน งานวิจัยของ Fröhlich, Radaca, and Diestel (2025) พบว่า บุคลากรที่มีความสุขจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมสูงขึ้น เช่น การเสนอแนวคิดใหม่ การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน และการทำงานเกินความคาดหมาย ซึ่งนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

ประการที่สาม “ความผูกพันต่อองค์กร” (Organizational Commitment) เป็นองค์ประกอบที่สะท้อนความภักดีและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (Oerlemans and Bakker, 2018) บุคลากรที่มีความสุขในการทำงานมักจะรู้สึกภาคภูมิใจในองค์กร เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมองค์กร และเต็มใจทุ่มเทเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย งานของ Oerlemans and Bakker (2018) อธิบายว่า ความสุขและความผูกพันมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก คือ เมื่อบุคลากรรู้สึกมีคุณค่าในองค์กร เขาจะมีความสุขมากขึ้น และในขณะเดียวกัน ความสุขก็จะเสริมให้ความผูกพันมั่นคงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ Mukherjee et al. (2025) ยังได้ทำการทบทวนวรรณกรรมกว่า 200 ชิ้น พบว่าความสุขในการทำงานเป็นผลจากการบูรณาการระหว่างสามกลุ่มปัจจัยหลัก ได้แก่

ปัจจัยส่วนบุคคล (Individual Factors) เช่น บุคลิกภาพ อารมณ์ ความสามารถในการจัดการอารมณ์ (Emotional Regulation) และแรงจูงใจภายใน

ปัจจัยเชิงงาน (Job Factors) เช่น ลักษณะของงาน ความอิสระในการตัดสินใจ และโอกาสในการพัฒนา

ปัจจัยองค์กร (Organizational Factors) เช่น การสนับสนุนจากหัวหน้างาน ความเป็นธรรม และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเติบโต

งานของ Charles et al. (2023) ยังยืนยันว่า “งานที่มีความหมาย” (Meaningful Work) เป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างแรงจูงใจและความสุขในการทำงาน โดยพนักงานที่รู้สึกว่างานของตนมีคุณค่าต่อสังคมจะมีความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ในมิติของจิตวิทยาเชิงบวก Ryan and Deci (2017) เสนอผ่าน ทฤษฎีการกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory: SDT) ว่า ความสุขเกิดจากการที่บุคคลสามารถตอบสนอง “ความต้องการพื้นฐานทางจิต” (Basic Psychological Needs) ได้แก่ ความสามารถ (competence) ความเป็นอิสระ (Autonomy) และความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relatedness) ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้บุคลากรรู้สึกเป็นเจ้าของงานและ

มีความสุขในสิ่งที่ทำ หากองค์กรสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้ ความสุขในการทำงานก็จะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

โดยสรุป ความสุขในการทำงานมิใช่เพียงสภาวะอารมณ์ชั่วคราว แต่เป็นภาวะของ “การเติมเต็มทางจิตใจ” ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างแรงจูงใจภายใน ความหมายของงาน การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร องค์กรที่สามารถส่งเสริมองค์ประกอบเหล่านี้ได้ จะไม่เพียงสร้างบุคลากรที่มีความสุขเท่านั้น แต่ยังสร้าง “ทุนมนุษย์เชิงคุณภาพ” ที่เป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรสู่ความยั่งยืนในยุคใหม่

หลักธรรมที่สร้างแรงจูงใจและความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การทำงานเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บุคลากรยุคใหม่ต้องเผชิญแรงกดดันจากการแข่งขัน เทคโนโลยี และความไม่มั่นคงทางอาชีพ การสร้าง “แรงจูงใจ” และ “ความสุขในการทำงาน” จึงกลายเป็นหัวใจของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ พระพุทธศาสนาในฐานะศาสตร์แห่งสติปัญญาได้เสนอแนวทางพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ผ่าน “อิทธิบาท 4” ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งพลังความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (Thai Tipitaka: 11/208/178)

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1995) อธิบายว่า “อิทธิบาท 4 เป็นพลังภายในที่สร้างความสำเร็จ ไม่ใช่ด้วยการบังคับ แต่ด้วยความยินดีและตื่นรู้” ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่อง Intrinsic Motivation ในทางจิตวิทยาสมัยใหม่ (Ryan and Deci, 2017) ที่เน้นแรงขับภายในจากความรักและความหมายในสิ่งที่ทำมากกว่ารางวัลภายนอก

1. ฉันทะ : พลังแห่งความรักในงานและเป้าหมาย

“ฉันทะ” หมายถึง ความพอใจและรักในสิ่งที่ทำ Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (2003) อธิบายว่า “ฉันทะเป็นพลังขับเคลื่อนที่ทำให้การทำงานกลายเป็นธรรม เป็นแรงปรารถนาอย่างบริสุทธิ์ ไม่ใช่ความอยากที่ครอบงำ” หากบุคลากรมีฉันทะ ย่อมทำงานด้วยความสุขและไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ

Phramaha Hansa Dhammahaso (2012) กล่าวว่า “ฉันทะคือจิตที่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจและความเพียรในการสร้างสรรค์” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Charles et al. (2023) ที่พบว่า Meaningful Work หรือ “งานที่มีความหมาย” เป็นตัวทำนายสำคัญของแรงจูงใจภายในและความสุขในงาน ฉันทะจึงเป็นรากฐานของแรงจูงใจเชิงบวกที่สร้างพลังยั่งยืนให้กับบุคลากร

2. วิริยะ : พลังแห่งความเพียรและความอดทน

“วิริยะ” หมายถึง ความพากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค Phramaha Sombun Wuddhikaro (2019) อธิบายว่า วิริยะเป็น “กำลังใจแห่งความไม่ยอมแพ้” ซึ่งทำให้มนุษย์มีพลังขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องโดยไม่หมดแรง ในมิติการทำงาน วิริยะคือแรงจูงใจเชิงพฤติกรรมที่แปลงความตั้งใจให้เป็นการลงมือทำ

Phra Thepveti (P.A. Payutto) (1988) กล่าวว่าความเพียรในพุทธธรรมไม่ใช่การฝืน แต่คือ “การทำด้วยใจที่ตั้งมั่นและมีสติรู้ตน” ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิด Resilience and Growth Mindset ในจิตวิทยาองค์กร (Goleman, 1995) ที่ช่วยให้บุคลากรรับมือกับความเครียดและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

3. จิตตะ : ความตั้งมั่นและสมาธิในการทำงาน

“จิตตะ” คือ การมีจิตแน่วแน่ในสิ่งที่ทำ Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (2002) อธิบายว่า “จิตตะเป็นการฝึกสติให้อยู่กับงานด้วยความสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และมีสมาธิในกิจที่ทำ” เมื่อจิตอยู่กับปัจจุบัน บุคลากรย่อมลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้

งานวิจัยของ Mesmer-Magnus, Tedone, Viswesvaran, and Allen (2017) ยืนยันว่า “สติในการทำงาน” (Mindfulness at Work) ช่วยลดภาวะหมดไฟ (Burnout) และเพิ่มแรงจูงใจภายในได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเทียบได้กับ “จิตตะ” ในพุทธธรรม ที่เป็นทั้งสมาธิและความรู้ตัวในการทำงาน

4. วิมังสา : ปัญญาแห่งการใคร่ครวญและพัฒนา

“วิมังสา” คือ การใคร่ครวญ ตรวจสอบ และประเมินผลการกระทำของตนเอง Phramaha Hansa Dhammahaso (2013) อธิบายว่า วิมังสาเป็น “กระบวนการเรียนรู้ด้วยสติและปัญญา” ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้แบบภาวนา ไม่ใช่เพียงเชิงทฤษฎี

แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางของ Harvey (2000) ที่อธิบายว่า พระพุทธศาสนามองการพัฒนาปัญญาเป็นกระบวนการ “Reflection-in-action” หรือการสะท้อนคิดขณะทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนรู้ในองค์กร (Latham, 2012) บุคลากรที่มีวิมังสาจึงเป็นผู้ที่เรียนรู้จากประสบการณ์ และสามารถปรับปรุงตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความสุขจากการเห็นความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ให้พลังทั้งด้าน “แรงจูงใจภายใน” และ “ความสุขจากการทำงาน” ฉันทะสร้างความหมายและความรักในงาน วิริยะสร้างพลังแห่งความเพียร จิตตะสร้างสมาธิและความสงบ ส่วนวิมังสาเป็นปัญญาที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อบุคลากรมีทั้งสี่ประการครบถ้วน เขาจะมีแรงจูงใจอย่างมีสติ (Mindful Motivation) และสามารถทำงานอย่างมีความสุข

Phramaha Hansa Dhammahaso (2015) กล่าวว่า “การพัฒนาจิตในแนวพุทธไม่ใช่เพียงการสร้างความดี แต่คือการสร้างพลังแห่งสติปัญญาเพื่อเปลี่ยนทุกการกระทำให้เป็นธรรม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอิทธิบาท 4 คือเครื่องมือของการพัฒนาเชิงจิตวิญญาณที่สอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่

การประยุกต์อิทธิบาท 4 ในบริบทการทำงาน เป็นการสร้างพลังภายในให้บุคลากรมีแรงจูงใจอย่างรู้เท่าทัน (mindful motivation) และเกิดความสุขอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติส่วนบุคคลและระดับองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “พุทธสันติวิธีแห่งการทำงาน” (Buddhist Peaceful Work Practice) ที่มุ่งให้มนุษย์ทำงานด้วยจิตที่สงบ สติที่มั่นคง และปัญญาที่นำพาไปสู่ความสุขอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาร่วมกับทฤษฎีแรงจูงใจ พบว่า อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็น “พลังภายในแห่งความสำเร็จ” ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรยุคใหม่ให้เกิดแรงจูงใจและความสุขในการทำงานได้อย่างยั่งยืน โดย ฉันทะ เป็นแรงบันดาลใจจากความรักในงาน, วิริยะ คือพลังเพียรที่สร้างความเข้มแข็งทางใจ, จิตตะ คือสมาธิและสติที่ทำให้งานเกิดคุณภาพ และวิมังสา คือปัญญาแห่งการใคร่ครวญปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งสี่องค์ประกอบนี้หลอมรวมเป็น “วงจรพลังจิตเชิงบวก” ที่เปลี่ยนการทำงานให้เป็นการภาวนา และสร้างความสุขจากภายใน (Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 1995; Phramaha Hansa Dhammahaso, 2015; Ryan and Deci, 2017) องค์ความรู้นี้จึงเสนอแนวคิดใหม่ว่า “แรงจูงใจที่แท้จริงของมนุษย์มิได้มาจากรางวัลภายนอก แต่เกิดจากสติและปัญญาภายในที่เห็นคุณค่าของงานและทำด้วยใจตื่นรู้”

Picture 1: Work Motivation and Happiness of Modern Personnel through the Buddhist Principle of the *Iddhipādas* 4 (Four Bases of Power)

สรุป

จากการสังเคราะห์แนวคิดเรื่องแรงจูงใจและความสุขในการทำงานของบุคลากรยุคใหม่ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า “อิทธิบาท 4” ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้เป็น “พลังแห่งการพัฒนาภายใน” เพื่อสร้างแรงจูงใจและความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโลกการทำงานสมัยใหม่ ในยุคที่องค์กรต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและแรงกดดันจากการแข่งขัน บุคลากรจำเป็นต้องมีแรงจูงใจภายในที่มั่นคงเพื่อรักษาสมดุลของชีวิตและจิตใจ

ฉันทะ เป็นแรงบันดาลใจเริ่มต้นที่ทำให้บุคคลรักและพอใจในสิ่งที่ทำ เมื่อเห็นคุณค่าของงานที่ทำย่อมเกิดความมุ่งมั่นและพลังใจจากความสมัครใจ ไม่ใช่จากการบังคับ วิริยะ คือพลังแห่งความเพียรความพยายามที่จะก้าวข้ามอุปสรรคด้วยความตั้งมั่นและไม่ย่อท้อ เป็นพลังใจที่ช่วยให้การทำงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมั่นคง จิตตะ คือความตั้งมั่นของจิตที่มีสมาธิและสติ ช่วยให้บุคคลทำงานได้อย่างมีคุณภาพ ลดความเครียด และเกิดความสุขจากการตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ ส่วน วิมังสา คือการใคร่ครวญด้วยปัญญาเป็นการตรวจสอบและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทำให้บุคคลมีการเรียนรู้และเติบโตจากประสบการณ์

เมื่อองค์ประกอบทั้งสี่ประการทำงานร่วมกันอย่างสมดุล จะเกิด “พลังจิตภายใน” ที่หล่อหลอมให้บุคคลมีแรงจูงใจจากใจจริง มีความสุขจากการทำงาน และสามารถสร้างสรรค์คุณค่าทั้งต่อตนเองและองค์กรได้อย่างต่อเนื่อง หลักอิทธิบาท 4 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมทางศาสนา แต่เป็น “แนวคิดเชิงจิตวิทยาแห่งการทำงาน” ที่ส่งเสริมให้บุคคลทำงานด้วยสติ สมาธิ และปัญญา อันนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงทั้งในมิติของอาชีพและชีวิตส่วนตัว

การเสริมสร้างแรงจูงใจเพื่อความสุขในการทำงานด้วยหลักอิทธิบาท 4 คือแนวทางแห่งการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ ที่ช่วยให้บุคคลรู้คุณค่าของงานที่ทำ มีพลังใจในการดำเนินชีวิต และสร้างสมดุลระหว่างความสำเร็จกับความสุขอย่างยั่งยืนในสังคมยุคปัจจุบัน

References

Charles-Leija, H, Castro, C. G., Toledo, M., & Ballesteros-Valdés, R. (2023). Meaningful Work, Happiness at Work, and Turnover Intentions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3565), 1–15.

Charles-Leija, H., Domínguez-González, A. D., & Hernández-Lemus, E. (2023). Meaningful Work, Happiness at Work, and Turnover Intentions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(4), 1–18.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

Di Domenico, S. I., & Ryan, R. M. (2017). The Emerging Neuroscience of Intrinsic Motivation: A New Frontier in Self-Determination Research. *Frontiers in Human Neuroscience*, 11(145), 1–14.

Engidaw, A. E. (2021). The Effect of Intrinsic and Extrinsic Motivation on Employee Engagement: The Case of Public Sector Employees in Ethiopia. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10(1), 1–15.

Farooq, R., Shah, S. Z. A., & Ali, S. (2025). Happiness at Work: A Systematic Literature Review. *International Journal of Organizational Analysis*, 33(2), 1–25.

Fisher, C. D. (2010). Happiness at Work. *International Journal of Management Reviews*, 12(4), 384–412.

Fröhlich, P., Radaca, E., & Diestel, S. (2025). When Happiness Strengthens Engagement and Performance: The Role of Happiness at Work as a Resource for Experienced Employees and Newcomers. *Frontiers in Psychology*, 16, 1–16

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York, NY: Bantam Books.

Harvey, P. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values and Issues*. Cambridge: Cambridge University Press.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The Motivation to Work*. (2nd ed.). New York, NY: John Wiley & Sons.

Latham, G. P. (2012). *Work Motivation: History, Theory, Research, and Practice*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka, Vol. 11*. Bangkok: MCU Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Tipitaka: Vol. 10, Dīgha Nikāya Mahāvagga: Mahāsatipaṭṭhāna Sutta*. Bangkok: MCU Press.

Mesmer-Magnus, J., Tedone, A. M., Viswesvaran, Ch. (Vish), Allen, J. W. (2017). Triait Mindfulness at Work: A Meta-Analysis of the Personal and Professional Correlates of Trait Mindfulness. Human Performance, 30(2-3), 79–98.

Moore, A., & Malinowski, P. (2009). Meditation, Mindfulness and Cognitive Flexibility. *Consciousness and Cognition*, 18(1), 176–186.

Mukherjee, S., Shah, R., & Bansal, S. (2025). Happiness at Work: A Systematic Review and Future Research Agenda. *Journal of Organizational Behavior*, 46(1), 98–118.

Oerlemans, W. G. M., & Bakker, A. B. (2018). Motivating Job Characteristics and Happiness at Work: A Multilevel Perspective. *Journal of Applied Psychology*, 103(3), 362–375.

Ostafin, B. D., & Kassman, K. T. (2012). Stepping Out of History: Mindfulness Improves Insight Problem Solving. *Consciousness and Cognition*, 21(2), 1031–1036.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2003). *Buddhadhamma*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (1995). *Buddhadhamma and Work Ethics*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Sahadhammik.

Phra Thepveti (P. A. Payutto). (1988). *Buddhadhamma: Natural Laws and Values for Life*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2013). *Buddhist Peace Methods*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2015). *Inner Peace: The Power of Mindfulness and Wisdom*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Sombun Wuddhikkaro. (2019). *Buddhist Psychology for Human Development*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Rahardjo, W., & Wibowo, A. (2023). Happiness at Work: A Systematic Literature Review. *International Journal of Organizational Analysis*, 31(3), 678–695.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York, NY: Guilford Press.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. New York, NY: Free Press.

Vo, T. T. D., Tuliao, K. V., Chen, C.-W. (2022). Work Motivation: The Roles of Individual Needs and Social Conditions. *Behavioral Sciences*, 12(49), 1–19.

พุทธบูรณาการเพื่อการโค้ชทีมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง*

Buddhist Integration for Team Coaching toward Creative Problem-Solving and Transformative Change

ปรีดิ์ฤทัย ตั้งจิตญาณพัฒน์
Preeruetai Tungjityannapat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya, Thailand.
Corresponding Author's Email: coach.citrus@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาที่ต้นตอหรือรากของสาเหตุก่อนที่จะค้นหาวิธีแก้ไข ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากแนวคิดทฤษฎีของตะวันตก และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำหรือบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นโค้ชในการแก้ปัญหาให้กับทีมหรือปัญหาเฉพาะตัวบุคคลของคนในทีม โดยบูรณาการทฤษฎีของตะวันตกและพุทธธรรมเพื่อสร้างกรอบแนวคิดใหม่ว่าด้วย การโค้ชทีมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง เนื้อหาประกอบด้วย (1) การทบทวนทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ การโค้ชซิ่ง การโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาด้วยหลักการของ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จิตวิทยาสติ-ความฉลาดทางอารมณ์ หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์-และ ความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจของสมาชิกทุกคนในทีม โดยมีการวิเคราะห์จุดที่ยังเป็นช่องว่างของการโค้ชทีมในปัจจุบัน ด้วยโมเดล GROW (2) การนำเสนอหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหา ได้แก่ อริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 (3) การบูรณาการทฤษฎีตะวันตกกับหลักพุทธธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการโค้ชและคุณสมบัติภายในของบุคคลที่ทำหน้าที่ในการโค้ชทีม ผลการศึกษาเสนอว่าทฤษฎีตะวันตกให้กรอบ กระบวนการและเครื่องมือการโค้ชที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มีวิธีการฝึกฝนพัฒนาสมรรถนะการโค้ช แต่ยังขาดพื้นฐานจุดเริ่มต้นที่ตัวบุคคลที่ต้องมีมิติด้านคุณธรรม วิธีคิดและจิตใจที่ชัดเจน ซึ่งเมื่อนำหลักพุทธธรรมมาประกอบ จะช่วยให้เกิดการสังเคราะห์ "โมเดลการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาบนพื้นฐานพุทธธรรม" ที่มีองค์ประกอบด้านกระบวนการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหา พร้อมทั้งภาวะภายในตัวผู้นำ บนพื้นฐานจิตวิทยาสติ วุฒิภาวะทางอารมณ์ และคุณภาพของจิตใจที่มีความเป็นพรหมวิหาร 4 เพื่อให้ผู้นำทีมหรือโค้ชสามารถนำไปสร้างบรรยากาศการทำงานเป็นทีมที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สร้างการเปลี่ยนแปลง และยกระดับผลงานของทีม ซึ่งโมเดลนี้จะให้มุมมองแนวคิดที่เติมเต็มในตัวผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่โค้ชทีมให้มีความสมบูรณ์ทั้งสมรรถนะที่มองเห็นภายนอกและสิ่งที่มองไม่เห็นภายในแต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างนวัตกรรม และมีสันติสุขในการทำงานร่วมกันเป็นทีม

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; การโค้ชทีม; การแก้ปัญหา; สติและความฉลาดทางอารมณ์; ความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ

---

*Received November 1, 2025; Revised December 15, 2025; Accepted December 22, 2025

Abstract

This research article aimed to examine the concept and theory of team coaching for addressing problems at their root causes before seeking solutions. The concept originated from Western theories and Buddhist principles related to leadership development and the role of a coach in addressing team problems or individual problems among team members. Western theories and Buddhist principles were integrated to develop a new conceptual framework for team coaching for creative problem-solving and change. The content comprised three main areas. First, Western theories were reviewed, including coaching, team coaching for problem-solving based on action learning, mindfulness psychology, emotional intelligence or emotional maturity, and psychological safety among team members. The study also analyzed existing gaps in team coaching through the GROW model. Second, relevant Buddhist principles for team coaching and problem-solving were examined, particularly the Four Noble Truths (*Ariyasacca*) and the Four Sublime States of Mind (*Brahmavihārās*). Third, Western theories were integrated with relevant Buddhist principles concerning the coaching process and the internal qualities of individuals who serve as team coaches. The findings indicated that Western theories provide clear and practical frameworks, processes, and coaching tools, as well as approaches for developing coaching competencies. However, they lack a clear foundation concerning the individual coach's ethical qualities, mindset, and inner state. Integrating Buddhist principles can therefore contribute to the synthesis of a "Buddhist-Based Team Coaching Model for Problem-Solving." The model incorporates both a team coaching process for problem-solving and the leader's inner qualities, grounded in mindfulness psychology, emotional maturity, and the qualities of mind associated with *Brahmavihārās*. The model enables team leaders or coaches to create a working environment that facilitates creative collaborative problem-solving, organizational change, and improved team performance. It offers a more comprehensive perspective on leadership and team coaching by integrating both externally observable competencies and internal qualities, the latter of which provide an essential foundation for creative problem-solving, meaningful change, innovation, and peaceful collaboration within teams.

Keywords: Buddhist Integration; Team Coaching; Problem Solving; Mindfulness and Emotional Intelligence; Team Psychological Safety

บทนำ

ในโลกยุคปัจจุบันที่มีการสื่อสารอย่างรวดเร็วเพราะความทันสมัยของเทคโนโลยีที่เติบโตแบบก้าวกระโดด นอกจากนั้นยังเต็มไปด้วยความซับซ้อน เปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน และไม่สามารถกำหนดรู้อะไรได้แน่นอนชัดเจนดังในยุคอดีต (Terlato, 2024) ทำให้ผู้ที่ทำงาน โดยเฉพาะผู้นำต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตการทำงาน หลายคนหลายองค์กรที่เผชิญกับสภาพปัญหาถูกบีบ กดดัน บังคับให้ต้องเร่งหาทางออก หรือหาทางแก้ไขอย่างรวดเร็วให้ทันกับสถานการณ์ นอกจากนั้น หากการแก้ไข

ปัญหายังไม่ผ่านการวิเคราะห์ลงไปถึงรากของสาเหตุ ปัญหาเดิมอาจกลับมาเกิดซ้ำอีกและทวีความรุนแรงกว่าเดิม ปัญหาที่ตามมาคือผู้ปฏิบัติงานเกิดความเครียด หมดไฟ จากผลการสำรวจความคิดเห็นของพนักงานทั่วโลก ความผูกพันกับงานและองค์กรลดลงอย่างมากในทศวรรษที่ผ่านมา อยู่ในระดับประมาณ 20% และพนักงานประมาณ 41% รายงานว่าเครียดมากส่งผลต่อผลลัพธ์และประสิทธิภาพของทีม (Gallup, 2024) แล้วใครจะช่วยทำให้ผู้ที่กำลังเผชิญกับสถานการณ์เหล่านั้นเกิดความตระหนักรู้ได้ทันเวลา สามารถแก้ปัญหาได้และหันกลับมาเดินให้ถูกทาง

การโค้ชกำลังได้รับความนิยมอย่างมากเพราะเป็นหนึ่งวิธีที่ใช้พัฒนาภาวะผู้นำ และตัวผู้นำเองจะต้องฝึกฝนทักษะการโค้ชเพื่อนำไปใช้พัฒนาลูกน้องหรือทีมงานของตนเองต่อไป ปัจจุบันนี้มีองค์กรกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ที่มีโครงการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างเป็นทางการโดยใช้การโค้ชชิ่งเป็นส่วนสำคัญ (Chief Learning Officer, 2025) การโค้ชกำลังกลายเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทักษะที่ผู้จัดการทุกคนควรมี แต่การพัฒนาผู้นำในองค์กรให้เป็นโค้ชยังมีอุปสรรค ความท้าทายหลายประการ พฤติกรรมของผู้นำบางคนยังติดอยู่ในรูปแบบเดิมในอดีตคือ สั่งการ ต้องการให้เกิดผลลัพธ์อย่างเร่งด่วน ทำให้เน้นงานมากกว่าเน้นคน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ประสบการณ์ ความสำเร็จของผู้นำที่เคยได้รับในอดีตอาจจะไม่ตอบโจทย์สถานการณ์ในยุคปัจจุบัน อาชีพโค้ชจึงมีความจำเป็นมากขึ้นเพราะเป็นบุคคลภายนอกองค์กรที่ได้รับการฝึกฝนจากสถาบันสอนโค้ชที่มีการรับรองมาตรฐานตามหลักสากล เช่น สหพันธ์โค้ชนานาชาติ หรือ International Coach Federation (ICF) ที่เริ่มก่อตั้งประมาณปี ค.ศ. 1995 เพื่อทำหน้าที่เป็นสมาคมมาตรฐานและให้การรับรองโค้ชและหลักสูตรสอนโค้ชทั่วโลก ซึ่งในประเทศไทยมีโค้ชที่ได้รับการรับรองจาก ICF ทุกระดับประมาณ 200 คน (ICF Bangkok Charter Chapter, 2025) นอกจากนั้นในรูปแบบการโค้ชแบบรายบุคคลแล้ว ยังมีการโค้ชทีม ซึ่งสมาชิกในทีมจะมีจำนวนไม่เกิน 15 คนเรียกว่าเป็นการโค้ชกลุ่ม หรือ การโค้ชทีม ซึ่งมีโค้ชทำหน้าที่อำนวยการกระบวนการทำให้ทีมตั้งเป้าหมายและพาทีมไปแก้ปัญหาอุปสรรค หาทางเลือกของวิธีการไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และพัฒนาสมรรถนะของผู้นำให้แก่สมาชิกทีมไปในคราวเดียวกัน

ปัจจุบันนี้ในประเทศไทย มีการโค้ชกลุ่มหรือทีมในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีกระบวนการแตกต่างจากแบบเดิมที่ใช้ทั่วไป เพราะมุ่งเน้นที่การโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาช่วยให้ทีมเห็นสาเหตุหรือปัญหาที่แท้จริงให้ตรงกันหรือเห็นช้างตัวเดียวกันก่อนที่จะพาไปหาวิธีการแก้ไข และในกระบวนการจะมีการพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกทุกคน รวมทั้ง การฟัง การตั้งคำถามทรงพลัง และทำให้ทีมเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เรียกว่า กระบวนการของ WIAL Action Learning (Marquardt, Banks, Cauwelier and Ng, 2018) เป็นการโค้ชทีมงานให้ร่วมกันแก้ปัญหาเฉพาะตัวบุคคลของคนในทีม หรือ ของส่วนรวมทีม ที่จะต้องพาสมาชิกทุกคนจำนวนระหว่าง 4-8 คนร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาที่ แท้จริง ซึ่งต้องมีโค้ชที่เชี่ยวชาญในการช่วยโค้ชทีมด้วย เนื่องจากในกระบวนการสนทนาเพื่อแก้ปัญหา ต้องอาศัยการฟังอย่างตั้งใจ การตั้งคำถาม การจับประเด็น การสะท้อนความคิด วิเคราะห์ข้อมูล มีความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่ต้องรักษาบรรยากาศการสนทนาให้มีพลวัตกลุ่มที่ดี ถึงแม้ว่าการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาตามแนวคิดกระบวนการของ WIAL Action Learning จะมีความชัดเจน และมีเป้าหมายผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เป็นโค้ชช่วยดูแลกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทีม การพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกทีม และ สนับสนุนให้สมาชิกทีมพูดคุยกันเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่แท้จริงก่อนที่จะร่วมกันค้นหาทางออก แต่อาจจะยังไม่ได้มุ่งเน้นที่คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของโค้ชให้ชัดเจนว่าควรเป็นอย่างไรจึงจะสนับสนุนกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์และสร้างการเปลี่ยนแปลง

ในการปฏิบัติการการโค้ชภายในเวลาของการสนทนาประมาณ 60-90 นาทีนั้นพบว่าบ่อยครั้งอาจพบสถานการณ์ที่สมาชิกในทีมมีความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน ถึงขั้นแสดงปฏิกิริยาอารมณ์ที่รุนแรงระหว่าง

กระบวนการ สมาชิกบางคนมีอัตตาตัวตนที่กลัวเสียหน้าเมื่อถูกโค้ชขัดจังหวะการแสดงความคิดเห็นของเขาทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ โดยแสดงอาการออกมาแตกต่างกัน บางคนนั่งนิ่ง หน้าบึ้งตึงไม่พูดแสดงความคิดเห็นอะไรอีกเลย หรือบางคนลุกเดินออกจากกระบวนการสนทนา นอกจากนั้นยังพบสถานการณ์ที่กลุ่มมีความคิดเห็นพ้องต้องกันไปในทิศทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุแท้จริง ในบางกลุ่มหากมีหัวหน้าทีมเข้าร่วมการสนทนาด้วย เขาอาจจะยึดอำนาจด่วนแนะนำ รีบเร่งหาข้อสรุปด้วยความเคยชินในการประชุมทีมงานในรูปแบบเดิม และทำให้สมาชิกบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นคัดค้าน หรือแตกต่างจากสมาชิกทีมคนอื่น ๆ จากสถานการณ์ปัญหาที่พบในการประชุมทีมเหล่านี้ ทำให้โค้ชทีมมีบทบาทความสำคัญมากในการอำนวยการกระบวนการพูดคุยเพื่อแก้ปัญหา ได้ค้นพบสาเหตุที่แท้จริงก่อนรีบด่วนหาข้อสรุป ดังนั้นที่สำคัญคือโค้ชควรมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะอะไรบ้าง จึงจะช่วยสร้างบรรยากาศการสนทนาภายในทีมให้เอื้ออำนวยกระบวนการแก้ไขปัญหาให้ได้ทางออกวิธีแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน สมาชิกทุกคนรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ พร้อมทั้งยังคงรักษาสัมพันธภาพที่ดีทั้งในระหว่างกระบวนการและเมื่อจบกระบวนการ (Edmonson, 2021)

บริบทของทีมแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ในการทำงานที่จะให้ผลลัพธ์ที่ดีจะต้องมีรูปแบบของการสร้างทีมงาน ซึ่งมาจากกลุ่มคนทำงานร่วมกันที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านคุณสมบัติของรายบุคคล เช่น เพศ วัย การศึกษา และประสบการณ์ ซึ่งหากนำมาประกอบกันจะช่วยสนับสนุนให้การทำงาน การแก้ปัญหาได้ผลงานหรือทางแก้ไขที่มีความแปลกใหม่สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามจะเกิดผลลัพธ์เช่นนี้ได้ จำเป็นที่จะต้องมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบมีระเบียบ บรรทัดฐานในการทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นพื้นฐานสำคัญ มีผู้นำทีมที่มีคุณสมบัติความสามารถที่จะประสานหลอมรวมความแตกต่าง บริหารความขัดแย้ง ให้ทีมสามารถทำงานร่วมกันได้ผลงานที่สร้างสรรค์บนความแตกต่างหลากหลาย ความเป็นทีมนั้นยังประกอบไปด้วยผู้นำทีมที่จะต้องมีบทบาทหน้าที่เป็นโค้ชช่วยนำพาทีมให้ทำเป้าหมาย ผลลัพธ์ของทีมให้สำเร็จ ด้วยการมีวิสัยทัศน์ สื่อสารสร้างแรงบันดาลใจ แก้ปัญหาให้ตรงจุด พาทีมก้าวข้ามอุปสรรคโดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า แพทริค เลนซีโอนี กล่าวถึงปัญหาหลักในการทำงานเป็นทีม 5 ด้าน โดยแสดงเป็นรูปปิรามิด เริ่มจากฐานราก 1) ขาดความไว้วางใจ ทำให้สมาชิกในทีมไม่กล้าเปิดเผยความคิด ความรู้สึก หรือข้อสงสัย 2) กลัวความขัดแย้ง 3) ขาดความมุ่งมั่นเลี่ยงการตัดสินใจ 4) เลี่ยงความรับผิดชอบ 5) ไม่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของทีม (Lencioni, 2002) ผู้นำที่มีสมรรถนะแบบโค้ชจะสามารถช่วยสนับสนุนให้ทีมก้าวข้ามอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ไปได้ เพราะการโค้ชจะช่วยพัฒนาความสัมพันธ์และยังเป็นที่ยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกในการทำงานที่หลากหลาย เช่น ความพึงพอใจในการทำงานที่เพิ่มขึ้น การบริหารเวลาที่ดีขึ้น และการเพิ่มผลผลิตของพนักงาน (Castillo, 2024)

การโค้ชและการโค้ชทีมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลง

1) การโค้ชตามมาตรฐานสากล

ความหมายของการโค้ชโดยทั่วไปมีความหลากหลายในบริบทต่าง ๆ เช่น โค้ชนักกีฬา โค้ชนักร้องนักแสดง ผู้นำที่เป็นโค้ชให้ลูกน้อง ในบทความวิชาการหลายผลงาน มักแปลความหมายของการโค้ชว่าการสอนงาน ตัวอย่างเช่น Jaroensook, Chumkaew, and Suttapong (2015) ให้ความหมายของการโค้ชว่า โค้ชสอนงาน ซึ่งการสอนงาน เป็นปัจจัยหนึ่งในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรเป็นการเพิ่มพูนทักษะและเป็นการดึงศักยภาพ ที่มีในตัวพนักงานออกมาให้มากที่สุด ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาข้าราชการและพลเรือน กล่าวถึงวิธีการหนึ่งที่ผู้นำจะเป็นแบบอย่างที่ดี ต้องมีการสอนงาน ด้วยวิธีการโค้ชและการเป็นพี่เลี้ยง โดยระบุว่าหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้บรรลุตามเป้าประสงค์ของแผนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวก็คือ ผู้สอนงาน (Coach) หรือพี่เลี้ยง (Mentor) ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในองค์กร (Office of the Civil Service Commission, 2023) ซึ่งแปลคำว่าการโค้ชคือการสอนงานอาจจะไม่ตรงกับความเป็นสากล

ในประเทศไทยมีการก่อตั้งองค์กรตัวแทนสหพันธ์โค้ชนานาชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2555 ที่กรุงเทพมหานคร ทำให้เริ่มมีความตื่นตัวของกระบวนการโค้ชตามมาตรฐานสากล โดยให้ความหมายของการโค้ช คือ การทำงานร่วมกันกับลูกค้าในกระบวนการที่กระตุ้นความคิดและสร้างสรรค์ ซึ่งบันดาลใจให้พวกเขาใช้ศักยภาพสูงสุดทั้งในด้านส่วนตัวและการงาน (International Coaching Federation, 2025) ซึ่งไม่ใช่การสอน แต่มีบทบาทหน้าที่เป็นเพื่อนร่วมทาง ชวนคิด ชวนคุย ผ่านการฟัง การตั้งคำถาม โดยโค้ชที่อยู่ในระบบจะต้องฝึกฝนสมรรถนะหลักของการโค้ช 8 ประการ ดังนี้ 1) แสดงออกถึงการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และมาตรฐานการโค้ชอย่างเคร่งครัด 2) สร้างความชัดเจนในกรอบความคิดของการโค้ช มีลูกค้าเป็นศูนย์กลาง และคงไว้ซึ่งอารมณ์ที่มั่นคง สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ 3) สร้างและรักษาไว้ซึ่งข้อตกลงในการให้ความสำคัญกับเป้าหมายและผลลัพธ์ในการโค้ช 4) พัฒนาความเชื่อมั่นและความปลอดภัย สนับสนุนให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ 5) อยู่ในสภาวะของปัจจุบัน ใช้กำลังสติตั้งมั่นและอยู่ในสภาวะของปัจจุบัน รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง 6) ฟังอย่างตั้งใจ จดจ่อกับการฟังในสิ่งที่ลูกค้าพูดและไม่ได้พูด 7) กระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้ นำพาให้เข้าถึงสภาวะภายในของตนเองและเรียนรู้โดยการใช้เครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถามที่ทรงพลัง การเปรียบเทียบ การสะท้อนสภาวะภายใน 8) สนับสนุนสู่การเติบโตนำพาสู่การเรียนรู้และเชาวน์ปัญญา เกิดการเปลี่ยนแปลง (International Coaching Federation, 2025) จะเห็นได้ว่า ความหมาย ความสามารถ และบทบาทหน้าที่ของโค้ชที่อยู่ในระบบมาตรฐานสากลมีความละเอียด ลึกซึ้ง และกว้างกว่าคำว่า “สอนงาน” เพราะเป็นการช่วยให้คนตรงหน้ามีสติ เกิดการตระหนักรู้ มองเห็นปัญหาที่มีสาเหตุจากตนเอง และส่งผลให้สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์และสร้างการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก การกระทำในระยะยาวมากยิ่งขึ้น

2) กระบวนการโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพ

กระบวนการโค้ชที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ โมเดล GROW ซึ่ง เซอร์ จอห์น วิทมอร์ กับ เกรแฮม เอล็กซานเดอร์ และ อลัน ไฟน์ ร่วมกันพัฒนา ในช่วงทศวรรษ 1980 เพื่อเป็นกรอบการสนทนาในการโค้ช ที่ช่วยให้ผู้รับการโค้ชกำหนดเป้าหมาย สำรวจความจริง คิดค้นหาทางเลือก และตัดสินใจลงมือทำด้วยตนเอง (Whitmore, 2009) โมเดลนี้ประกอบด้วย 1) G (Goal) เป็นเป้าหมายหรือผลลัพธ์ของการโค้ชในแต่ละครั้งที่เป็นระยะสั้น รวมถึงเป้าหมายระยะยาว 2) R (Reality) หมายถึงเหตุการณ์ที่ดำเนินมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นเรื่องจริงของผู้รับการโค้ช เพื่อสืบค้นว่าสาเหตุลึก ๆ ที่แท้จริงของปัญหาความไม่สบายใจทุกข์ใจ หรือ ความต้องการที่ยังไม่บรรลุผลเกิดจากต้นตอของสาเหตุคืออะไร 3) O (Option) เป็นทางเลือกที่ผู้รับการโค้ชใช้ความคิดสร้างสรรค์ นำเสนอทางเลือกใหม่ ๆ ก้าวออกจากความกลัวให้ กล้าคิด กล้าทำ 4) W (Will, Way Forward) เป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งที่คิดขึ้นมาจากกระบวนการแสวงหาทางเลือก ในขั้นตอนนี้บทบาทของโค้ชจะช่วยสนับสนุนให้เกิดกำลังใจ การตัดสินใจลงมือทำด้วยความมั่นใจ รวมทั้งมองหาทรัพยากรที่จะช่วยสนับสนุนให้แผนการปฏิบัติจนเกิดผลลัพธ์

3) การโค้ชระดับทีมมุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาเปลี่ยนแปลง

การโค้ชนอกจากมีรูปแบบการโค้ชแบบรายบุคคลแล้ว ยังสามารถนำกระบวนการโค้ชไปใช้กับกลุ่มคนเล็ก ๆ ได้ โดยสามารถใช้กระบวนการของโมเดล GROW หรือกระบวนการอื่น ที่ยังมีเป้าประสงค์คือการนำพาทีมไปสู่เป้าหมายที่ทีมกำหนดร่วมกัน ผู้ที่ริเริ่มการโค้ชระดับทีม คือ ฮอว์กินส์ (Hawkins, 2011) ได้เสนอแนวคิดว่าทีมที่มีประสิทธิผลจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายภายในทีมและยังต้องสร้างคุณค่าให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งระบบผ่านการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง โค้ชจึงทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยให้ทีมมีการสะท้อนตนเอง เข้าใจพลวัตของทีม ความสัมพันธ์ และเป้าหมายร่วมกัน

ในแนวคิดของ ฮอว์กินส์ ที่มีการโค้ชทีมยังไม่ได้มุ่งเน้นที่กระบวนการแก้ปัญหาและพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กรโดยตรง และเขาได้นำแนวคิดมาจากการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ ของไมเคิล มาร์ควอร์ดท์ ผู้ก่อตั้งสถาบัน World Institute for Action Learning อย่างเป็นทางการในปี 1995 (2538) ซึ่งในขณะแรกเริ่มเขามิได้ใช้คำว่าการโค้ชทีม ต่อมาในปี 1997 จึงได้พัฒนาหลักสูตรในการให้การรับรองผู้ที่เป็นโค้ชในกระบวนการของการแก้ปัญหา พร้อมทั้งเน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาจริงร่วมกันของทีม ในกระบวนการของ WIAL Action Learning มีองค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัญหาหรือความท้าทายของทีม เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ยังไม่สามารถหาทางออกได้ มีความเร่งด่วนต้องแก้ไข 2) สมาชิกทีมจำนวน 4-8 คน ที่มีความหลากหลายยิ่งเป็นประโยชน์ 3) กระบวนการตั้งคำถามและการสะท้อนคิด มีส่วนช่วยกระตุ้นได้มาก คำถามจึงต้องทรงพลัง เช่น เป็นคำถามปลายเปิด เจาะลึก การสะท้อนจะทำให้ทีมเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน 4) การเรียนรู้ กับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการ 5) การลงมือปฏิบัติ เปลี่ยนจากสิ่งที่พูดคุยในระดับการคิดไปสู่การลงมือปฏิบัติ 6) โค้ช เป็นบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกของทีม ทำหน้าที่อำนวยการกระบวนการให้ครบขั้นตอนการแก้ปัญหา

อะไรคือหัวใจของการพัฒนาภาวะภายในของผู้ที่โค้ชทีมแก้ไขปัญหา

ในการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน บทบาทนี้อาจเป็นผู้นำทีมในองค์กรที่มีการพัฒนาให้มีความสามารถในการโค้ชทีม หรือ เป็นโค้ชที่ได้รับการรับรองจากภายนอกองค์กร ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้มีข้อดีข้อด้อยแตกต่างกันไป จะเลือกใช้แบบไหนขึ้นอยู่กับงบประมาณ บริบทขององค์กร ผู้ที่ทำหน้าที่โค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหามีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากมีสมรรถนะในกระบวนการแก้ปัญหา การฟัง จับประเด็น ช่วยสะท้อน ชวนให้คิด สร้างบรรยากาศความไว้วางใจ และควบคุมกระบวนการแล้ว (Kim, 2018) ยังต้องมีพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำของทีมที่เป็นเรื่องภาวะภายในด้วย อันได้แก่

1) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence: EI) เมื่อได้รับการพัฒนาจะมีวุฒิภาวะทางอารมณ์มั่นคงขึ้น มีแนวคิดพื้นฐาน ซึ่งมักกล่าวถึงการพัฒนาในวัยเด็กเล็กนอกจากมีความฉลาดทางสติปัญญาแล้ว จะเป็นคนที่ดีได้ต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่ไปด้วย เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นการพัฒนาทางด้านอารมณ์จะดีขึ้นหากใช้ประสบการณ์ทำให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเอง แต่ก็ยังมีบุคคลที่เป็นผู้บริหาร ผู้นำทีมงาน ผู้นำองค์กรหลายท่านที่ยังขาดสมรรถนะของความฉลาดทางอารมณ์ สังเกตได้จากเมื่อเกิดความเครียด ความกดดันจะแสดงอารมณ์หงุดหงิด ก้าวร้าว ฉุนเฉียว ควบคุมไม่ได้ แสดงออกด้วยการตำหนิ ต่อว่า คาดโทษรุนแรงกับผู้ตาม ไม่สนใจผลกระทบต่อตนเองหรือผู้อื่น ผู้ริเริ่มแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ในปี ค.ศ. 1995 คือ แดเนียล โกลแมนโดยมีหลักสำคัญคือ ความสำเร็จของคนในชีวิตจริงและในงานไม่ได้ขึ้นอยู่กับความฉลาดทางสติปัญญาหรือ IQ เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าใจและจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น หากบุคคลรู้จัก รู้เท่าทัน เข้าใจการทำงานของอารมณ์ตนเอง จะนำมาใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ คิดและตัดสินใจอย่างมีสติ (Goleman, 1995) ต่อมาโกลแมน เริ่มขยายขอบเขตเชื่อมโยงความฉลาดทางอารมณ์

เข้ากับภาวะผู้นำ จึงมีการจัดองค์ประกอบย่อยเป็น 1) การตระหนักรู้ในตนเอง รู้ว่าอารมณ์และค่านิยมของตนเองส่งผลอย่างไรต่อผู้อื่น 2) การควบคุมและจัดการอารมณ์ของตนเอง สามารถปรับตัวอย่างยืดหยุ่น มองแง่บวก มุ่งมั่นในเป้าหมายผลลัพธ์ คิดริเริ่มสิ่งใหม่ 3) การใส่ใจสังคม ให้ความเข้าอกเข้าใจ มีจิตใจช่วยเหลือบริการแก่ผู้อื่น 4) การบริหารความสัมพันธ์ การสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจและการทำงานร่วมกันเป็นทีม ผู้นำที่มีความฉลาดทางอารมณ์ จะสามารถโน้มน้าว สร้างแรงบันดาลใจ มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ตาม ช่วยพัฒนาให้เติบโต แก้ปัญหาความขัดแย้ง ทำให้ทีมงานทำร่วมกันได้ด้วยความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจสร้างการเปลี่ยนแปลง (Goleman, Boyatzis, and McKee, 2002)

2) จิตวิทยาสติ สมาคมจิตวิทยาแห่งสหรัฐอเมริกา (APA) ได้ให้ความหมายของคำว่า สติ คือ “การตระหนักรู้ถึงสภาวะภายในและสภาพแวดล้อมของตนเอง” มีการนำแนวคิดจิตวิทยาสติมาประยุกต์ใช้กับการบำบัดรักษาหลากหลายรูปแบบ เช่น การบำบัดพฤติกรรมผ่านการรู้คิดโดยเน้นการฝึกสติ การฝึกสติลดความเครียด และการทำสมาธิแบบฝึกสติ เพื่อช่วยให้ผู้คนหลีกเลี่ยงนิสัยและการตอบสนองที่ทำลายหรือการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยอัตโนมัติ ด้วยการเรียนรู้ที่จะสังเกตความคิด อารมณ์ และประสบการณ์อื่น ๆ ในปัจจุบันขณะ โดยไม่ตัดสินหรือโต้ตอบต่อสิ่งเหล่านั้น นักคิดทฤษฎีตะวันตกเกี่ยวกับการฝึกสติที่มีชื่อเสียงอันดับต้น คือ จอห์น โคบาทซิน ให้นิยามของสติ เป็นการระลึกรู้ดำรงอยู่กับปัจจุบันโดยไม่ตัดสิน เขาเป็นผู้นำแนวคิดจิตวิทยาสติมาจากสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในรูปแบบที่เป็นวิทยาศาสตร์และนำมาใช้บำบัดทางกายและทางจิต สามารถนำไปใช้ได้ผลดีในโรงพยาบาล (Kabatzinn, 1990) ในประเทศไทย นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ คือ ผู้ริเริ่มนำหลักคิดของจอห์น โคบาทซิน มาประยุกต์ให้เข้ากับการบำบัดผู้ป่วยทางจิต ต่อมาขยายผลออกไปพัฒนาครูในโรงเรียน และในองค์กรต่าง ๆ โดยมีหลักคิดว่า หากบุคลากรทำงานด้วยสติ เขาจะมีความสุขทั้งในชีวิตส่วนตัวและการทำงาน เพราะสติเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสมองยกระดับคุณภาพจิตให้สูงขึ้น ช่วยให้แสดงคุณค่าส่วนบุคคลออกมาได้มากขึ้น และผู้ฝึกสมาธิ และสติเป็นประจำเซลล์สมองที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านอารมณ์จะมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีเมตตา ให้อภัยกัน เห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้นส่งผลให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพที่ดี มีการรับฟังโดยไม่มีอารมณ์มาแทรกแซง ทำให้คิดแก้ปัญหาตัดสินใจได้ดีขึ้น และยังสามารถนำสติไปใช้ในการสนทนาในที่ประชุม เพื่อให้ประชุมร่วมกันได้อย่างสันติ และหาข้อสรุปได้อย่างสร้างสรรค์ (Wongpiromsarn, 2023)

3) ความรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ เป็นแนวคิดริเริ่มของเอมี่ เอ็ดมันสัน ในปลายทศวรรษ 1990 เธอสังเกตจากการศึกษาทีมโรงพยาบาลว่าทีมที่รายงานข้อผิดพลาดมากกว่า กลับมีผลลัพธ์ที่ดีกว่าเพราะมีวัฒนธรรมที่เปิดรับความผิดพลาด ทีมที่มีความปลอดภัยทางจิตใจสูงจะเรียนรู้และปรับตัวได้ดีกว่าจึงนิยามแนวคิด Team Psychological Safety ขึ้น คือ “ความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในทีมว่าทีมเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการทำสิ่งที่เสี่ยงจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” (Edmonson, 2018) ทีมจะเรียนรู้ผ่านการวิเคราะห์ความผิดพลาดได้ดี เมื่อสมาชิกในทีมทุกคนมีความเชื่อร่วมกันว่าบรรยากาศในการทำงานนั้นมีความปลอดภัยทางจิตใจ จะเห็นได้ว่า ผู้นำหรือผู้ที่เป็นโค้ชทีมจะต้องฝึกฝนสมรรถนะที่ทำให้แสดงออกได้อย่างเป็นธรรมชาติในการทำให้สมาชิกในทีมรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ จึงจะช่วยให้สมาชิกในทีมกล้าพูด แสดงออกให้ความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์และกล้าลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของทีมโดยไม่กังวลว่าจะผิดพลาดล้มเหลว และมองทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทีม และสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้มากขึ้น (Edmonson, 2021)

หลักพุทธธรรมอำนวยการโค้ชทีมแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ในบทความนี้ขอนำเสนอหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนกระบวนการโค้ช และ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของผู้ทำหน้าที่โค้ชทีม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการไปขับเคลื่อนการทำงานของทีมให้ร่วมกันแก้ปัญหาให้บรรลุเป้าหมาย อันได้แก่

1) อริยสัจ 4 เป็นหัวใจของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งแสดงไว้ในปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ อิสิปตนะ หรือ สารนาถในปัจจุบัน (Rahula, 2018) ดังในพระสูตรที่กล่าวไว้ว่า เพราะไม่เห็นอริยสัจ 4 ตามเป็นจริง เราและพวกเธอจึงต้องท่องเที่ยวไปในชาตินั้น ๆ ตลอดเวลานาน แต่เพราะได้เห็นอริยสัจ 4 เราและพวกเธอจึงถอนตัณหาที่จะนำไปเกิดได้ ตัดรากแห่งทุกข์ได้เด็ดขาด จะเห็นได้ว่าเป็นหลักธรรมที่นำไปใช้ในกระบวนการแก้ปัญหาคือดับทุกข์ Buddhadasa Bhikkhu (2011) ได้อธิบายรายละเอียดของอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้ 1) ทุกข์คืออะไร เป็นการประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รัก การไม่ได้สิ่งที่รักและปรารถนา อุปาทานขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นตัวทุกข์ เพราะมีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านี้ สมุทัย ทุกข์นั้นมาจากอะไร อะไรเป็นเหตุ 3) นิโรธ คือ สภาวะหรือสิ่งที่เป็นเป้าหมาย ได้แก่ นิพพาน ความสงบ ความเย็นทางจิตใจ 4) มรรค ต้องใช้วิธีใดในการดับทุกข์ นั่นคือ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นทางให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมอริยสัจ 4 ประการนั้นเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา มีขั้นตอนหลักคิดที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ทุกข์มีไว้ให้รู้ สมุทัยมีไว้ให้ละ นิโรธควรทำให้แจ้ง มรรคต้องเจริญให้มาก อริยสัจ 4 ยังเป็นพุทธธรรมที่สำคัญของกระบวนการในพุทธสันติวิธีอีกด้วย

2) พรหมวิหาร 4 ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม (Thai Tripitakas: 19/987/469) เป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ผู้ใดดำเนินตามหลักธรรมนี้ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ อันประกอบด้วย 1) เมตตา คือ ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข ในสถานการณ์ที่ผู้อื่นเป็นอยู่อย่างปกติ มนุษย์เราสามารถส่งน้ำใจ คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุข ความเจริญให้แก่ผู้อื่นได้ตลอดเวลา 2) กรุณา คือ การส่งมอบความรู้สึกและลงมือทำเพื่อช่วยปลดเปลื้องทุกข์ด้วยความสงสาร เห็นอกเห็นใจ ในสถานการณ์ที่เขากำลังเป็นทุกข์เดือดร้อน เรามีใจและลงมือช่วยบำบัดทุกข์ให้กับเขา 3) มุทิตา คือ ความยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี อยู่ดีมีสุข พัฒนาเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป มนุษย์เราสามารถส่งคำชื่นชม ร่วมแสดงความยินดีด้วยความจริงใจ ไม่อิจฉา ริษยา 4) อุเบกขา คือ ความวางใจ รักษาความเป็นกลาง ไม่เข้าข้าง หรือรีบด่วนตัดสินผิดถูกอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือความชัง รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2021)

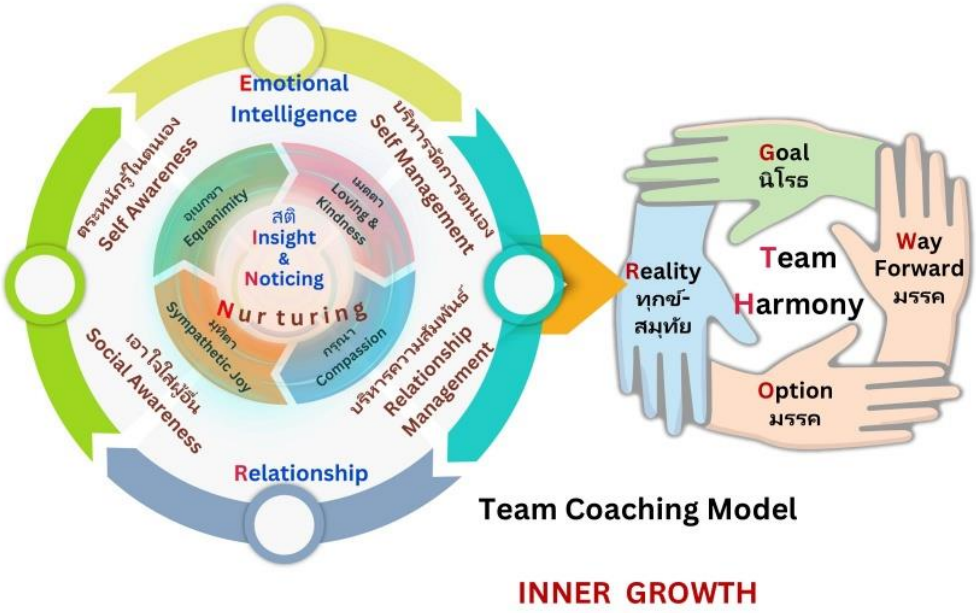
บูรณาการพุทธธรรมกับกระบวนการโค้ชทีมแก้ปัญหาแบบตะวันตก

ในหลักการโค้ชทีมแก้ปัญหา เมื่อบูรณาการศาสตร์ตะวันตกกับพุทธธรรม สามารถนำมาผสมผสานกันได้ตั้งแต่กระบวนการโค้ช และคุณสมบัติภายในของผู้ที่ทำหน้าที่โค้ชดังตารางนี้

ตารางที่ 1 บูรณาการพุทธธรรมกับปัจจัยสำคัญในการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหา

ปัจจัยการโค้ชทีม	พุทธธรรม	ผลลัพธ์
กระบวนการโค้ชทีม	สติ เป็นฐานตลอดกระบวนการ	
G: การตั้งเป้าหมาย กำหนดผลลัพธ์	นิโรธ	โค้ชพาทีมกำหนดเป้าหมาย
R: การสืบค้นปัญหา สาเหตุ	ทุกข์/สมุทัย	บอกอาการของปัญหาร่วมกันค้นพบสาเหตุที่แท้จริง
O: หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา	มรรค	สร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ ๆ
W: วางแผนการลงมือปฏิบัติ	มรรค	ตัดสินใจวางแผนที่นำไปปฏิบัติ
ภาวะภายในของผู้นำโค้ชทีม (ความฉลาดทางอารมณ์-EI)	สติเป็นแกนกลาง	
1. การตระหนักรู้ตนเอง (Self-Awareness)	อุเบกขา	โค้ชตระหนักรู้สภาวะอารมณ์ ไม่ยึดมั่นถือมั่น ทำใจเป็นกลาง มั่นคง
2. การบริหารจัดการตนเอง (Self-Management)	เมตตา กรุณาต่อตนเอง	เข้าใจอารมณ์ของตน ยอมรับ เห็นการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ ความคิด ลดอัตตา
3. การเอาใจใส่ เข้าใจผู้อื่น (Social Awareness)	เมตตา กรุณาต่อผู้อื่น	โค้ชปรารถนาดี เข้าอกเข้าใจ เปิดใจรับฟัง พร้อมสนับสนุนให้เขาหาสาเหตุแห่งทุกข์และหาทางดับทุกข์
4. การบริหารความสัมพันธ์ (Relationship Management)	มุทิตา อุเบกขา	ส่งเสริม สร้างพลัง พัฒนา ให้โอกาสผิดพลาดได้ พร้อมชื่นชมยินดี ไม่กดดัน วิจารณ์ ตัดสิน

จึงเห็นได้ว่าการบูรณาการจากปัจจัยของการโค้ชทีมนั้น พิจารณาที่กระบวนการโค้ชตามแนวของโมเดล GROW ซึ่งมีขั้นตอนเป็นมาตรฐานสากลสำหรับการโค้ชระดับบุคคลและการโค้ชทีม ซึ่งหลักพุทธธรรมอริยสัจ 4 มีความสอดคล้องกับกระบวนการนี้ได้เป็นอย่างดี และเมื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติภายในตัวโค้ชหลักพุทธธรรมของพรหมวิหาร 4 ช่วยส่งเสริมปัจจัยต่าง ๆ ของความฉลาดทางอารมณ์ให้มีความสมเหตุสมผลมากขึ้น จึงได้นำข้อมูลจากตารางที่ 1 มาประกอบเป็นโมเดลการโค้ชทีมดังภาพต่อไปนี้

Picture 1: Team Coaching Model-INNER GROWTH

โมเดลการโค้ชทีม INNER GROWTH เป็นการผสมผสานทั้งคุณสมบัติภายในตัวโค้ชและกระบวนการโค้ชด้วยโมเดล GROW ที่เป็นแนวคิดแบบตะวันตก มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในทีมตามกระบวนการของ WIAL Action Learning ซึ่งกระบวนการโค้ชเทียบเคียงได้กับหลักอริยสัจ 4 ที่เป็นการดับทุกข์ที่เหตุ ค้นหาสาเหตุและกำหนดแนวทางแก้ไข นอกจากนั้นในโมเดลนี้ ยังได้เสริมเรื่องของสติเป็นแกนกลางในการพัฒนาคุณสมบัติของโค้ช และหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของจิตใจ ให้มีความรักปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้เขาพ้นจากความทุกข์โดยโค้ชสนับสนุนให้ทีมหาวิธีแก้ไขตามกำลังความสามารถของตนเอง และเมื่อเห็นทีมงานสร้างผลงานได้ดี จิตใจของโค้ชจะมีมุทิตา ร่วมชื่นชมยินดีในความสามารถความสำเร็จของเขา และเมื่อเกิดความผิดพลาดวางอุเบกขา มีความเป็นกลางถือว่าเป็นการเรียนรู้ไม่ตัดสินว่าผิดหรือถูกในทันทีทันใด และไม่กดดันทีมให้ต้องได้ผลลัพธ์ตามที่ตนต้องการ จากพื้นฐานนี้ช่วยส่งเสริมวุฒิภาวะทางอารมณ์ของผู้ทำหน้าที่เป็นโค้ชให้มีความมั่นคง สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดเดาไม่ได้รับมืออย่างมีสติ และสภาวะอารมณ์ที่มั่นคงนี้มีส่วนสนับสนุน การฟังจับประเด็นสำคัญ การตั้งคำถามชวนให้ทีมมีสติ ตระหนักรู้ว่าการสนทนาของทีมในขณะนั้นยังอยู่ในเป้าหมายที่ต้องการ และไม่หลงทางไปหาทางแก้ไขโดยที่ยังไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริง นอกจากนั้นยังช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ทำให้สมาชิกในทีมรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจ สร้างสรรค์ผลงานให้ทีม สนับสนุนความสัมพันธ์ที่ดีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันทำงานแก้ปัญหาและสามารถสร้างนวัตกรรมให้กับทีมและองค์กรได้มากยิ่งขึ้น

สรุป

พุทธบูรณาการเพื่อการโค้ชทีมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง (INNER GROWTH) ในโมเดลนี้มีกรอบแนวคิดที่จะช่วยตอบโจทย์ปัญหาการโค้ชทีมที่พบในปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการโค้ชทีมมีมาตรฐานเป็นระบบทำให้เกิดผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ยังพบปัญหาว่าการโค้ชยังมีอุปสรรคในเรื่องของสภาวะอารมณ์ ความเร่งรีบในการแก้ไขปัญหาของสมาชิกทีม หรือหากผู้ทำหน้าที่โค้ชมีบทบาทเป็นผู้นำทีมด้วยอาจเกิดความสับสนในบทบาท และต้องการผลลัพธ์มากกว่าการสร้างสัมพันธภาพที่ดีทำให้เกิดความกดดัน และอาจได้ผลลัพธ์คือวิธีแก้ไขปัญหาแต่ไม่ได้แก้ไขตามสาเหตุที่แท้จริง หรือข้อสรุป

วิธีแก้ไขที่ได้ไม่มีการนำไปปฏิบัติในหน้างานจริง นอกจากนั้นในกระบวนการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาแบบ WIAL Action Learning ยังไม่ได้เน้นเรื่องการเสริมสร้างคุณสมบัติภายในที่โค้ชทีมจำเป็นต้องมี ซึ่งส่งผลกระทบกับระดับคุณภาพผลงานของทีมและสัมพันธภาพที่ดีทั้งระหว่างตัวโค้ชกับทีม และระหว่างสมาชิกทีมด้วยกันเอง

โมเดลการโค้ชทีม INNER GROWTH เป็นการผสมผสานกระบวนการโค้ชทีมแบบตะวันตก โดยนำหลักโมเดล GROW เข้ามาใช้ในการโค้ชทีมเพื่อแก้ปัญหาที่รากสาเหตุแบบ WIAL Action Learning ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรม อริยสัจ 4 ซึ่งให้ความสำคัญกับการรู้ว่าปัญหาหรือความทุกข์คืออะไร มีสาเหตุหรือสมุทัยมาจากอะไรที่ต้องแก้ไข ต้องการเป้าหมายผลลัพธ์หรือนิโรธอะไร และเมื่อต้องการให้ได้เป้าหมายผลลัพธ์ดับทุกข์ได้ ตามหลักพุทธธรรมคือสันติภาพภายใน หรือ ความสงบเย็น และสันติภาพภายนอกคือความสงบสุข ซึ่งจะดำเนินกระบวนการโค้ชทีมจนได้ผลลัพธ์ดังกล่าว จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาตัวตนด้านในของโค้ช ซึ่งมีเรื่องของจิตวิทยาสติ เป็นแกนกลาง ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพจิตใจด้วยพรหมวิหาร 4 ที่เป็นหลักพุทธธรรมสำคัญของคนเป็นผู้นำ ที่ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการบริหารจัดการอารมณ์ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การบริหารความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เมื่อผู้ทำหน้าที่โค้ชทีมมีคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญเหล่านี้ จะนำไปสู่การดำเนินกระบวนการโค้ชให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมาย ส่งเสริมให้สมาชิกในทีมมีสติ อยู่กับปัจจุบัน ค้นหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงก่อนที่จะแลกเปลี่ยนพูดคุยในวิธีการแก้ไขปัญหา ท่ามกลางบรรยากาศรู้สึกปลอดภัยทางจิตใจในการทำงาน ร่วมกันสร้างสรรค์วิธีการแก้ปัญหารูปแบบใหม่ เกิดสันติภาพทั้งภายในและภายนอก นำไปปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง งานได้ผล คนเป็นสุข องค์กรได้นวัตกรรม ถึงเวลาแล้วหรือยังที่องค์กร ทีมงาน ผู้บริหารระดับสูงจะให้ความสำคัญ ในการพัฒนาผู้นำหรือผู้ที่เป็นโค้ชโดยใส่องค์ประกอบของสภาวะภายในจิตใจ สร้างคุณค่าผ่านคุณธรรม อันเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นสัจธรรมไม่มีวันหมดอายุ ใช้ได้ทุกยุคสมัย นำมาพัฒนางานในปัจจุบันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2011). *The Four Noble Truths for the Modern Age].* Bangkok: Tatha Publication.

Castillo, G. F. (2024). *How to Make an Internal Team Coach: An Integration of Team Coaching and Workplace Performance*. Retrieved October 24, 2025, from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11200866/

Chief Learning Officer. (2025). *Leadership Coaching: Developing Effective Executives*. Retrieved October 16, 2025, from https://www.chieflearningofficer.com/2006/06/29/leadership-coaching-developing-effective-executives/

Edmondson, A. C. (2018). *The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth*. Hoboken, NJ: Wiley.

Edmondson, A. C. (2021). *Teaming to Innovate*. Boston, MA: Harvard Business Review Press.

Gallup. (2024a). *Engagement Recedes for the First Time in Four Years*. State of the Global Workplace. Retrieved October 16, 2025, from https://www.gallup.com/workplace/349484/state-of-the-global-workplace.aspx

Gallup. (2024b). *State of the Global Workplace 2024: The Voice of the World's Employees*. Washington, DC: Gallup, Inc. Retrieved October 16, 2025, from https://www.gallup.com/workplace/349484/state-of-the-global-workplace.aspx

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York, NY: Bantam Books.

Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2002). *Primal Leadership: Realizing the Power of Emotional Intelligence*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Hawkins, P. (2011). *Leadership Team Coaching: Developing Collective Transformational Leadership*. London: Kogan Page.

ICF Bangkok Charter Chapter. (2025). *Definition of Coaching According to the International Coaching Federation (ICF)*. Retrieved October 13, 2025, from https://www.icfbangkok.com/icf-definition-of-coaching

International Coaching Federation. (2025a). *Advancing Coaching Profession in Thailand*. Retrieved October 13, 2025, from https://www.icfbangkok.com/our

International Coaching Federation. (2025b). *What Is Coaching?* Retrieved October 13, 2025, from https://coachingfederation.org/get-coaching/coaching-for-me/what-is-coaching

Jaroensook, N., Chumkaew, S., & Suttapong, K. (2015). Coaching Strategy for Creating the Excellence Work Performance. *WMS Journal of Management*, 4(2), 60–66.

Kabatzinn, J. (1990). *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of Your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness*. New York, NY: Delacorte.

Kim, Y. (2018). Team Coaching and Team Learning: A Systematic Literature Review. *Human Resource Development Review*, 17(3), 300–324.

Lencioni, P. (2002). *The Five Dysfunctions of a Team*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Marquardt, M. J., Banks, S., Cauwelier, P., & Ng, C. S. (2018). *Optimizing the Power of Action Learning: Real-Time Strategies for Developing Leaders, Building Teams and Transforming Organizations*. (3rd ed.). Boston, MA: Nicholas Brealey Publishing.

Office of the Civil Service Commission. (2023). *Training Program on Coaching and Mentoring for Transformational Leadership and Role-Model Development*. Retrieved October 13, 2025, from https://www.ocsc.go.th/civil-servant-development/development-courses/skill-competency-development-course/coaching-mentoring/aboutus

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2021). *Dictionary of Buddhist Terms (Online Version).* Retrieved October 14, 2025, from https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=161

Rahula, W. (2018). *What the Buddha Taught*. (R. Nawaporn, Trans.). Bangkok: Thammasapa Press.

Terlato, A. N. (2024). Management Models Vis-à-Vis the Challenge of a VUCA Environment and Wicked Problems. *Global Journal of Management and Business Research: A Administration and Management*, 24(3), 72–81.

Whitmore, J. (2009). *Coaching for Performance: Growing Human Potential and Purpose*. London: Nicholas Brealey.

Wongpiromsarn, Y. (2023). *Mindfulness Psychology [in Thai]. Department of Mental Health, Ministry of Public Health*. Retrieved October 25, 2025, from https://thaibpsc.satidee.com/wp-content/uploads/2023/03/บทความเรื่องจิตวิทยาสติ-เผยแพร่-8-มค-66.pdf

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม*

Buddhist Architectural Design Based on *Sappāya* Principles for Holistic Well-Being

กรณ์กันต์ ลิ้วสงวนกุลธร
Kornnakan Liosanguankulthorn
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: taaklom@gmail.com

บทคัดย่อ

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม เป็นแนวทางที่มุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายและจิตใจให้เกื้อกูลต่อการฝึกสติ การภาวนา และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดการออกแบบสถานปฏิบัติธรรมร่วมสมัย โดยบูรณาการหลัก สัปปายธรรม 7 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะ เข้ากับแนวคิด สุขภาวะองค์รวม

บทความสะท้อนให้เห็นว่าสัปปายธรรมแต่ละด้านสามารถถ่ายทอดเป็นคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดพื้นที่ที่เอื้อต่อความสงบและสมาธิ การวางผังที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การออกแบบสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนปฏิสัมพันธ์เชิงบวก การคำนึงถึงอาหาร สุขภาพ ภูมิอากาศ ธรรมชาติ และอิริยาบถของผู้ใช้พื้นที่ ซึ่งล้วนส่งเสริมสมดุลระหว่างกาย จิต และปัญญา

อย่างไรก็ตาม การออกแบบสถานปฏิบัติธรรมในปัจจุบันยังขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักสัปปายธรรมทั้ง 7 ด้านกับสุขภาวะองค์รวมอย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงเสนอแนวคิด "กรอบแนวคิดสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม" เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมร่วมสมัยให้เป็นสถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมและสุขภาวะองค์รวมของผู้ใช้พื้นที่

คำสำคัญ: สัปปายธรรม; สุขภาวะองค์รวม; สถาปัตยกรรมเชิงพุทธ; สถานปฏิบัติธรรมร่วมสมัย

Abstract

Buddhist Architectural Design Based on the Sappāya Principles for Holistic Well-Being is an approach that seeks to develop physical and psychological environments that support mindfulness practice, meditation, and balanced living. This article aims to propose a conceptual framework for the design of contemporary meditation centers by integrating the Seven *Sappāya* Principles: ***Āvāsa-sappāya*** (suitable dwelling), *Gocara-sappāya* (suitable surroundings or alms-going area), *Bhāssa-sappāya* (suitable speech or conversation), *Puggala-sappāya* (suitable persons or companions), *Bhojana-sappāya* (suitable food), *Utu-sappāya*

*Received October 30, 2025; Revised December 23, 2025; Accepted January 2, 2026

(suitable climate), and *Iriyāpatha-sappāya* (suitable posture or mode of movement), in conjunction with the concept of holistic well-being.

The research article demonstrates that each aspect of the *Sappāya* Principles can be systematically translated into contemporary architectural features. These include spatial arrangements that promote tranquility and concentration, site planning that supports everyday living, environmental design that encourages positive interactions, and consideration of food, health, climate, nature, and users' postures and physical activities. Collectively, these elements promote balance among the body, mind, and wisdom. However, contemporary meditation-center design still lacks an integrated conceptual framework that systematically connects all seven *Sappāya* Principles with holistic well-being. Therefore, this article proposes the "*Sappāya* Principles for Holistic Well-Being Framework" as a guideline for designing and developing contemporary meditation centers as Buddhist-inspired architecture that supports both Buddhist practice and the holistic well-being of users.

Keywords: *Sappāya* Principles; Holistic Well-Being; Buddhist-Inspired Architecture; Contemporary Meditation Centers

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์และดิจิทัลที่ความเจริญทางวัตถุเติบโตอย่างรวดเร็ว มนุษย์กลับเผชิญกับภาวะความเครียด ความโดดเดี่ยว และความสูญเสียสมดุลทางกาย–ใจอย่างกว้างขวาง (World Health Organization, 2020) ความเร่งรีบในการดำเนินชีวิต การทำงานที่หนักหน่วง และการพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้คนลดลง โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่พื้นที่สีเขียวและพื้นที่พักผ่อนทางจิตใจลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ปัญหานี้ส่งผลให้เกิดกระแสความตื่นตัวในระดับโลกเกี่ยวกับแนวคิด Wellness Design และ Mindfulness Space ซึ่งเน้นการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-being) ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ระบุว่าการส่งเสริมสุขภาวะจำเป็นต้องอาศัยทั้งระบบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เกื้อหนุนต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต (World Health Organization, 2020)

ในบริบทของประเทศไทย แม้จะเป็นประเทศที่มีรากฐานทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง แต่รูปแบบของสถาปัตยกรรมทางศาสนาในปัจจุบันกลับมีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นความสวยงามเชิงรูปแบบมากกว่าการสร้าง "ประสบการณ์แห่งการเจริญสติ" ให้กับผู้มาเยือน (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 1999) วัดและศูนย์ปฏิบัติธรรมจำนวนมากยังคงมีรูปแบบการออกแบบที่สืบทอดตามขนบเดิม ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองยุคดิจิทัล ผู้คนจำนวนมากจึงเริ่มแสวงหาพื้นที่แห่งความสงบและความหมายที่ตอบสนองทั้งร่างกายและจิตใจ ในขณะเดียวกันแนวคิด "Wellness Architecture" ที่กำลังได้รับความนิยมในระดับสากล เช่น WELL Building Standard เป็นต้น และแนวคิด Biophilic Design ของ Kellert (2018) ยังไม่ถูกบูรณาการเข้ากับภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทั้งที่ประเทศไทยมีศักยภาพสูงสุดในการเป็นต้นแบบของการออกแบบเชิงจิตวิญญาณในเอเชีย

ในระดับชุมชนและสถานปฏิบัติธรรม พบว่า วัดในเมืองหรือศูนย์ปฏิบัติภาวนาหลายแห่งยังประสบปัญหาการจัดพื้นที่ที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสงบ เช่น เสียงรบกวนจาก

สิ่งแวดล้อมรอบข้าง ความแออัดของพื้นที่ หรือการขาดสภาพแวดล้อมทางจิตวิญญาณที่เกื้อกูลต่อผู้ปฏิบัติ สภาพดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดของการออกแบบพื้นที่ในบริบทเมืองที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อสุขภาวะทางจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติได้อย่างแท้จริง (World Health Organization, 2020; Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 1999)

ดังนั้น “การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม” ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักสัปปายธรรม 7 (Sappaya Dhamma) เข้ากับแนวคิด Wellness Design เพื่อพัฒนาแนวทางการออกแบบที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม และดำรงชีวิตอย่างมีสติและสุขภาวะที่ยั่งยืน โดยหลักสัปปายะ 7 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม) โคจรสัปปายะ (สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล) ภัสสะสัปปายะ (การสื่อสารและสัมพันธ์ที่ดี) ปุคคลสัปปายะ (ผู้คนที่เกื้อกูล) โภชนสัปปายะ (อาหารที่ถูกสุขลักษณะ) อุตุ-สัปปายะ (ภูมิอากาศที่เหมาะสม) และอิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถและการเคลื่อนไหวที่สมดุล) ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สามารถแปลความหมายใหม่ในเชิงการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดสุขภาวะองค์รวมได้อย่างลงตัว

สถาปัตยกรรมเชิงพุทธสามารถสร้างสุขภาวะองค์รวมได้โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะการออกแบบเพื่อศาสนสถานเท่านั้น แต่ขยายสู่พื้นที่ชีวิตร่วมสมัย เช่น อาคารชุมชน ศูนย์สุขภาวะ หรือพื้นที่เมืองที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างมีสติ งานศึกษานี้มุ่งเสนอแนวทางบูรณาการระหว่างพุทธธรรมและศาสตร์การออกแบบ เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ต่อสถาปัตยกรรมในฐานะ “สื่อแห่งการภาวนา” ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน โดยมีเป้าหมายเพื่อเสนอกรอบแนวคิดการออกแบบที่อาศัย “สัปปายธรรม” เป็นรากฐานของการสร้างสถาปัตยกรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม โดยเชื่อมโยงกับหลัก Holistic Well-being ใน 4 มิติ (กาย-ใจ-สังคม-จิตวิญญาณ) และยังสอดคล้องกับหลักสากล Sustainable Development Goals (SDGs) และ Inner Development Goals (IDGs) อีกด้วย แต่ในบทความนี้จะนำเสนอแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์การออกแบบร่วมสมัย โดยเฉพาะแนวคิดสัปปายธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมเป็นหลักใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของคนในสังคมเมือง

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการออกแบบสถาปัตยกรรม

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเพื่อสุขภาวะองค์รวม เป็นแนวคิดที่บูรณาการ “หลักพุทธธรรม” เข้ากับ “ศาสตร์การออกแบบเชิงสุขภาวะ (Wellness Design)” เพื่อให้สถาปัตยกรรมสามารถเกื้อกูลต่อสุขภาวะทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ แนวคิดนี้มีรากฐานทางทฤษฎีจากหลากหลายสำนัก ทั้งในระดับสากลและไทย ดังนี้

1. ทฤษฎีการออกแบบที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Design Theory)

แนวคิดหลัก : เน้นให้ผู้ใช้เป็นศูนย์กลางของการออกแบบ โดยเข้าใจความต้องการทางกายและใจอย่างลึกซึ้ง (Norman, 2013) การออกแบบจึงมิใช่เพียงการตอบสนองฟังก์ชัน แต่ต้องเกื้อกูลประสบการณ์ชีวิตของผู้ใช้

2. ทฤษฎีการออกแบบเชิงประสบการณ์ (Experiential Design Theory)

แนวคิดหลัก : มนุษย์เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Dewey, 1934) ดังนั้นการออกแบบที่ดีควรสร้าง “ประสบการณ์แห่งการตระหนักรู้” ผ่านสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นประสาทสัมผัสอย่างสมดุล

3. ทฤษฎีการออกแบบเชิงชีวภาวะ (Biophilic Design Theory)

แนวคิดหลัก : มนุษย์มีสายสัมพันธ์โดยกำเนิดกับธรรมชาติ (Kellert, 2018) การออกแบบที่ผสานองค์ประกอบของธรรมชาติช่วยฟื้นฟูสุขภาวะทางกายและจิต

4. ทฤษฎีสถาปัตยกรรมเพื่อสุขภาวะ (Wellness Architecture Theory)

แนวคิดหลัก : สถาปัตยกรรมสามารถส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะของมนุษย์ (Shen ana Saijo, 2008) โดยเฉพาะการควบคุมแสง เสียง อุณหภูมิ และอากาศภายในอาคาร

5. ทฤษฎีสถาปัตยกรรมเพื่อความหมาย (Architecture for Meaning Theory)

แนวคิดหลัก : สถาปัตยกรรมคือ “สื่อแห่งการดำรงอยู่” (Norberg-Schulz, 1980) ที่ช่วยให้มนุษย์เชื่อมโยงกับสถานที่และเกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าภายใน

6. แนวคิดการออกแบบเชิงพุทธ (Buddhist Design Philosophy – ไทย)

แนวคิดหลัก : “สถาปัตยกรรมคือการภาวนา” (Buddhadasa Bhikkhu, 2000) โดยสิ่งปลูกสร้างควรเป็นสื่อกลางแห่งการลดละและสร้างสมาธิ

7. ทฤษฎีสถาปัตยกรรมสัปปายะ (Sappaya Architectural Theory – ไทยร่วมสมัย)

แนวคิดหลัก : Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto) (2012); เสนอแนวคิดการนำหลักสัปปายธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบวัดและศูนย์ภาวนา เพื่อสร้างความสบายกาย–ใจและเอื้อต่อการเจริญสติ

ความหมายของสัปปายธรรม

คำว่า “สัปปายะ” ภาษาบาลี แปลว่า “สิ่งที่เกื้อกูล เหมาะสม หรือเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม” (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002) เป็นแนวคิดสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่ออธิบายสภาวะและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้จิตใจตั้งมั่นในสมาธิ และดำเนินไปสู่ความสงบแห่งปัญญาได้อย่างราบรื่น พระไตรปิฎก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายแนวคิด “สัปปายธรรม 7” ไว้อย่างชัดเจนในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดยสังเคราะห์จากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา กล่าวถึง “สัปปายธรรม 7” ไว้อย่างชัดเจนว่า สัปปายะ7 (สิ่งที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต, สิ่งที่เหมาะกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

1. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อันเหมาะ เช่น ปลอดภัย ไม่พลุกพล่านจอแจ บางแห่งเรียก เสนาสน-สัปปายะ

2. โคจรสัปปายะ (แหล่งอาหารอำนวย ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป)

3. ภัสสสัปปายะ (การพูดคุยที่เหมาะกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ ข่าวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา บางแห่งเรียก ธัมมัสสวนสัปปายะ)

4. ปุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ

5. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก บางแห่งเรียก อาหารสัปปายะ)

6. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะ เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

7. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี มีอิริยาบถสมดุล)

สัปปายธรรมจึงเป็นแนวคิดที่สะท้อน “มิติแห่งความสมดุล” ระหว่างกาย จิต และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดสภาวะที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ การภาวนา และการเข้าถึงความสงบภายใน ดังนั้น เมื่อแนวคิดนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์การออกแบบสถาปัตยกรรม จึงเกิด “สถาปัตยกรรมเชิงสัปปายธรรม” ซึ่งมิได้มุ่งเน้นเพียงความงามเชิงศิลป์ แต่เน้น “ความเกื้อกูลเชิงจิตวิญญาณ”ที่จะช่วยฟื้นฟูสุขภาวะองค์รวมของผู้ใช้พื้นที่

สัปปายธรรม : แนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ

สถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาเป็นมากกว่าศิลปะของการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง หากแต่เป็น “เครื่องมือทางจิตวิญญาณ” ที่ช่วยเกื้อกูลให้มนุษย์ได้เข้าถึงความสงบเย็นและความจริงของชีวิตอย่างลึกซึ้ง (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002) การสร้างอาคารหรือพื้นที่ในพุทธศาสนาจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงความงามเชิงรูปธรรม แต่เป็น “ศิลปะแห่งการภาวนา” ที่แฝงด้วยปรัชญาแห่งความพอดี เรียบง่าย และเป็นสัปปายะ หรือความเกื้อกูลต่อกายและใจของผู้ใช้พื้นที่ การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความงามทางกายภาพ (Aesthetic Form) และคุณค่าทางจิตวิญญาณ (Spiritual Value) เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างโลกภายนอกกับโลกภายในของมนุษย์

ในทางพระพุทธศาสนา “สถาปัตยกรรม” มิได้ถูกมองว่าเป็นเพียงโครงสร้างแห่งวัตถุ แต่คือ “สื่อกลางแห่งธรรมะ” ที่ช่วยให้ผู้คนได้สัมผัสความจริงแห่งชีวิตผ่านการอยู่ การเห็น และการภาวนาในพื้นที่นั้น ๆ เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลัก “สัปปายธรรม” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งทางกายภาพและจิตใจ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2013) เมื่อสัปปายธรรมถูกนำมาประยุกต์ใช้ในศาสตร์สถาปัตยกรรม จึงก่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งถือเป็น “นวัตกรรมทางจิต” (Mindful Innovation) ที่สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันที่มนุษย์กำลังแสวงหาความสงบจากภายในท่ามกลางความวุ่นวายของโลกภายนอก

พื้นที่ทางกายภาพในพุทธสถาปัตยกรรมจึงทำหน้าที่มากกว่าการรองรับกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำวัตร ฟังธรรม หรือการเจริญสมาธิ แต่ยังเป็นพื้นที่แห่ง “การภาวนาเชิงสิ่งแวดล้อม” (Environmental Meditation Space) ที่หลอมรวมสภาวะของกาย จิต และสิ่งแวดล้อมให้เป็นหนึ่งเดียว สถาปัตยกรรมเชิงพุทธในมิติของสัปปายธรรมจึงมีเป้าหมายเพื่อสร้าง “อาวาสแห่งจิต” (Spiritual Dwelling) ที่ช่วยให้ผู้ใช้พื้นที่ได้อยู่กับตนเองอย่างตื่นรู้ และเชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง

เมื่อพิจารณาในบริบทของสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ การแข่งขัน และความเครียดจากเทคโนโลยี การมี “พื้นที่สัปปายะ” จึงเปรียบเสมือน “ที่พักของจิต” ที่ช่วยฟื้นฟูพลังภายในของมนุษย์ (Kabat-Zinn, 1994) สถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่ยึดหลักสัปปายธรรมจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่ทางศาสนา แต่คือ “นวัตกรรมแห่งความสงบ” (Innovation of Serenity) ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในวัด สถานธรรม โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในพื้นที่เมือง เพื่อให้ผู้คนได้สัมผัสความสงบในทุกอิริยาบถของชีวิต

โดยสรุป สถาปัตยกรรมเชิงพุทธตามแนวสัปปายธรรมเป็นการออกแบบที่มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างกายและใจ โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นรากฐาน และใช้กระบวนการออกแบบเชิงสติเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้าง “สุขภาวะองค์รวม” ที่นำไปสู่ “สันติสุขภายใน” และ “สันติสุขของชุมชน” อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาและสันติศึกษาในโลกยุคใหม่ (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2022)

แนวคิด และทฤษฎีที่สนับสนุนการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ

แนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสุนทรียศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่ตั้งอยู่บน “โลกทัศน์ทางธรรมะ” ที่มองว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสามารถเป็น “เครื่องมือแห่งการภาวนา” และ “สื่อกลางของสติ” ได้ การออกแบบจึงต้องอาศัยกรอบคิดจากหลายศาสตร์ ทั้งทางจิตวิทยา สิ่งแวดล้อมสันติศึกษา และปรัชญาพุทธ เพื่อให้การออกแบบพื้นที่นำไปสู่การพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ในส่วนนี้จะอธิบายทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ ได้แก่

1. แนวคิดสติ

ทฤษฎีสติเป็นแนวคิดสำคัญในศาสตร์การพัฒนาเชิงจิตวิญญาณ โดย Kabat-Zinn (1994) ได้เสนอว่า “สติคือการรับรู้และตื่นรู้อย่างไม่ตัดสินในปัจจุบันขณะ” ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ในทุกกิจกรรมของชีวิต รวมถึงการออกแบบสิ่งแวดล้อม

ในการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ “สติ” ทำหน้าที่เป็นทั้ง กระบวนการออกแบบ (Design Process) และ ผลลัพธ์ของการใช้พื้นที่ (Design Outcome) กล่าวคือ สถาปนิกหรือผู้ออกแบบจะต้องมีสติในการเลือกวัสดุ รูปทรง สี และแสง เพื่อให้แต่ละองค์ประกอบสะท้อนความสงบ ความพอดี และความเป็นธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ผู้ใช้พื้นที่ก็จะได้รับ “ประสบการณ์แห่งสติ” ผ่านการมอง การเคลื่อนไหว และการหายใจในพื้นที่นั้น

ตัวอย่างเช่น การออกแบบเส้นทางเดินจงกรมที่มีความสมดุลระหว่างแสงและเงา เสียงและความเงียบจะช่วยให้ผู้เดินรู้สึกอยู่กับปัจจุบันโดยอัตโนมัติ สอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่ว่า “เมื่อมีสติ เมื่อนั้นย่อมมีสันติ”

2. สันติภาวะ

สันติภาวะเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่าง “สติ” ในระดับปัจเจกกับ “สันติ” ในระดับสังคม โดยตั้งอยู่บนความเข้าใจว่าความสงบในสังคมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมนุษย์สามารถเข้าถึงความสงบภายในตนเองก่อน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Phramaha Hansa Dhammahaso (2022) ที่มองว่าสันติภาพทางสังคมจำเป็นต้องมีรากฐานจากการพัฒนาจิตใจและสติของปัจเจกบุคคล ควบคู่กับการอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่ชี้ว่าสันติสุขเป็นสุขอย่างยิ่ง อันเกิดจากการดับความฟุ้งซ่านและความยึดมั่นของจิต (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002)

ในทางสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ แนวคิด “สันติภาวะ” ทำหน้าที่เป็นทั้ง กระบวนการออกแบบ (Design Process) และ ผลลัพธ์ของพื้นที่ (Design Outcome) กล่าวคือ ผู้ออกแบบต้องมีสติในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกทำเล วัสดุ รูปทรง สี และแสง เพื่อให้ทุกองค์ประกอบสะท้อนความเรียบง่าย สมดุล และเมตตา ขณะเดียวกัน ผู้ใช้พื้นที่สามารถเกิดสันติภายใน (Inner Peace) ผ่านประสบการณ์ของการอยู่อาศัยในพื้นที่ที่เกื้อกูลต่อการภาวนา การออกแบบที่อิงแนวคิดนี้จึงมิได้มุ่งสร้างเพียงความงามทางวัตถุ หากแต่เป็นความงามทางจิตวิญญาณที่ช่วยให้ผู้คนรู้สึกสงบ ผ่อนคลาย และเปิดใจต่อกันอย่างมีสติ

ในเชิงหลักธรรม แนวคิดสันติภาวะยังสัมพันธ์กับ หลักสัปปายธรรม 7 โดยเฉพาะอาวาสสัปปายะและโคจรสัปปายะ ซึ่งมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการภาวนาและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ทั้งยังสอดคล้องกับแนวทาง พุทธสันติวิธี (Buddhist Peaceful Means) ของพระพรหมคุณาภรณ์ ที่เสนอให้สถาปัตยกรรมทำหน้าที่เป็น “สื่อแห่งสติ (Mindful Space)” เพื่อหล่อเลี้ยงสันติสุขภายในและขยายไปสู่สันติสุขในระดับสังคม (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดสันติภาวะมองว่า “สติ” คือรากฐาน และ “สันติ” คือผลลัพธ์ เมื่อสถาปัตยกรรมถูกออกแบบและใช้งานด้วยสติ พื้นที่ย่อมกลายเป็นสื่อกลางของการสร้างสันติภาวะในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

3. ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมจิตวิทยา

ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมจิตวิทยาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ” โดยมองว่าสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความรู้สึก และสุขภาวะของมนุษย์ (Kaplan and Kaplan, 1989) การออกแบบพื้นที่ที่เหมาะสมสามารถลดความเครียด เพิ่มสมาธิ และสร้างความรู้สึกสงบได้

ในทางสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ แนวคิดนี้สะท้อนผ่านหลัก อาวาสสัปปายะ และ อุตุสัปปายะ ที่เน้นความเหมาะสมของที่อยู่อาศัยและสภาพภูมิอากาศ ตัวอย่างเช่น การออกแบบวัดหรือสถานธรรมให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่กลมกลืนกับธรรมชาติ มีแสงธรรมชาติอ่อน ๆ เสียงน้ำ เสียงลม และลมพัดผ่านอย่างสมดุล สิ่งเหล่านี้ช่วยปรับสภาวะทางกายและจิตให้เกิดสมาธิอย่างเป็นธรรมชาติ

สถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อจิตใจเช่นนี้จึงกลายเป็น สถาปัตยกรรมบำบัด (Healing Architecture) ที่ไม่เพียงรักษาอารมณ์แต่ยังปลุกให้เกิดสติและการรับรู้เชิงลึก ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธศาสนา

4. ทฤษฎีความงามเชิงจิตวิญญาณ

ในพุทธศิลป์ “ความงาม” มิได้หมายถึงความสวยงามภายนอก แต่หมายถึง “ความงามที่นำไปสู่ความสงบภายใน” (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002) อธิบายว่า ความงามแท้คือความจริงที่ทำให้จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่น

ทฤษฎีความงามเชิงจิตวิญญาณจึงมองว่าสถาปัตยกรรมที่งามที่สุดคือสถาปัตยกรรมที่ “ปลุกให้จิตสงบ” ไม่ใช่เร้าให้จิตฟุ้ง ตัวอย่างเช่น พระอุโบสถหรือวิหารที่มีลวดลายเรียบง่าย แสงอ่อนที่ส่องผ่านช่องหน้าต่างอย่างพอดี เสียงระฆังที่กังวานช้า ๆ สิ่งเหล่านี้สร้าง “ประสบการณ์แห่งสุนทรียะแห่งสติ” (Aesthetics of Mindfulness) ซึ่งนำผู้ใช้เข้าสู่สมาธิโดยไม่รู้ตัว

แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับ “Phenomenology of Architecture” ของ Norberg-Schulz (1980) มองว่าสถาปัตยกรรมคือศิลปะของการสร้าง “สถานที่แห่งจิตวิญญาณ” (Genius Loci) ซึ่งทำให้มนุษย์รู้สึกถึงการดำรงอยู่ที่มีความหมาย การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงเป็นกระบวนการสร้าง “สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของจิต” ที่สะท้อนความงามในความเรียบง่าย และความสงบในความว่าง

5. สตินวัตกรรม

Phramaha Hansa Dhammahaso (2022) ได้เสนอแนวคิด “สตินวัตกรรม” (Mindful Innovation) ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่โดยใช้ “สติ” เป็นฐาน เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากการตื่นรู้ภายใน มิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีหรือวัตถุ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงจิตวิญญาณและคุณค่า

เมื่อประยุกต์ใช้ในสถาปัตยกรรม แนวคิดนี้หมายถึงการออกแบบพื้นที่อย่างมีสติในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตั้งเจตนา (Intention) การวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ (Awareness) ไปจนถึงการเลือกใช้วัสดุและการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อจิตใจ (Sappaya Environment)

สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นด้วยสตินวัตกรรมจึงไม่ใช่เพียงสิ่งปลูกสร้าง แต่คือ “นวัตกรรมทางใจ” (Spiritual Innovation) ที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับชุมชน และมนุษย์กับตนเอง เพื่อให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน (Sustainable Peace)

จากการวิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธมิได้เป็นเพียงการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา แต่เป็น “ศาสตร์แห่งการบูรณาการ” ที่เชื่อมโยงระหว่างจิตวิทยา สิ่งแวดล้อม ศิลปะ และ

ธรรมะ เข้าด้วยกัน ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมจิตวิทยาช่วยอธิบายผลของสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาวะ ทฤษฎีสติเน้นกระบวนการของความตื่นรู้ ทฤษฎีสันติภาพเชิงบวกให้กรอบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทฤษฎีความงามเชิงจิตวิญญาณให้มิติของสุนทรียะภายใน และทฤษฎีสตินวัตกรรมเป็นสะพานเชื่อมทั้งหมดเข้าด้วยกันในยุคใหม่

การออกแบบเชิงพุทธจึงไม่ใช่เพียงการสร้าง “อาคาร” หากแต่เป็นการสร้าง “อารมณ์ธรรม” (Dhamma Atmosphere) ที่นำผู้ใช้เข้าสู่สภาวะสมดุลระหว่างกายและจิต เกิดสติ ปัญญา และสันติสุขอย่างแท้จริง

การประยุกต์สัปปายธรรมกับการออกแบบสถาปัตยกรรม

1. อาวาสสัปปายะ : การจัดวางพื้นที่และอาคารที่เกื้อกูลต่อการภาวนา

อาวาสสัปปายะหมายถึง “ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม” ซึ่งในบริบททางสถาปัตยกรรม หมายถึงการเลือกสถานที่ตั้งและการออกแบบอาคารให้มีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติธรรม ตัวอย่างเช่น วัดหรือสถานธรรมที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีต้นไม้ น้ำ และอากาศบริสุทธิ์ ช่วยให้ผู้คนรู้สึกสงบและเกิดสติ (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2013)

หลักการออกแบบเชิงอาวาสสัปปายะยังรวมถึงการจัดวางพื้นที่ให้มีความสงัดจากสิ่งรบกวน การสร้างเส้นทางเดินจงกรมที่ร่มรื่น การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้หรือหิน เพื่อสร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับธรรมชาติ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ “ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมจิตวิทยา” (Environmental Psychology Theory) ของ Kaplan and Kaplan (1989) ที่กล่าวว่าสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดธรรมชาติสามารถลดความเครียดและเสริมสมาธิของมนุษย์ได้

2) โคจรสัปปายะ : บริบททางสังคมและชุมชนที่เกื้อกูล

ในเชิงสถาปัตยกรรม “โคจร” หมายถึงบริเวณหรือขอบเขตของการดำเนินชีวิตที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งในระดับกายภาพและสังคม การออกแบบพื้นที่จึงต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “พื้นที่ธรรมะ” กับ “พื้นที่ชีวิต” ของผู้คน เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลกันอย่างกลมกลืน ไม่แยกขาดระหว่างศาสนสถานกับชุมชนโดยรอบแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลัก “พุทธสันติวิธี” (Buddhist Peaceful Means) ที่มุ่งสร้างสังคมแห่งความเข้าใจและเมตตา โดยเริ่มต้นจาก “สันติภายใน” ของแต่ละบุคคลจนขยายสู่ “สันติภายนอก” ของชุมชน (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2022) การออกแบบพื้นที่จึงควรส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความสงบในใจผ่านสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการภาวนาและการอยู่ร่วมอย่างสันติในทางปฏิบัติ โคจรสัปปายะในเชิงการออกแบบ คือ การจัดวางพื้นที่ให้สัมพันธ์กับเส้นทางชีวิตของชุมชน เช่น การออกแบบ “ลานธรรม” ที่เปิดให้ประชาชนสามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมภาวนาได้ การออกแบบทางเดินและภูมิทัศน์ให้เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สงบกับพื้นที่สาธารณะอย่างกลมกลืน โดยไม่แยกขาดกัน นอกจากนี้ การใช้วัสดุและสีที่เป็นธรรมชาติ รวมถึงการเปิดมุมมองสู่ต้นไม้หรือสายน้ำ ยังช่วยให้ผู้ใช้รู้สึกผ่อนคลายและตระหนักถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติโคจรสัปปายะจึงเป็นการออกแบบที่มุ่งสร้าง “สังคมแห่งสติ (Mindful Community)” ซึ่งผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ เห็นอกเห็นใจ และเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการภาวนาและการใช้ชีวิตอย่างมีสมดุล ทั้งยังสอดคล้องกับหลัก “สัปปายธรรม 7” ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนากาย ใจ และสังคมให้เข้าถึงสุขภาวะองค์รวมอย่างแท้จริง

3. ภัสสสัปปายะ : พื้นที่เพื่อการสื่อสารอย่างสันติ

ภัสสสัปปายะในพระพุทธศาสนา หมายถึง “การพูดคุยที่เหมาะสม” หรือการสื่อสารด้วยวาจาสุภาพ มีเมตตา และไม่สร้างความขัดแย้ง (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002) การนำแนวคิดนี้

มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ หมายถึงการสร้าง “พื้นที่สื่อสารสันติ” (Peaceful Communication Space) เช่น ศาลาธรรม ห้องสนทนาธรรม หรือโถงรวมที่มีบรรยากาศสงบ แสงอ่อน และเสียงสะท้อนน้อย เพื่อให้ผู้คนสามารถพูดคุยอย่างลึกซึ้งและมีสติ

นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับ “ทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล” (DeVito, 2016) ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมของการสื่อสารมีอิทธิพลต่อคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ ดังนั้นการออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการฟังอย่างลึกซึ้งและการพูดด้วยเมตตาจึงเป็นหัวใจของภัสสสัปปายะเชิงสถาปัตยกรรม

4. ปุคคลสัปปายะ : การออกแบบเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้มีศีล

ปุคคลสัปปายะหมายถึง “บุคคลที่เกื้อกูล” หรือการอยู่ร่วมกับผู้มีศีลและปัญญา ในมิติของสถาปัตยกรรม หมายถึงการออกแบบพื้นที่ให้ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คน เช่น การจัดโซนกิจกรรมภาวนาร่วม การสร้างพื้นที่เงียบสงบให้แต่ละบุคคลได้ภาวนา การออกแบบที่ลดลำดับชั้นทางสังคม เช่น การใช้พื้นระดับเดียวกันในศาลา เพื่อแสดงถึงความเสมอภาค

แนวคิดนี้สอดคล้องกับ “ทฤษฎีพื้นที่แห่งความสัมพันธ์” (Relational Space Theory) ที่มองว่าพื้นที่ทางกายภาพสามารถกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมได้ (Lefebvre, 1991) ดังนั้นการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อความเมตตา เคารพ และการอยู่ร่วมอย่างสันติ

5. โภชนสัปปายะ : การออกแบบพื้นที่บริโภคที่เอื้อต่อการภาวนา

โภชนสัปปายะหมายถึง “อาหารที่เหมาะสม” ซึ่งในมิติของสถาปัตยกรรมเชิงพุทธสามารถขยายความไปถึงการออกแบบพื้นที่บริโภคที่เอื้อต่อการเจริญสติ ไม่ใช่เพียงด้านโภชนาการเท่านั้น แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการกินอย่างมีสติ (Mindful Eating) ของติช นัท ฮัน ที่มองว่าการรับประทานอาหารเป็นการภาวนาในชีวิตประจำวัน ผ่านการตระหนักรู้ลมหายใจ การเคลื่อนไหวของกาย และความสัมพันธ์ระหว่างอาหาร ธรรมชาติ และชีวิต (interbeing) (Thích Nhất Hạnh, 1991; Thích Nhất Hạnh, 2015)

การประยุกต์โภชนสัปปายะสู่การออกแบบจึงหมายถึงการสร้างพื้นที่รับประทานอาหารที่สงบ เรียบง่าย โปร่งโล่ง มีแสงธรรมชาติ ลดสิ่งรบกวน และจัดลำดับการใช้งานอย่างพอดี เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้พื้นที่อยู่กับปัจจุบันขณะ พื้นที่บริโภคในมุมมองนี้จึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ภาวนาในชีวิตประจำวัน ที่เกื้อกูลต่อสุขภาวะทางกาย จิต และความเข้าใจในความสัมพันธ์ของชีวิตอย่างองค์รวม

6. อุตุสัปปายะ : การออกแบบเพื่อสภาวะภูมิอากาศที่เหมาะสม

อุตุสัปปายะหมายถึง “สภาพอากาศที่เหมาะสม” เป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ เพราะสภาพอากาศมีผลต่อสุขภาพและอารมณ์ของผู้ใช้พื้นที่โดยตรง การออกแบบจึงต้องคำนึงถึงการระบายอากาศ การใช้แสงธรรมชาติ การป้องกันความร้อนหรือความชื้น เช่น การใช้หลังคาทรงสูง ระเบียงยื่น หรือช่องลม การสร้างสมดุลระหว่างร่มและแสงเป็นหลักแห่ง “มัชฌิมาปฏิปทาเชิงสิ่งแวดล้อม” (Environmental Middle Way) ซึ่งสะท้อนหลักความพอดีของพระพุทธศาสนา

7. อิริยาปถสัปปายะ : การออกแบบที่สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของกาย

อิริยาปถสัปปายะหมายถึง “อิริยาบถที่เหมาะสม” ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ เช่น การสร้างพื้นที่ให้เหมาะกับการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ หรือการทำกิจกรรมอย่างมีสติ เส้นทางการเคลื่อนไหวในอาคารควรเรียบง่าย มีลำดับการเคลื่อนจาก “โลกภายนอก” เข้าสู่ “โลกภายใน” เพื่อสะท้อนเส้นทางแห่งการภาวนา แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับ “ทฤษฎีจิตวิทยาสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์” (Phenomenology of Place) ของ Norberg-Schulz (1980) ที่กล่าวว่าการเคลื่อนไหวในพื้นที่สามารถนำมนุษย์เข้าสู่ประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณได้

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธเพื่อสุขภาวะองค์รวม

แนวคิด “สุขภาวะองค์รวม” (Holistic Well-being) หมายถึง การบูรณาการสุขภาพทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญาให้เกิดความสมดุลและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (World Health Organization, 2018) มนุษย์ที่มีสุขภาวะองค์รวมไม่เพียงหมายถึงผู้ที่ปราศจากโรคภัยทางกาย แต่รวมถึงผู้ที่มีจิตใจสงบ สังคมอบอุ่น และมีปัญญาเข้าใจชีวิตอย่างถูกต้อง พระพุทธศาสนามอง “สุขภาวะ” ในระดับลึกกว่านั้น โดยถือว่าสุขที่แท้จริง (Nibbanasukkha) คือสุขจากการดับทุกข์แห่งตัณหาและอุปาทาน ผ่านการพัฒนา “ภาวนา 4” ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่ใช้พื้นที่เป็นเครื่องมือพัฒนา “สุขภาวะองค์รวม” ของผู้ใช้ให้เข้าถึงความสงบเย็นได้ทั้งภายนอกและภายใน

1. สุขภาวะทางกาย (Physical Well-being)

สุขภาวะทางกายเป็นพื้นฐานสำคัญของสุขภาวะองค์รวม เพราะร่างกายที่สมบูรณ์ ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงของจิตใจและการภาวนา การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงให้ความสำคัญกับ “อุตุสัปปายะ” และ “อิริยาปถสัปปายะ” ซึ่งหมายถึงความเหมาะสมด้านอุณหภูมิ อากาศ แสง และอิริยาบถของผู้ใช้พื้นที่

สถาปัตยกรรมที่เกื้อกูลสุขภาวะทางกายควรมีการระบายอากาศที่ดี ใช้แสงธรรมชาติอย่างพอดี และคำนึงถึงการเคลื่อนไหวอย่างราบรื่นของผู้ใช้งาน เช่น การออกแบบทางเดินจงกรมใต้ร่มไม้ การสร้างศาลาปฏิบัติธรรมที่เปิดรับลม การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ หิน ดิน และใบไม้ เพื่อให้เกิดสัมผัสที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ การออกแบบเช่นนี้ช่วยลดความตึงเครียดของระบบประสาทและกระตุ้นให้ร่างกายเกิดความผ่อนคลายตามหลักการของ Mindful Environment (Kabat-Zinn, 1994)

นอกจากนี้ สีสันและสัดส่วนของอาคารก็มีผลต่อสุขภาพกายเช่นกัน สีเอิร์ธโทนหรือสีธรรมชาติจะช่วยให้ผู้ใช้รู้สึกสบายตา ส่วนสัดส่วนของพื้นที่ เช่น ความสูงของเพดาน หรือการจัดสรรพื้นที่โล่งในอาคาร จะส่งผลต่อการหายใจ การรับรู้ และสมดุลของกาย ดังนั้น สถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่เน้นสุขภาวะทางกายจึงเป็นทั้ง “พื้นที่พักผ่อนทางกาย” และ “พื้นที่บำบัดทางใจ” พร้อมกันไปในตัว

2. สุขภาวะทางจิต (Mental Well-being)

สุขภาวะทางจิต คือ ภาวะที่จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และสามารถอยู่กับปัจจุบันได้อย่างมีสติ พระพุทธศาสนาเน้นว่าความสงบภายในเป็นผลมาจากการฝึกสติ (Mindfulness) และสมาธิ (Concentration) ดังนั้น การออกแบบพื้นที่เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตจึงต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเจริญสติ

แนวทางหนึ่งคือการออกแบบตามหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” (ทางสายกลาง) ซึ่งหมายถึงความพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป พื้นที่ควรเรียบง่าย โล่ง โปร่ง ไม่ซับซ้อน เพื่อลดสิ่งรบกวนทางสายตาและจิตใจ การใช้สีโทนอ่อน แสงธรรมชาติ และเสียงแห่งธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำ เสียงลม หรือเสียงนกร้อง จะช่วยให้จิตใจเข้าสู่ภาวะสมดุลอย่างเป็นธรรมชาติ

ตัวอย่างเช่น การออกแบบ “ลานธรรม” หรือ “ห้องภาวนา” ที่เปิดรับแสงจากทิศตะวันออกซึ่งเป็นทิศแห่งการเริ่มต้นวัน หรือการสร้างจุดศูนย์กลางของอาคารให้ผู้ใช้รู้สึกมั่นคงและปลอดภัย การออกแบบเช่นนี้สัมพันธ์กับ “ทฤษฎีจิตวิทยาสภาพแวดล้อม” (Environmental Psychology Theory) ที่ชี้ว่าสภาพแวดล้อมมีผลโดยตรงต่ออารมณ์และสมาธิของผู้คน (Kaplan and Kaplan, 1989)

เมื่อผู้ใช้พื้นที่รู้สึกสงบ ปลอดภัย และผ่อนคลายจากสิ่งแวดล้อม จิตใจย่อมเข้าสู่สมาธิได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานของสุขภาวะทางจิตในเชิงพุทธที่เรียกว่า “จิตสงบด้วยสติ”

3. สุขภาวะทางสังคม (Social Well-being)

สุขภาวะทางสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลและปราศจากความขัดแย้ง การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงไม่ได้มุ่งสร้างพื้นที่ให้บุคคลปฏิบัติธรรมเพียงลำพังเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้าง “พื้นที่ร่วม” ที่ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตา เคารพ และรับฟังกันด้วยจิตสงบ

สถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมควรมี “ลานกิจกรรมสาธารณะ” หรือ “ศาลาธรรม” ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้สนทนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางธรรม และร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การนั่งสมาธิกลุ่ม หรือการเจริญเมตตาร่วมกัน พื้นที่เช่นนี้เรียกว่า Metta-based Space หรือ “พื้นที่แห่งเมตตา” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Galtung (1996) ที่กล่าวว่า “โครงสร้างทางสังคมที่เกื้อกูลกันจะก่อให้เกิดสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace).”

ตัวอย่างเช่น วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมบางแห่งมีการออกแบบศาลาปฏิบัติธรรมให้สามารถมองเห็นธรรมชาติรอบด้าน เพื่อสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างผู้คนด้วยกันเอง การใช้ที่นั่งแบบวงกลมแทนแถวตรง ยังช่วยลดลำดับชั้นทางสังคมและสร้างการสื่อสารที่เท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “สมานฉันท์” และ “อหิงสา” ในพุทธสันติวิธี (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2013)

สถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่ส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมจึงเป็น “พื้นที่แห่งความสัมพันธ์” ที่เกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งสติและเมตตาในระดับโครงสร้าง (Peaceful Architectural Structure)

4. สุขภาวะทางปัญญาและจิตวิญญาณ (Spiritual Well-being)

สุขภาวะทางปัญญาและจิตวิญญาณเป็นมิติสูงสุดของสุขภาวะองค์รวม หมายถึงการเข้าถึงความเข้าใจชีวิตตามความจริงและการพัฒนา “ปัญญาภาวนา” พระพุทธศาสนาชี้ว่าความสงบที่แท้ (Nibbana) มิใช่เกิดจากการหนีโลก แต่เกิดจากการตื่นรู้ในโลกอย่างมีปัญญา การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธจึงมุ่งให้พื้นที่กระตุ้นให้ผู้ใช้เกิดการตระหนักรู้ (Awakening Experience) ผ่านรูปแบบที่เชื่อมโยงระหว่างกายและใจ

พื้นที่เช่น “ลานภาวนา” หรือ “เส้นทางเดินจงกรม” สามารถออกแบบให้สะท้อนหลักไตรลักษณ์ (Anicca, Dukkha, Anatta) ได้ เช่น เส้นทางที่ค่อย ๆ เปลี่ยนระดับ แสดงถึงความไม่เที่ยงของชีวิต หรือการจัดวางองค์ประกอบให้มีความว่าง เพื่อให้ผู้ใช้ได้สัมผัส “สุญญตา” (Emptiness) ผ่านการมองเห็นและการเคลื่อนไหวในพื้นที่ การออกแบบดังกล่าวช่วยให้ผู้ใช้เกิดสมาธิภายใน และนำไปสู่ปัญญาแห่งการปล่อยวาง (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2013)

ในอีกมิติหนึ่ง สถาปัตยกรรมเพื่อจิตวิญญาณยังต้องเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เช่น การสร้างสระน้ำสะท้อนฟ้าเพื่อให้ผู้ใช้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงของเงาและแสง การใช้แนวทาง “สถาปัตยกรรมเชิงธรรมชาติ” (Biophilic Design) เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้จากธรรมะที่ซ่อนอยู่ในธรรมชาติ ทั้งหมดนี้เป็นการออกแบบเพื่อ “ภาวะตื่นรู้” (Mindful Awakening) ที่นำไปสู่ความเข้าใจในตนเองและโลกอย่างลึกซึ้ง

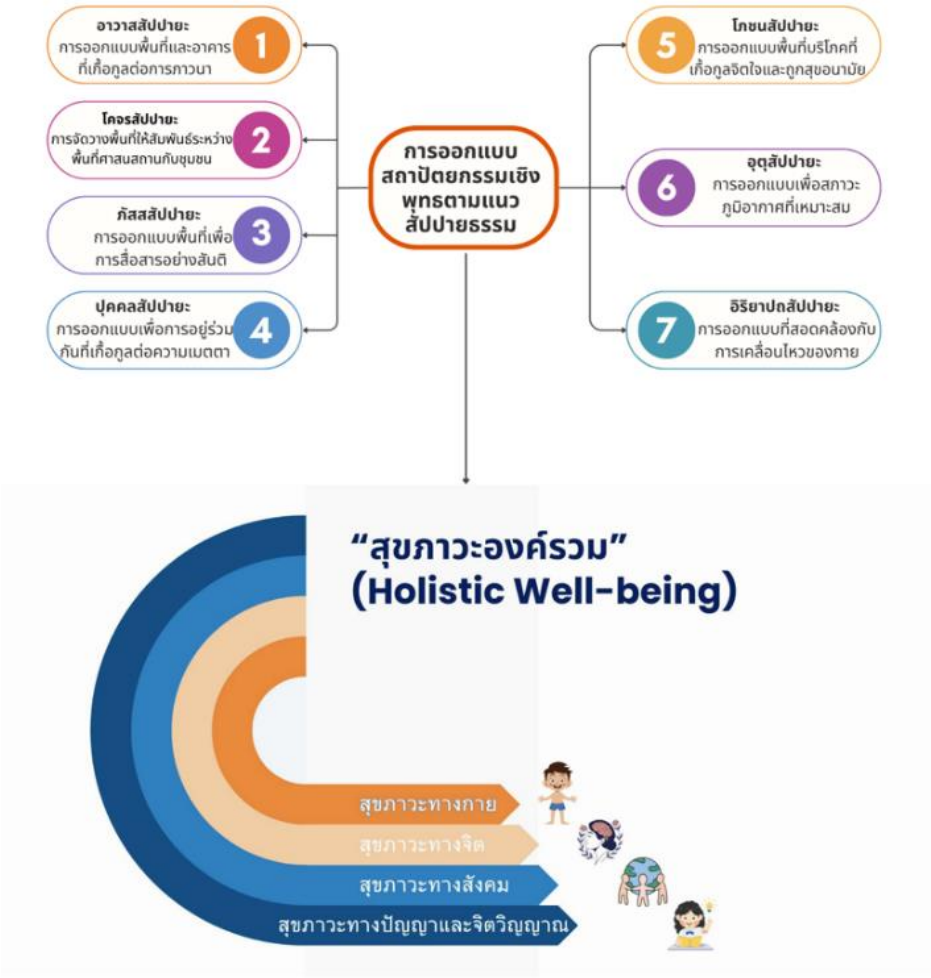
สุขภาวะทางปัญญาและจิตวิญญาณจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของสถาปัตยกรรมเชิงพุทธ เพราะเมื่อผู้ใช้พื้นที่สามารถเข้าถึงสภาวะสงบ ปลอดโปร่ง และเข้าใจความจริงแห่งชีวิตได้ด้วยตนเองแล้ว สุขภาวะองค์รวมทั้งสี่มิติย่อมสมบูรณ์และนำไปสู่สันติสุขภายใน (Inner Peace) อย่างแท้จริง (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2022)

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธเพื่อสุขภาวะองค์รวมจึงมิใช่เพียงการสร้างอาคารให้สวยงามหรือใช้งานได้ดี แต่คือการสร้าง “พื้นที่แห่งการภาวนา” ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนา “กาย จิต สังคม และปัญญา”

ไปพร้อมกัน การบูรณาการสัปปายธรรมเข้ากับแนวคิดสุขภาวะองค์รวมจึงเป็นการออกแบบที่สะท้อน “ความงามแห่งสติ” (Aesthetics of Mindfulness) และ “ความสงบแห่งธรรมะ” (Peace of Dhamma) ซึ่งเป็นหัวใจของสถาปัตยกรรมเชิงพุทธในโลกสมัยใหม่

องค์ความรู้ใหม่

การออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงพุทธที่ก้าวข้ามจาก “สถาปัตยกรรมเชิงสัญลักษณ์” สู่ “สถาปัตยกรรมเชิงจิตวิญญาณ” (Spiritual Architecture) ซึ่งเน้นการรับรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Awareness) มากกว่ารูปแบบทางวัตถุ นับเป็นการขยายขอบเขตของ Wellness Theory และ Mindfulness Theory ให้มีมิติทางพุทธธรรมที่ลึกซึ้งและประยุกต์ใช้ได้จริง ในเชิงปฏิบัติ องค์ความรู้นี้สามารถใช้เป็นแนวทางออกแบบสำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรมร่วมสมัยในเขตเมือง (Urban Mindfulness Center) ศูนย์สุขภาวะเชิงจิตวิญญาณ (Holistic Wellness Retreat) และพื้นที่สาธารณะเพื่อการภาวนา (Public Space for Contemplation) ซึ่งช่วยยกระดับบทบาทของสถาปัตยกรรมให้เป็น “นวัตกรรมทางใจ” (Mindful Innovation) ที่สร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม นำไปสู่สุขภาวะองค์รวมและสันติสุขอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคลและชุมชนดังภาพ 1

Picture 1: Buddhist Sappaya Model for Holistic Well-being

สรุป

การออกแบบสถาปัตยกรรมมิได้เป็นเพียงการสร้างที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำกิจกรรมของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเป็น “พื้นที่ทางจิตวิญญาณ” ที่มีพลังต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะเมื่อนำหลักสัปปายธรรมมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นหลักการในพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยเกื้อกูลต่อการฝึกฝนกายและใจ พื้นที่ที่ดีจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่ที่ตอบโจทย์การใช้งาน แต่คือพื้นที่ที่ส่งเสริมสภาวะภายในของผู้คนให้เข้าถึงความสงบ ความรู้ตัว และความผ่อนคลายอย่างแท้จริง

ในมิติกายภาพ การออกแบบที่คำนึงถึงการถ่ายเทอากาศ แสงธรรมชาติ และวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยสร้างสมดุลแก่ร่างกาย เกื้อหนุนสุขภาวะทางกาย ทำให้คนที่อยู่ในพื้นที่รู้สึกสบายและผ่อนคลาย สอดคล้องกับแนวคิดอุตุสัปปายะที่เน้นความเหมาะสมแห่งสภาวะแวดล้อมภายนอก ในมิติของจิตใจ ความเรียบง่าย ความกลมกลืนของแสง สี และเสียง ทำให้จิตไม่ถูกรบกวน กระตุ้นให้เกิดสติและสมาธิ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการภาวนาและการอยู่กับปัจจุบันขณะ

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม สถาปัตยกรรมที่ดีควรเปิดพื้นที่ให้เกิดความเมตตา การสื่อสารอย่างสันติและความเข้าใจซึ่งกันและกัน การจัดวางพื้นที่ให้เชื่อมโยงและสามารถใช้งานร่วมกันได้อย่างเป็นมิตร ช่วยปลูกฝังคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเกื้อกูล ขณะที่ในมิติของปัญญาและจิตวิญญาณ พื้นที่สามารถทำหน้าที่เป็น “สื่อภาวนา” กระตุ้นให้เกิดการใคร่ครวญ เข้าใจไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 และการปล่อยวางอย่างมีปัญญา ทำให้ชีวิตมีความหมายและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

มุมมองร่วมสมัยทางวิชาการ เช่น Environmental Psychology Theory, Mindfulness Theory ของ Kabat-Zinn, Spiritual Aesthetics และ Mindful Innovation ยืนยันตรงกันว่า สิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีผลโดยตรงต่อจิตใจ พฤติกรรม และปัญญาของมนุษย์ เมื่อสถาปัตยกรรมถูกออกแบบบนฐานแห่งสติและความเข้าใจธรรมชาติของจิตมนุษย์ มันจึงกลายเป็นเครื่องมือกล่อมเกลาจิตใจและสร้างความเป็นอยู่ที่สงบสุขได้อย่างลึกซึ้ง

จากการสังเคราะห์ทั้งหมดนี้นำมาสู่แนวคิด “สถาปัตยกรรมเพื่อสันติสุข” ซึ่งมองว่าสถาปัตยกรรมไม่ใช่เพียงสิ่งปลูกสร้าง แต่คือ “นวัตกรรมทางใจ” ที่ผสานศาสตร์ของการออกแบบเข้ากับศาสตร์แห่งธรรมะ พื้นที่จึงไม่เพียงทำหน้าที่รองรับกิจกรรมของมนุษย์ แต่ยังเป็นพื้นที่ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนากาย ใจ สังคม และปัญญาอย่างสมบูรณ์ การออกแบบเช่นนี้จึงเป็นหนทางสู่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมในโลกยุคใหม่

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2000). *Mindfulness With Breathing: A Manual for Serious Beginners*. Surat Thani: Suan Mokkh International Dharma Hermitage.

DeVito, J. A. (2016). *The Interpersonal Communication Book*. (14th ed.). Boston, MA: Pearson Education.

Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York, NY: Minton, Balch & Company.

Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo, Norway: International Peace Research Institute (PRIO).

Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life*. New York, NY: Hyperion.

Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Kellert, S. R. (2018). *Nature by Design: The Practice of Biophilic Design*. New Haven, CT: Yale University Press.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford, UK: Blackwell Publishing.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2013). *Tipitaka, Vol. 10: Digha Nikaya Mahavagga (Mahasatipatthana Sutta)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York, NY: Rizzoli.

Norman, D. A. (2013). *The Design of Everyday Things* (Rev. & expanded ed.). New York, NY: MIT Press.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (1999). *Dictionary of Buddhist Doctrine: Compendium Edition*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Buddhadhamma*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2012). *Buddhism for Peace and Harmony*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2013). *Buddhist Peace Methods*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2022). *Mindful Innovation for Sustainable Peace*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Shen, J., & Saijo, T. (2008). Reexamining the Relations between Socio-Demographic Characteristics and Individual Environmental Concern: Evidence from Shanghai Data. *Journal of Environmental Psychology,* 28(1), 42–50.

Thích Nhất Hạnh. (1991). *Peace Is Every Step: The Path of Mindfulness in Everyday Life*. New York, NY: Bantam Books.

Thích Nhất Hạnh. (2015). *How to Eat*. Berkeley, CA: Parallax Press.

World Health Organization. (2018). *Constitution of the World Health Organization (Basic Documents)*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

World Health Organization. (2020). *Urban Health and Well-Being Report*. Geneva, Switzerland: World Health Organization Press.

การพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4*

Development of Mental Health Care Leaders Based on the Four *Brahmavihāra* Principles

นุชจารี คล้ายสุวรรณ
Nuchgalee Klaysuwan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: Nuchgalee@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดการพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและสมดุล แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการบ่มเพาะผู้นำจิตอาสาที่สามารถเข้าใจ เข้าถึง และดูแลผู้บกพร่องทางจิตด้วยความตระหนักรู้ในคุณค่าความเป็นมนุษย์

การพัฒนาแกนนำตามแนวทางพรหมวิหาร 4 ช่วยปรับมุมมองการดูแลจากการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท ไปสู่การดูแลเชิงภาวนาที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจในทุกข์ของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง เมตตาช่วยสร้างความไว้วางใจและความอบอุ่นในความสัมพันธ์ กรุณาส่งเสริมการช่วยเหลืออย่างมีปัญญาและไม่เบียดเบียน มุทิตาเป็นพลังใจที่เกื้อหนุนให้เห็นคุณค่าและความก้าวหน้าของผู้รับการดูแล ขณะที่อุเบกขามีบทบาทสำคัญในการรักษาสมดุลทางอารมณ์ของผู้ดูแล ไม่ให้ตกอยู่ในภาวะเหนื่อยล้าหรือยึดติดเกินควร

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการพรหมวิหาร 4 ในกระบวนการพัฒนาแกนนำสามารถก่อให้เกิดคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ จิตตื่นรู้ต่อความทุกข์ของผู้อื่น การสื่อสารอย่างอ่อนโยน และภาวะผู้นำแห่งเมตตา อันเป็นฐานสำคัญของการสร้าง "สังคมแห่งเมตตา" ที่เอื้อต่อสุขภาวะทางใจของผู้ดูแล ผู้บกพร่องทางจิต และชุมชนโดยรวม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและสันติในระยะยาว

คำสำคัญ: พรหมวิหาร 4; การพัฒนาแกนนำ; ผู้บกพร่องทางจิต

Abstract

This research article aims to present a conceptual approach to developing leaders for caring for people with mental disabilities based on the Four *Brahmavihāra* Principles, namely *Mettā* (loving-kindness), *Karuṇā* (compassion), *Muditā* (sympathetic joy), and *Upekkhā* (equanimity). These principles are important Buddhist teachings that promote supportive and balanced coexistence. They are applied as a framework for cultivating volunteer leaders who are able to understand, reach out to, and care for people with mental disabilities while recognizing and respecting their inherent human dignity.

*Received October 31, 2025; Revised December 21, 2025; Accepted December 26, 2025

Developing leaders based on the Four *Brahmavihāra* Principles helps shift the approach to care from merely performing duties according to predefined roles toward contemplative and compassionate care grounded in a deep understanding of others' suffering. *Mettā* helps build trust and warmth in relationships. *Karuṇā* promotes wise and non-harmful assistance. *Muditā* provides emotional encouragement by recognizing the value and progress of those receiving care. Meanwhile, *Upekkhā* plays an important role in maintaining caregivers' emotional balance, preventing excessive attachment and burnout.

The article highlights that integrating the Four *Brahmavihāra* Principles into the leadership development process can foster important qualities, including awareness of others' suffering, gentle communication, and compassionate leadership. These qualities form an important foundation for creating a "compassionate society" that supports the mental well-being of caregivers, people with mental disabilities, and the community as a whole, ultimately contributing to balanced and peaceful coexistence over the long term.

Keywords: Four *Brahmavihāra* Principles; Leadership Development; People with Mental Disabilities

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาความเจ็บป่วยทางจิตใจที่ทวีความซับซ้อนและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความเครียดจากการดำรงชีวิตในสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และความเปราะบางของความสัมพันธ์ทางสังคม ข้อมูลจาก Department of Mental Health (2024) ระบุว่า คนไทยมากกว่าหนึ่งในห้ามีภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล หรือความเครียดเรื้อรัง ซึ่งในจำนวนนี้มีไม่น้อยที่พัฒนาไปสู่ความเจ็บป่วยทางจิตในระดับที่ต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

ภาวะซึมเศร้าไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางอารมณ์ชั่วคราว หากแต่เป็นโรคทางจิตเวชที่อาจนำไปสู่การสูญเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตาย ซึ่งถือเป็นหนึ่งในสาเหตุการเสียชีวิตที่สำคัญของประชากรวัยแรงงานและเยาวชน การสูญเสียชีวิตในกลุ่มดังกล่าวไม่เพียงสร้างความสะเทือนใจแก่ครอบครัวและชุมชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว เนื่องจากเยาวชนและวัยทำงานเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของชาติ การสูญเสียบุคคลเหล่านี้จึงเท่ากับการสูญเสียศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาประเทศอย่างยากจะประเมินค่าได้

ในขณะเดียวกัน สังคมยังคงมีอคติและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อผู้บกพร่องทางจิต มักมองว่าพวกเขาเป็น "ภาระ" มากกว่าจะมองเห็น "ศักยภาพ" ภายใน การดูแลผู้ป่วยจึงมักอยู่ในมิติของ "การรักษาเชิงกายภาพ" มากกว่าการเยียวยาจิตใจ ทั้งที่ในความเป็นจริง การฟื้นฟูผู้บกพร่องทางจิตต้องอาศัยการดูแลอย่างลึกซึ้งทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดูแลดังกล่าวประสบความสำเร็จคือ "ผู้ดูแล" หรือ "แกนนำ" ที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของความทุกข์ มีความเอื้ออาทร และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

บริบทและสภาพปัญหาในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนชนบทและเมืองเล็ก ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจทั้งทางการแพทย์และทางจิตวิญญาณ ผู้ดูแลส่วนใหญ่มักเป็นสมาชิก

ในครอบครัวหรืออาสาสมัครในชุมชนที่มีจิตศรัทธา แต่ยังขาดทักษะและแนวทางที่ชัดเจนในการดูแลผู้ป่วยทางใจ ส่งผลให้เกิดภาวะ “หมดพลังทางอารมณ์” หรือ emotional burnout ในผู้ดูแล และบางรายเกิดความรู้สึกสิ้นหวังต่อบทบาทของตนเอง

ในบริบทเช่นนี้ พระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานทางจิตวิญญาณของสังคมไทย มีศักยภาพในการเป็น “กลไกฟื้นฟูจิตใจ” ที่ทรงพลัง โดยเฉพาะหลัก พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา (ความปรารถนาดี), กรุณา (ความสงสารช่วยเหลือ), มุทิตา (ความยินดีในความสุขของผู้อื่น) และ อุเบกขา (การวางใจเป็นกลางด้วยปัญญา) หลักธรรมนี้ไม่เพียงเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพภายในใจ หากยังเป็นแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตาในสังคม เมื่อประยุกต์ใช้ในกระบวนการดูแลผู้บกพร่องทางจิต ย่อมช่วยให้ผู้ดูแลเข้าใจความทุกข์ของผู้ป่วยโดยไม่ตัดสิน ลดความเครียดของตนเอง และเสริมสร้างพลังทางบวกในการดำรงบทบาทได้อย่างต่อเนื่อง

หลักพรหมวิหาร 4 ถือเป็น “หัวใจแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 1999) เพราะเป็นคุณธรรมที่สร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างตนเองและผู้อื่น ในทางจิตวิทยาหลักนี้สอดคล้องกับแนวคิด “Empathic Leadership” หรือภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจผู้อื่น (Goleman, 2011) และแนวคิด “Compassionate Care” ในทางการแพทย์สมัยใหม่ที่เน้นการดูแลด้วยความเห็นอกเห็นใจ (Gilbert, 2009) ซึ่งต่างชี้ให้เห็นว่าการดูแลที่มีคุณภาพไม่อาจอาศัยเพียงทักษะทางเทคนิค หากต้องมาจาก “ภาวะจิต” ที่เปิดรับและเข้าใจความเจ็บปวดของผู้อื่นอย่างแท้จริง

เมื่อบูรณาการกับทฤษฎีจิตวิทยาพุทธ เช่น “หลักอริยสัจ 4” (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) สามารถอธิบายกระบวนการเยียวยาได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การรับรู้ทุกข์ของผู้ป่วย (ทุกข์) การเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) การมองเห็นหนทางแห่งความดับทุกข์ (นิโรธ) และการปฏิบัติตามแนวทางนั้น (มรรค) หากผู้ดูแลมีจิตที่ตั้งอยู่บนพรหมวิหาร 4 ก็จะสามารถดำเนินการตามกระบวนการนี้ได้อย่างมีสติและเมตตา

ในด้านการพัฒนาแกนนำ งานของ Bass and Avolio (1994) เสนอแนวคิด “Transformational Leadership” หรือภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งชี้ว่าผู้นำที่แท้จริงต้องสร้างแรงบันดาลใจและยกระดับจิตใจของผู้ตาม แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่มุ่งเปลี่ยน “การทำหน้าที่” ให้เป็น “การปฏิบัติด้วยหัวใจ” เมื่อเชื่อมโยงกับแนวทาง “Mindful Leadership” (Kabat-Zinn, 1994) ยิ่งเสริมให้เห็นว่าผู้นำด้านจิตอาสาจำเป็นต้องฝึกตนให้มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของตน เพื่อเป็นพลังแห่งการดูแลผู้อื่นได้อย่างมั่นคง

ดังนั้น กรอบแนวคิดของบทความนี้จึงมุ่งเน้นการผสมผสาน หลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับแนวคิดผู้นำเชิงสติ (Mindful Leadership) เพื่อสร้างต้นแบบ “แกนนำผู้ดูแล” ที่มีทั้งความกรุณาและความมั่นคงภายในสามารถทำงานอย่างสมดุลระหว่างเหตุผลกับความรู้สึก

แรงจูงใจสำคัญที่นำไปสู่การศึกษานี้มาจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยในการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์และการเผยแผ่ธรรมในชุมชน ซึ่งพบว่าผู้ดูแลผู้ป่วยทางจิตจำนวนมากมีความทุกข์มากกว่าผู้ป่วยเสียอีก หลายคนรู้สึกโดดเดี่ยว สิ้นหวัง และไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร ปัญหานี้สะท้อนว่าการดูแลผู้บกพร่องทางจิตไม่ได้เป็นเพียงภารกิจทางสังคม แต่เป็น “ภารกิจทางจิตวิญญาณ” ที่ต้องอาศัยการหล่อเลี้ยงใจด้วยหลักธรรม

ผู้เขียนจึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนาแกนนำในชุมชนให้มีความเข้าใจในหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมั่นคงทั้งภายนอกและภายใน เชื่อว่าการสร้างแกนนำที่มีจิตเมตตาและสติรู้เท่าทันตนเองจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดูแลผู้บกพร่องทางจิตอย่างยั่งยืน อีกทั้งการศึกษานี้คาดว่าจะนำไปสู่การสร้าง “ต้นแบบแกนนำจิตอาสา” ที่สามารถผสมผสานหลักธรรมกับศาสตร์การดูแลผู้ป่วยทางจิตได้อย่างสมดุล ผลที่เกิดขึ้นจะไม่เพียงช่วยลดภาระของระบบสาธารณสุข แต่ยังช่วยสร้างสังคมแห่งความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ นำไปสู่ “การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข” ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ส่วนใน

เชิงคุณค่า การพัฒนาแกนนำตามแนวทางพรหมวิหาร 4 จะทำให้เกิด “ภูมิคุ้มกันทางใจ” แก่ผู้ดูแล และ “พื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์” แก่ผู้ป่วย เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ดูแลและผู้ถูกดูแล สร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ตั้งอยู่บนความเคารพและความเข้าใจ ไม่ใช่ความสงสารเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นการคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้แก่ผู้บกพร่องทางจิตอย่างแท้จริง นอกจากนี้ งานศึกษายังมีคุณค่าเชิงวิชาการในฐานะการบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ด้านจิตวิทยาและการพัฒนาชุมชน เป็นการขยายขอบเขตของ “พุทธนวัตกรรม” ในการดูแลสุขภาวะทางใจอย่างเป็นระบบ

ความสำคัญของการพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิต

ในศตวรรษที่ 21 ปัญหาด้านสุขภาพจิตได้ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2023) รายงานว่า ปัญหาความเจ็บป่วยทางจิตเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของการสูญเสียศักยภาพในการดำเนินชีวิตและการทำงานของมนุษย์ทั่วโลก ความผิดปกติทางอารมณ์ ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และโรคจิตเภทได้กลายเป็นภาระทางสังคมที่กระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้คนอย่างลึกซึ้ง สำหรับประเทศไทย Department of Mental Health (2024) พบว่า ประชาชนกว่าร้อยละ 20 มีภาวะความเครียดและซึมเศร้าในระดับที่ต้องได้รับการดูแล ในขณะที่จำนวนผู้ป่วยจิตเวชที่เข้าสู่ระบบการรักษาเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการกับภาวะบกพร่องทางจิตไม่ใช่เพียงเรื่องของการแพทย์เท่านั้น แต่เป็นเรื่องของ “มนุษยสัมพันธ์” และ “การดูแลด้วยหัวใจ” ที่ต้องอาศัยความเข้าใจ ความเอื้ออาทร และการสื่อสารเชิงบวกอย่างลึกซึ้ง

ในบริบทดังกล่าว “แกนนำผู้ดูแล” หรือ “ผู้นำชุมชนด้านสุขภาพจิต” จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง แกนนำคือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานด้านสุขภาพจิต เป็นทั้งผู้ประสานงาน ผู้เยียวยา และผู้สร้างความเข้าใจในระดับจิตใจของผู้ป่วย แต่ในความเป็นจริง แกนนำเหล่านี้มักขาดการสนับสนุนเชิงวิชาการและขาดเครื่องมือในการดูแลจิตใจของตนเอง ส่งผลให้หลายคนประสบภาวะ “หมดไฟทางอารมณ์” (*emotional burnout*) และขาดแรงจูงใจในการทำงาน (Gilbert, 2009) การพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างพลังแห่งความเข้าใจและการเยียวยาในระดับบุคคลและสังคม

1. แกนนำในฐานะพลังขับเคลื่อนการดูแลผู้บกพร่องทางจิต

การดูแลผู้บกพร่องทางจิตเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งบุคลากรทางการแพทย์ ครอบครัว ชุมชน และภาคศาสนา แต่ในระดับชุมชน “แกนนำผู้ดูแล” คือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากที่สุด แกนนำเปรียบเสมือน “จิตวิญญาณของชุมชน” ที่คอยเชื่อมโยงระหว่างผู้ป่วยกับสังคม ช่วยสร้างความเข้าใจ และลดอคติของคนในชุมชนที่มักมองผู้บกพร่องทางจิตในแง่ลบ

ตามแนวคิดของ Bass and Avolio (1994) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องไม่เพียงแต่ “บริหารจัดการงาน” แต่ต้อง “ยกระดับจิตใจของผู้ตาม” ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ ความไว้วางใจ และเป้าหมายร่วมกัน การพัฒนาแกนนำจึงมีความสำคัญในฐานะการเสริมพลังภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) ซึ่งทำให้ผู้ดูแลกลายเป็นผู้จุดประกายให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของการเยียวยาจิตใจมนุษย์

ในบริบทของการดูแลผู้บกพร่องทางจิต แกนนำคือ “ผู้นำแห่งเมตตา” ที่มีหน้าที่เกื้อหนุนทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีความรู้เรื่องสุขภาพจิตเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมี “ทักษะทางอารมณ์และจิตวิญญาณ” ที่ช่วยให้สามารถเข้าใจและเข้าถึงผู้ป่วยได้อย่างแท้จริง ซึ่งสิ่งนี้ต้องอาศัยการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2. ความสำคัญในมิติของการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแล

ผู้ดูแลผู้บกพร่องทางจิตจำนวนมากมักเผชิญภาวะเหนื่อยล้าและความเครียดจากการดูแลระยะยาว ปัญหานี้ในทางจิตวิทยาเรียกว่า “emotional exhaustion” ซึ่งเป็นหนึ่งในอาการของ burnout syndrome (Maslach and Leiter, 2016) ภาวะดังกล่าวเกิดจากการแบกรับอารมณ์ของผู้อื่นโดยไม่มีเครื่องมือดูแลใจตนเอง การพัฒนาแกนนำจึงมีความสำคัญในฐานะการ “สร้างภูมิคุ้มกันทางใจ” ให้แก่ผู้ดูแล

แนวทางสำคัญของการพัฒนาคือ การฝึกสติ (mindfulness) และการพัฒนาจิตตภาวนา (mental cultivation) เพื่อให้ผู้ดูแลสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและตอบสนองต่อสถานการณ์ด้วยความสงบ ไม่ใช่ด้วยความเครียดหรือความหงุดหงิด แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Kabat-Zinn (1994) ที่ระบุว่า การฝึกสติช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์และเสริมความยืดหยุ่นในการจัดการกับความทุกข์

นอกจากนี้ การพัฒนาแกนนำยังเป็นการเสริมสร้าง “ทักษะชีวิต” ที่จำเป็น เช่น การสื่อสารเชิงเมตตา (compassionate communication) การรับฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) และการบริหารอารมณ์ (emotional regulation) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดูแลผู้ที่มีภาวะทางจิต ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง “ภาวะผู้นำภายใน” (inner leadership) ที่ช่วยให้ผู้ดูแลปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตที่มั่นคง

3. ความสำคัญในมิติของผู้บกพร่องทางจิต

ผู้บกพร่องทางจิตไม่เพียงต้องการการรักษาทางการแพทย์ แต่ต้องการ “ความเข้าใจและการยอมรับ” จากสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูจิตใจอย่างแท้จริง (World Health Organization, 2023) การมีแกนนำที่เข้าใจธรรมชาติของความทุกข์จึงเป็นประตูสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้กลับมามีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

ตามแนวคิดของ Gilbert (2009) ในหนังสือ The Compassionate Mind การฟื้นฟูผู้ป่วยทางใจต้องเริ่มจาก “การสร้างความปลอดภัยทางอารมณ์” (emotional safety) ซึ่งเกิดจากการได้รับความกรุณาและการยอมรับโดยไม่ตัดสิน ผู้ดูแลหรือแกนนำที่มีความเมตตาจะสามารถสร้างบรรยากาศเช่นนี้ได้ ส่งผลให้ผู้ป่วยเกิดแรงจูงใจในการฟื้นฟูตนเอง

นอกจากนี้ การพัฒนาแกนนำยังช่วยให้ผู้ป่วยมี “แบบอย่างเชิงบวก” (positive role model) ที่สะท้อนให้เห็นว่า ความเข้าใจ ความอดทน และความเมตตา สามารถเปลี่ยนชีวิตคนได้จริง ผู้บกพร่องทางจิตที่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ย่อมมีแนวโน้มฟื้นตัวเร็วขึ้น และลดโอกาสกลับมาป่วยซ้ำ

4. ความสำคัญในมิติของครอบครัวและชุมชน

ครอบครัวและชุมชนเป็นระบบสนับสนุนหลักในการดูแลผู้บกพร่องทางจิต แต่ในหลายกรณี ครอบครัวกลับเป็นผู้แบกรับภาระหนักที่สุดและขาดความเข้าใจในการจัดการกับผู้ป่วย (Department of Mental Health, 2024) การมีแกนนำที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะช่วย “เติมเต็มช่องว่าง” ระหว่างผู้ป่วยกับครอบครัว โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ประสานงานและผู้ให้คำแนะนำเชิงจิตวิญญาณ

การพัฒนาแกนนำยังช่วยให้ชุมชนมี “กลไกการดูแลแบบมีส่วนร่วม” (participatory care mechanism) เกิดเครือข่ายการเยี่ยมบ้าน การสนับสนุนทางอารมณ์ และการจัดกิจกรรมสังคมเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วย เช่น กลุ่มสวดมนต์ กลุ่มศิลปะบำบัด หรือกิจกรรมจิตอาสา การมีแกนนำที่เข้าใจมิติของจิตใจจะช่วยให้กิจกรรมเหล่านี้เกิดผลทางจิตวิทยาที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์

(Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 2002) อธิบายว่า ชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานของ “เมตตาธรรม” จะกลายเป็นสังคมแห่งความร่วมมือ เพราะเมตตาทำให้เกิดความไว้วางใจ กรุณาทำให้เกิดการช่วยเหลือ มุทิตาทำให้เกิดความร่วมยินดี และอุเบกขาทำให้เกิดสมดุล เมื่อหลักพรหมวิหาร 4 ถูกฝังรากในจิตใจของแกนนำและชุมชน จะทำให้การดูแลผู้บกพร่องทางจิตเป็นไปอย่างอ่อนโยนและยั่งยืน

5. ความสำคัญในมิติของระบบสุขภาพจิตและนโยบายสาธารณะ

ในระดับระบบ การพัฒนาแกนนำเป็นการเสริมสร้าง “ทุนมนุษย์เชิงจิตวิญญาณ” (spiritual human capital) ซึ่งมีคุณค่าต่อการขับเคลื่อนระบบสุขภาพจิตอย่างยั่งยืน (United Nations, 2015) เพราะแกนนำที่มีความเข้าใจและทักษะด้านจิตใจจะช่วยลดภาระของโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยสามารถทำงานเชิงรุกในระดับชุมชน เช่น การเฝ้าระวังผู้ป่วยซ้ำ การเยี่ยมติดตาม และการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

นอกจากนี้ การพัฒนาแกนนำยังสอดคล้องกับนโยบายสุขภาพจิตเชิงบูรณาการขององค์การอนามัยโลก ที่เน้นแนวคิด “community-based mental health” หรือการดูแลสุขภาพจิตที่มีฐานอยู่ในชุมชน (World Health Organization, 2023) ซึ่งชี้ว่าการฟื้นฟูผู้ป่วยจะยั่งยืนได้ต่อเมื่อมีชุมชนเป็นฐานรองรับ และมีผู้นำในชุมชนที่มีศักยภาพ

ในมิติของการพัฒนาประเทศ การส่งเสริมแกนนำจิตอาสาในชุมชนถือเป็นการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG 3: Good Health and Well-being) ซึ่งมุ่งให้ทุกคนมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ การสร้างแกนนำในมิติสุขภาพจิตจึงเป็นการลงทุนใน “ทุนมนุษย์” ที่จะส่งผลระยะยาวต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม

6. ความสำคัญในมิติของการพัฒนาจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์

ความสำคัญสูงสุดของการพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตอยู่ที่ “การยกระดับคุณค่าความเป็นมนุษย์” เพราะผู้บกพร่องทางจิตคือผู้ที่ต้องการการยอมรับในความเป็นมนุษย์ไม่ต่างจากคนอื่น ๆ การพัฒนาแกนนำจึงมิใช่เพียงการสร้างทักษะในการดูแล แต่เป็นการปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งเมตตา ความกรุณา และการเห็นอกเห็นใจอย่างแท้จริง

แนวคิดของ Galtung (1996) ชี้ว่า “สันติภาพที่แท้จริงเริ่มจากภายใน” (peace by peaceful means) การพัฒนาแกนนำด้านสุขภาพจิตที่ตั้งอยู่บนฐานของสติและเมตตา คือการสร้างสันติภายในใจของผู้ดูแล ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างสันติภายนอกในชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องระหว่าง “การเยียวยาผู้อื่น” และ “การเยียวยาตนเอง”

ในแง่นี้ การพัฒนาแกนนำจึงเป็นการฝึกให้มนุษย์กลับมารับรู้ “ความเป็นหนึ่งเดียวของความทุกข์” (shared suffering) และ “ความเป็นหนึ่งเดียวของความรัก” (shared compassion) ซึ่งเป็นคุณค่าแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา การบ่มเพาะเมตตาในใจผู้นำคือการปลูกต้นกล้าแห่งสันติในสังคม

วิธีการพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4

การพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4 เป็นกระบวนการส่งเสริม “พลังภายใน” และ “พลังแห่งความเมตตา” ให้บุคคลผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้อื่นสามารถดำรงตนด้วยสติ สมดุล และคุณธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดทั้ง “ความเข้าใจตนเอง” และ “ความเข้าใจผู้อื่น” ผ่านการฝึกฝนหลักธรรม 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันเป็นหัวใจของพรหมวิหารธรรม และเป็นแนวทางแห่ง “มนุษยสัมพันธ์เชิงกรุณา” (Compassionate Leadership)

1. ขั้นเตรียมการพัฒนา (Preparation Phase)

ในระยะเริ่มต้น จำเป็นต้องสร้าง “ฐานจิตสำนึก” ของแกนนำให้มั่นคง โดยใช้หลัก เมตตา เป็นแกนกลางของการฝึกฝน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับผู้บกพร่องทางจิตในฐานะมนุษย์ที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน

กิจกรรมหลักในขั้นนี้ ได้แก่ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “รู้ตน รู้ใจ รู้คน” โดยใช้เทคนิคการเจริญสติ (Mindfulness Training) การเรียนรู้เชิงจิตวิทยาเบื้องต้นเกี่ยวกับภาวะบกพร่องทางจิต (Mental Health

Literacy) การสะท้อนประสบการณ์ผ่านวงสนทนาเมตตา (Compassion Circle) เป้าหมายของขั้นนี้ คือ การปลูกฝังทัศนคติแห่งเมตตา (Attitude of Loving-kindness) เพื่อให้แกนนำเข้าใจว่าการดูแลผู้บกพร่องทางจิต มิใช่ภาระ แต่เป็น “พื้นที่ของการเจริญภาวนา”

2. ขั้นสร้างความเข้าใจและทักษะการช่วยเหลือ (Skill-Building Phase)

เมื่อแกนนำมีความเข้าใจในคุณค่าของเมตตาแล้ว จึงเข้าสู่การฝึก กรุณา คือ ความสามารถในการช่วยเหลือโดยไม่เบียดเบียนและมีความเข้าใจในความทุกข์ของผู้อื่น

กิจกรรมในขั้นนี้ เช่น 1) ฝึกการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2) ฝึกการสื่อสารอย่างไม่ตัดสิน (Non-judgmental Communication) 3) เรียนรู้เทคนิคการช่วยเหลือเบื้องต้นด้านจิตใจ (Psychological First Aid)

ในขั้นนี้ผู้เข้าร่วมจะเรียนรู้ “ศิลปะแห่งความเห็นอกเห็นใจ” (Empathic Action) ซึ่งช่วยให้การดูแลผู้บกพร่องทางจิตมีความเข้าใจและมนุษยธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ขั้นพัฒนาพลังแห่งความชื่นชมและการเสริมแรงเชิงบวก (Reinforcement Phase)

หลักมุทิตา เป็นหัวใจของขั้นนี้ หมายถึง ความยินดีในความสุข ความสำเร็จ หรือความก้าวหน้าของผู้อื่น ในบริบทของการดูแลผู้บกพร่องทางจิต “มุทิตา” ช่วยให้ผู้ดูแลไม่รู้สึกหมดแรงหรือท้อแท้ แต่กลับมีแรงบันดาลใจในการส่งเสริมศักยภาพของผู้ป่วย

กิจกรรมพัฒนาในขั้นนี้ ได้แก่ การสะท้อนความสำเร็จและความเปลี่ยนแปลงของผู้บกพร่องทางจิต การใช้ Positive Reinforcement (การเสริมแรงทางบวก)การจัดเวที “ชื่นชมความดี” หรือ “Success Sharing” ขั้นนี้มุ่งให้แกนนำเป็น “ผู้ปลุกพลังบวก” ให้ผู้อื่น และสร้างบรรยากาศแห่งความหวังในชุมชนหรือองค์กร

4. ขั้นรักษาสมดุลภายในและความมั่นคงทางจิต (Sustainability Phase)

ขั้นสุดท้ายคือการพัฒนา อุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมแห่งความวางใจอย่างมีปัญญา ไม่ยึดติดในอารมณ์แห่งความทุกข์หรือสุขเกินไป เพื่อให้แกนนำสามารถรักษาจิตให้มั่นคงท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

กิจกรรมที่เหมาะสม เช่น ฝึกสมาธิภาวนา (Meditation Practice) กิจกรรมสติในชีวิตประจำวัน (Mindful Daily Routine) การให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนในกลุ่ม (Reflective Dialogue) เมื่อแกนนำพัฒนาอุเบกขาได้จะเกิด สภาวะสมดุลทางอารมณ์ (Emotional Balance) สามารถตัดสินใจอย่างมีเมตตาและมีสติ ไม่ถูกครอบงำด้วยความสงสารหรือความเครียด

กระบวนการพัฒนาแกนนำตามแนวทางพรหมวิหาร 4 เป็นการพัฒนาเชิงองค์รวม (Holistic Development) ที่ประกอบด้วยทั้งการฝึกจิต การสร้างความเข้าใจ และการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ แกนนำที่มีความเมตตา มีความเข้าใจในธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ และสามารถเป็น “ผู้ดูแลด้วยหัวใจแห่งพรหมวิหาร” อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความกรุณาและความสมดุลทางจิตใจร่วมกัน

แนวทางพรหมวิหาร 4 ในการดูแลผู้บกพร่องทางจิต

การดูแลผู้บกพร่องทางจิตเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยทั้งความรู้ทางการแพทย์และความเข้าใจเชิงจิตวิญญาณ เพราะความเจ็บป่วยทางใจมิได้เป็นเพียงอาการทางสมองหรือพฤติกรรมเท่านั้น หากแต่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความหวัง ความสูญเสีย และความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ผู้ดูแลจึงต้องมี “ใจ” ที่มั่นคงและเปี่ยมด้วยเมตตา พระพุทธศาสนาได้วางหลักธรรมอันเป็น “รากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ” ไว้อย่างชัดเจนในหมวด พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้ดูแลให้สามารถปฏิบัติภารกิจด้วยจิตอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ

1. เมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

เมตตาเป็นพื้นฐานของการดูแลทุกประเภท โดยเฉพาะการดูแลผู้บกพร่องทางจิตที่ต้องการความเข้าใจมากกว่าการตัดสิน เมตตาทำให้ผู้ดูแลมองผู้ป่วยในฐานะ “เพื่อนร่วมทุกข์” ไม่ใช่ “คนแปลกหน้า” หรือ “ภาระของสังคม” การแผ่เมตตาในกระบวนการดูแลไม่ใช่เพียงการรู้สึกสงสาร แต่คือการเปิดใจยอมรับและเข้าใจธรรมชาติของความเจ็บป่วยทางใจ

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto) (1999) อธิบายว่า เมตตาเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร หากนำมาประยุกต์ใช้กับการดูแลผู้บกพร่องทางจิต จะช่วยลดอคติของผู้ดูแล ทำให้เกิดความอดทนและความพร้อมในการรับฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์เชิงบวก การมีเมตตายังช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความปลอดภัยทางอารมณ์ (emotional safety) ให้ผู้ป่วยรู้สึกไว้วางใจ กล้าแสดงออก และเปิดใจยอมรับการรักษามากขึ้น (Gilbert, 2009)

2. กรุณา ความสงสารและพร้อมช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

กรุณาคือการก้าวต่อจากเมตตาไปสู่การลงมือช่วยเหลือ ผู้ดูแลที่มีกรุณาไม่เพียง “เข้าใจความทุกข์ของผู้ป่วย” แต่พร้อม “ลงมือทำบางอย่างเพื่อบรรเทาทุกข์นั้น” ด้วยความอดทนและสติ ในทางจิตวิทยาการแสดงออกของกรุณาเป็นพลังที่สามารถลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของผู้ป่วยทางจิตและสร้างแรงจูงใจในการฟื้นฟูตนเอง (Kabat-Zinn, 1994)

อย่างไรก็ตาม กรุณาที่แท้จริงต้องมี “ปัญญา” ควบคุม มิฉะนั้นอาจกลายเป็นความสงสารที่ทำให้ผู้ดูแลเกิดความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (Maslach and Leiter, 2016) ดังนั้น ผู้ดูแลต้องฝึกสติและรู้จักวางใจให้เป็น เมื่อช่วยเท่าที่ตนทำได้แล้ว ต้องรู้จักยอมรับข้อจำกัด ไม่แบกรับความทุกข์ของผู้อื่นจนเกินกำลัง การมีกรุณาที่ประกอบด้วยสติและปัญญาเช่นนี้จึงเป็น “กรุณาที่พอดี” (wise compassion) ซึ่งช่วยให้ผู้ดูแลสามารถทำงานได้อย่างยั่งยืน

3. มุทิตา ความยินดีในความสุขและความก้าวหน้าของผู้อื่น

มุทิตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยขัดเกลาจิตใจผู้ดูแลไม่ให้ติดอยู่กับความเศร้าหรือความทุกข์ของผู้ป่วยมากเกินไป ผู้ดูแลที่มีมุทิตาจะสามารถมองเห็นคุณค่าแม้ในความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยของผู้ป่วย เช่น การที่ผู้ป่วยเริ่มยิ้มได้อีกครั้ง หรือสามารถพูดคุยกับคนรอบข้างได้โดยไม่หวาดกลัว

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto) (2002) อธิบายว่า มุทิตาเป็นพลังแห่งความเบิกบานใจที่เกิดจากการเห็นความดีงามของผู้อื่นโดยไม่อิจฉา ในทางการดูแล ผู้ดูแลที่มีมุทิตาจะสามารถสร้างบรรยากาศเชิงบวกในทีมงานและในครอบครัวของผู้ป่วยได้ เพราะพลังของความยินดีนั้นแพร่กระจายสู่ผู้อื่นอย่างละเอียดอ่อน (Goleman, 2011) การฝึกมุทิตายังช่วยให้ผู้ดูแลมีความสุขในหน้าที่ของตนเอง รู้สึกว่าการดูแลผู้อื่นคือการเจริญเติบโตของตนเองทางจิตใจ เป็นการเปลี่ยนงานหนักให้กลายเป็นงานแห่งความสุข

4. อุเบกขา การวางใจเป็นกลางด้วยปัญญา

อุเบกขาไม่ใช่ความเฉยชา หากเป็น “ความสงบด้วยปัญญา” ที่เกิดจากการเห็นความจริงของชีวิตตามที่มันเป็น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า อุเบกขาเป็นคุณธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่หวั่นไหวต่อสุขและทุกข์ (Thai Tripitaka: 19/50/443) ผู้ดูแลผู้บกพร่องทางจิตจำเป็นต้องมีอุเบกขาเพื่อรักษาสมดุลของใจ เมื่อเผชิญพฤติกรรมที่คาดเดายากของผู้ป่วย หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช้าเกินคาด

ผู้ดูแลที่มีอุเบกขาจะสามารถ “เห็นโดยไม่ตัดสิน” (non-judgmental awareness) ซึ่งเป็นหัวใจของการดูแลด้วยสติ (Kabat-Zinn, 1994) การฝึกอุเบกขายังช่วยให้ผู้ดูแลลดความคาดหวัง ลดความรู้สึกผิด และยอมรับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้อย่างสงบ เมื่อใจผู้ดูแลตั้งมั่น ความสงบนี้จะส่งต่อไปยังผู้ป่วย เกิดเป็น “พลังเยียวยาเงียบ” (silent healing power) ที่มีประสิทธิภาพกว่าคำพูดใด ๆ

การบูรณาการพรหมวิหาร 4 สู่การปฏิบัติการดูแล

ในทางปฏิบัติ แนวทางพรหมวิหาร 4 สามารถบูรณาการสู่กระบวนการดูแลผู้บกพร่องทางจิตได้ในหลายมิติ ได้แก่

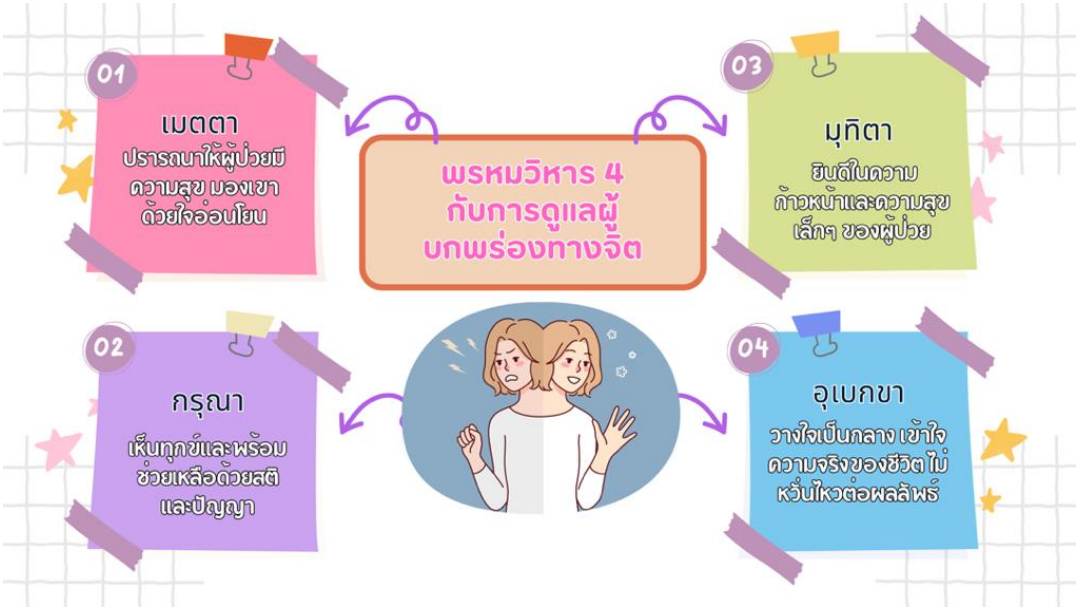
มิติภายใน (Inner Dimension) การฝึกจิตของผู้ดูแลให้มีเมตตาและสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองก่อนเผชิญกับความทุกข์ของผู้อื่น เพื่อไม่ให้เกิดภาวะหมดไฟ

มิติปฏิสัมพันธ์ (Relational Dimension) การสื่อสารกับผู้ป่วยด้วยความเข้าใจ ฟังอย่างไม่ตัดสิน พูดด้วยถ้อยคำที่ให้กำลังใจ และใช้สายตาแห่งความไว้วางใจ

มิติชุมชน (Social Dimension) การสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตาในครอบครัวและชุมชน จัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อปลูกฝังความเข้าใจต่อผู้ป่วยทางใจ

มิติการพัฒนา (Transformative Dimension) การใช้ประสบการณ์การดูแลเป็นการเจริญภาวนาเพื่อพัฒนาตนเองไปพร้อมกับการเยียวยาผู้อื่น

แนวทางพรหมวิหาร 4 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น หากเป็น “แนวทางจิตวิทยาแห่งความกรุณา” ที่มีพลังในการเยียวยาทั้งผู้ป่วยและผู้ดูแล เป็นการผสานระหว่าง “พุทธธรรม” กับ “ศาสตร์แห่งจิตใจร่วมสมัย” อย่างงดงาม โดยการบูรณาการพรหมวิหาร 4 สู่การปฏิบัติการดูแล เป็นไปตามแผนภาพที่ 1

Picture 1: The Four Brahmavihāras and the Care for People with Mental Disabilities

สรุป

บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตโดยบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เป็นกรอบในการบ่มเพาะคุณธรรม ทัศนคติ และพลังภายในของผู้ดูแล อันเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ทั้งในมิติของจิตใจ ความสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื้อหาได้ชี้ให้เห็นว่า การดูแลผู้บกพร่องทางจิตมิใช่เพียงการตอบสนองต่ออาการหรือปัญหาเชิงการแพทย์ หากแต่เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจในความทุกข์ของมนุษย์ และการฟื้นฟูคุณค่าความเป็นมนุษย์ผ่านความเมตตา ความกรุณา และสติปัญญา แนวคิดดังกล่าวช่วยยกระดับบทบาทของผู้ดูแลจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ ไปสู่การเป็นแกนนำทางจิตใจที่สามารถเชื่อมโยงการดูแลเชิงวิชาชีพเข้ากับมิติทางจริยธรรมและจิตวิญญาณอย่างกลมกลืน

การดูแลผู้บกพร่องทางจิตเปรียบเหมือน “การปลูกต้นไม้” เมตตา คือ ดินที่อุดมสมบูรณ์ กรุณา คือ น้ำที่คอยหล่อเลี้ยง มุทิตา คือ แสงแดดแห่งความสุข และอุเบกขา คือ ลมเย็นที่ช่วยให้ต้นไม้เติบโตอย่างมั่นคง ผู้ดูแลที่พัฒนาตนด้วยพรหมวิหาร 4 ย่อมสามารถดูแลผู้ป่วยอย่างมีสมดุลทั้งเหตุผลและหัวใจ และเมื่อผู้ดูแลมีสติ ผู้ป่วยก็มีโอกาสงอกงามในเส้นทางแห่งการเยียวยาอย่างแท้จริง

ดังนั้น การพัฒนาแกนนำด้านการดูแลผู้บกพร่องทางจิตตามแนวทางพรหมวิหาร 4 จึงมิใช่เพียงกระบวนการสร้างผู้ช่วยเหลือ หากแต่เป็นการบ่มเพาะ “ผู้นำทางจิตใจ” ที่สามารถนำพาสังคมไปสู่ความเข้าใจ ความเมตตา และสันติสุขร่วมกันในระยะยาว

References

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Department of Mental Health. (2024). *Mental Health Situation in Thailand 2024: Depression and Anxiety Trends*. Bangkok: Ministry of Public Health.

Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo, Norway: International Peace Research Institute.

Gilbert, P. (2009). *The Compassionate Mind: A New Approach to Life’s Challenges*. London, UK: Constable & Robinson.

Goleman, D. (2011). *Leadership: The Power of Emotional Intelligence*. Northampton, MA: More Than Sound.

Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life*. New York, NY: Hyperion.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Burnout: A Brief History and How to Prevent It. *Harvard Business Review,* 94(4), 36–41.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (1999). *Thammanun Chiwit: Phut Charitatham Phuea Chiwit Thi Di-Ngam (A Constitution for Living: Buddhist Ethics for a Good Life).* Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2002). *Buddhist Psychology: The Science of Mind Training*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York, NY: United Nations.

World Health Organization. (2023). *Mental Health Atlas 2023*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคต : การบริหารเชิงนวัตกรรม*

The Administration of Opportunity Expansion Schools in the Future Era: Innovative Management

[1]ณุภาวี คงเกิด, วรรณรี ปานศิริ และ สมชัย สินแท้

[1]Nupawee Kongkerd, Wannaree Pansiri and Somchai Sinthae

สาขาวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Program in Educational Administration Innovation,

Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: nupawee.kon@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ นำเสนอแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคต จากปัจจัยและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหาร และเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารให้สอดคล้องกับบริบททางเทคโนโลยีและความต้องการของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสมีความสำคัญเนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านโอกาสทางการศึกษาและทรัพยากร ช่วยให้โรงเรียนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร ลดความซ้ำซ้อนในการจัดการ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างทันสมัยและเท่าเทียม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความสามารถในการทำงานและการดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาในยุคอนาคต มิได้เป็นเพียงการต่อยอดจาก Education 4.0 ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี แต่เป็นการตอบสนองต่อคำถามเชิงจริยธรรมและเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในยุคที่ AI และระบบอัตโนมัติเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ในหลายมิติ ได้แก่ การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิตอลในกระบวนการบริหาร โรงเรียนใช้เทคโนโลยีในการวางแผน การจัดการข้อมูลนักเรียน การติดตามผลการเรียน และการสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างเป็นระบบ บทบาทสำคัญในการตัดสินใจและการปรับปรุงกระบวนการบริหาร ความรู้ด้านดิจิตอล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการและการเรียนการสอน การติดตามและประเมินผล การใช้ระบบประเมินคุณภาพภายในและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงการบริหารอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยสรุปว่าการนำแนวปฏิบัติการบริหารในยุคดิจิตอลมาประยุกต์ใช้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส สร้างความโปร่งใส ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา และขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียนอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาความสามารถของบุคลากรและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันภายในโรงเรียน

คำสำคัญ: โรงเรียนขยายโอกาส; การบริหารสถานศึกษา; ยุคอนาคตดิจิตอล 5.0; เทคโนโลยีการศึกษา; การบริหารเชิงนวัตกรรม

*Received November 21, 2025; Revised December 11, 2025; Accepted December 19, 2025

Abstract

This article proposes management guidelines for Opportunity Expansion Schools in the future era, based on factors affecting administrative efficiency and aligned with the technological context and needs of 21st-century learners. Effective management serves as a crucial mechanism to extend educational opportunities to all, particularly disadvantaged groups, by enhancing efficiency, reducing redundancy, and providing modern, equitable responses to learner needs. Future education extends beyond Education 4.0 by addressing ethical questions and human goals in the age of AI and automation. Key strategies include integrating digital technology for planning, data management, and systematic communication, alongside utilizing internal quality assessments and clear indicators for continuous improvement. The research concludes that applying digital management practices improves efficiency, transparency, and educational quality while fostering personnel development and a shared learning culture within the school.

Keywords: Opportunity Expansion Schools; School Administration; Future Digital Era 5.0; Educational Technology; Innovative Management

บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวคิดการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคต เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการพลิกโฉมการบริหารจัดการให้สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดที่มีอยู่ และพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะพร้อมรับมือกับโลกยุคใหม่ได้อย่างแท้จริง สาระสำคัญของเนื้อหาในบทความนี้ประกอบด้วยแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ภายใต้บริบทกระแสโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีและสังคมเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าที่ระบบการศึกษาเคยคาดคิด การศึกษาจึงไม่อาจเป็นเพียงพื้นที่ของการถ่ายทอดความรู้แบบเดิมอีกต่อไป หากแต่จำเป็นต้องแปรเปลี่ยนเป็นกลไกพัฒนาสมรรถนะมนุษย์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิด Education 5.0 ที่เน้นการบูรณาการความรู้ เทคโนโลยี และคุณธรรม เข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความสามารถในการทำงานและการดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Schleicher, 2018) Education 5.0 มิได้เป็นเพียงการต่อยอดจาก Education 4.0 ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี แต่เป็นการตอบสนองต่อคำถามเชิงจริยธรรมและเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในยุคที่ AI และระบบอัตโนมัติเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ในหลายมิติ โดย World Economic Forum (WEF) ระบุว่า ทักษะที่มีความสำคัญสูงสุดในยุคหลังโควิด-19 คือ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความยืดหยุ่นทางจิตใจ ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความฉลาดทางอารมณ์ (World Economic Forum, 2023) ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่ไม่สามารถฝึกฝนผ่านการเรียนแบบท่องจำได้

ในบริบทของประเทศไทย การตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้รับการกำหนดทิศทางไว้ใน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) และ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560–2579) ที่มุ่งหวังพัฒนาทุนมนุษย์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศสู่ Thailand 4.0 (Office of the Education Council, 2019) อย่างไรตามการเปลี่ยนผ่านเชิงนโยบายนี้ยังพบอุปสรรคในการปฏิบัติ โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทั้งงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในยุคที่การศึกษาต้องการความยืดหยุ่นและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน การบริหาร

โรงเรียนขยายโอกาสจึงไม่อาจอิงอยู่กับโมเดลการบริหารแบบรวมศูนย์หรือยึดแนวทางเดียวเหมือนในอดีตอีกต่อไป ผู้บริหารจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้เชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connector) และผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ร่วมกับการใช้ข้อมูลสารสนเทศ (Data-Driven Decision Making) และการส่งเสริมภาวะผู้นำแบบกระจาย (Distributed Leadership) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละโรงเรียนได้อย่างแท้จริง แต่ในขณะเดียวกัน โรงเรียนขยายโอกาส ในพื้นที่ชนบทและห่างไกลของไทย ซึ่งอยู่ภายใต้ ยังเผชิญข้อจำกัดทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงทรัพยากร อาทิการขาดแคลนครูและบุคลากร อัตราส่วนนักเรียนต่อครูสูงกว่ามาตรฐาน (สูงกว่า 25:1) ส่งผลให้ครูต้องแบกรับภาระการสอนหลายชั้นเรียนพร้อมกันสื่อและอุปกรณ์ไม่ทันสมัย ห้องเรียนอิงกระดานดำแบบเดิม เทคโนโลยีดิจิทัลแทบไม่มี หรือหากมี ก็ขาดความรู้ในการใช้งาน โครงสร้างการบริหารส่วนกลาง ระบบการประเมินผลและการกำกับดูแลเน้น KPI ตามตัวเลขมากกว่าคุณภาพ ทำให้ครู ซึ่งเป็นทักษะที่ตลาดแรงงานยุคใหม่ต้องการอย่างเร่งด่วน นอกจากนั้น Global Competence Framework ของ (Trilling and Fadel, 2009) ยังเน้นว่า ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรมีความเข้าใจบริบทระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Understanding) และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Literacy) อย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ แต่โรงเรียนขยายโอกาสในบางพื้นที่ กลับไม่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ห้องคอมพิวเตอร์ขาดการดูแลบำรุง ตลอดจนขาดแคลนบุคลากรด้านไอที จึงไม่อาจพัฒนาหลักสูตรดิจิทัลหรือจัดทำคลังสื่อการสอนออนไลน์ได้อย่างแท้จริง สภาพปัญหาข้างต้น นำไปสู่วงจร ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เด็กชนบทเรียนในโรงเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากร เมื่อจบมักไม่มีทักษะที่ตรงกับความต้องการของตลาด จึงเข้าไม่ถึงงานดี ๆ ขยายโอกาสทางเศรษฐกิจน้อยลง และส่งผลให้บุตรหลานของพวกเขายังต้องวนกลับมาอยู่ในสภาพเดิม เพื่อเสริมองค์ประกอบเชิงทฤษฎีที่หลากหลายและไม่ซ้ำกับบริบทเดิม การวิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาส ที่สามารถยึดโยงกับทฤษฎีของ Mintzberg (1979) ซึ่งเสนอว่าโครงสร้างขององค์กรการศึกษาควรแบ่งเป็น 5 องค์ประกอบหลัก การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้จะช่วยให้สามารถออกแบบระบบบริหารที่มีการกระจายอำนาจแต่ยังคงประสิทธิภาพการควบคุมภายในที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังสามารถนำทฤษฎี Adaptive Leadership ของ Heifetz (2009) มาใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานการณ์ที่ท้าทาย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและแรงต้านจากวัฒนธรรมองค์กรแบบเดิม Adaptive Leadership เน้นการแยกแยะระหว่างปัญหาเชิงเทคนิคกับปัญหาเชิงปรับตัว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากครูและชุมชนในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม อีกทฤษฎีหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับ Education 5.0 คือ Transformative Learning Theory ของ Mezirow (1995) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนสามารถทบทวนกรอบความคิดเดิมและสร้างกรอบใหม่ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ ๆ หากประยุกต์ทฤษฎีนี้กับการบริหารสถานศึกษา จะพบว่าการพัฒนาครูและผู้บริหารไม่ควรจำกัดแค่การอบรมเชิงทักษะ แต่ควรออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ที่สามารถเปลี่ยนกรอบคิดและเพิ่มพูนความตระหนักรู้นำมาสู่ผลสรุปของการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในยุคอนาคต

โรงเรียนขยายโอกาส

โรงเรียนขยายโอกาสเป็นการบริหารเชิงนวัตกรรม โดยพบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นนโยบายสำคัญของภาครัฐที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและห่างไกล อย่างไรก็ตาม การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคตจำเป็นต้องก้าวข้ามบทบาทเดิมที่เน้นเพียงการ "ขยายโอกาส" ไปสู่การ "สร้างคุณภาพ" ที่ตอบโจทย์โลกศตวรรษที่ 21

อย่างแท้จริง ในอดีต โรงเรียนขยายโอกาสถูกนิยามในฐานะสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา (Office of the Basic Education Commission, 2024) แต่ในปัจจุบันและอนาคต บริบทของการบริหารได้เปลี่ยนไปสู่แนวคิด "โรงเรียนคุณภาพ" ที่เป็นมากกว่าแค่การให้ที่เรียนต่อ โดยมีเป้าหมายดังนี้ 1) การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน (Community Learning Hub) การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสยุคใหม่ต้องผสานตัวเองเข้ากับชุมชน ไม่ใช่แค่การจัดการศึกษาในห้องเรียน แต่ต้องพัฒนาให้โรงเรียนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคนในพื้นที่ สร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและองค์กรท้องถิ่น เพื่อพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้น ๆ 2) การบริหารจัดการศึกษาที่เน้นสมรรถนะ (Competency-Based Management) แทนที่จะมุ่งเน้นแค่เนื้อหาวิชาการ ผู้บริหารต้องออกแบบระบบการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างทักษะแห่งอนาคต เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Ministry of Education, 2023) และ 3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความเท่าเทียมเชิงคุณภาพ การบริหารในอนาคตต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการลดช่องว่างด้านคุณภาพการสอน ทำให้ครูและนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และเครือข่ายนักวิชาการได้ทัดเทียมกับโรงเรียนในเมือง แนวทางการบริหารดังกล่าวจะเปลี่ยนโรงเรียนขยายโอกาสให้กลายเป็น "ระบบนิเวศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม" (Inclusive Learning Ecosystem) ที่ไม่ได้ตอบสนองแค่ความต้องการของผู้เรียน แต่ยังตอบสนองต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ผลลัพธ์ที่ได้จึงไม่ใช่แค่การเพิ่มจำนวนผู้เรียนในระบบ แต่คือการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและมีทักษะพร้อมสำหรับอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ ที่มุ่งเน้น "การศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับทุกคน" (Quality Education for All) อย่างแท้จริง

ความหมายและความเป็นมาของโรงเรียนขยายโอกาส

Konkam (2020) ได้ให้คำนิยามว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่พัฒนามาจากโรงเรียนประถมศึกษาเดิม โดยได้รับอนุญาตให้ขยายชั้นเรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อรองรับนักเรียนในชุมชนเดิมไม่ให้หลุดออกจากระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนยังคงอยู่ภายใต้บริบทของโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งในด้านทรัพยากร อาคารสถานที่ และบุคลากร ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการแตกต่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาเต็มรูปแบบ และสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางทรัพยากรและคุณภาพการเรียนรู้ระหว่างพื้นที่

Kulsuwanwong (2021) กล่าวในทิศทางเดียวกันว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่สามารถเดินทางไปเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนในเขตพื้นที่ห่างไกล แต่ในสภาพปัจจุบันยังพบปัญหาหลายประการที่ทำให้โรงเรียนขยายโอกาสขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

Treeyang (2023) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโรงเรียนขยายโอกาสในฐานะโรงเรียนของรัฐที่ต้องดูแลผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยง โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยนักเรียนออกแบบชีวิตที่มีคุณค่า

ในระดับนโยบาย Ministry of Education (2023) ได้กำหนดให้โรงเรียนขยายโอกาสเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาสู่ “โรงเรียนคุณภาพประจำตำบล” เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งถือเป็นการต่อยอดแนวคิดเดิมในมิติใหม่ที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (Office of the National Economic

and Social Development Council, 2023) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยและสร้างโอกาสทางการศึกษาในทุกพื้นที่ อันเป็นฐานคิดสำคัญของแนวทาง “ขยายโอกาสอย่างมีคุณภาพ”

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Educational Equity) โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของเด็กและเยาวชนที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาปกติได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มเปราะบาง ด้วยรูปแบบการจัดการที่ยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนขยายโอกาสจึงได้กลายเป็นระบบสนับสนุนที่สำคัญในการพัฒนาทักษะพื้นฐานและเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่การศึกษาในยุค 5.0

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารทางการศึกษา

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดการบริหารทางการศึกษาได้พัฒนาไปสู่ “นวัตกรรมการบริหาร” (Innovative School Management) ซึ่งหมายถึง การนำแนวคิดใหม่ ๆ กระบวนการทำงาน และเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อสังคม (Office of the Education Council, 2023) นวัตกรรมการบริหารสำหรับสถานศึกษาในยุคอนาคต มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างรูปแบบการจัดการใหม่ที่ตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบต่อไปนี้เพื่อยกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำ อาทิ การใช้เทคโนโลยี (Technology Integration) เพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่ทันสมัย การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและผสานหลักสูตรเข้ากับท้องถิ่น การบริหารเชิงข้อมูล (Data-Driven Management) เพื่อใช้ข้อมูลในการตัดสินใจและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Networking) เพื่อระดมทรัพยากรและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ การบริหารทางการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความซับซ้อนของสังคมโลกและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปโครงสร้างการเรียนรู้สู่ ยุคการศึกษา 5.0 แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับ “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” (Learner-Centered) และเปลี่ยนบทบาท “ครูเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้” (Teacher as Facilitator) แทนที่การสอนแบบบรรยายในรูปแบบเดิม (Drucker, 2019) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จึงต้องมีคุณลักษณะที่ยืดหยุ่น (Flexible) ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) และที่สำคัญที่สุดคือ ต้องสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ไปจนถึงภาคเอกชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริงกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 Ministry of Education (2007) กำหนด ขอบเขตการบริหารสถานศึกษาไว้ 4 งาน ดังนี้

1) การบริหารงานวิชาการ ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อ/เทคโนโลยี การวัดและประเมินผล การนิเทศ การแนะแนว การประกันคุณภาพภายใน และการประสานความร่วมมือกับชุมชน/องค์กรอื่น

2) การบริหารงานบุคคล ครอบคลุมการวางแผนอัตรากำลัง การจัดสรร การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน การลา การประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการทางวินัย การอุทธรณ์ร้องทุกข์ การจัดทำทะเบียนประวัติ และการส่งเสริมวิทยฐานะ/จรรยาบรรณวิชาชีพ

3) การบริหารงานงบประมาณ ครอบคลุมการจัดทำแผนงบประมาณ/แผนปฏิบัติการ การอนุมัติ/โอน/เปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผลการใช้จ่าย การระดม/บริหารจัดการทรัพยากร การวางแผน/จัดหา/ควบคุมดูแลพัสดุ และการดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน/บัญชี/รายงานทางการเงิน

4) การบริหารงานทั่วไป ครอบคลุมการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศและเครือข่าย การวางแผน/จัดระบบการบริหารองค์กร งานธุรการ การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การรับนักเรียน งานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์ การประสานราชการกับส่วนภูมิภาค/ท้องถิ่น และการจัดระบบการควบคุมภายใน

กล่าวสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษายุคใหม่ได้เปลี่ยนผ่านสู่ "นวัตกรรมการบริหาร" โดยนำแนวคิดใหม่และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน โดยเน้นหลักการ "ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" และอาศัยองค์ประกอบสำคัญ เช่น การใช้เทคโนโลยี การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารเชิงข้อมูล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในขณะเดียวกัน การบริหารสถานศึกษายังคงต้องดำเนินการตามขอบเขตงานหลัก 4 ด้านภายใต้หลักการกระจายอำนาจ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานทั่วไป โดยผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะที่ยืดหยุ่น ยึดมั่นในธรรมาภิบาล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

แนวคิดพื้นฐานของการบริหารทางการศึกษา

แนวคิดพื้นฐานของการบริหารทางการศึกษามีรากฐานมาจากทฤษฎีการบริหารในแต่ละยุคสมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากการมุ่งเน้นประสิทธิภาพขององค์กรไปสู่การให้ความสำคัญกับบุคลากรและผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยมีวิวัฒนาการที่สำคัญดังนี้

1) ยุคคลาสสิก การวางรากฐานการบริหารเชิงโครงสร้าง ในยุคเริ่มต้น การบริหารการศึกษาได้รับอิทธิพลอย่างสูงจาก ทฤษฎีการบริหารทั่วไป (General Administration Theory) ของ เฟโยล (Fayol, 1949) ซึ่งได้เสนอหลักการบริหาร 14 ประการ และกระบวนการบริหารที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) หลักการเหล่านี้ได้กลายเป็นกรอบในการบริหารสถานศึกษาในระบบราชการไทยที่เน้นโครงสร้างแบบลำดับขั้น (Hierarchy) นอกจากนี้ แนวคิด “การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์” (Scientific Management) ของ เทย์เลอร์ (Frederick W. Taylor) ยังถูกนำมาประยุกต์ใช้ในด้านการวัดผลและประเมินผลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน

2) ยุคมนุษยสัมพันธ์ การให้ความสำคัญกับบุคลากร เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนไป แนวคิดการบริหารได้หันมาให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและจิตวิทยามากขึ้น ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Theory) ของ เอลตัน เมโย (Elton Mayo) และ แม็กเกรเกอร์ (Douglas McGregor) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเน้นไปที่การสร้างแรงจูงใจ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร

3) ยุคปัจจุบัน การบริหารเชิงระบบและมุ่งเน้นผลลัพธ์ ในบริบทของประเทศไทย แนวคิดการบริหารทางการศึกษาได้พัฒนาไปสู่ แนวคิดเชิงระบบ (System Theory) และ การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objectives: MBO) ซึ่งมุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงคุณภาพมากกว่าตัวกระบวนการเพียงอย่างเดียว เห็นได้จากการนำมาใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา การจัดทำระบบประกันคุณภาพภายใน และการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาชาติ (Office of the Basic Education Commission, 2024) ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้ แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) เพื่อส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

4) ยุคอนาคต การศึกษา 5.0 การบริหารเชิงนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง เพื่อรับมือกับความท้าทายของโลกยุคดิจิทัล แนวคิดพื้นฐานของการบริหารการศึกษาได้ผสานเข้ากับ “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม” (Innovative Leadership) และ “การจัดการการเปลี่ยนแปลง” (Change Management) อย่างเต็มรูปแบบ ผู้นำทางการศึกษาในยุคนี้จึงต้องมีสมรรถนะด้าน การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) และมีความสามารถในการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Data-Driven Decision Making) เพื่อนำพาองค์กรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืน

กระบวนการบริหารการศึกษาคือการประยุกต์กระบวนการบริหารมาใช้ในวงการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารทุกระดับ ช่วยให้งานราบรื่น บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตัดสินใจที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์และข้อมูลครบถ้วน สมาคมผู้บริหารโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา กำหนดกระบวนการไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้น การประสานงาน และการประเมินผล ซึ่ง Koetthip and Chuliwan (2017) ได้กล่าวถึงหน้าที่การบริหารหรือกระบวนการบริหารปัจจุบันประกอบด้วย 4 ด้านหลัก

1) การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย พัฒนาแผนแม่บท/ยุทธศาสตร์ การตัดสินใจว่าองค์กรมีเป้าหมายอะไรในอนาคต และต้องดำเนินการอย่างไร รวมถึงการประเมินทบทวนและปรับแผน

2) การจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรม การจัดบุคคลและทรัพยากร เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงการมอบหมายงาน ความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่

3) การนำ การนำทาง การนิเทศติดตาม การกระตุ้นให้พนักงานมีศักยภาพ การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ รวมถึงการติดต่อสื่อสาร การให้คำแนะนำ และการให้รางวัล/ลงโทษอย่างยุติธรรม

4) การควบคุม การประเมินติดตามผล การกำหนดมาตรฐาน การเปรียบเทียบผลกับมาตรฐาน การแก้ไขความบกพร่อง และการปรับวิธีการควบคุมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

กล่าวสรุปว่า แนวคิดพื้นฐานของการบริหารทางการศึกษามีรากฐานจากทฤษฎีการบริหารที่พัฒนาตามยุคสมัย เริ่มจาก ยุคคลาสสิก ที่เน้นโครงสร้าง ประสิทธิภาพ และกระบวนการบริหาร 5 ด้าน จากนั้นเข้าสู่ยุคมนุษยสัมพันธ์ ที่หันมาให้ความสำคัญกับบุคลากร แรงจูงใจ และการมีส่วนร่วม ต่อมาใน ยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดเชิงระบบ การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (MBO) และธรรมาภิบาล เพื่อเน้นผลลัพธ์เชิงคุณภาพ จนกระทั่งก้าวสู่ ยุคอนาคต (การศึกษา 5.0) ที่ต้องการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา (School Administration) คือ กระบวนการดำเนินงานภายในโรงเรียนที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน การจัดระบบ ไปจนถึงการประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Hoy and Miskel, 2013) ในปัจจุบัน บทบาทของผู้บริหารได้เปลี่ยนจากการเป็นเพียงผู้จัดการงานทั่วไป ไปสู่การเป็น “ผู้นำทางวิชาการ” (Instructional Leader) ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ผ่านการพัฒนาหลักสูตร การนิเทศการสอน และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีในโรงเรียน วิวัฒนาการของแนวคิดการบริหารสถานศึกษาสามารถแบ่งได้ตามยุคสมัยดังนี้

1) จากรวมศูนย์สู่การกระจายอำนาจ ในอดีต การบริหารสถานศึกษาไทยดำเนินงานภายใต้แนวคิด “การบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ” (Centralized Administration) ที่เน้นการควบคุมและสั่งการจากส่วนกลางเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม หลังการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ

สู่แนวคิด “การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน” (School-Based Management: SBM) ซึ่งเป็นหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่ให้อิสระแก่โรงเรียนในการบริหารจัดการงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรได้เองตามบริบทและความต้องการของพื้นที่ โดยมุ่งหวังให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนมากขึ้น

2) การบริหารในยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ผลักดันให้การบริหารสถานศึกษาต้องปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล ผู้บริหารยุคใหม่จำเป็นต้องมีสมรรถนะด้าน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร (ICT in Education Management) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส เช่น การใช้ระบบดิจิทัลในการจัดการข้อมูลนักเรียน การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อนิเทศการสอน หรือการบริหารงบประมาณแบบอิเล็กทรอนิกส์

3) ภาวะผู้นำและการจัดการเชิงนวัตกรรม ในปัจจุบัน แนวคิดการบริหารได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำมากขึ้น โดยเฉพาะ “ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง” (Transformational Leadership) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในโรงเรียนที่เผชิญข้อจำกัด เช่น โรงเรียนขยายโอกาส ผู้นำลักษณะนี้ต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจและจูงใจให้ครูและนักเรียนมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ “การบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม” (Innovative School Management) ได้กลายเป็นแนวทางสำคัญในการปรับกระบวนการทำงานให้ทันสมัย เช่น การนำแนวคิด Agile Management มาปรับใช้เพื่อให้การบริหารงานคล่องตัว การจัด การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) ที่ตอบสนองต่อผู้เรียนรายบุคคล การพัฒนาโรงเรียนสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (Learning Community) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายยกระดับโรงเรียนขยายโอกาสให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

โดยสรุปแล้ว การบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเป็นระบบที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้บริหารต้องสวมบทบาท “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Change Agent) ที่สามารถบริหารทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรภายนอก เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

การศึกษายุคอนาคต

แนวคิด Education 5.0 ถือเป็นวิวัฒนาการใหม่ของระบบการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคอุตสาหกรรม 5.0 (Industry 5.0) ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลและมนุษย์ต้องดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล แนวคิดนี้มิได้มุ่งเพียงพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ หากแต่เน้นให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Babu, 2024) กล่าวคือ การศึกษา 5.0 เน้น “เทคโนโลยีเพื่อมนุษย์” มากกว่า “มนุษย์เพื่อเทคโนโลยี” โดยมุ่งสร้างผู้เรียนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึก และเข้าใจบทบาทของตนต่อความยั่งยืนของโลก (Carayannis and Morawska, 2023) สอดคล้องกับหลักการสำคัญของแนวคิดนี้คือการเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจาก “ผู้รับสาร” ไปสู่ “ผู้ร่วมสร้างความรู้ และการเปลี่ยนบทบาทของครูจาก “ผู้ถ่ายทอด” ไปเป็น “ผู้อำนวยความรู้ (Facilitator of Learning)” การศึกษายุค 5.0 จึงเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง “การเรียนรู้เชิงเทคโนโลยีและ“การเรียนรู้เชิงคุณธรรม”ซึ่งแตกต่างจากยุคก่อนหน้า เช่น Education 4.0 ที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ แนวคิด Education 5.0 ยังผสานเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 คือ “การศึกษาที่มีคุณภาพ” และเป้าหมายที่ 13 คือ “การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” (Dong et al., 2024) เพื่อให้การศึกษาไม่เพียงผลิตแรงงาน แต่ยังผลิต “มนุษย์ที่รับผิดชอบต่อโลก” ในมิติของการเรียนรู้ การศึกษา 5.0 ยืนยันว่าการพัฒนาทักษะทาง

เทคโนโลยีไม่อาจแยกออกจากการพัฒนาอารมณ์และจิตใจ การเรียนรู้จึงต้องมีความยืดหยุ่น (Flexible Learning) และตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล (Personalized Learning) เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง

Nachampa et al. (2022) ได้เสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารในการวางแผนกลยุทธ์ การสร้างวิสัยทัศน์ดิจิทัล การบริหารทรัพยากร และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านครูผู้สอน ที่ต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม พร้อมทั้งสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคดิจิทัล 3) ด้านผู้เรียน ซึ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4) ด้านการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและหลากหลาย 5) ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนการสอน 6) ด้านกระบวนการบริหารสถานศึกษาที่ครอบคลุมการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร การประเมินผล และการพัฒนาต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุป Education 5.0 คือแนวคิดที่เน้น “มนุษย์เป็นศูนย์กลางของเทคโนโลยี” ไม่ใช่ “เทคโนโลยีเป็นศูนย์กลางของการศึกษา” เป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสมดุลระหว่างสมรรถนะทางปัญญา จิตใจ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งถือเป็นการปฏิรูปเชิงคุณค่าของระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

ผู้เขียนสรุปได้ว่า Education 5.0 เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่ยึดหลัก "มนุษย์เป็นศูนย์กลาง" โดยเปลี่ยนเป้าหมายจากการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเศรษฐกิจ สู่การใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณค่าทางจริยธรรมและคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) การบริหารสถานศึกษาภายใต้แนวคิดนี้จึงต้องขับเคลื่อนผ่าน 6 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงทั้งวิสัยทัศน์ผู้นำ สมรรถนะบุคลากร และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางดิจิทัลกับการปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อโลกให้แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

ปรัชญาและหลักคิดของการศึกษายุค 5.0

แนวคิด Education 5.0 มีรากฐานทางปรัชญาที่เน้น “มนุษย์เป็นศูนย์กลาง” (Human-Centric Philosophy) ซึ่งถือเป็นการกลับมาทบทวนบทบาทของการศึกษาในฐานะกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์มากกว่ากระบวนการผลิตแรงงาน โดยปรัชญาหลักของการศึกษายุคนี้คือ “การพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างสมดุลทั้งกาย จิต ปัญญา และจิตวิญญาณ” (Holistic Human Development) ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการเทคโนโลยีและคุณธรรมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อโลก (Carayannis and Morawska, 2023)

หลักคิดสำคัญที่รองรับ Education 5.0 คือ การเรียนรู้ไม่ใช่เพียงเพื่อ “การทำงาน” แต่เพื่อ “การดำรงอยู่” อย่างมีคุณค่าในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมี “ทักษะทางเทคโนโลยี” ควบคู่กับ “ทักษะทางอารมณ์และจริยธรรม” กล่าวได้ว่า ปรัชญาของการศึกษายุคนี้เป็นการบูรณาการระหว่าง “เหตุผลเชิงเทคนิค” (technical rationality) และ “เหตุผลเชิงคุณธรรม” (moral rationality) เพื่อให้เทคโนโลยีไม่กลืนจิตวิญญาณของมนุษย์ แต่กลับเป็นพลังที่ส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นคน

Srithep (2024) ได้เสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษา 5.0 ซึ่งเป็นยุคที่ขับเคลื่อนด้วยสังคมดิจิทัลและความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง โดยผู้บริหารต้องนำพาองค์กรให้พร้อมรับมือกับความท้าทายและประสบความสำเร็จ การเตรียมความพร้อมนี้ครอบคลุม

ทั้งการพัฒนาตนเองและบุคลากร, การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และนวัตกรรมและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชน และยังได้นำเสนอกระบวนการเตรียมความพร้อมผ่านกรอบแนวคิด 6G ได้แก่ 1. Grasp การทำความเข้าใจบริบทการเปลี่ยนแปลง 2. Gauge การประเมินศักยภาพขององค์กร 3. Gear up การเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรและบุคลากร 4. Galvanize การสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 5. Grow up การส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 6. Gain การประเมินผลและปรับปรุงเพื่อความสำเร็จ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องมีคุณลักษณะที่จำเป็น 4M คือ ความทันสมัย (Modernity) การบริหารจัดการ (Management) การเคลื่อนไหว (Mobility) และ การปรับเปลี่ยน (Modification) โดยต้องประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลในทุกขั้นตอนเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเตรียมนักเรียนให้พร้อมรับมือกับอนาคต

จากแนวคิดดังกล่าว การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคตจึงต้องเปลี่ยนผ่านจากการบริหารแบบเดิมที่เน้นสายการบังคับบัญชา ไปสู่ การบริหารแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Management) ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐานในการตัดสินใจ เน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และพัฒนาครูในฐานะ “ผู้นำการเรียนรู้” (Teacher as Learning Leader) โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพชีวิตและโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ การนำนวัตกรรมการบริหารตามแนวคิดยุค 5.0 มาปรับใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถบริหารทรัพยากรที่มีจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ, พัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในฐานะพันธมิตรทางการเรียนรู้ ดังนั้น การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้จึงมุ่งเน้นการสำรวจแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาในบริบทยุค 5.0 โดยเฉพาะในมิติของภาวะผู้นำ การจัดการองค์กร การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยี การมีส่วนร่วมของชุมชน และการประเมินผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ เพื่อเป็นรากฐานในการออกแบบนวัตกรรมการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารจัดการเชิงสร้างสรรค์สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสตามแนวคิด Human-Centric & Education 5.0 มุ่งเน้นการสร้างระบบบริหารที่มีความยืดหยุ่นและยั่งยืนเพื่อตอบรับยุค AI โดยอาศัยกลไกหลักสี่ด้านที่เชื่อมโยงกันเริ่มจากการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Integration) เข้าสู่กระบวนการบริหารเพื่อลดช่องว่างด้านทรัพยากรและสร้างความเท่าเทียมเชิงคุณภาพตามด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Participation) ของครูบุคลากรและชุมชนในการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและให้การบริหารตอบสนองบริบทเฉพาะของชุมชนได้อย่างแท้จริงขณะเดียวกันก็เน้นการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (Professional Development) ทั้งด้านทักษะดิจิทัลและความฉลาดทางอารมณ์เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและการเปลี่ยนกรอบคิดสุดท้ายคือการใช้ระบบติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) โดยใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงการบริหารอย่างต่อเนื่องซึ่งแนวทางเหล่านี้จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สำคัญสามประการคือการเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส (Enhanced Efficiency & Transparency) การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม (Equitable Educational Opportunities) และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning Culture) ที่จำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริงดังภาพที่ 1

Figure 1: Creative Management Approaches for Opportunity-Expansion Schools in the Digital Era

สรุป

บทสรุปจากการศึกษานี้สังเคราะห์ได้เป็นรูปแบบ การบริหารเชิงนวัตกรรม (Innovative Management) สำหรับโรงเรียนขยายโอกาสในยุคอนาคต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างระบบที่ยืดหยุ่นและยั่งยืนโดยยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-Centric) เพื่อรองรับพลวัตของโลกยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ความสำเร็จของการบริหารรูปแบบนี้ขับเคลื่อนด้วย 4 กลไกสำคัญที่ผู้วิจัยนำเสนอ ได้แก่ การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Integration) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการข้อมูล การส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Participation) ของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและการยอมรับในชุมชน การพัฒนาความเป็นมืออาชีพ (Professional Development) ที่มุ่งเน้นทั้งทักษะดิจิทัลและการปรับเปลี่ยนกรอบคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) และการใช้การติดตามและประเมินผล (Monitoring & Evaluation) ผ่านระบบฐานข้อมูล (Data-Driven Decision Making) เพื่อการตัดสินใจที่แม่นยำ ซึ่งเมื่อนำกลไกเหล่านี้มาปฏิบัติจริงจะนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ 3 ด้าน คือ การเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส (Enhanced Efficiency & Transparency) การสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม (Equitable Educational Opportunities) และการก่อเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning Culture) อันเป็นรากฐานสำคัญในการผลิตพลเมืองที่มีคุณภาพสู่สังคมอนาคต

References

Babu, B. V. (2024). Education 5.0: An Overview. In A. Garg, B. V. Babu, & V. E. Balas (Eds.), *Advances in Technological Innovations in Higher Education: Theory and Practices*. Boca Raton, FL: CRC Press.

Carayannis, E. G., & Morawska, A. (2023). *Education 5.0, Higher Education 5.0, and the Future of the University*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.

Dong, Y., Liu, F., & Wang, Q. (2024). Developing a Framework for Future-Ready Education: Integrating Education 5.0 and Sustainable Development Goals (SDGs). *Sustainability,* 16(1), 1–15.

Drucker, P. F. (2019). *Innovation and Entrepreneurship*. Abingdon, UK: Routledge.

Fayol, H. (1949). *General and Industrial Management*. London, UK: Pitman.

Heifetz, R. A., Grashow, A., & Linsky, M. (2009). *The Practice of Adaptive Leadership: Tools and Tactics for Changing Your Organization and the World*. Boston, MA: Harvard Business Review Press.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational Administration: Theory, Research, and Practice*. New York, NY: McGraw-Hill.

Jarasnan Treeyang. (2023). *Academic Management Innovation for Educational Opportunity Expansion Schools Based on the Concept of Valuable Life Designer*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.

Koetthip, Ch., & Chuliwan, U. (2017). *Principles of Educational Administration*. Bangkok: S. Asia Press.

Konkam. A. (2020). *A Model for the Development of Administrative Strategies for Expanded Opportunity Schools in the Northeastern Region of Thailand*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Kulsuwanwong. A. (2021). *A Model of Administration to Innovative Organization for Opportunity Extension Schools under the Office of Basic Education Commission*. (Research Report). Phayao: University of Phayao.

Mezirow, J. (1995). Transformative Theory of Adult Learning. In M. Welton (ed.), In *Defense of the Lifeworld*. Albany: State University of New York Press.

Ministry of Education. (2007). *Ministerial Regulation on Criteria and Methods for Decentralization of Educational Administration and Management B.E. 2550*. Bangkok: Royal Gazette.

Ministry of Education. (2023a). *Policies and Guidelines for Driving Quality Schools in the Sub-District*. Bangkok: Ministry of Education.

Ministry of Education. (2023b). *Policy and Guiding Principles for the Development and Implementation of the Competency-Based Curriculum for Basic Education*. Bangkok: Ministry of Education.

Mintzberg, H. (1979). *The Structuring of Organizations: A Synthesis of the Research*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Nachampa, T., Songbandit, A., & Srisopa, Y. (2022). Development of a School Administration Model in the Digital Age for Secondary Schools in the Central Region under the Office of the Basic Education Commission. *Journal of Management Sciences,* 6(4), 1806–1823.

Office of the Basic Education Commission. (2024). *Policy and Focus Areas of the Office of the Basic Education Commission for Fiscal Year 2024*. Bangkok: Ministry of Education.

Office of the Education Council. (2019). *A Study of the Guidelines for Developing Thai People in the 21st Century for Thailand 4.0*. Bangkok: Ministry of Education.

Office of the Education Council. (2023). *Strategies and Guidelines for Promoting Innovative School Management in Thailand*. Bangkok: Ministry of Education.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (B.E. 2566–2570)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.

Schleicher, A. (2018). *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. Paris, France: OECD Publishing.

Srithep, W. (2024). A Framework for Developing School Administrators' Readiness in the Education 5.0 Era: The 6G and 4M Model. *Journal of Interdisciplinary Development,* 1(2), 1–13.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

World Economic Forum. (2023). *Future of Jobs Report 2023*. Geneva, Switzerland: World Economic Forum.

การบูรณาการสติ ขันติ และสันติในกระบวนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม*

Integrating Mindfulness, Patience, and Peace in the Development of Meditation Centers

จินดา มหาพัณณาภรณ์
Chinda Mahapannaporn
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya Unitversity, Thailand.
Corresponding Author's Email: Chinda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการบูรณาการ สติ ขันติ และสันติในกระบวนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์และการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมร่วมสมัย การศึกษาดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เอกสารเชิงวิชาการและคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม หลักพุทธธรรมว่าด้วยสติ ขันติ และสันติ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรและชุมชนเชิงคุณค่า

ผลการวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมอย่างมีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลักธรรมทั้งสามประการอย่างเป็นระบบ โดยสติทำหน้าที่เป็นฐานของการตระหนักรู้ การกำกับตนเอง และการตัดสินใจอย่างรอบคอบของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ ขันติ เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความอดทน ความเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่าง ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมความสัมพันธ์อันเกื้อกูล ขณะที่สันติ เป็นทั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนา อันสะท้อนถึงสภาวะแห่งความสงบภายในบุคคลและบรรยากาศแห่งความสมานฉันท์ภายในสถานปฏิบัติธรรม

การบูรณาการสติ ขันติ และสันติในกระบวนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม จึงเป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมทางธรรม และการอยู่ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อีกทั้งยังสะท้อนบทบาทของสถานปฏิบัติธรรมในฐานะแหล่งบ่มเพาะสันติภาวะและคุณค่าทางจริยธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สติ; ขันติ; สันติ; สถานปฏิบัติธรรม

Abstract

This research article aims to analyze and propose an integrative approach to incorporating mindfulness, patience, and peace into the development of meditation centers, to foster environments that support holistic human development and peaceful coexistence in contemporary society. The study is based on documentary analysis of relevant academic literature, Buddhist canonical texts, and research related to the development of meditation centers, Buddhist principles, and value-based organizational and community development.

---

*Received December 17, 2025; Revised February 22, 2026; Accepted March 10, 2026

The analysis reveals that the effective development of meditation centers requires a systematic integration of these three Buddhist principles. Mindfulness functions as the foundational capacity for awareness, self-regulation, and reflective decision-making among administrators and practitioners. Patience serves as an essential internal resource that nurtures endurance, tolerance, and acceptance of diversity, thereby reducing conflict and strengthening harmonious relationships among stakeholders. Peace represents both the ultimate aim and the tangible outcome of the development process, reflected in inner tranquility and a supportive, harmonious atmosphere within meditation centers.

Integrating mindfulness, patience, and peace into the development of meditation centers not only enhances the quality of management and spiritual activities but also reinforces the role of these centers as spaces for cultivating inner peace, ethical values, and social harmony. This integrative approach aligns with the core objectives of Buddhism in promoting sustainable human and social development in an increasingly complex and pluralistic world.

Keywords: Mindfulness; Patience; Peace; Meditation Centers

บทนำ

ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตและสุขภาวะทางจิตใจของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเครียด ความขัดแย้ง และความแตกแยกทางความคิดได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น จนทำให้มนุษย์จำนวนไม่น้อยแสวงหาพื้นที่แห่งความสงบเพื่อฟื้นฟูจิตใจและทบทวนความหมายของชีวิต สถานปฏิบัติธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002; World Health Organization (WHO), 2018)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดสถานที่หรือกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ต้องคำนึงถึงกระบวนการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบรรยากาศทางจิตใจที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าหากสถานปฏิบัติธรรมขาดกรอบแนวคิดเชิงคุณค่าที่ชัดเจน อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง การบริหารที่ขาดความเข้าใจ และการลดทอนศักยภาพของพื้นที่ทางจิตวิญญาณ (Senge, 2006; Fry and Slocum, 2008)

พระพุทธศาสนาเสนอหลักธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะหลัก สติ (Mindfulness) ขันติ (Patience) และ สันติ (Peace) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สติ เป็นเครื่องมือสำคัญในการตระหนักรู้เท่าทันตนเองและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและตัดสินใจอย่างไม่หลงยึดและไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของอารมณ์ (Kabat-Zinn, 2003; Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002) ขณะที่ ขันติ เป็นพลังภายในที่หล่อหลอมให้เกิดความอดทน อดกลั้น และการยอมรับความแตกต่าง อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 1999) ส่วน สันติ มิใช่เพียงสภาวะภายนอกที่ปราศจากความขัดแย้ง หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาภายในจิตใจที่ตั้งมั่นอยู่บนปัญญาและเมตตา (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2012)

ในเชิงการพัฒนาองค์กรและชุมชน แนวคิดการบูรณาการคุณค่าภายใน (Inner Values) เข้ากับกระบวนการพัฒนาเชิงโครงสร้างได้รับความสนใจมากขึ้น นักวิชาการด้านภาวะผู้นำและการพัฒนาอย่างยั่งยืนชี้ว่า การพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตสำนึก คุณธรรม และความตระหนักรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Senge, Scharmer, Jaworski, and Flowers, 2004; Fry, 2003) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เน้นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก โดยใช้สติเป็นฐาน ขันติเป็นพลังหล่อเลี้ยง และสันติเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา

แม้ว่าจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสติและการนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กร สถานศึกษา และระบบสุขภาพอย่างกว้างขวาง (Kabat-Zinn, 2013; Brown and Ryan, 2003) แต่การศึกษาที่มุ่งบูรณาการ สติ ขันติ และสันติ เข้าด้วยกันในบริบทของการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมโดยตรงยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะการวิเคราะห์ในเชิงกระบวนการพัฒนาและบทบาทของหลักธรรมทั้งสามประการต่อการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน และสันติภาวะภายในองค์กรทางศาสนา

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอการบูรณาการสติ ขันติ และสันติในกระบวนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม การวิเคราะห์ดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการอธิบายเชิงทฤษฎี หากแต่ชี้ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมทั้งสามประการในฐานะกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมทางธรรม และการสร้างสันติวัฒนธรรมภายในสถานปฏิบัติธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนามนุษย์และสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดสติ ขันติ และสันติในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนา สติ ขันติ และสันติ นับเป็นหลักธรรมสำคัญที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และมีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาจิตใจ การดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม หลักธรรมทั้งสามประการนี้มิได้ปรากฏในลักษณะของคำสอนที่แยกขาดจากกัน หากแต่ทำหน้าที่เกื้อหนุนกันในฐานะกระบวนการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก อันเป็นแก่นสำคัญของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธธรรม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002)

สติในพระพุทธศาสนา

สติ (Mindfulness) เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในหมวดสติปัฏฐาน 4 ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นหนทางเอกเพื่อความบริสุทธิ์หลุดพ้นของมนุษย์ สติ (Thai Tripitakas: 10/257/277) หมายถึง ความระลึกรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม ตามความเป็นจริง โดยไม่ปรุงแต่ง ไม่หลงยึด และไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรืออคติ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002)

ในมิติของการพัฒนามนุษย์ สติทำหน้าที่เป็นฐานของปัญญาและการรู้เท่าทันตนเอง ช่วยให้บุคคลสามารถสังเกตความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนอย่างมีสภาวะรู้ ซึ่งนำไปสู่การลดการตอบสนองอย่างหุนหันพลันแล่นและการตัดสินใจที่ขาดความรอบคอบ สติจึงเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เนื่องจากช่วยลดอำนาจของความโกรธ ความโลภ และความหลง อันเป็นรากเหง้าของปัญหาทางสังคมจำนวนมาก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า สติเปรียบเสมือน “ยามเฝ้าประตู” ของจิต ทำหน้าที่คอยกำกับและควบคุมการรับรู้และการกระทำของมนุษย์ไม่ให้หลงไปตามกระแสของกิเลส (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002) ในบริบทของสถานปฏิบัติธรรม สติจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการฝึก

สมาธิหรือการเจริญภาวนาเท่านั้น หากแต่เป็นฐานของการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ

ขันติในพระพุทธศาสนา

ขันติ (Patience or Forbearance) เป็นคุณธรรมที่พระพุทธศาสนายกย่องว่าเป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา” (Thai Tripitakas: 25/112/116) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความอดทนและความอดกลั้นมิใช่เพียงคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้น หากแต่เป็นพลังภายในที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจให้เข้มแข็งและมั่นคง (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 1999)

ขันติในความหมายทางพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งความอดทนต่อความยากลำบากทางกาย ความอดกลั้นต่ออารมณ์ทางใจ และความสามารถในการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ทั้งในด้านความคิด พฤติกรรม และวัฒนธรรม ขันติจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยลดการปะทะ ความขัดแย้ง และความรุนแรงในสังคม โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้คนมีภูมิหลัง ความเชื่อ และเป้าหมายที่แตกต่างกัน

ในสถานปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนหลากหลายเข้ามาเกี่ยวข้อง ขันติมีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างบรรยากาศแห่งความเกื้อกูลและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผู้ปฏิบัติที่มีขันติจะสามารถเผชิญกับความไม่สะดวก ความแตกต่างทางวัตรปฏิบัติ และความเห็นที่หลากหลายได้โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ขันติจึงเป็นฐานของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนปฏิบัติธรรม

สันติในพระพุทธศาสนา

สันติ (Peace) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ” สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี (Thai Tripitakas: 25/35/36) ในมิติของพระพุทธศาสนา มิได้หมายถึงเพียงความสงบภายนอกหรือการปราศจากความขัดแย้งเท่านั้น หากแต่หมายถึงสภาวะสงบภายในที่เกิดจากจิตที่ได้รับการฝึกฝนอย่างถูกต้องตามหลักไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล สมาธิ และปัญญา (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2012)

สันติในระดับปัจเจกเกิดจากจิตที่มีสติรู้เท่าทันตนเองและมีขันติรองรับต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อจิตไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ย่อมนำไปสู่ความสงบ เยือกเย็น และความมั่นคงภายใน ขณะเดียวกัน สันติในระดับสังคมย่อมเกิดขึ้นได้จากการที่บุคคลจำนวนมากพัฒนาจิตใจของตนเองให้ตั้งอยู่บนฐานของสติและขันติ สถานปฏิบัติธรรมจึงสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่บ่มเพาะสันติภาวะทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

พระพรหมบัณฑิต ชี้ให้เห็นว่า สันติภาพที่แท้จริงต้องเริ่มจากสันติภายใน มิใช่เพียงการจัดการความขัดแย้งภายนอกด้วยโครงสร้างหรือกติกาเท่านั้น (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2012) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสถานปฏิบัติธรรมในฐานะกลไกทางสังคมที่ช่วยสร้างรากฐานของสันติสุขอย่างยั่งยืน

ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการของสติ ขันติ และสันติ

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่า สติ ขันติ และสันติ มีความสัมพันธ์เชิงกระบวนการอย่างชัดเจน กล่าวคือ สติเป็นฐานของการตระหนักรู้ ขันติเป็นพลังหล่อเลี้ยงการดำรงอยู่ร่วมกัน และสันติเป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมทั้งสามประการนี้จึงมิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่ทำหน้าที่สนับสนุนกันในการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม

ในบริบทของการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม การบูรณาการสติ ขันติ และสันติ จะช่วยให้สถานปฏิบัติธรรมไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติธรรมเชิงพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การพัฒนาจิตสำนึก และการสร้างสันติวัฒนธรรมที่สามารถขยายผลไปสู่สังคมในวงกว้าง อันสอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากทุกข์และดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและยั่งยืน

สถานปฏิบัติธรรมในฐานะพื้นที่พัฒนามนุษย์และสังคม

สถานปฏิบัติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความเร่งรีบ ความกดดันจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคม สถานปฏิบัติธรรมจึงมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาหรือการฝึกสมาธิเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่พักพิงทางใจ เป็นแหล่งฟื้นฟูพลังชีวิต และเป็นบริบทการเรียนรู้ที่ช่วยให้มนุษย์กลับมาทบทวนตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีความหมายมากขึ้น

จากมุมมองด้านสุขภาวะ องค์การอนามัยโลกให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางจิตใจในฐานะองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต โดยชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ที่เอื้อต่อความสงบ การตระหนักรู้ และการดูแลจิตใจสามารถช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และปัญหาสุขภาพจิตที่ทวีความรุนแรงขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ (World Health Organization (WHO), 2018) สถานปฏิบัติธรรมจึงสามารถมองได้ว่าเป็น “พื้นที่สุขภาวะ” ที่ช่วยเสริมสร้างสมดุลระหว่างกาย ใจ และสังคม

ในเชิงพุทธปรัชญา การพัฒนามนุษย์มิได้จำกัดอยู่ที่ความเจริญทางวัตถุหรือความสำเร็จภายนอก หากแต่เน้นการพัฒนาภายในจิตใจผ่านการฝึกฝนศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นระบบ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเริ่มจากการรู้จักตนเอง การควบคุมตนเอง และการใช้ชีวิตอย่างมีสติและปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002) สถานปฏิบัติธรรมจึงเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์เชิงองค์รวม (Holistic Human Development) ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติทางศีลธรรม จิตใจ ปัญญา และความสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากการพัฒนาปัจเจกแล้ว สถานปฏิบัติธรรมยังมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่สร้างคุณค่าทางสังคมและจิตสำนึกสาธารณะ การปฏิบัติธรรมร่วมกัน การอยู่ร่วมกันในระเบียบวินัย และการดำรงชีวิตภายใต้กรอบคุณค่าทางจริยธรรม ช่วยหล่อหลอมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความตระหนักในความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่น เกิดความเข้าใจในความแตกต่าง และพัฒนาความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล สถานปฏิบัติธรรมจึงสามารถทำหน้าที่เป็น “ชุมชนแห่งคุณค่า” ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางจริยธรรมและการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ สถานปฏิบัติธรรมจำนวนไม่น้อยยังเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการ โดยเฉพาะปัญหาด้านการบริหารจัดการ การสื่อสารภายในองค์กร และการจัดการความแตกต่างของผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งความแตกต่างด้านวัย ประสบการณ์ชีวิต ระดับการปฏิบัติธรรม และความคาดหวังต่อสถานปฏิบัติธรรม หากขาดกรอบคุณค่าที่ชัดเจนและกลไกในการพัฒนาจิตสำนึกของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลให้บรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมลดทอนลง และนำไปสู่ความตึงเครียดหรือความขัดแย้งโดยไม่รู้ตัว

แนวคิดด้านการพัฒนาองค์กรเสนอว่า องค์กรที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้สะท้อนตนเอง เรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาจิตสำนึกอย่างต่อเนื่อง (Senge, 2006) สถานปฏิบัติธรรมในฐานะองค์กรทางจิตวิญญาณยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมิติของการเรียนรู้ภายในและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้สามารถธำรงเป้าหมายทางธรรมได้อย่างมั่นคง งานศึกษาของ Senge (2004) ชี้ให้เห็นว่า หากองค์กรขาดการพัฒนาจิตสำนึกและคุณค่าภายใน แม้จะมีอุดมการณ์สูงเพียงใด ก็อาจประสบปัญหาความขัดแย้งและความไม่ยั่งยืนในระยะยาว

ในมิติของพุทธสันติวิธี สถานปฏิบัติธรรมมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่บ่มเพาะสันติภาวะทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เน้นย้ำว่า สันติภาพที่แท้จริงต้องเริ่มจากสันติ

ภายใน มิใช่เพียงการจัดการความขัดแย้งภายนอกด้วยโครงสร้างหรือกติกาทางสังคมเท่านั้น (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2012) เมื่อบุคคลได้รับการฝึกฝนให้มีสติ รู้เท่าทันตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจและขันติ ย่อมส่งผลให้สันติภาวะขยายตัวจากภายในสู่ภายนอก

ดังนั้น สถานปฏิบัติธรรมจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางศาสนา หากแต่เป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ของการพัฒนามนุษย์และสังคมในระยะยาว การพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางกายภาพ มิติทางจิตวิญญาณ และมิติของกระบวนการบริหารจัดการเชิงคุณค่า เพื่อให้สถานปฏิบัติธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสำนึก สันติภาวะ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

การบูรณาการหลักสัปปายะในสถานปฏิบัติธรรม

หลักสัปปายะ ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่สะท้อนความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อเงื่อนไขแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ โดยมุ่งเน้นความ “เหมาะสม” และ “พอดี” กับธรรมชาติของมนุษย์และการฝึกภาวนา พระพุทธศาสนามิได้มองว่าการปฏิบัติธรรมเป็นเพียงความพยายามภายในของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมที่เกื้อกูล ซึ่งช่วยลดแรงเสียดทานทางกายและใจ ทำให้จิตสามารถตั้งมั่นและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002)

เมื่อพิจารณาในบริบทของสถานปฏิบัติธรรม หลักสัปปายะ 7 ประการสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ กระบวนการ และวิถีชีวิตภายในสถานปฏิบัติธรรมอย่างเป็นองค์รวม ดังนี้

1) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อาศัยเหมาะสม)

อาวาสสัปปายะหมายถึง ที่อยู่อาศัยหรือเสนาสนะที่เหมาะสมต่อการฝึกจิตและการเจริญภาวนา พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสถานที่ที่สงบ สงัด เป็นระเบียบ และไม่รบกวนประสาทสัมผัสเกินความจำเป็น เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอกมีอิทธิพลโดยตรงต่อสภาพจิตใจของผู้ปฏิบัติ สถานที่ที่ไม่พลุกพล่าน ไม่วุ่นวาย และไม่กระตุ้นอารมณ์มากเกินไป ช่วยให้จิตคลายจากความฟุ้งซ่าน และเอื้อต่อการตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบันขณะได้ง่ายขึ้น

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า เสนาสนะอันเหมาะสมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เกื้อกูลต่อการเจริญสมถะและวิปัสสนา เพราะเมื่อกายอยู่ในสภาพแวดล้อมที่พอดี จิตย่อมไม่ถูกรบกวนจากสิ่งเร้าภายนอกมากนัก ทำให้สามารถหันกลับมาพิจารณาภายในได้อย่างลึกซึ้ง สถานที่จึงมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบทางกายภาพ หากแต่ทำหน้าที่เสมือน “ภาชนะทางจิตวิญญาณ” ที่รองรับการภาวนาอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง(Thai Tripitakas: 1/50/443)

2) โคจรสัปปายะ (แหล่งอาหารและสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงเหมาะสม)

โคจรสัปปายะหมายถึง สิ่งแวดล้อมโดยรอบสถานปฏิบัติธรรม ทั้งแหล่งอาหาร ชุมชนใกล้เคียง และกิจกรรมภายนอกที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการฝึกจิต พระพุทธศาสนาเน้นให้ผู้ปฏิบัติอยู่ในบริบทที่สงบ ไม่เร้าอารมณ์ และไม่ดึงจิตออกไปสู่ความฟุ้งเฟ้อทางโลก เพราะสิ่งแวดล้อมภายนอกที่วุ่นวายหรือเต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุย่อมทำให้จิตกระสับกระส่ายและขาดความต่อเนื่องในการภาวนา

โคจรสัปปายะจึงทำหน้าที่เป็น “ขอบเขตแห่งความสงบ” ที่ช่วยปกป้องพื้นที่ภายในของผู้ปฏิบัติ เมื่อสิ่งแวดล้อมรอบข้างไม่กระตุ้นความอยาก ความกังวล หรือความเร่งรีบ จิตย่อมมีโอกาสหันกลับมาอยู่กับตนเองได้อย่างเต็มที่ และสามารถรักษาความต่อเนื่องของการฝึกสติและสมาธิได้ดียิ่งขึ้น (Thai Tripitakas: 1/50/444)

3) ภัสสสัปปายะ (ถ้อยคำและการสื่อสารที่เหมาะสม)

ภัสสสัปปายะหมายถึง การใช้ถ้อยคำและการสื่อสารที่เหมาะสม เกื้อกูล และตั้งอยู่บนสติ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพูดที่สุภาพ จริงใจ และไม่เบียดเบียน เพราะถ้อยคำมีพลังในการส่งผลต่อสภาพจิตใจทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง การสื่อสารที่ขาดสติหรือแฝงไปด้วยการตัดสิน ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งและความกระทบกระเทือนทางใจ

ในสถานปฏิบัติธรรม ภัสสสัปปายะมิได้หมายถึงการพูดให้น้อยเท่านั้น หากแต่หมายถึงการพูดอย่างมีคุณภาพ คือ พูดในสิ่งที่จำเป็น ถูกกาล และเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ภายใน การสื่อสารในลักษณะนี้ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความปลอดภัยทางใจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติกล้าเปิดใจ เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างลึกซึ้ง (Thai Tripitakas: 1/50/445)

4) ปุคคลสัปปายะ (บุคคลและกัลยาณมิตรที่เกื้อกูล)

ปุคคลสัปปายะหมายถึง บุคคลแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งครูอาจารย์ เพื่อนผู้ปฏิบัติ และกัลยาณมิตร พระพุทธเจ้าทรงยกย่องกัลยาณมิตรว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งของพรหมจรรย์ เนื่องจากบุคคลแวดล้อมมีอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และความมั่นคงทางใจของผู้ปฏิบัติ

การอยู่ร่วมกับผู้ที่มีความตั้งใจจริง มีเมตตา และมีท่าทีอ่อนโยนต่อกัน ช่วยเสริมกำลังใจ ลดความโดดเดี่ยว และบรรเทาอุปสรรคทางใจในการภาวนา ในเชิงพรรณนา ปุคคลสัปปายะเปรียบเสมือน “สนามพลังทางจิตใจ” ที่หล่อเลี้ยงการเติบโตภายใน เพราะผู้ปฏิบัติได้เรียนรู้ผ่านแบบอย่าง การเกื้อกูล และการดำรงชีวิตร่วมกัน มากกว่าการรับคำสอนเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว (Thai Tripitakas: 2/16/118)

5) โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม)

โภชนสัปปายะหมายถึง อาหารที่เหมาะสมต่อร่างกายและการภาวนา อาหารที่พอดี ไม่หนักหรือกระตุ้นกิเลสมากเกินไป ช่วยให้ร่างกายเบาสบายและไม่เป็นภาระต่อจิต พระพุทธศาสนาเน้นหลักความพอดีในการบริโภค เพื่อไม่ให้ความอยากและความฟุ้งซ่านครอบงำจิตใจ

ในสถานปฏิบัติธรรม อาหารมิได้เป็นเพียงปัจจัยหล่อเลี้ยงร่างกาย หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกสติ การฉันหรือรับประทานอย่างรู้ตัวช่วยให้ผู้ปฏิบัติเรียนรู้ความพอดี ความไม่ฟุ่มเฟือย และการรู้จักประมาณในชีวิตประจำวัน ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาจิตใจตามแนวทางสายกลาง (Thai Tripitakas: 3/7/25)

6) อุตุสัปปายะ (สภาพอากาศและฤดูกาลที่เหมาะสม)

อุตุสัปปายะหมายถึง สภาพอากาศและฤดูกาลที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม สภาพอากาศที่ไม่รุนแรงเกินไปช่วยให้ร่างกายไม่อ่อนล้าหรือเกิดความทุกข์ทางกายมากเกินจำเป็น ซึ่งจะส่งผลให้จิตสามารถตั้งมั่นและดำรงการภาวนาได้อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเรื่องอุตุสัปปายะสะท้อนความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างกายและจิตตามหลักพุทธธรรม เมื่อร่างกายอยู่ในสภาพที่พอดี จิตย่อมมีพื้นที่สำหรับการพัฒนาอย่างลึกซึ้งมากขึ้น และสามารถดำเนินการภาวนาได้โดยไม่ถูกขัดขวางจากความไม่สบายทางกาย (Thai Tripitakas: 1/50/446)

7) อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถและกิจวัตรที่เหมาะสม)

อิริยาปถสัปปายะหมายถึง การจัดอิริยาบถและกิจวัตรประจำวันอย่างสมดุล ไม่หักโหมและไม่หย่อนยานเกินไป การเดิน นั่ง ยืน นอน และการปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ อย่างพอดี ช่วยให้ร่างกายและจิตใจทำงานสอดประสานกัน

อิริยาปถสัปปายะทำให้การปฏิบัติธรรมไม่แยกขาดจากชีวิตประจำวัน หากแต่หลอมรวมการภาวนาเข้ากับทุกอิริยาบถ อันเป็นการฝึก “ทางสายกลาง” ผ่านประสบการณ์ตรง ผู้ปฏิบัติจึงสามารถพัฒนาสติและปัญญาได้อย่างต่อเนื่องในทุกช่วงของการดำเนินชีวิต (Thai Tripitakas: 1/50/447)

เมื่อสัปปายะทั้ง 7 ประการได้รับการบูรณาการอย่างกลมกลืน สถานปฏิบัติธรรมย่อมกลายเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาสติ ขันติ และสันติอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้ปฏิบัติสามารถเติบโตทั้งภายในและภายนอกภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่โดยขยายกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับสถานปฏิบัติธรรมจากการเป็นเพียงสถานที่ทางศาสนา ไปสู่การเป็นพื้นที่พัฒนามนุษย์ในลักษณะของ “ระบบนิเวศทางจิตวิญญาณ” ที่การพัฒนาเกิดจากความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างการพัฒนาภายในของบุคคลและเงื่อนไขแวดล้อมที่เกื้อกูล การบูรณาการ *สติ ขันติ และสันติ* ถูกเสนอในฐานะแกนคุณค่าภายในของสถานปฏิบัติธรรม โดยสติทำหน้าที่เป็นฐานของการตระหนักรู้และการกำกับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับทั้งหลักพุทธธรรมและแนวคิดสติในจิตวิทยาสมัยใหม่ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2002; Kabat-Zinn, 2003) ขันติทำหน้าที่เป็นพลังรองรับความแตกต่างและความตึงเครียดในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่สันติเป็นทั้งผลลัพธ์และสภาวะที่หล่อเลี้ยงให้การพัฒนาภายในดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมั่นคง (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2012)

ในขณะเดียวกัน หลักสัปปายะ 7 ประการ ถูกตีความใหม่ในบทความนี้ว่าเป็นโครงสร้างสนับสนุนเชิงระบบที่เอื้อให้การพัฒนาสติ ขันติ และสันติเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ มิใช่เพียงเงื่อนไขด้านกายภาพหรือข้อวัตรปฏิบัติเท่านั้น สัปปายะทำหน้าที่ลดสิ่งรบกวนทางกายและใจ และสร้างความปลอดภัยทางจิตใจ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายใน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาองค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กรต่อการพัฒนามนุษย์ (Senge, 2006)

องค์ความรู้ใหม่นี้จึงชี้ให้เห็นว่า เมื่อสถานปฏิบัติธรรมได้รับการพัฒนาโดยมีสติเป็นฐาน ขันติเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน สันติเป็นเป้าหมายร่วม และสัปปายะเป็นโครงสร้างรองรับอย่างเป็นระบบ สถานปฏิบัติธรรมจะสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต้นแบบของการบ่มเพาะสันติภาวะ และขยายผลการพัฒนาจากระดับปัจเจกสู่ระดับชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

Picture 1: Integrating Mindfulness, Patience, Peace, and the Sappāya Principles in Meditation Centers

สรุป

การบูรณาการสติ ขันติ สันติ และหลักสัปปายะในสถานปฏิบัติธรรม ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตใจมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมุ่งเสนอกรอบความเข้าใจใหม่ที่มองสถานปฏิบัติธรรมมิใช่เพียงสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมเชิงพิธีกรรมหรือการฝึกสมาธิเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่พัฒนามนุษย์และสังคมในลักษณะของระบบนิเวศทางจิตวิญญาณที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า สติ ขันติ และสันติ เป็นหลักธรรมสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นแกนคุณค่าภายในของการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรม สติทำหน้าที่เป็นฐานของการตระหนักรู้และการกำกับตนเอง ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถรู้เท่าทันกาย ใจ และพฤติกรรมของตนตามความเป็นจริง ขันติเป็นพลังภายในที่รองรับความแตกต่าง ความไม่สมบูรณ์ และความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันของผู้คน ขณะที่สันติเป็นทั้งผลลัพธ์ของการพัฒนาจิตใจและเป็นสภาวะที่หล่อเลี้ยงให้การปฏิบัติธรรมดำเนินไปอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง หลักธรรมทั้งสามประการนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัต มิได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาด แต่เกื้อหนุนกันเป็นวงจรของการพัฒนาภายใน

ขณะเดียวกัน บทความได้เสนอการตีความ หลักสัปปายะ 7 ประการ ในมุมมองใหม่ว่าเป็นโครงสร้างสนับสนุนเชิงระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจอย่างเป็นรูปธรรม หลักสัปปายะครอบคลุมทั้งมิติทางกายภาพ สังคม และวิถีชีวิต ซึ่งช่วยลดสิ่งรบกวนทางกายและใจ สร้างความปลอดภัยทางจิตใจ และเอื้อให้การฝึกสติ การพัฒนาขันติ และการบ่มเพาะสันติภาวะเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตประจำวันของสถานปฏิบัติธรรม เมื่อสัปปายะได้รับการจัดวางอย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การปฏิบัติธรรมไม่เป็นภาระหรือความตึงเครียด แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์

องค์ความรู้สำคัญจากบทความนี้ คือการชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการหลักธรรมภายในและเงื่อนไขแวดล้อมภายนอกเข้าด้วยกันอย่างสมดุล เมื่อสถานปฏิบัติธรรมมีสติเป็นฐานของการบริหารจัดการ มีขันติเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน มีสันติเป็นเป้าหมายร่วม และมีหลัก

สัปปายะเป็นโครงสร้างรองรับอย่างเป็นระบบ สถานปฏิบัติธรรมจะสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต้นแบบของการบ่มเพาะสันติภาวะ และขยายผลการพัฒนาจากระดับปัจเจกสู่ระดับชุมชนและสังคมในวงกว้างได้อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป การบูรณาการสติ ขันติ สันติ และหลักสัปปายะ มิได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงทฤษฎี หากแต่เป็นกรอบการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบ พัฒนา และบริหารจัดการสถานปฏิบัติธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนามนุษย์ที่มีคุณภาพ มีสันติภายใน และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเกื้อกูลและยั่งยืนตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

References

Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role in Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 84(4), 822–848.

Fry, L. W. (2003). Toward a Theory of Spiritual Leadership. *The Leadership Quarterly,* 14(6), 693–727.

Fry, L. W., & Slocum, J. W. (2008). Maximizing the Triple Bottom Line through Spiritual Leadership. *Organizational Dynamics,* 37(1), 86–96.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-Based Interventions in Context: Past, Present, and Future. *Clinical Psychology: Science and Practice,* 10(2), 144–156.

Kabat-Zinn, J. (2013). *Full Catastrophe Living*. (Rev. ed.). New York, NY: Bantam Books.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (1999). *Dictionary of Buddhist Doctrine: Compendium Edition*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Buddhadhamma*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2012). *Buddhism for Peace and Harmony*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Senge, P. M. (2006). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. (Rev. ed.). New York, NY: Doubleday.

Senge, P. M., Scharmer, C. O., Jaworski, J., & Flowers, B. S. (2004). *Presence: Human Purpose and the Field of the Future*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler.

World Health Organization. (2018). *Constitution of the World Health Organization (Basic Documents)*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

แนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมผู้สูงวัยด้วยสมุนไพรและหลักภาวนา 4*

Holistic Elderly Health Care Using Herbal Medicine and the Fourfold Development (*Bhāvanā*)

รุ้งทอแสง ชั้นสุวรรณ
Rungtorsaeng Chansuwan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: rung.punjasri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง "แนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมผู้สูงวัยด้วยสมุนไพรและหลักภาวนา 4" มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการใช้สมุนไพรบำบัดในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยอย่างองค์รวม โดยเน้นการดูแลสุขภาพเชิงรุก บูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมร่วมกับวิทยาการสมัยใหม่ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย

การดูแลสุขภาพผู้สูงวัยแบบองค์รวมด้วยสมุนไพรเชิงบำบัด สามารถแบ่งได้เป็น 4 มิติ ดังนี้

(1) ด้านสุขภาพกาย เลือกบริโภคและใช้สมุนไพรที่ช่วยบำรุงร่างกายและบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อให้ผู้สูงวัยมีความสามารถในการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน

(2) ด้านสุขภาพจิตและอารมณ์ สมุนไพรและธรรมชาติช่วยสร้างความผ่อนคลาย ลดความเครียด และเพิ่มความสงบภายใน ทำให้อารมณ์แจ่มใส

(3) ด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม การปลูกสมุนไพรภายในบ้านช่วยสร้างบรรยากาศร่มรื่นน่าอยู่ และเป็นแหล่งสมุนไพรที่ปลอดภัย ช่วยให้ผู้สูงวัยใช้ชีวิตอย่างมั่นคง

(4) ด้านจิตวิญญาณและความมั่นคงในชีวิต ผู้สูงวัยสามารถถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดคุณค่าในตนเอง ลดความโดดเดี่ยว และสร้างความหมายในการดำรงชีวิต

ทั้งสี่มิตินี้เชื่อมโยงและสนับสนุนกัน เพื่อให้ผู้สูงวัยมีสุขภาวะที่ครบถ้วน สมวัย และดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างสงบ มีความสุข และยั่งยืน

คำสำคัญ: การดูแลแบบองค์รวมผู้สูงวัย; สมุนไพร

Abstract

The academic article entitled "Holistic Elderly Health Care Using Herbal Medicine and the Fourfold Development (*Bhāvanā*)" aims to propose guidelines for the therapeutic use of herbal medicine to enhance the quality of life of older adults in a holistic manner. The article emphasizes proactive health care by integrating traditional Thai wisdom with modern scientific

*Received November 9, 2025; Revised February 4, 2026; Accepted February 16, 2026

knowledge and incorporating it into everyday life in order to promote health and prevent illness.

Holistic elderly health care through herbal therapy can be categorized into four dimensions as follows:

(1) Physical Health Dimension

This dimension focuses on the selection and consumption of herbal remedies that help nourish the body and relieve common minor ailments, enabling older adults to maintain self-care abilities in their daily lives.

(2) Mental and Emotional Health Dimension

Herbal medicine and natural elements contribute to relaxation, stress reduction, and inner calm, thereby enhancing emotional well-being and promoting a positive and cheerful state of mind.

(3) Safety and Environmental Dimension

Growing herbal plants within the home environment helps create a pleasant, green, and livable atmosphere while providing a safe and accessible source of herbal medicine. This supports a sense of security and stability in the daily lives of older adults.

(4) Spiritual and Life Stability Dimension

Older adults can transmit herbal knowledge to younger generations, fostering a sense of self-worth, reducing social isolation, and creating meaning and purpose in life.

These four dimensions are interconnected and mutually supportive, contributing to comprehensive well-being that is appropriate to the aging process. Together, they enable older adults to live their later years peacefully, happily, and sustainably.

Keywords: Holistic Elderly Care; Herbal Medicine

บทนำ

ในยุคปัจจุบันโครงสร้างประชากรโลกกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยอย่างรวดเร็วเกือบเต็มรูปแบบ องค์กรสหประชาชาติชี้ให้เห็นจำนวนผู้สูงอายุที่มีมีอายุ 60 ปีขึ้นไปกำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงวัยสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่เพียงแค่การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย แต่รวมถึงการป้องกันและการสร้างเสริมสุขภาวะเชิงรุกอย่างสมดุล เพราะอายุมากขึ้นทำให้ร่างกายเสื่อมโทรม ไม่กระฉับกระเฉงเหมือนเดิม

ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย ในปี 2567 เปิดเผยว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงวัยสมบูรณ์” (Aged Society) อย่างรวดเร็ว โดยมีรายงานว่าประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากกว่า 13 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28 หรือมากกว่า 18 ล้านคน ภายในปี พ.ศ. 2573 (National Statistical Office of Thailand, 2023) การดูแลผู้สูงวัยจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ต้องการแนวทางการจัดการส่งเสริมบูรณาการอย่างยั่งยืน ทั้งครอบครัวและผู้ดูแลใกล้ชิดต้องเอาใจใส่และหมั่นสังเกตทั้งเรื่องสุขภาพกาย

และสุขภาพใจ บางครั้งครอบครัวอาจต้องทำงานหาเลี้ยงชีพทำให้ละเลยการดูแลผู้สูงวัยซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ผู้สูงวัยหดหู่ มีอาการซึมเศร้า และน้อยใจ จนส่งผลต่อสุขภาพจิตใจได้เช่นกัน นอกจากการดูแลเรื่องสุขภาพทั้งทางกาย สังคม และจิตวิญญาณแล้วนั้น การดูแลเรื่องจิตใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ การมีเวลาให้กับผู้สูงวัยให้มากขึ้นถือเป็นการให้ความสำคัญอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมด้วยกัน หรือการพูดคุยให้เวลาอยู่ด้วยกันมากขึ้น เพราะเมื่อผู้สูงวัยมีสภาพจิตใจที่ดีก็จะส่งผลต่อสุขภาพกาย สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเกื้อหนุนให้เกิดความมั่นคงทางจิตวิญญาณด้วยเช่นกัน

การดูแลสุขภาพผู้สูงวัยในรูปแบบเดิมที่เน้นการรักษาโรคด้วยการใช้ยาและเทคโนโลยีทางการแพทย์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมสุขภาพอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต้องหันมาให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม แนวทางที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก คือ “แนวทางการใช้สมุนไพร” ได้หวนกลับมาเป็นสิ่งที่น่าสนใจในฐานะทางเลือกใหม่ซึ่งผสมกับภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมสำหรับการดูแลผู้สูงวัยอย่างองค์รวม ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพโดยวิธีธรรมชาติ เช่น การปรับโภชนาการ , การทำกิจกรรมเพื่อใกล้ชิดกับธรรมชาติที่เน้นการพึ่งพาตัวเองลดภาระผู้อื่น, การส่งเสริมความรู้ด้านสมุนไพรภูมิปัญญาไทย เป็นต้น ในขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้เปิดโอกาสในการส่งเสริมการดูแลสุขภาพ ซึ่งการใช้สมุนไพรบำบัดซึ่งเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่เข้าถึงง่าย ค่าใช้จ่ายไม่สูง อีกทั้งยังส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยได้อย่างครบทุกมิติ

ประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยเป็นแหล่งสมุนไพรที่มีมากกว่า 1,800 ชนิดในเชิงเศรษฐกิจ และตลาดสมุนไพรไทยมีมูลค่ามากกว่า 2.5 แสนล้านบาทต่อปี พร้อมแนวโน้มการเติบโตเฉลี่ย 6-8% ต่อปี ทำให้ “สมุนไพร” กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการดูแลสุขภาพผู้สูงวัยทั้งในระดับครัวเรือนและเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งการดูแลผู้สูงวัยในปัจจุบันไม่อาจจำกัดเพียงการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่ หากแต่ต้องบูรณาการการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันและส่งเสริมสุขภาวะ (Wellness) ที่เน้นคุณภาพชีวิตมากกว่าการรักษาโรคเพียงอย่างเดียว ในบริบทนี้ สมุนไพรไทยและภูมิปัญญาแผนไทยถือเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าและควรได้รับการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งไม่เพียงช่วยเสริมสร้างสุขภาพกายและใจของผู้สูงวัย แต่ยังเอื้อประโยชน์ต่อความยั่งยืนทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของประเทศ

ในการศึกษาในประเด็นการใช้สมุนไพรบำบัดในผู้สูงอายุนี้เพื่อตอบโจทย์การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้สูงวัยอย่างครบถ้วนทุกมิติ ทั้งการบริโภคและการอุปโภคสมุนไพรจะเป็นการสร้างประโยชน์ในการเยียวยาบำบัดร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ตลอดจนขยายสู่มิติด้านจิตวิญญาณ ก่อให้เกิดความสุขสงบสันติภายใน ความหมายในการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมของผู้สูงวัยในยุคใหม่ สร้างคุณค่าเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ส่งต่อภูมิปัญญาความรู้สมุนไพรและคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งหมดนี้รวมเข้าไว้ในกระบวนการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยแบบองค์รวม ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยอย่างยั่งยืนในอนาคต เกิดประโยชน์สูงสุดต่อปัจเจกบุคคล ชุมชน และระบบนิเวศน์อย่างแท้จริง

ความสำคัญของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

คุณภาพชีวิตที่ดีมิได้หมายถึงเพียงการมีสุขภาพกายที่แข็งแรงเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงความสมบูรณ์ในมิติต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นองค์รวม การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

ประการแรก คือ มิติด้านสุขภาพกาย การมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคเรื้อรัง หรือสามารถควบคุมอาการเจ็บป่วยได้อย่างเหมาะสม ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐาน ควบคู่กับการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนคุณภาพชีวิตที่ดี (Department of Health, 2023)

ประการที่สอง คือ มิติด้านสุขภาพจิตและอารมณ์ การมีจิตใจแจ่มใส ปราศจากความเครียด ความวิตกกังวล หรือภาวะซึมเศร้า การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง และการมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในวัยสูงอายุ ล้วนส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและความสุขในการดำรงชีวิต (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2002)

ประการที่สาม คือ มิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การไม่ถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว และการมีเครือข่ายทางครอบครัวและชุมชนที่คอยสนับสนุน ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเห็นคุณค่าในตนเอง อีกทั้งสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างอิสระ ยังมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 1999)

ประการสุดท้าย คือ มิติด้านจิตวิญญาณและความมั่นคงในชีวิต การมีหลักประกันรายได้ที่เพียงพอ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ตลอดจนการได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตและภูมิปัญญาสู่ผู้อื่น ล้วนช่วยเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง และนำไปสู่การตระหนักรู้ในความหมายของชีวิตและความมั่นคงทางใจ (Thai Tripitakas: 22/235/116–118)

โดยสรุป การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุเป็นดัชนีสำคัญที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าและคุณภาพของสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุกมิติอย่างบูรณาการจะนำไปสู่ความสุข ความมั่นคง และความเอื้ออาทรในสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน (Department of Mental Health, 2024)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงวัย

ในบริบทของโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงวัยจึงมีความสำคัญและความน่าสนใจอย่างยิ่ง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก เกิดจากการตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในประเทศไทย ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่โครงสร้างทางสังคมและระบบสนับสนุนความสะดวกสบายต่าง ๆ ยังไม่พร้อมรับมืออย่างเต็มที่ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะทำความเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงวัยอย่างลึกซึ้ง เพื่อเป็นพื้นฐานในการออกแบบนโยบายและมาตรการที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

ประการต่อมา แรงจูงใจส่วนบุคคลเกิดจากการได้สัมผัสและรับรู้ถึงความยากลำบากที่ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องเผชิญ ทั้งในด้านสุขภาพกาย จิตใจ สภาพเศรษฐกิจ และบทบาทในสังคม ผู้เขียนเชื่อมั่นว่าวัยสูงอายุควรเป็นระยะแห่งความสุขและความสงบ ไม่ใช่ช่วงเวลาแห่งความทุกข์และความโดดเดี่ยว จึงปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในวัยนี้ให้ดียิ่งขึ้น แม้แต่ผู้ดูแลควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ มีช่องทางในการจัดการความเครียด และมีเวลาพักผ่อนที่เพียงพอ ผู้ดูแลที่มีประสิทธิภาพควรมีสมรรถนะสูง ทักษะการดูแลที่ดี และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

การใช้สมุนไพรเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย

สมุนไพรไทยถูกใช้ในการดูแลรักษา ความสวยความงาม รักษาบาดแผล หรือแม้แต่ใช้เป็นยาอายุวัฒนะ แม้แต่การแพทย์พื้นบ้านไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาสุขภาพท้องถิ่นและการดูแลสุขภาพ

ชุมชน โดยมีองค์ความรู้และการปฏิบัติที่โดดเด่นเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละพื้นที่ องค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านนี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ตรงพร้อมบทเรียนที่ได้มาจากการปฏิบัติต่อเนื่องภายใต้วัฒนธรรมเฉพาะอีกด้วยภูมิปัญญาเหล่านี้ได้รับการสืบทอด ต่อกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น โดยอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยทำให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและน่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมุนไพรไทยยังมีค่อนข้างน้อย ไม่เป็นระบบ และไม่ต่อเนื่อง ขณะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยทรัพยากรทางชีวภาพซึ่งเอื้อต่อการสั่งสมภูมิปัญญา และองค์ความรู้การใช้สมุนไพรมาเป็นเวลายาวนาน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชและสัตว์สูงเป็นอันดับต้นของโลก โดยมีพืชสมุนไพรอยู่ภายในประเทศประมาณ 11,625 ชนิด ซึ่งประมาณ 1,800 ชนิด หรือร้อยละ 15.5 ของทั้งหมดนั้นได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

สมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพของคนไทยมาช้านาน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการแพทย์แผนไทยที่บูรณาการทั้งศาสตร์การรักษาแบบองค์รวม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้สูงวัย ที่เป็นทางเลือกใหม่สร้างความปลอดภัยซึ่งและลดการก่อให้เกิดผลข้างเคียง ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของไทยยังผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชนด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงบำรุงสุขภาพ แต่ยังสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นและสร้างสายใยทางสังคมที่ผู้สูงวัยมีส่วนร่วมและสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง อันจะเป็นการส่งเสริมวงการวิชาการด้านผู้สูงอายุในประเทศไทยให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากมุมมองที่เห็นผู้สูงอายุเป็น "ภาระ" ไปสู่การมองเห็น "คุณค่า" และ "ศักดิ์ศรี" ของบุคคลในวัยนี้ ที่จะสามารถเติมเต็มช่องว่างทางความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในบริบทไทย แม้จะเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ แต่ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมแห่งการเอื้ออาทร ที่ผู้สูงอายุทุกคนสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและศักดิ์ศรี ตามหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในอนาคต

แนวคิดการมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Care) ซึ่งไม่จำกัดอยู่เพียงการปราศจากโรค แต่หมายถึงการบรรลุภาวะสมดุลและความสมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และจิตวิญญาณ สำหรับผู้สูงวัย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่า ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่

1. สุขภาพกาย (Physical Wellness) เพิ่มพลังกายและพลังชีวิต ด้วยการอุปโภคบริโภคที่ดีเหมาะสม ถูกต้องให้สร้างสุขภาพกายในสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคเรื้อรัง

2. สุขภาพจิตใจและอารมณ์ (Emotional Wellness) สัมผัสธรรมชาติผ่านผัสสะ ช่วยผ่อนคลาย ลดความเครียด และสร้างความสุข

3. สุขภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social Wellness) มีปฏิสัมพันธ์เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ร่วมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

4. สุขภาพทางปัญญาและจิตวิญญาณ (Spiritual & Intellectual Wellness) เรียนรู้ภูมิปัญญา สร้างความภาคภูมิใจเพื่อข้าถึงความสุขสงบและคุณค่าภายใน

อย่างไรก็ดี สมุนไพรไม่เพียงสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย แต่ยังส่งผลต่อความยั่งยืนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม, เศรษฐกิจ และ สังคม ถือได้ว่าเป็นทางเลือกใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงวัยอย่างรอบด้านที่มิได้จำกัดอยู่เพียงการรักษา แต่ยังเป็นพลังสร้างความสุข คุณค่า และความยั่งยืนให้กับสังคมไทยในอนาคต ซึ่งการนำสมุนไพรไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้สูงวัยต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก สำคัญอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงปฏิกิริยาระหว่างยากับสมุนไพร โดยเฉพาะในผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวและต้องรับประทานยาต่อเนื่อง ดังนั้นการปรึกษาแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญก่อนเริ่มใช้สมุนไพรใด ๆ จึงเป็นขั้นตอนที่ละเลยมิได้ เพื่อให้

การบำบัดด้วยสมุนไพรเป็นเครื่องมือที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้สูงวัยมีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ซึ่งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันพัฒนาศูนย์ดูแลผู้สูงวัยที่เน้นการใช้สมุนไพร โดยสนับสนุนการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาไทย การสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการพัฒนานวัตกรรมด้านดิจิทัล เพื่อให้การใช้สมุนไพรกลายเป็นทางเลือกที่ปลอดภัย ได้มาตรฐาน และเข้าถึงได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบริบททางสังคมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ที่จะช่วยสร้างความตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของการเตรียมความพร้อมสำหรับวัยสูงอายุ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ

หลักภาวนา 4 ในทางพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย

ในยุคที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์” การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้สูงอายุไม่เพียงเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางกาย เช่น การเจ็บป่วยและความเสื่อมถอยของอวัยวะ แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและสังคม เช่น ความเหงา การสูญเสียบทบาท หรือความรู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า

พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งกาย ใจ และปัญญา ผ่านหลัก “ภาวนา 4” ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งถือเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ สมดุล และสงบเย็น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2013)

1. กายภาวนา : การฝึกกายให้เกื้อกูลต่อสุขภาพและสติ

กายภาวนา คือ การฝึกพฤติกรรมทางกายให้ตั้งอยู่ในความสำรวม เช่น การเดิน การยืน การกิน การนอน หรือการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ สำหรับผู้สูงวัย การรู้เท่าทันกายทำให้สามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงของร่างกายได้โดยไม่ทุกข์ใจ

Kabat-Zinn (1994) อธิบายว่า การมีสติรู้กายช่วยลดความเครียดทางกายและใจ เสริมสร้างการผ่อนคลาย และช่วยให้ผู้ฝึกยอมรับสภาพความจริงของชีวิตได้ดีขึ้น การฝึกกายภาวนา เช่น การเดินจงกรม หรือการสังเกตลมหายใจเข้า–ออกอย่างรู้ตัว จึงไม่เพียงส่งผลดีต่อสุขภาพกายเท่านั้น แต่ยังช่วยให้จิตใจผู้สูงวัยเกิดความสงบและมั่นคงในปัจจุบันขณะ

2. ศีลภาวนา : การวางตนและความสัมพันธ์อย่างมีคุณธรรม

ศีลภาวนา หมายถึง การฝึกวางตนอย่างเหมาะสมในสังคมด้วยคุณธรรม เช่น ความสุจริต ความไม่เบียดเบียน และการมีเมตตาต่อผู้อื่น สำหรับผู้สูงวัย การรักษาศีลเปรียบเสมือนเกราะป้องกันจิตใจจากความฟุ้งซ่าน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่ช่วยให้เกิดความสงบเย็น

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (2003) กล่าวไว้ว่า “ศีลเป็นพื้นฐานแห่งความสุข เพราะทำให้เกิดความปลอดภัยทั้งแก่ตนเองและสังคม” เมื่อผู้สูงวัยมีศีลและสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ (Right Speech) ตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมสร้างความไว้วางใจในครอบครัวและชุมชน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตด้านสังคมอย่างยั่งยืน

3. จิตตภาวนา : การพัฒนาจิตให้มั่นคงและสงบเย็น

จิตตภาวนา คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์และความทุกข์ เป็นภาวนาที่เน้นการฝึกสมาธิ สติ และความรู้เท่าทันจิตใจของตนเอง ผู้สูงวัยที่ฝึกจิตตภาวนาเป็นประจำจะสามารถเผชิญกับความเหงา ความสูญเสีย และความเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างมั่นคง

Goleman (2011) อธิบายว่า การฝึกจิตอย่างมีสติช่วยเพิ่ม Emotional Intelligence ทำให้สามารถจัดการอารมณ์ได้ดีและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น งานวิจัยของ Phra Suthee Khamphirayan (2017) พบว่า การประยุกต์ใช้หลักมหาสติปัฏฐานในการฝึกผู้สูงอายุช่วยลดระดับความวิตกกังวล และเพิ่มสมาธิ ส่งผลให้ผู้สูงวัยมีความสุขภายในและรู้สึกถึงคุณค่าในชีวิต

นอกจากนี้ Krits, Snit, Koblap and Pawinee (2024) รายงานว่า การฝึกจิตตภาวนาและสติในกลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุ ส่งผลให้เกิดความอดทน ความเข้าใจ และความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศการดูแลผู้สูงอายุอย่างอบอุ่นและมีมนุษยธรรม

4. ปัญญาภาวนา : การเห็นแจ้งในสัจธรรมของชีวิต

ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญาให้เข้าใจความจริงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อผู้สูงวัยตระหนักถึงความไม่เที่ยงและความเป็นธรรมดาของความแก่ ความเจ็บ และความตาย จะสามารถปล่อยวางได้อย่างสงบ

Phramaha Hansa Dhammahaso (2015) อธิบายว่า การภาวนาเพื่อเกิดปัญญาทำให้จิตใจเป็นอิสระจากความยึดมั่น ถือเป็นการสร้าง “สันติภายใน” ซึ่งเป็นพื้นฐานของ “สันติภาพภายนอก” ขณะเดียวกัน Galtung (1996) ก็เสนอว่า “สันติสุขที่แท้จริงต้องเริ่มจากความสงบในใจ” ดังนั้น การฝึกปัญญาภาวนาไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงวัยอยู่กับความจริงได้อย่างเบิกบาน แต่ยังเป็นการเตรียมใจอย่างมีศานติในบั้นปลายชีวิต

สรุป

แนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมผู้สูงวัยด้วยสมุนไพร เป็นกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ โดยเน้นการดูแลสุขภาพเชิงรุกผ่านการใช้สมุนไพรที่หาได้ในชุมชนและใช้ได้อย่างเหมาะสมตามหลักวิชาการ สมุนไพรมีบทบาทสำคัญในการบำรุงร่างกาย บรรเทาอาการเจ็บป่วยพื้นฐาน และเสริมสมรรถภาพทางกาย ส่งผลให้ผู้สูงวัยสามารถดูแลตนเองได้ ลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ อันสอดคล้องกับหลักกายภาวนาที่มุ่งพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงเป็นพื้นฐานของชีวิตที่มั่นคง

ในมิติด้านความมั่นคงและสิ่งแวดล้อม การใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันอย่างมีความรู้และวินัย การปลูกและจัดการสมุนไพรในครัวเรือน ช่วยสร้างความปลอดภัย ความเป็นระเบียบ และความมั่นใจในการดูแลสุขภาพตนเอง สอดคล้องกับหลักสีลภาวนาที่เน้นการปฏิบัติอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ อันนำไปสู่ความมั่นคงในคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ในมิติด้านจิตใจและอารมณ์ ผู้สูงวัยได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งภูมิปัญญาด้านสมุนไพร การถ่ายทอดความรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและชุมชนช่วยเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง ลดความโดดเดี่ยว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สอดคล้องกับหลักจิตตภาวนาที่พัฒนาจิตใจให้มั่นคง สมดุล และเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

ขณะเดียวกัน ในมิติด้านจิตวิญญาณ การสังเคราะห์และถ่ายทอดภูมิปัญญาสมุนไพรจากประสบการณ์ชีวิตช่วยให้ผู้สูงวัยตระหนักรู้คุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง นำไปสู่การค้นพบความหมายและเป้าหมายของชีวิต สอดคล้องกับหลักปัญญาภาวนาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติและการดำรงอยู่ตามกฎแห่งความจริง

โดยสรุป การดูแลสุขภาพผู้สูงวัยด้วยสมุนไพรเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ผสานกาย ใจ สิ่งแวดล้อม และปัญญาเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีคุณค่า สงบสุข และยั่งยืนในบั้นปลายชีวิต

References

Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.

Department of Health. (2023). *Guidelines for Health Promotion Among Older Adults*. Bangkok: Ministry of Public Health.

Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo, Norway: International Peace Research Institute.

Goleman, D. (2011). *Leadership: The Power of Emotional Intelligence*. Northampton, MA: More Than Sound.

Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life*. New York, NY: Hyperion.

Krits, D. I., Snit, S., Koblap, A., & Pawinee, A. (2024). *The Development of a Healthcare Model for Elderly Caregivers in Pathum Thani Province*. (Doctoral Dissertation). Maejo University. Chiang Mai.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2003). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2013). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

National Research Council of Thailand. (2022). *Herbal Medicine Compendium for Geriatric Care*. (3rd ed.). Bangkok: NRCT Publications.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (1999). *Buddhadhamma: The Buddhist Doctrine and Life*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2002). *Dhamma and Life*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2003). *Buddhadhamma: The Buddhist Doctrine and Life*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Maha Hansa Dhammahaso. (2015). *Buddhist Peacebuilding: Theory and Practice*. Bangkok: MCU Peace Studies Institute.

Phra Suthee Khamphirayan. (2017). Application of the Mahāsatipaṭṭhāna Sutta in Developing the Quality of Life Among the Elderly. *Journal of Dhammathas*, 16(2), 45–58.